

ПАЛЕСТИНЫ ЭСРЭГ ИЗРАЙЛЫН АПАРТЕИД

ДАРАНГУЙЛЛЫН ХАРГИС ТОГТОЛЦОО БА
ХҮН ТӨРӨЛХТНИЙ ЭСРЭГ ГЭМТ ХЭРЭГ
ДЭЛГЭРЭНГҮЙ

ЭМНЕСТИ
ИНТЕРНЭШНЛ

ЭМНЕСТИ ИНТЕРНЭШНЛ НЬ ХҮН БҮРТ ЭРХИЙГ НЬ ЭДЛҮҮЛЭХИЙН ТӨЛӨӨ ХҮМҮҮСИЙН ХҮНЛЭГ СЭТГЭЛД ТУЛГУУРЛАН КАМПАНИТ АЖИЛ ӨРНҮҮЛДЭГ 10 САЯ ХҮНИЙГ ЭГНЭЭНДЭЭ НЭГТГЭСЭН ДЭЛХИЙ ДАЯАРХ ХҮНИЙ ЭРХ ХАМГААЛАГЧДЫН ХӨДӨЛГӨӨН ЮМ.

ЭРХ БАРИГЧИД ОЛОН УЛСЫН ЭРХ ЗҮЙ, ХЭМ ХЭМЖЭЭГ ХҮНДЭТГЭДЭГ, ХАРИУЦЛАГАА ХҮЛЭЭДЭГ, АМЛАЛТДАА ХҮРДЭГ ДЭЛХИЙ ЕРТӨНЦИЙГ БИЙ БОЛГОХЫН ТӨЛӨӨ БИД АЖИЛЛАДАГ.

БИД АЛИВАА ЗАСГИЙН ГАЗАР, УЛС ТӨРИЙН ҮЗЭЛ СУРТАЛ, ЭДИЙН ЗАСГИЙН АШИГ СОНИРХОЛ, ШАШИН ШҮТЛЭГЭЭС АНГИД БИЕ ДААСАН, ХАРААТ БҮС БӨГӨӨД ГИШҮҮД ДЭМЖИГЧДИЙНХЭЭ ХАНДИВ ТУСЛАМЖААР САНХҮҮЖДЭГ.

ХҮМҮҮС ЭВ САНААНЫ НЭГДЭЛТЭЙ, ХҮМҮҮНЛЭГ ЭНЭРЭНГҮЙ БАЙСНААР ИЛҮҮ САЙХАН НИЙГМИЙГ БИЙ БОЛГОЖ, ӨӨРЧИЛЖ ЧАДНА ГЭДЭГТ БИД ИТГЭДЭГ.

© Amnesty International 2022

Энэхүү бүтээл нь оюуны өмчийн бүртгэлтэй болно. (зохиогчийн нэрийг дурдана, худалдахгүй, хуулбарлахгүй, олон улсын 4.0 зөвшөөрөл). <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>

Дэлгэрэнгүй мэдээллийг манай цахим хуудсаас авна уу.
www.amnesty.mn

2022 онд анх хэвлэгдэв.
Amnesty International Ltd
Ийстон Гудамж 1, Петер Бененсоны Ордон
Лондон хот WC1X 0DW, UK

Нүүр хуудас: 2018 он 9 сарын 18-нд Газын зурвасын хойд хэсэгт болсон жагсаалын үеэр Палестины эсэргүүцэгчид Газа, Израйл хоёрын дунд үлдсэн цорын ганц гарц болох Эрез гарам руу алхаж буй нь
© Said Khatib / AFP via Getty Images

Индекс: MDE 15/5141/2022
Эх хувилбар: Англи

ЭМНЕСТИ
ИНТЕРНЭШНЛ

ГАРЧИГ

	ТОВЧЛОЛ, НЭРШЛҮҮДИЙН ТАЙЛБАР	5
1.	УДИРТГАЛ	10
2.	СУДАЛГААНЫ ХҮРЭЭ, АРГАЧЛАЛ	43
2.1.	СУДАЛГААНЫ ХҮРЭЭ	43
2.2.	АРГАЧЛАЛ	46
3.	ТҮҮХЭН ТОЙМ	49
4.	ОЛОН УЛСЫН ЭРХ ЗҮЙ ДЭХ АПАРТЕИД	52
4.1.	АПАРТЕИДЫГ ХОРИГЛОЖ, ГЭМТ ХЭРЭГТ ТООЦОХ НЬ	52
4.1.1.	Апартеидыг олон улсын эрх зүйн үүднээс тодорхойлох нь	56
4.2.	СИСТЕМТЭЙГЭЭР ДАРЛАН НОЁРХОХ ТОГТОЛЦООНЫ ДЭГЛЭМ	59
4.3.	АРЬС ҮНДЭСНИЙ НЭГ БҮЛЭГ РҮҮ ЧИГЛЭСЭН ДАРЛАЛ, НОЁРХОЛ	61
4.4.	ХҮН ТӨРӨЛХТНИЙ ЭСРЭГ ГЭМТ ХЭРЭГ	65
4.5.	ХҮНЛЭГ БУС, ХҮМҮҮНЛЭГ БУС ҮЙЛДЛҮҮД	68
4.6.	ТУСГАЙ САНАА ЗОРИЛГО	69
4.7.	ЭЗЛЭН ТҮРЭМГИЙЛЛИЙН ҮЕИЙН АПАРТЕИД	70
4.8.	АПАРТЕИДЫН ТОГТОЛЦОО БА ГЭМТ ХЭРЭГ	71
5.	ПАЛЕСТИНЫ ЭСРЭГ ИЗРАЙЛЫН ДАРЛАЛ, НОЁРХОЛ	72
5.1.	ПАЛЕСТИНЧУУДЫГ ДАРЛАЖ, НОЁРХОХ САНАА ЗОРИЛГО	74
5.1.1.	Арьс үндэсний бүлэг: Палестинчууд болон Еврей гаралтай Израйлчууд	86
5.2.	БҮС НУТГААР ХЭСЭГЧИЛСЭН ХАРАА ХЯНАЛТ	89
5.2.1.	Израйл дахь Палестинчууд	90
5.2.2.	Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчууд	92
5.2.3.	Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрээс гадуурх Палестинчууд	97
5.3.	ЯЛГАН ТУСГААРЛАЖ, ХАРАА ХЯНАЛТАА ТОГТООХ	98
5.3.1.	Үндэстэн болон эрх зүйн байдлын хувьд эрх тэгш байх эрхийг үгүйсгэсэн нь	99
5.3.2.	Газар нутаг, ард иргэдэд хяналтаа тогтоох зорилгоор шилжин суурьших эрхийг хязгаарлах	114
5.3.3.	Ялгаварлан гадуурхсан хуулиас болж гэр бүлүүд салж, хагацсан нь	118
5.3.4.	Цэргийн захиргаадалт хэрэглэх	127
5.3.5.	Улс төрийн оролцооны эрх болон эсэргүүцэх эрхэд тогтоосон хязгаарлалт	131
5.4.	ГАЗАР, ЭД ХӨРӨНГӨ ӨМЧЛӨХ ЭРХИЙГ ХАСАХ	137
5.4.1.	Газрыг хураах тухай хууль тогтоомж ба бодлогууд	138
5.4.2.	Газрын эрхийн зохицуулалт: Газрын эрхийн бүртгэл	151
5.4.3.	Палестинчуудаас хураан авсан газрыг Еврейчүүдийг суурьшуулахын тулд ялгаварласан хуваарилалт хийж байгаа нь	156
5.4.4.	Алагчилсан хот төлөвлөлт, бүсчлэн хуваах тогтолцоо	176

5.5.	ЭДИЙН ЗАСАГ БА НИЙГМИЙН ЭРХИЙГ ХАСАХ	199
5.5.1.	Палестинчуудын хүний хөгжлийг боомилж байгаа нь	199
5.5.2.	Нөөцийн алагчилсан хуваарилалт	216
5.5.3.	Үйлчилгээний тэгш бус байдал	235
5.6.	ДАРЛАЛ, НОЁРХЛЫН ТОГТОЛЦОО	263
6.	ПАЛЕСТИНЧУУДЫН ЭСРЭГ ХҮНЛЭГ БУС, ХҮМҮҮНЛЭГ БУС ҮЙЛДЭЛ	266
6.1.	ХҮЧЭЭР ШИЛЖҮҮЛЭХ	266
6.1.1.	Олон улсын эрх зүйн дагуу гэмт хэрэгт тооцох нь	266
6.1.2.	Израйлын бодлого, үйл ажиллагаа	268
6.1.3.	Хүнлэг бус, хүмүүнлэг бус үйлдэл	290
6.2.	ЗАХИРГААНЫ ЖУРМААР ЦАГДАН ХОРИХ, ЭРҮҮДЭН ШҮҮХ	291
6.2.1.	Олон улсын эрх зүйн дагуу гэмт хэрэгт тооцох нь	291
6.2.2.	Израйлын бодлого, үйл ажиллагаа	291
6.2.3.	Хүнлэг бус, хүмүүнлэг бус үйлдлүүдийн хэв шинж	302
6.3.	ХУУЛЬ БУС АЛЛАГА БА НОЦТОЙ ГЭМТЭЛ	302
6.3.1.	Олон улсын эрх зүйн дагуу гэмт хэрэгт тооцох нь	302
6.3.2.	Израйлын бодлого, үйл ажиллагаа	303
6.3.3.	Хүнлэг бус, хүмүүнлэг бус үйлдлүүдийн хэв шинж	313
6.4.	ХҮНИЙ ҮНДСЭН ЭРХ, ЭРХ ЧӨЛӨӨГ ҮГҮЙСГЭХ, ХАВЧИН ШАХАХ	314
6.4.1.	Олон улсын эрх зүйн дагуу гэмт хэрэгт тооцох нь	314
6.4.2.	Израйлын бодлого, үйл ажиллагаа	315
6.4.3.	Хүнлэг бус, хүмүүнлэг бус үйлдлүүдийн хэв шинж	319
6.5.	АЮУЛГҮЙ БАЙДЛЫН АРГА ХЭМЖЭЭ БА АПАРТЕИД САНААТАЙГААР ҮЙЛДЭХ	320
6.6.	АПАРТЕИДЫН ХҮН ТӨРӨЛХТНИЙ ЭСРЭГ ГЭМТ ХЭРЭГ	322
7.	ДҮГНЭЛТ, САНАЛ ЗӨВЛӨМЖ	323
7.1.	ДҮГНЭЛТ	323
7.1.1.	Палестинчуудын эсрэг апартеид тогтолцоо ба гэмт хэрэг	323
7.1.2.	Зөрчигдсөн эрхийг сэргээх	324
7.1.3.	Олон улсын хамтын нийгэмлэгийн эс үйлдэл	330
7.2.	САНАЛ ЗӨВЛӨМЖ	330
7.2.1.	Израйлын эрх баригчид	331
7.2.2.	Палестины эрх баригчид	336
7.2.3.	НҮБ-ын Хүний Эрхийн Зөвлөл	336
7.2.4.	НҮБ-ын Аюулгүйн Зөвлөл	336
7.2.5.	НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблей	337
7.2.6.	Олон улсын Эрүүгийн Шүүхийн прокурорын алба	337
7.2.7.	Бусад засгийн газар, бүс нутгийн оролцогчид	337
7.2.8.	Бизнесийн байгууллагууд	338
7.2.9.	Үндэсний болон олон улсын хүмүүнлэгийн болон хөгжлийн байгууллагууд	338

ТОВЧЛОЛ, НЭРШЛҮҮДИЙН ТАЙЛБАР

/Эх хувилбарын дарааллаар/

Израйлын	“Израйлын Иргэний Эрхийн Нийгэмлэг” хүний эрхийн байгууллага
Адалах	Израйл дахь Арабчуудын эрхийн хууль зүйн Төв, хүний эрхийн байгууллага
Аддамеер	Аддамеер Хоригдогсдыг Дэмжих Хүний Эрхийн Нийгэмлэг, хүний эрхийн байгууллага
Акевот	Акевот Израйл-Палестины Мөргөлдөөний Судалгааны Институт
Аль-Хак	Аль-Хак - Хуулийн хэрэгжилтийг дэмжих хүний эрхийн байгууллага
Ал Мезан	Ал Мезан Хүний эрхийн Төв, хүний эрхийн байгууллага
Апартеидын тухай конвенц	Апартеидын гэмт хэргийг таслан зогсоох, тийм гэмт хэрэг үйлдэгчдийг шийтгэх тухай олон улсын конвенц
Иерусалимын Практик Судалгааны Институт	Иерусалимын Практик Судалгааны Институт
Атерет Коханим	Өмнө нь Атерес Иерушалаим нэртэй байсан. Еврей суурьшигчдын байгууллага
Бадил	Палестин иргэд болон дүрвэгчдийн эрхийн төв
Бимком	Эрхийн төлөвлөлт хариуцсан хүний эрхийн байгууллага
Б’Целем	Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Хүний эрхийн Мэдээллийн төв, Израйлын хүний эрхийн байгууллага
Хамгаалалтын бүс	Израйл, Газын зурвасын хооронд байрласан нэвтрэх хориотой бүс
ЭШЭХ	Эрүүдэн шүүхийн эсрэг хороо
ЭЗНСЭХ	Эдийн Засаг, Нийгэм, Соёлын Эрхийн Хороо
Иргэний Захиргаа	Зүүн Иерусалимыг оруулахгүйгээр Баруун эргийн нутаг дэвсгэр дэх Палестин иргэд болон Израйл суурьшигчдын “иргэний” холбогдолтой бүх төрлийн асуудал хариуцсан Израйлын цэргийн нэгж
Эрүүдэн шүүхийн эсрэг конвенц	НҮБ-ын Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүмүүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж шийтгэхийн эсрэг конвенц
Эзэнгүй хөрөнгийг харгалзагч	Израйлын сангийн сайдын томилсон эзэнгүй хөрөнгийг зохицуулах газрын дарга
Иудей, Самар дахь Төрийн өмч болон Орхигдсон эд хөрөнгийн Харгалзагч	Иргэний Захиргааны газрын газрын харьяа, Зүүн Иерусалимыг оруулахгүйгээр Баруун эргийн эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх газрын эрх болон өмч хөрөнгийг зохицуулах байгууллагын дарга
Ерөнхий Харгалзагч	Израйлын хууль зүйн яамны харьяа, Израйл дахь эзэмшигч нь өөрөө эрхлэн удирдах боломжгүй эсхүл эзэн нь тодорхойгүй бүх эд хөрөнгийг зохицуулах газрын дарга. 1948 оноос өмнө Израйлчуудын эзэмшиж байсан Зүүн Иерусалимын эд хөрөнгөтэй холбоотой асуудалд чухал үүрэг гүйцэтгэнэ.
Палестины Олон улсын Хүүхдийг Хамгаалах газар	Хүний эрхийн байгууллага

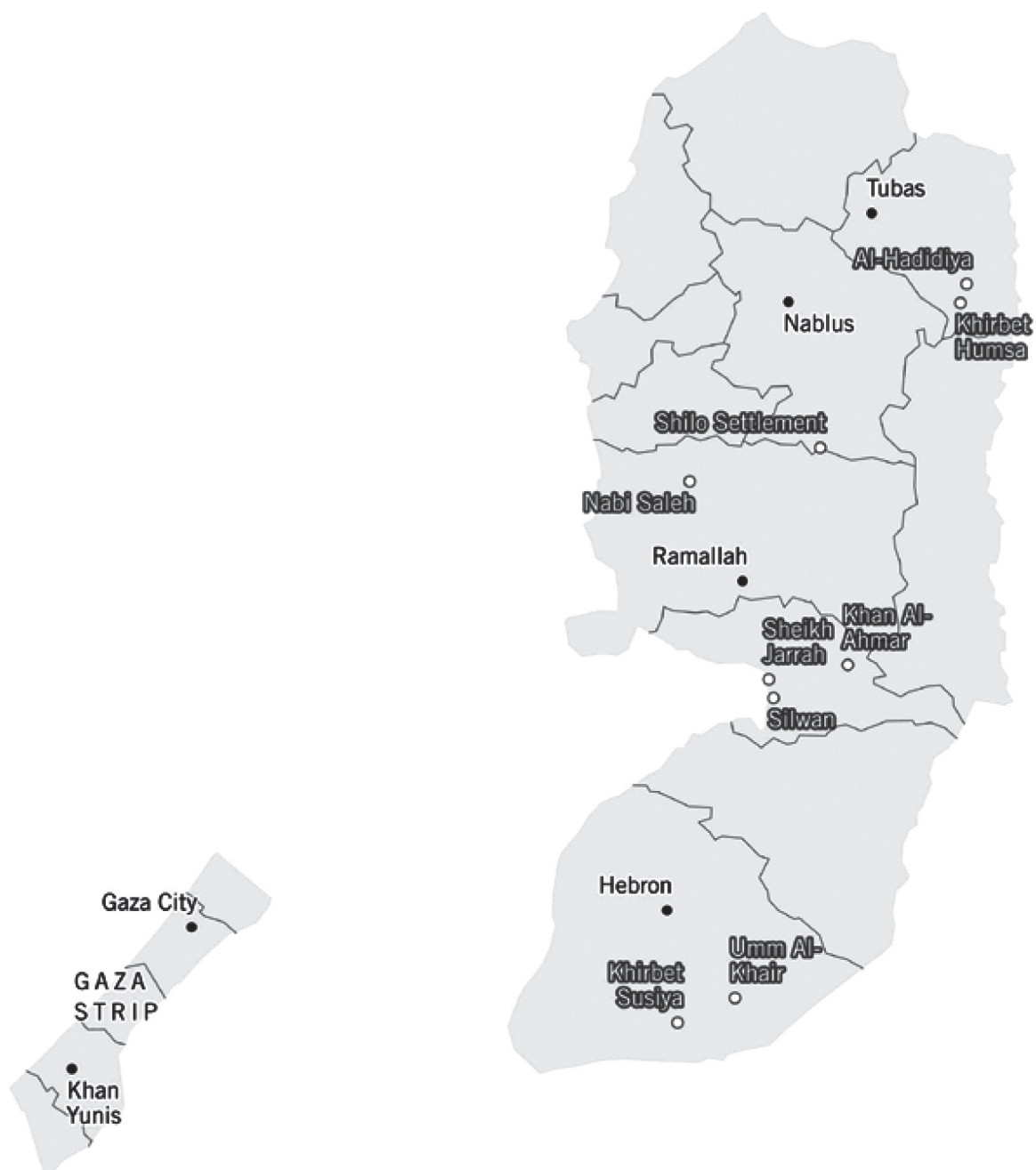
Хөгжлийн Ерөнхий Газар	Палестины дүрвэгчдийн эд хөрөнгө болон улсаас хурааж авсан эд хөрөнгийг удирдан зохион байгуулах (Израйл) төрийн байгууллага
"давхар хэрэглээний" бодлого	эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр рүү Палестинаас импортоор орж байгаа бүтээгдэхүүн дундаас цэргийн болон цэргийн бус зориулалтаар ашиглах магадлалтай гэж үзсэн бараа бүтээгдэхүүний импортыг хязгаарлах Израйлын бодлого
Дунам	10 дунам = 1 га газар
Элад	Элад-Ир Давид Сан, Еврей суурьшигчдын байгууллага
Эрез гарам	Израйл ба Газын зурвасын хооронд зорчих гарам
ОДЭЗНК	НҮБ-ын Баруун Азийн Эдийн засаг, Нийгмийн комисс
"галын бүс"	Израйл цэргийн үйл ажиллагаа явуулах зорилгоор оноосон газар нутаг
ДНБ	Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн
Гиша	Гиша – Чөлөөтэй зорчих эрхийн эрх зүйнТөв, хүний эрхийн байгууллага
"Ногоон шугам"	1949 онд Израйл хөрш орнуудтайгаа хийсэн Зэвсэг Хураах гэрээний дагуу тогтоосон хязгаарын шугам. 1967 оныг хүртэл Израйл энэ шугамаа албан бус хилийн шугам болгож ашиглаж байсан.
Хааретз	Израйлын сонины газар
ХаМокед	Хувь хүнийг Хамгаалах Төв, хүний эрхийн байгууллага
Израйлын дээд шүүх	ИзрайлынГүйцэтгэх эрх мэдэлд шүүхийн хяналтыг хэрэгжүүлдэг Израйлын дээд шүүх
Хүний Эрхийн Ажиглагч (Human Rights Watch)	Хүний эрхийн байгууллага
Америк дундын (Inter-American) Хүний Эрхийн шүүх	Америк дундын (Inter-American) Хүний Эрхийн шүүх
Израйлын Байр сууц Нураахын Эсрэг Хороо	Хүний эрхийн байгууллага
ОУЭШ	Олон улсын Эрүүгийн шүүх
Иргэний болон Улс төрийн эрхийн тухай Олон улсын пакт	Иргэний болон Улс төрийн эрхийн тухай Олон улсын пакт
ЭЗНСЭХОУП	Эдийн Засаг, Нийгэм, Соёлын Эрхийн тухай Олон улсын пакт
ОУУЗХ	Олон Улсын Улаан Загалмайн Хороо
Дотооддоо шахагдсан иргэд интифада	Дотооддоо шахагдсан иргэд Израйлын цэргийн дэглэмийн эсрэг Палестины бослого
Ир Амим	Иерусалимд төвлөрсөн хүний эрхийн байгууллага
Израйлын Газрын Алба	Израйлын Израйлын Газрын Захиргааны дээд байгууллага
Израйлын Газрын Захиргаа	Израйлын газар эзэмших эрхийг зохицуулах засгийн газрын нэгж
Израйлын Аюулгүй Байдлын Товчоо	Шабак эсхүл Шин Бет - Израйлын дотоодын аюулгүй байдал хариуцсан байгууллага
Иерусалим Пост	Израйлын сонины газар
Израйлын Еврей Төлөөлөгчийн Газар	Дэлхийн Зионист Байгууллагын салбар нэгж

Еврейн Үндэсний Сан	Еврейн Үндэсний Сан (ЕУС) буюу жүүд хэлээр Керен Каемет Ле Израйл (ККЛ)
Керем Навот	Хүний эрхийн байгууллага
Киббутз	Хөдөө аж ахуй, үйлдвэрлэлд суурилсан, олноор нийлж аж төрөх, дундын хөрөнгө хуримтлуулах Еврей хэв маяг
Кнессет	Израйлын парламент
Махаш	Израйлын хууль зүйн яамны дотоод хяналт шалгалтын нэгж
Мекорот	Израйлын төрийн өмчит усны компани
"холимог хотууд"	Еврей, Палестин хүм ам холилдон суурьшсан Израйл хотууд
ГХЯ	(Израйлын) Гадаад хэргийн яам
Мошав	Хөдөө аж ахуй эрхэлдэг Еврейчүүдийн хамтарсан нийгэмлэг
Моссава төв	Израйл дахь Палестин Араб иргэдийн эрхийг хамгаалах төв, хүний эрхийн байгууллага
Улсын Үндэсний хууль	Үндсэн хууль: Еврей хүмүүсийн эх орон Израйл
Негевийн Форум	(Зэрэгцэн орших тухай) Иргэний Тэгш байдлын Форум
Негев/Накаб	Өмнөд Израйлын бүс нутгийн Еврей/Араб нэр
Шинэ шекел	Израйлын мөнгөн тэмдэгт
Норвегийн Дүрвэгчдийн Зөвлөл	Хүмүүнлэгийн байгууллага
ЭЗХАХБ	Эдийн засгийн Хамтын ажиллагаа, Хөгжлийн Байгууллага
Израйл дахь Эрүүдэн Шүүхийн Эсрэг Олон нийтийн Хороо	Хүний эрхийн байгууллага
Палестины Хүний Эрхийн Төв	Хүний эрхийн байгууллага
Энх тайван – Одоо цаг	Төрийн Бус Байгууллага
ПЧАФ	Палестиныг чөлөөлөх ардын фронт
ПХЗ	Палестины хууль тогтоох Зөвлөл
ПЧБ	Палестиныг Чөлөөлөх Байгууллага
ЕСТГ	(Израйлын) Ерөнхий Сайдын тамгын газар
Рафа гарам	Египет улс, Газын зурвасыг дундах гарам
Ромын Дүрэм	Олон Улсын Эрүүгийн шүүхийн Ромын Дүрэм
"хамгаалалтын бүс"	Баруун эргийн хана болон Ногоон шугам хооронд орших Палестины нутаг дэвсгэрийг хэлэх бөгөөд энэ газар нь эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт ордоггүй
Улсын Хянагч	Израйлын Засгийн газрын бодлого, үйл ажиллагааг хянах эрхтэй этгээд
Израйл Таймс	Израйлын сонины газар
НҮБ-ын Палестиныг эвлэрүүлэн зуучлах комисс	НҮБ-ын Палестиныг эвлэрүүлэн зуучлах комисс
НҮБХХБХ	НҮБ-ын Худалдаа Хөгжлийн Бага Хурал
НҮБ-ын Аюулгүйн Зөвлөл	НҮБ-ын Аюулгүйн Зөвлөл
Waqf	Исламын хуулийн дагуу хувь хүн эсхүл бүлгүүдийн тусламжийн үр дүнд бий болсон буяны зориулалтаар ашиглах хандив
Дэлхийн Хүнсний Хөтөлбөр	НҮБ-ын хүмүүнлэгийн хөтөлбөр
ДЭМБ	Дэлхийн Эрүүл Мэндийн Байгууллага, НҮБ-ын төрөлжсөн байгууллага
ДЗБ	Дэлхийн Сионист Байгууллага
+972 Сэтгүүл	Израйлын цахим мэдээний сэтгүүл

ИЗРАЙЛ БОЛОН ПАЛЕСТИНЫ ЭЗЛЭГДСЭН НУТАГ ДЭВСГЭР

ПАЛЕСТИНЫ ЭЗЛЭГДСЭН НУТАГ ДЭВСГЭР

1. УДИРТГАЛ

“Израйил бол уг газар нутагт оршин суугаа бүх хүний улс биш... зөвхөн Еврей үндэстнүүдийн орон”

Бенжамин Нетаньяху 2019 оны 3 дугаар сард, Израйлын Ерөнхий сайд байхдаа цахим орчинд дээрх зурвасыг нийтэлжээ.

2021 оны 5 дугаар сарын 18-ны өдөр Израйлын хот, тосгод болон эзлэгдсэн Баруун эрэг, Газын зурвас дахь Палестинчууд өөрсдийн оффис, дэлгүүр, хоолны газар, сургуулиудаа хааж, барилгын талбайгаа орхих зэргээр бүтэн өдрийн турш ажил хөдөлмөр эрхлэхээс татгалзжээ. Сүүлийн арван жилд ийм нэгдмэл алхам хийгээгүй байсан Палестинчууд өдөр тутмын амьдралд нь тулгарч байгаа бүс нутгаар хэсэгчлэх, ялган тусгаарлах зэрэг асуудлуудыг эсэргүүцэн, Израйлын хавчлагын эсрэг ийнхүү нэгдэж, нэгэн зэрэг ажил хаялт зарласан байна.

Энэ явдал Израйлын эрх баригчид Зүүн Иерусалимын Хуучин Хотын ойролцоо орших Палестинчуудын оршин суудаг Шейх Жарра дүүргээс долоон Палестин гэр бүлийг орон гэрээс нь албадан нүүлгэхээр төлөвлөснөөс үүдэн гарчээ. Уг дүүрэгт хууль бус суурьшлыг нэмэгдүүлж, Еврейчүүдийг шилжүүлэн суурьшуулах оролдлогыг Израйл эртнээс явуулж иржээ. Палестинчуудыг хүчээр нүүлгэн шилжүүлэх явдлыг зогсоохын тулд цахим орчинд #SaveSheikhJarrah хаштагтай аян өрнүүлсэн нь дэлхий нийтийн анхаарлыг татаж, эсэргүүцлийн хөдөлгөөнийг бодитоор эхлэхэд түлхэц болжээ. Израйлын аюулгүйн албаныхан сүүлийн хэдэн арван жилийн турш Палестинчуудын эсэргүүцлийг нухчин дардаг уламжлалт аргаа ашиглан дээрх эсэргүүцэгчдийн эсрэг хүч, албадлагыг хэтрүүлэн хэрэглэсэн юм. Тайван жагсагчдыг дур зоргоороо баривчилж, цугларсан олон хүн рүү гэрлэн ба дуут гранат шидээд зогсохгүй, тараахын тулд хүч хэтрүүлэн хэрэглэж, бохирын ус цацсанаас гадна Аль-Акса лалын сүмд цугларсан мөргөлчид болон эсэргүүцэгчид рүү ухаан алдуулах гранат шиджээ.

Энэ мэт харгис хэрцгий халдлагууд нь Палестины Элзлэгдсэн нутгаас эхлээд Ногоон Шугамыг (1949 онд Израйлын хөрш орнуудтайгаа хийсэн Зэвсэг Хураах гэрээний дагуу тогтоосон хязгаарын шугам. 1967 оныг хүртэл Израйл энэ шугамыг албан бус хилийн шугамаа болгож ашиглаж байсан) даваад, Израйл дахь бүх Палестинчуудыг нэгдэн нийлэхэд хүргэсэн. Израйлд цагдаагийнхан дур зоргоороо үй олон тайван жагсагчдыг баривчилж, хууль бус хүч хэрэглэхээс гадна Израйлчуудыг Палестинчуудын эсрэг зохион байгуулалттай бүлэг халдлага хийж байхыг мэдсэн хэр нь хамгаалах арга хэмжээ авахгүй байх зэргээр Палестин иргэдийг ялгаварлан гадуурхаж байна. Энэ бүхний эцэст Палестины зэвсэгт бүлэг 5 дугаар сарын 10-нд Газын зурвасаас Израйл руу пуужингаар гал нээжээ. Хариуд нь Израйлын цэргүүд Газын зурвас руу 11 хоногийн турш дайралт хийж, ямар ч урьдчилсан сануулга өгөлгүйгээр энгийн иргэдийн гэр орон, хотын дэд бүтцийг сүйтгэн, хэдэн арван мянган хүнийг шахаж гаргаад зогсохгүй хэдэн зуун хүний амь насыг хөнөөж, шархдуулжээ. Ийнхүү олон жилийн турш Израйлын хууль бус хавчлагын үр дүнд үүссэн хүмүүнлэгийн хямрал нь тэвчихийн аргагүй байдалд хүрч, улам гүнзгийрсэн.

Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх эсэргүүцлийн жагсаалыг ажиглагч олон тооны Палестин хүмүүсийн хувьд Зүүн Иерусалим, Газын зурвас, Палестин

хот суурингууд, Еврей-Палестины “холимог хотууд” дахь ялгаварлан гадуурхсан, хэлмэгдүүлэлтийн эдгээр үйлдэл нь дарлал, ноёрхлын тогтолцоо оршин байгааг илтгэн харуулдаг. Хашигдмал газарт хуваагдан амьдарч байгаа Палестинчуудын эрх зүйн байдлаас нь хамааран янз бүрийн төвшинд дарангуйлж байгаа энэ тогтолцоо хүний эрхийг олон талаар зөрчиж, эцсийн дүндээ Израйл өөрийн мэдлийн бүх газартаа Еврейн ноёрхлыг тогтоож байна. Израйлын энэхүү тараан бутаргах ажиллагаанаас татгалзан, эв нэгдэлтэй байгаагаа Палестинчууд эсэргүүцлээр илэрхийлсэн. Энэ өдөр хүний эрхийн идэвхтнүүд Израйлын олон жилийн бодлого, үйл ажиллагааных нь үнэн дүр төрхийг цахим орчинд хийсэн хамтарсан мэдэгдэлдээ “энэ бол Палестинчуудыг салангид хэд хэдэн нийгэм болгон хуваан тусгаарлаж тус тусын шорон болгох гэж буй оролдлого” гэж бичжээ.

Хорь гаруй жилийн турш Палестинчууд Израйлын засаглал нь апартеид гэдэг талаар удаа дараа мэдэгдэж, шаардаж ирсэн бөгөөд энэ асуудлыг НҮБ дээр идэвхитэй тавьдаг. Палестины хүний эрхийн байгууллагууд энэ асуудлаар удаан хугацааны турш судалгаа шинжилгээ хийж ирсэн бөгөөд саяхнаас Израйлын зарим хүний эрхийн бүлгүүд Палестины эсрэг Израйлын апартеидыг олон улсын хэмжээнд илүү өргөнөөр таниулах үйл ажиллагаа явуулдаг болсон. Гэвч бусад улс орон, ялангуяа Израйлын холбоотон Барууны орнууд дээрх шаардлагуудыг анхааралдаа авч хэлэлцэхээс татгалзаж, Израйлын эсрэг шаардлагатай арга хэмжээг авахгүй байсаар өнөөг хүрсэн.

Палестины хүний эрхийн байгууллагууд, хүний эрхийн хамгаалагчид апартеидын эсрэг ухуулга хийх кампанит ажил зохион байгуулсан боловч эцэстээ Израйлын ширүүхэн дарамт шахалттай нүүр тулж, шийтгүүлсээр олон жилийг ардаа орхисон. Палестины иргэний нийгмийн эсрэг Израйлын эрх баригчдын хийж байгаа халдлага ноцтой хэмжээнд хүрсний нэг жишээ бол 2021 оны 10 дугаар сард терроризмын эсрэг хууль тогтоомжийг гуйвуулан ашиглаж, нэр бүхий зургаан байгууллагын эрхийг хассаны гурав нь хүний эрхийн томоохон бүлгүүд байжээ. Эдгээр байгууллагын үйл ажиллагааг зогсоож, ажилчдыг нь цагдан хорьж, эрүүгийн хэрэг үүсгэжээ. Үүнтэй зэрэгцүүлэн Палестинчуудын эсрэг апартеид, хүний эрхийн ноцтой зөрчил үйлдэж буйг эсэргүүцсэн Израйл байгууллагуудын нэр хүндийг гутаах, гүжирдэх, үйл ажиллагааг нь хууль бус болгох арга хэмжээг Израйлын эрх баригчид хэрэгжүүлсэн.

Эмнести Интернэшнл олон улсын эрх зүй дэх апартеидын тодорхойлолтын дагуу Палестинчуудын эсрэг Израйлын институтийн төвшний, тогтолцооны шинжтэй ялгаварлалыг баримтжуулж, дүн шинжилгээ хийсэн. Эдгээр ажлын зорилго нь Палестинчуудыг ялгаварлаж, хавчин гадуурхсан Израйлын хууль тогтоомж, бодлого, үйл ажиллагаа нь олон улсын нийтийн эрх зүй, хүний эрхийг ноцтой зөрчиж байгаа эсэх, хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг болох апартеидэд хамаарах эсэхийг тогтоох зорилготой юм. Уг судалгааг хийхдээ юуны өмнө Израйлын зүгээс явуулж буй хүн ам зүйн бодлого, Еврейчүүдийн ашиг сонирхлыг хангах нөөц нэмэгдүүлэх замаар эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт байгаа Палестинчуудыг дарлаж, ноёрхох болсон санаа зорилгыг тодорхойлохоос эхэлсэн. Ингэхдээ эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудыг ялгаварлан гадуурхаж тусгаарласан тогтолцоо бий болгож байгаа, Палестин дүрвэгчдийн эх нутагтаа эргэж ирэх эрхийг хянан зохицуулж байгаа хууль тогтоомж, бодлого, үйл ажиллагаанд дүн шинжилгээ хийсэн. Ингэхдээ дараах бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд дүн шинжилгээ хийсэн. Үүнд: газар нутгаар хэсэгчлэх хуваах; эрх тэгш иргэний харьяалал болон эрх зүйн байдлыг үгүйсгэх, зорчих хөдөлгөөнийг хязгаарлах, гэр бүлтэйгээ хамт амьдрах эрхийг хязгаарлах, улс төрийн оролцооны эрх, эсэргүүцлийн хөдөлгөөнд оролцох эрхийг хязгаарлаж цэргийн хүчээр нухчин дарах зэргээр Палестинчуудыг хооронд нь ялган тусгаарлаж, хараа хяналтаа тогтоох; эзэмшил газар, өмч хөрөнгийг булаах; Палестинчуудын хөгжлийг чөдөрлөн, эдийн засаг болоод

нийгмийн эрхийг үгүйсгэх зэрэг орно. Түүнчлэн Израйл өөрийн дарлал, ноёрхлын тогтолцоог хадгалахын тулд Палестинчуудын эсрэг хүнлэг бус, хүмүүнлэг бус үйлдлүүд, хүний эрхийн ноцтой зөрчил, олон улсын эрх зүйн гэмт хэргүүдг үйлдсэн болохыг баримтжуулсан.

Израйл өөрийн газар нутаг болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчууд болон Палестин дүрвэгчдийг байнгын хараа хяналтдаа байлгах замаар дарлал, ноёрхлоо тогтоож байгааг Эмнести Интернэшнл баримтжуулан харуулсан. Палестинчуудыг тусгаарлах ажиллагаа нь хууль тогтоомж, бодлого, үйл ажиллагааны дагуу системтэй, өндөр зохион байгуулалттай явагддаг бөгөөд эдгээр нь Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудыг Еврей гаралтай Израйлчуудтай ижил тэгш эрх эдлүүлэхгүй байж, Палестин иргэдийг дарлах, ноёрхох зорилготой юм. Израйлаас дүрвэн гарсан болон эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дотор амьдарч байгаа Палестин дүрвэгчдийг орон гэртээ буцаж ирэх эрхийг хянан зохицуулсан эрх зүйн дэглэм нь энэхүү дарлал, ноёрхлыг улам бүр бэхжүүлж байна. Сүүлийн хэдэн арван жилийн турш Израйлын хүн ам, геополитикийн бодлого нь Зүүн Иерусалим, Баруун эргийн бусад нутаг дэвсгэр, Газын зурвас зэрэг Израйлын өөр өөр бүс нутаг дахь Палестинчуудын талаар харилцан адилгүй байсаар ирсэн. Энэ нь Израйлын одоогийн хяналтын тогтолцоо бүс нутаг бүрт нэгдмэл байдлаар хэрэгждэггүй гэсэн үг юм. Тиймээс Палестинчууд өөрсдийн эрх зүйн байдал, хаана амьдарч байгаагаасаа шалтгаалан дээрх тогтолцоог харилцан адилгүй мэдэрч, төрөл бүрийн хавчлага, дарамттай нүүр тулгарч байна.

Эмнести Интернэшнл Израйлын дээрх тогтолцоо нь хаана хэрэгжиж байгаагаас үл хамааран хүний эрхийн зөрчил, олон улсын нийтийн эрхзүйн зөрчил бөгөөд олон улсын апартеидын гэмт хэрэг гэж дүгнэсэн. Израйлын газар нутаг, Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчууд, Палестины дүрвэгчид, нутаг дэвсгэрийн гадна байгаа тэдгээрийн үр хойчийн эсрэг апартеид тогтолцоог хэрэгжүүлэхэд Израйлын бараг бүх төвшний иргэний засаг захиргаа, цэргийн байгууллага, төрийн болон түүнтэй адилтгах байгууллагууд оролцсон хэмээн үнэлсэн. Мөн Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт удаа дараа үйлдсэн Израйлын гэмт үйлдлүүд нь Палестинчуудын эсрэг өргөн хүрээтэй, систем халдлагын нэгээхэн хэсэг бөгөөд харгис дарангуйллын тогтолцоогоо хадгалах зорилгоор хийсэн хүнлэг бус, хүмүүнлэг бус үйлдлүүд нь Апартеидын тухай конвенц, Ромын Дүрэмд заасан хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэгт тооцогдоно хэмээн Эмнести Интернэшнл дүгнэсэн.

Энэхүү гарын авлага нь Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх олон улсын эрх зүй, хүмүүнлэгийн эрх зүйн зөрчлийг зайнаас болон газар дээр нь баримтжуулсан Эмнести Интернэшнл сүүлийн хэдэн арван жилийн судалгаа, академик судалгаа, хүний эрхийн идэвхтэн бүлгүүдийн хийсэн ажиглалт дүгнэлт, НҮБ-ын төрөлжсөн байгууллага болон бусад хүний эрхийн байгууллага, мэргэжилтнүүдийг гаргасан тайлан, хэвлэл мэдээллийн нийтлэлд үндэслэсэн болно.

Эмнести Интернэшнл энэхүү ажлын хүрээнд 2017 оны 7 дугаар сараас 2021 оны 11 дүгээр сарын хооронд судалгаа, дүн шинжилгээгээ хийсэн. Судлаачид Израйлын холбогдох хууль, тогтоомж, цэргийн захирамж, засгийн газар, төрийн байгууллагын гаргасан шийдвэр, Израйлын төрийн эрх мэдэлтэн, цэргийн эрхтэний гаргасан мэдэгдэл зэргийг өргөн хүрээнд судласаны зэрэгцээ Израйлын төлөвлөлт, бүсчлэн хуваах тухай баримт бичиг, төлөвлөгөө, улсын төсөв, статистик, Израйлын парламентын архив, Израйлын шүүхийн шийдвэр зэрэг төрийн бусад баримт бичгүүдийг нэмэлтээр нягтлан шалгасан. Мөн Палестины эрх баригчдын гаргасан холбогдох тайлан мэдээ, статистик судалгааг нарийвчлан судалсан. Эмнести Интернэшнлийн хувьд дэлхий даяар үүсээд байгаа тогтолцооны шинжтэй ялгаварлан гадуурхалт, дарлалын асуудал руу хангалттай хэмжээний анхаарал хандуулахгүй байгаа гэсэн дүгнэлтэд үндэслэн 2017 оны 7 дугаар

сараас эхлэн хүний эрхийн зөрчил, апартеидын гэмт хэрэгт чиглэсэн дэлхийн бодлогыг баримталж эхэлсэн бөгөөд энэхүү бодлогыг судалгааны чиглэл болгосон.

Эмнести Интернэшнл судалгааныхаа ажлын хүрээнд Израйл, Палестины төлөөллүүд болон олон улсын төрийн бус байгууллагууд (ОУТББ), НҮБ-ын холбогдох төрөлжсөн байгууллага, хуульч, эрдэмтэн, судлаач, сэтгүүлчид болон бусад холбогдох оролцогч талуудтай ярилцлага хийсэн. Нөхцөл байдалд өргөн хүрээний эрх зүйн дүн шинжилгээ хийхдээ олон улсын эрх зүйн мэргэжилтнүүдтэй хамтран ажиллаж, зөвлөгөө авсан.

Эмнести Интернэшнл энэхүү тайлангаа Палестинчуудын эсрэг Израйлын дарлал, ноёрхлыг эцэс болгохын тулд аюул заналхийлэл дунд үйл ажиллагаа явуулж байгаа Палестины иргэний нийгэм болон Израйл байгууллагуудыг дэмжих зорилгоор гаргасан. Ингэснээрээ Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт үйлдэгдэж байгаа системт ялгаварлан гадуурхалт болон Палестины дүрвэгчдийн эсрэг тогтолцоо, апартеидын гэмт хэргийн талаар илүү сайн ойлгоход тус болно хэмээн итгэж байна.

ОЛОН УЛСЫН ЭРХ ЗҮЙ ДЭХ АПАРТЕИД

Апартеид бол олон улсын нийтийн эрх зүйн зөрчлөөс гадна олон улсын хүний эрхийн ноцтой зөрчил бөгөөд олон улсын эрүүгийн эрх зүйд заасан хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг юм. Олон улсын гурван гол гэрээ конвенцид апартеидыг хориглож гэмт хэрэгт тооцсон байдаг. Үүнд: Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах тухай Олон Улсын конвенц, Апартеидын гэмт хэргийг таслан зогсоох, тийм гэмт хэрэг үйлдэгчдийг шийтгэх тухай Олон Улсын конвенц (Апартеидын тухай конвенц) болон Олон Улсын Эрүүгийн шүүхийн Ромын Дүрэм (Ромын Дүрэм) зэрэг орно.

Апартеидын тухай конвенц, Ромын Дүрэм болон бусад олон улсын эрх зүйн заншлын дагуу хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэг гэдэгт арьс үндэсний нэг бүлгээс арьс үндэсний өөр бүлгийн эсрэг байнга дарлах болон ноёрхох тогтолцоог бий болгох, эсхүл тийм тогтолцоог хэвээр хадгалах зорилгоор үйлдэж буй хүнлэг бус, хүмүүнлэг бус үйлдэл (ялангуяа хүний эрхийн ноцтой зөрчил) орно. Дарлах, ноёрхох тогтолцооны дэглэм гэдэг нь арьс үндэсний нэг бүлэг нь нөгөө бүлэгтээ урт хугацааны хараа хяналт тогтоох зорилготой харгис, ялгаварлан гадуурхсан тогтолцоо гэж хэлж болно.

Тиймээс урт хугацааны харгис хэрцгий, ялгаварлан гадуурхсан хараа хяналтын тогтолцоо, дэглэмийг хадгалахын тулд нэг болон түүнээс дээш арьс үндэс бүхий бүлгийн эсрэг чиглэсэн хүний эрхийн ноцтой зөрчлийг тодорхой зорилгоор удаа дараа санаатайгаар үйлдэхийг хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэг гэнэ.

Апартеид нь арьс үндэсний нэг бүлэг нөгөө бүлгээ тусгаарлаж, дарлан, ноёрхох тухай олон улсын эрх зүйд суурилсан иж бүрэн ойлголт юм. Эмнести Интернэшнлийн зүгээс дарлал, ноёрхлын тогтолцоо нь өөр хоорондоо адилгүй гэдгийг тодорхой тэмдэглэсэн. Тиймээс Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх дарлал, ноёрхлын тогтолцоог 1948-1994 оны Өмнөд Африк дахь тусгаарлалт, дарлал, ноёрхлын тогтолцоотой адилтгаж, харьцуулж дүгнэж болохгүй. Израйл улс дарлал, ноёрхлын дэглэм тогтоож, түүнийгээ хадгалж байгаа эсэхийг тодорхойлохын тулд Эмнести Интернэшнл Израйл хэрхэн Палестин хүмүүсийг хүчээр хараа хяналтдаа оруулж байгаад анхаарал хандуулсан.

Түүнчлэн ийм төрлийн дарлал, ноёрхлын тогтолцоог хадгалан үлдэх зорилгоор үйлдсэн хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэг болохуйц хүний эрхийн ноцтой зөрчлүүдийг авч үзсэн.

ПАЛЕСТИНЧУУДЫГ ДАРЛАЖ, НОЁРХОХ ЗОРИЛГО

Израйл улс 1948 онд байгуулагдсан цагаасаа хойш Еврейн ноёрхлыг тогтоон хадгалах, Еврей гаралтай Израйлчуудын ашиг тусын тулд газрын харилцаанд бүрэн хяналт тогтоох, Палестинчуудын тоог аль болох бууруулах, эрхийг нь хязгаарлах, эсэргүүцэх чадваргүй болгох бодлогыг илэрхий баримталсаар ирсэн. 1967 онд Израйл улс дээрх бодлогоо улам өргөжүүлж, Ногоон шугамаас эхлэн Баруун эрэг, Газын зурвас хүртэл хяналтаа тогтоосон газар нутгууддаа хэрэгжүүлсэн. Өнөөдрийн байдлаар Израйлын хараа хяналтад байгаа бүх газар нутагт Израйлчуудын ашиг тусын тулд Палестинчуудыг хохироож, Палестин дүрвэгчдийг хөөн зайлуулсан хэвээр байна.

Хүн ам зүйн бодлого нь Израйлын хууль эрх зүйн, улс төрийн чиг шугамыг тодорхойлж байна. Дээрх бодлогод шинээр байгуулагдсан Израйл улсын хүн амын бүтэц зохион байгуулалтыг Еврей гаралтай Израйлчуудад ашигтай байдлаар өөрчлөх, дийлэнх олонхийг Еврей үндэстнээр бүрдүүлэхийн тулд дотоод, гадаадын Палестинчуудыг аюултай хэмээн үзэж хөөн зайлуулах, тараан бутаргах, хооронд нь салгаж, тусгаарлах, хараа хяналтдаа оруулах, газар болон өмч хөрөнгө эзэмших эрхийг нь хасах, эдийн засаг, нийгмийн эрхийг нь зөрчих зэргийг нэрлэж болно.

Израйлын хуульд Еврей гаралтай Израйлчуудыг Израйлын мэдлийн аль ч газар нутагт төрийн үйлчилгээ, хамгаалалт авах эрхтэй хэмээн заасан нь тэдэнд олгосон эрх зүйн нийтлэг давуу байдал юм. Израйл бол Еврейчүүдийн орон гэх үзэл санаа хууль тогтоомж, төрийн болон үндэсний байгууллагуудын үйл ажиллагаанд бүрэн тогтжээ. Израйлын хуульд заасан Еврей гэх ойлголт нь шашин шүтлэг, гарал үүсэл, үндэстэн, ястан, угсаатны шинж чанарт үндэслэгддэг.

Израйл улсад Еврей-бус, Араб гаралтай гэх шалтгаанаар Палестинчуудад ялгавартай хандаад зогсохгүй бусад бүх Еврей-бус гаралтай хүмүүсээс ялгаатай бүлэг хэмээн үздэг. Израйлын Гадаад Хэргийн яам тус улсад байгаа Палестин иргэдийг “Израйлын Араб иргэд” хэмээн тодорхойлдог бөгөөд үүнд Мусульман шашинтай Арабчууд (үүнд Бедуин/Нүүдэлчид бас орно), Христос шашинтай Арабчууд, Друз, Черкассууд зэрэг төрөлх Араб хэлтэй бусад хүмүүсийг ч мөн хамруулдаг. Гэхдээ Израйлын эрх баригчид болон хэвлэл мэдээллүүд ерөнхийдөө Мусульман болон Христийн шашинтай Арабчууд (ихэвчлэн өөрсдийгөө Палестин гэж тодорхойлдог хүмүүс) болон эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудыг Израйлын Арабчууд гэж нэрлэдэг бол бусад Еврей-бус гаралтай хүмүүсийг Друз, Черкасс гэх мэт тус тусын нэрээр нь нэрлэдэг. Түүнээс гадна эрх баригчид Израйлын Палестин иргэдийг Друз, Черкасс хүмүүсээс ангид бүлэгт хамааруулдаг бөгөөд зөвхөн Палестин иргэдийг цэргийн албанаас чөлөөлдөг шалтгаан нь тэднийг “Арабын ертөнцтэй (Израйл руу удаа дараа довтолж байсан) гэр бүл, шашин шүтлэг, соёлын хувьд харилцаа хамааралтай, давхар хүчин зүтгэх магадлалтай” хэмээн үздэгт оршино.

1948 оны 5 дугаар сард Израйлыг Үүсгэн Байгуулах тухай Тунхагаар Еврейн төр бий болсныг дэлхий даяар тунхаглан зарласан. Энэхүү тунхаглалд “нийгэм, улс төрийн эрхийг оршин суугаа бүх хүнд тэгш эдлүүлнэ” хэмээн заасан хэдий ч “улсын хууль” хэмээх үндсэн хуультай дүйцэхүйц (үндсэн хууль бичигдээгүй үед) баримт бичигт энэ талаар огт тусгаагүй. 1948 онд Израйлыг Еврейчүүдийн эх орон болгож үүсгэн байгуулахтай зэрэгцэн дэлхийн бүх Еврей хүмүүсийг Израйл руу цагаачилж ирэхийг дээрх Тунхаглалд уриалсан байдаг. 1950 онд “Эх орондоо Эргэн Ирэх тухай” хуулиар Еврей хүн бүрд Израйл руу цагаачилж ирэх зөвшөөрөл олгосон бөгөөд 1952 онд батлагдсан “Харьяатын тухай” хуулиар цагаачилж ирсэн Еврей хүмүүст Израйлын иргэний харьяаллыг шууд олгосон. Израйлын эрх баригчид эдгээр алхмыг зарим талаараа Холокост шиг Еврейчүүдийг хоморголон устгах явдал дахин гарахаас

сэргийлсэн дэлхийн хаа нэгтээ бусдын хавчлага шахалт дор зовж зүдэрч яваа Еврей ахан дүүсээ амьдрах газартай болгохоор зорьсон арга хэмжээ хэмээн үздэг. Үүнтэй зэрэгцэн 1947-1949 оны мөргөлдөөний үеэр хэдэн зуун мянган Палестины дүрвэгчид хөөгдөн шахагдаж, “хүн ам зүйн шалтгаанаар” орон гэртээ очиж чадахгүй болжээ. Палестинчуудыг дарлах, ноёрхох тогтолцооны гол агуулга нь 2018 онд батлагдсан “Улсын тухай хуульд” маш тодорхой тусгалаа олжээ. Энэ хуульд “Израйл бол Еврей хүмүүсийн эх орон” гэх зарчмыг тодотгосон бөгөөд зөвхөн “Еврей хүмүүсийн” өөрөө засан тохинох эрхийг баталгаажуулжээ.

Эдгээр он жилүүдэд Израйлын томоохон улс төрчид, иргэний болон цэргийн дээд албан тушаалтнуудын зүгээс Израйлын хүн амын олонхыг Еврей хүмүүсээр бүрдүүлж, Палестинчуудыг дарлах, ноёлох талаар цөөнгүй удаа байр сууриа илэрхийлсэн байдаг. 1948 оноос хойш тэдгээр эрх мэдэлтнүүд улс төрийн харьяалал үл харгалзан Израйл улсыг Еврейчүүдийн эх орон хэвээр нь авч үлдэх зорилгыг хангахын тулд Израйлын мэдэлд байгаа бүх нутаг дэвсгэрт хараа хяналтаа тогтоон Палестинчуудын эрх мэдлийг аль болох хязгаарлахаар эрмэлзэж байгаагаа олон нийтэд илэрхийлсэн. Тэд дээрх зорилгын хүрээнд Палестинчуудын гэр орон, өмч хөрөнгийг булаан авч, ялгаварлан гадуурхсан төлөвлөлт, орон байрны бодлогоор дамжуулан амьдрах орчныг нь хязгаарлаж байна. Израйл дахь Палестин иргэдийг ноёлох гэсэн ялгаварлан гадуурхах зорилго нь тэднийг саланги тусад нь байлгах, тэгш бус иргэний харьяаллын бүтцийг бий болгох, хүн ам зүйн хяналтын арга хэрэгсэл болох Палестин гэр бүлүүдийг эргэн нэгдэх эрхийг үгүйсгэсэн тодорхой мэдэгдлүүдээр илэрдэг.

Ялгаварлан гадуурхсан төлөвлөлт, газар, орон сууцны бодлого болон Палестинчуудад ашигтай бүх төрлийн хөдөө аж ахуй болон үйлдвэрлэл эрхлэх, хөгжүүлэх үйл ажиллагааг үгүйсгэх замаар Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт ноёлол, хараа хяналтаа тогтоох зорилготой байгаа нь илэрхий байна. 1967 онд Зүүн Иерусалимыг эзэлснээс хойш Израйлын засгийн газраас Иерусалим хотод Еврей, Палестин хүн амын харьцааг тогтоох зорилт дэвшүүлсэн. Зүүн Иерусалим дахь Палестинчуудын эдийн засаг, нийгмийн эрхийг үгүйсгэж байгаа нь тэднийг Иерусалим хотыг орхин явуулахад чиглэсэн бодлого болохыг олон нийтэд тодорхой мэдэгдсэн. Түүнчлэн Газа хотод суурьшуулж байсан Еврей иргэдийг эргүүлэн татсан нь тухайн газар нутгийн хүн ам зүйг удирдах оролдлоготой шууд холбоотой бөгөөд тухайн газар нутагт хүн амын олонхыг Еврей хүмүүсээр бүрдүүлэх боломжгүй гэдгийг ухаарсаны илрэл юм. Израйлын засгийн газраас нийтэлсэн хэвлэлийн материалуудаас дүгнэж үзэхэд хэдэн сая Палестин дүрвэгчдийг орон гэртээ эргэн очих эрхийг хязгаарлахад чиглэсэн тус улсын урт хугацааны бодлого хүн амын зүйн зорилготой болох нь нэгэнт тодорхой байна.

НУТАГ ДЭВСГЭРЭЭР ХУВААЖ, ЭРХ ЗҮЙН ХУВЬД ЯЛГАН ТУСГААРЛАСАН НЬ

1949 онд Израйлыг Еврейчүүдийн эх орон болгож үүсгэн байгуулах үеэр тухайн үеийн эрх баригчид угсаатны цэвэрлэгээ нэрийдлээр Палестинчуудыг хэдэн зуун мянгаар нь албадан гаргаснаас гадна хэдэн зуун Палестин тосгоныг устгаж, сүйрүүлсэн. Палестинчуудыг Израйлын хэд хэдэн газарт нутаг заан амьдруулж байсан бол 1967 оны цэргийн эзлэлтийн дараа Баруун эрэг, Газын зурваст шахан амьдруулах болсон. Ийм маягаар Палестины газар нутаг, байгалийн баялгийн ихэнх хэсгийг булаан авсан. Палестинчуудын эсрэг хууль эрх зүй, бодлогын хүрээнд харгис хэрцгий ялгаварлан гадуурхсан тогтолцоог бий болгож, газар зүй болон улс төрийн хувьд тархай бутархай байлгахын зэрэгцээ байнгын айдас түгшүүр, аюул заналхийлэл дунд, ерөнхийдөө ядуу зүдүү амьдруулж байна.

Үүний зэрэгцээ Израйлын удирдагчид газар, байгалийн баялгийн хуваарилалтаар дамжуулан Еврей иргэдэд хуулиар давуу байдал бий болгож улмаар Палестинчуудыг хохироох замаар баялаг, сайн сайхан байдлыг олж авч байна. Тэд олон улсын эрх зүйг зөрчин Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт еврейчүүдийн суурьшлыг тасралтгүй өргөжүүлж байна.

1948 онд Израйл улсыг үүсгэн байгуулахаас өмнө Палестины (Тухайн үеийн хэллэгээр Британийн мандатын үе дэх Палестин) хүн амын 70 орчим хувийг Палестинчууд эзэлдэг байсан бөгөөд хувийн өмчийн газрын 90 хувийг эзэмшдэг байжээ. Хүн амын 30 орчим хувийг голдуу Европоос цагаачилж ирсэн Еврейчүүд эзэлж, Еврей хувь хүн, байгууллагууд хувийн өмчит газрын ердөө 6.5%-ийг эзэмшдэг байсан.

Израйлын эрх баригчид энэ нөхцөл байдлыг өөрсдөдөө ашигтай байдлаар эргүүлэхээр шийдсэн. 1947-49 оны мөргөлдөөний үеэр зарим хүн орон гэрээ орхиж, хот, тосгоноосоо шахагдан, хөөгдсөнөөр одоогийн Израйл дотор өөр газруудад суурьшин дотоодын дүрвэгч болсон. Харин зарим нь тухайн үедээ Британийн мандат дахь Палестины бусад бүс нутаг руу зугтаажээ. (Мөргөлдөөний дараа Британийн мандат дахь Палестины 22 хувь Йордан, Египетийн мэдэлд очсон нь одоогийн Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр юм). Үлдсэн хүмүүсийн ихэнх нь хөрш Арабын орнууд болох Йордан, Сири, Лебанон руу дүрвэжээ. Үүнээс хойш Израйл тэдгээр дүрвэгчид, тэдний үр удам болон дотоодын дүрвэгчдийг гэр орондоо эргэж очихыг нь хязгаарласаар ирсэн.

Палестинчууд 1967 оны дайны дараа өмнөхөөсөө ч илүү тархай бутархай болсон нь Израйлын цэргүүд Баруун эрэг, Зүүн Иерусалим, Газын зурвасыг эзлэх боломж олгож, улмаар эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрүүдэд зориулсан тусгай хууль эрх зүй, засаг захиргааны дэглэм тогтоох замаар Палестинчуудыг хөөж гаргах давлагаа дахин эхэлсэн.

Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх цэргийн шинэ дэглэм нь тус газар нутгийг эрт дээр үеэс удирдаж ирсэн Оттоман, Их Британи, Йордан, Египетийн хуулиудаас бүрдсэн олон давхарга бүхий хууль эрх зүйн тогтолцоог өөрчлөв.

1994 онд Палестиныг Чөлөөлөх Байгууллага болон Израйлын хооронд хийгдсэн Ослогийн хэлэлцээрээр хот суурины төв дэх Палестины иргэний хэрэг хариуцсан, хязгаарлагдмал эрх бүхий Палестиныг Удирдах газрыг байгуулсан. Гэхдээ Ослогийн хэлэлцээр цэргийн булаан эзлэлтийг зогсоож чадаагүйгээр зогсохгүй Баруун эргийн нутаг дэвсгэрийг Израйл, Палестины цэргийн болон иргэний шүүхийн гурван өөр тогтолцоотой захиргааны бүс болгон хуваагдахад хүргэсэн. Ингэж Палестинчуудыг улам илүү тархай бутархай, хуваагдмал болгосон нь Израйлчуудад ашигтай байсан. Хэдийгээр 2005 онд Израйл Газын зурваст суурьшсан израйл иргэдийг татаж авсан боловч Газын зурвасыг Хамас эзлэн авснаас хойш 2 жилийн хугацаанд тухайн газар нутагт агаар, ус болон эх газрын хууль бус хориг саад тавих гэх зэргээр урьд тогтоосон хараа хяналтаа хэвээр хадгалан Израйл Газын зурвасыг Баруун эргээс албан ёсоор тусгаарлах бодлогыг хэрэгжүүлэх болов. Энэ бүхний үр дүнд Баруун эрэг болон Газын зурвас (өмнөд талаараа Египеттэй хиллэдэг богино хилийн шугамаас бусад хэсэг) бүхэлдээ Израйлын цэргийн булаан эзлэлтэд орж, тэнд амьдарч байгаа Палестин хүн ам, байгалийн баялаг, газар, ус, агаарын хилийг Израйл хяналтдаа авсан.

Нэгэнт Израйл улс Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт өөрийн хараа хяналтаа тогтоосон тул олон улсын хүний эрхийн хууль тогтоомж болон олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүй гэсэн үндсэн хоёр төрлийн олон улсын зохицуулалтыг өөрийн үйл ажиллагаандаа мөрдөх учиртай. Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчууд харилцан адилгүй эрх зүйн зохицуулалт бүхий газар нутагт амьдарч байгаа бөгөөд нутаг дэвсгэр хооронд (Газын зурвас, эзлэгдсэн Зүүн Иерусалим, Баруун эргийн бусад нутаг дэвсгэр руу орж, гарах) зорчихын тулд эрх бүхий байгууллагаас заавал зөвшөөрөл авах шаардлагатай байдаг

тул Израйл дахь Палестин иргэдээс газар зүйн хувьд ч, эрх зүйн байдлын хувьд ч тусгаарлагдан амьдарч байна. Харин 1947-1949 он болон 1967 оны мөргөлдөөний үеэр нутаг орноо орхин явсан Палестин дүрвэгчид Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх хүмүүсээс ч газарзүйн байршлын хувьд тусгаарлагдсан байдалтай амьдарч байгаа бөгөөд гэр орон, хот, тосгондоо эргэж очих эрхээ удаан хугацааны турш хязгаарлуулсаар байна.

Израйлд суугаа Палестин иргэд Израйлын иргэний хуульд захирагддаг бөгөөд Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудаас арай илүү эрх чөлөө, хүний эрхийн хамгаалал дор амьдарч байгаа боловч Еврей гаралтай Израйлчуудтай харьцуулахад тэгш бус эрх эдэлж (улс төрийн оролцоо зэрэг) тогтолцооны ялгаварлан гадуурхалттай нүүр тулсаар байна. Израйлын иргэний хууль эзлэгдсэн Зүүн Иерусалим дахь Палестинчуудад ч мөн үйлчлэх бөгөөд тэдэнд Израйлын иргэний харьяалал гэхээсээ илүүтэйгээр байнгын оршин суух эрх олгосон төдий гэж хэлж болно. Харин Баруун эргийн бусад нутаг дэвсгэрийн Палестинчуудын хувьд 1967 оноос хойш Израйлын цэргийн чанга хатуу захиргаадалт, дэглэм дор амьдарч байна. Газын зурвасын хувьд 2005 онд Израйлын шилжин суурьшигчдыг эргэн татсанаар цэргийн дэглэм харьцангуй суларсан. Гэхдээ Баруун эрэг болон Газын зурвасын Палестинчуудад Палестины хууль давхар үйлчилдэг.

Өнөөдрийн байдлаар Израйлын харьяат Палестин иргэд болон байнгын оршин суугч иргэд (1.9 сая орчим) Израйлын хүн амын 21 хувийг эзэлж байна. Палестинчуудыг санаатайгаар хооронд нь тусгаарлах бодлого хэрэгжүүлсэний үр дүнд Израйлын иргэний харьяат Палестинчуудын 90 хувь нь хүн амын өндөр нягтаршил бүхий Галилей, хойд Израйлын Гурвалжин бүс, өмнөдийн Негев буюу Накаб бүсүүд дэх 139 хот, тосгонд амьдарч байна. Харин үлдсэн 10 хувь нь ихэвчлэн “холимог хотуудад” амьдарч байна.

2021 оны 6 дугаар сарын байдлаар 358,800 Палестин оршин суугч Иерусалим хотын газар нутагт амьдарч байгаа нь хотын нийт хүн амын 38 хувийг бүрдүүлж байна. Эдгээрээс 150,000 орчим нь хотоос зайдуу, ханаар тусгаарлагдсан газарт, цэргийн шалганы цэгийн дэргэд амьдардаг. Харин Зүүн Иерусалимд Израйлын эрх баригчдын хууль бусаар барьж байгуулсан болон Палестинчуудыг ялгаварлан гадуурхах замаар булааж авсан 13 суурьшлын бүсэд 225,178 Еврей хүн амьдарч байна.

Баруун эргийн бусад нутаг дэвсгэрт 3 сая орчим Палестин иргэд амьдарч байгаа бөгөөд Израйлын засгийн газраас албан ёсоор байгуулсан 132 сууринд 441,600 Еврей иргэд суурьшин амьдарч байна. Түүнчлэн тус газарт 1990-ээд оноос хойш засгийн газрын зөвшөөрөлгүй 140 алслагдмал сууринг байгуулсан нь Израйлын хуулийг зөрчиж байна. Харин Газын зурваст 2 сая орчим Палестинчууд амьдарч байна. Тэдгээр хүмүүсээс 1.4 сая орчим нь (хүн амын 70%) Ойрх Дорнод дахь Палестин дүрвэгчдийн асуудал хариуцсан НҮБ-ын тусламжийн агентлагт дүрвэгчээр бүртгэгдсэн байна.

ЭРХ ЗҮЙН ХУВЬД ЯЛГАН ТУСГААРЛАЖ, ХАРАА ХЯНАЛТАА ТОГТООСОН НЬ

Израйл Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт цэрэг зэвсгийн аргаар тогтоосон Израйлын дүрэм, журам нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр нь Зүүн Иерусалим болон Израйлын бусад газраас салангид цэргийн дэглэмтэй гэсэн буруу ойлголтыг төрүүлж байна. Дээрх үзэл нь Израйлын дарангуйлагч цэргийн тогтолцооны олон бүрэлдэхүүн хэсэг Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт 18 жилийн турш үргэлжилж, Палестиныг булаан эзлэх ажиллагаа өнөөг хүртэл явагдаж байгааг үгүйсгэхэд хүргэж байна. Газар нутаг бүрт харилцан адилгүй хуулийн дэглэмтэй байгаа нь Палестинчуудыг хэсэгчлэн хуваах, тархай бутархай байлгах, дарлал, ноёрхлын тогтолцоогоо улам хүчирхэгжүүлэх Израйлын гол арга хэрэгсэл юм. Баруун Азийн Эдийн засаг, Нийгмийн Комиссоос үүнийг “апартеид дэглэм

баримталж байгаагаа Израйлчууд хаацайлах” арга хэмээн тэмдэглэжээ. Израйлын зүгээс Палестинчуудыг газарзүйн болон эрх зүйн хувьд хэсэгчлэн хувааж хяналт тавих бодлого баримталж байгаа нь тэднийг Израйлчуудаас ялган тусгаарлаад зогсохгүй өөр хооронд нь харилцан адилгүй хандах нөхцлийг бүрдүүлж байна. Энэ нь Палестинчуудын харилцаа холбоог сулруулах замаар эсэргүүцэх бүх төрлийн үйл ажиллагааг таслан зогсоох, Израйлын мэдэл дэх нийт газар нутаг, хүн амд улс төр, аюулгүй байдлын хувьд илүү найдвартай хараа хяналт тогтоох зорилготой юм.

ЦЭРГИЙН ЗАХИРГААДАЛТ АШИГЛАН ХАРАА ХЯНАЛТАА ТОГТООЖ, БУЛААН ЭЗЛЭСЭН НЬ

Израйл улс Ногоон шугамын хоёр талаар суурьшсан Палестинчуудыг дарлаж, ноёрхохын тулд олон жилийн турш цэргийн захиргаадалтыг гол арга хэрэгслээ болгосоор ирсэн. Энэ аргыг Израйлын газар нутаг болон эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх хэд хэдэн хэсэг бүлэг Палестинчуудыг ноёлохын тулд 1948 оноос хойш бараг тасралтгүй (1967 онд түр зогссон долоон сарын хугацаанаас бусад бүх үед) ашигласаар ирсэн. Гол зорилго нь аюулгүй байдлыг хангах нэрийдлээр стратегийн ач холбогдол бүхий газруудад Еврей суурингуудыг нэмэгдүүлж, Палестинчуудын эзэмшил газар, өмч хөрөнгийг нь булаахад оршиж байна.

Израйл улс үүсгэн байгуулснаас хойш эхний 18 жилийн хугацаанд (1948-1966) Палестин иргэдийг байнгын цэргийн дэглэм дор байлгасан бөгөөд тухайн үеийн Британийн мандатын Батлан хамгаалахын (Онцгой байдлын) зохицуулалт нь тэдэнд Палестин оршин суугчдын зорчих хөдөлгөөнийг хянах, эд хөрөнгийг нь хураах, хот тосгодыг бүхлээр нь цэргийн бүс болгох, байшингуудыг нь нураах, цэргийн шүүх ажиллагаа явуулах зэрэг хязгааргүй эрх мэдлийг олгосон. Палестинчууд эрүүл мэндийн үйлчилгээ авах, ажил төрөлдөө явахдаа хүртэл амьдардаг газраасаа гарах зөвшөөрөл авах шаардлагатай болсон. Израйлын төрийн байгууллагууд Палестинчуудыг байнгын ажиглалт, хараа хяналтдаа байлгаж, жагсаал цуглаан хийхийг хориглох, улс төрийн идэвхтнүүдийг хэрэгжүүлсэн улс төрийн үйл ажиллагааных нь төлөө баривчлах зэргээр улс төрийн эрх чөлөөг нь хязгаарласан.

Израйл дотооддоо дүрвэсэн Палестинчуудыг орон гэртээ эргэж ирүүлэхгүйн тулд хот тосгоныг нь юу ч үлдээлгүй сүйтгэж, ойжуулалтын бүс болгосныхоо дараа 1966 оны 12 дугаар сард Палестинчуудыг захиргаадаж байгаа цэргийн дэглэмээ хүчингүй болгосон. Ийнхүү цэргийн дэглэм, захиргаадалт дуусгавар болсноор Израйлын харьяат Палестин иргэдийн зорчих хөдөлгөөний хязгаарлалт мэдэгдэхүйц суларч, хүний эрхийн нөхцөл байдал харьцангуй дээрдсэн боловч Израйлын дарлал, ноёрхлын тогтолцооны зарим элемент хэвээр үлдсэн. Гэвч 1967 оноос хойш Онцгой байдлын зохицуулалт буюу Британийн мандатын үе дэх Батлан хамгаалах зохицуулалтыг хүчингүй болгоогүйгээр зогсохгүй дээрх зохицуулалтын үйлчлэх хүрээ нь Баруун эрэг (эзлэгдсэн Зүүн Иерусалимыг оруулахгүйгээр), Газрын Зурвас хүртэл өргөжин тэлсэн нь тэндэхийн Палестин хүн амыг хараа хяналтдаа оруулж, бүх төрлийн эсэргүүцлийг таслан зогсоох, Палестинчуудын эзэмшил газар, өмч хөрөнгийг албан хүчээр улсын мэдэлд шилжүүлэх боломж олгож байна. Палестин иргэдийг цэргийн хүчээр захирч байх үеийн Израйлын эрх баригчдын тогтоосон хууль эрх зүйн зохицуулалт, үйл ажиллагаа хожим нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх цэргийн захиргаадалтын үндэс суурийг тавьсан.

Палестины Удирдах газрыг үүсгэн байгуулсан хэдий ч Израйлын 1800 хол давсан цэргийн дүрэм журмын тусламжтайгаар Баруун эргийн Палестинчуудын аж амьдрал, эрх зүйн байдал, шилжих хөдөлгөөн, улс төрийн активизм, мөрдөн байцаах ажиллагаа, байгалийн баялгийн хуваарилалт зэрэг бүхий л харилцаанд хараа хяналтаа тогтоож,

хязгаарлалт хэрэгжүүлсээр байна. Израйлын цэргийн дүрэм журмыг цэргийн шүүх тогтолцоогоор дамжуулан албадан хэрэгжүүлж байна. Израйлын эрх баригчид 1967 оноос хойш Баруун эргийн Зүүн Иерусалим болон Газын зурваст 800,000 гаруй Палестинчуудыг баривчилан дийлэнхийг цэргийн шүүхээр шүүж шударга шүүхийн талаарх олон улсын хэм хэмжээг системтэйгээр зөрчсөн бөгөөд хэрэг үүсгэсэн ихэнх тохиолдолдоо ял оногдуулснаар дуусгавар болгожээ.

Газын зурвасын Палестинчууд цэргийн шүүхэд хүртэл дуудагдаж байсан нь 2005 онд дуусгавар болж, тус газар нутаг дахь Еврей суурингуудыг татан буулгасан. Түүнээс хойш ч Газын зурвасаас орж, гарч байгаа хүн болон бараа бүтээгдэхүүн шилжилт хөдөлгөөн, Израйл, Газа хоёрыг тусгаарлаж байгаа усан эзэмшил хэсэг болон “хамгаалалтын бүс” рүү нэвтрэх асуудал дээр Израйлын цэргийн хууль хэрэгжсэн хэвээр байна.

Эсрэгээрээ Израйлын иргэний хуулийн хэрэгжих хүрээг Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр хүртэл өргөжүүлэн тэлсний дараа буюу 1970-аад оны сүүлээс хойш Еврей шилжин суурьшигчдад Палестинчуудыг удирдан захирч байгаа цэргийн дэглэм нь огт үйлчилэхгүй болсон. Иймээс Баруун эрэгт оршин суугаа Еврей иргэдийн асуудлыг Израйлын шүүх шийдвэрлэнэ.

ҮНДЭСТЭН, ОРШИН СУУХ ЭРХ, ГЭР БҮЛИЙН АМЬДРАЛЫГ ҮГҮЙСГЭХ

Израйл улс Палестинчуудыг тараан бутраах, ялган тусгаарлах тогтолцоогоо хэд хэдэн төрлийн эрх зүйн дэглэм ашиглан хэрэгжүүлдэг. Тэдгээр эрх зүйн дэглэм нь Палестинчуудын үндэс угсаа, байр суурийг үгүйсгэх, гэр бүлдээ нэгдэх, эх орондоо, орон гэртээ буцаж ирэх эрхийг нь хасах, эрх зүйн статусаас нь хамааран чөлөөтэй зорчих эрхийг хязгаарлах зэрэг юм. Эдгээр арга хэмжээ нь Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх голлох бүс нутагт оршин суугаа Палестин хүн амд хараа хяналтаа тогтоож, Еврей гаралтай Израйлчуудаар дийлэнх олонхыг бүрдүүлэх зорилготой.

Иргэний харьяалалтай хэдий ч Израйлын харьяат Палестин иргэдийг үндэстэн хэмээн хүлээн зөвшөөрөөгүй бөгөөд хууль эрх зүйн хувьд Еврей Израйлчуудаас ялгаатай авч үздэг. Тэднийг цэргийн албанаас чөлөөлдөгтэй холбоотойгоор зарим эрх, боломжийг эдэлж чаддаггүй. Харин Зүүн Иерусалим дахь Палестин иргэдэд Израйлын иргэний харьяаллыг олгодоггүй. Байнгын оршин суух эрх олгодог ч тэр нь маш сул, найдваргүй байдаг. Байнгын оршин суух эрх авснаар тус хотод ажиллаж, амьдрах боломж нээгдэх бөгөөд Израйлын Үндэсний Даатгалын Газраас олгож байгаа нийгмийн халамж, үйлчилгээгээр хангагдаж, үндэсний эрүүл мэндийн даатгалд хамрагддаг байна. Гэхдээ Израйлын эрх баригчид ялгаварлан гадуурхсан хууль, бодлого хэрэгжүүлж, Иерусалим бол тэдний “амь амьдралын төв” гэдгийг батлан харуулахыг шаардаж, мянга мянган Палестинчуудад оршин суух эрх олгохоос татгалзахын зэрэгцээ өмнө нь олгосон оршин суух эрхийг хүртэл хүчингүй болгосон. Үүний уршигаар тэдгээр хүмүүсийн эрх хэрэгжих нөхцөл үндсээрээ үгүй болсон. Эсрэгээрээ, Еврей гаралтай Израйлчууд Зүүн Иерусалимд шилжин суурьшиж, иргэний харьяалал олж авахын зэрэгцээ тэндэхийн Палестинчуудын эсрэг хэрэгжүүлж байгаа хууль тогтоомж, авч байгаа арга хэмжээнээс ангид амьдарч байна.

Үүнтэй зэрэгцэн Израйл 1967 оноос хойш Баруун эрэг болон Газа хотын хүн амын бүртгэлийг хянаж, хүн ам зүйг удирдах бодлого хэрэгжүүлж, хязгаарлалт хийх зэргээр холбогдох арга хэмжээнүүдийг авч байна. Эдгээр газарт амьдарч байгаа Палестинчууд гуравдагч орноос иргэний харьяалал аваагүй л бол харьяалалгүй үлддэг. Израйлын цэргийн байгууллагаас тэдэнд байнгын оршин суух үнэмлэх тараан тэнд ажиллаж, амьдрах боломж олгодог. Израйл 1967 оноос хойш хүн амын бүртгэлийг хянаж байгаа нь Палестинчуудыг тархай бутархай байлгахад хяналт болж, эрх зүйн байдал болон

оршин суух эрхэд үндэслэн чөлөөтэй зорчих эрхийг хязгаарлаж байна.

2000 оны сүүлээр явагдсан Палестинчуудын интифада (бослого) хөдөлгөөний дараа Иргэний Захиргааны Газраас (Зүүн Иерусалимыг оруулахгүйгээр Баруун эргийн нутаг дэвсгэр дэх Палестин иргэд болон Израйл суурьшигчдын “иргэний” холбогдолтой бүх төрлийн асуудал хариуцсан Израйлын цэргийн нэгж) Палестины Удирдах Газарт урьдчилан мэдэгдэхгүйгээр Палестин хүн амын бүртгэлд өөрчлөлт оруулахгүй байхаар тогтоожээ. Үр дүнд нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт оршин суугаа гадаад иргэнтэй гэрлэсэн иргэдийг “гэр бүлд нь нэгтгэх” бүх төрлийн ажиллагаа зогсчээ. Хэдийгээр Рамаллад суурьтай Палестины удирдагчдад зориулан найрсаг дипломат харилцаа болгож зөвхөн хоёр тохиолдолд цөөн хэдэн гэр бүлийг нэгтгэх хүсэлтийг хүлээж авч, шийдвэрлэхээр тогтсон боловч бусад тохиолдолд Баруун эрэг болон Газын зурвасын Палестинчуудтай гэр бүл болсон хэдэн арван мянган гадаад иргэдийн оршин суух хүсэлтэд татгалзсан хариу өгсөөр байна. Энэ бол цэвэр ялгаварлан гадуурхалт юм. Учир нь Баруун эрэг рүү шилжин суурьшсан Еврей хүмүүсийн хувьд гэр бүлийн гишүүдээ эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх суурин руугаа шилжүүлж, хамтдаа амьдрах хүсэлт гаргаж зөвшөөрөл авахад Израйлын эрх бүхий байгууллагаас ямар нэг хязгаарлалт тогтоодоггүй.

Израйл 2003 оны эхэн үеэс Газа хотод бүртгэлтэй Палестинчуудыг Баруун эрэг рүү нэвтрэхийг хориглож, тэнд очсон байсан мянга мянган хүнийг “туршуул” хэмээн барьж, Газын зурвас руу хүчээр явуулах болсон. Хэдэн жилийн дараа Израйлын эрх баригчид зарим Палестинчуудыг Газын зурвасаас Баруун эрэг рүү шилжихийг зөвшөөрнө хэмээн мэдэгдсэн боловч бодит байдал дээр энэхүү амлалтаа бүрэн биелүүлээгүй. Израйлын эрх бүхий байгууллагууд 2008 оноос хойш тэдэнд хуулийн ёсны статус олгохоос татгалзсанаас үүдэн Газа хотын хэдэн мянган Палестинчууд ямар ч бичиг баримтгүй амьдарч байна.

Эдгээр бодлогын хор уршгаар Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчууд энгийн амьдралаар амьдрах ямар ч боломжгүй болж байна. Ялангуяа зорчих хөдөлгөөний хатуу хяналтаас болж Баруун эрэг дэх бүртгэлгүй иргэд байнгын хөөгдөх эрсдэлтэй нөхцөлд амьдарч эрүүл мэндийн үйлчилгээ, боловсрол болон нийгмийн халамж, үйлчилгээ авах, банкинд данс нээлгэх боломж нь хязгаарлагдаж байна. Түүнчлэн ажил хөдөлмөр эрхэлж чадахгүй, гадуур явж байхад үнэмлэх шалгах вий гэсэн айдастайгаар орон гэртээ толгой хорогдон амьдарч байна. Газа дахь бүртгэлгүй Палестинчууд мөн адил эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дотроо эсхүл гадаад орон руу чөлөөтэй зорчих эрхээ хасуулж, эрүүл мэндийн үйлчилгээ авч чадахгүй, сурч боловсрох боломжгүй нөхцөлд амьдарч байна. Нийт Палестинчуудын хувьд гэр бүл эргэн нэгдэх боломжид нь тогтоосон хязгаарлалтууд хувийн аж амьдралтай байх, гэр бүлтэй байх, гэрлэх эрхийг зөрчиж, эхнэр/нөхөр хүүхэдтэйгээ хамт амьдрахад нь саад болж байна.

Израйлын зүгээс 1947-49 болон 1967 оны мөргөлдөөний үеэр Израйлын газар нутаг болон эзлэгдсэн нутгаас шахагдан гарсан Палестин дүрвэгчид болон үр хүүхдүүдэд нь Израйл иргэний харьяалал, эсхүл оршин суух эрх олгохоос татгалзсан хэвээр байна. Ингэхдээ тэднийг хуучин амьдарч байсан орон байрандаа эргэн ирэхийг үгүйсгэж байгаа нь хүний эрхийн олон улсын эрх зүйгээр хамгаалагдсан эрхийг зөрчсөн хэрэг юм.

ГЭР БҮЛИЙГ ТАРААН БУТАРГАЖ БАЙГАА НЬ

Израйлын зүгээс Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх гэр бүлүүдийг ялган тусгаарлахаас гадна Ногоон Шугамын цаадах Палестинчуудын гэр бүлүүдийг тараан сарниулах зорилгоор ялгаварлан гадуурхсан хууль, бодлого хэрэгжүүлж байна. Энэ Израйл хэрхэн ноёрхлын тогтолцоогоо хэрэгжүүлж, Палестинчуудыг дотор нь тараан бутаргаж байгаагийн тод жишээ юм. Эмнести Интернэшнлийн баримтжуулснаар эдгээр

арга хэмжээ нь аюулгүй байдлыг хангахаас илүүтэйгээр хүн ам зүйн бодлогын хүрээнд Ногоон шугам доторх Палестинчуудын тоог аль болох цөөрүүлж, хүн амын дийлэнх олонхыг Еврейчүүдээр бүрдүүлэх зорилготой.

Израйль 2002 оноос хойш Баруун эрэг болон Газын зурвасаас ирсэн Палестинчуудыг Израйлын газар нутаг, эсхүл Зүүн Израйльд гэрлэх замаар эрх зүйн байдал олж авахыг нь хориглох бодлого хэрэгжүүлэх замаар гэр бүл нэгтгэхээс сэргийлж байна. 2003 оноос 2021 оны 7 дугаар сарыг хүртэл хүчинтэй байсан Израйлын Иргэний харьяалал ба Хилээр Нэвтрэх тухай хуульд дээрх бодлогыг хуульчилсан байсан. Энэ хуулиас үүдэн Израйлын газар нутаг болон Зүүн Иерусалим дахь мянга мянган Палестинчууд Баруун эрэг эсхүл Газын зурвасын Палестин эхнэр/нөхөртэйгөө хамт амьдарч чадахгүйд хүрсэн. Тухайн үеийн Израйлын дотоод хэргийн сайд хэлэхдээ “ [гэр бүл нэгтгэх асуудлыг] ашиглан хүмүүсийн эргэж ирэх хөдөлгөөнийг удаашруулахын тулд” бидэнд энэ хууль хэрэгтэй гэжээ.

2003 онд батлагдсан дээрх хуулиар Баруун эрэг болон Газын зурвас дахь эхнэр/нөхрүүдэд байнгын оршин суух эрх, эсхүл Израйлын иргэний харьяалал олгохыг огт зөвшөөрдөггүй байсан. Хүсэлтийг зөвшөөрсөн тохиолдолд ердөө зургаан сарын хугацаанд хүчинтэй түр оршин суух эрх олгодог байжээ. Эдгээр он жилүүдэд тус хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтүүд нь Израйлын харьяат Палестин иргэдийн гэр бүлтэйгээ нэгдэх боломжийг улам бүр хязгаарлаж, хориглох болсон.

2021 оны 7 дугаар сард Израйлын засгийн газрын санал хураалтаар тус хуулийн хүчинтэй хугацааг сунгах санал дэмжигдээгүй хэдий ч дээрх хязгаарлалтын бодлогууд үргэлжлэх нь тодорхой байна. Дотоод хэргийн сайдын зүгээс дээрх хуультай ижил төстэй хууль батлах хүртэл Палестинчуудаас гэр бүл нэгтгэх хүсэлт хүлээн авахгүй байх чиглэл гаргажээ. Израйлын эрх баригчид үүнийг “аюулгүй байдлын үүднээс” авч хэрэгжүүлж байгаа бодлого гэж тайлбарлаж байгаа ч жирийн иргэдийн эсрэг ямар нэгэн тодорхой нотолгоогүйгээр хэрэгжүүлж байна.

2003 онд баталсан дээрх хууль нь Баруун эргийн Еврей суурингийн оршин суугчдад огт үйлчилдэггүй тул тэд Израйль дотор хүссэнээрээ гэрлэж, хамтран амьдрах боломжтой байгаа нь дээрх арга хэмжээ нь илэрхий алагчлах бодлого байсныг харуулж байна.

ЗОРЧИХ ХӨДӨЛГӨӨНИЙ ХЯЗГААРЛАЛТ

Израйлын эрх баригчид 1990-ээд оны дунд үеэс эхлэн Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дотор болон дээрх нутаг дэвсгэрээс Израйль руу орох, гарах хөдөлгөөнд хязгаарлалтын тогтолцоог нэвтрүүлсэнээс үүдэн Баруун эрэг (Зүүн Иерусалимыг оруулсан) болон Газын зурвасын сая сая Палестинчууд эрх зүйн байдлаасаа хамааран зорчих хөдөлгөөний илүү хатуу хязгаарлалтад оржээ. Израйлын дээрх хязгаарлалтын бодлого нь Палестинчуудыг хашигдмал газруудад хуваан тусгаарлаж, өөр хооронд нь болон дэлхийн бусад улс орнуудаас тусгаарлах замаар ноёрхлоо тогтоох гол арга хэрэгсэл юм.

Израйль Баруун эргийн бүх орц, гарцыг хянаж, бүх төрлийн зорчих хөдөлгөөнд хараа хяналт тавьж байна. Түүнчлэн Израйль, Газын зурвасыг холбосон Эрез Гармаар Израйль болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн хооронд зорчих хөдөлгөөнд хараа хяналтаа тогтоогоод байна. (Египетийн эрх баригчид мөн адил Газа, Египетийг холбосон Рафа гарам дээр хязгаарлалт тавьсан) Израйльд байнга оршин суух эрхтэй Зүүн Иерусалимчуудаас бусад эзлэгдсэн нутгийн Палестинчууд тусгай зөвшөөрөл аваагүй л бол Израйлын нисэх буудлаар гадаад улс руу явах боломжгүй. Тэрхүү тусгай зөвшөөрөл нь зөвхөн ажил хэргийн шугамаар явж байгаа өндөр албан тушаалтнууд

болон хүмүүнлэгийн онцгой тохиолдолд олгогддог.

Израйлын зэвсэгт хүч, аюулгүй байдлын алба Баруун эргийн Палестинчуудыг ихэвчлэн “нууц мэдээлэл” дамжуулна гэсэн үндэслэлээр гадаад руу зорчихыг хориглодог бөгөөд үүнийг Палестинчууд үгүйсгэж, эсэргүүцэх ямар ч боломжгүй байдаг. Дээрх хоригоос үүдэн хүний эрхийн хамгаалагч, идэвхтнүүд Палестинчуудыг эрхийг хамгаалах асуудлаар гадаад орон руу явж чаддаггүй.

Газа хотын Палестинчуудын хувьд Израйл хууль бус хориг хязгаарлалт, түүнчлэн Египетүүд Рафа гармыг хааснаас болж гадаад улс руу зорчино гэдэг нь бараг л мөрөөдөл болсон. Газа хотынхон Эрез гармаар гарахын тулд Израйлын Иргэний Захиргааны Газраас албан ёсны зөвшөөрөл авах ёстой бөгөөд зөвшөөрөл олгох тохиолдол маш ховор. Ингэснээр Газын зурвасын Палестинчуудыг бусад эзлэгдсэн Палестинчууд болон Израйл, цаашлаад дэлхий нийтээс тусгаарлаж байна.

Израйлын харьяат Палестин иргэд болон Зүүн Иерусалим дахь Израйлын харьяат Палестин иргэд Палестин оршин суугчдын хувьд Еврей гаралтай иргэдийн нэгэн адил гарам, боомтуудаар гадаад руу зорчихыг зөвшөөрдөг. Хэдийгээр Израйлын хүний эрхийн төрийн бус байгууллагууд 2007 онд өргөх бичиг барьсны үр дүнд байдал бага зэрэг дээрдсэн ч Палестинчууд Израйлын онгоцны буудлын шалгах цэгүүд дээр гарал үүслээсээ болж байнга ялгаварлан гадуурхагдаж, байцаалтад орсон хэвээр байна. Түүнчлэн Израйлын эрх баригчид эзлэгдсэн нутгийн хэдэн мянган Палестин эхнэр/ нөхрүүдийг Израйлын газар нутагт “үлдэх зөвшөөрөл” олгохгүйгээр хууль ёсоор оршин суухад нь саад тавьсан хэвээр байна.

Палестинчуудын хувьд эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дотор зорчих нь маш хүндрэлтэй, хугацаа их шаардсан бөгөөд энэ нь Израйлын Еврейчүүдийг суурьшуулах стратеги, дэд бүтэцтэй шууд холбоотой. Иймээс Палестинчууд ямар ч эрх мэдэлгүй, сул дорой гэдгээ өдөр бүр мэдэрдэг. 2000 оны интифадагийн 2 дахь бослогын дараа Израйлын зүгээс Баруун эргийн Палестинчуудын зорчих хөдөлгөөнд бүрэн хяналтын тогтолцоог бий болгосон нь одоог хүртэл олон хэлбэрээр хэрэгжсээр байна. Хэдэн зуун Израйлын цэргийн шалганы цэг байрлуулан зам хааж, хана хэрэм босгосноос гадна, шороон далан барьж, зам харгуйд хаалга, хаалт тавьжээ.

700 километрийн урттай ханыг одоо хүртэл хууль бусаар үргэлжлүүлэн барьсаар байгаа бөгөөд ихэнх хэсэг нь эзлэгдсэн Баруун эрэг дэх Палестины газар дээр баригдаж байна. Энэ нь нийт Баруун эргийн газар нутгийн 9.4 хувийг бүрдүүлдэг 38 Палестин дүүргийг тусгаарлаж, тэндхийн оршин суугчдыг “заг бүс” буюу тал талаасаа хашигдсан газарт хоригдон амьдрахад хүргэж байна. Тэндхийн хүмүүс амьдардаг газраасаа орж, гарах бүрт тусгай зөвшөөрөл авах шаардлагатай бөгөөд хөдөө аж ахуй эрхэлдэг талбай руугаа нэвтрэхийн тулд нэмэлт зөвшөөрөл авах шаардлагатай.

Баруун эргийн 50-аас дээш насны эмэгтэй, 55-аас дээш насны эрэгтэй хүмүүсийг Иерусалим болон Израйл руу зөвшөөрөлгүйгээр нэвтрүүлдэг. Гэхдээ зөвшөөрөлгүй нэвтрэхийн тулд тэдгээр хүмүүс “аюулгүй байдлын” хэрэгт холбогдоогүй, хориг тавиулаагүй байх ёстой. Харин Газын зурвасын Палестинчууд Баруун эрэг рүү (Зүүн Иерусалим үүнд мөн хамаарна) зөвхөн яаралтай буюу амь насанд аюултай эрүүл мэндийн шалтгаан, чухал ажил хэргээр, эсхүл хүмүүнлэгийн онцгой хэргээр гэсэн цөөн хэдэн тохиолдолд л нэвтрэх боломжтой байдаг. Энэ нь Баруун эрэг, Газын зурвасыг “хооронд нь тусгаарлах” Израйлын цэргийн бодлогын илрэл юм. Палестинчууд Баруун эрэг, Газын зурвас хооронд зорчихын тулд Израйлын цэргийн зөвшөөрөл авах шаардлагатай бөгөөд тэр зөвшөөрөлийг авахад маш хүндрэлтэй, бараг л боломжгүй байдаг. Энэ зөвшөөрлийг нь ямар дамжлагаар хүсэлт гаргаж, юун дээр үндэслэн шийдвэр гардаг нь бүрхэг байсаар байна.

Энэ зөвшөөрлийн тогтолцоо нь цэргийнхний хүнд суртал гаргаж, дур зоргоороо шийдвэрлэдэг үйл явц бөгөөд хүнд суртал нь зөвхөн Баруун эрэг, Газын зурвасын Палестинчуудад л үйлчилдэг. Энэ нь бусад Еврей шилжин суурьшигчид, Израйл иргэд болон гадаад хүмүүст огт үйлчилдэггүй тул тэд Баруун эргийн нутаг дэвсгэр дотор болон Израйл руу чөлөөтэй зорчдог.

УЛС ТӨРИЙН ОРОЛЦООНЫ ЭРХИЙН ХЯЗГААРЛАЛТ

Израйлын хууль, бодлогуудад тус улсыг ардчилсан улс хэмээн тодорхойлсон байдаг хэдий ч Палестин ард иргэдийг ийнхүү тараан бутрааж байгаагаас үзэхэд энэ ардчилал нь зөвхөн Еврейчүүдийг улс төрийн оролцооны давуу байдлыг хадгалахад чиглэж байна. Түүнээс гадна шийдвэр гаргах түвшинд (голдуу Кнессет буюу Израйлын Парламентад) Израйлын харьяат Палестин иргэдийн төлөөллийг хязгаарлах хандлагатай байдаг бөгөөд энэ нь хууль, бодлогууддаа далд утгаар тусгагдсан байдаг.

Хамгийн гол нь Израйлыг Еврейчүүдийн эх орон болохыг тус улсын Үндсэн хуулиар баталгаажуулсан бөгөөд өөр бусад хэд хэдэн хуулиар үүнийг хамгаалсан. Хэдийгээр Израйл улсын харьяат Палестин иргэд үндэсний сонгуульд санал өгөх, нэр дэвших эрхтэй байдаг ч бодит байдал дээр тэдний улс төрд оролцох эрх нь хязгаарлагдмал байдгаас гадна ихэнх тохиолдолд тэднийг “дотоодын дайсан” гэж үздэг.

Израйлын Үндсэн хуульд заасны дагуу Сонгуулийн Төв Хороо нь улс төрийн нам болон нэр дэвшигчийн зорилго, үйл ажиллагаа нь “Израйл бол Еврейчүүдийн эрх орон бөгөөд ардчилсан улс” гэдэг тодорхойлолтыг зөрчсөн, арьс үндсээр ялгаварлах сэдэл өгсөн, эсхүл Израйлын эсрэг террорист байгууллага, дайсагнагч улсын зэвсэгт бүлгийг дэмжиж байвал тухайн нам, нэр дэвшигчийг сонгуулийн жагсаалтаас хасах эрхтэй. Мөн 1992 оны Улс Төрийн Намын тухай хуульд “Израйл бол Еврейчүүдийн эрх орон бөгөөд ардчилсан улс” гэдэг тодорхойлолтыг шууд болон шууд бусаар зөрчсөн зорилго агуулж, үйл ажиллагаа явуулж байгаа улс төрийн намыг бүртгэж авахыг хориглохоор заасан.

Олон жилийн туршлагаас үзэхэд Улсын Дээд Шүүх нь Кнесетийн гишүүдийн дийлэнх нь хүлээн зөвшөөрөх боломжгүй гэж үзсэн олон нийтийн мэдэгдлийг үндэслэн Сонгуулийн Төв Хорооноос Палестины улс төрийн намуудын үйл ажиллагааг зогсоох, Палестин нэр дэвшигчдийг сонгуулиас хасах тухай шийдвэрийг хүчингүй болгосоор иржээ. Гэхдээ хуулийн дээрх заалтууд нь Палестины хууль тогтоогчид Палестины цөөнхөө хамгаалж, Израйлчуудын ноёрхолыг үгүйсгэх боломжийг хязгаарлахын зэрэгцээ үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрх чөлөөг нь зүй бусаар хязгаарлаж, улмаар сонгогчдоо үр дүнтэйгээр төлөөлөх чадварыг сулруулж байна.

Израйлын харьяат Палестин иргэдийн сонгуульд оролцох эрхийг хязгаарлахын зэрэгцээ Израйл дахь улс төр, нийгмийн амьдралд оролцох оролцоог хязгаарлаж иргэний ба улс төрийн эрхийг нь зөрчиж байна. Тухайлбал, Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт өрнүүлж байгаа жагсаал цуглааны үеэр эсэргүүцлийг зохицуулах дүрэм, журмыг арьс үндсээр ялгаварлан хэрэгжүүлж, хүмүүсийг үй олноор нь дур зоргоор баривчлах, эсэргүүцэгчдийн эсрэг хууль бус хүч ашиглаж байна. Тайван жагсагчдын эсрэг дээрх арга хэмжээг авч байгаа нь цаашид жагсаал цуглаан хийхийг багасгах, эсэргүүцлийг нухчин дарах зорилготой. Палестинчуудыг баривчилсан даруйдаа урьдчилан хорих байранд аваачдаг бол Еврей эсэргүүцэгчдийг ихэвчлэн батлан даалтаар сулладаг байна. Хувь хүний учруулсан аюул заналхийлэлд үнэлгээ хийхийн оронд Палестин л бол шууд л “сэжигтэн” гэж авч үздэг нь эрүүгийн шүүх тогтолцоо нь ялгаварлан гадуурхсан болохыг харуулж байна.

Израйлын зүгээс Палестинчуудын иргэний ба улс төрийн эрхэд чанд хатуу хязгаарлалт

тавьж байна. Ялангуяа Баруун эрэгт цэргийн дэглэм хэрэгжсэн хэвээр байна. Израйлын эрх баригчид 1967 оноос 2021 оны 10 дугаар сарыг хүртэлх хугацаанд 400 гаруй Палестин байгууллагын үйл ажиллагаа явуулах эрхийг хассаны дотор томоохон улс төрийн намууд болон хэд хэдэн иргэний нийгмийн байгууллагууд багтсан байна. Тэдгээр иргэний нийгмийн байгууллагууд нь хууль эрх зүйн туслалцаа, эрүүл мэндийн үйлчилгээ, хүний эрхийн тайлан, нөлөөлөл гэх зэрэг нэн чухал чиглэлээр ажилладаг байгууллагууд байсан. Түүнээс гадна Израйлын эрх баригчид Палестинчуудыг “хууль бус эвсэл холбоонд гишүүнээр нэгдэж, үйл ажиллагаа явуулсан” хэргээр ял шийтгэх нь түгээмэл бөгөөд үүнийгээ Израйлын булаан эзлэлтийг эсэргүүцсэн идэвхтнүүдийн эсрэг байнга ашигладаг. Палестины олон тооны хууль тогтоогчдыг баривчилж, захиргааны журмаар эсхүл цэргийн шүүхээр эрүүгийн ял шийтгэл хүлээлгэх зэргээр олон улсын хэм хэмжээг зөрчиж байна. Түүнчлэн “Өдөөн хатгалга, дайсны суртал ухуулга тараахыг хориглох тухай цэргийн журам 101”-ийн хүрээнд зөвшөөрөлгүйгээр 10 болон түүнээс дээш Палестинчуудыг хуран цуглаж, нэгдсэнийг “улс төрийн үйл ажиллагаа зохион байгуулсан байх магадлалтай” хэмээн үзэж эрүүгийн ял шийтгэл ногдуулдаг. Энэхүү журамд яг ямар асуудлыг “улс төрийн” гэж үзэх тухай тайлбарлаагүй учраас ямар ч төрлийн эсэргүүцлийн хөдөлгөөнийг (тайван жагсаалыг хүртэл) таслан зогсоохдоо ашигладаг. Энэ журмыг зөрчсөн этгээдэд 10 хүртэлх жил хорих ял эвсэл их хэмжээний торгууль оногдуулдаг.

Зүүн Иерусалим дахь Палестинчуудын хувьд Израйлын болон Баруун эргийн улс төрийн харилцаанд оролцох боломжгүй байдаг. Хэдийгээр Иерусалим хотын захиргааны сонгуульд санал өгөх, нэр дэвших боломжтой хэдий ч үндэсний сонгуульд оролцох эрхгүй байдаг. Зүүн Иерусалим дахь Палестинчууд Иерусалим хотын захиргааны сонгуулийн үеэр Израйлын булаан эзлэлт болон Зүүн Иерусалимын хууль бусаар эзэлснийг эсэргүүцдэг уламжлалтай болсон.

Үүний үр дүнд Палестинчуудын зүгээс Израйлын улс төрд нөлөөлөх, Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх дарлал, ноёрхлын тогтолцоог эсэргүүцэх цорын ганц арга хэрэгсэл нь эсэргүүцлийн хөдөлгөөн болж хувирсан байна. Палестины эзлэгдсэн нутаг дахь Палестинчууд энэ бүх цаг хугацаанд Израйлын цэргийн эзлэлт, өргөжин тэлж байгаа Еврейн суурьшлын эсрэг хүчирхийллийн бус эсэргүүцлийн хөдөлгөөн хийснийхээ төлөө хууль бус хүч албадлага, дур зоргоор баривчлах, цэргийн шүүхээр шийтгэгдэх, чөлөөтэй зорчих эрхийг хязгаарлах зэрэг тогтолцооны шинжтэй саад бэрхшээлтэй нүүр тулж байна.

2005 онд Газын зурвасыг “чөлөөлөх” үйл явдал болсон хэдий ч тус газар нутагт Израйлын булаан эзлэлтийн эсрэг эсэргүүцлийн хөдөлгөөн өрнүүлэхэд Израйлын хавчлага дарамтад өртсөн хэвээр байна. Үүний нэг жишээ нь Израйл, Газа хоёрыг тусгаарласан хананы ойролцоо хийсэн эсэргүүцлийн үеэр хүч албадлагыг хэтрүүлэн хэрэглэж, амь насанд аюул учруулах зэвсэг ашигласан явдал юм.

ГАЗАР БОЛОН ХӨРӨНГӨ ХУРААХ

1948 онд Палестины хувийн өмчит газрын 6.5%-ийг Еврей хүмүүс болон байгууллагууд, 90%-ийг Палестинчууд эзэмшиж байжээ. Үүнээс хойш 70 гаруй жилийн дотор бүх зүйл үндсээрээ өөрчлөгджээ.

Израйл улс байгуулагдсан цагаасаа хойш Палестинчуудыг харгис, хэрцгий аргаар орон гэр, эзэмшил газраас нь ой олгоор хөөн зайлуулж, өмч хөрөнгийг хураажээ. Хэдийгээр Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудын эрх зүй байдал, захиргааны дэглэм нь харилцан адилгүй байдаг хэдий ч Израйлын зүгээс Жүүджүүлэх бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлж буй эзэмшил газрыг хураах үйл ажиллагааг

нэгдмэл байдлаар хэрэгжүүлдэг. 1948 оноос хойш тасралтгүй хэрэгжүүлж байгаа Израйлын Жүүджүүлэх бодлого гэдэгт Палестины эзэмшил газарт хараа хяналтаа бүрэн тогтоож, Палестинчуудыг хүчгүйдүүлэх зорилгоор хүн амын нягтаршил өндөртэй, хэд хэдэн хашигдмал газруудад амьдруулах зэрэг хамаарна. Энэхүү бодлогыг хэрэгжүүлэх стратегийн чухал ач холбогдолтой газар нутагт Палестины Галилей болон Негев буюу Накаб зэрэг багтдаг. 1967 оны Израйлын цэргийн эзлэлтээс хойш Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийг мөн хамруулах болсон. Одоогийн байдлаар Израйлын зүгээс Негев буюу Накаб, Зүүн Иерусалим, Баруун эргийн “С” бүсэд Палестинчуудыг ялгаварлан гадуурхсан хот төлөвлөлт, барилгын зохион байгуулалт хийж, албан хүчээр шилжүүлэн суурьшуулах үйл ажиллагаа явуулсаар байгаа нь Палестинчуудын “өмчлөх эрхийг хасах шинэ хил” буюу Жүүджүүлэх бодлого, газар нутгийн хараа хяналт тогтоох стратегийн илрэл юм.

Израйлыг байгуулсны дараахан бий болгосон тогтвортой хэрэгжиж байгаа газрын дэглэм нь Палестинчуудыг дарлах, ноёрхох тогтолцооны салшгүй хэсэг хэвээр байна. Газрын хууль тогтоомж гэдэгт холбогдох хууль, Британи, Оттоманы хууль тогтоомжийн тайлбар, засгийн газрын болон түүнтэй адилтгах газруудын шийдвэр болон Палестины газар нутгийг авахад дэмжлэг үзүүлсэн шүүхийн шийдвэрүүд, Израйлын мэдлийн бүх Палестин эзэмшил газрыг захиран зарцуулах, алагчилсан хуваарилалт хийх дүрэм журмуудыг хамруулна.

Израйл дахь Палестины эзэмшил газар, өмч хөрөнгийг булаан авч, хот тосгодыг сүйтгэх үйл ажиллагааг 1940-өөд оны сүүлээс 1950-иад оны хооронд эрчимтэй хэрэгжүүлсэн бол арьс үндсээр ялгаварлаж, үй олноор нь өмчлөх эрхийг хасах явдал 1970-аад он хүртэл үргэлжилжээ. Үүний хор уршиг Палестинчуудад ноцтой нөлөөлж байна. Тэдгээр иргэдийн 1948 онд өөрийн болон гэр бүлийн мэдэлд байсан газар, хөрөнгөд нэтрэх, ашиглах эрхийг хязгаарласан хэвээр байна. Ийнхүү өмчлөх эрхийг хассан нь Израйлын Палестин хүмүүсийг эрхийн хувьд дорд үзэх, хэдэн үеэрээ эд хөрөнгө, газрын хувьд аливаа эрхгүй байсан мэтээр хүлээн авч Израйлын нийгмээс тусгаарлаж, гадуурхахад хүргэж байна.

Израйлын газрын дэглэмийн үндсийг бүрдүүлдэг томоохон гурван хууль нь Израйлындээрх үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд чухал үүрэг гүйцэтгэсэн. Үүнд, 1950 оны Эзэнгүй хөрөнгийн тухай хууль (хөрөнгө шилжүүлэх тухай хууль); 1953 оны Газрын эрхийг авах тухай хуулиар газрын эрхийг хураах үйл ажиллагааг хуульчлан зохицуулснаар еврей иргэдийн суурингуудыг шинээр байгуулсаны зэрэгцээ, 1947-49 оны мөргөлдөөний үеэр Израйлын цэргүүд онцгой байдлын хууль тогтоомжийг ашиглан зарим газар нутгийг эзлэн авсан; 1943 оны Британийн Газрын тухай (Нийгмийн хэрэгцээнд газрыг авах) тогтоолоор “нийгмийн” аливаа зорилгоор газрыг хураах эрх мэдлийг сангийн сайдад олгосон. Эдгээр хууль нь өнөөг хүртэл хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа бөгөөд Палестинчуудын газар, хөрөнгийг хурааж улмаар зөвхөн Израйлын төр засаг, Еврей үндэстний байгууллагууд өмчлөхөд хүргэж байна. 1967 онд Зүүн Иерусалимыг эзлэн авсаны дараа тухайн газар нутаг дахь Палестинчуудын эзэмшил газрыг хураахад энэ зохицуулалтыг ашигласан бөгөөд газрыг ихэвчлэн төрийн өмчлөлд шилжүүлжээ. Түүнээс гадна Израйлын эрх баригчид Зүүн Иерусалим дахь Палестинчуудын газар, орон байртай байх эрхэд сөргөөр нөлөөлөх эрх зүйн нэмэлт арга хэрэгсэл ашиглажээ.

Эзэнгүй хөрөнгийн тухай хуулиар Палестинчуудын эзэмшиж байсан бүх өмч хөрөнгийг хянан зохицуулах бүрэн эрхийг төрийн байгууллагуудад олгосон. Уг арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд тухайн хөрөнгийн эзэн нь орон гэрээсээ даажин зугтаасан, хөөгдсөн эсэх, гадаад улс орон эсхүл Израйл дотооддоо дүрвэсэн эсэх, ойр орчмын Палестины тосгодод орогнож байгаа эсэх нь онцын ач холбогдолгүй. Хүмүүс гадаад улсад

дүрвээгүй, ихэвчлэн өөрсдийн гэр орон, эзэмшил газраас хэдхэн километрийн зайтай амьдарч байхад нь хүртэл “эзэнгүй” гэж үзэж байна.

Хойд Израйлын Акрын ойр орших Палестины Икрит тосгоныг сүйтгэсэн нь дээрх бодлого маш харгис хэрцгий хэмжээнд хэрэгжиж байгаагийн илрэл юм. 1948 онд Израйлын цэргүүд Икрит тосгоны 600 орчим оршин суугчийг орон гэрээ “түр хугацаанд” орхин явахыг шаарджээ. Гэвч тэднийг орон гэр рүүгээ буцаж явахыг зөвшөөрөөгүй байна. Тэдгээр оршин суугчид Израйлын Дээд Шүүхэд эрхээ хамгаалуулахаар хүсэлт гаргаж, эцэст нь ялалт байгуулжээ. Гэвч Израйлын Батлан Хамгаалах яам шүүхийн шийдвэрийг хэрэгжүүлэхээс татгалзжээ. Уг шийдвэрийг биелүүлэх нь бусад тосгодоос шахаж гаргасан Палестинчууд гэр орондоо эргэн ирэхэд нөлөөлнө хэмээн үзжээ. Тиймээс 1951 онд Икрит тосгоны сүм, оршуулгын газраас бусад бүх барилга, орон сууцыг юу ч үлдээлгүй нураажээ. Икрит тосгонд 1500 орчим Палестинчууд амьдарч байсан бөгөөд одоогийн байдлаар тэдгээр иргэдийн ихэнх нь 20 километрийн зайд орших Аль-Рамех гэдэг газар амьдарч байна. Эдгээр иргэд Икрит дэх эзэмшил газраа эргүүлэн авч, орон гэртээ буцаж очихын төлөө тэмцлээ үргэлжлүүлсээр байна.

Израйлын засгийн газар Палестинчуудын эзэмшил газрыг хураахтай зэрэгцэн 1970 онд батлагдсан Хууль зүйн ба Захиргааны Хэргийн тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулснаар эзлэгдсэн Зүүн Иерусалим дахь 1948 оноос өмнө Йорданы Дайсны Өмчийн Хамгаалалтад байсан Еврей бүх эзэмшлийг Израйлын Ерөнхий Хамгаалалтад шилжүүлжээ. Уг хуульд эд хөрөнгийн анхны Еврей эзэмшигч болон тэдний хууль ёсны өв залгамжлагчид нь Ерөнхий Харгалзагч руу хандаж эд хөрөнгөө эргүүлэн авч болохоор заасан. Уг хуулийн үйлчлэлд зөвхөн Еврейчүүдийн эд хөрөнгө хамаарах бөгөөд Баруун Иерусалим дахь 1948 оноос хойш улсын өмч болгон хураасан Палестинчуудын эд хөрөнгө хамаарахгүй байгаа нь энэхүү нөхөн олгох хөтөлбөр илт ялгаварлан гадуурхаж байгааг харуулж байна.

Эзэнгүй хөрөнгийн тухай хуулийн хүрээнд Израйлын газар нутаг болон Зүүн Иерусалим дахь Палестин дүрвэгчдийн эзэмшиж байсан 10,000 гаруй дэлгүүр, 25,000 гаруй барилга болон үржил шимтэй газрын 60 орчим хувийг Израйл улс хураасан гэсэн судалгаа байдаг. Иерусалим дахь төрийн өмч болгосон Палестинчуудын газрыг Еврей суурьшигчдад өгснөөс гадна Атерет Коханим болон Элад зэрэг Еврей суурьшигчдын байгууллагууд 1950 оны Эзэнгүй хөрөнгийн тухай хууль болон 1970 оны Хууль зүйн ба Захиргааны Хэргийн тухай хуулийг ашиглан Палестинчуудын эсрэг албадан нүүлгэх бичиг хийж, эд хөрөнгийг нь булааж, Палестин дүүрэгт Еврей сууринг олноор барьж, цаашид өргөжүүлэн тэлэх үйл ажиллагаа явуулж байна. НҮБ-ын Хүмүүнлэгийн үйл ажиллагааг зохицуулах газрын 2019 онд хийсэн судалгаагаар ихэвчлэн Хуучин Хот, Шейх Жарра болон Силван дүүргээс 877 Палестин хүн буюу 199 гэр бүлийг албадан нүүлгэжээ. Еврей суурьшигчдын байгууллагууд нь Ерөнхий Харгалзагч, Еврейн Үндэсний Сан, Шүүхийн байгууллага зэрэг төрийн байгууллагуудын тусламжтайгаар эзэмшил газар, эд хөрөнгийг булаан авч байна.

Израйл улс барилга байгууламж барих, суурьшлын бүсийг нэмэгдүүлэх, түүнтэй холбоотой дэд бүтэц барих, үндэсний хүрээлэн, археологийн газар болон цэргийн “галын бүс” байгуулах замаар тус газар нутагт хараа хяналтаа тогтоож, хадгалахын тулд Баруун эргийн бусад нутаг дэвсгэр болон Газын зурвас дахь (суурьшуулсан хүмүүсээ 2005 онд эргүүлэн татахаар шийдэх хүртэл) Палестинчуудын эзэмшил газрыг хураан авахдаа онцгой байдлын болон цэргийн хууль тогтоомж, заримдаа иргэний хуулийг ашиглаж байна. Израйлын эрх баригчид Баруун эрэг, Газын зурвасыг эзэлснээс хойших эхний арван жилд Палестинчуудын хувийн эзэмшил газрыг цэргийн хэрэгцээнд зориулан төрийн өмч болгох тогтоол, хураах тогтоол, эзэнгүй хөрөнгийн тогтоол, зарим газрыг “цэргийн хаалттай бүс” болгох тогтоол зэргийг олноор гаргасан. Израйлын Дээд

Шүүхээс дээрх арга хэмжээг Израйлын хуульд нийцсэн гэж үзсэн нь эцсийн дүндээ суурьшлын талаарх эрх зүйн орчныг шударга бус, эргэлзээтэй болгоход хүргэв.

Израйл улс Палестинчуудаас хурааж авсан газрыг Еврейчүүдийн суурьшлын бүсийн зориулалтаар ялгамжтай хуваарилах, хот төлөвлөх, бүсчлэн хуваах, өмчийн бүртгэл хийхдээ ялгавартайгаар хэрэгжүүлэх, Палестинчуудыг эзэмшил газраас нь хүчээр нүүлгэн шилжүүлэх зэргээр ялгаварлан гадуурхаж байна. Үр дүнд нь Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчууд амьдрал улам доройтож, ядуурахад хүрсэн.

1948 оноос өмнөх Британийн мандатын үед гаргасан газрын эрх зохицуулах журам нь Израйлын бүх газар нутаг дахь Палестинчуудаас хөрөнгийг нь хураах нэмэлт арга хэрэгсэл болсон. Үүний үр дүнд Израйлын эрх баригчид хэдэн сая дунам газрыг (хэдэн зуун мянган га газар) Еврей суурингийн зориулалтаар ашиглаж байна. 1979 онд гарсан Дээд Шүүхийн шийдвэрээр Израйлын эрх баригчид дээрх бодлогыг эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт ихээр ашиглах болсон. Дээд Шүүхээс Баруун эргийн Наблус хотын ойр орших Элон Море суурингийн үйл ажиллагааг цэргийн зориулалтгүй учраас хууль бус хэмээн үзэж төрийн өмч болгох тогтоолын тоог эрс бууруулахаар шийдвэрлэсэн.

Түүнчлэн Израйлын засгийн газар хураан авсан газраа Еврей дүүрэг, суурингийн зориулалтаар ашиглах зөвшөөрлийг олноор олгожээ. Израйлын газар нутаг болон Зүүн Иерусалимд хураан авч төрийн өмчлөлд авсан эд хөрөнгийг Еврей үндэсний байгууллага, институтүүд руу шилжүүлсний дотор маш олон байгууллага нь зөвхөн еврейчүүдэд үйлчлэх байгууллага байжээ. Гэхдээ эдгээр өмч хөрөнгө нь хуулийн дагуу төрийн өмч хэвээр байна. Израйлын Палестины эзлэгдсэн нутгийн бусад хэсэгт төрийн өмч болгосон газрыг Еврей Израйлчуудад ашигтайгаар эргүүлж, онцгойлон Еврей төрийн байгууллага, институтүүд болон төрийн, хувийн компаниудад ашиглуулахад Израйлын засгийн газрын бодлого чиглэж байна.

Израйлын төрийн мэдлийн газрын томоохон хэсгийг Еврейн хот, суурин барихад ашиглаж байна. Харин Израйлын харьяат Палестин иргэд төрийн эзэмшил газрын 80 хувийг түрээслэх боломжгүй байдаг. Учир нь тус улсын үндэсний байгууллагууд Еврей гаралгүй хүмүүст газраа түрээсэлдэггүй бөгөөд төрийн эзэмшил газарт шинэ Еврей цагаачдад тусгайлан зориулсан орон байрны төсөл хөтөлбөр болон бусад үйл ажиллагаанд Еврей биш хүмүүсийг хамруулдаггүй. Израйлын төрийн мэдлийн газрын 13 орчим хувь буюу 2.5 сая гаруй дунам газрыг Еврей Үндэсний Сан эзэмшиж, зөвхөн Еврейчүүдэд зориулсан үйл ажиллагаа явуулж байна.

Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт олон улсын эрх зүйг зөрчиж Израйлын суурингуудыг бий болгох, дэмжих, тэдгээр газар нутагт Еврейчүүдийг шилжүүлэн суурьшуулах ажил 1967 оноос эхлэн Икрайлын төрийн бодлогын хүрээнд хэрэгжиж байна. Одоогийн байдлаар нийт Зүүн Иерусалимын газрын 38 орчим хувийг Палестинчуудаас хураан авсан газар бүрдүүлж байгаагийн дийлэнх нь хувийн эзэмшил газар байжээ. Израйлын эрх баригчид хураан авсан газрын ихэнх хэсэгт Палестин дүүргүүдийг хүрээлсэн стратегийн байршил бүхий Еврей гаралтай Израйлчуудад зориулсан 13 суурин барихад ашиглаж байгаа нь Палестинчуудыг газар зүй, хот төлөвлөлтийн хувьд бие биедээ ойрхон, нэгдмэл байх боломжийг хааж, тараан бутаргах зорилготой юм.

Баруун эргийн бусад нутагт 1967 онд 530,000 дунам газар Израйлын төрийн мэдэлд байсан бол энэ хэмжээ 2009 оны байдлаар 1.4 сая дунам болж нэмэгджээ. Төрийн өмчийн газрын ихэнх нь "С" бүсэд байрлах бөгөөд түүний 50 орчим хувийг иргэний зориулалтаар ашиглаж байна. 2018 онд Израйлын цэргийн байгууллагаас Энх тайван-Одоо цаг ТББ-д өгсөн мэдээллээр дээрх газрын 99.76 хувийг (674,459 дунам) Еврей суурингийн зориулалтаар ашиглаж байна. Одоогийн байдлаар Баруун эргийн 10

гаруй хувийг Израйл суурингууд эзэлж байгаагийн Еврейчүүдийн гол төлөв суурьшсан “С” бүсийн 63 орчим хувьд нь (Баруун эргийн 40 хувь) бүс нутгийн зөвлөлүүд шүүхийн мэдлийг хэрэгжүүлж байна. 2020 оны сүүлээр Баруун эрэгт (Зүүн Иерусалим орохгүйгээр) 441,600 гаруй Еврей гаралтай Израйл суурьшигчтай 272 суурин болон алслагдмал тосгон байгуулжээ. 2021 оны 7 дугаар сарын байдлаар Зүүн Иерусалимд 225,178 Еврей гаралтай Израйл оршин суугч, 358,800 Палестин иргэд амьдарч байсан.

Баруун эргийн (Зүүн Иерусалимыг оруулаад) Израйл суурингуудыг зөвхөн Еврей гаралтай Израйлчууд байнга оршин суух, эдийн засгийн үйл ажиллагаа явуулах гэх зэргээр тэдний хэрэгцээнд зориулан байгуулжээ. Израйлын эрх баригчид Еврей гаралтай Израйлчуудын амьдралыг дээшлүүлж, суурингуудын эдийн засгийг дэмжих зорилгоор татаас, татварын хөнгөлөлт, хямд үнэтэй байгууламжууд болон бусад эх үүсвэрээр хангаж байна.

Хэдийгээр Израйл улс Газын зурвас дахь Палестинчуудын гэр орон, эзэмшил газрын булаан эзлэхээ больсон хэдий ч “хамгаалалтын бүс” дэх (Израйл, Газа хоёрыг тусгаарлан орших газар нутгийг хэлэх бөгөөд үүнд нэвтрэх эрхийг хязгаарласан далайн эрэг орчмын газар бас орно) Палестинчуудын зорчих хөдөлгөөнийг хязгаарлаж, хараа хяналт тогтоохын тулд хүний амь насанд аюулай зэвсэг ашигласаар байна. Хүний эрхийн байгууллагуудын мэдээлснээр энэхүү “хамгаалалтын бүс” нь нэг хаалтаас нөгөө хаалт хүртэл 300-1,500 метр үргэлжлэх 62 хавтгай дөрвөлжин километр газраас бүрддэг бөгөөд нийт Газын зурвасын 17 орчим хувийг эзэлж байна. “Хамгаалалтын бүс” нь Газын бүс нутгийн хөдөө аж ахуйн бүс нутгийн 35 хувийг эзэлдэг. Түүнчлэн нэвтрэх эрхийг хязгаарласан далайн эрэг орчмын газар нь нийт загасчлалын бүсийн 85 хувийг эзэлж байна.

АЛАГЧИЛСАН БҮСЧЛЭН ХУВААЛТ БОЛОН ТӨЛӨВЛӨЛТИЙН БОДЛОГО

Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутагт Еврейчүүдийн хараа хяналтыг тогтоож, Палестинчуудыг гадуурхах бодлого хэрэгжүүлэх гол арга хэрэгсэл нь газар өмчлөл, түүний олголтын систем, бүсчлэн хуваах, төлөвлөх бодлого юм. Төлөвлөлтөөр дамжуулан стратегийн гол байршлуудад Еврей гаралтай Израйлчуудын тоог нэмэгдүүлэх; Еврей дүүрэг, хот, суурин барих; газар зүйн хувьд Палестин хотуудыг үгүй хийж, төвлөрлийг бууруулах; газар ашиглалтыг хуульчилж, газруудыг хөгжлийн ногоон бүс, аж үйлдвэрийн эсхүл цэргийн бүс болгож тогтоосноор Палестинчуудын нэвтрэх эрхийг хязгаарлах зэрэг арга хэмжээг авч байна. Дээрх төлөвлөлтийн бодлого хэрэгжүүлж байгаагийн нэг жишээ нь 1948 оноос хойш сүйтгэгдсэн Палестин тосгодын үлдэгдлийг бүр мөсөн арчихын тулд тэдгээр газрыг хааж цэргийн бүс болон үндэсний хүрээлэн байгуулахаар төлөвлөж байгаа явдал юм.

Израйл бүрэн хяналтандаа авсан бүс нутгийн (Израйлын бүх газар нутаг, Зүүн Иерусалим болон Баруун эргийн “С” бүс) эзэмшил газрыг орон сууц, аж үйлдвэр, ногоон бүс болгон ашиглах бодлого хэрэгжүүлэхдээ орон нутгийн ерөнхий төлөвлөгөө гаргадаг. Энэ нь барилга барих зөвшөөрөл олгоход эрх зүйн суурь болдог бөгөөд төв засгийн газраас орон нутгийг хөгжүүлэх гол арга хэрэгсэл юм. Израйлын газар нутаг болон Зүүн Иерусалимд орон нутгийн ерөнхий төлөвлөгөөг зөвхөн албан ёсны эрх бүхий төрийн байгууллага хийж гүйцэтгэх бөгөөд 1965 оны Төлөвлөлт болон Барилгын тухай хуулиар зохицуулдэг. Гэхдээ улсын төлөвлөлтийн ажилтнууд нь Палестины дүүргүүдийн оршин суугчдын хэрэгцээ шаардлагыг харгалзан үзэж зохистой төлөвлөлт хийж чадахгүй байна.

Үүний адилаар Израйлын Иргэний Захиргааны Газраас Баруун эргийн “С” бүсэд хэрэгжүүлж байгаа төлөвлөлтийн тогтолцоонд Палестинчуудын төлөөлөл, бодитой

оролцоо байхгүй учраас Палестин хүн амын хэрэгцээ шаардлагыг бодолцож үзэлгүйгээр зөвхөн Израйл суурьшигчдын ашиг сонирхлыг хангахын тулд ажиллаж, тэдэнд давуу эрх олгож байдаг. Түүнчлэн Израйлын Иргэний Захиргааны Газар Йорданий хуулийг өөрт ашигтайгаар тайлбарлаж хуучны Британийн мандатын төлөвлөгөөтэй нийцэх ёстой хэмээн шаардаж барилга барих зөвшөөрөл олгохоос байнга татгалздаг.

Эдгээр ялгаварлан гадуурхсан арга хэмжээнээс үүдэн Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх барилга байгууламжуудыг хууль бус хэмээн үзэж, эцэст нураадаг байна.

Үр дагаварт нь шинэ Палестины хөгжил нэг ч алхмаар урагшлаагүй. Израйлд 1948 оноос хойш 700 Еврей дүүргийг улсаас барьж байгуулсан бол Негев буюу Накабт Бедуинд зориулсан ганц жижиг хотхон төлөвлөж, тус газрыг албан хүчээр хотжуулах арга хэмжээ авснаас бусдаар Палестинчуудад зориулсан юу ч барьж байгуулаагүй.

Моссава Төвийн (ТББ) 2019 онд хийсэн судалгаагаар Израйлын харьяат Палестин иргэдийн барьсан 50,000 орчим барилга, байгууламжийг зөвшөөрөлгүй гэж үзжээ. 1965 оны Төлөвлөлт болон Барилгын тухай хуульд зааснаар зөвшөөрөлгүй барилга барьсан тохиолдолд Израйлын холбогдох эрх бүхий байгууллагаас зөвшөөрөлгүй барилгыг “нураах, буулгах, хураах” арга хэмжээ авах бөгөөд барилгын эзэмшигч нь нураах зардлыг гаргаж, торгууль төлөх болон/эсхүл хорих ял ногдуулахаар заажээ. 2012-2014 оны хооронд зөвшөөрөлгүй гэж үзэн нураасан барилгуудын 97 хувь нь (Израйлын эрх баригчдын нэрлэдгээр) Арабчуудын барьж байгуулсан барилга байжээ. Арабчууд гэдэгт нь гол төлөв Израйлын харьяат Палестин иргэд хамаарч байсан бол маш бага хувийг нь Друз хүмүүс эзэлжээ.

Израйл ялгаварлан гадуурхсан төлөвлөлт, барилга байгууламжийн бодлогоороо Палестинчуудын газрыг хураан авч, орон байртай байх эрхийг зөрчих замаар эзэмшил газар, нөөц баялгийг Еврей гаралтай Израйлчуудад хуваарилж байгаагийн нэг тод жишээ бол Негев буюу Накаб юм. 1970 оноос хойш тэндхийн Палестины Бедуин тосгодыг энгийн иргэдийн оршин суугаа бүсэд хамруулахгүйгээр тус тосгод болон ойр орчмын газрыг нь цэргийн бүс, аж үйлдвэрийн бүс эвсэл олон нийтийн зориулалттай бүсэд хамруулжээ. 11 тосгоныг хүн амьдрах зориулалттай гэж зөвшөөрсөн хэдий ч үлдсэн 35 тосгоныг нь “зөвшөөрөөгүй” бөгөөд тэнд амьдарч байгаа хүмүүсийг “хууль бусаар суурьшигч” хэмээн үздэг. Хуулийн дагуу хүн амьдрах зориулалттай газар биш учраас шинээр орон байр, барилга байгууламж барих зөвшөөрөл олгодоггүй. Түүнчлэн одоо байгаа барилга байгууламжуудыг ээлж дараалан нураасаар байна. Эсрэгээрээ яг ижилхэн газар Израйлчуудын барьж байгуулсан зөвшөөрөлгүй, ерөнхий төлөвлөгөөгүй барилга байгууламжийн зөвшөөрлийг төрөөс нөхөн олгосоор байна. Израйлын эрх баригчдын зүгээс эдгээр тосгод албан ёсоор хүн амьдрах зориулалтгүй учраас шаардлагатай дэд бүтэц, эрүүл мэнд, боловсролын үйлчилгээгээр хангадаггүй. Түүнчлэн тэдгээр иргэд орон нутгийн сонгуульд бүртгүүлэх, оролцох боломжгүй тул орон нутгийн засаг захиргааны байгууллагууд төлөөлөлгүй байдаг.

Үүний нэгэн адил Зүүн Иерусалим дахь Палестин дүүргүүдийн бүсчлэн хуваах төлөвлөгөөг санаатайгаар зөвшөөрдөггүй. Ийм маягаар ажлын байрыг нэмэгдүүлэхэд тустай олон нийтийн газар, сургууль, худалдааны бүс байгуулах ажиллыг гацааснаар Палестин иргэд маш их хохирол амсаж, хөгжлийн зогсонги байдалд оржээ. Зүүн Иерусалим дахь Палестинчууд хөгжлөөр хоцрогдсон, хүн амын нягтаршил өндөртэй газар амьдарч байгаа бөгөөд орон байрны дутагдалд их хэмжээгээр орохын зэрэгцээ амьдарч байгаа дүүргийг нь “зөвшөөрөлгүй” шалтгаанаар бүхэлдээ сүйтгэх эрсдэлтэй байна.

Өнөөдрийн байдлаар Зүүн Иерусалим дахь хүн амын 60 хувийг Палестинчууд эзэлдэг хэдий ч Израйлын төлөвлөлт хариуцсан байгууллагуудаас эзэмшил газрын ердөө 15

хувийг Палестины орон сууцад хуваарилжээ. Үүнээс 2.6 хувийг олон нийтийн барилга байгууламж эзэлж байна. Энх тайван-Одоо цаг байгууллагын судалгаагаар 1991-2018 онд Иерусалим хотод олгосон нийт барилга барих зөвшөөрлийн ердөө 16.5 хувийг Зүүн Иерусаламын Палестинчуудад олгосон байхад 37.8 хувийг Зүүн Иерусалим дахь Еврей суурингуудад олгожээ. Харин үлдсэн зөвшөөрлүүд нь Баруун Иерусалимд хамаарна.

Баруун эргийн "С" бүсийн хот төлөвлөлт хийж, бүсчлэн хуваах харилцаанд ялгаварлан гадуурхалт хүчтэй байна. Учир нь Палестинчууд "С" бүсийн газар нутгийн ердөө 0.5 хувь дээр (1,800 га газар) барилга барих эрхтэй бөгөөд үүний бараг ихэнх хэсэгт нь аль хэдийн барилга баригджээ. Харин "С" бүсийн газар нутгийн 70 хувийг Еврей суурин барьж байгуулахад хуваарилжээ. 2019 оны 7 дугаар сард Израйлын Аюулгүй байдлын Танхимаас Палестинчуудад зориулсан 715 орон сууцны барилгад зөвшөөрөл олгоно гэж төлөвлөсөн бол Еврей суурьшигчдад зориулсан 6000 орон сууцны барилгад зөвшөөрөл олгохоор төлөвлөжээ. 2020 оны 6 дугаар сарын сүүл гэхэд Палестинчуудын гаргасан барилга барих хүсэлтүүдээс зөвхөн нэг хүсэлтийг хангажээ. Харин 2019 оны 6 дугаар сараас 2020 оны 3 дугаар сар хүртэл Еврей суурингийн барилгуудад 1,094 зөвшөөрөл олгожээ.

ПАЛЕСТИНЫ ХҮНИЙ ХӨГЖЛИЙГ ГАЦААЖ БАЙГАА НЬ

Израйлын мэдлийн бүх газарт Палестинчуудад илт тэгш бус хандаж байгаа учраас байгалийн баялаг, санхүүгийн нөөц, амьдрах боломж, эрүүл мэндийн үйлчилгээ, боловсролын хүртээмж хангалтгүй байгаагаас тэдгээр иргэд нийгмээс гадуурхагдаж, өргөн тархсан, тогтолцооны шинжтэй нийгэм, эдийн засгийн сөрөг үр дагаварт өртсөөр байна. Нөөцийн хуваарилалт хийхдээ Палестинчуудад ялгавартай хандаж, Еврей гаралтай Израйл иргэд болон эзлэгдсэн нутгийн Еврей суурьшигчдад ашигтай байхаар хандаж байгаа нь тэгш бус байдлын бодит илрэл юм.

Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг даяар хэдэн сая Палестинчууд хүн амын өндөр нягтаршилтай, хөгжлөөр хоцрогдсон, хог тээвэрлэлт, цахилгааны сүлжээ, олон нийтийн тээвэр, усны шугам, цэвэрлэх байгууламж зэрэг нэн шаардлагатай үйлчилгээ, дэд бүтэцгүй газарт амьдарч байна. Негев буюу Накаб, Зүүн Иерусалим болон Баруун эргийн "С" бүс зэрэг Израйлын бүрэн хараа хяналтад орсон газруудад нэн шаардлагатай нийгмийн үйлчилгээ байхгүй байгаа нь ялгаварлан гадуурхсан төлөвлөлт, бүсчлэн хуваах бодлоготой холбоотой бөгөөд Палестинчуудыг тэвчихийн аргагүй нөхцөлд амьдруулж, орон гэрээ орхиж явахад хүргэснээр Еврей суурингуудыг өргөжүүлэн тэлэх зорилготой юм. Түүнчлэн Баруун эрэг, Газын зурвас даяар баримталж байгаа Израйлын шахан зайлуулах, тусгаарлах бодлого, зорчих хөдөлгөөний хатуу хориг зэрэг нь Палестинчуудад эрүүл мэндийн үйлчилгээ авах (хүний амь нас аврах хүртэл) болон боловсрол эзэмшихэд хүндрэлтэй болгож байна. Израйл улс дан ганц өөрсдийн хүн амаас гадна цэргийн аргаар эзлэн авсан газар нутгийн иргэдийг наад захын үйлчилгээгээр хангах үүргийг олон улсын өмнө хүлээсэн. Палестинчуудыг зарим наад захын үйлчилгээгээр хангасан тохиолдолд тэр нь ихэвчлэн Еврей гаралтай Израйл иргэдэд үзүүлж байгаа үйлчилгээнээс муу, чанаргүй байдаг. Эдгээр бодлого нь Палестинчуудын эдийн засаг, нийгмийн эрхийг зөрчиж, хүний ёсоор амьдрах боломжийг үгүйсгэж байна.

Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчууд ядуу дорой амьдарч байгаа нь амьдралын чанарын төрөл бүрийн үзүүлэлтээс тодорхой харагдана. Израйлд эдгээр хүмүүсийг ийнхүү дорой амьдруулахгүй байх боломж нөхцөл байгаа. Гэвч Еврей гаралтай Израйлчууд болон Еврей суурьшигчидтай харьцуулахад Палестинчуудын ядуурлын төвшин илүү өндөр, ажиллах хүчний оролцоо маш бага, боловсрол,

эрүүл мэндийн үзүүлэлт муу байна. Эдийн засаг, нийгмийн эрхээ эдэлж чадахгүй байгаа нь дан ганц Еврей Израйлчуудаас тусгаарласны үр дүн биш юм. Үүнд зорчих хөдөлгөөнд тогтоосон хатуу хязгаарлалт, иргэд хоорондын тусгаарлалтаас гадна Еврей Израйлчуудын тусын тулд Палестинчуудын хөгжлийг зогсоосон нь ихээхэн нөлөөлсөн. Израйл дахь Палестин ард түмнийг шахан зайлуулж, санаатайгаар үл ойшоон, булаан эзлэлтийн дараа удаан хугацаанд цэргийн дэглэм дор байлгаж, эдийн засгийн хувьд хараат байлгах замаар Еврейн ноёрхлыг хадгалж байна.

Хэдэн арван жилийн турш хэрэгжсэн ялгаварласан бодлогын үр дүнд ийнхүү Палестинчууд болон Еврей гаралтай Израйл иргэдийн хооронд нийгэм, эдийн засгийн ялгаатай байдал үүсчээ. Өмнөх 18 жилийн түүхэнд Израйлын зүгээс Палестин иргэдийн аж амьдралыг доройтуулж, цэргийн дэглэм дор амьдруулахаас гадна Еврейчүүдэд ашигтай байлгахын тулд Палестинчуудаар хямд хөдөлмөр эрхлүүлжээ. Газар нутгийг нь эзлэн түрэмгийлээд зогсохгүй ялгаварлан гадуурхлын бодлогуудыг баримталснаар Палестинчууд нийгэм, эдийн засгийн доройтолд орсон. Тэдгээр бодлого нь Палестин дүүргүүдийг өндөр хөгжилтэй бүс нутгаас хөөж гаргах, хөдөө аж ахуйн газар болон усны алагчилсан хуваарилалт хийх, төлөвлөлт, бүсчлэн хуваалт хийхдээ ялгаварлан гадуурхах, дэд бүтцийн чухал төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхгүй алгасах зэрэг юм.

Бүсчлэн хуваах төлөвлөгөөнд ороогүй тохиолдолд орон сууц болон аж үйлдвэрийн газар нутаг хуваарилах эсхүл эдийн засгийн хөгжилд нэн шаардлагатай дэд бүтэц барьж байгуулах боломжгүй. Өнөөдөр Израйлын аж үйлдвэрийн бүсийн ердөө 2 хувь нь Палестин дүүрэгт байрладаг хэдий ч татварын орлогын өндөр хувийг эзэлдэг. Гэхдээ энэ аж үйлдвэрийн бүсүүдээс орж гарах нийтийн тээвэр, машины зам маш хангалтгүй учир Израйлын бусад газар нутгаас тусгаарлагдмал оршдог. Үр дүнд нь Израйл дахь Палестин ард түмэн эдийн засгийн хөгжилд нэн шаардлагатай дэд бүтцээр дутагдаж, Еврейчүүдийн эрхэлдэг салбарт ажил эрхлэхээс өөр аргагүйд хүрээд зогсохгүй ажлын сонгон шалгаруулалтад оролцох үедээ тогтолцооны шинжтэй ялгаварлан гадуурхалд өртдөг.

Түүнчлэн улсын нөөцөд алагчилсан хуваарилалт хийж, ихэнх хэсгийг нь Еврейчүүдэд хуваарилдаг. Жишээлбэл, Палестины орон нутгийн удирдах байгууллага бизнесийн татвар болон оршин суугч бус хүнээс олох орлогын зөрүүгээс шалтгаалан татварын орлогоо бүрдүүлж чаддаггүй. Энэ нь мөн л ялгаварлан гадуурхах бодлогын үр дүн юм. Мөн боловсрол, нийгмийн хамгаалал, эрүүл мэнд, соёлын үйлчилгээ зэрэгт зориулсан төрийн татаасыг Палестин дүүргүүдэд хамаагүй бага хуваарилдаг. Израйлын Статистикийн Төв Хороо 2018 онд төрөөс хуваарилдаг боловсрол, соёлын зориулалттай сарын дундаж зардлыг тооцсон бөгөөд нэг хүнд ногдох зардал нь Еврейчүүдийн салбарт Арабын салбараас (гол төлөв Палестинчууд) 3 дахин их байжээ.

Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр даяар удаан хугацаанд үргэлжилсэн Израйлын цэргийн эзлэлт, бүс нутгаар хэсэгчлэн хуваах, тусгаарлах бодлогын үр дүнд Палестины эдийн засгийн үзүүлэлт унаж, гаднах орчноос холбоо тасран, Израйлын гео-хүн ам зүйн зорилтоос хараат, сул дорой байдалд орж, жигд тогтвортой хөгжих боломжгүй болоод байна. Сүүлийн жилүүдэд Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх соёлын зарим эрхийн нөхцөл байдал харьцангуй сайжирсан. Тухайлбал, эхийн эндэгдэл, бичиг үсэг тайлагдсан байдал, боловсролын төвшин, вакцинжуулалт гэх зэрэг үзүүлэлт сайжирчээ. Гэхдээ өргөн хүрээнд харвал амьжиргааны төвшин зогсонги байдалд орох эсхүл бүр дордох, ялангуяа эрүүл мэндийн үйлчилгээ авах, ажил хөдөлмөр эрхлэх, сурч боловсрох, орон байртай байх эрхүүд зөрчигдсөөр байна.

Палестиныг Чөлөөлөх Байгууллага болон Израйлын хооронд 1994 онд хийгдсэн Парисын протоколд Палестинчуудын хараат байдлыг гаалийн холбоогоор дамжуулан

улам нэмэгдүүлж, Палестины бие даасан эдийн засгийн бодлогыг ор мөргүй болгосноор эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийг Израйлын худалдааны бодлого, тарифын бүтцээр хүлж, нэмүү өртөг бүхий татвар төлүүлж байна. 1999 оноос хойш Палестины Дотоодын Нийт Бүтээгдэхүүн (ДНБ) зогсонги байдалтай байна. Израйл Палестинд олон төрлийн худалдааны хориг хязгаарлалт тавьж байгаа нь экспортын бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл болон импортын бараанд нөлөөлж, улмаар Палестины эдийн засаг доройтож байна. Палестины импорт, экспортыг тээвэрлэдэг бараг бүх гарам, боомтууд Израйлын хараа хяналтад орсон учраас бараа бүтээгдэхүүн саатах нь олширч, тээвэрлэлт тус бүрээс аюулгүйн албаны хөлс гэж дунджаар 538 ам. долларын төлбөр авч байгаа нь тогтмол их хэмжээний худалдааны алдагдалд оруулж байна. Түүнчлэн Израйл 2007 оноос “давхар ашиглалтын” бодлого хэрэгжүүлж эхэлсэн нь гарам, боомтуудаар цэргийн болон иргэний зориулалтаар ашиглаж болзошгүй бүх төрлийн бараа бүтээгдэхүүнийг оруулахыг хориглосон. Үүнд химийн бодис, технологийн бараа бүтээгдэхүүн хүртэл хамаарна. Хориотой жагсаалтад 117 бараа бүтээгдэхүүний нэр төрөл орсон бөгөөд “харилцаа холбооны төхөөрөмж, харилцаа холбоог дэмжих төхөөрөмж, харилцаа холбооны функцтэй төхөөрөмж” гэх мэтээр хэтэрхий ерөнхий үг хэллэг ашигласан нь өдөр тутмын, гэр ахуйн эсхүл эмнэлгийн зориулалтын төхөөрөмж ч багтаж болохоор байна. Энэ бодлого нь Баруун эрэг болон Газын зурвас дээр зөвхөн Палестины импортод л хамаарах бөгөөд бусад Израйл оролцогч талууд болон Израйл суурьшигчдын явуулж байгаа үйл ажиллагаанд хамаарахгүй. Дээрх бодлого нь эдийн засагт бүхэлд нь, тэр дундаа хөдөө аж ахуй, мэдээлэл харилцаа холбооны технологи, аж үйлдвэрийн салбарт асар их сөрөг нөлөө үзүүлж байгаа бөгөөд ялангуяа Газын зурвасыг сүйрлийн хэмжээнд хүргэсэн.

Израйлын эрх баригчид интифадагийн 2 дахь бослого гарсны дараа Зүүн Иерусалимыг Баруун эргийн бусад нутаг дэвсгэрээс тусгаарласнаараа Палестинчуудын амьдрах боломжид саад хийж, Зүүн Иерусалимыг Баруун эргийн гол худалдааны бүс байхыг нь болиулсан. НҮБ-ын Худалдаа Хөгжлийн Бага Хурал дээр мэдэгдсэнээр 1993-2013 оны хооронд Зүүн Иерусалим дахь Палестины эдийн засаг 50 хувиар унасан бөгөөд тусгаарлах ханыг барьж эхэлсэн цагаас хойш эхний арван жилд 1 тэрбум ам. долларын шууд алдагдал хүлээжээ. Палестины Статистикийн Төв Хорооны мэдээлснээр Баруун эргийн бусад нутаг дэвсгэрт Палестинчууд Израйлын тавьсан зорчих хөдөлгөөний хориг хязгаарлалтаас болж жилд 60 сая ажлын цагийн алдагдал амсдаг. (274 сая ам. доллартой тэнцэнэ)

Израйлын цэргийн бүслэлт болон хэд хэдэн удаагийн довтолгоо Газа хотын нэн чухал дэд бүтцийг сүйтгэсэн учраас эрүүл мэндийн тогтолцоо болон эдийн засаг нь доройтож, гүн гүнзгий хүмүүнлэгийн хямралд орсон. Израйл Газа хотын гол төлөв хүүхдүүдээс бүрдсэн энгийн иргэдэд нийтээр нь ял шийтгэл оноосноос үүдэн орон байр, ундны ус, цахилгааны хомсдол, нэн шаардлагатай эм тариа, эрүүл мэндийн үйлчилгээ, хоол хүнс, боловсролын төхөөрөмж хэрэгсэл, барилгын материалын хүртээмжгүй байдал үүсэж, хүний амь насанд халтай аймшигт нөхцөл байдал бүрдээд байна.

НҮБ-ын Худалдаа Хөгжлийн Бага Хурал дээр мэдэгдсэнээр Израйлын бүслэлтээс болж 2007-2018 оны хооронд Газа хотын Палестины эдийн засагт эзлэх жин 31 хувиас 18 хувь болтлоо буурчээ. Үр дүнд нь 1 сая гаруй хүн ядуурлын улаан шугамын доогуур орж, ядуурлын түвшин 2007 онд 40 хувь байсан бол 2017 онд 56 хувь болж өсчээ. Энэ нь хүн амын 80 хувийг олон улсын тусламжаас хамааралтай болгож, эдийн засгийн хараат байдлыг улам нэмэгдүүлсэн.

Газа хотын цэргийн бүслэлтээс үүдэн эдийн засаг хямарснаас хойш 13 жилийн турш Израйлаас Газа руу 4 удаа цэргийн довтолгоо хийсэн нь иргэний барилга байгууламж болон тог цахилгаан, цэвэр, бохир усны шугам, цэвэрлэх байгууламж зэрэг нэн чухал

дэд бүтцэд ихээхэн хохирол учруулсан. Дор хаяж 2,700 Палестин энгийн иргэнийг хөнөөж, хэдэн арван мянган хүнийг шархдуулан, хөөж гаргаснаар эдийн засгийг нь бүр мөсөн сүйрүүлсэн. Энэ үеэр Палестины зэвсэгт бүлгүүд хэдэн мянган пуужинг Израйлын хот суурингууд руу харвасны улмаас олон тооны энгийн иргэнийг хөнөөж, шархдуулсан. НҮБ-ын Худалдаа Хөгжлийн Бага Хурлын 2019 оны судалгаагаар 2008-2014 оны хооронд Израйлын Газа хотод явуулсан гурван удаагийн цэргийн ажиллагааны зардал нь Газа хотын ДНБ-ээс гурав дахин их байсан.

Зорчих хөдөлгөөний хатуу хориг аж үйлдвэрийн салбарт хамгийн их гарз учруулсан. 1967 оноос өмнө хөдөө аж ахуйн салбарт Баруун эргийн нийт ажиллах хүчний бараг дөрөвний нэг нь ажиллаж, ДНБ болон экспортын гуравны нэгийг бүрдүүлдэг байв. Харин Израйлын эзлэлтийн дараа эрх баригчид Баруун эргийн хамгийн үржил шимтэй болон бэлчээрт тохиромжтой газрыг Палестинчуудаас хураан авч, суурин байгуулах болон хана барих зориулалтаар ашигласнаас гадна эзэмшил газар руугаа нэвтрэх, зорчих эрхийг нь бүрэн хязгаарласнаар эдийн засгийн 63 хувь нь тэр чигтээ үгүй болжээ.

Энэхүү хана Баруун эргийн газар нутгийн 10 гаруй хувийг тусгаарласан нь 219 Палестин дүүрэгт шууд сөргөөр нөлөөлсөн. Улмаар Ногоон Шугам, хана хоёрын голд орших “зааг бүс”-д эзэмшил газартай хөдөө аж ахуй эрхлэгчдийн 80 орчим хувь нь өөрсдийн талбай руу нэвтрэх чадахгүйд хүрчээ. “Зааг бүс” дэх өөрсдийн хөдөө аж ахуй эрхэлдэг талбай руугаа нэвтрэхийн тулд цэргийн зөвшөөрөл авч, зөвшөөрлөө байнга сунгуулах шаардлагатай. Зөвшөөрөл авч чадсан хүмүүс заавал явган нэвтрэх шаардлагатай бөгөөд зөвхөн зөвшөөрөл дээр бичсэн хаалгаар л орж, гарна.

Түүнчлэн Израйл Газа хотын “хамгаалалтын бүс” бүс дэх хөдөө аж ахуйн зориулалттай газрын 35 гаруй хувь болон далайн эрэг орчмын зөвшөөрөл шаардлагатай загасчлалын бүсийн 85 хувь руу Палестинчууд нэвтрэхийг хоригложээ. 113,000 фермерийг оруулаад нийт 178,000 хүн “хамгаалалтын бүс” рүү нэвтрэх боломжгүй болжээ. Израйлын цэргийн байгууллагаас 2014 оноос эхлэн Израйл, Газа хоёрыг заагласан хашааны дагуу байрлах Палестины тариалангийн талбай дээгүүр хор шүршиж ирсэн нь Газа хотын фермерүүдийг аж амьдралаа алдахад хүргэж, урт хугацаандаа эрүүл мэндийн асуудал үүсгэж байна. Хэдийгээр Израйлын зүгээс үүнийг “оновчтой, байнгын аюулгүй ажиллагааг хангах” зорилготой гэж мэдэгдсэн ч үүнтэй холбоотой ямар нэгэн баримт нотолгоо байхгүй байна.

Израйл Газын эрэгт газрын тос, байгалийн хий байгааг олж илрүүлснээс хойш Газа хотын далайн эрэг орчмын хил заагийг байнга өөрчилж, заримдаа тэнгисийн 3 миль зай хүртэл багасгах үе ч байдаг. Загасчлалын бүс рүү нэвтрэх боломжгүй болсон явдал Газа хотын 65,000 хүнд муугаар нөлөөлж, загасчдын 90 шахам хувь нь ядууралд өртжээ. Мөн Израйлын тэнгисийн цэргүүд эрэг дээр ажиллаж байсан Газын загасчдын эсрэг хүний амь насад аюултай зэвсэг ашиглан, завийг нь живүүлж, хураан авсан.

Израйлын эрх баригчид зорчих хөдөлгөөнийг хязгаарласнаар Палестинчуудын амьдрах боломжийг үгүй хийхээс гадна Палестины байгалийн баялгийг зохион байгуулалттайгаар, хууль бусаар завшиж, Израйл иргэд болон суурьшигчдад эдийн засгийн ашиг орлого олж өгч байгаа нь олон улсын эрх зүйг зөрчиж байна. Израйл Палестины үржил шимтэй хөрс, цэнгэг ус, газрын тос, байгалийн хий, үнэт чулуу, Сөнөсөн Тэнгисийн эрдэс зэрэг байгалийн баялгийг ашиглаж байгаа нь Палестинчууд өөрсдийн баялгаа эрх тэгш захиран зарцуулж, хөгжүүлж, ашиг хүртэх боломжгүй болгожээ. Энэ нь тэдний амьдрах боломжийг үгүй хийж, хоол хүнсээр хангагдах болон аж амьдралаа тэтгэхэд хүрэлцэхүйц амьжиргаатай байх зэрэг эдийн засаг, нийгмийн эрхийг ноцтой зөрчиж байна.

Израйль эзлэгдсэн нутгийн усны нөөц болон түүнтэй хамааралтай дэд бүтцэд хараа хяналтаа тогтоосноор Палестинчууд болон Еврей суурьшигчдын хооронд тэгш бус газар авчээ. Израйлын эрх баригчид цэргийн тогтоол гаргах замаар Палестинчуудыг Баруун эргийн ус руу нэвтрэх эрхийг хязгаарлаж, Израйлын армиас зөвшөөрөл авалгүйгээр усны байгууламж барихыг хоригложээ. Худаг ухах, шахуурга суулгах, барьсан худгийг гүнзгийрүүлж ухах ямар ч боломжгүй бөгөөд Йордан гол болон цэнгэг устай булгууд руу очихыг хориглосон. Тэр байтугай Израйль борооны ус цуглуулахыг хүртэл Баруун эргийн ихэнх газарт хянах болж, Палестинчуудын хийсэн борооны ус цуглуулах усан санг ойр ойрхон эвдэн сүйтгэдэг. Түүнчлэн Израйльчууд Газын зурваст хэт их олборлолт хийж, цэнгэг усыг бохирдуулж, далайн ус тунгаагуурыг бохирдуулсны улмаас далайн эрэг орчмын усан давхарга дундарч, тэндхийн усны 95 хувь нь унданд хэрэглэхэд тохиромжгүй болсон.

Эдгээр бодлогын үр дүнд Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудын өдрийн дундаж усны хэрэглээ нь нэг хүний 70 литр болсон. Баруун эрэг дээр 420,000 орчим хүн өдөрт дунджаар 50 литр ус зарцуулж байгаа нь Израйлын нэг хүний 300 литрийн хэрэглээний 25 хувьд ч хүрэхээргүй бага байна. Израйль суурин руу шилжин суурьшсан Израйльчууд өдөрт дунджаар 369 литр ус хэрэглэж байгаа нь Палестинчуудын усны хэрэглээнээс зургаа дахин их байна. НҮБ-ын мэдэгдсэнээр Газа дахь айл өрхүүдийн 90 хувь нь хэдийнэ ядууралд өртсөн бөгөөд ус цэвэршүүлэх байгууламжаас усаа худалдаж авах хэрэгтэй болдог ажээ. Ус цэвэршүүлэх байгууламжийн ус шугамын уснаас 10-30 дахин үнэтэй байдаг.

Израйлын харьяат Палестин иргэдийн эрүүл мэндийн байдал Еврей гаралтай Израйльчуудаас илүү муу байтал Израйлын засгийн газар эрүүл мэндийн тогтолцоонд төсөв хуваарилахдаа ялгавартай ханддаг. Негев буюу Накаб дахь зөвшөөрөлгүй тосгоны Палестин Бедуин хүмүүст зориулсан эрүүл мэндийн газар байхгүй учраас тэндхийн хүмүүс эрүүл мэндийн үйлчилгээ авахын тулд маш хол замыг туулахаас өөр аргагүйд хүрдэг. Энэ нь Еврей болон Араб (гол төлөв Палестин) хүмүүсийн хооронд эрүүл мэндийн маш том ялгааг бий болгож, дэлхийн статистик үзүүлэлтүүдэд улсын дунджийг доош татдаг байна. Жишээлбэл, 2019 оны байдлаар Израйлын харьяат Араб иргэдийн ургийн эндэгдлийн тоо (1,000 төрөлт тутамд 5.4) Еврей гаралтай Израйльчуудынхаас (2.4) хоёр дахин их байсан.

Баруун эрэг болон Газын зурваст хагас зууны турш үргэлжилсэн Израйлын эзлэлт нь Палестины эрүүл мэндийн стандартад нөлөөлөөд зогсохгүй бусад шаардлагатай эмчилгээ, сувилгааны хүртээмжийг хязгаарлаж байна. Эрүүл мэндийн нөхцөл байдал маш муу байгаа хүмүүс эмчилгээ хийлгэж чадахгүй тохиолдол зөвхөн Зүүн Иерусалим, Израйльд төдийгүй гадаадад улсад олноор гарчээ. Зүүн Иерусалим болон Израйльд эмчилгээ хийлгэх шаардлагатай хүмүүс “хүмүүнлэгийн шалтгаанаар” Израйлын цэргийн байгууллагаас зөвшөөрөл авах шаардлагатай байдаг. Тэрхүү зөвшөөрлийг нь авахад маш хэцүү, ихэвчлэн удаан хүлээх эсхүл татгалзсан хариу авдаг байна. Зөвшөөрлийн тогтолцоо нь цэргийн бүслэлт, эрчим хүчний хямрал нүүрлэсэн Газа хотын эрүүл нь эрүүл мэндийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг муутгаж, эрүүл мэндийн системийг сүйрлийн ирмэгт хүргэв.

Эцэст нь, Израйль болон Зүүн Иерусалимын бүх шатны боловсролын байгууллагад Палестин оюутан, сурагчдыг ялгаварлан гадуурхаж, Еврей оюутнуудаас бага тэтгэлэг, санхүүжилт өгдөг. Моссава төвөөс Израйлын Боловсролын яамны 2016 оны төсөвт хийсэн дүн шинжилгээгээр ядуу гэр бүлээс гаралтай Араб (гол төлөв Палестин) оюутан сурагчдын нэг (сургалтын) цагт ногдох тэтгэлэг санхүүжилт нь нийгэм, эдийн засгийн яг ижил статустай Еврей суралцагчидтай харьцуулахад бага ангид 30 хувь, дунд ангид 50 хувь, ахлах ангид 75 хувиар бага байсныг олж тогтоосон.

АПАРТЕИДЫН ТОГТОЛЦОО

Израйлын эрх баригчид Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт Палестинчуудын эсрэг дарлал, ноёрхлын тогтолцооны дэглэм тогтоож, хадгалахын тулд ялгаварлан гадуурхсан хууль тогтоомж, бодлого, үйл ажиллагаа явуулсаар ирсэн бөгөөд Палестинчуудын аж амьдралыг бүх талаар хараа хяналтдаа оруулж, хүний эрхийг байнга зөрчиж байна.

Израйлын үе үеийн засгийн газрууд хэдэн арван жилийн турш апартеидын тогтолцоог бий болгож, аль ч нам төрийн эрхэнд гарсан эсэхээс үл хамааран Израйлын мэдлийн бүх газар нутагт дээрх бодлогыг баримталж, хадгалж ирсэн. Анх 1948 онд газар нутаг олж авснаас эхлээд 1967 онд Зүүн Иерусалим, Газын зурвас болон Баруун эргийн бусад нутаг дэвсгэрийг эзлэх хүртэл түүхийн турш Палестины өөр өөр бүлгүүдэд төрөл бүрийн ялгаварлан гадуурхах, хөөн зайлуулах хууль, бодлого хэрэгжүүлж, үйл ажиллагаа явуулж байна. Палестинчуудын эсрэг бодлогыг эдгээр газар нутгууд дахь хүн ам зүй, геополитикийн хүчин зүйлүүд нь хэдэн арван жилийн турш чиглүүлж ирсэн.

Израйлын апартеидын тогтолцоо нь Израйлын мэдлийн хэд хэдэн бүс нутагт харилцан адилгүй хэрэгждэг хэдий ч бүхэлдээ Палестинчуудыг дарлаж, ноёрхох замаар Еврей гаралтай Израйлчуудад давуу тал олгох нийтлэг зорилготой. Израйлын иргэний хуульд зааснаар Еврейчүүд хаана амьдарч байгаагаас үл хамааран байнга давуу эрх ямба эдэлдэг. Апартеидын тогтолцооны зорилго бол Еврейчүүдээр дийлэнх олонхыг бүрдүүлж, хадгалах, тэдэнд газар нутгийн хамгийн их хэсгийг эзэмшүүлж, үр ашгийг тэдэнд хүртээх явдал бөгөөд үүний тулд Палестинчуудаас эзэмшил газар, өмч хөрөнгийг нь булааж, эсэргүүцэл үзүүлэх чадваргүй болгодог. Энэхүү тогтолцоо нь Израйл өөрийн хяналтыг үр дүнтэй хэрэгжүүлж байгаа бүхий л газар нутагт хэрэгждэг бөгөөд Израйлыг үүсгэн байгуулсан цагаас эхлэн өнөөдрийг хүртэлх бүх хууль, бодлого, үйл ажиллагаанд баримталсаар байна. Израйлын

Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх нөхцөл байдалд олон улсын эрх зүй харилцан адилгүй үйлчилж байгаа хэдий ч энэ нь Палестинчуудын эсрэг ялгаварлан гадуурхалтыг зөвтгөх үндэслэл болохгүй. Израйлын газар нутаг дахь Палестинчуудад хандах хандлага нь олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйг эс тооцвол хүний эрхийн олон улсын эрх зүйд нийцэх ёстой. Харин Палестины эзлэгдсэн нутагт цэргийн эзлэлттэйгээр холбоотойгоор (газар нутаг эзлэх тухай) олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүй болон хүний эрхийн олон улсын эрх зүйгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлэх шаардлагатай. Газар нутаг эзлэх тухай эрх зүйд зарим тохиолдолд эзэлсэн ард түмэн болон эзлэгдсэн нутгийн ард түмэнд ялгаатай хандах хандлагыг зөвшөөрдөг. Гэхдээ арьсны үзлээр дарлаж, ноёрхох тогтолцооны дэглэм тогтоож, хадгалах зорилготойгоор эрх мэдлээ ашиглахыг хориглодог.

1947-1949 онд олон тооны Палестинчуудын эзэмшил газар, эд хөрөнгийг нь хурааж, албадан гаргасан. Хожим нь 1967 оны булаан эзлэлтийн дараагаас албадан гаргаж, нүүлгэн шилжүүлж, зорчих хөдөлгөөнийг дур зоргоороо хязгаарлах; үндэстний хувьд хүлээн зөвшөөрөхгүй, эх орондоо эргэж ирэхийг нь хориглох; арьс үндсээр ялгаварлан гадуурхаж, эзэмшил газар, эд хөрөнгийг нь булаах; мөн сүүлийн үед алагчлал бүхий байгалийн баялгийн хуваарилалт (газар, орон байр, ус зэргийг хамруулах) хийх зэрэг арга хэмжээг авах болсон. Эдгээр арга хэмжээ нь бүгд Палестинчуудын амьжиргаа, хөдөлмөр эрхлэлт, эрүүл мэнд, хүнсний аюулгүй байдал, ундны ус болон эрүүл ахуй, боловсролын хүртээмжийг алдагдуулаад зогсохгүй Палестинчуудыг хувь хүний хувьд ч, ард түмний хувьд ч Еврей гаралтай Израйлчуудаас доогуур байр суурьтай байлгах зорилготой. Израйлын газар нутаг, эзлэгдсэн нутаг болон бусад Израйлын мэдлийн бүх газарт Палестинчуудын эрхийг хараа хяналтдаа оруулж, тэр дундаа эх орондоо болон

орон гэртээ буцаж ирэх эрхийг нь зөрчиж байна.

Палестинчуудыг арьс үндсээр ялгаварлан гадуурхаж, хооронд нь тусгаарлаж байгаа нь засгийн газрын хэрэгжүүлж байгаа бодлогын нэг хэсэг юм. Палестинчуудын эрхийг удаа дараа зөрчиж байгаа нь тохиолдлын хэрэг биш, харин дарлал, ноёрхлын тогтолцооны дэглэмийн илрэл юм.

ХҮН ТӨРӨЛХТНИЙ ЭСРЭГ ГЭМТ ХЭРЭГ

Палестины эсрэг дарлал, ноёрхлын тогтолцооны дэглэмийг байгуулж, хадгалахад оролцож байгаа Израйл болон Израйлыг төлөөлөн шийдвэр гаргаж байгаа хувь хүмүүс олон улсын Апартеидын тухай конвенц болон Ромын Дүрэмд заасан хүнлэг бус, хүмүүнлэг бус үйлдлийг системтэйгээр үйлдэж байна.

Эмнести Интернэшнлийн зүгээс Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудын эсрэг ялгаварлан гадуурхсан хууль, бодлого, үйл ажиллагаа явуулах замаар дарлал, ноёрхлын тогтолцоог бэхжүүлэхийн тулд албадан нүүлгэх, захиргааны журмаар цагдан хорих болон эрүүдэн шүүх ажиллагаа явуулан, хууль бус аллага эсхүл ноцтой гэмтэл учруулах зэргээр хүнлэг бус, хүмүүнлэг бус үйлдлүүд хийж, хүний үндсэн эрх чөлөөг зөрчиж, хавчлага дарлал үйлдэж байгаа талаар нарийвчлан судалсан. Үр дүнд нь Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт явуулж байгаа хориотой үйлдлүүд бол Палестины эсрэг зохион байгуулалттай, олныг хамарсан халдлагын нэг хэсэг бөгөөд дарлал, ноёрхлын тогтолцоогоо хадгалах зорилгоор хэрцгий, хүмүүнлэг бус үйлдэл хийснээрээ Апартеидын тухай конвенц болон Ромын Дүрэмд заасан хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэг үйлдэж байна гэж дүгнэсэн.

АЛБАДАН ШИЛЖҮҮЛЭЛТ

Израйлын хэрэгжүүлж байгаа тоолж баршгүй олон хууль, бодлогуудын хүрээнд Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудыг хэд хэдэн жижиг, хашигдсан газрууд руу албадан шилжүүлэх, эсхүл шахан зайлуулж байна. Израйлын эрх баригчид Израйлын бүрэн хараа хяналтад орсон Негев буюу Накаб, Зүүн Иерусалим болон Баруун эргийн “С” бүс зэрэг газруудад Палестинчуудын эсрэг ижил төстэй төлөвлөлт, барилгын хууль тогтоомжийг баримтлан зөвшөөрөлгүй барилга барьсан шалтгаанаар хүмүүсийн аж амьдралтай шууд холбоотой орон гэр, өмч хөрөнгийг нураах зэрэг арга хэмжээг нийтлэг хэрэгжүүлж байна. Эдгээр газар нутгийн ард түмнийг нэн шаардлагатай үйлчилгээгээр хангахгүй байгаагаас гадна эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дээр Израйл суурьшигчид Палестинчуудын эсрэг халдлага, түрэмгийлэл үйлдэж байгааг мэдсэн хэр нь зогсоох арга хэмжээ огт авдаггүй. Эдгээр бүх бодлого Палестинчуудыг орон гэрээ орхиж явахаас өөр аргагүй байдалд оруулах зорилготой.

Палестинчууд “наашаа ч үгүй, цаашаа ч үгүй” нөхцөл байдалд орсон. Израйлын зүгээс тэднийг барилга барих байтугай майхан барихдаа хүртэл барилгын зөвшөөрөл авахыг шаарддаг бөгөөд зөвшөөрөл маш ховор олгогддог. Үүний улмаас Палестинчууд амьдрах орон байр барих, газар орноо хөгжүүлэхийн тулд зөвшөөрөлгүй барилга барьдаг ч Израйлын зэвсэгт хүч тэдгээр зөвшөөрөлгүй барилга, байгууламжуудыг нураах арга хэмжээ авдаг. Эсрэгээрээ Израйлын эрх бүхий байгууллагууд Израйлын Еврей хотууд болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Еврей суурингуудыг хөгжүүлж, тохижуулах төлөвлөгөөг чөлөөтэй зөвшөөрдөг.

Израйл 1948 оноос хойш Израйлын мэдлийн газрууд дахь хэдэн арван мянган Палестинчуудын гэр орон, бусад эд хөрөнгийг нураасан. Үүнд 1947-1949 оны мөргөлдөөний дараа Израйлын мэдэлд очсон 500 гаруй Палестин тосгоныг устгаж,

сүйрүүлсэн явдал орно. Энэ үйл явдлын хохирогчид бол одоогийн дүрвэгчид болон дотоодын дүрвэгчид бөгөөд Израйл, Палестин аль аль нийгэмдээ хамгийн эмзэг, ядуу бүлэгт хамаарч, хамаатан садан, хүмүүнлэгийн байгууллага бараадаж, толгой хорогдон амьдарч байна.

Израйл Зүүн Иерусалим дахь мянга мянган Палестинчуудын байнгын оршин суух статусыг хүчингүй болгож, албадан шилжүүлж байна.

Түүнчлэн Израйл цэргийн эзлэлт хийх үеэр энгийн иргэдийн гэр орныг санаатайгаар сүйтгэн, хөөж гаргасан нь хэдэн арван мянган Палестинчуудыг орон гэргүй болгожээ. Ийнхүү сүйтгэх цэрэг байлдааны хэрэгцээ шаардлага байгаагүй гэдгийг холбогдох баримтууд харуулж байгаа бөгөөд олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйг зөрчиж байна. Дарлал, ноёрхлын тогтолцооны үүднээс авч үзвэл эдгээр зөрчлүүд нь апартеидын тогтолцоогоо хадгалж авч үлдэх зорилготой холбоотой.

Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудын эсрэг Израйлын хэрэгжүүлж байгаа ялгаварлан гадуурхсан бодлого, хууль тогтоомжийн хүрээнд албадан гаргах, хүчээр нүүлгэн шилжүүлэх зэрэг арга хэмжээ нь Ромын Дүрэм болон Апартеидын тухай конвенцид заасан хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг юм.

ЗАХИРГААНЫ ЖУРМААР ЦАГДАН ХОРИХ, ЭРҮҮДЭН ШҮҮХ БОЛОН БУСАД ЗҮЙ БУС ҮЙЛДЛҮҮД

1967 онд Баруун эрэг болон Газын зурвасыг эзэлснээс хойш Израйлын эрх баригчид хэдэн мянган Палестинчуудыг захиргааны журмаар саатуулж, хорих ял оноосны дотор шинэчлэн өөрчилсөн тушаалын дагуу шүүхээс ял шийтгэл ногдуулагүй хүүхдүүд хүртэл байжээ. Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх цэргийн шүүх байгууллага эдгээр цагдан хорих тушаалыг ашиглан мянга мянган Палестин хүмүүс, хүүхдүүдийг хэдэн сар, жилээр хорьж байна. Израйл ихэвчлэн булаан эзлэлтийг эсэргүүцсэн улс төрийн этгээдийг захиргааны журмаар саатуулдаг. Харин Еврей гаралтай Израйл иргэдийг ийнхүү захиргааны журмаар цагдан хорих нь маш ховор байдаг.

Захиргааны журмаар цагдан хорих нь зарим тохиолдолд хууль ёсны байж болох ч Израйл үүнийг зөвхөн Палестинчуудын эсрэг зохион байгуулалттайгаар ашиглаж байгаа нь зайлшгүй шаардлагатай аюулгүй байдлын арга хэмжээ гэхээсээ илүүтэйгээр Палестинчуудыг хавчин дарлах зорилготой гэдгийг харуулж байна. Эмнести Интернэшнл захиргааны журмаар саатуулагдсан маш олон хүнийг булаан эзлэх бодлогыг эсэргүүцсэнийхээ төлөө саатуулагдаж, шийтгүүлсэн үзэл санааны хоригдол хэмээн үзэж байна.

Түүнчлэн, Израйлын Аюулгүй Байдлын Товчоо, Израйлын Хорих Алба болон Израйлын зэвсэгт хүчин хэдэн арван жилийн турш саатуулагдсан Палестинчуудыг (хүүхдүүдийг хүртэл) баривчилж, шилжүүлж, байцаах үедээ эрүүдэн шүүх болон бусад зүй бус үйлдэл хийсээр ирсэн. Израйлын Аюулгүй Байдлын Товчоо мэдээлэл олж авах болон “хэрэг хүлээлгэхдээ” маш хэрцгий арга хэрэглэдэг. Саатуулагдсан Палестинчуудын мэдээлснээр тэднийг хүлж, дөнгөлөхдөө их өвтгөх, хүнд хэцүү байрлалаар суулгах, нойрны дутагдалд оруулах, айлган сүрдүүлэх, ээлгийн дарамт үзүүлэхээс гадна удаан хугацаагаар ганцаарчлан хорьж, үг хэлээр доромжилдог байна.

Израйлын шүүхээс Палестинчуудыг эрүүдэн шүүх замаар мэдээлэл олж авсан гэдгийг хүлээн зөвшөөрдөг хэдий ч ингэх “зайлшгүй шаардлага” байсан хэмээн үздэг. Түүгээр зогсохгүй Израйлын эрх бүхий байгууллагууд Палестинчуудыг эрүүдэн шүүсэн хэргийг шуурхай, нарийвчлан мөрдөн байцаалт огт явуулахгүй байгаа нь төрөөс эрүүдэн шүүх гэмт хэргийг дэмжиж байгаагаас ялгаагүй.

Израйлд Палестин хүмүүсийг үй олноор нь дур зоргоороо баривчлах, захиргааны журмаар цагдан хорих болон эрүүдэн шүүх явдал маш өргөн тархаж, тогтолцооны нэг хэсэг болсон нь олон улсын эрх зүйн суурь зарчим, заавал дагаж мөрдөх хэм хэмжээг ноцтойгоор зөрчиж байгаа бөгөөд Палестин хүн амыг хараа хяналтдаа оруулж, бүрэн ноёрхох төрийн бодлогын нэг хэсэг юм. Дээрх бодлогын хүрээнд Палестин хүн амын эсрэг маш өргөн хүрээтэй, тогтолцооны шинжтэй халдлага хийсэн нь Ромын Дүрэм болон Апартеидын тухай конвенцид заасан хүн төрөлхтний эсрэг “хорих буюу бусад байдлаар хүний бие мах бодын эрх чөлөөг харгис, хэрцгийгээр хасах” болон “эрүүдэн шүүх” гэмт хэрэг юм.

ХУУЛЬ БУС АЛЛАГА БА ХҮНДЭЭР ШАРХДУУЛСАН НЬ

Израйлын зэвсэгт хүчин 1967 онд эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн хэдэн мянган гэм буруугүй Палестинчуудыг системтэйгээр, хууль бусаар, дур зоргоороо баривчилж, амийг нь хороох, хүндээр шархдуулсан. Эдгээр аллага, гэмтэл бэртэл учруулсан явдал нь эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх зэвсэгт мөргөлдөөнтэй хамааралгүй харин эсэргүүцлийг нугачин дарах, хоморголон баривчлах, хүчээр шилжүүлэх, зорчих хөдөлгөөн хязгаарлах, орон байрны болон бусад нэгжлэг үедээ явуулсан ажиллагаа юм.

Зарим тохиолдолд Израйлын зэвсэгт хүчин эсэргүүцлийн үеэр эмч, сэтгүүлч, хүний эрхийн хамгаалагчдыг илүүтэйгээр бай болгож байсан.

Израйл улс хууль бус аллага олноор үйлдсэн боловч 1987 оноос хойш Израйлын зэвсэгт хүчний нэг ч гишүүн Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудын амь насыг санаатайгаар хохироосон хэрэгт ял шийтгүүлсэн тохиолдлыг Эмнести Интернэшнл олоогүй. Энэ хугацаанд хэрэг үүсгэсэн тохиолдол тун ховор, ердөө тухайн байлдагчийг хүн амины хэрэг эсхүл түүнээс хөнгөн хэрэг үйлдсэнд тооцжээ.

Түүнчлэн Израйлын зэвсэгт хүчин болон тусгай албаныхан Израйлын харьяат Палестин иргэдийг хөнөөсөн явдлууд давтагдсан. Хохирсон иргэдийн дотор Израйлын ялгаварлан гадуурхсан бодлого, үйл ажиллагааны эсрэг тэмцэж байсан хүмүүс орсон нь хууль бус аллага байсныг нотолно.

Хууль сахиулах ажиллагааны үеэр Палестинчуудыг алах эсхүл хүнд шархдуулах зорилгоор буудах бодлого баримталдаг учраас тэдний эсрэг хүч, албадлагыг хэтрүүлэн ашигладаг. Иймэрхүү үйл явдлын дараа (ялангуяа эсэргүүцэх хөдөлгөөн болсон үед) Израйлын алба хаагчид энэ бодлогынхоо талаар нээлттэй мэдэгддэг бөгөөд энэ талаар Израйлын зэвсэгт хүчний “байлдааны дүрэм”-д тодорхой заасан байдаг. Ингэхдээ Ромын Дүрэм болон Апартеидын тухай конвенцид заасан хүний “амь нас хороох” болон “хүчтэй зовуурь шаналгаа учруулах буюу бие махбодод нь ноцтой гэмтэл учруулах, эсхүл санаа сэтгэлийн буюу бие махбодын эрүүл мэндийн хувьд ноцтой хохирол санаатай учруулсан шинж чанартай хүмүүнлэг бус бусад үйлдэл” эсхүл “арьс үндэстний нэг буюу хэд хэдэн бүлгийн гишүүдийн бие махбодод ноцтой гэмтэл учруулах буюу сэтгэцэд нь хохирол учруулах” хүнлэг бус, хүмүүнлэг бус үйлдлийг байнга үйлдэж ирсэн.

ХҮНИЙ ҮНДСЭН ЭРХ, ЭРХ ЧӨЛӨӨГ ҮГҮЙСГЭЖ, ХЯХАН ХАВЧИХ

Израйлын зүгээс иргэний харьяалалтай байх эрхийг хаах, эх орноосоо гарах, орохыг хориглох, зорчих хөдөлгөөнийг хязгаарлах, оршин суухад хүндрэлтэй болгох зэргээр олон улсын эрх зүйн маш олон зөрчил үйлдсэн. Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт арьс үндэсний үзэлд тулгуурлан Палестинчуудыг ялгаварлан гадуурхаж, тэднийг эдийн засаг, нийгэм, соёлын амьдралын оролцоогүй болгон, хөгжлийг нь санаатайгаар зогсоож байна. Эдгээр хязгаарлалт нь өөрийн үзэл бодолтой байх, түүнийгээ чөлөөтэй илэрхийлэх, тайван жагсаал, цуглаан хийх, эвлэлдэн нэгдэх болон

амьжиргаатай байх, хөдөлмөрлөх, эрүүл байх, хоол хүнс болон сурч боловсрох зэрэг хүний үндсэн эрх, эрх чөлөөний хэрэгжилтийг алдагдуулж байна.

Израйлын эрх баригчид олон жилийн турш Палестин хүн амыг санаатайгаар ялгаварлан гадуурхсан бодлого, албан ёсны мэдэгдлээр Палестин иргэдийн үндсэн эрхийг үгүйсгэж байгаа нь хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг, хүмүүнлэг бус үйлдэл, түүнтэй төстэй Ромын Дүрэмд “хавчлага” гэж тодорхойлсон үйлдлүүд бөгөөд Апартеидын тухай конвенцид заасан “арьс үндэстний нэг буюу хэд хэдэн бүлгийг тухайн улсын улс төр, нийгэм, эдийн засаг, соёлын амьдралд оролцоход саад учруулах хөгжиж дэвшихэд нь саад учруулахад чиглэсэн нөхцөл байдлыг санаатайгаар бий болгох” замаар “хүний үндсэн эрхийг зөрчиж” буй үйлдэл юм.

АЮУЛГҮЙН БАЙДЛЫН АСУУДАЛ БА ДАРЛАХ, НОЁРХОХ САНАА ЗОРИЛГО

Израйль олон улсын эрх зүйн дагуу өөрийн хараа хяналтад байгаа бүх хүнийг хүчирхийллээс хамгаалах үүргийг хүлээдэг. Олон улсын зэвсэгт мөргөлдөөн болон цэргийн хүчээр эзлэх үед ялгаварлан гадуурхахыг хориглосон хэм хэмжээг зөрчихгүйгээр зарим тохиолдолд янз бүрийн бүлэгт өөрөөр хандах тохиолдол байж болно. Палестинчуудад аюулгүй байдлын үндэслэлээр ялгаатай хандаж болох хэдий ч тухайн аюулгүй байдлын бодлого нь олон улсын эрх зүйд нийцсэн, хүний эрхийн хязгаарлалт нь зайлшгүй бөгөөд аюул заналхийллээс хамгаалах зорилгод тохирсон байх шаардлагатай.

Гэвч Эмнести Интернэшнлийн үзэж байгаагаар Израйлын эрх баригчид Палестинчуудыг удаан хугацааны турш санаатайгаар, харгис хэрцгийгээр ялгаварлан гадуурхаж ирсэн нь аюулгүй байдлын үндэслэл эсхүл “батлан хамгаалах” зорилго агуулаагүй байдаг. Жишээлбэл, Палестинчуудыг харгис хэрцгийгээр ялгаварлан гадуурхаж, эзэмшил газар, эд хөрөнгө рүүгээ нэвтрэх эрхийг нь хязгаарлаж, ямар ч (аюулгүй байдлын) шалтгаангүйгээр хүчирхийлэл үйлддэг. Израйлын харьяат Палестин иргэдийг хооронд нь салган тусгаарлах бодлого одоо ч хэрэгжиж байгаа бөгөөд ингэхдээ ялгаварлан гадуурхсан төлөвлөлтийн тухай хууль гаргаж орон байртай байх эрхийг нь хөндөхөөс гадна арьс үндсээр ялгаварласан хуулийг ашиглан орон гэртээ орох эрхийг нь хязгаарлаж, өмч хөрөнгийг нь булаах зэрэг үйл ажиллагаа явуулж байгаа нь аюулгүй байдлын үндэслэлтэй холбоогүй юм. Түүнчлэн аюул заналхийлэл учруулсан ямар ч баримт нотолгоогүйгээр Израйлын харьяат Палестин иргэдийн гэрлэх болон өөрийнхөө эсхүл эхнэр/нөхөр, хүүхдийнхээ оршин суух эрхийг сунгах зэрэг асуудалд дур зоргоор, ялгавартай байдлаар хандаж байгаа нь аюулгүй байдлын ямар ч үндэслэлгүй.

Израйль Баруун эрэг болон Газын зурвасыг эзлэн авсан агуулга талаас үзвэл олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйн дагуу хүний зарим эрхийг хязгаарлахыг зөвшөөрдөг. Гэхдээ Палестинчуудад ялгаатай хандаж байгаа нь эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр рүү Еврейчүүдийг олноор шилжүүлэн суурьшуулж байгааг зөвтгөх үндэслэл болохгүй. Үндэслэл болсон ч эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дээр олон жилийн турш хүмүүсийн амь насыг хороох, санаатай аллага үйлдэх, эрүүдэн шүүх, албадан гаргах, хүчээр шилжүүлэх зэрэг асуудал хэзээ ч байж болохгүй.

Эмнести Интернэшнл Израйлын зүгээс аюулгүй байдлын арга хэмжээ хэмээн зөвтгөж байгаа эдгээр бодлогуудыг зохисгүй, ялгаварлан гадуурхсан шинжтэй бөгөөд үр дүнд нь Палестины өргөн хүрээг хамарсан, тогтолцооны шинжтэй хүний эрхийн зөрчлийг бий болгож байгааг батлан харуулсан. Үүнд Израйлын Баруун эрэг болон Газын зурваст өргөн хүрээг хамарсан бодлогын дагуу зорчих хөдөлгөөнд урт хугацааны хатуу хориг тавих зэрэг орно.

ХУРААНГУЙ ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ

1948 оноос хойш Израйлын хууль, бодлого, үйл ажиллагааны дэглэм нь бүхэлдээ Палестин хүн амыг хараа хяналтдаа оруулан, дарлах, ноёрхох тогтолцооны дэглэм тогтоож, хадгалах замаар Еврей гаралтай Израйлчууд үр ашиг хүртэх апартеидын тогтолцоог хэрэгжүүлж байгааг Эмнести Интернэшнл батлан харуулсан. Эмнести Интернэшнлийн тайланд дүгнэснээр Израйл улс Палестинчуудыг Еврей бус-арьс үндэсний доод бүлэг хэмээн тооцож байна. Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудыг Еврей гаралтай Израйлчуудтай ижил тэгш эрх эдлүүлэхгүй байх, цаашлаад Палестин хүмүүсийг дарлах, ноёрхох зорилго бүхий хууль, бодлого, үйл ажиллагаа хэрэгжүүлэх замаар өндөр дээд түвшний тогтолцооны шинж чанартай тусгаарлалт хийж байна. Түүнчлэн энэ тогтолцоог дэмжихийн тулд Израйлаас гарсан болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестин дүрвэгчдийг гэр орондоо эргэж ирэхийг нь хориглох эрх зүйн зохицуулалтыг бий болгосон.

Израйлын газар нутаг, Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчууд болон хөрш орнууд руу шахагдан гарсан Палестин дүрвэгчдийг (ихэвчлэн өөрсдийн гэрээс 100 км дотор) эрхээ эдэлж, ялгаварлан гадуурхлаас ангид байлгахын тулд энэхүү харгис апартеидын тогтолцоог эцэс болгох шаардлагатай. Эмнести Интернэшнлийн өгсөн санал зөвлөмжүүдийн нэг нь Израйлын зүгээс Палестин хүн амын эсрэг бүх төрлийн ялгаварлан гадуурхах, ялган тусгаарлах, дарлах арга хэмжээгээ зогсоож, арьс үндэс, үндэс угсаа, шашин шүтлэгээр ялгаварласан бүх хууль, тогтоомж, бодлого, үйл ажиллагаагаа хянан үзэж хүчингүй болгох эсхүл шинэчлэн найруулах замаар хүний эрхийн олон улсын эрх зүй болон хэм хэмжээнд нийцүүлэх явдал юм.

Хүний эрхийн олон улсын эрх зүйн зарчмын дагуу Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дээрх Палестинчуудын эрхийг ижил тэгш, бүрэн дүүрэн, ялгаварлан гадуурхалгүйгээр эдлүүлж, эзлэгдсэн нутгийн Палестинчуудыг олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйн дагуу хамгаалах шаардлагатай. Түүнчлэн Палестин дүрвэгчид болон тэдний үр хойчийг Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх гэр орондоо эргэн ирэх эрхийг нь хүндэтгэн үзэх шаардлагатай. Мөн эрх нь зөрчигдөж, хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэргийн хохирогч болсон олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйд заасан эрхээ эдэлж чадаагүй хүмүүс болон тэдний гэр бүлд нөхөн төлбөрийг бүрэн олгох шаардлагатай. Нөхөн төлбөр гэдэгт арьс үндсээр ялгаварласан бүх төрлийн хохирлын нөхөн төлбөр болон тэднээс хураан авсан эд хөрөнгийг буцаан олгох орно.

Энэхүү тайланд баримтжуулсан зөрчлүүд маш ноцтой байгаа учир олон улсын байгууллагуудын зүгээс Израйл-Палестины мөргөлдөөнд хандаж байгаа хандлагаа яаралтай эрс өөрчилж, Израйл улс Палестинчуудын эсрэг өргөн хүрээний гэмт хэрэг үйлдсэн болохыг хүлээн зөвшөөрөх шаардлагатай. Олон улсын байгууллагууд дал гаруй жилийн турш Израйл Палестинчуудыг эд хөрөнгөөс нь салгаж, тусгаарлах, хараа хяналтдаа оруулах, дарлах, ноёрхож байхад Израйлын талд зогссоор ирсэн. НҮБ-ын Аюулгүйн Зөвлөлөөс олон жилийн хугацаанд хэд хэдэн тогтоол гаргасан ч бодит байдал дээрх тогтоолууд хэрэгждэггүй учраас Израйл улс нэгэн хэвийн зэмлэл хүртэхээс өөрөөр олон улсын эрх зүйн зөрчил гаргасныхаа үр дагаварт хариуцлага хүлээсэнгүй. Түүнчлэн Баруун эрэг болон Газын зурвас дахь Палестинчуудын эсрэг Израйлын үйлдэж байгаа зөрчлийг шийдвэрлэх арга хэмжээ нь олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйд багаахан хэмжээнд ч нийцэхгүй байна. Израйл доторх Палестинчуудын эсрэг үйлдэж байгаа зөрчлөөс гадна энэхүү мөргөлдөөний суурь асуудал болон хохирогчдын төлөө шударга ёсыг тогтоож, хариуцлагын хүлээлгэх чиглэлээр ямар нэгэн амжилт гарсангүй.

Олон улсын хамтын нийгэмлэг Израйл улсын Палестинчуудын эсрэг үйлдэж байгаа системт өргөн хүрээний олон улсын эрх зүйн зөрчил, гэмт хэрэгт хариуцлага хүлээлгэх

бодитой арга хэмжээ авахгүй байгаа нь Израйл улс олон улсын эрх зүйн дүрэм журмыг зөрчиж, хариуцлага хүлээхгүйгээр гэмт хэргээ цаашид үргэлжлүүлэхийг нь дэмжиж байна. Үнэндээ зарим улсууд Израйлд олон улсын эрх зүйн гэмт хэрэг үйлдэхэд нь зэвсэг, тоног төхөөрөмж, техник хэрэгсэл нийлүүлэхээс гадна НҮБ-ын Аюулгүйн Зөвлөл дээр хүртэл дипломат хамгаалалт хийж, хариуцлагаас хамгаалах зэргээр идэвхтэй дэмжлэг үзүүлсээр ирсэн. Ингэснээрээ Палестин хүмүүсийг хамгаалж чадахгүйгээр зогсохгүй Палестинчуудыг Еврей гаралтай хүмүүсээс дорд үзэх, эрхийн хувьд дорой байх явдлыг улам гүнзгийрүүлж байна.

Хэдийгээр эрс өөрчлөлт хийх эхлэл Израйлаас шалтгаалах хэдий ч олон улсын байгууллагууд Израйлд апартеидын тогтолцоог эцэс болгоход нь түлхэц өгч чадна. Хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэгт үйлдсэн этгээд, байгууллагын гишүүд, эсхүл эрх баригчдын төлөөлөл болон уг гэмт хэрэгт хамтран оролцогчид олон улсын эрүүгийн хариуцлага хүлээх ёстой. Тиймээс Израйл улс өөрөө төдийгүй Палестины удирдагчид, олон улын байгууллагууд болон Олон Улсын Эрүүгийн Шүүх (ОУЭШ) олон улсын эрх зүйн дагуу апартеидын гэмт хэргийн үйлдлийг мөрдөн шалгах шаардлагатай.

Апартеидын гэмт хэрэг үйлдсэн байж болзошгүй этгээдийг шүүн таслах бүрэн эрх бүх улсад нээлттэй бөгөөд тэр дундаа Апартеидын тухай конвенцийн гишүүн орнууд гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдэд хэрэг үүсгэж, шүүн таслах, ял шийтгэл оногдуулах үүрэгтэй. Энэ нь улс орнуудын зүгээс газар нутаг эсхүл эрх мэдлийнхээ хүрээнд гэмт хэрэг үйлдсэн байх магадлалтай баримт нотолгоо олдсон үед шуурхай, үр дүнтэй, хараат бусаар гэмт хэргийг мөрдөн шалгах эсхүл бусад улсын шүүх эрх мэдлийн байгууллагад шилжүүлэн өгөх ёстой гэсэн үг.

ОУЭШ-ийн Прокурор “Палестины нөхцөл байдал”-ын асуудлаар урьдчилсан шалгалт хийнэ хэмээн мэдэгдсэнээс бараг зургаан жилийн дараа буюу 2021 оны 2 дугаар сард Шүүхийн өмнөх Танхимаас “Палестины нөхцөл байдлын асуудлаарх ОУЭШ-ийн шүүх эрх мэдлийн хамрах хүрээ нь Израйлын 1967 оноос хойш эзэлсэн Газа хот, Баруун эрэг (Зүүн Иерусалимын оролцуулан) зэрэг газар нутаг хүртэл өргөжин тэлсэн” гэж дүгнэснээр 2014 оны 6 дугаар сарын 13-ны өдрөөс хойш Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт үйлдсэн гэмт хэрэгт мөрдөн шалгалт явуулж эхэлсэн. 2021 оны 3 дугаар сарын 3-нд ОУЭШ-ийн Прокурор Ромын Дүрэмд заасан гэмт хэргийн мөрдөн шалгах ажиллагааг Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт эхлүүлж байгаагаа зарласан. Тиймээс Эмнести Интернэшнл ОУЭШ-ийн Прокурорын Газрыг тэрхүү мөрдөн шалгах ажиллагааны хүрээнд хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэргийн эсрэг үр дүнтэй алхам хийхийг шаардаж байна.

ОУЭШ нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт үйлдэгдсэн Ромын Дүрэмд заасан гэмт хэргийг шүүх бүрэн эрхтэй хэдий ч Израйлын газар нутаг дотор үйлдэгдсэн гэмт хэргийн хувьд ийм бүрэн эрх эдлэхгүй. Тиймээс НҮБ-ын Аюулгүйн Зөвлөлөөс Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэг болон олон улсын эрх зүйн бусад гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдүүдийг ОУЭШ-д мэдэгдэх, эсхүл Олон Улсын Шүүх ажиллагаа зохион байгуулах замаар шударга ёсыг тогтоох ёстой. Түүнчлэн НҮБ-ын Аюулгүйн Зөвлөл апартеидын гэмт хэрэгт хамгийн их оролцсон Израйлын алба хаагчдын эсрэг эд хөрөнгө царцаах зэрэг хориг тавьж, иж бүрэн зэвсэг хураах ажиллагаа явуулах ёстой.

Түүнчлэн хүний эрхийн ноцтой зөрчил болон хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэг үйлдэгдэж байгаа Израйлын газар нутаг болон эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх бүхий л нөхцөл байдалд анхаарал хандуулах зорилгоор НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблей 1962 оны 11 дүгээр сард байгуулж байсан Апартеидын эсрэг Онцгой Хороог эргүүлэн байгуулж, дарлал, ноёрхлын тогтолцоогоо түлхэн унагаахыг үүрэг бүхий этгээдэд

шахалт үзүүлэх шаардлагатай.

Бүх засгийн газар болон бүс нутгийн оролцогчид, ялангуяа АНУ, Европын Холбоо ба түүний гишүүд (Их Британи гэх мэт) зэрэг Израйлтай дипломат ойрын харилцаатай улс орнууд болон харилцаа холбоогоо бэхжүүлэхээр ажиллаж байгаа орнууд (Араб, Африкийн зарим орнууд гэх мэт) апартеидын тогтолцоог дэмжих эсхүл уг дэглэмийг хадгалахад нь дэмжлэг, туслалцаа үзүүлэх ёсгүй бөгөөд энэхүү хууль бус нөхцөл байдлыг таслан зогсоох шаардлагатай. Нэн түрүүний алхам бол Израйл улс апартеидын гэмт хэрэг болон олон улсын өөр бусад гэмт хэрэг үйлдэж байгааг хүлээн зөвшөөрч, Израйлын эрх баригчдыг энэхүү тайланд тусгасан зөвлөмжийг хэрэгжүүлэхэд нь түлхэц болохуйц улс төрийн болон дипломат үйл ажиллагааны бүх төрлийн арга хэрэгслээ ашиглахын зэрэгцээ Израйл улс апартеидын тогтолцоог хадгалж авч үлдэхэд нь дэмжлэг үзүүлэхгүй байх баталгааг хангахын тулд тус улстай хийсэн хамтын ажиллагаагаа эргэн харах шаардлагатай. Түүнчлэн Эмнести Интернэшнлийн зүгээс бүх төрлийн зэр зэвсэг, бусад цэргийн болон аюулгүйн зориулалттай тоног төхөөрөмж, сургалт, үйлчилгээгээр шууд болон шууд бусаар ханган нийлүүлэх, худалдаалдах, шилжүүлэх үйл ажиллагааг зогсоохыг улс орнуудаас удаан хугацааны турш шаардсаар ирсэн бөгөөд одоо ч мөн дахин шаардаж байна. Эцэст нь, улс орнуудыг Израйл суурингуудын бүтээгдэхүүнд хориг тавьж хэрэгжүүлэхийг улс орнуудад уриалж байна.

Палестины удирдагчдын зүгээс Израйлтай хийж байгаа аюулгүй байдлын зохицуулалт болон бусад тохиролцоо нь эзлэгдсэн нутгийн Палестинчуудын эсрэг апартеидын тогтолцоог хадгалахад хувь нэмэр оруулахгүй байхыг баталгаажуулж, шаардлагатай тохиолдолд Израйлын Олон Улсын Шүүх болон бусад байгууллагын ажиллагаанд нөлөөлөхүйц Израйлын апартеидаас үүдэлтэй ялгаварлан гадуурхлын талаарх баримт нотолгоог олон улсын хэм хэмжээнд үндэслэн баримтжуулах шаардлагатай. Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулж байгаа бизнесийн байгууллагууд ч мөн адил Израйл апартеидын тогтолцоог дэмжиж, түүнээс ашиг хүртээгүй гэдгээ баталгаажуулахын тулд өөрийн үйл ажиллагааг үнэлж, хэрэв зөрчил илэрвэл үр дагаврыг шийдвэрлэж, түүнээс урьдчилан сэргийлэх, ийм боломжгүй тохиолдолд үйл ажиллагаагаа зогсоох шаардлагатай. Эцэст нь, үндэсний болон олон улсын хүмүүнлэг, хөгжлийн байгууллагууд Израйлын засгийн газрыг Израйлын газар нутаг болон эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудын эсрэг ялгаварлан гадуурхаж, тусгаарласан хууль, бодлого, үйл ажиллагаагаа зогсоохыг шаардаж, олон нийтийн болон хувийн уриалга, сурталчилгаагаа нэмэгдүүлэх ёстой. Үүнд ивээн тэтгэгчдийн ухуулга, Палестинчуудад зориулсан бүх төрлийн төсөл хөтөлбөр, тусламж дэмжлэгт байнгын нягт нямбай үнэлгээ хийж, хэрэгжилтийн явцад Палестинчуудыг ялгаварлан гадуурхаж, хооронд нь тусгаарлах үйлдэл хийхгүй, гүнзгийрүүлэхгүй, дэмжихгүй байх баталгааг хангах шаардлагатай.

2. СУДАЛГААНЫ ХҮРЭЭ, АРГАЧЛАЛ

2.1. СУДАЛГААНЫ ХҮРЭЭ

Энэхүү тайланд Израйл улс Палестинчуудын эсрэг зохион байгуулалттайгаар бий болгосон ялгаварлан гадуурхах тогтолцоог баримтжуулж, дүн шинжилгээ хийсэн. Ингэхдээ Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчууд болон эх орноосоо дүрвэсэн Палестинчуудын эсрэг Израйлын ялгаварлан гадуурхах тогтолцооны үндсэн суурь элементүүдэд анхаарлаа хандуулсан. Тайланг боловсруулахдаа Израйлын шүүх эрх мэдлээ хэрэгжүүлж байгаа газар нутаг, хараа хяналтаа тогтоосон газрууд (Израйл, Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр болон хүний эрхийн хараа хяналт тогтоосон бусад бүх газар нутаг дахь Палестинчуудад сөргөөр нөлөөлж байгаа Израйлын хууль, бодлого, үйл ажиллагааг судалсан.

Эмнести Интернэшнл Палестинчуудын эсрэг ялгаварлан гадуурхалт, хөөн зайлуулахад чиглэсэн Израйлын хууль, бодлого, үйл ажиллагаа нь олон улсын нийтийн эрх зүйн болон хүний эрхийн ноцтой зөрчил, хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг болох апартеид мөн эсэхийг тодорхойлохын тулд апартеидын олон улсын эрх зүйн тодорхойлолтод үндэслэн судалгаа хийсэн.

Энэхүү тайланг Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудын эсрэг бүх төрлийн ялгаварлан гадуурхалтыг хамруулсан цогц судалгаа хэмээн үзэж болохгүй (эсхүл Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт үйлдэгдсэн ялгаварлан гадуурхалтын бүх хэлбэр). Эмнести Интернэшнл Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудын эсрэг Израйлын үйлдсэн хүний эрхийн ноцтой зөрчлүүдийг баримтжуулсан бөгөөд 1960-аад оноос хойш Палестинчуудын эрхийг зөрчсөнөөс үүдсэн үр дагаврын талаар судалсан. Тайлангийн үндсэн асуудал биш боловч бид судалгаандаа Палестины эрх баригчид болон зэвсэгт бүлэглэлүүдийн Израйл болон Палестинчуудын эсрэг үйлдсэн зөрчлийг баримтжуулсан.¹

Үүний зэрэгцээ энэхүү тайлан нь Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт дан ганц Палестинчууд ялгаварлан гадуурхалд өртөж байгаа гэсэн утга санааг илэрхийлэхийг зорьсонгүй. Зарим бодлогын нөлөөгөөр Друз болон Чиркасс зэрэг үндэстний цөөнх бүлгийн эрх хөндөгдөж байгаа хэдий ч энэ нь тайлангийн чухалчлах асуудалд хамаарахгүй.

Энэхүү тайлан газарзүйн байршлын хувьд Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрээр хязгаарлагдана. Тайланд гадаадад байгаа Палестин дүрвэгчдийн иргэний харьяалалтай байх эрх болон Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дахь орон гэртээ амьдрах эрхийг нь зөрчсөн Израйлын хууль, бодлого, үйл ажиллагаа ба түүний Израйлын газар нутаг, эзлэгдсэн нутгийн Палестинчуудад үзүүлж байгаа нөлөөллийн талаар тухайлан судлаагүй. Гэхдээ Палестин дүрвэгчид гадаадад гацсан асуудал шийдэгдээгүй хэвээр байга бөгөөд Эмнести Интернэшнл бусад судалгаа,

1 See Amnesty International, Palestine (State of), [amnesty.org/en/location/middle-east-and-north-africa/palestine-state-of](https://www.amnesty.org/en/location/middle-east-and-north-africa/palestine-state-of)

тайландаа энэ талаар дурдсан.²

Түүнчлэн энэхүү тайланд Израйлын эзэлсэн Голан дахь Сиричүүдийн хүний эрхийн зөрчил болон тэднийг ялгаварлан гадуурхах бодлогын талаар хөндөөгүй.³

Олон улсын эрх зүйд апартеидыг олон улсын нийтийн эрх зүйн зөрчил, хүний эрхийн ноцтой зөрчил, хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг хэмээн үздэг. Олон улсын эрх зүйн үүднээс арьс үндэсний нэг бүлэг нь нөгөө бүлгээ ялган тусгаарлаж, дарлан, ноёрхох нөхцөл байдлыг апартеид гэх бөгөөд энэхүү тайлангаас апартеидын талаар иж бүрэн ойлголт авах боломжтой. Эмнести Интернэшнлийн зүгээс дарлах ба ноёрхох тогтолцоонууд бүгд хоорондоо адил байдаггүй гэдгийг тодорхой тэмдэглэсэн. Тиймээс Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх дарлал, ноёрхлын тогтолцоог 1948-1994 оны Өмнөд Африк дахь тусгаарлалт, дарлал, ноёрхлын тогтолцоотой адилтгахгүй, бас харьцуулж дүгнэхгүй. Харин Палестинчуудын эсрэг Израйлын үйлдэж байгаа ялгаварлан гадуурхах тогтолцоонд дүн шинжилгээ хийж, апартеидын олон улсын эрх зүйн болон гэрээ, конвенцид заасан Апартеид бол олон улсын нийтийн эрх зүйн зөрчил, хүний эрхийн ноцтой зөрчил бөгөөд хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг юм гэсэн тодорхойлолтыг ашиглан дүгнэлт гаргасан.

Эмнести Интернэшнл хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэг үйлдэж байгаа хувь хүнд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээс илүүтэйгээр хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэм хэрэг үйлдсэн эсэх талаар ерөнхий дүгнэлт гаргасан. Олон улсын шударга ёсны хэм хэмжээг чанд баримталж, хувь хүнд эрүүгийн хариуцлага тооцох асуудал бол дотоодын болон Олон Улсын Шүүхийн үүрэг хариуцлага юм. Тиймээс энэхүү тайланд хүний эрхийн зөрчлүүдийг тогтолцооны шинж чанартай хэмээн тодорхойлж, энэ талаар илүү дэлгэрэнгүй авч үзсэн. Түүнчлэн хариуцлага тооцох арга зам болон хүн бүрд эрхийг нь эдлүүлэх тухай тусгасан.

Палестинчуудад хандаж байгаа Израйлын хандлага апартеидын тогтолцоо байх магадлалтай талаарх Эмнести Интернэшнлийн шалгалт нь хүний эрхийн бүлгүүд, хуульч, өмгөөлөгч, судлаачид энэ талаар судалахыг нь нэмэгдүүлж байна. Израйл улсын апартеид засаглалын талаар Палестинчууд хорь гаруй жилийн турш мэдэгдсээр ирсэн. Палестины иргэний нийгэм Израйлын апартеидыг эцэс болгохыг тэргүүлэх чиглэлээ болгож, 2005 онд Бойкот, Илчлэл, Хориг хөдөлгөөнийг үүсгэн байгуулсан. Палестины Хүний Эрхийн Байгууллагын Зөвлөлийн гишүүд болон бусад Палестины хүний эрхийн байгууллагууд апартеидын тогтолцоо ба гэмт хэргийн баримт цуглуулах, дүн шинжилгээ хийхэд томоохон хувь нэмэр оруулсан бөгөөд энэ чиглэлээр НҮБ-д тэргүүлэх эгнээнд ордог. Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх хүний эрхийн нөхцөл байдлын асуудал хариуцсан НҮБ-ын Тусгай илтгэгч Израйлыг апартеидын гэмт хэрэг үйлдсэн байж болзошгүй хэмээн тайландаа дүгнэсэн бөгөөд Олон Улсын Эрүүгийн Шүүхэд уг асуудлыг цаашид гүнзгийрүүлэн шалгах хүсэлт гаргах шаардлагатай хэмээн НҮБ-ын Ерөнхий

2 Amnesty International, "Seventy+ Years of Suffocation", nakba.amnesty.org/en; Amnesty International, Exiled and Suffering: Palestinian Refugees in Lebanon (Index: MDE 18/010/2007), 17 October 2007, amnesty.org/en/documents/mde18/010/2007/en; Amnesty International, Iraq: Human Rights Abuses against Palestinian Refugees (Index: MDE 14/030/2007), 1 October 2007, amnesty.org/en/documents/mde14/030/2007/en; Amnesty International, Denied Refuge: Palestinians from Syria Seeking Safety in Lebanon (Index: MDE 18/002/2014), 1 July 2014, amnesty.org/en/documents/mde18/002/2014/en

3 The Syrian Golan Heights came under Israeli occupation following the 1967 war. Thousands of Syrians were forcibly displaced from the Golan Heights as a result of the war and the occupation. Israel destroyed more than 100 villages and most of the land was used to establish illegal Israeli settlements. In 1981, Israel adopted the Golan Heights Law, which extends Israeli jurisdiction and law to the occupied Golan Heights. The international community has condemned this "annexation" and the Golan Heights is acknowledged to be occupied territory where international humanitarian law is applicable, with Israel recognized as the occupying power with responsibilities towards the Syrian population outlined under international humanitarian law and international human rights law.

Ассамблейд хандан зөвлөмж өгчээ. НҮБ-ын Баруун Азийн Эдийн Засаг, Нийгмийн Комисс 2017 онд гаргаад, удалгүй веб хуудаснаас нь устгагдсан тайланд Израйл “бүх Палестин хүмүүсийг ноёрхох апартеид дэглэм тогтоосон” хэмээн дүгнэжээ.

Түүний дараа Израйлын Еэш Дин, Б’Целем (эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Хүний эрхийн Мэдээллийн төв) зэрэг хүний эрхийн байгууллагууд болон Хүний Эрхийн Ажиглагч (Human Rights Watch) байгууллага нөхцөл байдалд судалгаа хийж, Израйлын мэдлийн зарим эсхүл бүх газарт апартеид хэрэгжиж байна гэж дүгнэсэн.

Энэ асуудлаар олон жилийн турш судалгаа хийгдэж, энгийн иргэд ч бас багагүй кампанит ажил өрнүүлсний үр дүнд олон улсад Палестины эсрэг Израйлын апартеидын талаар илүү өргөн хүрээний ойлголттой болсон. Үүнд идэвхтэн бүлгүүд, иргэний нийгмийн байгууллагууд, зарим гол хэвлэл мэдээллийн сувгууд болон бусад хэвлэл мэдээллийн сувгууд гар бие оролцсон. Гэвч бусад улс орон, ялангуяа Израйлын холбоотон Барууны орнуудын зүгээс энэ талаар авч хэлэлцэхээс татгалзаж, Израйлын эсрэг хангалттай их баримт байсаар байтал шаардлагатай арга хэмжээг авахгүй явсаар өнөөг хүрсэн. Цаашлаад, гол төлөв эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дээр зарим дипломатчидын хийсэн дүн шинжилгээнд Палестиныг удирдаж байгаа Израйлын засаглал нь апартеид мөн гэж тогтоосон байдаг. Энэ үеэр Палестины хүний эрхийн байгууллагууд, хүний эрхийн хамгаалагчид апартеидын эсрэг ухуулга сурталчилгаа хийж, кампанит ажил зохион байгуулсан боловч хичээл зүтгэлийнхээ хариуд Израйлын улам хүчтэй дарамт шахалттай нүүр тулсаар олон жил өнгөрчээ. Израйл зүгээс Палестины хүний эрхийн хөдөлгөөнүүд рүү улам ихээр халдах болсон бөгөөд 2021 оны 10 дугаар сард нэр бүхий зургаан иргэний нийгмийн байгууллагыг “террорист бүлгэм” гэж үзэн, албан байрыг нь хааж, эд хөрөнгийг нь хураан, ажилтнуудыг нь саатуулж, хэрэг үүсгэн, санхүүжилтийг нь зогсоож, олон нийтийн зүгээс тэднийг дэмжих үйл ажиллагааг хүртэл хоригложээ. Үүнтэй зэрэгцэн Израйлын эрх баригчид апартеидыг эсэргүүцсэн Израйл байгууллагуудыг ч мөн гүтгэж, кампанит ажлыг нь хууль бус хэмээн зарлажээ.

Эмнести Интернэшнл энэхүү тайлангаа Палестинчуудын эсрэг Израйлын дарлал, ноёрхлыг дуусгавар болгохоор ажиллаж байгаа Палестины иргэний нийгэм болон Израйл байгууллагуудыг дэмжих зорилгоор гаргасан. Ингэснээрээ Израйлын нутаг дэвсгэр болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх тогтолцооны шинжтэй ялгаварлан гадуурхалтын талаар болон Палестин дүрвэгчдийн эсрэг тогтолцоо, апартеидын гэмт хэргийн талаар илүү их ойлголт авч, танин мэдэхэд хэрэгтэй хэмээн үзэж байна.

Палестины болон бусад хүний эрхийн байгууллагуудын хийсэн олон тооны ажилд үндэслэн судалгааны чиглэлээ тодорхойлсон бөгөөд апартеидын талаарх эрх зүйн ойлголтыг голчлон анхаарч авч үзсэн. Палестинчуудыг засаглан захирч байгаа олон төрлийг эрх зүй, захиргааны дэглэм хэд хэдэн газарт хэрэгжиж байгааг Эмнести Интернэшнл олж тогтоосон. Үүнд: Израйлын газар нутаг, эзлэгдсэн Зүүн Иерусалим, эзлэгдсэн Баруун эргийн бусад нутаг дэвсгэр болон Газын зурвас, гадаад улс зэрэг орно. Эдгээрийн үр дүнд Палестиныг дарлаж, ноёрхох Израйлын тогтолцоо цаг хугацааны туршид хувьсан өөрчлөгдсөөр өнөөг хүрч, олон газарт ялгаатай төвшинд үйлчилж байгааг Эмнести Интернэшнл олж тогтоосон. Гэсэн хэдий ч газар нутаг болон эрх зүйн хувьд зааглан, хооронд нь ялган тусгаарлах нь Израйл улс Палестиныг дарлаж, ноёрхох тогтолцоогоо хэрэгжүүлдэг гол хүчин зүйл болохыг харгалзан Израйлын хараа хяналтын цар хүрээгээр Палестиныг хянаж байгаа бүх газар нутаг болон салбарыг авч үзэх нь зөв хэмээн үзсэн. Тиймээс Эмнести Интернэшнл Израйлыг олон улсын зөрчил, хэмт хэрэг үйлдсэн эсэхийг тодорхойлохын тулд Израйлын мэдлийн газар нутаг бүрийг нэг бүрчлэн салангид үнэлж, дүгнэхийн оронд Палестинчуудын эсрэг ялгаварлан гадуурхах тогтолцоог бүхлээр нь судалж, дүн шинжилгээ хийсэн. Мөн тайлангийнхаа дүгнэлт хэсэгт апартеидын тогтолцоо болон апартеидын гэмт хэрэг нь арьс үндэсний

нэг бүлэг нөгөө арьс үндэсний бүлгийг санаатайгаар, удаан хугацаагаар, харгис хэрцгий байдлаар хяналтандаа байлгахыг хэлнэ гэсэн хууль зүйн тайлбарыг өгсөн.

Палестины зарим хүний эрхийн бүлэг болон бусад бүлгүүд Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн нөхцөл байдалд дүн шинжилгээ хийхдээ өөрийгөө тодорхойлох эрхийг чухалчлан үзэх шаардлагатай хэмээн үздэг хэдий ч Эмнести Интернэшнл өөрсдийн ажлын хүрээг зөвхөн арьс үндсээр ялгаварлан гадуурхах тогтолцооны эрхзүйн хүрээгээр хязгаарласан. Учир нь Эмнести Интернэшнл Еврей, Палестин гаралтай хүмүүс бүгд өөртөө засан тохинох эрхтэй гэдгийг ухамсарлахын зэрэгцээ энэ эрхтэй хамааралтай олон улсын улс төр болон эрх зүйн зохицуулалтын талаарх аль нэг талын байр суурийг баримтлахгүй. Үүний оронд Эмнести Интернэшнл Израйл улсын оршин тогтнож байгаа бодит байдал, түүнчлэн НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 1947 оны 181 (II) тогтоолд тусгагдсан Израйл улсыг үүсгэн байгуулсан бүрэн эрх, 1967 оноос эхлэн тухайн үеийн Британийн мандатын үеийн Палестины бүх нутаг дэвсгэр Израйл үр дүнтэй хяналтаа хэрэгжүүлсэн зэрэгт ач холбогдол өгсөн.⁴ Израйл улс НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 181(II) тогтоол болон бусад олон улсын эрх зүйн үүрэг хариуцлагынхаа дагуу тэгш эрхийг хангаж, ялгаварлан гадуурхлаас ангид байх үүрэгтэй гэдгийг харгалзан үзсэн. Түүнчлэн, олон улсын заншлын эрх зүйн дагуу Израйл улс Палестин хүмүүсийг ялгаварлан гадуурхах тогтолцоо байгуулахгүй, Палестинчууд болон Еврей Израйлчуудад тэгш эрх эдлүүлж, дарлал ноёрхлын тогтолцоо хэрэгжүүлэхгүй байх үүрэгтэй гэдгийг мөн анхаарч үзсэн.

Эмнести Интернэшнл энэхүү тайландаа Израйл улс болон түүнийг төлөөлөн ажиллаж байгаа төрийн алба хаагчид нь Палестин хүмүүсийн эсрэг угсаатны цэвэрлэгээ, тараан бутаргах ажиллагаа болон 1948 оноос өмнөх үеийн Британийн Мандатын Палестины газар нутгийг булаан эзлэх зэргээр дарлал, ноёрхлын тогтолцоогоо тогтоон, хадгалж байгаа талаар судалсан.

2.2 АРГАЧЛАЛ

Эмнести Интернэшнл сүүлийн хэдэн арван жилийн турш академик судалгаа, хүний эрхийн идэвхтэн бүлгүүдийн хийсэн ажиглалт дүгнэлт, НҮБ-ын төрөлжсөн байгууллага болон бусад хүний эрхийн байгууллага, мэргэжилтнүүдийг гаргасан тайланг, хэвлэл мэдээллийн нийтлэлүүдээс гадна Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх хүний эрхийн олон улсын эрх зүй болон хүмүүнлэгийн эрх зүйн зөрчлийг зайнаас болон газар дээрээс нь судалж, баримт нотолгоо цуглуулан, хэд хэдэн хүнтэй ярилцлага хийхийн зэрэгцээ Палестины, Израйлын болон бусад олон улсын байгууллагуудын гаргасан нийтлэлийг түүвэрлэж энэхүү тайланг гаргасан.

Энэхүү тайланд багтсан судалгаа, шинжилгээг 2017 оны 7 дугаар сараас 2021 оны 11 дүгээр сарын хооронд хийсэн. Дэлхий даяар үүсээд байгаа тогтолцооны шинжтэй ялгаварлан гадуурхалт, дарлалын асуудалд Эмнести Интернэшнл хангалттай хэмжээний анхаарал хандуулахгүй байна хэмээн үзэж 2017 оны 7 дугаар сараас эхлэн хүний эрхийн зөрчил болон апартеидын гэмт хэргийн талаарх дэлхийн бодлогыг удирдлага болгон энэхүү судалгаа, дүн шинжилгээг хийсэн. Тайланг гаргахын өмнө Мьянмарын нөхцөл

4 Following the end of the First World War, under a League of Nations mandate from 1922 to 1947, Britain ruled over Palestine, a territory formerly under the control of the Ottoman Empire. Article 22 of the Covenant of the League of Nations provided the legal obligations of Britain, as the Mandatory Power of Palestine, to provide “administrative advice and assistance” to the local population “until such time as they are able to stand alone”. League of Nations, General Assembly, “Question of Palestine - Article 22 of the Covenant of the League of Nations”, 30 April 1947, un.org/unispal/document/auto-insert-185531

байдлын талаар ижил төстэй судалгаа, дүн шинжилгээг хийсэн.⁵

Эмнести Интернэшнл Израйлын холбогдох хууль тогтоомж, дүрэм журам, цэргийн тогтоол, засгийн газрын байгууллагуудын гаргасан чиглэл, Израйлын засгийн газар болон цэргийн алба хаагчдын хийсэн мэдэгдэлд өргөн хүрээний дүн шинжилгээ хийсэн. Израйлын засгийн газрын гаргасан төлөвлөлт, бүсчлэн хуваах төлөвлөгөө, төсвийн баримт, статистик судалгаа, Израйлын парламентын архив, шүүхийн шийдвэр болон бусад баримт бичгүүдийг нягталж шалгасан. Түүнчлэн Палестины удирдагчдын гаргасан хамаарал бүхий тайлан мэдээ, статистик судалгааг нарийвчлан судалсан.

Эмнести Интернэшнл судалгаа хийх явцдаа Израйл, Палестины төлөөллүүдтэй ярилцлага хийснээс гадна олон улсын төрийн бус байгууллагууд (ОУТББ), НҮБ-ын зарим төрөлжсөн байгууллага, хуульч, эрдэмтэн, судлаач, сэтгүүлчид болон бусад холбогдох оролцогч талуудтай холбоо тогтоосон. Түүнчлэн нөхцөл байдалд дэлгэрэнгүй эрх зүйн дүн шинжилгээ хийх явцдаа олон улсын эрх зүйн гадаадын мэргэжилтнүүдтэй хамтран ажиллаж, зөвлөгөө авсан.

Тайланд Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх урт хугацааны ялгаварлан гадуурхсан хууль, бодлого, үйл ажиллагаа нь Израйлын дарлал, ноёрхлын тогтолцооны суурь элемент болж, Палестинчуудын эрхэд ноцтойгоор нөлөөлж байгаа тохиолдлуудаас төлөөлөл болгон 34 тохиолдлыг судалгаанд оруулсан. Эдгээр тохиолдлуудын ихэнх нь Эмнести Интернэшнлийн олон жилийн турш Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх хүний эрхийн хяналт, кампанит ажлын гол анхаарах сэдэв байсаар ирсэн бөгөөд хэд хэдэн судалгааны багийн баримтжуулсан нотлох баримтыг багтаасан. Олон жилийн турш анхаарал татсан асуудлыг нэгтгэж, апартеидын хүрээнд дүн шинжилгээ хийхийн тулд Эмнести Интернэшнлийн төлөөлөгчид 2020 оны 2 дугаар сараас 2021 оны 7 дугаар сар хүртэлх хугацаанд дээрх тохиолдлуудтай холбоотойгоор хэд хэдэн бүс нутгийн 56 хүнтэй ярилцлага хийсэн.

Аюулгүй байдлыг хангах болон Ковид-19 цар тахлын хязгаарлалтаас шалтгаалан ихэнх ярилцлагыг цахимаар хийсэн. 2012 оноос хойш Эмнести Интернэшнлийн Газын зурвас руу нэвтрэх хүсэлтэд татгалзсан хариу өгч байгаа учир Газын зурвас дахь Палестинчуудтай хийсэн бүхий л ярилцлагыг цахим хэлбэрээр хийсэн. Ингэхдээ зарим хүнтэй хэд хэдэн удаа ярилцлага хийж, тайланг нийтлэх хүртэл байнгын харилцаа холбоотой байсан. Түүнчлэн энэ асуудлаар 2020 оны 2 дугаар сараас өмнө хийсэн ярилцлагуудыг тайландаа ашигласан. Эмнести Интернэшнл ярилцлагаас олж авсан мэдээллээ зураг, бичлэг болон шүүхийн бичиг баримт зэрэг хамааралтай баримтуудаар нотолсон.

Ярилцлага хийсэн хүмүүст судалгааны зорилго чиглэлийг танилцуулж, мэдээллийг нь хэрхэн ашиглах тухай тайлбарласан. Ярилцлага эхлэхийн өмнө аман хэлбэрээр зөвшөөрөл авч, ярилцлага дуусахад зөвшөөрлийг дахин баталгаажуулсан. Хүмүүстэй ярилцлага хийсний хариуд ямар нэгэн шагнал, урамшуулал өгөөгүй. Ярилцлага хийсэн зарим хүмүүс аюулгүй байдлын үүднээс нэрээ нууцлахыг хүссэн учраас тайланд тэдний нэр болон хувийн мэдээллийг нууцалсан.

Эмнести Интернэшнл энэхүү тайлангийн судалгааны дийлэнх хэсгийг 2021 оны 8 дугаар сард хийж дуусгасан. Тиймээс хүний эрхийн зөрчлийн жишээ баримтууд болон тохиолдлууд 8 дугаар сарын сүүл үеийн байдлаар орсон учир түүнээс хойшхи үеийн төлөв байдлыг тусгаагүй. Энэ талаар эшлэл зүүлт хэсэгт тодорхой тусгасан. Гэхдээ Израйлын хууль эрх зүй, засгийн газрын бодлогод 2021 оны 9-10 дугаар сарын хооронд хийгдсэн томоохон өөрчлөлт, шинэчлэлтийн талаар тайланд тусгасан.

5 Amnesty International, "Caged without a roof": Apartheid in Myanmar Rakhine State (Index: ASA 16/7484/2017), 21 November 2017, [amnesty.org/en/documents/asa16/7484/2017/en](https://www.amnesty.org/en/documents/asa16/7484/2017/en)

Эмнести Интернэшнл тайланд тусгасан хүний эрхийн зөрчлийн асуудлуудаар Израйлын эрх баригчидтай холбоо тогтоохыг олон жилийн турш идэвхтэйгээр оролдож ирсэн боловч бодитой хариу авах нь маш ховор байсан. 2021 оны 10 дугаар сарын 22-нд Израйлын гадаад хэргийн сайдад хандан Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр болон хүний эрхийг хэрхэн хамгаалж, сайжруулах талаар уулзалт хийхийг хүссэн захидал илгээсэн боловч тайланг нийтлэх хүртэл хариу ирүүлээгүй.

Эмнести Интернэшнлийн төлөөлөгчидтэй ярилцлага хийхийг зөвшөөрч, тайланд хэрэгцээтэй мэдээлэл өгсөн бүх хүнд талархлаа илэрхийлж байна. Ялангуяа маш эрсдэлтэй нөхцөлд байгаа хэдий ч бидэнд итгэж, түүхээ хуваалцан, хүний эрхийн асуудлыг илчлэхэд хувь нэмэр оруулсан бүх хүнд гүнээ талархаж байна.

3. ТҮҮХЭН ТОЙМ

Эмнести Интернэшнлийн тайланд тусгасан асуудлыг ойлгоход Палестин Израйлын түүхийн дор дурдсан Израйлынгол үйл явдлууд нь тус болно. (Энэ хэсэгт бүх түүхэн үйл явдал ороогүйг анхаарна уу)

1922 онд Дэлхийн Нэгдүгээр дайнд Османы эзэнт гүрэн ялагдаж, Үндэстнүүдийн Холбооноос Палестиныг Их Британийн мандатад оруулахаар шийдвэрлэсэн бөгөөд энэ нь 1947 он хүртэл үргэлжилжээ. Тухайн үеийн Их Британийн мандатын Палестин бол одоогийн Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр юм.

1947 онд НҮБ-аас Палестиныг Еврей (газар нутгийн 55%) болон Араб (газар нутгийн 45%) болгон хувааж, Иерусалим ба түүний ойр орчмын газарт олон улсын хяналт тавьж байх санал дэвшүүлжээ. Тухайн үед Еврейчүүд нийт хүн амын 30 орчим хувь, Палестинчууд 70 орчим хувийг эзэлж байсан тул Палестины удирдлагууд болон Арабын улсууд НҮБ-ын төлөвлөгөөний эсрэг байр суурьтай байсан.

1947–1949 оны мөргөлдөөний үеэр 1948 оны 5 дугаар сард Израйл бүрэн эрхт улсаа тунхагласны өмнө болон дараа нь олон мянган Палестинчууд болон Еврейчүүд амь үрэгдэж, энгийн иргэд рүү халдсаны улмаас 800,000 гаруй орон гэрээсээ дүрвэсэн. Энэ үеийг Палестинчууд “Накба” буюу сүйрэл гэж нэрлэдэг. Зарим нь хот тосгоноосоо шинэ Израйлын бусад хэсэг рүү нүүж, дотоодын дүрвэгч болжээ. Бусад нь Палестины мандатын газрууд руу дүрвэжээ (мөргөлдөөний дараа Палестины мандатын 22% нь Египет болон Йорданы хяналтад орсон). Үлдсэн хүмүүсийн дийлэнх нь Йордан, Сири болон Ливан улсууд руу дүрвэн гарчээ.

Тэр цагаас хойш Израйл улс Палестины дүрвэгчид, дотоод дүрвэгчид болон тэдний үр хүүхдүүд, мөн Израйл доторх бусад хэсэг рүү нүүн шилжсэн дүрвэгчдийг гэртээ буцаж ирэхэд нь саад болж байна.

Израйлд үлдсэн 150,000 орчим Палестинчууд Израйлын иргэний харьяалал авах эрхтэй болсон хэдий ч **1948–1966** оны хооронд тэд цэргийн захиргаадалтанд байлгасан. Түүнчлэн **1949–1952** оны хооронд Еврейн хүн ам хоёр дахин болон түүнээс дээш нэмэгдсэн нь гол төлөв цагаачлалтай холбоотой.

Израйл улс байгуулагдсаны дараа Палестины мандатын хоёр хэсэг газар Израйлын хяналтаас гадуур үлдсэн нь Египетийн удирдлага дор байсан Газын зурвас болон Йорданы захиргааны Баруун эрэг гэж нэрлэдэг бүс нутаг байв.

1967 онд болсон Араб-Израйлын дайнд Израйл зургаан өдрийн дотор ялалт байгуулснаар Зүүн Иерусалимыг оролцуулаад Баруун эрэг болон Газын зурвасыг цэргийн хүчээр эзлэн авсан. Эдгээр газар нутгуудыг хамтад нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр гэдэг. Дайны нөлөөгөөр 350,000 дүрвэгч шахагдан хөөгдсөн бөгөөд, тэдний дийлэнх нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрээс гол төлөв Йордан руу дүрвэсэн. Израйл мөн эдгээр Палестины дүрвэгчид болон тэдний үр хүүхдүүдийг эргэн ирэхэд нь саад хийж байна.

Израйл 1967 онд дангаараа шийдвэр гаргаж Зүүн Иерусалимыг (олон улсын эрх зүйн дагуу хууль бусаар) өөртөө нэгтгэсэн бөгөөд тус хотын Палестины хэсэг болон Палестинд харьяалагддаг 28 орчим тосгон бүхий 70 км² орчим газрыг **1980** онд өөртөө нэгтгэсэн.

Палестинчууд Израйлын эзлэн түрэмгийллийг эсэргүүцсэн буюу бослогыг (интифада) анхлан **1987 оны 12 дугаар сард** эхлүүлж, 1993 онд Ослогийн анхны хэлэлцээрт гарын үсэг зурснаар зогсоосон. **1993–1995** онд Израйл болон Палестинийг Чөлөөлөх Байгууллагы (ПЧБ) дараагийн Ослогийн хэлэлцээрүүдийг байгуулсан. Улмаар Палестины Удирдах Газрыг байгуулан, Газын зурвас болон Баруун эргийн зарим хэсгийг хязгаарлагмал эрхтэйгээр өөртөө засах эрх олгож, Баруун эргийг (Зүүн Иерусалим болон Геброныг оруулахгүйгээр) А, В, С бүсүүдэд хуваасан. Палестины Удирдах Газар байгуулагдсан хэдий ч Израйлын цэргийн эзлэлтэд орсон Палестины эзлэгдсэн нутгийн олон улсын эрх зүйн статусыг өөрчилж чадаагүй Израйлын.

Палестины удирдагчид Палестинчуудын 90% нь амьдардаг (2,8 сая орчим хүн) А, В бүсэд хэд хэдэн өөр төвшний захиргааны эрх мэдэлтэй. Харин Баруун эргийн 60 хувь болох 300,000 орчим Палестин иргэд амьдардаг “С” бүсийн хөдөө тосгоны нутаг дэвсгэрт иргэний болон аюулгүй байдлыг хангах эрх мэдлийг Израйл эзэмшдэг.

2000 оны 9 дүгээр сард Палестинчууд Баруун эрэг болон Газын зурваст Израйлын цэргийн дэглэмийг эсэргүүцэн хоёр дахь удаагийн бослогыг эхлүүлэв. 2005 он хүртэл үргэлжилсэн энэхүү бослогын үеэр Израйлчууд шалганы цэгүүд дээр болон эсэргүүцлийн жагсаалд оролцож байсан Палестин энгийн иргэдийг ямар ч аюул учруулаагүй байхад нь хууль бусаар буудан хороож байсан. Тэд мөн орон сууцны хорооллуудыг бөмбөгдөж, шүүхээс гадуур цаазаар авах ял гүйцэтгэсэн. Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутагт Палестины зэвсэгт бүлэглэлүүд болон иргэд олон хүн цугларсан газар тэсрэх бөмбөг дэлблэх, машинтай явж байхдаа буудах зэргээр Израйлын энгийн иргэдийг санаатайгаар хөнөөсөн. Үүний хариуд, Израйлын эрх баригчид зорчих хөдөлгөөний хатуу хязгаарлалт тавьж, олон зуун байшинг эвдэн сүйтгэх зэргээр Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх хүмүүсийг нийтээр нь шийтгэх болсон.

2002 оны дунд үед Израйл Баруун эргийн дотор болон ойр орчмоор, гол төлөв Палестины эзэмшил газарт хана барьж эхэлсэн. Энэхүү хаалт хашилт нь Палестины эзэмшил газрыг өмчилж, Палестины нийгмийг хувааж, ялган тусгаарлах зорилготой. 2004 онд Олон Улсын Эрүүгийн шүүхээс дээрх ханыг хууль бус гэж мэдэгдсэн.

2005 оны 9 дүгээр сард Израйл Газын зурвасыг чөлөөлж, цэргийн бүх албан хаагч болон 8000 орчим Еврей суурьшигчийг эргүүлэн татсан ч агаарын орон зай, далайн эрэг орчмын хил дээр хяналтаа хэвээр үлдээжээ. Эндээс маш олон суурьшигчийг Баруун эрэг дэх Еврей суурин руу шилжүүлэв.

2007 онд аюулгүй байдлын албаныхан болон Палестины улс төрийн хоёр гол нам болох Фатах болон Хамасд зүтгэдэг зэвсэгт бүлэглэлийн хооронд гарсан зэвсэгт мөргөлдөөний үр дүнд Газын зурвас дахь Засгийн газрын байгууллагыг Хамас хяналтдаа авч, Фатахыг түлхэн унагав. Түүнээс хойш, Хамас нам Газын зурвасын де факто засгийн газрын үүрэг гүйцэтгэж, хууль сахиулан, аюулгүй байдлыг хангаж байгаа бол Фатах нам Баруун эрэгт Палестиныг удирдах үүрэг гүйцэтгэж, засгийн газар, ерөнхийлөгч давамгайлсан нам болж үлдсэн.

Үүний зэрэгцээ Израйл Газын зурваст агаар, хуурай газар болон далайн хэсгийг бүсэлж нийт хүн амыг шийтгэх, Газын зурвасын бараа бүтээгдэхүүн, шатахууны импорт болон Газа хотод үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүний экспортыг хязгаарлаж, Газын зурвас болон Баруун эрэг хооронд зорчих хөдөлгөөнийг хорьсон.

2008 оны 12 дугаар сар, 2011 оны 11 дүгээр сар, 2014 оны 7 дугаар сар болон **2021 оны 5 дугаар сард** Израйл Газын зурваст цэргийн довтолгоо хийсний хариуд Палестины зэвсэгт бүлэглэл Израйл руу пуужин харвасан. Эдгээр довтолгоо нь Газын зурвас дахь энгийн иргэдийн өмч хөрөнгө болон цахилгаан, цэвэр, бохир усны шугам, цэвэрлэх байгууламж зэрэг дэд бүтцэд асар их хохирол учруулснаас гадна дор хаяж

2700 энгийн иргэдийн амийг хөнөөж, олон зуун мянган хүнийг шархдуулан, орон гэрээсээ дүрвэхэд хүргэсэн. Энэ хугацаанд Палестины зэвсэгт бүлэглэлүүд Израйлын хот, суурин руу олон мянган пуужинг хамаа намаагүй харвахад олон арван энгийн иргэн амь үрэгдэж, шархадсан.

Хамгийн сүүлд буюу **2021 оны 5 дугаар сард** Зүүн Иерусалим дахь Палестинчуудыг албадан нүүлгэнэ гэж сүрдүүлэн нь олныг хамарсан эсэргүүцэл эхлэх үндэс болсон.

БРИТАНИЙН МАНДАТЫН ҮЕИЙН ПАЛЕСТИН (1920–48)

4. ОЛОН УЛСЫН ЭРХ ЗҮЙ ДЭХ АПАРТЕИД

4.1. АПАРТЕИДЫГ ХОРИГЛОЖ, ГЭМТ ХЭРЭГТ ТООЦОХ НЬ

Угтаа “апартеид” гэдэг нь 1948 онд Өмнөд Африкт албан ёсоор нэвтрүүлсэн улс төрийн систем (цагаан арьстай үндэстний цөөнхийн засаглалын тогтолцоонд зориулан боловсруулж, хэрэгжүүлсэн арьс үндсээр ялгаварлан гадуурхах болон тусгаарлах хууль, бодлого, үйл ажиллагаа) юм. Энэхүү тогтолцоог (арьс үндсээр ялган тусгаарлах болон ялгаварлан гадуурхах хэлбэрүүд албан ёсоор хамаарна) арьсны үндэстний нэг бүлэг нь (“цагаан арьстай” Өмнөд Африкчууд) нөгөө бүлгээ (ялангуяа “хар арьстай” Өмнөд Африкчууд, гэхдээ үүгээр хязгаарлагдахгүй) арьс үндсээр ялгаварлаж, дарлан, ноёрхох хууль, бодлого, үйл ажиллагаа гэж тодорхойлдог.⁶ Өмнөд Африкийн апартеид 1990-ээд оны дунд үед албан ёсоор дуусгавар болсон. Апартеид гэж тодорхойлоогүй ч ижил төстэй тогтолцоо Африкийн өмнөд хэсгийн бусад оронд байсан бөгөөд арьс үндсээр ялгаварлан гадуурхах цөөнхийн ноёрхолтой хамт нуран унасан.⁷ Олон улсын хамтын нийгэмлэг 1948 оноос хойш энэ тогтолцооны талаар ойлголттой болж, 1970-аад оноос эхлэн энэхүү арьс үндсээр ялгаварлан гадуурхаж, дарлах тогтолцоог “апартеид” гэсэн нэр томъёогоор тодорхойлох болсон.

Олон улсын хамтын нийгэмлэг Апартеидыг олон улсын нийтийн эрх зүй⁸, олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүй⁹ болон олон улсын эрүүгийн эрх зүйд¹⁰ шууд хориглодог. Өмнөд Африк улсад апартеидын дэглэм дуусгавар болсны дараа олон улсын хамтын нийгэмлэг Олон улсын эрүүгийн шүүхийн Ромын Дүрэм болон бусад баримт бичгүүдэд апартеидыг буруушааж, хориглон, гэмт хэрэгт тооцох болсон нь дан ганц Африкийн өмнөд хэсгийн улс орнуудаар зогсохгүй дэлхийн хаана ч арьс үндсэнд суурилсан дарлал, ноёрхлын

6 Such South African laws included, among many others, the Population Registration Act (1950), which classified citizens into racial “population groups”; and the Reservation of Separate Amenities Act (1953), which allowed racial segregation of public amenities such as premises, vehicles and services

7 See especially Zimbabwe, which became independent in 1980, and Namibia, which became independent in 1990. Three other states in the sub-region were formally protectorates of the UK and either practised some form of segregation and/or were dependent on links with the South African economy and thus were subjected to apartheid policies: Botswana, which attained independence in 1964; Lesotho, which attained independence in 1966; and Swaziland, which obtained independence in 1968. Forms of segregation and systematic discrimination were also practised in Angola and Mozambique, which became independent in 1975.

8 The International Court of Justice (ICJ) has held that apartheid constitutes a “flagrant violation of the purposes and principles of the (UN) Charter”. See ICJ, Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), advisory opinion, 21 June 1971. Dire Tladi, International Law Commission (ILC) Special Rapporteur, has concluded that the prohibition of apartheid amounts to a peremptory norm of international law. See ILC, Fourth Report on Peremptory Norms of General International Law (Jus Cogens) by Dire Tladi, Special Rapporteur, 31 January 2019, UN Doc. A/CN.4.727, paras 91-101. See also UN Security Council (UNSC), Resolution 418 (1977), adopted on 4 November 1977, UN Doc. S/ Res/418. In addition, see John Dugard and John Reynolds. “Apartheid, International Law, and the occupied Palestinian territory”, August 2013, European Journal of International Law, Volume 24, Issue 3, academic.oup.com/ejil/article/24/3/867/481600

9 See, for example, the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (ICERD).

10 International Convention on the Suppression and Punishment of the Crime of Apartheid of 1973 (Apartheid Convention) and Rome Statute of the International Criminal Court (Rome Statute). In addition, the UN General Assembly (UNGA) had already declared apartheid a crime against humanity in 1968. See UNGA, Resolution 2396 (XXXIII), adopted on 2 December 1968, UN Doc. A/Res/2396. In addition, “inhuman acts resulting from the policy of apartheid” are listed as a crime against humanity in Article I(b) of the Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitations to War Crimes and Crimes Against Humanity, adopted by UNGA Resolution 2391 (XXIII) on 26 November 1968, entered into force on 11 November 1970.

апартеид тогтолцоо хэрэгжүүлэхийг гэмт хэрэгт тооцох зорилготой.¹¹

Одоогийн байдлаар олон улсын хэмжээнд апертейд үзлийг хориглож, гэмт хэрэгт тооцдог үндсэн гурван баримт бичиг байдаг. Үүнд: Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах тухай олон улсын конвенц, Апартеидын гэмт хэргийг таслан зогсоох, шийтгэх тухай олон улсын конвенц (Апартеидын тухай конвенц) болон Олон улсын эрүүгийн шүүхийн Ромын Дүрэм (Ромын Дүрэм) юм.¹²

Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах тухай олон улсын Конвенцийг 1965 онд дэлхийн 182 орон соёрхон баталсан нь энэхүү үзлийг хориглосон анхны олон улсын хүний эрхийн баримт бичиг юм. Тус конвенцийн 3 дугаар зүйлд “Оролцогч улсууд нь арьс үндсээр ялгаварлан гадуурхах, ялангуяа апартеид үзлийг илтэд буруушааж, өөрсдийн харьяа нутаг дэвсгэрт апартеид үзлийн шинж чанар бүхий бүх үйлдлийг урьдчилан сэргийлэх, хориглох, устгах үүрэг хүлээнэ” гэж заасан.¹³ Түүнээс хойш хүний эрхийн болон бусад олон улсын баримт бичигт апартеидын үйл ажиллагаа явуулахыг тусгайлан хориглох болсон.¹⁴

Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах тухай олон улсын конвенц нь оролцогч улс орнуудад зөвхөн өөрийн бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх нутаг дэвсгэр төдийгүй, хараа хяналтаа хэрэгжүүлж байгаа хилийн гаднах нутаг дэвсгэрт ялган тусгаарлах бодлого болон апартеидыг үүсгэж байгаа хууль, бодлого, үйл ажиллагаагаа зогсоох болон хүчингүй болгох үүрэг хүлээдэг.¹⁵ Улс орнууд өөрийн харьяат иргэд болон хяналтаа хэрэгжүүлдэг хилээс гадуурх нутаг дэвсгэрт амьдарч буй хүмүүсийн эрхийг хүндэтгэх, хамгаалах, хангах үүрэгтэй.¹⁶ Иймд оролцогч улсууд өөрсдийн мэдлийн болон хилээс гадуур хараа хяналт тогтоосон газарт ямар ч тохиолдолд Апартеидын тогтолцоог бий болгох үйлдэл хийхгүй байх, ийм үйлдлээс урьдчилан сэргийлэх, хориглох,

11 Carola Lingaas, *The Concept of Race in International Criminal Law*, 2020, p. 155; John Dugard and John Reynolds, “Apartheid, International Law, and the Occupied Palestinian Territory” (previously cited).

12 In addition, “practices of apartheid” are listed as grave breaches of international humanitarian law and war crimes. See, in particular, Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), adopted 8 June 1977, entered into force 7 December 1978, Article 85(4)(c); International Committee of the Red Cross (ICRC), *Customary International Humanitarian Law*, 2005, Rule 156; Definition of War Crimes. Apartheid has also been criminalized under the following: UN Transitional Administration in East Timor Regulation 2000/15, 6 June 2000, UN Doc. UNTAET/REG/2000/15, Section 5(1)(j); statute of the Extraordinary African Chambers Within the Courts of Senegal Created to Prosecute International Crimes Committed in Chad between 7 June 1982 and 1 December 1990, Article 6(e); Protocol on Amendments to the Protocol on the Statute of the African Court of Justice and Human Rights (Annex: Statute of the African Court of Justice and Human and Peoples’ Rights), adopted on 27 June 2014.

13 ICERD, adopted by UNGA Resolution 2106 (XX) on 21 December 1965, entered into force on 4 January 1969.

14 UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, adopted on 18 December 1979.

15 This was further upheld by the ICJ, which held that the government of South Africa had maintained “a policy of apartheid” while it unlawfully administered and occupied Namibia, and was thus “accountable for any violations of its international obligations, or of the rights of the people of Namibia.” The ICJ ruled that “Physical control of a territory, and not sovereignty or legitimacy of title, is the basis of State liability for acts affecting other States”. ICJ, *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)*, advisory opinion, 21 June 1971, para. 118.

16 For example, the ICJ confirmed that Israel is obliged to extend to people in the OPT the application of the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR), the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR) and other treaties to which it is a state party. See ICJ, *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*, advisory opinion, 9 July 2004, paras 110-113. See also UN Human Rights Committee (HRC), General Comment 31: The Nature of the General Legal Obligation Imposed on States Parties to the Covenant, 26 May 2004, UN Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.13, para. 10; HRC, *Concluding Observations: Israel*, 3 September 2010, UN Doc. CCPR/C/ISR/CO/3, para. 9; European Court of Human Rights (Grand Chamber), *Çalan v. Turkey*, Application 46221/99, 12 March 2003, paras 91 and 110-113.

шийтгэх үүрэг хүлээдэг.¹⁷ Израйл улс 1979 онд Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах тухай олон улсын Конвенцийг соёрхон баталсан учраас конвенцийн дагуу хүлээсэн хууль ёсны үүргээ Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт дагаж мөрдөх ёстой.¹⁸ Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах хорооноос «апартеид» гэсэн нэр томъёог онцгойлон дурдаагүй ч Израйл улсыг Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах тухай олон улсын конвенцийн 3 дугаар зүйлийг зөрчсөн хэмээн дүгнэж, еврей бус хүмүүсийн эсрэг ийм хандлагын бүхий л бодлого, үйл ажиллагаагаа зогсоохыг шаардсан.¹⁹

Тухайлбал, олон улсын нийтийн эрх зүй болон хүний эрхийн олон улсын эрх зүйд апартеидыг хориглох нь олон улсын заншлын эрх зүйд тооцогдох болсон.²⁰ Олон улсын эрүүгийн шүүхийн зүгээс апартеид нь “НҮБ-ын дүрмийн зорилго, зарчмуудыг бүдүүлгээр зөрчсөн үйлдэл” гэж үзжээ.²¹

1973 оны Апартеидийн конвенцид апартеидыг хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг хэмээн тодорхойлсон бөгөөд конвенцийн оролцогч талууд нь уг гэмт хэрэгт эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэж, сэжигтэн этгээдийг мөрдөн шалгаж, ял шийтгэл оноох үүрэгтэй

17 Jurisdiction must be interpreted broadly to cover all situations where the state controls the enjoyment of a protected right. The UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD) has called on states parties to take appropriate legislative or administrative measures to prevent acts of transnational corporations registered in the state party that negatively impact on the enjoyment of rights of indigenous peoples in territories outside that state party. See, for example, CERD, Concluding Observations: USA, 8 May 2008, UN Doc. CERD/C/USA/CO/6, para. 30; CERD, Concluding Observations: Norway, 2011, UN Doc. CERD/C/NOR/CO/19-20, para. 17. The UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR) has also consistently indicated that states parties must refrain from interfering directly or indirectly with the enjoyment of the Covenant rights by persons outside their territories. See, for example, CESCR, General Comment 24: State Obligations under the ICESCR in the Context of Business Activities, 10 August 2017, UN Doc. E/C.12/GC/24, para. 29; CESCR, General Comment 15: The Right to Water, 20 January 2003, UN Doc. E/C.12/2002/11, para. 31. The HRC in its General Comment 36 on the right to life interpreted the term “jurisdiction” in Article 2 of the ICCPR in functional terms, referring to the ability of one state to affect the “enjoyment” of the right to life of a person living in another state: “[A] State party has an obligation to respect and to ensure the rights under article 6 of all persons who are within its territory and all persons subject to its jurisdiction, that is, all persons over whose enjoyment of the right to life it exercises power or effective control. This includes persons located outside any territory effectively controlled by the State, whose right to life is nonetheless impacted by its military or other activities in a direct and reasonably foreseeable manner.” HRC, General Comment 36, Article 6: Right to life, 3 September 2018, UN Doc. CCPR/C/GC/36, para. 63. In its analysis of the meaning of the term “jurisdiction”, the Inter-American Court on Human Rights (IACtHR) made specific reference to Article 31(1) of the Vienna Convention on the Law of Treaties. According to the court, Article 1(1) “signifies that the State obligation to respect and to ensure human rights applies to every person who is within the State’s territory or who is in any way subject to its authority, responsibility or control.” IACtHR, The Environment and Human Rights, advisory opinion OC-23/17, requested by the Republic of Colombia, 15 November 2017, para. 73.

18 In its advisory opinion on the construction of a wall in the OPT, the ICJ held that human rights instruments to which Israel is a party are applicable to the OPT. ICJ, Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, advisory opinion, 9 July 2004.

19 CERD, Concluding Observations: Israel, 27 January 2020, UN Doc. CERD/C/ISR/CO/17-19, paras 21, 22, 23 and 24; CERD, Report, March 2012, UN Doc. A/67/18, paras 28(24) and 28(27).

20 This conclusion is based on a number of factors, including the wide ratification of treaties prohibiting apartheid (see above); the condemnation and calls for eradication of apartheid practices in many UN Resolutions, for instance apartheid was deemed a crime against humanity by UNGA Resolution 2202 A (XXI) of 16 December 1966 and by the UNSC (endorsing the above resolution) in Resolution 556 (1984) of 23 October 1984. It should also be remembered that apartheid is indisputably a form of racial discrimination, which itself is prohibited under customary international law. For similar academic opinions on the status of apartheid in international law, see, for instance, Walter Kälin and Jürg Kälin, *The Law of International Human Rights Protection*, 2009, p. 70; Carola Lingaas, “The Crime against Humanity of Apartheid in a Post-Apartheid World”, 2015, *Oslo Law Review*, Volume 86, pp. 103-7; Carola Lingaas, *The Concept of Race in International Criminal Law* (previously cited).

21 ICJ, Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), advisory opinion, 21 June 1971. The ILC has held that the prohibition amounts to a peremptory norm of international law. See ILC, Fourth Report on Peremptory Norms of General International Law (previously cited), paras 91-101.

хэмээн заасан.²² Апартеидийн конвенцид одоогоор 109 улс нэгдсэн боловч Израйл улс нэгдэн ороогүй.²³

1998 оны Ромын Дүрмийн 7 дугаар зүйлийн (1) (j)-д апартеидыг хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг бөгөөд төрийн эсхүл зохион байгуулалтын бодлогын түвшинд энгийн ард түмний эсрэг санаатайгаар өргөн хүрээний буюу тогтолцооны шинжтэй халдлага хийх гэмт хэрэг хэмээн тодорхойлсон. Одоогийн байдлаар 123 улс Ромын Дүрэмд нэгдэн орсон. Израйл улс 2000 онд гарын үсэг зурсан боловч 2002 онд гарын үсгээ хүчингүй болгожээ.²⁴ 2015 онд Палестин Ромын Дүрэмд гишүүн орноор нэгдэн орж, Зүүн “Иерусалимыг оролцуулан Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт 2014 оны 6 дугаар сарын 13-ны өдрөөс хойш” үйлдэгдэж байгаа дайны гэмт хэрэг, хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг болон бусад хэргийг шүүх эрх мэдлийг Олон улсын эрүүгийн шүүхэд олгохыг зөвшөөрсөн.

Эмнести Интернэшнл апартеид бол олон улсын заншлын эрх зүйн дагуу хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг болохыг харгалзан үзсэн.²⁵ Олон улсын эрх зүйн хорооноос хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэргийг хориглох нь олон улсын эрх зүйн зайлшгүй хэм хэмжээ бөгөөд зөрчиж болохгүй, өөрөөр хэлбэл бүх улс орон ямар ч тохиолдолд үүнийг дагах үүргээсээ татгалзаж болохгүй хэмээн мэдэгдсэн.²⁶ Ромын Дүрэм дэх апартеидын гэмт хэргийн тодорхойлолт бол олон улсын заншлын эрх зүйн хэм хэмжээний нэг чухал хэсэг юм.²⁷ Ромын Дүрмийн 7 дугаар зүйлд апартеид хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг бөгөөд олон улсын заншлын эрх зүйн зөрчил хэмээн заасан.²⁸ Ийнхүү Ромын Дүрэмд апартеидыг хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг гэж тодорхойлсон нь олон улсын заншлын эрх зүйн салшгүй нэг хэсэг болно.²⁹ Энэхүү тайланг олон улсын заншлын эрх зүйн

22 The International Convention on the Suppression and Punishment of the Crime of Apartheid (Apartheid Convention) was adopted by UNGA Resolution 3068 (XXVIII) on 30 November 1973, and entered into force on 18 July 1976.

23 Apartheid Convention, Status of treaties, treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-7&chapter=4&clang=_en (accessed on 20 August 2021).

24 Daniel Benoliel and Ronen Perry, “Israel, Palestine, and the ICC”, 2010, Michigan Journal of International Law, Volume 32, repository. law.umich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1056&context=mjil; and UN, Treaty Collection: Rome Statute of the International Criminal Court, treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XVIII-10&chapter=18&lang=en#EndDec

25 Rules of customary international law are international legal rules derived from consistent state practice and consistent consideration by states that these rules are legally binding on them (*opinio juris*). Customary international law binds all states irrespective of whether or not they have joined relevant international treaties.

26 See, for example, paragraph (4) of the commentary on the preamble to the ILC’s draft articles on crimes against humanity in ILC, Report on the Work of the Sixty-Ninth Session, 2017, UN Doc. A/72/10, para. 46. An assessment by ILC Special Rapporteur Dire Tladi shows that “[t]he written responses of States to the preambular paragraph of those draft articles also point to the general recognition of States of the peremptory character of the prohibition of crimes against humanity”. See ILC, Fourth Report on Peremptory Norms of General International Law (previously cited), para. 88. The ILC’s draft articles on crimes against humanity are in ILC, “Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries”, Yearbook of the International Law Commission, 2001, Volume II, Part Two. See also ICC, Prosecutor v. Ruto and Sang, Case ICC-01/09-01/11, Trial Chamber, Decision on Mr Ruto’s Request for Excusal from Continuous Presence at Trial, 18 June 2013, para. 90.

27 The Rome Statute’s Article 7 definition of “crime against humanity” has been accepted by the 123 states parties to the Rome Statute and is the basis of domestic criminalization of crimes against humanity in many states. This definition was adopted essentially verbatim by the ILC in draft Article 3 of its “Text of the draft articles on crimes against humanity provisionally adopted by the Commission in 2015”. See ILC, Sixty-Seventh Session (4 May-5 June and 6 July-7 August 2015) Report, 24 August 2015, UN Doc. A/70/10.

28 For other evidence that corroborates the rule under customary international law, the UNGA had already declared apartheid a crime against humanity in 1968. See UNGA, Resolution 2396 (XXXIII), adopted on 2 December 1968, UN Doc. A/Res/2396. In addition, “inhuman acts resulting from the policy of apartheid” are listed as a crime against humanity in Article I(b) of the Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitations to War Crimes and Crimes Against Humanity, adopted by UNGA Resolution 2391 (XXIII) of 26 November 1968, entered into force on 11 November 1970.

29 See ILC, Fourth Report on Peremptory Norms of General International Law (previously cited), paras 91-101.

үүднээс авч үзэхийн тулд Ромын Дүрэм дэх хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэргийн тодорхойлолтыг ашигласан.

4.1.1. АПАРТЕИДЫГ ОЛОН УЛСЫН ЭРХ ЗҮЙН ҮҮДНЭЭС ТОДОРХОЙЛОХ НЬ

Апартеидын талаарх тодорхойлолтыг авч үзэхийн тулд юуны өмнө Апартеидын тухай конвенцийн 2 дугаар зүйлийг унших шаардлагатай. Энэ нь олон улсын эрх зүйн хүрээнд энэ төрлийн гэмт хэргийг онцгойлон тодорхойлсон анхны олон улсын конвенц юм. Үүнд:

... Энэхүү конвенцийн зорилгын дагуу Африкийн өмнөд хэсэгт мөрдөгдөж буй апартеидтай адил төрлийн, арьс үндсээр ялган тусгаарлах болон алагчилах бодлого, дадлыг дотроо багтаасан "апартеидын гэмт хэрэг" гэсэн нэр томъёо нь нэг арьс үндэстэн нөгөөгөө эрхшээлдээ оруулан ноёрхох, байнга дарлан мөлжих зорилгоор хийсэн хүмүүнлэг бус дараахь үйлдлийг хэлнэ.³⁰

Мөн 2 дугаар зүйлд зааснаар энэ хүрээний хүмүүнлэг бус үйлдлүүд нь олон улсын апартеидын эрх зүйн үүднээс гэмт хэрэгт тооцогддог. Үүнд: хүн амины хэрэг, эрүүдэн шүүх гэх мэт зөрчлөөс эхлээд нэг арьс үндэстний бүлгийг улс төр, нийгэм, эдийн засаг, соёлын амьдралын оролцоог хязгаарлах болон хүний үндсэн эрх, эрх чөлөөг хязгаарлах зорилготой хууль, бодлого, үйл ажиллагаа зэрэг орно. Дээр дурдсан хүнлэг бус үйлдлүүд нь:

- a. дор дурдсан аргаар арьс үндэстний нэг буюу хэд хэдэн бүлгийн гишүүн буюу гишүүдийн амьд явах эрх хийгээд хувийн эрх чөлөөг хасах:
 - (i) арьс үндэстний нэг буюу хэд хэдэн бүлгийн гишүүдийн амь насыг хороох;
 - (ii) арьс үндэстний нэг буюу хэд хэдэн бүлгийн гишүүдийн бие махбодид ноцтой гэмтэл учруулах буюу сэтгэцэд нь согог суулгах, тэдний эрх чөлөө, нэр төрд халдах, эрүү шүүлт тулгах болон хэрцгий, хүнлэг бусаар хандаж харьцах, нэр төрийг нь доромжлох, шийтгэх;
 - (iii) арьс үндэстний нэг буюу хэд хэдэн бүлгийн гишүүдийг дур мэдэн баривчлах, хууль бусаар хорих;
- b. арьс үндэстний нэг буюу хэд хэдэн бүлгийг бүхэлд нь буюу хэсгийг нь устгахад чиглэсэн амьдрал ахуйн нөхцлийг санаатайгаар бий болгох;
- c. арьс үндэстний нэг буюу хэд хэдэн бүлгийг тухайн улсын улс төр, нийгэм, эдийн засаг, соёлын амьдралд оролцоход саад учруулахад чиглэсэн хууль тогтоох шинжтэй буюу бусад арга хэмжээ авах, мөн хөдөлмөрлөх эрх, хүлээн зөвшөөрсөн үйлдвэрчний эвлэл байгуулах эрх, сурч боловсрох эрх, эх орноосоо гарч явах, буцаж ирэх эрх, иргэний харьяалалтай байх эрх, чөлөөтэй зорчих, оршин суух газраа сонгох эрх, өөрийн үзэл бодолтой байж, түүнийгээ чөлөөтэй илэрхийлэх эрх, тайван жагсаал, цуглаан хийх, эвлэлдэн нэгдэх эрхийг оролцуулан арьс үндэстний нэг буюу хэд хэдэн бүлгийн гишүүдийн хүний эрх, үндсэн эрх чөлөөг үгүйсгэх замаар тийм нэг буюу хэд хэдэн бүлэгт бүрэн хөгжиж дэвшихэд нь саад учруулах нөхцөл байдлыг санаатайгаар бий болгох;
- d. арьс үндэстний нэг буюу хэд хэдэн бүлгийн гишүүдэд зориулан тусгаарласан байр, хороолол байгуулах, арьс үндэстний янз бүрийн бүлгийн гишүүд өөр хоорондоо гэр бүл болохыг хориглох, арьс үндэстний нэг буюу хэд хэдэн бүлэг, түүнчлэн тэдний гишүүдийн өмчлөлийн газрыг хураах, арьс үндэстний шинжээр хүн амыг хуваахад чиглэсэн аливаа арга хэмжээ, түүний дотор хууль тогтоох шинжтэй арга хэмжээ авах;

30 Apartheid Convention, Article II, chapeau

- e. *арьс үндэстний нэг буюу хэд хэдэн бүлгийн гишүүдийн хөдөлмөрийг мөлжих, тухайлбал, тэднээр албадан хөдөлмөр хийлгэх;*
- f. *апартеидын эсрэг тэмцдэгийнх нь төлөө байгууллага, этгээдийн үндсэн эрх, эрх чөлөөг хасах замаар мөрдөн мөшгих.*

Ромын Дүрэмд заасны дагуу “1 дэх хэсэгт дурдсантай адил хүмүүнлэг бус”.³¹ үйлдлийг “арьс үндэстний нэг бүлгээс арьс үндэстний өөр бүлгийг байнга дарлах болон ноёрхох тогтолцооны дэглэмтэй холбоотойгоор болон тийм дэглэмийг хэвээр хадгалах зорилгоор үйлдэж” байвал хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэгт тооцно.³² Апартеидын гэмт хэргийн Ромын Дүрэмд заасан хүн төрөлхтний эсрэг бусад гэмт хэргээс ялгах үндсэн элемент нь “тусгай зорилго” юм. Апартеид нь тогтолцооны шинжтэй дарлал, ноёрхлын тогтолцооны дэглэмийг хадгалж үлдэх зорилготой байдаг.

Апартеидын тухай конвенц болон Ромын дүрэмд үндсэн хоёр ялгаа байдаг. Нэгдүгээрт, Ромын дүрэмд «арьс үндэстний нэг бүлгээс арьс үндэстний өөр бүлгийг байнга дарлах болон ноёрхох тогтолцооны дэглэм бий болсон байх»-аар заасан.³³ Ромын дүрэмд заасан « тогтолцооны дэглэм ” гэсэн нэр томъёог Апартеидын тухай конвенцид шууд ашиглаагүй хэдий ч төстэй шаардлагыг конвенцийн апартеидын талаарх тодорхойлолтоос харж болно. Уг конвенцид апартеидын гэмт хэргийг «Африкийн өмнөд хэсэгт мөрдөгдөж буй апартеидтай адил төрлийн, арьс үндсээр ялган тусгаарлах болон алагчлах бодлого»³⁴ гэж тодорхойлсон бөгөөд үүнд арьс үндсээр ялгаварлан гадуурхаж, дарлан, ноёрхох тогтолцоо хамаарах нь гарцаагүй юм. Уг тодорхойлолтод апартеидын гэмт хэрэгт тооцогдох “хүнлэг бус үйлдлүүд»-ийг үйлдэхдээ “ хууль тогтоох шинжтэй арга хэмжээ”³⁵ авах талаар онцгойлон заасан нь “тогтолцооны” гэсэнтэй адил юм.³⁶ Тиймээс Апартеидын тухай конвенц болон Ромын Дүрмийн аль алинд нь тодорхойлсноор “арьс үндэстний нэг бүлгээс арьс үндэстний өөр бүлгийг байнга дарлах болон ноёрхох тогтолцооны дэглэм”-ийг (тогтоож,) хадгалахаар зорьсон тохиолдолд апартеидын гэмт хэрэгт тооцно.

Апартеидын тухай конвенц нь ийм ноёрхлыг тогтоож, хадгалах “зорилго”-д илүүтэй анхаарал хандуулдаг. Энэ нь дарлал, ноёрхлын тогтолцооны дэглэм байхгүй байсан ч “зорилго” байгаа цагт апартеидын гэмт хэргийг үйлдэх боломжтой гэсэн үг. Харин Ромын Дүрэмд нэгэнт бий болгосон тогтолцооны дэглэмийн хүрээнд үйлдсэн хүнлэг бус үйлдлийн талаар заасан байдаг.³⁷ Гэхдээ апартеидын гэмт хэрэг нь маш хүнд, өргөн цар хүрээтэй гэмт хэрэг гэдгийг харгалзан үзвэл дарлал, ноёрхлын тогтолцоогүйгээр апартеидын гэмт хэрэг үйлдэх магадлал маш бага бөгөөд тусгай зорилгыг хийсэн үйлдлээс илэрхий харж болно.³⁸ Эмнести Интернэшнл тайлангийнхаа гол зорилгыг харгалзан үзэж Ромын Дүрэмд апартеидыг олон улсын заншлын эрх зүйн үүднээс хүн

31 Paragraph 1 of the Rome Statute lists types of acts that constitute crimes against humanity.

32 Rome Statute, Article 7(2)(h).

33 Rome Statute, Article 7(2)(h).

34 Apartheid Convention, Article II, chapeau.

35 Apartheid Convention, Article II(c).

36 Apartheid Convention, Article II(c).

37 Under the Rome Statute, the actus reus includes the requirement that the inhumane acts are perpetrated “in the context” of a regime of oppression and domination.

38 International law expert Miles Jackson has argued that “[i]n practice, this difference may not amount to a great deal, given that the kinds of acts sufficient to ground an inference of the required purpose will often mean that the relevant context under the Rome Statute has been established”. See Miles Jackson, “Expert Opinion on the Interplay between the Legal Regime Applicable to Belligerent Occupation and the Prohibition of Apartheid under International Law”, 23 March 2021, diakonia.se/ihl/news/israel-palestine-publication/expert-opinionoccupation-palestine-apartheid, para. 27.

төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг хэмээн тодорхойлсныг ашигласан.

Хоёрдахь ялгааны тухайд Ромын Дүрэмд заасан «хүмүүнлэг бус» үйлдлүүдийн жагсаалт нь Апартеидын тухай конвенцийн жагсаалтаас илүү хязгаарлагдмал байдаг. Энд харуулсанчлан Апартеидын тухай конвенцид заасан хүнлэг бус үйлдэл гэдэгт арьс үндэсний нэг бүлгийн эсрэг хүчирхийллийн шинжтэй үйлдлүүдээс гадна тэднийг улс төр, нийгэм, эдийн засаг, соёлын амьдралаас гадуурхаж, хүний үндсэн эрх чөлөөг хязгаарлах зорилготой үйлдлүүдийг оруулсан нь илүү тогтолцооны шинжтэй үйлдлүүд байна.

Цухас харахад Ромын Дүрэмд заасан хүмүүнлэг бус үйлдлийн жагсаалт нь аллага, эрүүдэн шүүх гэх мэт хүчирхийллийн шинжтэй үйлдлээр хязгаарлагдсан мэт байдаг. Гэхдээ сайтар ажиглавал 7 дугаар зүйлийн 1(h)-д заасан хүмүүнлэг бус үйлдэл болон 7 дугаар зүйлийн (2)(g)-д заасан “ямар нэгэн бүлэг буюу нийтлэгт харьяалагдах шинж байдлаар нь олон улсын эрх зүйг зөрчин хүний үндсэн эрхийг санаатай ба ноцтой хассан үйлдэл”, мөн түүнчлэн 7(1)(k)-д заасан “хүчтэй зовуурь шаналгаа учруулах буюу бие махбодод нь ноцтой гэмтэл учруулах, эсхүл санаа сэтгэлийн буюу бие махбодын эрүүл мэндийн хувьд ноцтой хохирол санаатай учруулсан шинж чанартай хүмүүнлэг бус бусад үйлдэл” зэрэг Ромын Дүрмийн заалтууд нь ил, далд хэлбэрээр Апартеидын тухай конвенцид заасан бүх хүнлэг бус үйлдэлтэй дүйж байна.³⁹

Хүний эрхийн олон улсын эрх зүйн тухайд, Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах тухай олон улсын конвенцид апартеидын талаарх тодорхойлолт байдаггүй. Гэхдээ ядаж л Апартеидын тухай конвенц.⁴⁰ болон Ромын Дүрэмд.⁴¹ заасан апартеидын гэмт хэрэгт хамаарах тогтолцоо, дэглэм, үйл ажиллагаанууд нь Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах тухай олон улсын конвенцид заасан хүний эрхийн олон улсын эрх зүйн зөрчилд тооцогдоно. Апартеидыг олон улсын нийтийн эрх зүйд хориглодог хамгийн тодорхой жишээ бол Олон улсын эрүүгийн шүүхээс Намиб улс дахь Өмнөд Африкийн асуудлаар гаргасан зөвлөмж юм. Энэ зөвлөмжид “арьс үндэс, арьсны өнгө, удам угсаа, үндэстэн, угсаатны гарал үүслээр ялгаварлах, хөөх, хорих, хязгаарлах замаар хүний үндсэн эрхийг хөндөх” зөрчлийн тухай тэмдэглэсэн.⁴² Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах тухай олон улсын конвенц болон олон улсын нийтийн эрх зүй дэх тодорхойлолт нь олон улсын эрүүгийн эрх зүйтэй харьцуулахад илүү ерөнхий хэдий боловч энэ нь хамгийн хүнд бөгөөд ноцтой зөрчилд тооцогддог. Зөрчлийн ноцтой байдлыг харгалзан энэхүү тайланд Палестинчуудын эсрэг Израйлын ялгаварлан гадуурхах тогтолцоо нь Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах тухай олон улсын конвенц болон олон улсын нийтийн эрх зүйд заасан хүний эрхийн зөрчил мөн эсэхийг тодорхойлохын тулд олон улсын эрүүгийн эрх зүйн тодорхойлолтын бүтцийн элементийг ашигласан. Өөрөөр хэлбэл, “арьс үндэсний нэг бүлгээс арьс үндэсний өөр бүлгийг дарлах болон ноёрхох” тогтолцоо мөн эсэхийг тодорхойлохыг

39 International law experts Gerhard Werle and Florian Jessberger have argued that the Apartheid Convention is an important guide to interpreting the Rome Statute. See Gerhard Werle and Florian Jessberger, *Principles of International Criminal Law*, 3rd edition, 2014. See also Kai Ambos, Christopher K. Hall, Niamh Hayes, Larissa van den Herik, Joseph Powderly and Carsten Stahn (Kai Ambos and others), “Article 7 – Crimes against humanity” in Kai Ambos and Otto Triffterer (editors), *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary*, 3rd edition, 2016, pp. 283-4; and Miles Jackson, “Expert Opinion” (previously cited), para. 23, for the rebuttal of any argument that such acts causing suffering and serious injury to mental or physical health are less serious than the more overtly physical attacks on the person.

40 The “domination by one racial group of persons over any other racial group of persons and systematically oppressing them”. Apartheid Convention, Article 1.

41 Discrimination that amounts to an “institutionalized regime of systematic oppression and domination by one racial group over any other racial group or groups”: Rome Statute, Article 7.

42 ICJ, *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)*, advisory opinion, 21 June 1971.

4.2. СИСТЕМТЭЙГЭЭР ДАРЛАХ БОЛОН НОЁРХОХ ТОГТОЛЦООНЫ ДЭГЛЭМ

Апартеидын тухай конвенц болон Ромын Дүрэмд заасны дагуу апартеидын хүн төрөлхтөний эсрэг гэмт хэрэг нь нэг арьс үндэсний бүлэг өөр арьс үндэсний бүлгийг системтэйгээр дарлах ба ноёрхох зорилгоор институцийн дэглэмийг бий болгох ба/эсхүл хадгалах сэдэлтэй байхыг шаарддаг. Ромын Дүрэмд “нэг арьс үндэсний бүлэг өөр арьс үндэсний бүлэг эсхүл бүлгүүдийг дарлах, ноёрхох тогтолцооны дэглэм бий болгосон, дэглэмийг хадгалах зорилгоор санаатайгаар үйлдсэн” байхыг тодорхой шаардаг.⁴⁴ Апартеидын тухай конвенцид «тогтолцооны дэглэм» гэсэн нэр томъёог шууд ашигладаггүй боловч апартеидын тодорхойлолтоос үүнтэй төстэй шаардлагыг олж харж болно. Өөр бусад заалтын хамтаар, уг конвенцид апартеидын гэмт хэргийг «Африкийн өмнөд хэсэгт хэрэгжүүлдэгтэй адил арьс үндсээр ялгаварлан гадуурхах бодлого, үйл ажиллагаа»⁴⁵ гэж тодорхойлсон бөгөөд үүнд тогтолцооны арьс үндэсний дарлал, ноёрхол гарцаагүй хамаарна. Уг тодорхойлолтод заасан апартеидын гэмт хэргийг бий болгодог «хүнлэг бус үйлдлүүд»-ийн нэг болох “эрх зүйн арга хэмжээ” нь “тогтолцооны” арга хэмжээнд шууд хамаарна. Тиймээс Апартеидын тухай конвенц болон Ромын Дүрмийн аль алинд нь жагсаасан үйлдлүүд нь апартеидын гэмт хэрэгт тооцогдохын тулд «дарлал, ноёрхлын тогтолцооны дэглэмийн хүрээнд» үйлдэгдсэн байх ёстой хэмээн Эмнести Интернэшнл дүгнэдэг.

“Тогтолцооны шинжтэй дарлал” болон “ноёрхол” гэсэн ойлголтыг Апартеидын тухай конвенц эсхүл Ромын Дүрмийн аль алинд нь тодорхойлоогүй. Эдгээр нэр томъёо нь хоорондоо маш төстэй бөгөөд урт хугацаанд хүмүүсийг шударга бус эсхүл харгис байдлаар захиран, тэднийг хатуу хяналтад эсхүл нөлөөнд байлгахыг хэлнэ хэмээн эрдэмтэд үздэг.⁴⁶ Дарлал, ноёрхол гэж юу болох талаарх толь бичгийн тодорхойлолт, мэргэжилтнүүдийн тайлбараас үзвэл эдгээр нэр томъёо нь нэг арьс үндэсний бүлгийн гишүүд, нөгөө арьс үндэсний бүлгийн гишүүдийг хараа хяналтдаа оруулахын тулд тогтолцоотойгоор, урт хугацаанд, харгис.⁴⁷ хандахыг хэлнэ. Хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэргийн ерөнхий тодорхойлолтын “тогтолцооны шинжтэй” гэсэн нэр томъёог тайлбарлахын тулд ОУЭШ.⁴⁸ нь Олон Улсын Шүүх ажиллагааны үеэр «санамсаргүй бус

43 Miles Jackson, “Expert Opinion” (previously cited), paras 27 and 28, comes to the similar conclusion that the customary (public international law) prohibition on states is contained in the Apartheid Convention, which can thus be seen to give content to the human rights prohibition in the ICERD and other treaties and statements of international bodies. In this report, Amnesty International has chosen to modify this definition with the definition of the crime against humanity under the Rome Statute to reflect any modifications to custom that have arisen from the widespread ratification and domestication of the Statute.

44 Rome Statute, Article 7(2)(h).

45 Apartheid Convention, Article 2.

46 Kai Ambos and others, “Article 7 – Crimes against humanity” (previously cited), p. 284.

47 Carola Lingaas, “The Crime against Humanity of Apartheid in a Post-Apartheid World” (previously cited), pp. 86, 99.

48 ICC, Situation in the Republic of Kenya, Case ICC-01/09, Pre-Trial Chamber, Decision Pursuant to Article 15 of the Rome Statute on the Authorization of an Investigation into the Situation in the Republic of Kenya, 31 March 2010, para. 96; ICC, Prosecutor v. Katanga and Ngudjolo, Case ICC-01/04-01/07, Pre-Trial Chamber, Decision on the Confirmation of Charges, 30 September 2008, para. 397.

байдлаар давтагдсан”.⁴⁹, “тогтмол хэв шинжтэй”.⁵⁰, “үргэлжлүүлэн үйлдсэн гэмт хэрэг”⁵¹, болон «зохион байгуулалттай хүчирхийлэл болон тохиолдлын бус”.⁵² гэх мэт нэр томъёог ашигласан. Эдгээр үг нь апартеидын гэмт хэргийн тодорхойлолт дахь ижил утгийг илэрхийлэхээр уншигдах ёстой бөгөөд аливаа дэглэмийг бий болгохын тулд хүч хэрэглэсэн зохион байгуулалт, төлөвлөлтийн элементийг агуулсан байх шаардлагатай. Тогтолцооны шинжтэй дарлал, ноёрхлын “тогтолцооны дэглэм» гэдэгт нэг арьс үндэсний бүлэг нөгөө бүлгээ ноёрхох (эсхүл хянах) зорилгоор төрөөс (зарим тодорхой нөхцөл байдалд зэвсэгт бүлэглэлээс) тогтоосон олон төрлийн ялгаварлан гадуурхалт, хөөн зайлуулах хууль, бодлого, үйл ажиллагаа хамаарна. Тиймээс “апартеидын үйл ажиллагааг хуулиар хориглосон бусад алагчлалын хэлбэрүүдээс ялгах гол шинж нь төрөөс хүлээн зөвшөөрсөн хууль, бодлого, институцийг хамарсан тогтолцооны элемент юм.”⁵³ Энэ тохиолдолд дэглэм гэдгийг “[ямар нэг зүйлийг] зохион байгуулах эсхүл хийх арга барил, эсхүл тогтолцоо” гэж ойлгож болно.⁵⁴ Энэ бүгдээс дүгнэхэд апартеид гэдэг нь арьс үндэсний нэг бүлэг нөгөө бүлгээ хянах зорилгоор урт хугацааны, хэрцгий.⁵⁵ алагчлах тогтолцоог хэлнэ. Энэ төрлийн ялгаварлан гадуурхах хандлага нь анхнаасаа зохион байгуулалттай, төлөвлөгөөтэй байдаг тул бусад тохиолдлын шинжтэй, хоорондоо холбоогүй хүний эрхийн зөрчлүүдээс ялгаатай. Тохиолдлын шинжтэй зөрчлүүдэд арьс үндэсний нэг бүлгийн эсрэг чиглэсэн дарлал ноёрхлын төлөвлөгөө шаардахгүй. Тиймээс иймэрхүү бодлогын элементийг ялгаж салгахдаа гэмт этгээдүүдийн үйлдлийг харгалзан үздэг.⁵⁶

49 Quoting, among others, the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), *Prosecutor v. Blakić*, Case IT-95-14, Appeals Chamber judgment, 29 July 2004, para. 101; ICTY, *Prosecutor v. Kunarac and Others*, Case IT-96-23 and IT-96-23/1, Trial Chamber judgment, 22 February 2001, para. 580, and Appeals Chamber judgment, 12 June 2002, para. 94; and the International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR), *Prosecutor v. Akayesu*, Case ICTR-96-4, Trial Chamber judgment, 2 September 1998, para. 580.

50 ICTR, *Prosecutor v. Akayesu*, Case ICTR-96-4, Trial Chamber judgment, 2 September 1998, para. 580. It should be noted, however, that the court refers to this as the “conventional definition” of a racial group rather than expressly endorsing it.

51 Quoting, among others, ICTR, *Prosecutor v. Kayishema and Ruzindana*, Case ICTR-95-1, Trial Chamber judgment, 21 May 1999, para. 123; and ICTY, *Prosecutor v. Kordić and Čerkez*, Case IT-95-14/2, Trial Chamber judgment, 26 February 2001, para. 17.

52 ICTY, *Prosecutor v. Mrkić and Others*, Case IT-95-13/1, Trial Chamber judgment, 27 September 2007, para. 437; ICTY, *Prosecutor v. Kunarac and Others*, Case IT-96-23 and IT-96-23/1, Trial Chamber judgment, 22 February 2001, para. 429; ICC, *Prosecutor v. Harun and Kushayb*, Case ICC-02/05-01/07, Pre-Trial Chamber, Decision on the Prosecution Application under Article 58(7) of the Statute, 29 April 2007, para. 62 (citing ICTY, *Prosecutor v. Kordić and Čerkez*, Case IT-95-14/2, Appeals Chamber judgment, 17 December 2004, para. 94, which in turn cites *Prosecutor v. Kunarac and Others*, Case IT-96-23 and IT-96-23/1, Trial Chamber judgment, 22 February 2001, para. 429). See also ICC, *Prosecutor v. Ruto and Sang*, Case ICC-01/09-01/11, Pre-Trial Chamber, Decision on the Confirmation of Charges Pursuant to Article 61(7)(a) and (b) of the Rome Statute, 23 January 2012, para. 179; ICC, Situation in the Republic of Kenya, Case ICC-01/09, Pre-Trial Chamber, Decision Pursuant to Article 15 of the Rome Statute on the Authorization of an Investigation into the Situation in the Republic of Kenya, 31 March 2010, para. 96; ICC, *Prosecutor v. Katanga and Ngudjolo*, Case ICC-01/04-01/07, Pre-Trial Chamber, Decision on the Confirmation of Charges, 30 September 2008, para. 394. See also ILC, Report of the International Law Commission, 20 August 2019, legal.un.org/ilc/reports/2019/english/a_74_10_advance.pdf

53 John Dugard and John Reynolds, “Apartheid, International Law, and the Occupied Palestinian Territory” (previously cited), p. 881.

54 Kai Ambos and others, “Article 7 - Crimes against humanity” in *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary* (previously cited), p. 264.

55 Carola Lingaas, “The Crime against Humanity of Apartheid” (previously cited), pp. 86, 99.

56 See section 4.4 “Crimes against humanity” and ICTY, *Prosecutor v. Tadić*, Case IT-94-1, Trial Chamber, Opinion and Judgment, 7 May 1997, para. 653 (holding that “if the acts occur on a widespread or systematic basis that demonstrates a policy to commit those acts, whether formalized or not”). See also *Prosecutor v. Bemba*, Case ICC-01/05-01/08, Decision to Hold a Hearing Pursuant to Rule 118(3) of the Rules of Procedure and Evidence, 15 June 2009, para. 81.

4.3. АРС ҮНДЭСНИЙ НЭГ БҮЛЭГ РҮҮ ЧИГЛЭСЭН ДАРЛАЛ, НОЁРХОЛ

Хүн төрөлхтөн олон төрлийн үндэс угсаа гаралтай гэдгийг үл харгалзан бүгд нэг биологийн төрөл зүйл юм.⁵⁷ Гэвч улс орон, ард түмэн, хувь хүмүүс арьс үндэсний ялгаатай байдлын талаарх нийгэмд бий болсон ойлголтоос болж бусад үндэстэн, ард түмэн, хувь хүмүүсийг ялгаварлан гадуурхсаар байгаа бөгөөд энэ нь олон улсын эрх зүйгээр хориглосон, шударга бус хандаж буй явдал юм. Тийм ч учраас, арьс үндэсний бүлгүүдийн хооронд объектив ялгаа байхгүйг харгалзан олон улсын эрх зүйд бусдыг арьс үндсээр ялгаварлан гадуурхахыг хориглодог. Шүүх байгууллагууд энэхүү зарчмыг хэрэгжүүлэхийн тулд үүсмэл ялгааны талаар субъектив ойлголтыг тайлбарлаж, хэрэглэхийг зорьдог.⁵⁸

Хэдийгээр апартеидын тогтолцоог хориглож, гэмт хэрэгт тооцох явдал нь Өмнөд Африкаас эхлэлтэй хэдий ч үүнийг үгүйсгэн хориглож, гэмт хэрэгт тооцох тухай гэрээ, конвенцуудыг дэлхий нийтэд зориулан боловсруулсан. Харин зарим судлаачид Өмнөд Африкийн гарал угсааны жишээг.⁵⁹ харгалзан үзэж, арьс үндэс гэдгийг арьсны өнгө талаас нь илүү авч үзэх шаардлагатай хэмээн үздэг. Гэхдээ Өмнөд Африкийн апартеидын дэглэмд ч гэсэн “арьс үндэс” гэдэгт соёлын ялгаа хамаарч байсан.⁶⁰

Өмнөд Африкт дахь арьс үндсийг тодорхойлоход арьсны өнгө чухал хүчин зүйл хэдий ч энэ нь ноёлогч бүлэг бусад бүлгийг ялгаварлан гадуурхах цорын ганц шалтгаан гэж үзэж болохгүй.⁶¹ Цаашилбал, “хар арьстнууд” гэсэн хэллэгийг Өмнөд Африк дотооддоо ашиглаад зогсохгүй олон улсын хамтын нийгэмлэгийн зүгээс ч Өмнөд Африкт үйлдэгдсэн гэмт хэргийг тайлбарлахдаа апартеидын дарлалд өртсөн бүх бүлгийг “хар арьстнууд” гэж нэрлэж байсан. (“Ази”, “өнгөт арьстан”, “уугуул” хүмүүсийг нийтэд нь ингэж нэрлэсэн).⁶² Өмнөд Африкийн хуульд «арьс үндэс» эсхүл «арьс үндэсний бүлэг» гэсэн ойлголтыг дарангуйллын субъектив арга хэрэгсэл болгон хэрэглэснийг апартеидын

57 Carola Lingaas, “Jewish Israeli and Palestinians as distinct ‘racial groups’ within the meaning of the crime of apartheid?”, 6 July 2021, ejiltalk.org/jewish-israeli-and-palestinians-as-distinct-racial-groups-within-the-meaning-of-the-crime-of-apartheid

58 See, for example, ICTY, Prosecutor v. Jelisić, Case IT-95-10, Trial Chamber judgment, 14 December 1999: “... to attempt to define a... racial group today using objective and scientifically irreproachable criteria would be a perilous exercise whose result would not necessarily correspond to the perception of the persons concerned by such categorisation. Therefore, it is more appropriate to evaluate the status of a... racial group from the point of view of those persons who wish to single that group out from the rest of the community. The Trial Chamber consequently elects to evaluate membership in a... racial group using a subjective criterion. It is the stigmatisation of a group as a distinct... racial unit by the community which allows it to be determined whether a targeted population constitutes a... racial group in the eyes of the alleged perpetrators.”

59 Steven Ratner and others, *Accountability for Human Rights Atrocities in International Law: Beyond the Nuremberg Legacy*, 3rd edition, 2009, p. 126. Neither the Apartheid Convention nor the Rome Statute defines the term “racial group”. Indeed, reference to the preparatory work for the Apartheid Convention confirms the approach of leaving the definition of race to relational and contextual analysis. UNGA, Elimination of all forms of racial discrimination: Draft Convention on the suppression and punishment of the crime of apartheid – Note by the Secretary-General, 14 September 1972, UN Doc. A/8768, digitallibrary.un.org/record/756549/files/A_8768-EN.pdf

60 See, for example, A. B. du Preez, as quoted by Carola Lingaas, *The Concept of Race in International Criminal Law* (cited previously).

61 See an analysis of the often contradictory apartheid laws on this in Carola Lingaas, *The Concept of Race in International Criminal Law* (previously cited), p. 159. See also Carola Lingaas, “Jewish Israeli and Palestinians as distinct ‘racial groups’ within the meaning of the crime of apartheid?” (previously cited).

62 Carola Lingaas, *The Concept of Race in International Criminal Law* (previously cited), p. 158. At the same time “white” was used by the regime in South Africa to define all those who benefited from the system of apartheid, collapsing existing distinctions and demonstrating an evolution of this term within the system of oppression and domination as developed in the country.

олон улсын тодорхойлолтын үндэс суурь болгох ёсгүй бөгөөд үүний утгыг тухайн тохиолдолд хэрхэн тайлбарлахаас хамаарна (доор дурдсан).

Өмнөд Африкийн хуучин хуулиудад заасан тодорхойлолтын тусламжтайгаар олон улсын эрх зүйд «арьс үндэсний бүлэг»-ийн талаар бага зэрэг ойлголттой болсон хэдий ч олон улсын олон нийтийн эрх зүй болон хүний эрхийн олон улсын эрх зүйд энэ талаар тогтсон тодорхойлолт байдаггүй. Харин хүний эрхийн олон улсын эрх зүйн баримт бичигт “арьс үндсээр алагчлах” асуудлыг илүү өргөн хүрээнд авч үздэг. Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах тухай олон улсын конвенцид “арьс үндсээр алагчлах” гэж:

...“улс төр, эдийн засаг, нийгэм, соёл болон нийгмийн амьдралын бусад салбарт хүний эрх, үндсэн эрх чөлөөг тэгш хүлээн зөвшөөрөх, эдлүүлэх, хэрэгжүүлэхэд саад хийх, үгүйсгэх зорилго бүхий арьс үндэс, арьсны өнгө, ураг төрөл, үндэсний буюу угсаатны гарал үүслийн үндсэн дээр ялгаварлах, онцлох, хязгаарлах буюу дээрд үзэхийг хэлнэ.”⁶³

Намибийн хэрэг дээр ОУЭШ арьс үндсээр алагчлах үзлийг илүү өргөн хүрээнд авч үзсэн. Шүүхээс Өмнөд Африкийн Намиби дахь апартеид дэглэмийг буруутган доорх мэдэгдлийг хийсэн:

Арьс үндэс, арьсны өнгө, ураг төрөл, үндэсний буюу угсаатны гарал үүслийн үндсэн дээр ялгаварлах, онцлох, хязгаарлах, хориглохыг явдлыг гүнзгийрүүлж байгаа нь хүний үндсэн эрхийг зөрчиж, НҮБ-ын Дүрмийн зорилго, зарчмыг ноцтойгоор зөрчиж байна.”⁶⁴

Эдгээр тодорхойлолтоос үзэхэд арьс үндэс гэдэг нь “арьсны өнгө, ураг төрөл, үндэсний буюу угсаатны гарал үүслийг” багтаасан нийгмийн бүтэц гэж ойлгож болно.⁶⁵ Хэдийгээр ОУЭШ Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах тухай олон улсын конвенцийн «үндэсний гарал үүсэл» гэдэг нэршлээр «тухайн хүний төрөлх үндэстний бүлэг гэдгийг» илэрхийлэхийн тулд илүү нарийн тайлбарлах шаардлагатай гэж үздэг ч Арьс Үндсээр Алагчлах Үзлийн Бүх Хэлбэрийг Устгах Хорооны зүгээс конвенцид тодорхойлсон арьс үндсээр алагчлах үзлийг “каст” болон “яс үндэс”.⁶⁶ гэх мэт илүү өргөн хүрээг хамардаг гэж үздэг.⁶⁷ Тиймээс хүний эрхийн олон улсын эрх зүй эсхүл олон улсын нийтийн эрх зүйн хүрээнд тодорхойлсон “арьсны өнгө, ураг төрөл, үндэсний буюу угсаатны гарал үүсэл” дээр үндэслэн ялгаварлах, онцлох, хязгаарлах, хориглох тогтолцоо (эсхүл дарлах, ноёрхох тогтолцооны дэглэм) хэрэгжүүлэн, хүний үндсэн

63 ICERD, Article1(1).

64 ICJ, Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), advisory opinion, 21 June 1971, para. 131.

65 Indeed, in South Africa the definition of race went beyond colour to include concepts such as culture. See Carola Lingaas, The Concept of Race in International Criminal Law (previously cited): “Individuals were categorised on the basis of their appearance, social acceptance, and descent (or blood, as it commonly was called), the purpose being to define their individual social, economic, and political status.”

66 See, for example, CERD, Report: Admissibility of the Inter-State Communication submitted by Qatar against Saudi Arabia, 30 August 2019, UN Doc. CERD/C/99/6; and CERD, Concluding Observations: India, 5 May 2007, UN Doc. CERD/C/IND/CO/19, para. 8; CERD, General Recommendation XXX on Discrimination against Non-citizens, 1 October 2002; CERD, General Recommendation XXIX on Article 1, Paragraph 1, of the Convention (Descent), 1 November 2002.

67 The ICJ has held: “The Court observes that the definition of racial discrimination in the Convention includes ‘national or ethnic origin’. These references to ‘origin’ denote, respectively, a person’s bond to a national or ethnic group at birth, whereas nationality is a legal attribute which is within the discretionary power of the State and can change during a person’s lifetime... The Court notes that the other elements of the definition of racial discrimination, as set out in Article 1, paragraph 1, of the Convention, namely race, colour and descent, are also characteristics that are inherent at birth...” ICJ, Application of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Qatar v. UAE), Preliminary Objections, judgment, 4 February 2021.

эрхийг зөрчих нь апартеидын гэмт хэрэг болж байна.

Энэхүү ойлголт нь олон улсын эрүүгийн эрх зүйд ч нарийн төвөгтэй байдаг. Апартеидын тухай конвенц болон Ромын Дүрэмд зааснаар апартеидын гэмт хэрэг гэдэг нь тухайн дэглэмийг хадгалах зорилгоор “арьс үндэсний нэг бүлэг нь нөгөө бүлгийг” дарлах, ноёрхох тогтолцоо гэж заасан. Гэвч эдгээр баримт бичгийн аль алинд нь «арьс үндэсний бүлэг” гэсэн нэр томъёог тайлбарладаггүй.

Эндээс хүний эрхийн олон улсын эрх зүй болон олон улсын эрүүгийн эрх зүйн хоорондын холбоог авч үзье. Апартеидын тухай конвенцийн оршил хэсэгт Арьс Үндсээр Алагчлах Үзлийн Бүх Хэлбэрийг Устгах тухай олон улсын Конвенцийг дурдсан байдаг тул үүнд тодорхойлсон арьс үндэс болон арьс үндсээр алагчлах тухай ойлголт нь Апартеидийн конвенцид тодорхойлсон нэр томъёотой хамааралтай байж болно.⁶⁸ Тиймээс хэрэв гэмт этгээд урьдчилан тооцоолж, олон улсын эрүүгийн эрх зүйд тусгайлан заасан шаардлагыг зөрчөөгүй байсан ч дээрх хамаарлаас шалтгаалан гэм буруутайд тооцогдох боломжтой.⁶⁹ Цаашлаад Ромын Дүрмийн төслийг боловсруулагчид Геноцидийн конвенц дахь «арьс үндэсний бүлгүүд» гэсэн ойлголт, Апартеидын тухай конвенцид тусгасан ойлголт болон 1990-ээд оны сүүлээс эхлэн олон улсын шүүх байгууллагууд болон хүний эрхийн механизмд хүлээн зөвшөөрсөн “арьс үндэс”, “арьс үндэсний бүлгийн” тухай субъектив ойлголтуудыг анхааран үзсэн.⁷⁰ Тиймээс Ромын Дүрэм эсхүл Апартеидын тухай конвенцийн тодорхойлолтыг ашиглан шийдвэр гаргаж байгаа шүүхийн байгууллага “арьс үндэсний бүлгийг” илүү өргөн хүрээнд тодорхойлох магадлалтай.

Олон улсын эрүүгийн болон бусад шүүх байгууллагууд “арьс үндэсний бүлэг» гэсэн нэр томъёог олон улсын эрх зүйн хүрээнд геноцид гэх мэт бусад гэмт хэрэгт үндэслэн

68 Carola Lingaas recognizes in *The Concept of Race in International Criminal Law* (previously cited) that international human rights law may assist in the interpretation of international criminal law but argues that the ICERD definition of race would be too broad (noting the circular definition of race as including “race, colour, descent, and national and ethnic origin”). She relies on Steven Ratner and others, *Accountability for Human Rights Atrocities in International Law: Beyond the Nuremberg Legacy* (previously cited), p. 126; and Corsin Bisaz, *The Concept of Group Rights in International Law: Groups as Contested Right-Holders, Subjects and Legal Persons*, 2012, p. 103. Other scholars have emphasized the links between the concepts in international human rights law and international criminal law and advocated adopting the ICERD definition to explain “racial groups” in the Apartheid Convention and the Rome Statute. John Dugard and John Reynolds, “Apartheid, International Law, and the Occupied Palestinian Territories” (previously cited), p. 886; UN Economic and Social Commission on West Asia (ESCWA), *Israeli Practices Towards the Palestinian People and the Question of Apartheid: Palestine and the Israeli Occupation*, March 2017, UN Doc. E/ ESCWA/ECRI/2017/1; Evelyne Schmid, *Taking Economic, Social and Cultural Rights Seriously in International Criminal Law*, 2015, p. 142.

69 See Carola Lingaas, “Jewish Israeli and Palestinians as distinct ‘racial groups’ within the meaning of the crime of apartheid?” (previously cited), which raises the concern that too broad a definition of “racial groups” in the international criminal law context could violate the principle of legality (particularly related to the requirement of foreseeability). However, the jurisprudence of both international criminal courts and international human rights bodies leads to a definition of “racial group” as a social construct with possible overlap with colour, descent, national or ethnic origin, while being primarily a subjective question in the eyes of the perpetrator. Indeed, the ICTY has cautioned against any attempt to disentangle “national, ethnical, racial or religious groups” as the list appears in the Genocide Convention since the prohibition appeared aimed at what was recognized before the Second World War as “national minorities” and that any “attempt to differentiate each of the named groups on the basis of scientifically objective criteria would thus be inconsistent with the object and purpose of the Convention”. See ICTY, *Prosecutor v. Krstić*, Case IT-98-33, Trial Chamber judgment, 2 August 2001. This holistic understanding of race and racial discrimination appears to have influenced the drafting of the ICERD and must be the basis of an interpretation of the Apartheid Convention.

70 See, for example, ICTY, *Prosecutor v. Jelisić*, Case IT-95-10, Trial Chamber judgment, 14 December 1999, para. 70; and ICTY, *Prosecutor v. Blagojević and Jokić*, Case IT-02-60, Trial Chamber judgment, 17 January 2005, para. 667.

тайлбарлаж байна.⁷¹ Хууль эрх зүй бол хувьсан өөрчлөгддөг судлагдахуун бөгөөд “арьс үндэсний бүлэг”-ийг эцсийн байдлаар тодорхойлоход бэрхшээлтэй гэдгийг хүлээн зөвшөөрөөд байна. Эхэндээ «арьс үндэсний бүлэг”-ийг ихэвчлэн туйлын «объектив» талаас нь, тухайлбал “хэл, соёл, үндэстэн, шашны хүчин зүйлээс үл хамааран ихэвчлэн газарзүйн бүс нутагтай ихэвчлэн холбогддог удамшлын бие махбодийн шинж чанарт үндэслэн” тодорхойлохыг оролддог байсан.⁷² Гэвч хожим нь Олон Улсын Шүүх арьс үндэсний бүлгийн гишүүн байна гэдэг нь объектив гэхээс илүүтэй субъектив ойлголт гэдгийг хүлээн зөвшөөрсөн.⁷³ Ингэснээр олон улсын шүүхүүд “арьс үндэсний бүлэг” гэх ойлголтыг авч үзэхдээ гэм буруутай талын (гэм буруутан өөрөө хохирогчоо сонгодог учраас) асуудлыг илүү анхаарч дараа нь хохирогч гэж хэнийг үзэх эсэхийг тухайн тохиолдол бүрийн нөхцөл байдалд үндэслэн тодорхойлдог.⁷⁴

Тиймээс арьс үндэсний бүлэг гэдгийг «бие махбодын болон соёлын тодорхой шинж чанараасаа шалтгаалан бусдаас дорд үзэгддэг” бүлгүүд гэж ойлгож болно.⁷⁵ Товчхондоо “арьс үндэсний асуудал бол нь гэмт этгээд өөрийн гэмт хэргийн бай гэж тодорхойлсон гишүүдийг тухайлан нэрлэж, тэднийг гутаан доромжлох явдал юм”. Гэмт этгээд өөрөөсөө дорд гэж үзсэн бүлгээ дарангуйлдаг.⁷⁶ Энэ мэтээр «хэрэв тухайн арьс үндэсний бүлгийг бусдаас ангид хэмээн үзэж, тэдэнтэй өөрөөр хандаж байвал тэр нь апартеидын гэмт хэрэгт тодорхойлсон арьс үндэсний бүлэг мөн.”⁷⁷

Эмнести Интернэшнл энэхүү тайландаа хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэгтэй

71 See, for instance, the discussion in Carola Lingaas, “Imagined Identities: Defining the Racial Group in the Crime of Genocide”, *Genocide Studies and Prevention: An International Journal*, June 2016, Volume 10, Issue 1, scholarcommons.usf.edu/gsp/vol10/iss1/9. It is noteworthy that the Apartheid Convention was modelled on the Genocide Convention and neither treaty defines “racial group”. See Steven Ratner and others, *Accountability for Human Rights Atrocities in International Law: Beyond the Nuremberg Legacy* (previously cited), p. 126; and Carola Lingaas, *The Concept of Race in International Criminal Law* (previously cited), p. 156.

72 ICTR, *Prosecutor v. Akayesu*, Case ICTR-96-4, Trial Chamber judgment, 2 September 1998, para. 514. It should be noted that the phrase “often identified with” introduces an element of subjectivity. In addition, the decision is much criticized. International law expert William Schabas, for example, has noted that the understanding of race expressed in this decision was at odds with the understanding of race that was prevalent in 1948 when the Genocide Convention was adopted (which was much broader and would have included “national, ethnic, and even religious minorities”). See William Schabas, “Groups Protected by the Genocide Convention: Conflicting Interpretations from the International Criminal Tribunal for Rwanda”, June 2000, *ILSA Journal of International & Comparative Law*, Volume 6, Issue 2, nsuworks.nova.edu/ilsajournal/vol6/iss2/10. Indeed, in 1948 the term “racial group” would have included groups such as Germans, Poles and the Jews. See Diane Marie Amann, “Group Mentality, Expressivism, and Genocide”, January 2002, *International Criminal Law Review*, Volume 2, Issue 2, p. 98. In fact, in the context of crimes committed by Nazi Germany, a number of courts considered that Jews constituted a racial group. See, for example, *British Military Court, United Kingdom v. Kramer and Others (“Belsen Trial”), 1947, 2 L.R.T.W.C. I, para. 106.*

73 ICTR, *Prosecutor v. Rutaganda*, Case ICTR-96-3, Trial Chamber judgment, 26 May 2003, para. 56; ICTY, *Prosecutor v. Jelisić*, Case IT-95-10, Appeals Chamber judgment, 14 December 1999, para. 70. See also Carola Lingaas, “The Crime against Humanity of Apartheid in a Post-Apartheid World” (previously cited), pp. 86-115.

74 ICTR, *Prosecutor v. Bagilishema*, Case ICTR-95-1A, Trial Chamber judgment, 7 June 2001, para. 65; ICTR, *Prosecutor v. Nahimana and Others*, Case ICTR-99-52, Appeals Chamber judgment, 28 November 2007, para. 496; ICTY, *Prosecutor v. Brđanin*, Case IT-99-36-T, Trial Chamber judgment, 1 September 2004, para. 683. In *Ntaganda*, the ICC Pre-Trial Chamber used terms such as “policy to attack civilians perceived to be non-Hema” and “those perceived to be non-originares” rather than “objective” descriptions of victim groups. See ICC, *Prosecutor v. Ntaganda*, Case ICC-01/04-02/06, ICC Pre-Trial Chamber, Decision Pursuant to Article 61(7)(a) and (b) of the Rome Statute on the Charges of the Prosecutor Against Bosco Ntaganda, 9 June 2014, paras 19-21. However, in the ICC’s *Prosecutor v. Al Bashir* case, the Pre-Trial Chamber appeared to adopt a more “objective” approach, although it stated that it need not go into the objective/subjective debate. *Prosecutor v. Al Bashir*, Case ICC-02/05-01/09, Pre-Trial Chamber, Decision on the Prosecution’s Application for a Warrant of Arrest against Omar Al-Bashir, 4 March 2009, paras 136-137 and footnote 52. See also the Partly Dissenting Opinion of Judge Anita Uacka in the latter case, paras 24-26.

75 Walter Kdlin and Jürg Kynzli, *The Law of International Human Rights Protection*, 2009, p. 369.

76 Carola Lingaas *The Concept of Race in International Criminal Law* (previously cited), p. 164.

77 Carola Lingaas, “The Crime against Humanity of Apartheid in a Post-Apartheid World” (previously cited), pp. 101-102.

холбоотойгоор дээрх “арьс үндэсний бүлгүүд»-ийн субъектив ойлголтыг ашигласан болно.

4.4. ХҮН ТӨРӨЛХТНИЙ ЭСРЭГ ГЭМТ ХЭРЭГ

Хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг гэдэг нь төрийн эсхүл байгууллагын бодлогын дагуу энгийн иргэд рүү чиглэсэн өргөн цар хүрээтэй буюу зохион байгуулалттай халдлагын нэг хэсэг болгон үйлдсэн гэмт хэргүүдийг хэлнэ.⁷⁸ Хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг нь нийт олон улсын хамтын нийгэмлэгийн хувьд хамгийн ноцтой гэмт хэрэгт тооцогддог. Эдгээр гэмт хэрэг нь хаана үйлдэгдсэн, тухайн улс Ромын Дүрмийг соёрхон баталсан эсэх, эсхүл дотоодын хууль тогтоомжийн дагуу гэмт хэрэгт тооцох эсэхээс үл хамааран олон улсын эрх зүйгээр гэмт хэрэгт тооцогдоно. Дайн болон энх тайвны аль ч үед эдгээр үйлдлийг хориглодог. Олон улсын эрх зүйн дагуу апартеидын гэмт хэрэг нь хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэгт тооцогддог учраас олон улсын заншлын эрх зүйн хүрээнд хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг гэж тооцох хэд хэдэн шалгуурыг боловсруулсан байдаг.⁷⁹

Хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэгт холбогдох нийтлэг дөрвөн шалгуур байдаг. Үүнд:

1. тухайн гэмт хэрэг нь “өргөн цар хүрээний эсхүл зохион байгуулалттай халдлагын” нэг хэсэг болж үйлдэгдсэн байх;
2. халдлага нь “энгийн иргэдийн эсрэг чиглэсэн” байх;⁸⁰
3. тухайн гэмт хэргийг үйлдэхдээ халдлага гэдгийг мэдсэн байх,
4. төрийн эсхүл байгууллагын бодлогын хүрээнд халдлага үйлдсэн байх зэрэг орно.

Эдгээр ерөнхий шалгуурууд нь хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэгт тооцож тухайлан хориглох үйлдлүүдийг тодорхойлдог. Гэхдээ хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг бүр гэмт үйлэлтэй холбоотой нэмэлт бүрэлдэхүүнийг шаарддаг. Хүн төрөлхтний эсрэг апартеидийн гэмт хэргийн хувьд дээрх ерөнхий шалгуурыг хангасан байхын зэрэгцээ нэг арьс үндэсний бүлэг нь нөгөө бүлгээ (4.3 “Арьсны нэг өнгө бүхий бүлэг рүү чиглэсэн дарлал, ноёрхол” хэсгийг харна уу) байнга дарлаж, ноёрхох тогтолцооны дэглэм (4.2 “Дарлах болон ноёрхох тогтолцооны дэглэм” хэсгийг харна уу) бий болгож, дарлал, ноёрхлын тогтолцооны дэглэмийг (4.6 “Тусгайлан зорьсон/санаатай үйлдэл” хэсгийг харна уу) байгуулах, (Апартеидын тухай конвенц дор) эсхүл хадгалах онцгой зорилгоор (Ромын Дүрэм дор) хүнлэг бус эсхүл хүмүүнлэг бус үйлдлүүд хийж (4.5 “Хэрцгий, хүмүүнлэг бус үйлдлүүд” хэсгийг харна уу) байгааг нотлохыг шаарддаг.

Халдлага нь өргөн хүрээг хамарсан, зохион байгуулалттай гэсэн шалгууруудыг зэрэг хангасан байх албагүй. Харин өргөн хүрээг хамарсан, эсхүл тогтолцооны шинжтэй байхад хангалттай. Ямар халдлагыг өргөн хүрээг хамарсан, эсхүл зохион байгуулалттай гэж үзэх эсэхийг тодорхойлоход олон улсын эрүүгийн эрх зүйн гэмт хэргийг шийдвэрлэсэн тохиолдлууд тусална. Өргөн хүрээг хамарсан халдлагыг тодорхойлох

78 Rome Statute, Article 7(1).

79 Rome Statute, Article 7(1); Apartheid Convention, Article II, chapeau.

80 The term “population”, in the definition of crimes against humanity, has been interpreted to imply the “collective nature of the crime as an attack upon multiple victims”. See ICC, Situation in the Republic of Kenya, Case ICC-01/09, Pre-Trial Chamber, Decision Pursuant to Article 15 of the Rome Statute on the Authorization of an Investigation into the Situation in the Republic of Kenya, 31 March 2010, para. ICC, Prosecutor v. Bemba, Case ICC-01/05-01/08, Decision to Hold a Hearing Pursuant to Rule 118(3) of the Rules of Procedure and Evidence, 15 June 2009, para. 77; ICTY, Prosecutor v. Kunarac and Others, Case IT-96-23 and IT-96-23/1, Trial Chamber judgment, 22 February 2001, para. 424; ICTY, Prosecutor v. Tadić, Case IT-94-1, Trial Chamber, Opinion and Judgment, 7 May 1997, para. 644. See also ICTY, Prosecutor v. Gotovina and Others, Case IT-06-90, Trial Chamber judgment, volume II, 15 April 2011, para. 1704, where the court held that “population” means that “enough individuals were targeted in the course of the attack, or that they were targeted in such a way” as to make it clear that the victims were more than just “a limited and randomly selected number of individuals” who were targeted, but that this does not require an attack against the “entire population” or all members of the population.

хүчин зүйлийн нэг нь хохирогчдын тоо болон үйлдсэн хэргийн цар хүрээ байдаг.⁸¹ Түүнчлэн уг нэр томьёо нь мөн газарзүйн утгыг илэрхийлж болно.⁸² Олон улсын эрүүгийн хэд хэдэн шүүх хуралдаанаас “өргөн хүрээ” гэдэг нэр томьёог «хохирогчийн тоогоор» тодорхойлдог бөгөөд гарсан тус тусдаа үйлдэгдсэн эсэхээс үл хамааран газарзүйн хувьд өргөн хүрээгээр авч үзэж болно.⁸³ Олон Улсын Эрүүгийн Шүүхийн урьдчилсан хуралдаан аливаа үйлдлийг “өргөн цар хүрээтэй” гэж үнэлэхдээ “дан ганц тоон эсхүл газарзүйн шинж чанар бус, харин хэрэг тус бүрийн бодит нөхцөл байдалд тулгуурлан үнэлэх ёстой” гэж тодорхойлсон байдаг.⁸⁴ Тиймээс хэд хэдэн хүнлэг бус халдлагын хэргүүдийг нэгтгээд өргөн цар хүрээтэй гэж үзэж болохоос гадна нэг удаагийн их хэмжээний гарз хохирол учруулсан хүмүүнлэг бус үйлдэл ч мөн адил орно.⁸⁵

“Тогтолцооны шинжтэй” гэсэн нэр томьёог гэмт хэрэг болон бусад хориглосон үйлдлүүд нь тохиолдлын шинжтэй биш, харин зохион байгуулалттайгаар үйлдсэн тохиолдолд хэрэглэдэг.⁸⁶ Олон улсын шүүх байгууллагуудын зүгээс ихэвчлэн гэмт хэргийн хэв маягийг харгалзан үздэг бөгөөд ижил төрлийн гэмт үйлдлийг санаатайгаар тогтмол дахин давтан үйлдэж байгаа нь зохион байгуулалттай гэдгийг илтгэдэг гэж үздэг.⁸⁷

Ромын Дүрмийн 7 дугаар зүйлийн 2(a)-д зааснаар “аливаа энгийн хүмүүст халдах” буюу “[7 дугаар зүйлийн] 1 дэх хэсэгт заасан үйлдэл нь ийм халдлагыг үйлдэхэд чиглэгдсэн төрийн болон байгууллагын бодлогыг хэрэгжүүлэх буюу ийм бодлогод тус дөхөм үзүүлэхэд чиглэгдсэн аливаа энгийн хүмүүсийн эсрэг хийгдсэн олон удаагийн үйлдэл бүхий зан үйлийг” хэлнэ.⁸⁸ Олон улсын эрүүгийн шүүхийн эрх зүйн судлалын үүднээс энгийн иргэдэд халдах гэдэг нь заавал цэргийн дайралт байх албагүй, харин тэдэнтэй зүй бус харьцаж байгаа тохиолдлыг ч хамруулна.⁸⁹ Энгийн иргэд рүү “чиглэсэн» гэх нэр томьёо нь тухайн халдлагад энгийн иргэд “өртсөн” гэхээсээ илүүтэйгээр анхнаасаа тэдэн рүү дайрах зорилготой байсныг илэрхийлдэг.⁹⁰ Энэ тохиолдолд энгийн иргэдийг

81 See ICTR, *Prosecutor v. Akayesu*, Case ICTR-96-4, Trial Chamber judgment, 2 September 1998, para. 579; ICTY, *Prosecutor v. Kordić and Čerkez*, Case IT-95-14/2, Trial Chamber judgment, 26 February 2001, para. 179; ICTR, *Prosecutor v. Kayishema and Ruzindana*, Case ICTR-95-1, Trial Chamber judgment, 21 May 1999, para. 123.

82 ILC, Yearbook of the International Law Commission 2019, Supplement No. 10, UN Doc. A/74/10, paras 12 and 13. The ICC has held that an assessment of the quantitative and geographic facts will depend on the facts of each case: ICC, Situation in the Republic of Kenya, Case ICC-01/09, Pre-Trial Chamber, Decision Pursuant to Article 15 of the Rome Statute on the Authorization of an Investigation into the Situation in the Republic of Kenya, 31 March 2010, para. 95. See also ICC, *Prosecutor v. Bemba*, Case ICC-01/05-01/08, Trial Chamber, Judgment Pursuant to Article 74 of the Statute, 21 March 2016, para. 163.

83 ILC, Yearbook of the International Law Commission 2019, Supplement 10, UN Doc. A/74/10, paras 12 and 13.

84 ICC, Situation in the Republic of Kenya, Case ICC-01/09, Pre-Trial Chamber, Decision Pursuant to Article 15 of the Rome Statute on the Authorization of an Investigation into the Situation in the Republic of Kenya, 31 March 2010, para. 95. See also ICC, *Prosecutor v. Bemba*, Case ICC-01/05-01/08, Trial Chamber, Judgment Pursuant to Article 74 of the Statute, 21 March 2016, para. 163.

85 ILC, Yearbook of the International Law Commission 1996, Volume II, Part Two, para. 4 of the commentary to Article 18 of the draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind, p. 47.

86 ICTY, *Prosecutor v. Kunarac and Others*, Case IT-96-23 and IT-96-23/1, Trial Chamber judgment, 22 February 2001, para. 429. See also ICTY, *Prosecutor v. Blakić*, Case IT-95-14, Trial Chamber judgment, 3 March 2000, para. 203; and ICTR, *Prosecutor v. Akayesu*, Case ICTR-96-4, Trial Chamber judgment, 2 September 1998, para. 580.

87 ICTY, *Prosecutor v. Kunarac and Others*, Case IT-96-23 and IT-96-23/1, Trial Chamber judgment, 22 February 2001, para. 429. See also ICTY, *Prosecutor v. Tadić*, Case IT-94-1, Trial Chamber, Opinion and Judgment, 7 May 1997, para. 648.

88 Rome Statute, Article 7(2)(a)

89 ICTY, *Prosecutor v. Perić*, Case IT-04-81, Trial Chamber judgment, 6 September 2011, para. 82. See also ICTY, *Prosecutor v. Gotovina and Others*, Case IT-06-90, Trial Chamber judgment, volume II, 15 April 2011, para. 1702; ICTR, *Prosecutor v. Semanza*, Judgment, Case ICTR-97-20, 15 May 2003, para. 327. See also ICTY, *Prosecutor v. Kunarac and Others*, Case IT-96-23 and IT-96-23/1, Appeals Chamber judgment, 12 June 2002, para. 86.

90 See, for example, ICTY, *Prosecutor v. Blakić*, Case IT-95-14, Trial Chamber judgment, 3 March 2000, para. 208, footnote 401.

санамсаргүй үйлдлийг хохирогч гэж үзэхгүй, харин халдлагын бай гэж үзвэл зохино.⁹¹

Засгийн газраас энгийн иргэд рүү зориудаар халдах бодлого хэрэгжүүлэх нь маш ховор тохиолдол юм. Тиймээс бодлогын шинжтэй элемент нь ерөнхийдөө халдлагыг “анхнаасаа зохион байгуулалттай”⁹² үйлдэхийг хэлэх бөгөөд ялангуяа “ижил дараалалтайгаар олон удаа давтан үйлдсэн, эсхүл төр болон байгууллагаас урьдчилан боловсруулж, зохион байгуулж, алба хаагчид нь нийтээрээ оролцох” утгыг илэрхийлнэ.⁹³

Хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэргийн тухайд нэг арьс үндэсний бүлэг нөгөө бүлгээ дарлах, ноёрхох тогтолцооны мөн чанар нь энгийн иргэдийн эсрэг хүнлэг бус, хүмүүнлэг бус үйлдлийг өргөн хүрээнд эсхүл тогтолцооны шинжтэй халдлагуудын нэг хэсэг болгон үйлдсэн байх шаардлагыг хангасан байна.

Хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг үйлдсэн хувь хүн нь үйлдсэн хэргийнхээ бүрэлдэхүүний талаар тодорхой хэмжээнд мэдэж байсан тохиолдолд эрүүгийн хариуцлага хүлээдэг.⁹⁴ Ялангуяа хийсэн үйлдэл нь өргөн хүрээг хамарсан эсхүл тогтолцооны шинжтэй халдлагын нэг хэсэг гэдгийг гэмт этгээд мэдэж байсан байх ёстой. Гэхдээ хариуцлага хүлээхийн тулд өргөн хүрээг хамарсан, эсхүл тогтолцооны шинжтэй халдлагыг өөрөө санаачилж, зохион байгуулсан байх албагүй. Харин тухайн халдлагыг өргөн цар хүрээтэй халдлагын нэг хэсэг гэдгийг мэдэж үйлдсэн байхад л хангалттай.⁹⁵ Хувь хүн нь энгийн иргэн, эсхүл цэргийн алба хаагч байхаас үл хамааран хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэргийг гардаж үйлдэхээс гадна хамтран үйлдсэн, шууд бусаар үйлдсэн, зохион байгуулсан, захиалсан, тусламж дэмжлэг үзүүлсэн болон тушаал өгсөн тохиолдолд хариуцлага хүлээнэ.⁹⁶

Хүнлэг бус, хүмүүнлэг бус үйлдлийн бай болсон энгийн иргэд гэдэг нь бүх хүн (эсхүл арьс үндэсний бүлэг) гэсэн утгыг илэрхийлэхгүй. Олон улсын шүүхүүд хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэргийн тодорхойлолт дахь “хүн ам” гэсэн нэр томьёог тайлбарлахдаа “олон

91 See, for example, ICTY, *Prosecutor v. Kunarac and Others*, Case IT-96-23 and IT-96-23/1, Trial Chamber judgment, 22 February 2001, para. 421: “The expression ‘directed against’ specifies that in the context of a crime against humanity the civilian population is the primary object of the attack”.

92 ICC, *Prosecutor v. Gbagbo*, Case ICC-02/11-01/11, Decision on the Confirmation of Charges, 12 June 2014, para. 216. The court held (para. 215) that “an attack which is planned, directed or organised – as opposed to spontaneous or isolated acts of violence – will satisfy the policy criterion, and there is no requirement that the policy be formally adopted.” The court noted that “... evidence of planning, organisation or direction by a State or organisation may be relevant to prove both the policy and the systematic nature of the attack, although the two concepts should not be conflated.”

93 ICC, *Prosecutor v. Katanga*, Case ICC-01/04-01/07, Trial Chamber, Judgment Pursuant to Article 74 of the Statute, para. 1109. See also ICC, *Prosecutor v. Bemba*, Case ICC-01/05-01/08, Decision to Hold a Hearing Pursuant to Rule 118(3) of the Rules of Procedure and Evidence, 15 June 2009, para. 81: “The requirement of ‘a State or organizational policy’ implies that the attack follows a regular pattern. Such a policy may be made by groups of persons who govern a specific territory or by any organization with the capability to commit a widespread or systematic attack against a civilian population. The policy need not be formalised. Indeed, an attack which is planned, directed or organized - as opposed to spontaneous or isolated acts of violence - will satisfy this criterion.”

94 Rome Statute, Article 7(1). See also ICTY, *Prosecutor v. Kuprekić and Others*, Case IT-95-16, ICTY Trial Chamber judgment, 14 January 2000, para. 556: (“the requisite mens rea for crimes against humanity appears to be comprised by (1) the intent to commit the underlying offence, combined with (2) knowledge of the broader context in which that offence occurs.”). See also ICTY, *Prosecutor v. Tadić*, Case IT-94-1, Appeals Chamber judgment, 15 July 1999, para. 271; ICTR, *Prosecutor v. Kayishema and Ruzindana*, Case ICTR-95-1, Trial Chamber judgment, 21 May 1999, paras 133-34.

95 See Antonio Cassese and Paola Gaeta, *Cassese’s International Criminal Law*, 3rd edition, Chapter 5.

96 See Antonio Cassese and Paola Gaeta, *Cassese’s International Criminal Law*, 3rd edition, Chapter 5.

тооны хохирогчид халдах гэмт хэргийн (хамтын) мөн чанар⁹⁷-ыг харгалзан үздэг бөгөөд “хязгаарлагдмал буюу санамсаргүйгээр сонгогдсон хүмүүсийн тооноос”⁹⁸ өргөн хүрээнд ойлгодог. Гэхдээ энэ нь “бүх хүн” гэсэн утга хараахан биш. Иймээс нийгмийн зөвхөн нэг хэсэг бүлгийг эсхүл дэд бүлгийг сонгож, ялгаварлан усгаарлаж, дарлах зэрэг төрөл бүрийн аргаар дарлал, ноёрхлын тогтолцоог тогтоодог.

4.5. ХҮНЛЭГ БУС, ХҮМҮҮНЛЭГ БУС ҮЙЛДЛҮҮД

Апартеидын тухай конвенцийн 2 дугаар зүйлд заасан хүнлэг бус үйлдэл, Ромын Дүрмийн 7 дугаар зүйлийн 1-д заасан хүмүүнлэг бус үйлдэл нь хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэргийн “биет” буюу “бодит” элементийг агуулдаг бөгөөд эдгээр жагсаалтад орсон аль ч үйлдлийг санаатайгаар үйлдсэн бүх тохиолдлыг гэмт хэрэгт тооцно. Апартеидийн конвенцид “хүнлэг бус” гэсэн нэр томьёо, харин Ромын Дүрмийн “хүмүүнлэг бус” гэсэн нэр томьёо хэрэглэснийг хоорондоо ялгаатай хэмээн үзэж болохгүй.

Ромын Дүрмийг боловсруулах үед гэмт хэргийг тодорхойлохдоо шинээр тодорхойлолт гаргаж ирэхээс илүүтэйгээр өмнө нь байсан олон улсын гэрээ хэлэлцээрт заасан гэмт хэргүүдийн тодорхойлолтыг дахин ашигласан.⁹⁹ Апартеидийн гэмт хэргийн тохиолдлын тухайд санаа зорилго нь өөр хэмээн үзэх үндэслэл байхгүй. Ромын Дүрмийг боловсруулагчид төсөл боловсруулахдаа Апартеидийн конвенцийн анхааран үзсэн төдийгүй зарим үг хэллэгийг “шууд хуулбарлан” ашигласан.¹⁰⁰ “Бусад хүмүүнлэг бус үйлдэл”-ийн аль нь апартеидын гэмт хэрэгт хамаарах болохыг тогтоохын тулд Ромын Дүрмийн 7 дугаар зүйлийн 1-д хориглосон үйлдлүүдтэй харьцуулан дүгнэхээс гадна Апартеидын тухай конвенцийн 2 дугаар зүйлд заасан үйлдлүүдийг авч үзэх шаардлагатай¹⁰¹ гэсэн үзлийг хэд хэдэн хууль зүйн эрдэмтэд дэмждэг¹⁰² бөгөөд зарим нэг

97 See ICC, Situation in the Republic of Kenya, Case ICC-01/09, Pre-Trial Chamber, Decision Pursuant to Article 15 of the Rome Statute on the Authorization of an Investigation into the Situation in the Republic of Kenya, 31 March 2010, para. 82; Prosecutor v. Bemba, Case ICC-01/05-01/08, Decision to Hold a Hearing Pursuant to Rule 118(3) of the Rules of Procedure and Evidence, 15 June 2009, para. 77; ICTY, Prosecutor v. Kunarac and Others, Case IT-96-23 and IT-96-23/1, Trial Chamber judgment, 22 February 2001, para. 424; ICTY, Prosecutor v. Tadić, Case IT-94-1, Trial Chamber, Opinion and Judgment, 7 May 1997, para. 644. See also ILC, Yearbook of the International Law Commission 1994, Volume II, Part Two, p. 40, para. 14: “the definition of crimes against humanity encompasses inhumane acts of a very serious character involving widespread or systematic violations aimed at the civilian population in whole or in part.”

98 ICTY, Prosecutor v. Kunarac and Others, Case IT-96-23 and IT-96-23/1, Appeals Chamber judgment, 12 June 2002, para. 90.

99 For instance, the definition of the crime of genocide (Article 8) reproduces, mostly word for word, the definition of the crime under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (adopted by UNGA Resolution 260 A (III) on 9 December 1948, entered into force on 12 January 1951). The same is true of the list of war crimes (Article 8), which by and large reproduces “grave breaches” under the four 1949 Geneva Conventions and their two Additional Protocols.

100 The phrase “domination by one racial group over any other racial group or groups” in Article 7(2)(h) of the Rome Statute was copied from Article II(c) of the Apartheid Convention.

101 In other words, “inhumane acts of a similar character intentionally causing great suffering, or serious injury to body or to mental or physical health” (Rome Statute, Article 7(1)(k)), which in the specific circumstances constitute the crime against humanity of apartheid (Rome Statute, Article 7(1)(j)).

102 Gerhard Werle and Florian Jessberger, Principles of International Criminal Law (previously cited), p. 384; Kai Ambos and others, “Article 7 – Crimes against humanity” (previously cited), p. 284; Carola Lingaas, “The Crime against Humanity of Apartheid in a Post- Apartheid World” (previously cited), pp. 96-97. Further, the provision in Article 7(2)(h) of the Rome Statute that defines “apartheid” indicates that the “inhumane acts” constituting apartheid must be “of a character similar to those referred to in paragraph 1 [of Article 7]” rather than specifying that they must be limited to precisely such acts, and therefore confirms that the definition includes acts not contained within the strict confines of paragraph 1. See, for example, Mark Klamburg (editor), Commentary on the Law of the International Criminal Court, 2017, cmn-kh.org/clicc, p. 59. In addition, the list of inhumane acts in Article 7(1) is open as it includes “other inhumane acts” in Article 7(1)(k).

шүүх шийдвэр гаргахдаа хэрэглэсэн байдаг.¹⁰³ Тиймээс энэхүү тайланд хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэргийг тайлбарлахдаа Ромын Дүрмийн 7 дугаар зүйлийн 1-д заасан хүмүүнлэг бус үйлдлүүдийг авч үзсэн бөгөөд ингэхдээ Апартеидийн Конвенцид заасан хүнлэг бус үйлдлүүдийг эдгээрт хамруулсан.

4.6. ТУСГАЙ САНАА ЗОРИЛГО

Олон улсын заншлын эрх зүй, Апартеидийн конвенц болон Ромын Дүрэмд зааснаар аливаа гэмт хэргийг апартеидын гэмт хэрэгт тооцохын тулд арьс үндсээр дарлах, ноёрхох тогтолцоог бий болгох, хадгалах “тусгай зорилго”¹⁰⁴ агуулсан байх шаардлагатай. Түүнчлэн Ромын Дүрэмд заасан хүн төрөлхтний эсрэг бүх төрлийн гэмт хэргийн тухайд гэмт хэрэг үйлдэгч нь өөрийн гэмт үйлдлийн талаарх ерөнхий мэдэж байхыг шаарддаг. Апартеидийн гэмт хэргийн субъектив элементийн хувьд гэмт хэрэг үйлдэгч нь “уг дэглэмийг хадгалах санаа зорилгоор”,¹⁰⁵ “дарангуйлал тогтоож, хадгалах зорилгоор”,¹⁰⁶ “урьдчилан төлөвлөх замаар”¹⁰⁷ хэрцгий, хүмүүнлэг бус үйлдэл хийсэн, эсхүл гэмт хэрэг үйлдэхдээ ерөнхийдөө “санаатайгаар буюу мэдэж байх”¹⁰⁸ шаардлагатай. Ромын Дүрэмд заасан “санаа зорилго” гэх хууль зүйн шаардлагад гэмт хэрэгтэн “ямар үр дүн гаргах, эсхүл ийм үр дүн гарах нь тодорхой гэдгийг мэдэж” тухайн “үйлдлийг хийх” утга хамаарна.¹⁰⁹

Энд өгүүлж буй санаа зорилго гэдгийг сэдэл гэж ойлгож болохгүй,¹¹⁰ ялангуяа арьс үндэсний үзэн ядалт, дайсагнал гэж эндүүрч бүр ч болохгүй. Энд дурдсан санаа зорилго нь зөвхөн уг тогтолцоог бий болгож, хадгалахтай холбоотой. Энэхүү санаа зорилго нь анхнаасаа эцсийн зорилго байж болно, эсхүл санаатай болон санамсаргүйгээр өөр бусад зорилгод хүрэхэд шаардлагатай алхам байж болно.¹¹¹ Зарим тохиолдолд дарлал, ноёрхлын тогтолцоог тогтоож, хадгалах зорилго нь илт тодорхой байх хэдий ч ихэнх тохиолдолд тусгай санаа зорилгыг бодит үйл баримтаас дүгнэх шаардлагатай болдог.

Олон улсын шүүхээс Геноцидын хэд хэдэн гэмт хэргийг шийдвэрлэхдээ гэмт хэргийн санаа зорилгыг тодорхойлох шаардлагатай болсон. Тусгай зорилготой байсан эсэхийг “шууд нотлох баримт байхгүй үед тодорхой хэд хэдэн баримт, хэргийн нөхцөл байдалд үндэслэн дүгнэж болох” хэдий ч үүнийг маш болгоомжтой хийх хэрэгтэй.¹¹² Үүнд “нэг бүлгийн эсрэг чиглэсэн зохион байгуулалттай гэмт үйлдлүүд, харгис хэрцгий үйлдлийн

103 Indeed, one of the inhumane acts proscribed as a crime against humanity in Article 7 of the Rome Statute is the crime of persecution, which is defined as “the intentional and severe deprivation of fundamental rights contrary to international law by reason of the identity of the group or collectivity”, and as such matches the more extensive list in the Apartheid Convention. See Miles Jackson, “Expert Opinion” (previously cited), para. 23.

104 Under the Rome Statute the special intent is to maintain the system; an intention to establish such a regime would not be sufficient.

105 Rome Statute, Article 7(2)(h).

106 Apartheid Convention, Article II, chapeau.

107 Apartheid Convention, Article II(c).

108 Article 30 of the Rome Statute sets out the “mental element” of crimes under the Statute generally.

109 Rome Statute, Article 30(2)(b).

110 ICJ, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), judgment, 26 February 2007, para. 189.

111 Miles Jackson, “Expert Opinion” (previously cited), para. 49. See also John Finnis, “Intention and side effects”, in *Intention and Identity: Collected Essays Volume II*, 2011, pp. 173, 176; and Andrew Ashworth and Jeremy Horder, *Principles of Criminal Law*, 9th edition, 2019, p. 191.

112 ICJ, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), judgment, 26 February 2007, paras 189, 373.

цар хүрээ, нийгмийн тодорхой бүлгийн гишүүн байсных нь төлөө хохирогчдыг зохион байгуулалттайгаар бай болгох, эсхүл хорлон сүйтгэх, гадуурхах үйлдлээ олон давтах” зэрэг орно.¹¹³

4.7. ЭЗЛЭН ТҮРЭМГИЙЛЛИЙН ҮЕИЙН АПАРТЕИД

Апартеидыг буруушаах, хориглох, гэмт хэрэгт тооцох явдал нь эзлэн түрэмгийллийн нөхцөл байдалд ч бас хамаарна.¹¹⁴ Эзлэлтийн үеийн эрх зүйн зохицуулалтын гол зорилго бол эзлэгч талыг эрх мэдэл, аюулгүй байдлын хараа хяналтаа тогтоохыг хүлээн зөвшөөрөхийн зэрэгцээ эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн оршин суугчдыг аль болох “энгийн” амьдралаар амьдрах боломжоор хангах юм.¹¹⁵ Олон Улсын Улаан Загалмай Хороо (ОУУЗХ)-ны тодорхойлсноор, эзлэгч тал нь “өөрсдийн хууль тогтоомж, соёл, уламжлалын хүрээнд өөрсдийн эрхшээл дор амьдарч буй хүмүүсийг хамгаалах, аюулгүй, сайн сайхан амьдрах орчин нөхцлийг бүрдүүлэх үүрэгтэй бөгөөд аль болох энгийн амьдралаар амьдрах баталгааг хангах ёстой.”¹¹⁶

Женевийн 4 дүгээр конвенцоор эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн оршин суугчдыг хамгаалах, тэдэнтэй хүнлэг харьцах үүргийг эзлэгч талд оноосон. Эзлэгч тал нь өөрсдийн эрхшээлд орсон хүн амыг амар амгалан амьдруулах үүрэг хариуцлага хүлээнэ. Түүнчлэн эзлэгч тал нь хамгаалалтдаа авсан хүмүүсийг санаатайгаар хөнөөх, зүй бусаар харьцах, албадан шилжүүлэх, албадан гаргахыг хориглодог. Эзлэгч тал эзлэн авсан газар нутагт өөрийн иргэдийг шилжүүлэн суурьшуулахыг хориглодог. Тухайн эзлэгдсэн нутагт оршин сууж буй хүн амыг өөртөө нэгтгэх болон бусад арга замаар Женевийн 4 дүгээр конвенцид заасан эрх зүйн хамгаалалтаас гаргахыг хатуу хориглодог.

Эзлэлтийн үеийн эрх зүйд эзлэгч тал нь эзлэн авсан газар нутгийн уугуул хүн амтай ялгавартай харьцахыг зарим тохиолдолд хүлээн зөвшөөрдөг.¹¹⁷ Гэвч арьс үндэсний дарлал, ноёрхлын тогтолцоог бий болгох, хадгалах зорилгоор ялгавартай хандахыг хориглох бөгөөд үүнийг зөрчих нь олон улсын эрх зүйн заавал дагаж мөрдөх хэм

113 ICTY, Prosecutor v. Jelisić, Case IT-95-10, Appeals Chamber judgment, 5 July 2001, para. 47.

114 For an analysis of the applicable international law to the OPT, see Amnesty International, Troubled Waters: Palestinians Denied Fair Access to Water (Index: MDE 15/027/2009), 27 October 2009, [amnesty.org/en/documents/mde15/027/2009/en/](https://www.amnesty.org/en/documents/mde15/027/2009/en/); Amnesty International, Trigger-Happy: Israel's Use of Excessive Force in the West Bank (Index: MDE 15/002/2014), 27 February 2014, [amnesty.org/en/documents/mde15/002/2014/en](https://www.amnesty.org/en/documents/mde15/002/2014/en/)

115 The situation of belligerent occupation is partly governed by international humanitarian law, including specific provisions of the Hague Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annexed Regulations respecting the Laws and Customs of War on Land (Hague Regulations) of 18 October 1907; the Fourth Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War of 12 August 1949; and customary rules of international humanitarian law applicable to belligerent occupation, including the rule protecting persons in the power of a party to the conflict, detailed in Article 75 of the Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I). The ICJ and UN human rights treaty bodies have affirmed that an occupying power's conduct in occupied territory is bound not only by international humanitarian law but also by its obligations under the international human rights treaties that it has ratified, as well as customary rules of international human rights law.

116 ICRC, “West Bank: Israel Must Abide by International Humanitarian Law”, 13 September 2018, [icrc.org/en/document/west-bankisrael-must-abide-international-humanitarian-law](https://www.icrc.org/en/document/west-bankisrael-must-abide-international-humanitarian-law). See also Hague Regulations, Article 43. However, there are some caveats to this obligation, including that where the laws, cultures and traditions of the occupied people constitute a grave violation of international human rights law, the occupying power may be under an obligation to change or prohibit these laws, cultures and traditions, and that failure to do so may lead to its being held responsible. This obligation would include situations where the laws in place establish a regime or system of apartheid; see Miles Jackson, “Expert Opinion” (previously cited), paras 43 and 44.

117 See Hague Regulations, Article 43, and Fourth Geneva Convention, Article 64. The differential treatment is primarily required because international humanitarian law prohibits the occupying power from applying its own laws to the population in the occupied territories and therefore envisages different laws applying to its citizens and the population of the occupied territories.

хэмжээг зөрчсөн¹¹⁸ (апартеидыг хориглосон) үйлдэл болно.¹¹⁹

Түүнчлэн 1949 оны 8 сарын 12-ны өдрийн Женевийн конвенцийн нэмэлт протоколын 85 дугаар зүйлийн (4)(С) болон 1977 оны Олон улсын зэвсэгт мөргөлдөөний хохирогчдыг хамгаалах тухай нэгдүгээр Протоколд зааснаар “апартеид болон бусад арьс үндсээр алагчлах үзлээр хувь хүний нэр төрд чиглэсэн хүнлэг бус, гутаан доромжилсон үйлдлийг”¹²⁰ санаатайгаар үйлдсэн нь Женевийн конвенцийн ноцтой зөрчилд тооцогдоно. Конвенцийн тайлбарт дурдсанаар энэ нь “дайны талбар дахь” зөрчилд хамаарахгүй хэдий ч дайсны талын хүмүүсийн эрхэд халдсан үйлдэл бөгөөд дайсны тал гэдэгт энгийн иргэд, дайны хоригдлууд болон баригдсан алба хаагчид (hors de combat) орно.¹²¹ Тиймээс апартеидын дайны гэмт хэргийн гол онцлог бол эзлэгч тал нь эзлэгдсэн нутгийн хүн амыг арьс үндсээр алагчилж, дарлах, ноёрхох тогтолцооны дэглэмийг тогтоож, хадгалах замаар өөрийн үндэстэнд үр ашиг бий болгохыг хэлнэ.¹²² Эзлэн түрэмгийллээр олж авсан газар нутагт апартеидын тогтолцоог хадгалахын тулд хийж байгаа хориглосон үйлдлүүд нь нэг талаас хүн төрөлхтний апартеидын эсрэг гэмт хэрэг, нөгөө талаар апартеидын дайны гэмт хэрэг юм.

4.8. АПАРТЕИДЫН ТОГТОЛЦОО БА АПАРТЕИДЫН ГЭМТ ХЭРЭГ

Арьс Үндсээр Алагчлах Үзлийн Бүх Хэлбэрийг Устгах Олон Улсын конвенц болон олон улсын нийтийн эрх зүйд зааснаар апартеид нь нэг арьс үндэсний бүлэг нь нөгөө бүлгээ дарлах ба ноёрхох тогтолцооны дэглэмийг (тогтоож) хадгалах үйлдэл юм. Энэ нь практик дээр нэг арьс үндэсний бүлэг нь өөр нэг арьс үндэсний бүлгийн гишүүдийг хараа хяналтдаа оруулах зорилго агуулж, хэрцгийгээр алагчилсан хууль, бодлого, үйл ажиллагааг урт хугацаанд хэрэгжүүлэх тогтолцоо юм.

Ромын Дүрэм болон олон улсын заншлын эрх зүйд зааснаар а) хүний эрхийг ноцтойгоор зөрчсөн хүнлэг бус, хүмүүнлэг бус үйлдэл, б) нэг арьс үндэсний бүлэг нь нөгөө бүлгийн гишүүдийг хараа хяналтдаа оруулах зорилгоор хэрцгийгээр алагчилсан хууль, бодлого, үйл ажиллагааг урт хугацаанд хэрэгжүүлэх тогтолцоо в) уг тогтолцоог хадгалах тусгай зорилго агуулсан тохиолдолд хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцно.¹²³

118 ILC, *Peremptory Norms of General International Law (Jus Cogens): Text of the Draft Conclusions and Draft Annex Provisionally Adopted by the Drafting Committee on First Reading, 2019*, UN Doc. A/CN.4/L.936, Draft Conclusion 2.

119 ILC, “Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries”, *Yearbook of the International Law Commission, 2001, Volume II, Part Two, Commentary to Article 40, para. (4)*. See also Miles Jackson, “Expert Opinion” (previously cited), paras 56, 59 and 60.

120 The substantive elements of the war crime should be considered to be similar to the general prohibition of apartheid under international law. See Miles Jackson, “Expert Opinion” (previously cited), para. 74; and Yves Sandoz and others (editors), *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949, 1987*, para. 3511.

121 ICRC, *Protocol I, Commentary, Article 85, para. 4*.

122 See, for example, Miles Jackson “Expert Opinion” (previously cited), para. 74.

123 As seen above, the Rome Statute definition best reflects the definition of the crime against humanity under customary international law. Since the crime of apartheid is a crime against humanity, these inhuman acts must be committed as part of a widespread or systematic attack directed against the civilian population. This contextual element will be met in most situations where a system of oppression and domination is in existence. Each individual perpetrator accused of the crime against humanity of apartheid will also need to have knowledge of the attack but as this report does not consider individual criminal responsibility there has been no further analysis of this aspect.

5. ПАЛЕСТИНЫ ЭСРЭГ ИЗРАЙЛЫН ДАРЛАЛ, НОЁРХОЛ

Дээр дурдсанчлан апартеид гэдэг нь нэг арьсны үндэсний нэг бүлэг нөгөө бүлгийнхээ гишүүдийг хараа хяналтдаа оруулах зорилгоор удаан хугацаанд хэрцгийгээр алагчлан хандах тогтолцоог хэлдэг. Энэ бүлэгт Израйл өөрийн хууль эрх зүй болон үр нөлөө бүхий хараа хяналтад орсон бүх газар нутагт дарлах, ноёрхох тогтолцоогоо хэрэгжүүлэхийн зэрэгцээ Палестин дүрвэгчдийн гэр орондоо буцаж ирэх эрхэд хэрхэн халдаж, хянаж байгаа тухай авч үзнэ. Ингэхдээ нэн түрүүнд хүн ам зүйн арга ашиглаж, Израйлын газар нутаг болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр даяар ноёрхлоо тогтоож, Палестинчуудыг хохироох замаар Еврей хүн амд ашигтай нөөцийн хуваарилалт хийх зэрэг арга хэмжээг авч, улмаар бүх Палестинчуудыг дарангуйлах, ноёрхох зорилгыг Израйл агуулж байна гэдгийг олж тогтоосон. Мөн энэхүү тогтолцоог бий болгож, хадгалах гол арга хэрэгсэл болсон хууль, бодлого, үйл ажиллагаанд дүн шинжилгээ хийсэн. Эдгээр хууль, бодлого, үйл ажиллагаа нь өнөөдрийг хүртэл Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудыг алагчилж, ялган тусгаарлахын зэрэгцээ Палестин дүрвэгчдийг эх орондоо буцаж ирэх эрхийг нь хязгаарлаж байна. Энэхүү дүн шинжилгээ нь дарлал, ноёрхлын тогтолцооны гол бүрэлдэхүүн хэсгүүд болох нутаг дэвсгэрийн хуваалт, ялган тусгаарлалт, хяналт болон эзэмшил газар, өмч хөрөнгийг хураах явдлаас гадна Палестинчуудын хөгжлийг дарангуйлах, эдийн засаг, нийгмийн эрхийг нь хасах гэсэн хэд хэдэн үндсэн хэсгээс бүрдэнэ.

Энэ бүлэгт хэд хэдэн газарзүйн бүс нутагт хэрэгжиж байгаа ялгаатай засаг захиргааны болон эрх зүйн тогтолцооны талаар дурдах бөгөөд үүнд Палестинчуудын эрх зүйн байдлаар нь хэрхэн хараа хяналтдаа оруулж, иргэний харьяалалтай байх эрхийг зөрчин, чөлөөтэй зорчих эрхийг нь хасаж байгаа, түүнчлэн Еврей гаралтай Израйлчуудтай ижил тэгш улс төрийн болон иргэний эрх эдлэхэд нь саад учруулж, эзэмшил газар, эд хөрөнгө, байгалийн баялгаас адил тэгш хүртэх боломжийг хааж байгаа зэргийг авч үзнэ. Эдгээр бодлого нь Палестинчуудад аймшигтай үр дагаврыг амсуулж, хувь хүнийхээ хувьд өөрсдийн нөөц бололцоог бүрэн дүүрэн хангах, ашиглах болон эдийн засаг, нийгмийн тэгш эрх эдлэхэд нь зориудаар саад учруулах зэргээр нөхцөл байдлыг улам дордуулж байна. Энэ бүлгийн төгсгөлд Израйл улс өөрийн хараа хяналтыг хэрэгжүүлж байгаа бүх газар нутагт Палестинчуудыг дарлах, ноёрхох тогтолцоог бий болгож, Палестин дүрвэгчдийн эрхийг хязгаарлаж байгаа нь олон улсын нийтийн эрх зүй болон хүний эрхийн олон улсын эрх зүйгээр хориглосон апартеид мөн гэж дүгнэсэн.

Израйлын үе үеийн засгийн газрууд хэдэн арван жилийн турш хараа хяналтын тогтолцоогоо байгуулж, аль ч нам төрийн эрхэнд гарсан байсан энэхүү бодлогыг Израйлын мэдлийн бүх газар нутагт баримталж, хадгалсаар ирсэн. Израйл улс 1948 болон 1967 онуудад Зүүн Иерусалимыг эзэлж, Баруун эрэг, Газын зурвасын үлдсэн хэсгийг нь эзлэн авахдаа өөр өөр цаг үед, Палестины янз бүрийн бүлгийг алагчилсан хэд хэдэн төрлийн хууль, бодлого, үйл ажиллагаа явуулж ирсэн. Эдгээр газар нутаг дахь хүн ам зүй, геополитикийн хүчин зүйл нь Палестинчуудын эсрэг төрөл бүрийн бодлогыг хэдэн арван жилийн турш хэрэгжүүлж ирсэн. Тиймээс энэхүү хяналтын тогтолцоо нь одоогийн Израйлын мэдлийн бүх бүс нутагт жигд хэрэгжихгүй байгаа

гэсэн үг.¹²⁴ Палестинчууд өөрсдийн байр суурь болон хаана амьдарч байгаагаасаа хамааран дээрх тогтолцоог өөр өөрөөр мэдэрч, харилцан адилгүй хэмжээний хавчлага дарамттай учирч байна.

Израйлын харьяат Палестин иргэд Израйлын иргэний хуульд зааснаар үндэсний сонгуульд санал өгөх боломжтой бөгөөд ерөнхийдөө Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн Палестинчуудаас харьцангуй илүү эрх эдэлдэг боловч тогтолцооны шинжтэй алагчлалаас хамааран Еврей гаралтай Израйлчуудтай (улс төрийн оролцоо зэрэгт) адил тэгш эрх эдэлдэггүй. Харин эзлэгдсэн Зүүн Иерусалимын Палестинчууд Израйлын иргэний хуульд захирагддаг хэдий ч зөвхөн хотын сонгуульд л санал өгөх боломжтой бөгөөд сонгуулийн үеэр удаан үргэлжилсэн эзлэн түрэмгийллийг эсэргүүцэн жагсдаг. Тэдэнд олгосон байнгын оршин суух эрх нь маш хэврэг бөгөөд уг эрхийг хүний эрх зөрчиж, алагчилсан төрөл бүрийн үндэслэлээр цуцлах эрсдэлтэй байдаг. Харин Баруун эргийн бусад нутаг дэвсгэрт орших Палестинчууд Израйлын цэргийн дэглэм болон цэргийн харгис дэглэм дор амьдарсаар байгаа бол Газын зурвас дахь хүмүүс хууль бус бүслэлтэд орж, албан ёсны «тусгаарлах» бодлогын хүрээнд Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн бусад газар нутаг болон дэлхийн нийтээс тусгаарлагдаж, нэн шаардлагатай үйлчилгээг авч чадахгүй байна. Дээр дурдсанчлан Палестины дүрвэгчдийг олон жилийн турш алагчилсан хууль тогтоомж, бодлогын дагуу эзэмшил газар, гэр орондоо буцаж ирэхийг хориглосон хэвээр байгаа бөгөөд одоогийн Израйлын газар нутаг болон Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн бусад Палестинчуудаас тусгаарласан хэвээр байна.

Израйлын эзлэн түрэмгийллийн хүрээнд Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийг цэргийн дэглэмээр захирч байгаа тус нутаг дэвсгэр нь 1967 оны эзлэлтээс өмнөх Зүүн Иерусалим болон Израйлын бусад газраас салангид цэргийн дэглэмтэй гэсэн буруу ойлголтыг төрүүлж байна.¹²⁵ Энэхүү үзэл нь эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Израйлын шахалт хавчлага бүхий цэргийн тогтолцооны маш олон элемент Израйл улс 1948 онд үүсгэн байгуулагдсанаас хэдэн сарын дараа эхэлж арван найман жил үргэлжилсэн Израйлын бусад газар нутаг дахь Палестин иргэдийн эсрэг цэргийн дарлалаас үүсэлтэй гэдгийг үгүйсгэдэг.¹²⁶ Израйл улс Палестинчуудыг ялгаварласан хууль тогтоомжийг Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт өргөжүүлэн тэлж, ихэнх тохиолдолд Израйлын хууль тогтоомжийг шууд хуулбарлажээ.¹²⁷ Хамгийн чухал нь дээрх үзэл нь Израйлд өнөөдрийг хүртэл Палестинчуудын эд хөрөнгийг хурааж, хэдэн сая Палестин дүрвэгч болон дотоодын дүрвэгчийг эргэн ирэхэд нь саад болж, нөхөн олговор болон эд хөрөнгийг нь буцаалт өгөхөөс татгалзсаар байгааг үгүйсгэж байна. Израйлын газар нутаг дахь Палестин иргэдийн хувьд цэргийн дэглэм дуусгавар болсноос хойш хүний эрхийн нөхцөл байдал харьцангуй сайжирч, зорчих хөдөлгөөний хязгаарлалтыг цуцалсан хэдий ч ялгаварлан алагчилсан хууль, бодлого хэрэгжсэн хэвээр байж, бий болгосон тогтолцоо нь задран унаагүй байсаар байна.

Израйлын дэд бүтэц, эдийн засаг, боловсрол, шүүхийн систем нь Баруун эрэг дэх суурин газруудад бүрэн хэрэгждэг болсон нь дарлал, ноёрхлын томоохон тогтолцоо байгааг харуулж байна. Израйлын иргэд Баруун эрэг дэх суурин газруудыг Израйлын

124 ESCWA, Israeli Practices towards the Palestinian People and the Question of Apartheid Palestine and the Israeli Occupation (previously cited).

125 Nathan Thrall, "The Separate Regime Delusion", 21 January 2021, London Review of Books, Volume 43, No. 2, lrb.co.uk/the-paper/v43/n02/nathan-thrall/the-separate-regimes-delusion

126 Rania Muhareb, "Apartheid, the Green Line and the Need to Overcome Palestinian Fragmentation", 7 July 2021, EJIL:Talk!, ejiltalk.org/apartheid-the-green-line-and-the-need-to-overcome-palestinian-fragmentation

127 Rania Muhareb, "Apartheid, the Green Line and the Need to Overcome Palestinian Fragmentation", 7 July 2021, EJIL:Talk!, ejiltalk.org/apartheid-the-green-line-and-the-need-to-overcome-palestinian-fragmentation

хотуудтай холбосон томоохон замаар Ногоон шугамыг давж, (1949 онд Израйлын хөрш орнуудтайгаа хийсэн Зэвсэг Хураах гэрээний дагуу тогтоосон хязгаарын шугам. 1967 оныг хүртэл Израйл энэ шугамыг албан бус хилийн шугамаа болгож ашиглаж байсан) саадгүй зорчиж болох ба Израйлын эрх баригчид Еврей гаралтай Израйлчуудын суурингийн амьдрал ахуйг дэмжихийн тулд их хэмжээний татаас, санхүүгийн болон татварын хөнгөлөлт, хямд өртөгтэй үйлчилгээ, нөөцөөр хангадаг.¹²⁸ Мөн Израйлын нутаг дэвсгэрт амьдардаг Израйл иргэд суурин газарт суралцах, хөдөлмөрлөн, аялаж зугаалах, бизнес эрхлэх боломжтой. Бүх нутаг дэвсгэр даяарх Израйлчууд болон Палестинчуудын хувьд Израйлын Дээд шүүх нь эцсийн давж заалдах шатны шүүх хэвээр байна.¹²⁹

Израйлын газар нутаг болон Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудад тулгарч буй хүний эрхийн нөхцөл байдалд хийсэн Эмнести Интернэшнл зэрэг байгууллагын дүн шинжилгээ нь эдгээр салангид хууль эрх зүйн дэглэмийн улмаас хязгаарлагдаж байна. Хэдийгээр Палестины идэвхтнүүд болон сүүлийн үед Израйлын зарим ТББ-ууд Палестины ард түмний эсрэг хандлагыг өөрчлөхийг олон жилийн турш шаардаж байгаа хэдий ч Израйлын үйлдэж байгаа зөрчлийг цогцоор нь шийдвэрлэж чадаагүй. Гэвч ОДЭЗНК-аас гаргасан 2017 оны тайланд Израйл улс Палестины ард түмнийг бүхэлд нь ноёрхох апартеидын дэглэм тогтоосон” бөгөөд “хуваан бутаргах арга” нь [Израйлын апартеид] “дэглэм хэрэгжиж байгаа гэдгийг тодорой илтгэж” гэж дүгнэсэн.¹³⁰ Палестинчуудыг Израйлын газарзүйн хувьд өөр өөр хэсэгт хувааж, эрх зүйн хяналтаа тогтоох Израйлын бодлого нь тэднийг Еврей хүн амаас ялган тусгаарлаж ялгаатай хандахын зэрэгцээ өөрсдийн бий болгосон тогтолцооны эсрэг бүх төрлийн эсэргүүцлийг үгүй хийж Палестинчуудын гэр бүл, нийгэм, улс төрийн холбоог нь сулруулах, цаашлаад бүх газар нутаг, ард түмэнд илүү үр дүнтэй улс төр, аюулгүй байдлын хараа хяналт тогтоож, хадгалахыг зорьж байгааг харуулж байна.¹³¹

5.1. ПАЛЕСТИНЧУУДЫГ ДАРЛАЖ, НОЁРХОХ САНАА ЗОРИЛГО

Израйл улс 1948 онд байгуулагдсан цагаас хойш Еврей хүн амын ноёрхлыг тогтоож, хадгалах, Еврей гаралтай Израйлчуудын ашиг тусын тулд эзэмшил газрын хянах хяналтаа нэмэгдүүлэх зорилгоор Палестинчуудын тоог аль болох багасгаж, эрхийг нь хязгаарлан, эсэргүүцэх чадваргүй болгох зэрэг бодлогыг баримталж ирсэн. Израйл улс 1967 онд дээрх бодлогоо өргөжүүлэн тэлж Ногоон шугамыг давж, Баруун эрэг, Газын зурвас хүрсэн нь одоог хүртэл хэрэгжиж байна. Өнөөдөр Израйлын хараа хяналтад байгаа бүх нутаг дэвсгэрт Еврей Израйлчуудад ашигтай зохицуулалт хийх замаар Палестинчуудыг хохироож, Палестин дүрвэгчдийг гадуурхсан хэвээр байна.

Хүн ам зүйн асуудал нь Израйлын хууль тогтоомж, бодлогыг анхнаасаа чиглүүлж ирсэн. Шинээр байгуулагдсан улсыг Еврейчүүдэд ашигтай байдлаар засаглаж, Израйлын газар нутаг болон Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт Еврей дийлэнхээс бүрдсэн нийгмийг бий болгож, хадгалахад Палестинчуудыг саад болно хэмээн үзэж тэднийг хөөж, хувааж, ялган тусгаарлахын зэрэгцээ эзэмшил газар, өмч хөрөнгийг нь хурааж, эдийн засаг, нийгмийн

128 Amnesty International, “Israel/OPT: A call to states to stop sustaining illegal settlements” (Index: MDE 15/6296/2017), 7 June 2017, [amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/MDE1562962017ENGLISH.pdf](https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/MDE1562962017ENGLISH.pdf)

129 Nathan Thrall, “The Separate Regime Delusion”, 21 January 2021, London Review of Books, Volume 43, No. 2, [lrb.co.uk/the-paper/v43/n02/nathan-thrall/the-separate-regimes-delusion](https://www.lrb.co.uk/the-paper/v43/n02/nathan-thrall/the-separate-regimes-delusion)

130 ESCWA, Israeli Practices towards the Palestinian People and the Question of Apartheid Palestine and the Israeli Occupation (previously cited). The report was removed from ESCWA’s website shortly after publication following pressure by Israel and other UN member states. See Reuters, “Senior U.N. official quits after ‘apartheid’ Israel report pulled”, 17 March 2017, [reuters.com/article/us-un-israel-reportresignation-idUSKBN16O24X](https://www.reuters.com/article/us-un-israel-reportresignation-idUSKBN16O24X)

131 ESCWA, Israeli Practices towards the Palestinian People and the Question of Apartheid Palestine and the Israeli Occupation (previously cited).

эрхээс нь салгаж байна.

1948 оны 5 дугаар сард Израйлыг Үүсгэн Байгуулах тухай Тунхагаар Еврейн төр бий болсныг дэлхий даяар тунхаглан зарлажээ.¹³² Энэхүү тунхаглалд “нийгэм, улс төрийн эрхийг оршин суугаа бүх хүнд тэгш байлгана” гэж заасан хэдий ч “суурь хууль” хэмээх үндсэн хуулийн шинжтэй (үндсэн хууль бичигдээгүй үед) баримт бичигт энэ талаар тусгаагүй. Суурь хуульд тусгасан тэгш байдлын тухай хууль эрх зүйн заалтууд нь Еврей гаралтай Израйлчуудад давуу эрх олгож, Израйл улсыг Еврейчүүдийн эх орон байлгахад чиглэдэг (доороос үзнэ үү).

Израйлыг Еврейчүүдийн эх орон болгон байгуулахтай зэрэгцэн 1948 оны тунхаглалд дэлхий даяар тархсан Еврейчүүдийг Израйл руу цагаачилж ирэхийг уриалав. 1950 онд батлагдсан эх орондоо “Эргэн Ирэх тухай” хуулийн хүрээнд Еврей хүн бүрд Израйл руу цагаачилж ирэх зөвшөөрөл олгосон бөгөөд хоёр жилийн дараа буюу 1952 онд “Улсын тухайтухай” хуулийн дагуу цагаачилж ирсэн Еврей хүмүүст шууд Израйлын иргэний харьяалал олгосон.¹³³ Израйлын эрх баригчид эдгээр алхмуудыг Холокост шиг Еврейчүүдийг хоморголон устгах явдал дахин гарахаас урьдчилан сэргийлэхэд нэн шаардлагатай арга хэмжээ бөгөөд дэлхийн орнуудад бусдын хавчлага шахалт дор зовж зүдэрч яваа Еврей ахан дүүсээ амьдрах газартай болгох зортлготой холбон тайлбарладаг. Эргэн Ирэх тухай хуульд 1970 онд нэмэлт өөрчлөлт оруулж, бүх Еврей гаралтай хүний эхнэр, нөхөр, үр хүүхэд, ач зээ нарыг мөн хамруулах болсон.¹³⁴ Ингэхдээ Палестин дүрвэгчдийг арьс үндэс, үндэс угсаагаар илт ялгаварлан гадуурхсан бодлого баримталсан. Израйл өөрийн мэдлийн нутаг дэвсгэртээ Еврей гаралтай Израйлчуудын ноёрхлыг хадгалахын тулд 1947-1949 оны мөргөлдөөний үеэр Израйлын мэдэлд орсон газар нутгаас шахагдан гарсан хэдэн зуун мянган Палестинчуудаас гадна 1967 онд Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрээс шахагдан хөөгдсөн олон зуун мянган Палестинчууд болон тэдний үр хүүхдүүдэд иргэний харьяалал, эсхүл оршин суух эрх олгохоос татгалзсаар байна.

Израйлын зүгээс чухамдаа Палестины дүрвэгчдийг хүлээн авч, тэдэнтэй зэрэгцэн оршвол хүн амын дийлэнх олонхыг Еврейчүүдээр бүрдүүлэхэд саад болж, улмаар Израйлыг Еврейчүүдийн эх орон хэвээр нь хадгалахад аюул учирч болзошгүй гэж үзэж байна.¹³⁵ 1952 оныд батлагдсан Үндэстэний тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн (а)-д зааснаар Палестинчуудад Израйлын иргэний харьяалал олгохын тулд тухайн хүн 1948 оны 5 дугаар сарын 14-ний өдрөөс 1952 оны 4 дүгээр сард Улсын тухайхууль хүчин төгөлдөр болох хүртэл Израйлын нутаг дэвсгэрт байнга оршин суусан байх шаардлагатай.¹³⁶ Улсын тухайхууль нь Палестин дүрвэгчид болон тэдний үр хүүхдүүд хуучин амьдрал байсан газартаа буцаж ирэх эрх болон Израйлын иргэний харьяалал, эсхүл оршин суух

132 State of Israel, Declaration of Establishment of State of Israel, 14 May 1948, mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/declaration%20of%20establishment%20of%20state%20of%20israel.aspx

133 See section 5.3.1 “Denial of right to equal nationality and status”.

134 Law of Return (previously cited).

135 For a history of Israel’s perspective, see Jacob Tov, Israel and the Palestinian Refugee Issue: The Formulation of a Policy, 1948-1956, 2014. For an example of a specific statement, see American Friends Service Committee (AFSC), Palestinian Refugees and the Right of Return”, afsc.org/resource/palestinian-refugees-and-right-return#_edn9 (accessed on 10 December 2021): “... during an August 9, 1949 meeting between AFSC employee Don Stevenson and Eliahu Elath, the Israeli Ambassador to the US... Stevenson asked Ambassador Elath if Israel would accept the return of Palestinian refugees to their homes [and] Elath told him that Israel would not because ‘Israel would commit suicide if she took back all the refugees.’” Amnesty International uses the term “Jewish state” following the terminology used by the State of Israel since the Declaration of the Establishment of the State of Israel in May 1948. The existing legal construction of Jewish identity as the sole national identity of the State of Israel was enshrined in the 2018 Basic Law: Israel the Nation State of Jewish People, which expressly does not recognize any other national identity (see box below).

136 State of Israel, Nationality Law, entered into force on 14 July 1952, knesset.gov.il/review/data/eng/law/kns2_nationality_eng.pdf

эрх авах эрхийг хязгаарлах суурь баримт бичиг болж байна.

Дээрх хууль тогтоомж, бодлогууд нь 1947-1949 оны мөргөлдөөний үеэр болон мөргөлдөөний дараа орон гэрээ орхин, одоогийн Баруун эрэг эсхүл Газын зурваст руу очиж, амьдарч байгаа Палестин дүрвэгчдэд мөн адил Израйлын иргэний харьяалал эсхүл оршин суух эрх авахад нь саад болж байна. Түүнчлэн Зүүн Иерусалим дахь Палестин оршин суугчид сонгуульд санал өгөх эрхгүй байгаа нь Палестинчуудын улс төрийн оролцоог хязгаарлахын зэрэгцээ тогтолцооны ялгаварлан гадуурхал, дарангуйллыг эсэргүүцэх чадваргүй болгох, тэр дундаа сонгуульд өрсөлдөж, ялах боломжийг нь үгүй хийж байна.

Израйлын олон жилийн турш баталж, хэрэгжүүлж ирсэн үндсэн хуультай дүйцэхүйц хууль тогтоомжуудад тэгш эрхийг хамгаалах талаар тодорхой хэмжээгээр тусгасан хэдий ч Израйл бол Еврейчүүдийн орон гэдгийг давхар баталгаажуулсаар ирсэн.¹³⁷ Тухайлбал, Израйл хөдөлмөрийн тэгш байдлын тухай хууль¹³⁸ болон Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд ажиллаж хөдөлмөрийн тэгш боломж олгох тухай хуулийг баталсан.¹³⁹ Улсын дээд шүүхийн шийдвэрээр ялгаварлан гадуурхахаас хамгаалах бусад арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсэн. Гэвч эдгээр шийдвэрүүд нь хүйсээр¹⁴⁰, эсхүл бэлгийн чиг хандлагаар¹⁴¹ ялгаварлан гадуурхах болон хуваарилалтын шударга ёс.¹⁴² зэрэгт илүү анхаарсан бөгөөд Израйлын харьяат Палестин иргэдийн эсрэг Еврей гаралгүй гэдэг шалтгаанаар ялгаварлан гадуурхах явдлыг таслан зогсоож чадаагүй. Суурь хуулийн Хүний нэр төр, эрх чөлөө гэсэн бүлэгт “Еврейчүүд болон ардчилал нь Израйлын үнэт зүйл тул хүний нэр төр, эрх чөлөөг үндсэн хуулиар” хамгаална гэж тодорхойлсон байдаг.¹⁴³ Гэвч Суурь хуулийн 8 дугаар зүйлд “Еврейчүүдийнх” хэмээн тусгайлан заасан нь тэгш эрхийг алдагдуулж, Суурь хуульд заасан бусад эрхийг зөрчих эрх зүйн суурь болж байна.¹⁴⁴ Суурь хуульд Израйлын харьяат Палестин иргэдийн тэгш эрхийг хангах тухай нэмэлт өөрчлөлт оруулах бүхий л оролдлого нь “Израйлыг Еврейчүүдийн эх орон болж оршин

137 State of Israel, Basic Law: Human Dignity and Liberty, 17 March 1992, main.knesset.gov.il/Activity/Legislation/Documents/yesod3.pdf (in Hebrew), Section 1(a); Basic Law: Freedom of Occupation, passed on 3 March 1992, amended on 9 March 1994, main.knesset.gov.il/Activity/Legislation/Documents/yesod1.pdf (in Hebrew), Section 2(a).

138 State of Israel, Equal Opportunities at Work Law, 3 March 1988, amended multiple times, available at nevo.co.il/law_html/law01/p214m1_001.htm (in Hebrew).

139 State of Israel, Equal Rights for Persons with Disabilities Law, 23 February 1998, available at nevo.co.il/law_html/law01/p214m2_001.htm (in Hebrew).

140 State of Israel, High Court of Justice (HCJ), Alice Miller v. Minister of Defense, Case HCJ 4541/94, judgment, 8 November 1995, p. 94 (an unofficial English translation is available at versa.cardozo.yu.edu/sites/default/files/upload/opinions/Miller%20v.%20Minister%20of%20Defense.pdf). Israel's Supreme Court sits as the High Court of Justice when it exercises judicial review over executive authorities.

141 HCJ, El-Al Israel Airlines Ltd v. Jonathan Danielowitz and National Labour Court, Case HCJ 721/94, judgment, 30 November 1994 (an unofficial English translation is available at versa.cardozo.yu.edu/sites/default/files/upload/opinions/El-Al%20Israel%20Airlines%20v.%20Danielowitz.pdf).

142 HCJ, New Discourse Association HaSiah HaHadash - Mizrahi Democratic Rainbow HaKeshet HaMizrahit v. Minister of National Infrastructure, Case HCJ 244/00, judgment, 29 August 2002, summarized at HaKeshet HaMizrahit, קבוצת תעוקה [Struggle of the Lands], ha-keshet.org.il/lands (in Hebrew, accessed on 30 August 2021).

143 State of Israel, Basic Law: Human Dignity and Liberty, passed on 17 March 1992, knesset.gov.il/laws/special/heb/yesod/kk000008.htm (in Hebrew) (an English translation is available at mfa.gov.il/mfa/mfa-archive/1992/pages/basic%20law-%20human%20dignity%20and%20liberty-.aspx).

144 Basic Law: Human Dignity and Liberty (previously cited), Article 8. See also Aharon Barak (former Chief Justice of Israel's Supreme Court), תורתנו תיודת הנדמך לארשי תנודם לש היכרע, [The Values of Israel as a Jewish and Democratic State], December 2012, Academia, Volume 34, academy.ac.il/SystemFiles/21538.pdf (in Hebrew).

тогтнохыг үгүйсгэж байна” гэх үндэслэлээр амжилтгүй болдог.¹⁴⁵

Израил улс 2018 онд “Еврей хүмүүсийн эх орон Израил” хэмээх суурь хуулийг баталснаар алагчлалаас ангид байх эрх, тэгш эрхийг улам ихээр хязгаарлах болсон (доорх хүснэгтийг харна уу).¹⁴⁶ Энэ хууль нь Израил улсын цорын ганц үндэсний шинж чанарыг Еврей хэмээн таниулах эрх зүйн үндэс суурь болсон. Энэ баримт бичигт өөр бусад ямар ч үндэстнийг хүлээн зөвшөөрдөггүй.¹⁴⁷ бөгөөд зөвхөн «Еврей ард түмнийг» өөртөө засан тохинох эрхтэй.¹⁴⁸ гэж зааснаас гадна тэгш эрх, алагчлалаас ангид байх эрхийн талаар огт тусгаагүй. Харин Израилын Палестин гаралтай иргэд төдийгүй Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудын эсрэг арьс үндэс, үндэс угсаагаар ялгаварлан гадуурхах Израилын дэглэмийг бэхжүүлсэн урьд өмнө нь хэрэгжиж байсан алагчилсан хууль тогтоомж, бодлогуудыг хамгаалж, хуульчлах арга хэмжээ авсан. Тиймээс Израилын хууль нь Израил дээд зэргийн «Еврей үндэстэн» хэмээх статусыг бий болгож, Еврей болон Еврей бус иргэдэд ялгавартай хандах үндэс суурийг тавьсан.¹⁴⁹

СУУРЬ ХУУЛЬ: ЕВРЕЙ ХҮМҮҮСИЙН ЭХ ОРОН ИЗРАЙЛ

2018 оны 7 дугаар сарын 19-ний өдөр Кнессетийн өргөн хүрээний хэлэлцүүлгийн дараа түүхэнд анх удаа Израилыг зөвхөн «Еврей ард түмний улс»¹⁵⁰ хэмээн баталгаажуулсан “Еврей хүмүүсийн эх орон Израил” хэмээх суурь хуулийг баталсан нь Израилын Палестин гаралтай Израил иргэд болон Еврей бус гаралтай бусад иргэдийн эсрэг тэгш бус байдал, арьс үндэс, үндэс угсаагаар алагчлах явдлыг хуулиар тогтоосон. Үндэсний хууль хэмээн албан бусаар нэрлэдэг энэ хууль нь Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийг оролцуулаад Израилын мэдлийн бүх нутаг дэвсгэрт үйлчлэх бөгөөд ялангуяа 7 дугаар зүйлд Израилын “Еврей суурин”-уудыг «Еврей ард түмний төрөлх нутаг” болгон хөгжүүлэх тухай далд хэлбэрээр тусгасан байдаг.¹⁵¹

Дээрх хуулийн 1 дүгээр зүйлд “Израил улсад үндэсний өөрөө засан тохинох эрхийг хэрэгжүүлэх нь зөвхөн Еврей ард түмний онцлон” хэмээн тунхагласан. Мөн хуульд заасан Израилын төрийн бэлгэдлүүд нь дан ганц Еврей бэлгэдэл байдаг (2 дугаар зүйл) бөгөөд Иерусалимыг Израилын нэгдсэн нийслэл гэж тодорхойлсон (3 дугаар зүйл). Энэ хуульд Еврей хэлийг албан ёсны хэл гэж заасан байдаг бөгөөд араб хэлийг албан ёсны

145 Israel Democracy Institute, דוסייך: דוסייך [Basic Law: Equality], November 2020, idi.org.il/media/15253/proposed-basic-law-equality.pdf (in Hebrew), p. 22. See also Haaretz, “Knesset Council Bans Bill to Define Israel as State for All Its Citizens”, 4 June 2018, bit.ly/2Melt6S; State of Israel, Knesset Debates, Session 19 of the Joint Committee of the Knesset Committee and the Constitution, Law and Justice Committee, the 20th Knesset on 16 July 2018, cited in Adalah – The Legal Center for Arab Minority Rights in Israel (Adalah), Petition to Israeli Supreme Court against the Nation-State Law, Case HCI 5866/18, 7 August 2018 (an unofficial English translation is available at adalah.org/uploads/uploads/Jewish_Nation_State_Law_Petition_English_Final_October_2018.pdf), p. 11; State of Israel, Knesset, הנושאר האירקל סואלה קוח תא הרשיא תפתושמה הדעוה, 13 March 2018, main.knesset.gov.il/News/PressReleases/pages/press13.03.18.aspx (in Hebrew).

146 Israel Democracy Institute, Proposed Basic Law: Equality (previously cited), p. 22.

147 Roselle Tekiner, “Race and the Issue of National Identity in Israel”, *International Journal of Middle East Studies*, February 1991, Volume 23, Issue 1; Dov Waxman and Ilan Peleg, “The Nation-State Law and the Weakening of Israeli Democracy”, *Fall 2020, Israel Studies*, Volume 25, Issue 3; Amal Jamal and Anna Kensicki, “Theorizing half-statelessness: a case study of the Nation-State Law in Israel”, *March 2020, Citizenship Studies*, Volume 24, Issue 6.

148 State of Israel, Basic Law: Israel the Nation State of the Jewish People, passed on 18 July 2018, main.knesset.gov.il/Activity/Legislation/Documents/yesod18.pdf (in Hebrew), Section 1(b) (an unofficial English translation is available at main.knesset.gov.il/EN/activity/Documents/BasicLawsPDF/BasicLawNationState.pdf).

149 Roselle Tekiner, “Race and the Issue of National Identity in Israel” (previously cited).

150 Basic Law: Israel the Nation State of the Jewish People (previously cited).

151 Adalah, “The Illegality of Article 7 of the Jewish Nation-State Law: Promoting Jewish Settlement as a National Value”, March 2019, adalah.org/uploads/uploads/Position_Paper_on_Article_7_JNSL_28.03.19.pdf

хэл биш, «тусгай статустай» хэл болгон бууруулсан (4 дүгээр зүйл).

Үндэсний хуульд зааснаар Израйл нь “Еврейчүүдийн цагаачлалд нээлттэй» (5 дугаар зүйл) бөгөөд Еврей төр ба ард түмний хоорондын харилцаа холбоог хадгалахын тулд эх орноосоо гадна амьдарч байгаа хүмүүстээ чиглэсэн үйл ажиллагаа явуулах (6 дугаар зүйл), Еврейчүүдийн эрхийг улам бэхжүүлэх ёстойг дахин тодотгож, 1950 оны Эргэн ирэх тухай хууль болон 1952 оны Улсын тухайхуулийн дагуу Еврейчүүдэд иргэний харьяалал, статус олгосон. Израйлын тухайн үеийн Ерөнхий сайд Бенжамин Нетаньяху 2018 оны 8 дугаар сарын 5-ны өдрийн засгийн газрын хуралдааны үеэр хэлэхдээ:

Үндэсний хууль нь юун түрүүнд Эргэн ирэх тухай хуулийг өөртөө агуулсан байдаг. Тиймээс энэ нь хуулийн хэрэгжилтийг шинэ түвшинд аваачиж, Израйлд ирэх зөвшөөрлийг зөвхөн Еврейчүүдэд олгож, автоматаар иргэний харьяалал олгох болсон. Тухайлбал, Үндэсний хуулийн тусламжтайгаар Палестинчуудад гэр бүл нэгтгэх тухай зүйл заалтуудыг өөрсдөдөө ашигтайгаар эргүүлэхэд нь саад болж, (Ослогийн хэлэлцээр хийгдсэнээс хойш гэр бүл нэгтгэх тухай хуулийн зүйл заалтуудын сургаар маш олон гэр бүл Израйл руу орж ирсэн) цаашид Палестинчуудыг Израйл руу хяналтгүй нэвтрэхээс сэргийлэх болно. Энэ хууль хөдөлмөрийн цагаачдыг ч бас хяналтгүй нэвтрэхээс сэргийлэхэд тус болж магадгүй... Үндэсний хуульгүйгээр ирээдүйд Израйл улсыг Еврейчүүдийн эх орон хэвээр нь хадгалж, [үр хойчдоо] үлдээх боломжгүй.¹⁵²

Нэмж дурдахад энэхүү тайланд тусгагдсан газар болон байгалийн баялагтай холбоотой арьс үндэс, үндэс угсаагаар ялгаварласан Израйлын хууль, бодлогыг Үндэсний хууль нь өөртөө агуулсан бөгөөд Израйлын “Еврей суурингуудыг хөгжүүлэх нь үндэсний үнэт зүйл» хэмээн онцлон тэмдэглэж, «төрийг байгуулж, бэхжүүлэхэд шаардлагатай бүхий л алхамыг хэрэгжүүлэн ажиллана” (7 дугаар зүйл) гэж заасан. Энэ хуульд “Еврей суурин” гэсэн нэр томъёог Израйлын хууль тогтоомжид анх удаа ашиглажээ.¹⁵³ Үндэсний хуульд Еврей сууринг хөгжүүлэх тухай заасан нь эзлэгдсэн Баруун эргийн нутагт Еврей сууринг өргөжүүлэх тухай далд санааг агуулж байна. Израйлын засгийн газар Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх суурин газруудыг Израйлын нэг хэсэг гэж үздэг учраас тус суурин газрууд болон тэндэхийн суурьшигчдад Израйлын хууль тогтоомжуудыг хэрэгжүүлэхийг зорьдог.¹⁵⁴

Үндэсний хууль нь Үндсэн хуулийн шинжтэй баримт бичиг бөгөөд Кнессетийн 61 гишүүний парламентын олонхын саналаар батлагдсан Суурь хуулиас бусад тохиолдолд өөрчлөх боломжгүй.

2019 онд НҮБ-ын ЭЗНСЭХороо болон Арьс үндсээр алагчлах үзлийн Бүх хэлбэрийг устгах Хорооны зүгээс энэ хууль нь Израйл дахь Еврей гаралгүй хүмүүсийн эрхийг

152 State of Israel, Ministry of Foreign Affairs (MoFA), “PM Netanyahu’s remarks at the start of the weekly Cabinet meeting”, 5 August 2018, mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2018/Pages/PM-Netanyahu-s-remarks-at-the-start-of-the-weekly-Cabinet-meeting-5-August-2018.aspx

153 Adalah, “The Illegality of Article 7 of the Jewish Nation-State Law: Promoting Jewish Settlement as a National Value” (previously cited).

154 Adalah, “The Illegality of Article 7 of the Jewish Nation-State Law: Promoting Jewish Settlement as a National Value” (previously cited), pp. 4-6; Eyal Benvenisti and Doreen Lustig, “We the Jewish People – A deep Look into Israel’s new law”, 24 July 2018, justsecurity.org/59632/israel-nationality-jewish-state-law; CERD, Concluding Observations: Israel, 27 January 2020, UN Doc. CERD/C/ISR/ CO/17-19. Paragraph 13 of CERD’s concluding observations states: “Furthermore, while Israeli settlements in the Occupied Palestinian Territory are not only illegal under international law but also an obstacle to the enjoyment of human rights by the whole population, the Basic Law [nation state law] constitutionally elevates them ‘as a national value’ (Articles 1, 2 and 5)”. Paragraph 14 states: “As regards the expansion of Jewish settlements, the Committee urges the State party to comply with its international legal obligations, including under the Fourth Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War.”

хөндөж, “ялгаварлан гадуурхах үр дагавартай” байж болзошгүй талаар санаа зовниж буйгаа илэрхийлсэн. Тэд Израйлыг хүний эрхийн олон улсын эрх зүйгээр хүлээсэн үүрэг хариуцлагаа ухамсарлаж, Еврей гаралгүй хүмүүсийг алагчлах үзлийг арилгахын тулд энэ хуулиа эргэн харахыг шаардсан.¹⁵⁵ Түүнчлэн ЭЗНСЭХ Израйлаас энэ хуулиа хүчингүй болгож, ялангуяа өөрөө засан тохинох эрх, алагчлалаас ангид байх эрх болон бусад эдийн засаг, нийгэм, соёлын эрхийг дээдэлж, ялгаварлан гадуурхалтыг арилгах хүчин чармайлтаа нэмэгдүүлэхийг шаардсан.¹⁵⁶

2020 оны 11 дүгээр сард Хайфа хотын ойролцоох Крайотын анхан шатны шүүхээс үндэсний хуулийн заалтад үндэслэн Кармиел дахь Израйлын харьяат Палестин иргэдийн сургуулийн насны хүүхдүүдэд боловсрол эзэмшүүлэх хүсэлтэд татгалзсан хариу өгчээ. Энэ шийдвэрээр тус хотод Араб сургууль байгуулах, эсхүл Палестин оршин суугчдыг ойр орчмын Араб сургуульд сургах тээврийн хэрэгслийг санхүүжүүлэх нь тус хотын «Еврей шинж чанарыг» алдагдуулна гэж үзжээ.¹⁵⁷

Дээд шүүх 2021 оны 7 дугаар сард 15 гомдолд татгалзсан хариу өгсний дотор Палестины улс төрийн дөрвөн томоохон нам болон Израйлын улс төрийн нам болох Мерецын хамтран гаргасан гомдол, Израйлын Адалах төв (Израйлын Араб цөөнхийн эрхийн хуулийн төв) болон Израйлын Иргэний Эрхийн Нийгэмлэг зэрэг хүний эрхийн бүлгүүдийн зүгээс үндэсний хууль болон түүний бүрэлдэхүүн хэсгүүдийг эсэргүүцсэн гомдол байжээ.¹⁵⁸

Энэ бүлэгт дурдсан хууль, бодлого, үйл ажиллагаанаас гадна Израйлын тэргүүлэх улс төрчдийн олон жилийн турш хийсэн мэдэгдэл нь Израйл улс үүсгэн байгуулагдсан цагаас хойш хүн амын дийлэнх хувийг Еврейчүүдээр бүрдүүлж, Палестинчуудыг дарлах, ноёрхох зорилго нь Израйлын бодлогын ерөнхий чиглэл болж ирсэн гэдгийг нотолж байна. Дэлхийн Сионист байгууллагын салбар байгууллага болох Израйлын Еврей агентлагийн дарга Дэвид Бен-Гурион Ерөнхий сайд болохоосоо өмнө буюу 1948 оны 2 дугаар сард хийсэн мэдэгдэлдээ улс орны хүн ам зүйн бүтцийг удирдах зорилгоор харгис хэрцгий, хууль бус арга хэрэглэн Палестинчуудыг хөөж, гэр орон, эд хөрөнгийг нь сүйтгэж, Еврей гаралтай Израйлчууд үр ашгийг хүртэж байх явдлыг ил тод магтан сайшааж байв. Палестинчуудыг Иерусалимын захад орших Лифта хэмээх Палестин тосгон дахь гэр орноос нь хөөж, дүрвэн гарсных нь дараа тэрээр ингэж мэдээлэв:

*Та Лифта, Ромема, Махане Йехуда, Кинг Жорж гудамж, Меах Шеаримаар дамжин хот руу очвол нэг ч Араб хүнтэй таарахгүй. Зуун хувь Еврейчүүд байгаа... Иерусалим болон Хайфа хотод болсон үйл явдал улс орны бусад томоохон газруудад ч тохиолдож болно. Хэрэв бид тууштай байх юм бол ойрын 6-8 сарын дотор улс орондоо ашигтай маш том өөрчлөлтийг бий болгох боломжтой. Улс орны хүн ам зүйн бүтцэд ихээхэн өөрчлөлт гарах нь тодорхой болоод байна.*¹⁵⁹

155 CESCR, Concluding Observations: Israel, 12 November 2019, UN Doc. E/C.12/ISR/CO/4; CERD, Concluding Observations: Israel, 27 January 2020, UN Doc. CERD/C/ISR/CO/17-19.

156 CESCR, Concluding Observations: Israel, 12 November 2019, UN Doc. E/C.12/ISR/CO/4, para. 17.

157 Haaretz, “‘It’s a Jewish City’: Court Rejects Lawsuit by Arab Students, Citing Israel’s Nation-state Law”, 30 November 2020, haaretz. com/israel-news/.premium-it-s-a-jewish-city-court-rejects-lawsuit-by-arab-students-1.9337764

158 Adalah, “Israeli Supreme Court upholds the racist and discriminatory Jewish Nation-State Law”, 8 July 2021, adalah.org/en/content/ view/10379

159 Gershon Rivlin and Elhanan Oren (editors), The War of Independence: Ben-Gurion’s Diary, 1986, pp. 210-11. Also quoted in Noura Erakat, Justice for Some, 2019, p. 48; and in Ben-Gurion’s Diary (previously cited), Volume 1, entry dated 7 February 1948, pp. 210-211. See also Zochrot, “Lifta”, zochrot.org/en/village/49239

Тэр цагаас хойш Израйлын үе үеийн улс төрчид улс төрийн харьяаллаас үл хамааран Израйлын мэдлийн бүх нутаг дэвсгэрт Палестинчуудын газар эзэмших эрхийг зөрчиж, эрх мэдэлгүй болгохоор зорьж байгаагаа олон нийтэд зарлах болсон. Тэд хэлсэн үгэндээ хүрч, Палестинчуудын гэр орон, өмч хөрөнгийг булаан авч, хашигдмал газруудад хүчээр амьдруулж ирсэн. Тухайн үеийн Ерөнхий сайд Бенжамин Нетаньяху 2019 оны 3 дугаар сард Инстаграм хуудсандаа “Израйл бол бүх иргэдийнхээ улс биш... [илүүтэйгээр] зөвхөн Еврей үндэстнүүдийн орон”¹⁶⁰ гэсэн утгатай зурвас нийтлэхдээ Израйлын далан жилийн түүхтэй бодлогыг ил тод гаргаж ирсэн.

Бенжамин Нетаньяху 2003 оны 12 дугаар сард Сангийн сайд байхдаа “Хэрэв хүн ам зүйн асуудал үүссэн бол (ер нь бол гарсан л даа) тэр нь мэдээж Израйлын харьяат Арабчуудад Израйлын иргэний харьяалал олгосноос болж үүссэн” гэж мэдэгджээ. Тэрээр “Израйлын Арабчуудыг» нэгдмэл байдлыг үгүй хийж, тэнцвэр тогтоох бодлого баримталж, нийт хүн амын 35-40 хувиас хэтрүүлэхгүй байх тал дээр анхаарах шаардлагатайг онцолсон.¹⁶¹ Бенжамин Нетаньяхугийн 2003 онд хийсэн мэдэгдлүүд ихээхэн шүүмжлэл дагуулсан хэдий ч бодит байдлаас хол зөрөөгүй. Ицхак Рабин 1992-1995 оны хооронд Ерөнхий сайдаар ажиллаж байхдаа “Арабчуудын хязгаарын шугам бол 20 хувь. Тийм учраас тэд нийт хүн амын 20-иос дээш хувийг эзэлж болохгүй” гэж мэдэгдсэн. Тэрээр нэмж хэлэхдээ: «Би Израйл улсын Еврей шинж чанарыг хадгалахыг зорьж байна” гэжээ.¹⁶² Эхүд Барак 1999-2001 оны хооронд Ерөнхий сайдаар ажиллаж байхдаа «Мусульман шашинтнууд дийлэнх болно” гэдэг бол “Еврейчүүдийн эх орон Израйл улсын мөхлөөс өөрцгүй” хэмээн зүйрлэж байв.¹⁶³ Ариэль Шарон Ерөнхий сайд байхдаа 2002 оны Кнессетийн мэтгэлцээний үеэр Палестин иргэд “газрын эрхтэй байсан” байж болно, гэхдээ “Израйлын бүх газрын эрх нь Еврейчүүдэд харьяалагдана” гэжээ.¹⁶⁴ Эхүд Ольмерт ерөнхий сайд болохоос 3 жилийн өмнө буюу 2003 онд дэд сайд байхдаа “бид дангаараа шийдвэр гаргадаг” болохын тулд “зайлшгүй шийдвэрлэх ёстой хүн ам зүйн асуудал” бол “Еврейчүүдийн тоог аль болох нэмэгдүүлж; Палестинчуудын тоог бууруулах асуудал юм” гэжээ.¹⁶⁵

Израйлын улс төрийн удирдах албан тушаалтнууд мэдэгдэл хийхдээ хүн ам зүйг удирдахын тулд Палестин гэр бүлүүдийг нэгтгэхийг хориглож, иргэний харьяаллын салангид, тэгш бус бүтэц зохион байгуулалт бий болгох хэрэгтэй хэмээн ил тод илэрхийлсэн нь Израйл дахь Палестин иргэдийг ялгаварлан гадуурхаж, хараа хяналтдаа оруулах бодлогын илрэл юм. 2005 онд тухайн үеийн ерөнхий сайд асан Ариэль Шарон 2003 оны Иргэний харьяалал ба хилээр нэвтрэх тухай ялгаварлан гадуурхалт бүхий түр хуулийн шинэчлэлтийн талаар (5.3.1. “Ижил тэгш иргэний харьяалал, байр суурьтай байх эрхийг үгүйсгэх” хэсгийг харна уу) “Аюулгүй байдлаар халхавчлах шаардлага байхгүй. Еврейчүүдийн эх орныг оршин тогтнолыг хамгаалах хэрэгцээ шаардлага байгаа” хэмээн хэлжээ.¹⁶⁶ Тэрээр эрх баригчдын баримталж байгаа “Израйл улсын

160 Benjamin Netanyahu, @b.netanyahu, Instagram post, 10 March 2019, [instagram.com/p/Bu0U2TABMNI](https://www.instagram.com/p/Bu0U2TABMNI) (accessed on 1 June 2020).

161 Haaretz, “Netanyahu: Israel’s Arabs Are the Real Demographic Threat”, 18 December 2003, [haaretz.com/1.4802179](https://www.haaretz.com/1.4802179) See also Haaretz, “MKs Slam Netanyahu’s Remarks about Israeli Arabs”, 17 December 2003, [haaretz.com/1.4789108](https://www.haaretz.com/1.4789108)

162 Rhoda Ann Kanaaneh, *Birthing the Nation: Strategies of Palestinian Women in Israel*, 2002, p. 50.

163 Benny Morris, “Camp David and After: An Exchange (1. An Interview with Ehud Barak)”, *New York Review of Books*, 13 June 2002, [nybooks.com/articles/2002/06/13/camp-david-and-after-an-exchange-1-an-interview-wi](https://www.nybooks.com/articles/2002/06/13/camp-david-and-after-an-exchange-1-an-interview-wi)

164 Jonathan Cook, *Blood and Religion: The Unmasking of the Jewish and Democratic State*, 2006, p. 16.

165 Haaretz, “Maximum Jews, Minimum Palestinians”, 13 November 2003, [haaretz.com/1.4759973](https://www.haaretz.com/1.4759973)

166 Haaretz, “PM Backs Temporary Law Enforcing Tougher Citizenship Regulations”, 4 April 2003, [haaretz.com/1.4786928](https://www.haaretz.com/1.4786928)

дийлэнх олонхыг Еврейчүүдээр бүрдүүлэх зорилго нь маш чухал бөгөөд зөв” хэмээгээд “бид энэ улсыг ирээдүйд ч гэсэн Еврейчүүдийн улс хэвээр хадгалахын тулд чадах бүхнээ хийх ёстой” гэж хэлжээ.¹⁶⁷ Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөх Жиора Эйланд 2005 онд цагаачлалын бодлогын шалгалтын хороонд ажиллаж байхдаа Иргэний харьяалал ба хилээр нэвтрэх тухай ялгавартай хуулийг “чөтгөрүүдийн хүн амд эзлэх хувийг багасгах арга зам» хэмээн тодорхойлжээ.¹⁶⁸ Бенжамин Нетаньяху тухайн жил сангийн сайд байхдаа хуулийн шинэчлэлийн талаар байр сууриа илэрхийлэхдээ “Израйлын аюулгүй байдал болон Израйл дахь Еврейчүүдийн дийлэнх олонхыг хадгалахын тулд иргэний харьяалал авах хүсэлт гаргасан Палестинчуудын хувьд байдлыг амар хялбар болгох биш, илүү нарийн төвөгтэй болгох хэрэгтэй” гэжээ.¹⁶⁹ 2012 онд тухайн үед Дээд шүүхийн даргын орлогч, дараа нь Ерөнхий шүүгчээр ажиллаж байсан Ашер Грунис 2003 оны Израйлын иргэний харьяалал ба хилээр нэвтрэх тухай хуулийн ялгаварлан гадуурхсан шинжтэй холбоотой бүтцийн маргааныг няцааж, “Хүний эрхээр шалтаглаж үндэстнээ өөрсдийн гараар үгүй хийж болохгүй” гэжээ.¹⁷⁰ Эли Йишай Дотоод хэргийн сайдаар ажиллаж байхдаа Дээд шүүхийн шийдвэрийг сайшаан дэмжиж, Баруун эрэгт гэр бүлээ нэгтгэх хүсэлтүүдийг зөвшөөрөх нь “үндэстнээ өөрийн гараар үгүй хийх зам” болно гэж давтан хэлсэн байна.¹⁷¹

2003-2004 оны статистик судалгаагаар Израйл даяар тэр дундаа Израйлын харьяат Палестин иргэдийн дунд төрөлтийн тоо буурсан бөгөөд үнийг ИзрайлХаарец сонин сангийн яамны “сүүлийн хоёр жилийн хугацаанд хүүхдийн мөнгөн тэтгэмжийг бууруулсны үр дүн» гэсэн мэдэгдэлтэй холбон тайлбарлав. Хаарец сонины газар сангийн яамны нэрийг нь нууцалсан өндөр албан тушаалтныг иш татан «Арабчууд, ялангуяа Негев бедуинчуудын дунд төрөлт нэмэгдэх» явдал нь “хүн ам зүйн дотоод аюулыг” бий болгоно хэмээн бичжээ. Нэрийг нь нууцалсан алба хаагч «Бид улсынхаа дийлэнх олонхыг Еврейчүүдээр бүрдүүлж, хадгалахын тулд энэ явдлыг бууруулах хэрэгтэй” бөгөөд Хаарец сонин дээр бичсэнээр хүүхдийн тэтгэмжийг нэмэгдүүлбэл Израйлын өмнөд хэсэгт орших Негев/Накаб шиг томоохон бүс нутгууд дахь гэр бүлүүдийг дэмжиж, эцсийн дүндээ Еврейчүүд дийлэнх олонх биш болоход хүрнэ гэжээ.¹⁷²

Израйлын газар нутаг дахь Палестинчуудыг дотоод аюул хэмээн үзэж тэднийг албадан гаргаж, гадуурхаж, хянаж цагдах ёстой дайсан гэж үздэг учраас Палестины хүн ам олноор суурьшсан стратегийн ач холбогдолтой бүс нутгуудад ялгаварлан гадуурхсан орон байрны болон бүсчлэн хуваах бодлого баримталж байна. Жишээлбэл, Ариэль Шарон 2000 оны 12 дугаар сард Ерөнхий сайд болохынхоо өмнөхөн ингэж бичжээ.

Негев мужид ноцтой асуудал үүсээд байна. 900,000 орчим дунам төрийн эзэмшил газар бидний мэдэлд биш Бедуин хүн амын мэдэлд байна. Би өөрөө Негевийн оршин суугчийн хувьд дээрх асуудлыг өдөр болгон олж хардаг. Энэ бол хүн ам зүйн ноцтой үзэгдэл... Манай улс магадгүй эрх мэдэлгүй эсхүл энэ асуудлын талаар ойлголт дутмагаасаа болоод энэ нөхцөл байдлыг шийдвэрлэх алхам хийхгүй байна... Бедуинчууд газар нутгаа өргөжүүлэн тэлсээр байна. Тэнд

167 Haaretz, “PM Defends Tighter Immigration Laws”, 23 May 2005, haaretz.com/1.4845852

168 Haaretz, “Eiland Proposes Citizenship Limitations for Palestinians”, 3 March 2005, haaretz.com/1.4760697

169 Haaretz, “Cabinet Okays Limits on Citizenship for Palestinians”, 16 May 2005, haaretz.com/1.4685395

170 HCJ, MK Zahava Galon – Meretz-Yahad and Others, Case HCJ 466/07, judgment, 11 January 2012; +972 Magazine, “Citizenship Law prefers discrimination over human rights”, 24 January 2012, 972mag.com/citizenship-law-compels-us-to-protect-human-rights-from-rule-of-law/33723

171 Los Angeles Times, “Israeli High Court Upholds Controversial Citizenship Law”, 12 January 2012, latimesblogs.latimes.com/world_now/2012/01/israel-passes-laws-restricting-arabs-asylum-seekers.html

172 Haaretz, “Arab Birthrate Drops for First Time in Years”, 24 January 2005, haaretz.com/1.4711279

*улсын эзэмшил газрын нөөцийг шавхаж байхад хэн ч энэ талаар дорвитой алхам хийхгүй байна.*¹⁷³

Аль нам засгийн эрх барьж байгаагаас үл хамааран Израйлын төр Палестин ард түмний эзэмшил газрыг булааж, тусгаарлах замаар Палестинчуудыг ноёрхох бодлогоо үргэлжлүүлсээр ирсэн. Энэ бүлэгт Ариэль Шарон Ерөнхий сайд байхдаа Бедуинчуудын эзэмшил газрыг Еврей гаралтай Израйлчуудад шилжүүлэх зорилгоор булааж, орон гэргүй болгох зорилгын суурийг тавьсан нь өнөөг хүртэл хэрэгжсээр байгаа тухай авч үзнэ. (5.4.4. “Алагчилсан хот төлөвлөлт, бүсчлэн хуваах систем” хэсгийг үзнэ үү). 2009 онд Израйлын орон байрны асуудал хариуцсан сайд Ариэль Атиас Палестинчуудын “тархалтын” талаар анхааруулж, “Хэрэв бид өнөөг хүртэлх арга барилаараа яваад байвал удахгүй Галилейг алдана” гэж мэдэгджээ.¹⁷⁴ Энэ үед Гадаад хэргийн дэд сайд Дэнни Аялон “Бид Негев, Галилейг алдаж байгаагаас” гадна “Еврей хүн амьдардаггүй газар хаа сайгүй байна” гэж мэдэгдсэн нь засгийн газрын “Негев ба Галилейг Еврейжүүлэх” зорилгыг батлан харуулж байна.¹⁷⁵ Энэ бүгдээс дүгнэвэл, тайланд баримтжуулсан Израйлын нутаг дэвсгэр дэх Палестин иргэдийг шахан хязгаарлаж, хашигдмал газруудад амьдруулж байгаа нь тохиолдлын хэрэг биш, анхнаасаа Еврей гаралтай Израйлчуудын ашиг тусын тулд Палестин хүн амыг хянаж, ноёрхох зорилготой Израйлын засгийн газрын бодлогын үр дүн юм.

Израйлын зарим улс төрчид Баруун эрэгт суурин байгуулах саналыг эсэргүүцсэн шалтгаан нь тэндхийн Палестинчуудад эрх чөлөө олгох вий гэж болгоомжилсных бөгөөд энэ нь Израйлыг Еврейчүүдийн орон хэвээр хадгалахад аюул болно гэж үзсэн. Шимон Перес 2012 онд Ерөнхийлөгчөөр ажиллаж байхдаа “[Баруун эргийн] Арабчууд шигүү суурьшсан Израйл суурингууд нь хүн амын бүтцийг өөрчлөх аюултай” бөгөөд “Израйл улсын дийлэнх олонхыг Еврейчүүдээр бүрдүүлэхэд саад болно” гэж хэлжээ.¹⁷⁶ Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт эзэмшил газар, хот төлөвлөлт, орон сууцны ялгаварлан гадуурхах бодлогоор дамжуулан Палестин хүн амыг хянах зорилго нь ч мөн адил тодорхой юм. 1967 оноос хойш Израйлын үе үеийн засгийн газрууд Иерусалим хотын хүн амын дийлэнх олонхыг Еврейчүүдээр бүрдүүлж, хадгалах зорилго агуулж байсан нь тэдний баримталсан хууль, бодлого, үйл ажиллагаанаас илэрхий харагддаг.¹⁷⁷ Израйл улс 1967 онд эзлэгч талынхаа хувьд шинэ Иерусалимын хилийг шинээр тогтоож, түүнд багтсан газар нутгийг де факто хэлбэрээр Израйлын мэдэлд оруулах үед үүссэн гео-хүн ам зүйн анхны асуудал нь тэдгээр газар нутагт Палестин тосгон, Палестин иргэд ихээр суурьшсан явдал байсан. Энэ газар нутаг нь хуучин Йорданы удирдлагад байсан Зүүн Иерусалимын хилээс давсан хэсэг байсан.

Израйлын зарим улс төрчид 1967 оны 6 дугаар сарын 27-ны өдрийн нэгтгэх тухай шийдвэрийг шүүмжилж, нэгтгэж авсан газар дахь Палестинчуудын тоо нь Иерусалим хотын хүн амын Еврей-Палестины харьцаанд сөргөөр нөлөөлөх учраас “төлөөс” ихтэй

173 Ariel Sharon, “Land as an Economic Tool for Developing Infrastructure and Significantly Reducing Social Gaps”, December 2000, quoted in Adalah, “Land Disputes in Israel: The Case of the Bedouin of the Naqab”, April 2006, adalah.org/uploads/oldfiles/newsletter/eng/apr06/ar2.pdf

174 Haaretz, “Housing Minister: Spread of Arab Population Must Be Stopped”, 2 July 2009, haaretz.com/1.5072677

175 Israel National News, “Strengthen the Jewish Periphery”, 22 December 2009,

176 Jerusalem Post, “Peres: Settlement Building Threatens Jewish State”, 10 July 2012, jpost.com/Diplomacy-and-Politics/Peres-Settlement-building-threatens-Jewish-state

177 State of Israel, Municipality of Jerusalem, Local Outline Plan – Jerusalem Master Plan 2000, Chapter 7, “Population and Society”, on file with Amnesty International.

байна гэж үзсэн.¹⁷⁸ Олон улсын дипломат ажиллагаа, гадаад бодлогын чиглэлээр мэргэшсэн бие даасан судалгааны хүрээлэн болох Иерусалимын Гадаад Хэргийн төвөөс “Шийдвэр гаргагчдын анхаарч байгаа гол асуудал нь аль болох их хэмжээний газар нутгийг хяналтдаа авч, Арабчуудын тоог бууруулснаар ирээдүйд хотыг хоёр хуваагдахаас сэргийлэх явдал” гэж тэмдэглэжээ.¹⁷⁹

1975 онд Дотоод хэргийн яамны Төлөвлөлтийн бодлогын газрын дарга байсан Израйл Кимхи «Иерусалем хотын төлөвлөлтийн гол тулгуурын нэг бол хүн ам зүйн асуудал» бөгөөд Еврейчүүдээр дийлэнх олонхыг бүрдүүлж, хадгалах нь «Иерусалемыг нэгдмэл байлгаж, нийслэл хэвээр нь хадгалах гол хүчин зүйл» гэжээ.¹⁸⁰ Иерусалим хотын дарга байсан Тедди Коллек 1984 оны 6 дугаар сард энэ асуудалд санаа зовниж буйгаа илэрхийлээд “Би ч бас Иерусалим болон ойр орчмын газрын хүчний тэнцвэр болон Арабчуудын тоо нэмэгдэж байгаад бусдын адил санаа зовниж байна» гэжээ.¹⁸¹

1967 онд Зүүн Иерусалимыг эзэлснээс хойш Израйлын засгийн газар нийт Иерусалим хотын Еврей-Палестин хүн амын харьцааг тогтоосоор ирсэн. Үе үеийн засгийн газрууд энэ зорилтот харьцааг тогтоосоор одоогийн байдлаар 70%, 30% болоод байна. 2006 онд бүсчлэн хуваах 30/1 төлөвлөгөөний хүрээнд хүн амын зорилтот харьцааг 65%, 35% болгон тогтоож байсан. 2009 онд “Иерусалим 2000” орон нутгийн мастер төлөвлөгөөнд хүн амын 60%-ийг Еврей, 40%-ийг Палестинчуудаар бүрдүүлэх зорилт тавьж Бүс нутгийн төлөвлөлтийн хороонд даалгасан.¹⁸² Иерусалим хотын Палестины иргэдийн тоог хүн амын энгийн өсөлтөөр нэмэгдэнэ гэж тооцоолж байсан бол Еврейчүүдийн тоог гол төлөв дотоодын шилжилт хөдөлгөөн болон Еврей цагаачдыг хүлээн авахад суурилан тооцоолжээ.¹⁸³

Израйлын улс төрчдийн мэдэгдлээс үзвэл Зүүн Иерусалим дахь Палестинчуудын эдийн засаг, нийгмийн эрхийг зөрчиж байгаа явдал нь дан ганц Израйлын булаан эзлэх, тусгаарлах бодлогын үр дагавар биш, харин санаатай үйлдэл гэдэг нь тодорхой байна. Жишээлбэл, Тедди Коллек 1990 онд Иерусалим хотын дарга байхдаа ийнхүү мэдэгдсэн:

Би өнгөрсөн хорин таван жилийн хугацаанд Еврейчүүдийн Иерусалим хотын төлөө багагүй зүйлийг хийж бүтээсэн. Харин Зүүн Иерусалимын төлөө бол юу ч хийгээгүй! Би юу хийсэн бэ? Гэвэл юу ч хийгээгүй. Ядахдаа явган хүний зам ч тавиагүй. Соёлын байгууламжийн талаар дурсаад ч хэрэггүй. Яах вэ, нэг удаа бохирын шугам татаж, усны хангамжийг нь сайжруулсан. Гэхдээ үүнийг тэндхийн хүмүүсийн сайн сайхны төлөө хийсэн үү? Гэвэл бас л үгүй! Зүүн Иерусалимд холер өвчин гарсан учраас тэр өвчин нь манай Еврейчүүдэд халдах вий гэж болгоомжилсны үндсэн дээр цэвэрлэх байгууламж,

178 Jerusalem Center for Public Affairs, Demography, Geopolitics, and the Future of Israel's Capital: Jerusalem's Proposed Master Plan, 2010, jcpa.org/wp-content/uploads/2012/04/Jerusalem-Master-Plan.pdf, p. 12.

179 Jerusalem Center for Public Affairs, Demography, Geopolitics, and the Future of Israel's Capital: Jerusalem's Proposed Master Plan (previously cited), p. 12.

180 Bimkom – Planners for Planning Rights (Bimkom), “Trapped by Planning: Israeli Policy, Planning, and Development in the Palestinian Neighborhoods of East Jerusalem”, 2014, bimkom.org/eng/wp-content/uploads/TrappedbyPlanning.pdf, p. 18.

181 B'Tselem (Israeli Information Center on Human Rights in the Occupied Territories), A policy of discrimination: Land expropriation, planning and building in East Jerusalem, January 1997, btselem.org/sites/default/files/publications/199505_policy_of_discrimination_eng.pdf, pp. 44-45.

182 Municipality of Jerusalem, Local Outline Plan – Jerusalem 2000 (previously cited), Chapter 7, “Population and Society”, Jerusalem Center for Public Affairs, Demography, Geopolitics, and the Future of Israel's Capital: Jerusalem's Proposed Master Plan (previously cited), jcpa.org/wp-content/uploads/2012/04/Jerusalem-Master-Plan.pdf, pp. 11-12.

183 Jerusalem Center for Public Affairs, Demography, Geopolitics, and the Future of Israel's Capital: Jerusalem's Proposed Master Plan, (previously cited), p. 13.

усны шугам суурилуулсан.¹⁸⁴

Үүнтэй зэрэгцэн Израйлын арми Баруун эргийн бусад нутаг дэвсгэрийг эзэлснээс ердөө нэг сарын дараа буюу 1967 оны 7 дугаар сарын 7-нд Израйлын тухайн үеийн ерөнхий сайд Леви Эшкол хэлэхдээ “Израйлын аюулгүй байдал, газар нутаг нь Израйлын гарт байна» гэжээ.¹⁸⁵ Тэрээр өөрийн удирддаг Хөдөлмөрийн намын хуралд “сүйт бүсгүйд биш инжид илүү шунадаг” гэсэн утгатай зүйрлэл хэлсэн нь Баруун эргийн Палестины эзэмшил газрыг хэлсэн бөгөөд тэнд нэг ч Палестин хүнгүй байлгахад санаархаж байсныг илтгэнэ.¹⁸⁶ Бенжамин Нетаньяху Израйлын Ерөнхий сайд болсныхоо дараахан буюу 1996 онд Баруун эргийн хойд хэсэгт орших 20,000 орчим оршин суугчтай Ариэль сууринд¹⁸⁷ айлчлах үеэр тус сууринг эндээ “үүрд үлдэнэ” гэж амлажээ.¹⁸⁸

Баруун эргийн нутаг дэвсгэр, эзэмшил газрыг зөвхөн Еврей гаралтай Израйлчуудад ашигтайгаар захиран зарцуулах зорилгоор Палестинчуудыг хөөж, зайлуулсаар байна. 2014 онд Кнессетийн (МК) гишүүн Ярив Левин (тэрээр дараа жил нь Израйлын Алиа (Еврей цагаачлал) ба нэгдлийн сайдаар томилогдсон) хэлэхдээ:

Засгийн газрын одоогийн боломж бололцоог харгалзан Израйлын ашиг сонирхлын үүднээс авч үзвэл аль болох их хэмжээний газар нутгийг эзэмшилдээ оруулахын зэрэгцээ Араб хүн амыг байж болох хамгийн бага хэмжээнд байлгаж, эрх мэдлээ бэхжүүлэх нь хамгийн зөв бодлого юм. Бидний хараа хяналтад байдаг “С” бүсэд аль хэдийн ийм нөхцөлийг бүрдүүлсэн учраас ердөө тавин мянга гаруй Араб байдаг гэжээ.¹⁸⁹

2019 оны тавдугаар сард болсон үндэсний сонгуулийн өмнө тухайн үеийн Ерөнхий сайд асан Бенжамин Нетаньяху Баруун эргийн Израйл суурин газруудыг өөртөө нэгтгэнэ гэж амлахдаа «Би Израйлын бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэх болно. Ингэхдээ суурин блокууд болон тусгаарлагдмал суурингуудыг ялгахгүй» гэж мэдэгджээ. Тэрээр нэмж хэлэхдээ «Миний үзэж байгаагаар бүх суурин газар Израйлынх учраас Израйлын засгийн газар хариуцлага хүлээнэ. Би хэнийг ч үндсээр нь устгахгүй, гэхдээ Палестинчуудад хэзээ ч эрх мэдэл олгохгүй» гэжээ.¹⁹⁰ Хоёр сарын дараа тэрээр Израйлын газар нутаг болон Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийг бүхэлд нь урт хугацаанд хянах төлөвлөгөөтэй байгаагаа олон нийтэд зарлаж, “Израйлын цэрэг, аюулгүй байдлын алба Йордан [гол] хүртэлх бүх нутаг дэвсгэрийг үргэлжлүүлэн захиргаадна” гэжээ.¹⁹¹ Цаашилбал, 2020 оны 5 дугаар сард Йорданы хөндийг эзлэх төлөвлөгөөний талаар тэрээр ярихдаа Иерихогийн оршин суугчид руу “хандаж”, “бид бүх нутаг дэвсгэрт аюулгүй байдлын хараа хяналтаа тогтоож байгааг Палестинчууд хүлээн зөвшөөрөх ёстой» гэж мэдэгдсэн.¹⁹²

184 Quoted in B'Tselem, A policy of discrimination (previously cited), pp. 44-45.

185 Haaretz, “The ‘Jordanian Option,’ the Plan That Refuses to Die”, 25 July 2007, haaretz.com/1.4954947

186 Orna Ben-Naftali and others, The ABC of the OPT: A Legal Lexicon of the Israeli Control over the Occupied Palestinian Territory, 2018, p. 519.

187 B'Tselem, Statistics on Settlements and Settler Population, btselem.org/settlements/statistics (accessed on 26 August 2021).

188 New York Times, “Netanyahu and the Settlements”, 12 March 2015, nytimes.com/interactive/2015/03/12/world/middleeast/netanyahuwest-bank-settlements-israel-election.html

189 Women in Green and the Forum for Sovereignty, “Prepare the Constitutional Ground for the Application of Sovereignty”, Sovereignty Journal, Issue 1, January 2014, ribonut.co.il/images/Ribonut%202%20English.pdf, p. 7.

190 Associated Press, “Netanyahu vows to annex West Bank settlements if re-elected”, 4 July 2019, politico.com/story/2019/04/07/benjamin-netanyahu-israel-west-bank-1260173

191 Haaretz, “At West Bank Event, Netanyahu Promises No More Settlers, Arabs Will Be Evicted”, 10 July 2019, haaretz.com/israel-news/.premium-at-west-bank-event-netanyahu-promises-no-more-settlers-arabs-will-be-evicted-1.7490113

192 Haaretz, “Netanyahu Says Palestinians in Jordan Valley Won’t Get Citizenship After Annexation”, 28 May 2020, haaretz.com/israelnews/.premium-netanyahu-says-palestinians-in-jordan-valley-won-t-get-citizenship-after-annexation-1.8879420

Йорданы хөндийг Израйлд нэгтгэх тухай санал бол шинээр дэвшүүлсэн санаа биш юм. Үнэн хэрэгтээ энэ саналыг 1967 оны эзлэлтийн эхэн үед тухайн үеийн хөдөлмөрийн сайд асан Йигал Аллоны нэрээр нэрлэсэн Аллоны төлөвлөгөөнд тусгасан байдаг. Үүний гол зорилго нь «Еврейчүүдийг нэмэгдүүлж», Палестинчууд олноор суурьшсан бүс нутгуудыг нэгтгэхээс сэргийлэх явдал байв.¹⁹³

Израйлын улс төрийн удирдах албан тушаалтнуудын хэдэн арван жилийн турш хийсэн мэдэгдлүүдээс Баруун эргийн Палестинчуудын эзэмшил газрыг булаах замаар хараа хяналтаа бэхжүүлэх зорилго илэрхий харагддаг. Тухайлбал, 1981 оны 7 дугаар сард болсон Суурьшлын асуудал эрхэлсэн Сайд нарын хорооны уулзалтаар тухайн үеийн Хөдөө аж ахуйн сайд Ариэл Шарон Өмнөд Хеброны толгод дээр “Араб тариаланчид хэтэрхий олширсон” гэсэн үндэслэлээр Баруун эрэгт шинээр эзэмшсэн газруудад цэргийн «галын бүс» байгуулсан тухайгаа хэлж байсан. Энэ мэдээллийг Израйл-Палестины мөргөлдөөний Акевот судалгааны хүрээлэн (архивын судалгаа хийдэг ТББ) Израйлын төрийн архивд хадгалсан хурлын тэмдэглэлээс авчээ. Ариэль Шарон нэмж хэлэхдээ, “Бид эдгээр чухал ач холбогдолтой бүсүүдийг өөрсдийн хараа хяналтад байлгахын тулд тэнд байгаа галын бүсүүдийг өргөжүүлэн тэлэх саналтай байна» гэжээ.¹⁹⁴ 2020 оны 7-10 дугаар сарын хооронд Израйлын Суурьшлийн асуудал эрхэлсэн яамны ерөнхий сайдаар ажиллаж байсан Ави Наим 2021 оны 2 дугаар сард Израйлын засгийн газрын мэдэлд орсон эзлэгдсэн Баруун эрэг дэх (Зүүн Иерусалимыг оруулахгүйгээр) «Палестины нутаг дэвсгэрийг тэлэхээс сэргийлэх» болон «Иудей, Самарын нөөц газрыг хянах» тухай засгийн газрын зорилгыг онцлон тэмдэглэсэн.¹⁹⁵

Цаашлаад, Израйлын улс төрчид Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийг тэндхийн Палестинчуудад зориулан хөгжүүлэхгүй гэдгээ тодорхой илэрхийлсэн. Тухайлбал, 1985 онд тухайн үеийн Батлан хамгаалахын сайд асан Ицхак Рабин хэлэхдээ “Израйлын Засгийн газраас Баруун Эрэг дээр [Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дахь Палестинчуудад зориулсан] ямар ч бүтээн байгуулалтыг санаачилж хийхгүй бөгөөд Израйлтай өрсөлдөхүйц хөдөө аж ахуй, аж үйлдвэрийн хөгжлийг дэмжихгүй” гэжээ.¹⁹⁶

Израйл Газын зурваст хүн ам зүйн асуудлаар буюу хүн амын дийлэнх олонхыг Еврейчүүдээр бүрдүүлэх боломжгүй болохыг олж тогтоосны дараа шилжүүлэн суурьшуулсан Еврейчүүдээ эргүүлэн татсан боловч тэндхийн Палестинчуудыг өөр бусад аргаар хараа хяналтаа байлгаж байна. Израйлын засгийн газар Газын зурваст шилжин суурьшсан Еврейчүүдийг 2005 оны 8 дугаар сарын 15-ны өдөр гэхэд сайн дураараа орхин гарахыг тушаасан бөгөөд тухайн үеийн Ерөнхий сайд Ариэль Шарон оройн мэдэгдэлдээ “Бид Газа хотыг байнга хянах боломжгүй. Тэнд нэг сая гаруй Палестин хүн амьдарч байгаа нь дараагийн үе гэхэд хоёр дахин нэмэгдсэн байх болно” гэжээ.¹⁹⁷ Мөн 8 дугаар сард тэр үеийн Ерөнхий сайдын орлогч Шимон Перес “Бид хүн ам зүйн

193 B'Tselem, Land Grab: Israel's settlement policy in the West Bank, May 2002, btselem.org/download/200205_land_grab_eng.pdf

194 State of Israel, Government Secretariat, לוקוטורפ תבישי: תוכנית ההתנחלות, 12 July 1981, available at bit.ly/3gPubpK (in Hebrew); Haaretz, “40-Year-Old Document Reveals Ariel Sharon's Plan to Evict 1,000 Palestinians from Their Homes”, 9 August 2020, haaretz.com/israel-news/.premium-40-year-old-document-reveals-ariel-sharon-s-plan-to-expel-1-000-palestinians-1.9057519

195 Ynet, ריחם גאז [The Hague Price], 11 February 2021, yedit.co.il/articles/0,7340,I-5885532,00.html (in Hebrew).

196 Edward H. P. Brans and others (editors), The Scarcity of Water, Emerging Legal and Policy Responses, International Environmental Law and Policy Series, 1997, bit.ly/2CvpSAI, pp. 146-147; UN Conference on Trade and Development (UNCTAD), Recent Economic Developments in the Occupied Palestinian Territories, 30 June 1986, UN Doc. TD/B/1102, unctad.org/meetings/en/SessionalDocuments/tdbd1102_en.pdf

197 Cable-Satellite Public Affairs Network (C-Span), “Israeli Disengagement from Gaza”, 15 August 2005.

шалтгаанаар Газын зурвасыг чөлөөлж байна” гэж мэдэгдсэн.¹⁹⁸

Израйль улс Газын зурвасаас еврей суурьшигчдаа эргүүлэн татсантай зэрэгцүүлэн Палестин хүн ам олноор амьдардаг Галилей болон Негев/Накаб дахь Палестинчуудын өмч хөрөнгийг булаан авах ажиллагаагаа илүү эрчимжүүлсэн. Хареец сонин 2003 онд тухайн үеийн ерөнхий сайд асан Ариэль Шароны зөвлөхийн хэлсэн үгнээс эш татаж “суурин байгуулах ажилд асар их хөрөнгө оруулалт хийсэн учраас одоо Галилей, Негев рүү суурьшуулахад анхаарах шаардлагатай гэж дүгнэж байна” гэж бичжээ.¹⁹⁹

Израйлын Олон сая Палестин дүрвэгчдийн эх орондоо буцаж ирэх эрхийг нь хасах Израйлын олон жилийн турш баримталж байгаа бодлого нь хүн ам зүйн хүчин зүйлээс шалтгаалж байгаа талаар ГХЯ-ны цахим хуудаст тодорхой тэмдэглэжээ. 2001 онд гаргасан нэгэн нийтлэлд “Хэрэв Израйль бүх хүнийг [дүрвэгчдийг] нутаг дэвсгэртээ буцаж ирэхийг зөвшөөрвөл улс орноо өөрийн гараар үгүй хийсэн үйлдэл болно. Өөрөө өөрийгөө сүйрэлд хүргэдэг орон гэж байхгүй” гэж тэмдэглэжээ.²⁰⁰

5.1.1. АРСЬ ҮНДЭСНИЙ БҮЛЭГ: ПАЛЕСТИНЧУУД БОЛОН ЕВРЕЙ ГАРАЛТАЙ ИЗРАЙЛЧУУД

Арьс үндэс, арьс үндэсний бүлгүүдийн асуудал нь өөрөө их том асуудал хэдий ч апартеидын олон улсын гэмт үйлдлийг ойлгохын тулд зайлшгүй хөндөх сэдэв мөн. Хүмүүсийг арьс үндсээр төрөлжүүлэн ангилал нь тохиромжгүй бөгөөд төвөгтэй асуудал юм. Учир нь арьс үндэсний ялгаатай байдал нь ихэвчлэн шашин шүтлэг, соёл иргэний харьяалал, үндэс угсааны зэрэг ялгавартай байдлын бусад үндэслэлтэй холбоотой байдаг. Энэхүү тайлангийн зорилгын хүрээнд арьсны үндэсний тухай орчин үеийн олон улсын эрүүгийн эрх зүйн ойлголтыг гол төлөв субъектив талаас авч үзсэн бөгөөд энэ нь ялангуяа гэмт хэрэг үйлдсэн бүлгийн үзэл баримтлалаас хамааралтай. Тиймээс энд авч үзэх хамгийн чухал асуудал бол ноёрхлоо хадгалахад чиглэсэн Израйлын хууль тогтоомж, үйл ажиллагаа болон Израйлыг төлөөлөн оролцож байгаа хувь хүмүүсийн (улс төрч, алба хаагчид) авч байгаа арга хэмжээ нь Еврей гаралтай Израйльчууд болон Палестинчуудыг өөр хоорондоо ялгаатай арьс үндэсний бүлэгт хамаатуулж байгаа явдал юм. Энэхүү тайланд Еврей гаралтай Израйльчууд болон Палестинчууд нь өөрсдийгөө өөр өөр бүлгүүд гэж үздэгээс гадна Израйлын хууль тогтоомж нь Палестинчуудыг салангид тусдаа, нийгмийн доод бүлгийнхэн гэж тодорхойлдог болохыг харуулсан.

Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах хороо хоёр өөр бүлэг оршин байгаа тухай дүгнэхдээ 2018 оны Улсын тухай хуультай холбоотой асуудлаар санаа зовниж буйгаа илэрхийлсэн. Ингэхдээ Израйлын зүгээс Израйлын газар нутаг болон Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт тусгаарлах бодлого явуулахын зэрэгцээ “Еврей ба Еврей биш хэмээн тусгаарлаж” байгааг онцолсон. Израйлын газар нутгийн хувьд энэ нь тэгш бус нөхцөл бүхий боловсролын хоёр өөр тогтолцоо, Еврей хот болон цөөнхийн хотын тусдаа захиргаа гэх зэрэг ялгаатай байдлаар илэрдэг. Харин Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн хувьд “нэг талаас хууль бус суурин дахь Еврей ард түмэн, нөгөө талаас Палестины хот, тосгонд амьдардаг Палестины ард түмэнд зориулсан хоёр өөр эрх зүйн тогтолцоо,

198 Irish Times, “Sharon Maintains Control in Face of Demographic Shift”, 20 August 2005, irishtimes.com/opinion/sharon-maintainscontrol-in-face-of-demographic-shift-1.482484

199 Haaretz, “PMO Issues Rush Order for 30 New Towns in Negev, Galilee”, 20 July 2003, haaretz.com/1.5347089

200 Israel Ministry of Foreign Affairs, “Do Palestinians have the right to return to Israel”, 15 January 2001, mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/do%20palestinian%20refugees%20have%20a%20right%20to%20return%20to.aspx

байгууллагуудаас” дээрх ялгааг олж харж болно.²⁰¹

ЭЗНСЭХ Израйлын талаарх 2019 оны тойм судалгаандаа “Еврей бус хүмүүсийг алагчлахад нөлөөлж болзошгүй» 2018 оны Улсын тухай хуульдаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, эсхүл хүчингүй болгох, түүнчлэн Еврей бус хүмүүсийн алагчлалаас ангид байх, өөртөө засан тохинох эрх болон эдийн засаг, нийгэм, соёлын эрхийг хамгаалах хүчин чармайлтаа нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэхийг шаардсан.²⁰²

Израйлын хуулиар Еврей гаралтай Израйлчуудыг Израйлын мэдлийн аль ч газарт төрийн үйлчилгээ, хамгаалалт авах эрхтэй байхаар заасан нь тэдэнд нийтлэг эрх зүйн давуу байдал олгож байна. Израйл бол Еврейчүүдийн орон гэдгийг хууль болон төрийн байгууллага, алба хаагчдын үйл ажиллагаанд маш тодорхой тусгаж өгсөн. Израйлын хуульд Еврейн онцлог гэдгийг тухайн нөхцөл байдлаас хамааран шашин шүтлэг, гарал үүсэл, үндэстэн, ястан, угсаатны шинж чанартай холбог авч үздэг.²⁰³ Израйлын Эргэн ирэх тухай хуульд арьс үндэс, шашин шүтлэг, үндэс угсаа зэрэг нь утга агуулгын хувьд давхцадаг бөгөөд «Еврей эхээс төрсөн» хүнийг “Еврей” гэж тодорхойлдог.²⁰⁴

Нөгөөтээгүүр Израйл улс Еврей-бус, Араб гаралтай гэдэг шалтгаанаар Палестинчуудад өөрөөр хандаад зогсохгүй бусад Еврей-бус гаралтай хүмүүсээс салангид, тусдаа бүлэг гэж үздэг. Израйлын Гадаад Хэргийн яам нь Палестин иргэдийг албан хэрэгтээ “Израйлын Араб иргэд” гэж тодорхойлдог бөгөөд үүнд Мусульман шашинтай Арабчууд (үүнд Бедуин/Нүүдэлчид бас орно), Христос шашинтай Арабчууд, Друз, Черкассууд зэрэг төрөлх Араб хэлтэй бусад хүмүүсийг ч мөн хамруулдаг.²⁰⁵ Гэхдээ Израйлын эрх баригчид болон хэвлэл мэдээллүүд олон нийтийн яриандаа зөвхөн Мусульман болон Христийн шашинтай Арабчууд (ихэвчлэн өөрсдийгөө Палестин гэж тодорхойлдог хүмүүс) болон Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудыг Израйлын харьяат Арабчууд гэж нэрлэдэг бол бусад Еврей-бус гаралтай хүмүүсийг Друз, Черкас гэх мэт тус тусын нэрээр нь нэрлэдэг. Түүнээс гадна эрх баригчид Израйлын Палестин иргэдийг Друз, Черкас хүмүүсээс салангид бүлэгт хамааруулдаг бөгөөд зөвхөн Палестин иргэдийг цэргийн албанаас чөлөөлдөг шалтгаан нь эдгээр хүмүүсийг “Арабын ертөнцтэй (Израйл руу удаа дараа довтолж байсан) гэр бүл, шашин шүтлэг, соёлын хувьд харилцаа хамааралтай, давхар хүчин зүтгэх магадлалтай” хэмээн үздэгтэй холбоотой.²⁰⁶

Израйлын хууль тогтоомж, бодлого, үйл ажиллагаа нь өөрийн хяналтад байгаа бүх газар нутаг, нөхцөл байдлаас хамааран харилцан адилгүй хэрэгждэг хэдий ч ерөнхийдөө тууштай хэрэгждэг тул Еврей гаралтай Израйлчуудад давуу эрх олгож, Еврей бус гэж тодорхойлсон хүмүүсийг, тэр дундаа Палестинчуудыг алагчилж, гадуурхаж, тусгаарлаж буйг энэ бүлэгт харуулах болно. Энэ эрх зүйн байдлыг практикт

201 CERD, Concluding Observations: Israel, 27 January 2020, UN Doc. CERD/C/ISR/CO/17-19, paras 21 and 22.

202 CESC, Concluding Observations: Israel, 12 November 2019, UN Doc. E/C.12/ISR/CO/4, paras 16 and 17.

203 Human Sciences Research Council of South Africa, Occupation, colonialism, apartheid?: A re-assessment of Israel's practices in the occupied Palestinian territories under international law, 2009, hsrc.ac.za/en/research-data/view/4634; John Dugard and John Reynolds, “Apartheid, International Law, and the occupied Palestinian territory”, *European Journal of International Law*, Volume 24, Issue 3, August 2013.

204 Human Rights Watch (HRW), A Threshold Crossed: Israeli Authorities and the Crimes of Apartheid and Persecution, 27 April 2021, hrw.org/report/2021/04/27/threshold-crossed/israeli-authorities-and-crimes-apartheid-and-persecution#; Law of Return (previously cited). Indeed, even in South Africa where race was more closely linked to “colour” the question of membership of a “racial group” included questions of descent. See, for example, Carola Lingaas, *The Concept of Race in International Criminal Law*, 2020, p. 159: “Individuals were categorised on the basis of their appearance, social acceptance, and descent (or blood, as it commonly was called), the purpose being to define their individual social, economic, and political status.”

205 State of Israel, MoFA, People: Minority Communities, mfa.gov.il/mfa/aboutisrael/people/pages/society-%20minority%20communities.aspx (accessed on 4 August 2021).

206 State of Israel, MoFA, People: Minority Communities (previously cited), “Arab Community Life”.

өөрчлөгдөхгүй шинж чанар гэж үздэг. Жишээлбэл, Израйлын зүгээс Жүүд шашин руу шилжихийг хүлээн зөвшөөрдөг.²⁰⁷ бөгөөд ийм шилжилтийг хэрэгжүүлэх үр дүнтэй механизмыг бий болгосон²⁰⁸ боловч бодит байдал дээр Израйлын харьяат Палестин иргэд Жүүд рүү шилжих хүсэлт гаргах бүрд “угсаа гарал” эсхүл «аюулгүй байдлын» үндэслэлээр татгалзсан хариу өгдөг байна.²⁰⁹

Ихэнх тохиолдолд тухайн хүн өөрөө, эсхүл гэр бүл нь Британийн мандатын Палестинаас гаралтай бол үндэсний гарал үүснэ.²¹⁰ Палестин (Арабын ард түмний нэг хэсэг) гэж тодорхойлдог.²¹¹ Хуучин Британийн мандатаар албан ёсны Палестин иргэний харьяалал байсан боловч одоо ийм харьяалал гэж байхгүй.²¹²

Палестинчууд Израйл иргэний харьяалалтай эсэх, Израйлын газар нутаг болон Израйлын цэргийн захиргааны нутаг дэвсгэрт амьдарч байгаа эсэх, эсхүл Палестин дүрвэгч мөн эсэхээс үл хамааран өөрсдийгөө Палестин хүн гэж үздэг бөгөөд улс төр, угсаа гарал, нийгэм, соёлын гүн гүнзгий, нэгдмэл холбоотой байдаг.²¹³ Палестинчууд хаана амьдарч байгаагаасаа үл хамааран өөр өөр шашин шүтдэг ч ижил хэлээр ярьж, ижил төстэй соёл, уламжлалтай байдаг.²¹⁴ Одоогоор өөр газар оронд амьдарч буй Палестин дүрвэгчид тухайн амьдарч байгаа улстайгаа харилцаа холбоотой болсон хэдий ч өөрсдийгөө Палестин хүн гэдгээ умартаж орхигдуулдаггүй.²¹⁵ Палестиныг чөлөөлөх байгууллагаас (ПЧБ) Палестинчуудыг “тухайн үед хөөгдсөн, эсхүл тэндээ үлдсэн эсэхээс үл хамааран 1947 оныг хүртэл Палестины газар нутагт амьдарч байсан Арабын гаралтай хүмүүс” гэж тодорхойлсон бөгөөд эцэг, эх нь Палестины нутаг дэвсгэр дотор эсхүл гадна амьдардаг эсэхээс үл хамааран Палестин гарал угсаа нь үр хүүхдүүдэд нь өвлөгддөг гэж үздэг.²¹⁶

Энэхүү бүлэгт авч үзсэнчлэн Израйлын хууль тогтоомж, бодлого, үйл ажиллагаа нь өөрийн мэдлийн бүх газар нутаг, нөхцөл байдалд өөр өөр хэрэгждэг ч гэсэн ерөнхийдөө нийтлэг хэрэгждэг тул Еврей гаралтай Израйлчуудад давуу эрх олгож, Еврей бус гэж тодорхойлсон хүмүүс, тэр дундаа Палестинчуудыг алагчилж, гадуурхан,

207 See, for example, ITIM - The Jewish Life Advocacy Center, Guide to Converting to Judaism in Israel, itim.org.il/en/itim-guide-toconverting-to-judaism-in-israel (accessed on 27 August 2021).

208 State of Israel, Prime Minister's Office (PMO), Conversion Authority, gov.il/en/departments/Units/conversion_to_judaism_services (accessed on 27 August 2021).

209 Jerusalem Post, “Palestinian requests to convert to Judaism rejected automatically”, 1 April 2016, jpost.com/arab-israeli-conflict/palestinian-requests-to-convert-to-judaism-rejected-automatically-449987; Michal Kravel-Tovi, When the state winks: The performance of Jewish conversion in Israel, 2017, pp. 84-90.

210 As recognized by the ICJ the concept of “national origin” denotes “a person’s bond to a national... group at birth” and thus must also be understood with respect to the Palestinians as a status that is regarded as immutable. This is not nationality that can be gained or lost depending on the whims of a state. See ICJ, Application of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Qatar v. U.A.E.), Preliminary Objections, judgment, 4 February 2021.

211 Human Sciences Research Council of South Africa, Occupation, colonialism, apartheid? (previously cited), pp. 162-163.

212 British Mandate Government of Palestine, Palestinian Citizenship Order, 1 August 1925, cited in Mutaz M. Qafisheh, “Genesis of Citizenship in Palestine and Israel: Palestinian Nationality in the 1917-1925 Period”, March 2009, Journal of the History of International Law, Volume 11, Issue 1.

213 Carola Lingaas, The Concept of Race in International Criminal Law (previously cited), p. 158: ethnicity and race were closely linked especially at the time when the Apartheid Convention was being drafted.

214 Rashid Khalidi, Palestinian Identity: The Construction of Modern National Consciousness, 1997.

215 Amnesty International, The Right to Return (previously cited).

216 Palestinian Liberation Organization (PLO), Palestinian National Charter: Resolutions of the Palestine National Council July 1-17, 1968, Articles 5 and 4 (an English translation is available at avalon.law.yale.edu/20th_century/plocov.asp). The PLO is recognized as the “sole legitimate representative” of the Palestinian people by over 100 states with which it holds diplomatic relation. It represents the rights of all Palestinians, wherever they reside, including the right of Palestinian refugees to return to their homes in Israel and receive compensation for lost property.

тусгаарлаж байна. Энэ баримтууд нь Израйлын төрөөс Палестинчуудыг “соёлын онцлог, шинж чанараараа ялгаатай,... дорд муу...” гэж үздэгийг батлан харуулж байна.²¹⁷ Олон улсын эрүүгийн эрх зүйн дагуу “арьс үндэсний бүлэг”-ийг тодорхойлоход²¹⁸ гэмт хэрэг үйлдэгчид болон тэдний санаа зорилгыг тодорхойлж үздэг тул олон улсын заншлын эрх зүй, Арьс Үндсээр Алагчлах Үзлийн Бүх Хэлбэрийг Устгах тухай Олон улсын конвенц, Апартеидын тухай конвенц болон Ромын Дүрмийн дагуу арьс үндэсний бүлэг гэдэгт Еврей гаралтай Израйльчууд болон Палестинчууд хамаарч байна.

5.2. БҮС НУТГААР ХЭСЭГЧИЛСЭН ХАРАА ХЯНАЛТ

1948 оны эхээр Британийн захиргаанд Палестин нийт 2 сая орчим хүнтэй байсны дийлэнх буюу 1.2 сая орчмыг Палестинчууд эзэлж байсан бөгөөд хувийн эзэмшил газрын 90 орчим хувийг эзэмшиж байв.²¹⁹ 1947-1949 оны мөргөлдөөний үеэр буюу 1948 оны 5 дугаар сард Израйль улс тусгаар тогтнолоо тунхаглахын өмнө болоод тунхагласныхаа дараа угсаатны цэвэрлэгээ хийх нэрийдлээр олон мянган Палестинчуудыг албадан гаргасан. Зарим нь хот тосгоноосоо дүрвэн, одоогийн Израйлын бусад газрууд руу нүүж, дотоодын дүрвэгч болж хувирсан. Бусад нь Палестины мандатын газрууд руу дүрвэсэн (мөргөлдөөний дараа Палестины мандатын 22% нь Египет болон Йорданы хяналтад орсон). Үлдсэн хүмүүсийн дийлэнх нь Йордан, Сири болон Ливан улс зэрэг руу дүрвэн гарчээ.²²⁰ Үүнээс хойш Израйль тэдгээр дүрвэгч, дотоодын дүрвэгчдийг гэр орондоо буцаж очихыг нь хориглон хязгаарласаар байна. (5.2.3 “Израйль болон эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрээс гадуурх Палестинчууд” хэсгийг үзнэ үү).

Палестинчууд 1967 оны дайны дараа урьд өмнөхөөс илүү тархай бутархай болсон нь Израйлын цэргүүдэд Баруун эрэг, Зүүн Иерусалим, Газын зурвасыг эзлэх боломж олгож, эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрүүдэд зориулсан тусгай хууль эрх зүй, засаг захиргааны дэглэм тогтооход хүргэж, Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрээс Палестинчуудыг хөөж гаргах давллагаа эхэлсэн байна.

Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх цэргийн шинэ дэглэм нь тус газар нутгийг эрт үеэс удирдаж ирсэн Оттоман, Их Британи, Йордан (Баруун эрэг), Египетийн (Газа) хуулиудаас бүрдсэн олон давхаргат хууль эрх зүйн тогтолцоо дээр нэмэгдсэн.²²¹ Тэр цагаас хойш Израйлын эрх баригчид олон зуун цэргийн тогтоол гаргаж, өнөөгийн Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудын амьдралын бараг бүхий л харилцаа, тухайлбал газар нутаг, байгалийн баялгийн хүртээмжээс гадна хуран цугларах эрх, үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх, чөлөөтэй зорчих эрх зэргийг хяналтдаа байлгаж байна. Гэхдээ эдгээр тогтоол нь 1967 онд Израйльд эзлэгдсэн Зүүн Иерусалим дахь Палестинчууд болон эзлэгдсэн Баруун эрэгт амьдарч буй Израйлын суурьшигчдад үйлчлэхгүй бөгөөд тэдгээр суурьшигчид бусад Еврей гаралтай Израйль иргэдийн адилаар Израйлын иргэний болон эрүүгийн хуульд захирагдана. Эсрэгээрээ Баруун эрэг дэх Палестинчууд шүүхийн хуралдаан болон захиргаа нь шударга ёсны олон улсын шаардлагад нийцдэггүй

217 To paraphrase the definition of racial group set out by Walter Kdlin and Jürg Kenzli, The Law of International Human Rights Protection (previously cited), p. 369.

218 A similar conclusion would be reached in any application of the ICERD, especially since the definition of racial discrimination includes differentiation based on national or ethnic origin.

219 UN Conciliation Commission for Palestine, Palestine Population Estimates for 1946, 22 March 1949, [un.org/unispal/document/autoinsert-210930](http://unispal/document/autoinsert-210930); Rashid Khalidi, The Iron Cage: The Story of the Palestinian Struggle for Statehood, 2006.

220 UN Relief and Works Agency for Palestinian Refugees in the Near East (UNRWA), Palestine Refugees, unrwa.org/palestine-refugees (accessed on 4 August 2021).

221 Amnesty International, Troubled Waters: Palestinians Denied Fair Access to Water (previously cited).

цэргийн шүүхийн тогтолцооны хяналт дор аж төрж байна.

1994 онд Палестиныг Чөлөөлөх Байгууллага болон Израйлын хооронд хийгдсэн Ослогийн хэлэлцээрээр зөвхөн хот суурингийн бүсүүд дэх Палестины иргэний хэрэг хариуцсан хязгаарлагдмал эрх бүхий Палестиныг Удирдах газрыг байгуулсан ч энэ нь эзлэн түрэмгийллийг зогсоож чадаагүй юм. Палестиныг Удирдах газрыг байгуулсан, түүнчлэн 2012 онд НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн чуулганаар Палестиныг гишүүн бус ажиглагч орноор элсүүлсэн зэрэг нь Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн олон улсын эрх зүйн статусыг өөрчлөөгүй. Энэхүү статус 2005 онд Газа хотоос Израйлын хууль бус шилжин суурьшигчдыг эргүүлэн татах үед ч өөрчлөгдөөгүй. Баруун эрэг болон Газын зурвас бүхэлдээ Израйлын цэргийн эзлэн түрэмгийлэлд орсон хэвээр байгаа бөгөөд Газын өмнөд хэсгийн Египеттэй хиллэдэг богино хилээс бусад бүх газар нутаг болон Палестин хүн ам, байгалийн нөөц, газар болон усан хил, агаарын орон зайд хараа хяналтаа тогтоосон хэвээр байна.²²²

Үүний улмаас Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт Израйл хараа хяналтаа тогтоосон эзлэгч талынхаа хувьд олон улсын эрх зүйн хоёр багц асуудлыг хөндсөн хэвээр байна. Үүнд хүний эрхийн олон улсын эрх зүй болон олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүй орно.

Хэдийгээр Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн олон улсын эрх зүйн статус хэвээр үлдсэн ч Ослогийн хэлэлцээрээр тус нутаг дэвсгэрийн Палестины засаг захиргаанд нэмэлт нэг давхарга үүсч, эрх зүйн төвөгтэй байдал бий болсон бөгөөд бүсчлэн хуваах, ялган тусгаарлах бодлого нь Израйлчуудад ашигтай байсан.²²³ Түүнчлэн Палестины дотоод улс төрийн хагарал нь тэднийг улам хуваагдмал болгосон. Өнөөдрийн байдлаар Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчууд харилцан адилгүй эрх зүйн тогтолцоо бүхий газарт амьдарч байгаа бөгөөд нутаг дэвсгэр хооронд (Газын зурвас, эзлэгдсэн Зүүн Иерусалим, Баруун эргийн бусад нутаг дэвсгэр руу орж гарах) зорчихын тулд эрх бүхий байгууллагаас заавал зөвшөөрөл авах шаардлагатай байдаг нь тэднийг Израйл дахь Палестин иргэдээс газар зүйн хувьд ч, эрх зүйн байдлын хувьд ч тусгаарлагдмал болгож байна. Харин 1947-1949 болон 1967 оны мөргөлдөөний үеэр хөөгдсөн Палестин дүрвэгчид Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх хүмүүсээс ч газарзүйн байршлын хувьд тусгаарлагдсан байдалтай байгаа бөгөөд гэр орон, хот, тосгондоо буцаж очих эрхээ удаан хугацааны турш хязгаарлуулсаар байна.

Энэ бүлэгт Израйл хэрхэн Палестин хүн амыг Израйлын газар нутаг, Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр болон хөрш зэргэлдээ улс орнуудад хэсэгчлэн хуваасан тухай авч үзсэн бөгөөд холбогдох үйл явдлыг түүхэн он цагийн дарааллаар харуулсан.

5.2.1. ИЗРАЙЛ ДАХЬ ПАЛЕСТИНЧУУД

Израйлыг үүсгэн байгуулах үеийн дэмжигч талууд Еврейчүүдийн эх оронг байгуулахдаа уугуул ард түмний²²⁴ эрхийг зөрчихгүй гэж мэдэгдсэн боловч энэ нь бодит байдалд хэрэгжээгүй. Эсрэгээрээ өмнө дурдсанчлан Еврейн улс байгуулагдсанаар 800 мянга гаруй Палестинчуудыг хоморголон хөөж гаргажээ.²²⁵

222 Amnesty International, Trigger-Happy: Israel's Use of Excessive Force in the West Bank (previously cited).

223 ESCWA, Israeli Practices towards the Palestinian People and the Question of Apartheid Palestine and the Israeli Occupation (previously cited).

224 UK Foreign Office, "The Balfour Declaration", official correspondence, 2 November 1917, unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/E210CA73E38D9E1D052565FA00705C61: "it being clearly understood that nothing shall be done which may prejudice the civil and religious rights of existing non-Jewish communities in Palestine."

225 Ilan Pappi, "Between the Day of the Land and the First Intifada, 1976-1987", The Forgotten Palestinians, 2011, Chapter 4, pp. 135-169; Meron Benvenisti, Sacred landscape: The buried history of the Holy Land since 1948, 2000.

НҮБ-ын 1946 онд гаргасан тооцоогоор 1948 оны 5 дугаар сард Израйл улсын мэдэлд орсон газарт үлдсэн нийт 1.2 сая Еврей бус хүн амын 150 мянга орчим²²⁶ нь Палестинчууд байсан.²²⁷ Тэд 1952 оны Израйлын Улсын тухайхуулиар Израйлд байнгын оршин суух эрхтэй болсон.²²⁸ Гэвч 1948-1966 онд Израйлын харьяат Палестин иргэд цэргийн захиргаанд орж тэдний амьдрал Еврей суурьшигчид болон Израйлын аюулгүй байдлын хэрэгцээтэй салшгүй холбоотой болсон (5.3.4 “Цэргийн захиргаадалт хэрэглэх” хэсгээс харна уу).²²⁹ Хэдийгээр цэргийн захиргаадалт нь 1966 онд дуусгавар болж, чөлөөтэй зорчих эрх болон бусад эрх нь сэргэсэн боловч хууль ёсны статус, газар ашиглалт, байгалийн баялаг, үйлчилгээний хүртээмж болон хувь хөгжилд нь сөргөөр нөлөөлсөн ялгаварлан гадуурхсан бодлого бүхий дарлал, ноёрхлын тогтолцоо дор амьдарсаар байна. (5.3. “Ялган тусгаарлаж, хараа хяналтаа тогтоох”, 5.4 “Газар болон эд хөрөнгө өмчлөх эрхийг хасах” хэсгүүдийг харна уу.)

Израйлын Статистикийн Төв Хорооны (ИСТХ) мэдээлснээр 2019 оны 12 дугаар сарын сүүл гэхэд Израйл болон эзлэгдсэн Зүүн Иерусалимд нийт 6.7 сая Еврейчүүд хүн амын 74 хувийг бүрдүүлж, 1.9 сая Арабчууд (үүнд Израйлын харьяат Араб иргэд болон байнгын оршин суугчид орно) хүн амын 21 хувийг бүрдүүлж байсан бол үлдсэн 448,000 хүн нь (Христийн шашинтай Араб бус хүмүүс болон шашин шүтлэгийн ангилалд хамаарахгүй хүмүүс) хүн амын 5 орчим хувийг бүрдүүлж байсан.²³⁰

Дээр дурдсанчлан, Израйлын Гадаад хэргийн яамны тодорхойлсноор “Израйлын харьяат Араб иргэд” гэдэг нь мусульман шашинтай Арабчууд (Бедуинуудыг оруулаад), христийн шашинтай Арабчууд, Друзууд болон Черкассууд зэрэг араб хэлтэй олон тооны өөр өөр бүлгүүдийг багтаасан ойлголт юм.²³¹ Израйлын ИСТХ-ны мэдээлснээр 2019 оны сүүл гэхэд ойролцоогоор 145,000 Друзууд байсан²³² бол Гадаад хэргийн яамны мэдээлснээр 4,000 Черкасс хүн байжээ.²³³ Мусульман шашинтай Арабчууд болон христийн шашинтай Арабчууд гэж тодорхойлсон хүмүүсийг хамтад нь Израйлын харьяат Палестин иргэд гэж үзвэл 1.8 сая орчим болох бөгөөд Израйлын газар нутаг болон эзлэгдсэн Зүүн Иерусалимын нийт хүн амын 20 орчим хувьтай тэнцэнэ.

Өнөөдөр Израйлын харьяат Палестин иргэдийн 90 орчим хувь нь Израйлын хойд хэсэгт орших Галилей, Гурвалжин бүс болон өмнөд хэсгийн Негев/Накаб мужийн хүн ам шигүү суурьшсан 139 хот, тосгонд амьдарч байна. Үлдсэн 10% нь Хайфа, Рамла, Лод, Жаффа, Акре зэрэг «холимог хотуудад» амьдардаг. Доор дурдсанчлан энэ нь Израйлын засгийн газрын урьдаас төлөвлөсөн Еврейчүүдийг суурьшуулах, нутаг дэвсгэрийг аль болох Израйлын хяналтад байлгах томоохон зорилтын хүрээнд Израйлын харьяат Палестин иргэдийг хашин тусгаарлах бодлогын үр дүн юм.

226 Benny Morris, *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict, 1881-1998*, 1999, p. 259.

227 UN Conciliation Commission for Palestine, *Palestine Population Estimates for 1946*, 22 March 1949, un.org/unispal/document/autoinser-210930

228 Yitzhak Reiter, *National Minority, Regional Majority: Palestinian Arabs Versus Jews in Israel*, 2009, pp. 21-22.

229 Charles Smith, *Palestine and the Arab-Israeli conflict: A history with documents*, 6th edition, 2007, pp. 229-230. State of Israel, Knesset Debates, Volume 36, 20 February 1963, p. 1217, cited in John Quigley, *Palestine and Israel: A Challenge to Justice*, 1990, p. 109.

230 Israeli Central Bureau of Statistics (ICBS), “Population of Israel on the Eve of 2020”, 31 December 2019, p. 1, cbs.gov.il/he/mediarelease/DocLib/2019/413/11_19_413e.pdf

231 State of Israel, MoFA, *People: Minority Communities* (previously cited).

232 ICBS, “The Druze population of Israel”, 23 April 2020, cbs.gov.il/en/mediarelease/pages/2020/the-druze-population-of-israel.aspx

233 State of Israel, MoFA, *People: Minority Communities* (previously cited).

5.2.2. ПАЛЕСТИНЫ ЭЗЛЭГДСЭН НУТАГ ДЭВСГЭР ДЭХ ПАЛЕСТИНЧУУД

Израйль улс 1967 оны дайны дараа Зүүн Иерусалим, Газын зурвас зэрэг Баруун эрэг дэх Палестины нутаг дэвсгэрт цэргийн эзлэн түрэмгийллийн аргаар хараа хяналтаа өргөжүүлсэн. Эдгээр бүсүүдийг хамтад нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр гэж нэрлэдэг.

Израйль улс эдгээр газар нутгийг янз бүрийн аргаар захиргаандаж байсан. Израйлын цэргийнхэн Зүүн Иерусалимыг (олон улсын эрх зүйн дагуу хууль бусаар) эзлэн өөртөө нэгтгэж, Баруун эрэг болон Газын зурвасын бусад хэсгийг эрхшээлдээ оруулан захиргаандаа байлгаж байна. Мөн 1967 оны дайны үр дүнд Сирид харьяалагддаг Голаны өндөрлөг болон Египетэд харьяалагддаг Синайн хойгийг эзлэн авсан. Шинээр эзлэгдсэн бүс нутгаас ойролцоогоор 350,000 хүн дүрвэсэн бөгөөд ихэнх нь Палестинчууд байв.²³⁴ Эдгээр дүрвэгчдийн 117,000 нь 1947-1952 оны хооронд НҮБ-ын Ойрх Дорнод дахь Палестины дүрвэгчдэд тусламж үзүүлэх агентлагт (НҮБДТА) аль хэдийн бүртгэлтэй байжээ.²³⁵ Йордан 200,000 Палестин дүрвэгчдийг хүлээн авснаас 24,600 орчим нь арван хэдэн жилийн туршид Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт буцаж очсон.²³⁶ 1967 оноос хойших Палестин дүрвэгчдийн дийлэнх болон тэдний үр хүүхдүүдийг хуучин оршин сууж байсан газар руугаа буцахыг хориглосон хэвээр байна. (5.2.3 “Израйль болон эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрээс гадуурх Палестинчууд” хэсгийг үзнэ үү).

ЗҮҮН ИЕРУСАЛЕМ

Израйль улс 1967 онд Зүүн Иерусалимыг эзлэн авч, тус хотын Палестины хэсэг болон эргэн тойрны 64 км² талбайг Израйлын Иерусалим хотын захиргаанд нэгтгэсэн.²³⁷ Иерусалим хотын шинэ хил хязгаар нь 70 км² талбайгаас бүрдсэн бөгөөд түүний зүүн хэсэг нь хуучин Йорданы мэдэлд байсан Зүүн Иерусалимаас бараг 12 дахин том байв. Израйлын шинээр эзэмшсэн газар нь ойролцоо орших Палестины 28 орчим тосгоны нутаг дэвсгэр байсан бөгөөд шинээр тогтоосон хил хязгаартаа аль болох их хэмжээний эзэмшил газрыг хянахын зэрэгцээ Палестинчуудын тоог хамгийн бага байлгахаар зорьсон.²³⁸

Израйль 1967 оны 6 дугаар сарын 27-нд Хууль, Захиргааны журмын 11 дүгээр нэмэлт өөрчлөлтийг баталсан. Үүнд Израйлын «хууль, шүүх, засаг захиргаа» нь засгийн газрын тогтоолоор бүх газар нутагт хамран үйлчлэхээр заажээ.²³⁹ Дараа өдөр нь Израйль 1967 оны Хууль, Захиргааны 1 дүгээр тогтоолыг баталж, үүний дагуу хууль, шүүх засаглал ба захиргааны цар хүрээгээ тэлж, Зүүн Иерусалим болон түүний ойр орчмын 70 км² талбайг хамруулсан.²⁴⁰ 1980 онд Израйлын Кнессет (Их Чуулган буюу парламент) суурь

234 UN Secretary-General (UNSG), Report of the Secretary-General under General Assembly Resolution 2252 (ES-V) and Security Council Resolution 237 (1967): The Gussing Report, 15 September 1967, UN Doc. A/6797 (also issued under the symbol S/8158), para. 159.

235 UNSG, The Gussing Report (previously cited), para. 159.

236 UNSG, The Gussing Report (previously cited), para. 159; and UNSG, Report: Persons Displaced as a Result of the June 1967 and Subsequent Hostilities, 14 July 2004, UN Doc. A/59/151.

237 B'Tselem, A policy of discrimination: Land expropriation, planning and building in East Jerusalem (previously cited).

238 B'Tselem, A policy of discrimination: Land expropriation, planning and building in East Jerusalem (previously cited), pp. 20-24; and Terry Rempel, “The Significance of Israel’s Partial Annexation of East Jerusalem”, Middle East Journal, Autumn 1997, Volume 51, Issue 4, jstor.org/stable/4329118, pp. 520-534.

239 State of Israel, Law and Administration Ordinance, Amendment 11, 27 June 1967 (an English translation is available at mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/mfadocuments/yearbook1/pages/13%20law%20and%20administration%20ordinance%20-amendment%20no.aspx).

240 Ir Amim, Permanent Residency: A temporary status set in stone, May 2012, ir-amim.org.il/sites/default/files/permanent%20residency.pdf

хуулийг баталж, Израйлын нийслэл Иерусалим хотыг Израйлын «бүрэн бөгөөд нэгдсэн» нийслэл хот хэмээн тунхагласан. Уг хуулиар 1967 оны Хууль, Захиргааны 1 дүгээр тогтоолд хотын захиргаанд орсон бүх газар Иерусалимын захиргаанд харьяалагдана гэж заасан.²⁴¹ Цаашлаад, дээрх хуулиар Израйл улс, эсхүл Иерусалим хотын захиргааг гадаадын этгээдэд шилжүүлэхийг хориглосон.²⁴² Кнессет 2018 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдөр суурь хуулийн хоёр дахь нэмэлт, өөрчлөлтийг баталсан нь Израйлын нийслэл Иерусалим хот дахь Кнессетийн буюу Израйлын бүрэн эрхт байдалтай хамааралтай болон Иерусалим хотод хамааралтай ямар нэгэн өөрчлөлт оруулахын тулд дор хаяж 80 гишүүний (нийт 120 гишүүнтэй) олонхын санал авах шаардлагатай гэжээ.²⁴³ Хуулийн өмнөх найруулгад Иерусалим хотын захиргааны шинэ хил хязгаарт хананы (2002 оны дундуур баригдаж эхэлсэн) цаана байрлах Палестины хорооллуудыг оруулахгүй гэж заасан байсан бол батлагдсан нэмэлт өөрчлөлтөөр энэ хэсгийг хассан байна.²⁴⁴

2021 оны 7 дугаар сарын байдлаар Иерусалим хотод 358,800 Палестин хүн оршин сууж байгаа нь тухайн хотын нийт хүн амын 38% юм.²⁴⁵ Үүнээс 150 мянга орчим нь хана хэрэм болон цэргийн хяналтын бусад цэгүүдээр хотоос тусгаарлагдан амьдардаг. Израйлын эрх баригчид Еврейчүүдийг дийлэнх олонх болгож Иерусалимыг ноёрхохын тулд системтэйгээр булаан авсан газар нутагт Еврей суурингуудыг үй олноор нь барьж, бүсчлэл, төлөвлөлтийн бодлогоор дамжуулан Зүүн Иерусалимын Палестин оршин суугчдыг ялгаварлан гадуурхах, хязгаарлах бодлогыг хэрэгжүүлсэн. Эдгээр нь Палестины хотжилт, хүн ам зүйн өсөлт, дүүргүүдийн хөгжилд ноцтой саад учруулж, дотоодын Палестин хүн амын нийгэм, эдийн засгийн эрхийг хөндөж байна.

Израйлын армийн 1967 онд явуулсан хүн амын тооллогын үеэр 1952 оны Израйлын Хилээр нэвтрэх тухай хуулийн дагуу Зүүн Иерусалимын бүсэд амьдарч байсан 69,000 орчим Палестинчуудад «байнгын оршин суух» эрх олгосон. Зүүн Иерусалим дахь Палестинчууд «байнгын оршин суугч»-ийн хувьд парламентын сонгуульд санал өгөх эрхээс бусад бүх эрхийг Израйлын иргэдтэй адил эдлэх эрхтэй. Гэвч бодит байдал дээр тэд амьдралын бүхий л харилцаанд ялгаварлан гадуурхагддаг. Иргэний харьяаллаас ялгаатай нь оршин суух эрхийг Дотоод хэргийн яам хялбархан цуцалж болдог (5.3.1 “Үндэстэн болон эрх зүйн байдлын хувьд эрх тэгш байх эрхийг үгүйсгэсэн нь” ба 5.5.3. “Үйлчилгээний тэгш бус байдал” хэсгүүдийг харна уу).

Израйл улс Зүүн Иерусалим дахь суурингуудыг өргөжүүлж олон улсын эрх зүйг зөрчин нийт 13 сууринд²⁴⁶ 225,178 Израйл иргэнийг амьдруулж байна.²⁴⁷

Олон улсын эрх зүйн дагуу Зүүн Иерусалимын эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн эрх зүйн байдал Израйл дангаар өөртөө нэгтгэснээр, Израйлын эсхүл АНУ-ын засгийн газар

241 241. State of Israel, Basic Law: Jerusalem, Capital of Israel, passed on 30 July 1980, main.knesset.gov.il/Activity/Legislation/Documents/yesod2.pdf (in Hebrew), Article 1 (an English translation is available at mfa.gov.il/mfa/mfa-archive/1980-1989/pages/basic%20law-%20jerusalem-%20capital%20of%20israel.aspx).

242 Basic Law: Jerusalem: Capital of Israel (previously cited), Articles 5 and 6.

243 Al-Haq – Law in the Service of Man (Al-Haq), Legal Brief on Jerusalem: A Legal Analysis of Bills and Legislation to Revoke the Permanent Residencies of Palestinians and Alter the Status of Jerusalem, 7 March 2018, alhaq.org/cached_uploads/download/alhaq_files//images/thumbnails/images/stories/Images/Legal_Brief_Jerusalem_6%20March%202018_Final.pdf

244 Ir Amim, “Amendment to Basic Law: Jerusalem approved but in modified form; Will not enable changes to Jerusalem municipal boundaries”, 2 January 2018, ir-amim.org.il/en/node/2146

245 Peace Now, Jerusalem, peacenow.org.il/en/settlements-watch/settlements-data/jerusalem (accessed on 4 August 2021)

246 Peace Now, Jerusalem (previously cited).

247 B'Tselem, East Jerusalem, 11 November 2017 (updated on 27 January 2019), btselem.org/jerusalem (accessed on 30 August 2021).

2017 онд хүлээн зөвшөөрснөөр өөрчлөгдөхгүй.²⁴⁸ Израйлын суурингууд нь олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйн хувьд хууль бус бөгөөд үүнийг НҮБ-ын Аюулгүйн зөвлөл болон бусад ихэнх олон улсын байгууллага, улс орнууд хууль бус хэмээн үзэж буруутгадаг.²⁴⁹

БАРУУН ЭРГИЙН БУСАД НУТАГ ДЭВСГЭР

Израйл улс 1967 оны 9 дүгээр сард буюу эзлэлтийн дараах цөөн хэдэн сарын хугацаанд Баруун эрэгт суурин газрууд барьж, тэндээ Еврей иргэдээ нүүлгэн шилжүүлж, иргэний хуулиа хэрэгжүүлж эхэлсэн.²⁵⁰ Одоогийн байдлаар Зүүн Иерусалимыг оруулахгүйгээр Баруун эрэгт 441,600 гаруй Еврейчүүд суурьшжээ.²⁵¹ Олон улсын эрх зүйн дагуу тэдний суурьшил нь хууль бус юм.²⁵² Эдгээр суурьшигчид нь Израйлын засгийн газраас албан ёсоор байгуулсан 132 суурин болон 1990-ээд оноос хойш засгийн газрын зөвшөөрөлгүйгээр Израйлын хуулийг зөрчиж байгуулсан 140 алслагдмал сууринд амьдардаг.²⁵³ Ойролцоогоор 3 сая Палестин иргэд дээрх нутаг дэвсгэрт амьдарч байна.²⁵⁴

Израйл улс 1981 онд Иргэний Захиргааны Газрыг байгуулсан нь Зүүн Иерусалимаас бусад Баруун эрэг дэх Еврей гаралтай Израйлчууд болон Палестин оршин суугчдын төлөвлөлт, бүсчлэл болон бусад иргэний асуудлуудыг хянан шийдвэрлэх цэргийн нэгж юм.²⁵⁵ Энэхүү нэгж нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудын хүн амын бүртгэл, аялах, ажиллах зөвшөөрөл, археологи болон нөөц газар, байгалийн нөөцийн менежмент, хөдөө аж ахуй, худалдаа, үйлдвэрлэл болон байгаль орчны хамгаалал

248 US Embassy in Israel, Statement by Former President Trump on Jerusalem, 6 December 2017, il.usembassy.gov/statement-by-president-trump-on-jerusalem (published on 7 December 2020). In response to the US declaration, on 21 December 2017, the UNGA overwhelmingly adopted Resolution A/ES-10/L.22 on the status of Jerusalem. The resolution reaffirmed that all “decisions and actions which purport to have altered the character, status or demographic composition of the Holy City of Jerusalem have no legal effect, are null and void and must be rescinded”, thereby echoing UNSC Resolution 478 (1980) and calling on all states to refrain from establishing diplomatic missions in Jerusalem. UNGA, Resolution ES-10/19: Status of Jerusalem, adopted on 21 December 2017, UN Doc. A/RES/ES-10/19, para. 1. A draft UNSC resolution calling for the withdrawal of US recognition was not adopted on 18 December 2017 following a veto by the USA, but all other 14 members of the council voted in favour. See UN News, “Middle East: Security Council fails to adopt resolution on Jerusalem”, 18 December 2017, news.un.org/en/story/2017/12/639772-middle-east-security-council-fails-adoptresolution-jerusalem

249 In 1967, the UNSC adopted a resolution calling for the “[w]ithdrawal of Israel armed forces from territories occupied in the recent conflict” and emphasized member states’ commitments under Article 2 of the UN Charter. UNSC Resolution 242 (1967), adopted on 22 November 1967, UN Doc. S/RES/242. In 1980 the UNSC adopted a resolution that further provided that “all legislative and administrative measures and actions taken by Israel, the occupying Power, which have altered or purport to alter the character and status of the Holy City of Jerusalem, and in particular the recent ‘basic law’ on Jerusalem, are null and void and must be rescinded forthwith”. UNSC Resolution 478 (1980), adopted on 20 August 1980, UN Doc. S/RES/478. Article 47 of the Fourth Geneva Convention explicitly states that, in the event of unilateral annexation, the principles of international law, which apply in the situation of belligerent occupation, remain in effect. See ICJ, Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, advisory opinion, 9 July 2004.

250 Neve Gordon, “Civilian control”, in *Israel’s Occupation*, 2008, Chapter 5.

251 Peace Now, Population, peacenow.org.il/en/settlements-watch/settlements-data/population (accessed on 3 December 2021).

252 UNSC, Resolution 2334 (2016), 23 December 2016, UN Doc. S/RES/2334.

253 Peace Now, Population, peacenow.org.il/en/settlements-watch/settlements-data/population (accessed on 3 December 2021).

254 State of Palestine, Palestinian Central Bureau of Statistics (PCBS), *نيطسلف يف نييطسلف نويلم 13.5 مليون* [Around 13.5 Million Palestinians in Historical Palestine and the Diaspora], 11 July 2020, pcbs.gov.ps/postar.aspx?lang=ar&ItemID=3773 (in Arabic)

255 State of Israel, Military Order 947 concerning the Establishment of a Civilian Administration (Judea and Samaria), 8 November 1981.

зэрэг захиргааны асуудлыг хянах эрх мэдэлтэй.²⁵⁶

1993-1995 оны хооронд Израйл болон Палестиныг Чөлөөлөх Байгууллага (ПЧБ) -ын хооронд хийсэн хэлэлцээрүүдийн үр дүнд хоёр тал Ослогийн хэлэлцээр гэж нэрлэгддэг хэд хэдэн хэлэлцээр байгуулжээ. Үүгээр Палестиныг Удирдах Газрыг байгуулж, Баруун эргийг (Зүүн Иерусалим, Хеброныг оруулахгүйгээр) "А", "В", "С" бүсүүдэд хуваасан. Ослогийн хэлэлцээрээр Палестины удирдагчдад иргэний зарим хэргийн (эрүүл мэнд, боловсрол, дотоод аюулгүй байдал гэх мэт) хязгаарлагдмал эрх мэдлийг шилжүүлсэн боловч "А", "В", "С" бүсүүд ерөнхийдөө бүгд Израйлын хараа хяналтад үлдэж, Израйлын цэргийн дэглэм дор байсаар байна. Израйл "А", "В" бүсүүдийн захиргааны хэд хэдэн төвшний үүргийг Палестины удирдагчдад шилжүүлсэн. Энэ хоёр бүсэд Палестины хүн амын 90% (ойролцоогоор 2.8 сая хүн) амьдардаг Палестины хот, тосгод багтана. Баруун эрэг орчмын 60 орчим хувийг эзэлдэг, гол төлөв Палестины хөдөө тосгоноос бүрдсэн "С" бүсэд Израйл иргэний болон аюулгүй байдлын бүрэн эрх мэдэлтэй. Эзлэгдсэн Баруун эрэгт (Зүүн Иерусалим орохгүй) эдүгээ 300,000 орчим Палестинчууд болон 441,600 Израйл оршин суугч амьдарч байна. Өөр нэгэн хэлэлцээрээр Хеброн хотыг Палестин болон Израйлын захиргааны нэгжид хуваасныг "Н1" ба "Н2" гэж нэрлэдэг.²⁵⁷ "Н2" хэсэгт Израйлын 700 орчим хүн амьдардаг.²⁵⁸ Ослогийн хэлэлцээр нь эцсийн хэлэлцээрт хүрэх хүртэл «шилжилтийн арга хэмжээ»-ний үүрэгтэй бөгөөд анх таван жилээс илүүгүй үргэлжилнэ гэж тохирсон боловч энэ хэлэлцээрийн нөхцөл, заалтууд өнөөдрийг хүртэл хүчинтэй хэвээр байна.²⁵⁹

2020 оны 4 дүгээр сард тухайн үеийн Ерөнхий сайд асан Бенжамин Нетаньяху болон түүний улс төрийн өрсөлдөгч Бенни Ганц нарын байгуулсан Израйлын эвслийн засгийн газар нь олон улсын хууль тогтоомжийг зөрчиж, эзлэгдсэн Баруун эрэг дээр Израйл суурингуудыг байгуулж, Йорданы хөндий бүс нутгийг өөртөө нэгтгэх дотоод үйл явцыг эхлүүлсэн.²⁶⁰ 2020 оны 8 дугаар сарын 13-нд АНУ-ын зуучлалаар Арабын Нэгдсэн Эмират улстай тохиролцсоны дараа Израйл улс хамтарсан мэдэгдэл хийхдээ Баруун эргийн "бүрэн эрхт байдлыг зарлахаас түдгэлзэж", оронд нь "Арабын болон Лалын ертөнцийн бусад орнуудтай харилцаа холбоо тогтоож байгаа асуудал дээр илүү анхаарна" гэж мэдэгдсэн.²⁶¹ Хэдийгээр Израйл улс өөртөө нэгтгэх төлөвлөгөөгөө хойшлуулсан ч, Баруун эрэг дэх Палестинчуудыг хараа хяналтдаа байлгах гэсэн санаа

256 State of Israel, Government, *רמטכ"ל יהודה ושומרון* [The Civil Administration in Judea and Samaria], gov.il/he/departments/civil_administration_in_judea_and_samaria/govil-landing-page (in Hebrew, accessed on 4 August 2021); Yesh Din, "Through the lens of Israel's interests: The Civil Administration in the West Bank", December 2017, s3-eu-west-1.amazonaws.com/files.yesh-din.org/Minhal+Ezrahi/YeshDin+-+Haminhal+-+English.pdf

257 UN Peacemaker, Protocol Concerning the Redeployment in Hebron, 17 January 1997, peacemaker.un.org/israeloptredeploymenthebron97

258 B'Tselem, Hebron City Center, 11 November 2017 (updated on 26 May 2019), btselem.org/hebron (accessed on 14 December 2021).

259 UN Peacemaker, Oslo I Accord, 13 September 1993, peacemaker.un.org/israelopt-osloaccord93, Article 1.

260 Amnesty International, "Israel/OPT: Unlawful 'annexation' plan promotes 'law of the jungle' and must be stopped", 1 July 2020, amnesty.org/en/latest/news/2020/07/israelopt-unlawful-annexation-plan-promotes-law-of-the-jungle-and-must-be-stopped

261 US Government, White House Archives, "Joint Statement of the United States, the State of Israel, and the United Arab Emirates", 13 August 2020, trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/joint-statement-united-states-state-israel-united-arab-emirates

зорилготой байгаа нь илэрхий харагдсан.²⁶²

ГАЗЫН ЗУРВАС

Израйль улс 1967 оны 6 дугаар сард Газын зурвасыг Египетээс эзлэн авч Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр хэмээн нэрлэх болсон бөгөөд тус газар нь 1967 оноос хойш Израйлын цэргийн захиргаанд байна. Ослогийн хэлэлцээрийн дараа Палестины удирдагчдад Газын зурваст хязгаарлагдмал эрх мэдэл олгосон ч Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн олон улсын эрх зүйн байдал өөрчлөгдөөгүй хэвээр байна.²⁶³ Өнөөдөр Газын зурваст 2 сая орчим Палестин хүн амьдарч байна. Үүнээс 1.4 сая орчим нь (хүн амын 70 гаруй хувь нь) Ойрх Дорнод дахь Палестин дүрвэгсдийн асуудал хариуцсан НҮБ-ын тусламжийн агентлагт бүртгэлтэй дүрвэгсэд байна.

2005 онд Газын зурвасыг “чөлөөлөх” үйл ажиллагааны хүрээнд Израйлын 21 сууринг татан буулгаж, 8000 орчим шилжин суурьшигчийг эргүүлэн татсаны ихэнх нь Баруун эргийн суурингууд руу нүүснээс гадна тэнд байсан цэргүүдээ гаргасан. Гэвч Газын зурвас Израйлын цэргийн хараа хяналтаас гараагүй хэвээр байна. Палестины улс төрийн бүлгүүдийн хооронд зөрчилдөөн үүссэний дараа жил буюу 2007 онд явагдсан Палестины парламентын сонгуульд Хамас ялалт байгуулснаар Фатах тэргүүтэй Палестины удирдагчид Газын зурвас дахь аюулгүйн алба болон төрийн байгууллагуудын үйл ажиллагааг зогсоож, оронд нь Хамас аюулгүй байдал, хууль сахиулах аппаратаа үүсгэн байгуулсан.

Хамасыг ялалт байгуулсны дараа Израйль Газын зурвасыг аюулгүй байдлын үндэслэлээр “дайсагнагч байгууллага” хэмээн зарлаж, газар, ус болон агаарын хориг тавьж, Газын зурвас руу агаараар болон далайгаар хүн эсхүл бараа таваар оруулж, гаргахыг хориглосон.²⁶⁴

Түүнээс хойш Израйль улс Газа хотод бараа бүтээгдэхүүн, шатахуун оруулахыг хориглож, Газын зурвасаар ямар хэмжээний хоол хүнс оруулахыг «математикийн томъёо» ашиглан тооцож, «энгийн хүн ам амьд үлдэхэд зайлшгүй шаардлагатай» хэмжээгээр хязгаарладаг болсон.²⁶⁵ Израйль мөн Газын зурвас болон Баруун эрэг хоорондын зорчих хөдөлгөөнийг «хүмүүнлэгийн онцгой тохиолдолоос» бусад тохиолдолд хязгаарласан.

Израйлын эрх мэдэлтнүүдийн нэрлэдгээр “тусгаарлах бодлого»-ын дагуу Газын зурваст амьдарч буй Палестинчуудыг Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр болон Израйлын

262 On 13 June 2021, a new Israeli government was formed by a coalition led by Naftali Bennett, who replaced Benjamin Netanyahu as prime minister. Naftali Bennett heads the Yamina (Rightwards) party and supports construction of Israeli settlements in the OPT. As a minister in Benjamin Netanyahu's government, Naftali Bennett was one of the drivers of the annexation plan of the Jordan Valley. The parties of the new coalition government do not have a uniform position on the annexation plan, which has been frozen rather than stopped. See Jerusalem Post, “Israel's gov't votes down opposition-backed West Bank annexation bill”, 28 July 2021, jpost.com/breaking-news/knesset-votes-down-west-bank-annexation-bill-675155 Ayelet Shaked, the interior minister of the new government, said on 22 July 2021 that settlement construction would continue as before. See Makor Rishon, דקש תלייא: “הציונותא אל זו הלשממה תא ליפיש ים הוסב” [Ayelet Shaked: “In the end, whoever overthrows the government is not the opposition”], 22 July 2021, makorishon.co.il/news/377937 (in Hebrew).

263 Amnesty International, The conflict in Gaza: A briefing on applicable law, investigations, and accountability (Index: MDE 15/007/2009), 19 January 2009, amnesty.org/en/documents/mde15/007/2009/en/; Shane Darcy and John Reynolds, “An enduring occupation: the status of the Gaza Strip from the perspective of international humanitarian law,” Journal of Conflict & Security Law, Volume 15, Issue 2, 11 August 2010.

264 State of Israel, MoFA, “Security Cabinet declares Gaza hostile territory”, 19 September 2007, mfa.gov.il/mfa/government/communiqués/2007/security+cabinet+declares+gaza+hostile+territory+19-sep-2007

265 Gisha — Legal Center for Freedom of Movement (Gisha), Separating Land, Separating People: Legal Analysis of Access Restrictions between Gaza and the West Bank, 28 June 2015, gisha.org/UserFiles/File/publications/separating-land-separating-people/separating-land-separating-people-web-en.pdf; Haaretz, “Amira Hass / Israel bans books, music and clothes from entering Gaza”, 17 May 2009, [haaretz.com/1.5053317](https://www.haaretz.com/1.5053317)

газар нутаг дахь бусад Палестинчуудаас 14 жилийн турш тусгаарлаж, салангид байлгаж ирсэн.²⁶⁶ 2014 онд албан ёсны тусгаарлах бодлогын байр суурьтай холбоотой парламентын асуулгын үеэр тухайн үеийн Батлан хамгаалахын дэд сайд Дэнни Данон хариулахдаа:

*Газын зурвасыг террорист байгууллагууд эзлэн авсны дараа буюу 2007 оны зунаас эхлэн Израйл [Зүүн Иерусалимыг оруулахгүйгээр Баруун эргийн] Иудей болон Самарын нутгийг Газын зурвасаас тусгаарлах бодлого хэрэгжүүлж байна. Израйлын засгийн газрын шийдвэрүүд энэхүү бодлогыг дэмждэг гэжээ.*²⁶⁷

Тухайн үеийн Ерөнхий сайд Бенжамин Нетаньяху 2019 оны 3 дугаар сард дээрх статусыг баталж, «Баруун эрэг дэх Палестиныг Удирдах газар болон Газа хотын Хамас намыг хооронд нь тусгаарлах бодлого хэрэгжүүлснээр Палестин улс байгуулагдахаас сэргийлнэ» хэмээн мэдэгджээ.²⁶⁸

5.2.3. ИЗРАЙЛ БОЛОН ПАЛЕСТИНЫ ЭЗЛЭГДСЭН НУТАГ ДЭВСГЭРЭЭС ГАДУУРХ ПАЛЕСТИНЧУУД

1947-1949 оны мөргөлдөөний үеэр 800,000 хол давсан Палестин иргэн Израйлаас хөөгдөх, эсхүл Баруун эрэг, Газын зурвас болон хөрш орнууд руу дүрвэжээ. Палестинчууд энэ явдлыг накба (сүйрэл) гэж нэрлэдэг. Палестин дүрвэгчид болон дайнаас үүдэн дотоодын дүрвэгч болсон хүмүүсийн эзэмшил газар, эд хөрөнгийг улсын өмч болгосон²⁶⁹ бөгөөд дээр дурдсанчлан 500 орчим тосгоныг сүйтгэж, устгасан. Израйл Палестины тосгодын нэрийг Еврей нэрээр сольжээ.²⁷⁰

Израйл улс зөвхөн 1948 онд албадан гаргасан болон дүрвэсэн хүмүүсийг дүрвэгч хэмээн үздэг хэдий ч үүнд үр хүүхдүүдийг нь хамрааруулдаггүй²⁷¹ бөгөөд дүрвэгчид, тэдний үр хүүхдүүдийг орон гэртээ буцаж очихыг хориглосор байна.

Баруун эрэг, Газын зурвас, хөрш Араб орнууд болон бусад оронд дүрвэсэн Палестин иргэдийг Израйл дахь эзэмшил газар, гэр орондоо буцаж очихыг хориглосны улмаас тэд одоо хүртэл буцаж очиж чадахгүй байсаар байна. 1967 оны 6 дугаар сард Израйл, Египет, Сири, Йорданы хооронд болсон зургаан өдрийн дайнаас болж гол төлөв

266 For a list of references of official Israeli statements on the separation policy, see Gisha, Area G: From Separation to Annexation Israel's isolation of the Gaza Strip and how it serves annexationist goals in the West Bank, June 2020, gisha.org/UserFiles/File/publications/Area_G/From_Separation_to_Annexation_2020_EN.pdf, "Annex II"; Gisha, What is the "separation policy"?, June 2012, gisha.org/UserFiles/File/publications/Bidul/bidul-infosheet-ENG.pdf

267 State of Israel, Deputy Minister of Defense, "Response to question concerning the marketing of goods from the Gaza Strip via Kerem Shalom Crossing (to MK Zehava Gal-On)", 4 February 2014, gisha.org/userfiles/File/HiddenMessages/parliamentary_question/galon/Danon_response_to_parliamentary_question_on_movement_of_goods.pdf

268 Jerusalem Post, "Netanyahu: Money to Hamas part of strategy to keep Palestinians divided", 12 March 2019, jpost.com/Arab-Israeli-Conflict/Netanyahu-Money-to-Hamas-part-of-strategy-to-keep-Palestinians-divided-583082

269 Hussein Abu Hussein and Fiona McKay, Access denied: Palestinian land rights in Israel, 2003, p. 69; Alexandre Kedar, "The legal transformation of ethnic geography: Israeli law and the Palestinian landholder 1948-1967", 2000, New York University Journal of International Law & Politics, Volume 33.

270 Oren Yiftachel, "Territory as the kernel of the nation: space, time and nationalism in Israel/Palestine", 2002, Geopolitics, Volume 7, Issue 2; Meron Benvenisti, Sacred landscape: The buried history of the Holy Land since 1948, 2000.

271 Jerusalem Post, "Israel says Palestinian refugees number in the thousands, not millions", 15 October 2018, jpost.com/Arab-Israeli-Conflict/Israel-says-Palestinian-refugees-number-in-the-thousands-not-millions-569407; State of Israel, MoFA, "Do Palestinian refugees have a right to return to Israel?", 15 January 2001, mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/do%20palestinian%20refugees%20have%20a%20right%20to%20return%20to.aspx

Палестинчуудаас бүрдсэн 350,000 орчим хүн шахагдан хөөгдсөн.²⁷² Израйль улс тэдгээр хүмүүсийг ч бас орон гэртээ буцаж ирэхийг нь хориглосоор байна.²⁷³

1947-1949 оны мөргөлдөөний дараа Израйлын мэдэлд орсон газар нутаг болон 1967 онд Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрээс шахагдаж гарсан хүмүүс, тэдний үр хүүхдүүдийг Палестин дүрвэгч гэж үздэг.²⁷⁴ Одоогийн байдлаар Ойрх Дорнод дахь Палестин дүрвэгчдийн асуудал хариуцсан НҮБ-ын тусламжийн агентлагт 5.6 сая дүрвэгч бүртгэгджээ.²⁷⁵ Тэдний 2.2 сая орчим нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт байгаа бөгөөд үлдсэн 3.4 сая нь гол төлөв Йордан, Сири, Лебанон зэрэг улсын даац хэтэрсэн дүрвэгчдийн хуаранд шаардлагатай наад захын үйлчилгээгээр хангагдахгүй маш хэцүү нөхцөлд амьдарч байгаа бөгөөд эрх нь зөрчигдсөөр байна.²⁷⁶

5.3. ЯЛГАН ТУСГААРЛАЖ, ХАРАА ХЯНАЛТАА ТОГТООХ

Израйль улс Палестинчуудыг газар нутаг, эрх зүй, захиргааны хувьд хэд хэдэн хэсэг болгож, хуваагдмал байдалтай амьдруулахын зэрэгцээ ноёрхлоо тогтоохын тулд алагчилсан хууль, бодлого хэрэгжүүлж, ялган тусгаарлах зорилгоор эрх зүйн статус болон иргэний харьяаллыг нь харгалзан үзэж хэд хэдэн хашигдмал газруудад хуваан амьдруулах стратеги ашиглаж байна. Израйль болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт Еврей гаралтай Израйльчуудын ноёрхлыг хадгалах зорилгоор 1947-1949 оны мөргөлдөөний дараа Израйль улсын мэдэлд орсон газруудаас шахагдан гарсан хэдэн сая Палестин дүрвэгч болон 1967 онд Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрээс хөөгдөн гарсан Палестин дүрвэгчид, тэдний үр хүүхдүүдийг Израйль болон Эзлэгдсэн нутаг руу оруулахыг хориглож, гэр орондоо буцаж очих боломжгүй болгосноороо тэдний иргэний харьяалалтай байх эрх болон оршин суух газраа сонгох эрхийг зөрчиж байна.

Энэ бүлэгт Израйлын зүгээс Палестинчуудын эрх тэгш иргэний харьяалал, эрх зүйн байдалтай байх эрх болон чөлөөтэй зорчих эрхийг зөрчиж; Израйлын харьяат Палестин иргэд болон Зүүн Иерусалимын оршин суугчдыг Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх эхнэр/нөхөртөө иргэний харьяалал, оршин суух эрх авахад нь саад хийх замаар гэр бүлүүд эргэн нэгдэхийг хориглож; эсэргүүцлийг дарах зорилгоор иргэний болон улс төрийн эрхэд нь зохисгүй хязгаарлалт тогтоож байгаа тухай авч үзсэн.

272 BADIL Resource Centre for Palestinian Residency and Refugee Rights (Badil), Survey of Palestinian Refugees and Internally Displaced Persons 2004-2005, May 2006, badil.org/phocadownload/Badil_docs/publications/Survey-04-05.pdf

273 This refusal to allow Palestinian refugees the right to return constitutes an infringement of the right under Article II(c) of the Apartheid Convention to the right to “leave and to return to their country, the right to a nationality, the right to freedom of movement and residence.” The fact that this violation is enforced systematically contributes to the system of oppression and domination of Palestinians. For more details, see sections 5.2.3 “Palestinians outside Israel and OPT” and 6.4.2 “Israeli policies and practices”.

274 UNRWA, Palestine Refugees, unrwa.org/palestine-refugees (accessed on 25 August 2021).

275 UNGA, Resolution 302 (IV): Assistance to Palestine Refugees, 8 December 1949, UN Doc. A/RES/302.

276 Amnesty International, Seventy+ Years of Suffocation (previously cited); Amnesty International, Lebanon: Exiled and Suffering: Palestinian Refugees in Lebanon (previously cited); Amnesty International, Iraq: Human Rights Abuses Against Palestinian Refugees (previously cited); Amnesty International, Lebanon: Denied Refuge: Palestinians from Syria Seeking Safety in Lebanon (previously cited); UNRWA, Commissioner General, “Palestine Refugees in Syria: A Tale of Devastation and Courage”, 14 March 2019, un.org/unispa/document/palestine-refugees-in-syria-a-tale-of-devastation-and-courage-unrwa-commissioner-general-op-ed

5.3.1. ҮНДЭСТЭН БОЛОН ЭРХ ЗҮЙН БАЙДЛЫН ХУВЬД ЭРХ ТЭГШ БАЙХ ЭРХИЙГ ҮГҮЙСГЭСЭН НЬ

Дээр дурдсанчлан Израйл өөрийн мэдлийн газар нутагт байгаа бүх Палестинчуудад засаглалаа хэрэгжүүлж байгаа бөгөөд Палестин дүрвэгчдийг Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх орон гэртээ буцаж ирэх эрхэд хүртэл нөлөөлж байна. Израйлын харьяат Палестин иргэд Израйлын үндэсний сонгуульд санал өгөх эрхтэй хэдий ч тэднийг үндэстнийхээ нэг хэсэг гэж хүлээн зөвшөөрдөггүй бөгөөд Еврей гаралтай Израйлчуудаас эрх зүйн байдлын хувьд ялгаатай хэмээн үздэг тул нийгмийн орчинд ялгаварлан гадуурхалд өртдөг. Үүнтэй холбоотойгоор тэднийг цэргийн албанаас чөлөөлдөг. Израйлын харьяат Палестин иргэдийн иргэний болон улс төрийн эрхийг хязгаарласнаар тэдний Израйлын улс төр болон нийгмийн амьдралд оролцох оролцоог хязгаарладаг.

Эзлэгдсэн нутгийн Палестинчуудын хувьд гуравдагч орны иргэний харьяалал аваагүй л бол харьяалалгүйд тооцогддог. Үүний зэрэгцээ Израйл улс 1967 оноос хойш Баруун эрэг болон Газа хотын хүн амын бүртгэлийг хараа хяналтдаа оруулж, хүн ам зүйг удирдах бодлого, хязгаарлалт, хянах арга хэмжээг авч байна.

ИЗРАЙЛЫН ТЭГШ БУС, ТУСГААРЛАСАН ИРГЭНИЙ ХАРЬААЛЛЫН ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ

Израйлын харьяат Палестин иргэд хэдийгээр Израйлын иргэний харьяат гэж үздэг боловч Израйлын нийгмийн нэг хэсэг гэж тооцогддоггүй. Энэ нь зарим талаар Израйлын хуульд Еврей гаралтай Израйлчуудыг үндсэн иргэд хэмээн үзэж, Израйлын харьяат Палестин иргэдийг иргэн гэж тооцох боловч үндсэн иргэн биш гэж үздэгтэй холбоотой бөгөөд тэднийг хуулийн дагуу болон бодит байдал дээр ч Еврейчүүдээс доогуур эрхтэй гэж үздэг (5.3.5. “Улс төрийн оролцооны эрх болон эсэргүүцэх эрхэд тогтоосон хязгаарлалт” хэсгийг харна уу).²⁷⁷

Израйлын иргэн болоход тавих шаардлагыг 1953 оны Улсын тухайхуулиар Еврей болон Еврей бус хүмүүст тус бүрд нь зориулан заасан байдаг.²⁷⁸ Уг хуулийн 2 дугаар зүйлийн (а)-д 1950 оны Эргэн ирэх (буцах) тухай хуулийн дагуу цагаачилж ирсэн Еврейчүүдэд автоматаар иргэний харьяалал олгоно гэж заасан. Дээр дурдсанчлан, (5.1 “Палестинчуудыг дарлаж, ноёрхох зорилго” хэсгийг харна уу) Эргэн ирэх тухай хууль нь үнэн хэрэгтээ үндэстэнд чиглэсэн хууль бөгөөд Еврейчүүдийг дэлхийн хаана ч байсан Израйлд ирж, суурьших эрх зүйн болоод улс төрийн бүрэн эрхийг олгож байна.²⁷⁹ Энэ хуульд 1970 онд нэмэлт өөрчлөлт оруулж “Еврей ээжтэй, эсхүл Еврей шашинтай бөгөөд өөр бусад шашин шүтлэггүй” хүмүүсийг Еврей гэж тодорхойлохоор хуульчилсан.²⁸⁰

Эсрэгээрээ Израйлын харьяат Палестин иргэд Израйлын хаана амьдарч байгаагаасаа хамаарч иргэний харьяалалтай байх эрхээ янз бүрээр эдэлж байна. Улсын тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн (а)-д зааснаар:

Израйл улс байгуулагдахын өмнө Палестин иргэн байсан, эсхүл 2 дугаар зүйлийн дагуу Израйлын үндэстэний нэг болоогүй тохиолдолд Израйл улсыг үүсгэн байгуулсан цагаас эхлэн Израйл хүнд тооцогдоно.

277 At the same time Palestinians have been and continue to be subjected to an oppressive regime of property confiscation and discrimination in access to resources (including housing) that has resulted in their segregation from Jewish Israeli society.

278 Nationality Law (previously cited).

279 Roselle Tekiner, “Race and the Issue of National Identity in Israel” (previously cited); Law of Return (previously cited).

280 Law of Return (previously cited).

3 дугаар зүйлийн (а)-д зааснаар зөвхөн 1940 оны Оршин суугчдыг бүртгэх тухай тогтоолын дагуу бүртгэгдсэн хүмүүс, тухайн үед Израйл улсын мэдэлд орсон газар нутгийн хүмүүс, эсхүл 1948 оны 5 дугаар сард Израйл улсыг байгуулснаас хойш 1952 онд Улсын тухай хуулийг батлах хүртэлх хугацаанд Израйл руу хуулийн дагуу нэвтэрч орсон хүмүүст иргэний харьяалал олгохоор хуульчилсан.

Хэдийгээр Израйлын газар нутагт үлдсэн Палестинчуудад Израйлын иргэний харьяалал олгосон хэдий ч 1947-1949 оны мөргөлдөөний үеэр болон дараа нь дүрвэж гарсан Палестинчуудыг 1925-1942 онд хэрэгжиж байсан Палестин иргэний харьяаллын тухай тогтоомжид заасны дагуу Палестины иргэний харьяаллаас гаргасан.²⁸¹ Израйлын 2002 оноос хойш баримталж байгаа бодлого нь 2003-2021 оны хооронд хүчинтэй байсан Израйлын иргэний харьяалал ба хилээр нэвтрэх тухай түр хууль тогтоомжид тодорхой бичигдсэн байснаас гадна Палестин хүнтэй гэрлэсэн Израйл иргэд болон оршин суугчдыг эрх зүйн байдлаа шилжүүлэхэд нь саад болж байна. (5.3.3. “Ялгаварлан гадуурхсан хуулиас болж гэр бүлүүд салж, хагацсан нь” хэсгийг харна уу)²⁸²

Иргэний харьяаллын ийм тэгш бус, хуваагдмал зохион байгуулалт нь Палестин иргэдийг туйлын ялгаварлаж, эзлэгдсэн нутгийн Палестинчуудаас тусгаарлаж байгаа бөгөөд тэдний улс төрийн эрх тухайлан сонгуульд санал өгөх эрхийг үгүйсгэж байна. Израйлын Гадаад Хэргийн яамнаас “Израйлын харьяат Арабчууд нь Израйлын иргэд учраас ... тэгш эрхтэй” бөгөөд “Араб болон Еврей гаралтай иргэдийн хоорондын ганц ялгаа нь ... нийгмийн үүрэг” гэж мэдэгдсэн нь Палестин иргэдийг цэргийн албанаас чөлөөлдөгтэй холбоотой.²⁸³ Еврей гаралтай эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүс болон Друз, Черкасс эрэгтэйчүүдийн хувьд цэргийн албыг заавал хаах шаардлагатай байдаг. Хэдийгээр Палестинчууд өөрсдөө үндэсний болон улс төрийн шалтгаанаар Израйлын цэргийн албанд элсэхээс ихэнх тохиолдолд татгалздаг ч Израйлын харьяат Палестин иргэдийг нийтээр нь цэргийн албанаас чөлөөлж байгаа нь Израйлын хуулиар цэргийн алба хаасны хариуд олгодог зарим томоохон олговор, нэмэлт боломжуудаас хоцроход хүргэх ялгаварлан гадуурхалтын нэг хэлбэр юм.

ПАЛЕСТИНЧУУДЫГ ЦЭРГИЙН АЛБАНААС ЧӨЛӨӨЛЖ БАЙГАА НЬ ЭДИЙН ЗАСГИЙН ҮР АШГААС ХОЦРОХОД ХҮРГЭЖ БАЙНА

Еврей гаралтай эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүс болон Друз, Черкасс эрэгтэйчүүдийн хувьд цэргийн албыг заавал хаах шаардлагатай байдаг.²⁸⁴ Израйлын харьяат Палестин иргэдийг үндэсний болон улс төрийн шалтгаанаар цэргийн албанаас чөлөөлдөг тул 1948 онд Израйл улсыг байгуулснаас хойш цэргийн алба хаасан Палестин хүн бараг байхгүй.²⁸⁵

281 Nationality Law (previously cited).

282 State of Israel, Citizenship and Entry into Israel Law (Temporary Order), passed on 31 July 2003 (a Knesset vote extended the law annually until it expired on 6 July 2021).

283 State of Israel, MoFA, “Arab Israelis”, 20 August 2001, mfa.gov.il/MFA/MFA-Archive/2001/Pages/Arab%20Israelis.aspx

284 State of Israel, Defense Service Law (Consolidated Version), passed on 30 January 1986 (an English translation is available at mfa.gov.il/mfa/mfa-archive/1980-1989/pages/defence%20service%20law%20-consolidated%20version--%205746-1.aspx).

285 Adalah, The Inequality Report: The Palestinian Arab Minority in Israel, March 2011, adalah.org/uploads/oldfiles/upfiles/2011/Adalah_The_Inequality_Report_March_2011.pdf Army service would put them in an untenable position, as a people “whose country is at war with their nation”, as their situation was famously described in a line attributed to the late Knesset member and former Nazareth mayor, Abd El-Aziz El Zoubi. See Tablet Mag, “Arabs in Israel: No Service?”, 13 June 2012, tabletmag.com/sections/israel-middle-east/articles/arabs-inisrael-no-service

Цэргийн албанаас чөлөөлөх ямар нэгэн хууль тогтоомж байхгүй боловч энэ нь анх 1986 оны Батлан хамгаалах албаны тухай хуулийн Израйлын цэргийн хүчинтэй холбоотой зүйл заалтын дагуу захиргааны арга хэмжээ болж хэрэгжиж байсан.²⁸⁶

Цэргийн алба хаасан Израйл иргэдэд төрөөс томоохон олговор олгож, цэргийн эсхүл аюулгүй байдлын салбарт ажилд орох боломж олгохоос гадна орон байрны татаас өгдөг. 1994 онд батлагдсан Халагдсан цэргийг урамшуулах тухай хууль болон түүний нэмэлт, өөрчлөлтөд өмнө нь цэрэг байсан хүмүүст олгох тэтгэмж, боловсролын тэтгэлэг, орон байраар хангах гэх мэт олон төрлийн урамшууллыг жагсаан бичсэн байдаг.²⁸⁷

Израйл улс цэргийн албатай холбоотой олговруудыг олгох харилцаанд Израйлын харьяат Палестин иргэдийг гадуурхах нөхцлийг нилээдгүй бүрдүүлсэн байна. Цэргийн алба хаагаагүй Еврей гаралтай Израйлчууд эдгээр урамшуулалд мөн хамрагдахгүй ч гэсэн тэдэнд ядаж сонголт байсан. Цэргийн албанд элсэж, Палестины газар нутгийг эзлэн, Палестинчуудын эрхийг хаан боогдуулах үйл ажиллагаанд гар бие оролцоно гэдэг нь Палестин иргэний санаанд багтахгүй зүйл юм. Израйлд тэтгэмж болон цэргийн алба хоёрын хоорондын хамаарал нь олон арван жилийн турш маргаантай сэдэв байсаар ирсэн. Нэг талаас Израйлын харьяат Палестин иргэдэд зориулсан цэргийн албаны өөр төрлийг бий болгох тухай санал дэвшүүлж байхад нөгөө талаас Палестинчуудыг цэргийн албанаас чөлөөлөн, Еврей гаралтай Израйлчуудад цэргийн алба хааж, давуу боломж эдлэхийг зөвтгөж байна.²⁸⁸ Жишээ нь, 1988 оны сонгуулийн үеэр барууныг баримтлагч гурван Еврей намын зүгээс тэгш эрхийн асуудлыг хөндөж, Палестинчуудыг цэргийн албанаас гадна өөр төрлийн үндэсний алба хаадаг болгох хэрэгтэй гэж үзсэн.²⁸⁹ Кнессет 2012 онд Палестин иргэдээр үндэсний цэргийн алба хаалгах тухай шинэ хуулийн төслийг хэлэлцсэн.²⁹⁰ Гэхдээ эдгээр санал нь дэмжигдээгүй.

ЗҮҮН ИЕРУСАЛЕМ ДАХЬ ПАЛЕСТИНЧУУДЫН БАЙНГЫН ОРШИН СУУХ ЭРХИЙН БАТАЛГААГҮЙ БАЙДАЛ

Зүүн Иерусалим дахь Палестин оршин суугчид нь Израйлын хуулиар Израйлын иргэн биш бөгөөд Баруун эргийн оршин суугч гэж ч тооцогддоггүй. Оронд нь тэдэнд тус хотод оршин суух, ажиллах, Израйлын үндэсний даатгалын газар болон үндэсний эрүүл мэндийн даатгалаас олгодог нийгмийн тэтгэмж авах, хотын сонгуульд санал өгөх зэрэг эрхтэй байнгын оршин суух эрх олгодог боловч энэ эрх нь баталгаагүй байдаг.²⁹¹

Тэдэнд олгосон байнгын оршин суух эрхийг хүний эрх зөрчиж, ялгаварлан гадуурхсан төрөл бүрийн үндэслэлээр цуцлах эрсдэлтэй байдаг. Хэрэв байнгын оршин суугчид хүсвэл Израйлын иргэний харьяалал авах боломжтой хэдий ч тэд Израйлд үнэнч байхаа тангараглаж, өөр улсын иргэн биш гэдгээ батлан, еврей хэлний тодорхой мэдлэгээ нотлох шаардлагатай. Израйлын иргэний харьяалал хүссэн оршин суугчдын тоо жил ирэх тусам нэмэгдэж байгаа ч Израйлын Хүн ам, Цагаачлалын газраас хүсэлтийг нь

286 Defense Service Law (previously cited), Article 36 (“Power to exempt from or defer service”).

287 Adalah, The Inequality Report: The Palestinian Arab Minority in Israel (previously cited).

288 Rhoda Ann Kanaaneh, Surrounded: Palestinian soldiers in the Israeli Military, 2008, p. 32.

289 Rhoda Ann Kanaaneh, Surrounded (previously cited), p. 32.

290 Tablet Mag, “Arabs in Israel: No Service?” (previously cited).

291 HaMoked: Center for the Defence of the Individual (HaMoked) and B’Tselem, The Quiet Deportation: Revocation of Residency of East Jerusalem Palestinians, April 1997, hamoked.org.il/items/10200_eng.pdf

хянан шийдвэрлэх хүртэл маш удаан хүлээх болдог.²⁹²

Израйл 1967 онд Зүүн Иерусалимыг эзэлснийхээ дараа тухайн бүсэд өөрийн “хууль цааз, шүүх эрх мэдэл, засаг захиргааг” хэрэгжүүлж эхэлсэн боловч 1952 онд баталсан Улсын тухай хуулийн дагуу эзлэгдсэн бүсэд амьдарч буй Палестинчуудад Израйлын иргэний харьяалал олгоогүй. Үүний оронд Эзлэгдсэн Зүүн Иерусалимын оршин суугчдад 1952 оны Израйлын хилээр нэвтрэх тухай хуулийн дагуу байнгын оршин суух эрх олгосон бөгөөд ийм эрхтэй хүмүүс зөвхөн гадаад иргэдийн адил дамжлагаар Израйлын иргэний харьяалал авах боломжтой.²⁹³ Ийм статустай хүмүүс Иерусалим хотод эсхүл Израйлын газарт нутагт байгаа тохиолдолд л ажиллаж, амьдрах боломжтой. Хилээр нэвтрэх тухай хуулийн дагуу Израйлын дотоод хэргийн сайд “оршин суух ямар ч эрхийг хүчингүй болгох” эрх мэдэлтэй.²⁹⁴

Байнгын оршин суух эрх гэдэг нь бодит байдал дээр тийм биш. Израйлын хэд хэдэн бодлого, хууль тогтоомжоос үүдэн ийм статустай Палестинчууд ч Иерусалим хотод амьдрах эрхээ алдаж, амьдрах чадваргүй болдог. Эсрэгээрээ Зүүн Иерусалимд амьдардаг Еврей гаралтай Израйл суурьшигчид нь Израйлын харьяат бөгөөд Палестин оршин суугчдын эсрэг гаргасан хууль тогтоомж, арга хэмжээ тэдэнд огт үйлчилдэггүй. Ийнхүү Израйл Зүүн Иерусалимыг эзлэн авснаас хойш баримталж байгаа бодлогын гол зорилго нь тус хотод бүрэн эрхээ бэхжүүлж, Зүүн Иерусалимд амьдарч буй Палестинчуудын тоог аль болох бууруулснаар дийлэнх олонхыг Еврейчүүдээр бүрдүүлэн, хадгалах явдал юм.²⁹⁵

Израйлын Дотоод хэргийн яам Иерусалим дахь эрх мэдлээ ашиглан янз бүрийн бодлого, үйл ажиллагаа явуулснаар 1967-2020 оны хооронд нийт 14,701 Палестин хүний оршин суух эрхийг хүчингүй болгожээ.²⁹⁶

Дотоод хэргийн яам 1996 онд “амьдралын төв” гэх бодлогыг хэрэгжүүлж эхэлснээр олон жилийн турш Зүүн Иерусалимын олон мянган Палестин хүний оршин суух эрхийг хүчингүй болгосон.²⁹⁷ Тухайн орон нутгийн хүний эрхийн олон байгууллагууд үүнийг “албадан гаргах чимээгүй” бодлого гэж нэрлэдэг бөгөөд энэ бодлогын хүрээнд Палестинчууд Иерусалим хот бол тэдний “амьдралын төв” гэдгийг баталж чадаагүй тохиолдолд Дотоод хэргийн сайд тэдний байнгын оршин суух эрхийг цуцлах эрхтэй.

292 Association for Civil Rights in Israel (ACRI), East Jerusalem: Facts and Figures 2019, May 2019, fef8066e-8343-457a-8902-ae89f366476d.filesusr.com/ugd/01368b_20dc66c3a088465286ce4c6d5a87c56c.pdf; B'Tselem, A policy of discrimination: Land expropriation, planning and building in East Jerusalem (previously cited).

293 Jerusalem Institute for Policy and Research, Residents, not citizens: Israeli policy towards the Arabs in East Jerusalem, 1967-2017, May 2017, jerusalemresearch.org.il/wp-content/uploads/2019/06/PUB_Amnon-Ramon-Residents-Not-Citizens-Abstract_eng.pdf; State of Israel, Entry into Israel Law, adopted on 5 September 1952, amended in 1985, 1994, 1995, 1996 and 2006 (an unofficial English translation is available at hamoked.org/files/2011/2240_eng.pdf).

294 Entry into Israel Law (previously cited), Article 11(a).

295 For more details on the revocation of resident permits of Palestinian residents of Jerusalem, see HaMoked and B'Tselem, The Quiet Deportation (previously cited); B'Tselem and HaMoked, The Quiet Deportation Continues: Revocation of Residency and Denial of Social Rights of East Jerusalem Palestinians, September 1998, btselem.org/sites/default/files/sites/default/files2/the_quiet_deportation_continues.pdf; HaMoked and B'Tselem, Perpetual Limbo: Israel's Freeze on Unification of Palestinian Families in the Occupied Territories, July 2006, btselem.org/sites/default/files/sites/default/files2/publication/200607_perpetual_limbo_eng.pdf; and Amnesty International, Israel and The Occupied Territories: Torn Apart: Families split by discriminatory policies (Index: MDE 15/063/2004), 12 July 2004, amnesty.org/en/documents/mde15/063/2004/en; Amnesty International, “Israeli Supreme Court ruling continues to tear families apart”, 13 January 2012, amnesty.org/en/latest/campaigns/2012/01/israeli-supreme-court-ruling-continues-to-tear-families-apart

296 HaMoked, “Ministry of Interior data: 18 East Jerusalem Palestinians were stripped of their permanent residency status in 2020 as part of Israel's ‘quiet deportation’ policy; 10 of them women”, 9 March 2021, hamoked.org/Document.aspx?dID=Updates2224

297 HaMoked and B'Tselem, The Quiet Deportation (previously cited).

1974 оны Израйлын хилээр нэвтрэх тухай 11А тогтоолын дагуу Израйлын гадна долоо болон түүнээс дээш жил амьдарсан эвсэл гадаадын аль нэг улсад байнга оршин суух эрх юм уу иргэний харьяалал авсан хүнийг “Израйлаас гадуур” суурьшсан гэж үзнэ.²⁹⁸ Эдгээр заалт болон бусад нөхцөлүүд нь нийлээд оршин суугчдын “амьдралын төв” нь Израйлд байгаа больсны нотолгоо болдог. Зарим тохиолдолд Иерусалимын гадна долоон жилээс бага хугацаагаар амьдарсан байсан ч өөр улсын иргэний харьяалал эсхүл оршин суух эрх авсан гэх үндэслэлээр Иерусалим хотод байнгын оршин суух эрхийг хүчингүй болгодог.

Зүүн Иерусалимын Палестин оршин суугчид нь Иерусалим бол тэдний «амьдралын төв» гэдгээ батлах үүрэгтэй. Ингэж батлахын тулд Дотоод хэргийн яамд татвар болон даатгал төлсөн баримт, орон сууц түрээслэх болон өмчлөх гэрээ, ус, цахилгааны төлбөр төлсөн баримт болон хүүхдүүдээ Иерусалимын сургуульд сурдаг болохыг нотлох баримт зэргийг бүрдүүлж өгөх ёстой байдаг нь оршин суугчдад ихээхэн хүндрэлтэй байдаг.²⁹⁹

Байнгын оршин суух эрхтэй байх нь тухайн хүний хүүхэд эсхүл эхнэр/нөхөрт ижил эрх олгох баталгаа болохгүй. 2002 оноос эхлэн эцэг, эх нь Зүүн Иерусалимын Палестин оршин суугч боловч Зүүн Иерусалимын гаднах Эзлэгдсэн нутагт төрсөн хүүхдүүдийг автоматаар эцэг эхийнх адил Иерусалимын оршин суугчаар бүртгэх боломжгүй болсон тул эцэг, эх нь хүүхдэдээ зориулан хүсэлт гаргах шаардлагатай.³⁰⁰ Израйл 2003 оноос 2021 оны 7 дугаар сар хүртэл түр хугацаанд үйлчилсэн “Израйлын иргэний харьяалал ба хилээр нэвтрэх тухай хууль»-д заасан заалтыг 2002 оноос хойш Зүүн Иерусалимд баримтлах бодлогынхоо чиглэл болгож байна. Дээрх бодлогын хүрээнд Иерусалимын Палестин оршин суугч нь Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн Палестинчуудтай гэрлэсэн тохиолдолд энэ нь тэдний эхнэр/нөхөрт Иерусалимд оршин суух эрх олгох баталгаа болж чадахгүй. Тиймээс энэ бодлого нь олон хосын хувьд Иерусалимыг орхих шалтгаан болж, оршин суух эрхээ алдахад хүргэсэн.³⁰¹ Израйлын Дотоод хэргийн яам мөн адил эдгээр «холимог хосуудын» хүүхдүүдийг бүртгэхэд хатуу шалгуурууд тавьж, 12-аас доош насны хүүхэдтэй эцэг, эхчүүдээс Иерусалим бол тэдний «амьдралын төв» гэдгийг нотлох баримт бүртгүүлэхийг шаарддаг. (5.3.3 “Ялгаварлан гадуурхсан хуулиас болж гэр бүлүүд салж, хагацах” хэсэг).³⁰²

Мөн Израйлын эрх баригчид 2018 онд Израйлын хилээр нэвтрэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулснаар Зүүн Иерусалим дахь Палестинчуудын оршин суух эрхийг “үнэнч байдлаа хадгалаагүй” шалтгаанаар цуцлах эрхтэй болсон. Энэ заалтын дагуу «хэрэв тухайн оршин суух эрх эзэмшигч нь Израйлын төрд үнэнч байдлаа хагдалаагүй” бол байнгын оршин суух эрхийг хүчингүй болгоно.³⁰³ Дээрх нэмэлт, өөрчлөлтөд заасан зөрчил гэдэгт 2016 оны Терроризмын эсрэг хуульд заасан алан хядах ажиллагаа, 1977 оны Эрүүгийн хуулийн дагуу эх орноосоо урвах, тагнуул хийх үйлдлүүд орно.³⁰⁴

298 State of Israel, Entry into Israel Regulations 5734-1974, adopted on 17 July 1974, Regulation 11 (an unofficial English translation is available at hamoked.org/files/2018/3050_eng.pdf).

299 HaMoked and B'Tselem, The Quiet Deportation (previously cited).

300 Amnesty International, Torn Apart (previously cited).

301 Amnesty International, Torn Apart (previously cited).

302 Citizenship and Entry into Israel Law (previously cited), Article 3: a permit to reside or stay in Israel may be granted “... in order to prevent a child under 12 years of age from being separated from his parent who is lawfully staying in Israel” (an unofficial English translation is available at knesset.gov.il/laws/special/eng/citizenship_law.htm).

303 State of Israel, Entry into Israel Law, Amendment 30, passed on 7 March 2018 (an unofficial English translation is available at hamoked.org/files/2018/1162702_eng.pdf).

304 Entry into Israel Law, Amendment 30 (previously cited).

Израйлын хүний эрхийн байгууллага ХаМокед Хувь хүнийг хамгаалах төвийн зүгээс энэ хуулийн заалт нь тодорхой шалгуургүй учраас Палестинчуудын байнгын оршин суух эрхийг дур зоргоороо хүчингүй болгож болзошгүй гэж анхааруулсан.³⁰⁵

Тухайн үеийн Дотоод хэргийн сайд Рони Бар-Он Палестины Хуулийн Зөвлөлд (ПХЗ) сонгогдсон дөрвөн хүний оршин суух эрхийг хүчингүй болгох зорилгоор 2006 онд дээрх нэмэлт, өөрчлөлтийг санаачилжээ. 2006 оны 1 дүгээр сард Баруун эрэг орчмын хэд хэдэн хотод ПХЗ болон хотын захиргааны сонгуульд Хамас намын холбоотон Өөрчлөлт ба Шинэчлэлт намаас Иерусалимын дөрвөн хүн нэр дэвшиж, сонгогдсон нь бүгд Палестины оршин суугч байв. Рони Бар-Он таван сарын дараа тэдний оршин суух эрхийг цуцлахыг тушаажээ. Дараа нь Израйлын эрх баригчид тэдгээр дөрвөн Палестин оршин суугчийн Баруун эрэг рүү албадан шилжүүлж, Иерусалимд нэвтрэх эрхийг нь хассан байна.

ПХЗ-ийн сонгогдсон дөрвөн гишүүний оршин суух зөвшөөрлийг хүчингүй болгохыг эсэргүүцэн өргөдлийг Израйлын Дээд шүүх хүлээн авч шийдвэрлэсний дараа буюу 2017 оны 9 дүгээр сард дээрх нэмэлт, өөрчлөлтийг хуульчилжээ. Израйлын Дээд Шүүхийн зүгээс “үнэнч байдлаа хадгалаагүй” үндэслэлээр хүний оршин суух эрхийг цуцлах тухай дотоод хэргийн яамны эрхийн талаар заасан албан ёсны хууль тогтоомж байхгүй учраас дотоод хэргийн сайдын хийсэн үйлдлийг хууль бус хэмээн дүгнэсэн.³⁰⁶ Гэхдээ Дээд шүүх шийдвэрээ хэрэгжүүлэхийг зургаан сарын турш хойшлуулсан учраас дотоод хэргийн сайд энэ хугацааг ашиглан Кнессетээс дэмжлэг авч, Иерусалимын Палестинчуудын оршин суух эрхийг “үнэнч байдлаа хадгалаагүй” үндэслэлээр хүчингүй болгох эрх мэдлийг олгосон шинэ хууль баталсан.³⁰⁷

Дотоод хэргийн яам 2007-2017 оны хооронд 13 Палестин хүний оршин суух эрхийг “үнэнч байдлаа хадгалаагүй” гэх үндэслэлээр хүчингүй болгосноо зарласан (гэхдээ нийт хүчингүй болгосон тоог ил гаргаагүй).³⁰⁸ Түүнчлэн уг хуулийг батлахаас өмнө Израйлчуудын эсрэг халдлага үйлдсэн хэрэгт холбогдсон, рри дор хаяж хоёр Палестин иргэний эсрэг дээрх хуулийн заалтыг ашигласан.³⁰⁹ ХаМокед байгууллагаас 2019 оны 9 дүгээр сард Израйлын энэ хуулийг хүчингүй болгож, хохирсон хүмүүсийн байнгын оршин суух эрхийг сэргээхийг шаардаж Дээд шүүхэд хандан гомдол гаргажээ.³¹⁰ Энэхүү гомдол нь 2021 оны 7 дүгээр сарын байдлаар шийдэгдээгүй хэвээр байв.

Зүүн Иерусалимын Палестинчуудын байнгын оршин суух эрхийг цуцална гэдэг нь тэдний нийгмийн халамж, үндэсний эрүүл мэндийн даатгалд хамрагдах боломжийг үгүй хийж хотыг орхиж явахаас өөр аргагүйд хүргэнэ гэсэн үг. Зарим тохиолдолд гэр

305 See, for example, HaMoked, “HaMoked contests revocation of status of four East Jerusalem residents for “breach of allegiance to the State”: retroactive application of unconstitutional legislation”, 9 April 2018, hamoked.org/Document.aspx?dID=Updates1974

306 Amnesty International, “Palestinians at risk of losing residency status”, 26 April 2018, amnesty.org/en/documents/mde15/8277/2018/en

307 Amnesty International, “Palestinians at risk of losing residency status” (previously cited).

308 The Al-Quds University’s Community Action Center submitted a freedom of information request to the Israeli Ministry of Interior inquiring about the number of residencies revoked for “security” and “breach of allegiance” criteria. The ministry replied on 15 October 2017 that they did not retain the number revoked for “security” reasons. The ministry did divulge that 13 residencies were revoked based on “breach of allegiance” between 2007 and 2017. See Al-Haq, “Punitive Residency Revocation: The most recent tool of forcible transfer”, 17 March 2018, alhaq.org/advocacy/6257.html

309 HaMoked, “HaMoked petitions the HCJ to repeal the law that allows the Minister of Interior to revoke permanent residency status for ‘breach of allegiance to the State of Israel’ and to cancel its implementation regarding two East Jerusalem men”, 15 September 2019, hamoked.org/Document.aspx?dID=Updates2101

310 HaMoked, “HaMoked petitions the HCJ to repeal the law that allows the Minister of Interior to revoke permanent residency status for ‘breach of allegiance to the State of Israel’” (previously cited).

бүлийн бусад гишүүд, тухайлбал, оршин суух эрх нь хүчингүй болсон хүний хүүхэд, эхнэр, нөхөр ч мөн Иерусалимд оршин суух эрхээ алдаж, хотоос хөөгддөг.³¹¹ Тухайлбал, Израйл улс Еврей гаралтай Израйл иргэд болон цэргүүдийн эсрэг халдлага үйлдсэн Палестинчуудын гэр бүлийн гишүүдийнх нь байнгын оршин суух эрхийг хүчингүй болгосон.³¹²

ХҮН АМЫН БҮРТГЭЛЭЭР ДАМЖУУЛАН БАРУУН ЭРГИЙН БУСАД ГАЗАР НУТАГ, ГАЗЫН ЗУРВАСЫН ХҮН АМ ЗҮЙГ ХЯНАХ

Баруун эргийн бусад нутаг дэвсгэр болон Газын зурваст амьдрах Палестинчууд гуравдагч орны иргэний харьяалал аваагүй л бол харьяалалгүй гэж тооцогддог. Израйл улсын цэргийн хүчин тэдэнд нутаг дэвсгэртээ байнга амьдрах, ажиллаж эрх бүхий үнэмлэх олгодог.

1967 оны дайнд Израйл ялалт байгуулсныхаа дараа Баруун эрэг дэх хүн амын бүртгэлийг хяналтдаа авч, нутаг дэвсгэрийн хүн ам зүйд хяналт тавих бодлого баримталж, хязгаарлалтын арга хэмжээг хэрэгжүүлсэн. Баруун эрэг болон Газын зурвасыг “цэргийн хаалттай бүс” хэмээн нэн даруй зарлаж, Палестины оршин суугчдаас орох, гарах зөвшөөрөл авахыг шаардсан.³¹³ Гурван сарын дотор Израйл улс Зүүн Иерусалим болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дахь Палестинчуудын тооллогыг явуулсан бөгөөд зөвхөн өөрийн биеэр байсан 954,898 Палестинчуудыг бүртгэсэн. Тухайн үед өөр улсад ажиллаж, оршин сууж байсан гэх мэт янз бүрийн шалтгаанаар эзгүй байсан болон дайны улмаас шахагдан гарсан, эсхүл гэрээ орхин дүрвэсэн дор хаяж 270,000 Палестинчуудыг орон гэртээ буцаж ирэх эрхийг хасжээ.³¹⁴

Израйлын арми Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт байсан хүмүүст байнга оршин суух нөхцөлтэйгээр үнэмлэх олгосон. Бүс нутгаас гарах хүсэлтэй хүмүүс тусгай “гарах зөвшөөрөл” авч, үнэмлэхээ Израйлын цэргийн хүчинд үлдээх шаардлагатай болсон. Палестинчуудыг гарах зөвшөөрлийн хугацаагаа хэтрүүлсэн эсхүл Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрээс гадна долоогоос дээш жил дараалан оршин суусан тохиолдолд хүн амын бүртгэлээс хасах болсон.³¹⁵ Израйлын цэргийн хүчин дээрх журмын дагуу 1967-1994 оны хооронд Баруун эргийн 140 мянга орчим Палестинчуудын оршин суух эрхийг цуцалж,³¹⁶ энэ хугацаанд гадаад улсын иргэнтэй гэрлэсэн Палестинчууд болон тэдний хүүхдүүдийн бүртгэлд нэмэлт хязгаарлалтыг тавьсан.³¹⁷ Газын зурвасын 108,000 орчим Палестинчууд энэ хугацаанд долоон жилээс дээш хугацаад гадаад улсад амьдарсан болон “амьдралын төв” нь шилжсэн, эсхүл 1981 болон 1988 оны хүн амын тооллогод

311 HaMoked and B'Tselem, The Quiet Deportation (previously cited).

312 Amnesty International, “Palestinians at risk of losing residency status” (previously cited).

313 State of Israel, Chief of Staff of the Israel Defense Forces, Proclamation 1, 7 June 1967: “curfew is imposed and all movement forbidden”; State of Israel, Military Order 5, 8 June 1967: “the entire West Bank is a closed military area”; State of Israel, Military Order 18, 13 June 1967: “anyone entering the areas requires a permit”; State of Israel, unnumbered military order, 6 November 1967: “I hereby grant an entry or exit permit to anyone above the age of 60 who is a resident of Israel and/or a foreign resident who is staying legally in Israel. As for those below the age of 60, they are permitted to enter together with a companion aged over 60, but they must take certain roads, avoid refugee camps, military zones and camps or closed areas within certain hours.” See also Norwegian Refugee Council (NRC), Legal Memo, Revocation of Residency in the Occupied Palestinian Territories, December 2016, nrc.no/globalassets/pdf/legal-opinions/legal_memo_residency_revocation.pdf

314 HRW, “Forget About him, He’s Not Here”, 4 February 2020, hrw.org/sites/default/files/reports/iopt0212webwcover.pdf

315 HaMoked and B'Tselem, Perpetual Limbo (previously cited).

316 HRW, “Forget About him, He’s Not Here” (previously cited).

317 HaMoked and B'Tselem, Perpetual Limbo (previously cited).

оролцоогүй гэх зэрэг шалтгаанаар оршин суух эрхээ алджээ.³¹⁸ 1995 онд Ослогийн хэлэлцээрт гарын үсэг зурсны дараа Израйл улс Баруун эрэг дэх Палестинчуудын 10,000 иргэнийг дахин бүртгэж, Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт Палестинчуудын оршин суух эрхийг хүчингүй болгохын тулд дээрх журмыг ашиглахаа больсон.³¹⁹

1981 онд Израйлын Иргэний Захиргаа байгуулагдан, хүн амын бүртгэл, түүний дотор төрөлт, нас баралт, хаягийн өөрчлөлт, гэрлэлт, гэр бүл цуцлалтыг бүртгэх үүрэгтэй нэгж болсон. 1995 онд Ослогийн хэлэлцээрийн дагуу шинээр томилогдсон Палестины эрх баригчид нь оршин суух эрх олгох болон Баруун эрэг, Газын зурваст эсхүл гадаад улсад төрсөн Палестин оршин суугчдын эхнэр болон нөхөр, хүүхдүүдийг нь бүртгэх гэх мэт хүн амын бүртгэлийн ажлыг хариуцах болсон. Палестины эрх баригчид хүн амын бүртгэлийн талаарх мэдээллийг Израйл улстай тогтмол хуваалцаж, Израйл улс бичиг баримтын нэг хувийг хадгалах ёстой байлаа.³²⁰ Гэвч бодит байдалд Израйлын цэргийн хүчин Баруун эрэгт хяналтаа тогтоосон хэвээр байгаа бөгөөд Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дахь хүн амын бүртгэл, оршин суух эрхийг хянасаар байна. Палестины эрх баригчид хүн амын бүртгэлтэй холбоотой хүсэлтийг хураамжийн хамт хүлээн аваад Израйлын Иргэний Захиргаа руу зөвшөөрөл авахаар шилжүүлдэг.³²¹ Зөвхөн Израйл улсын зөвшөөрлийн дагуу Палестины эрх баригчид оршин суугчдад Палестины иргэний үнэмлэх гэж нэрлэгддэг үнэмлэх олгох боломжтой.

2000 оны сүүлээр Израйлын цэргийн дэглэмийн эсрэг бослого дэгдсэний дараа Израйл улс Палестины эрх баригчдад урьдчилан мэдэгдэлгүйгээр Израйлын Иргэний Захиргаа хүн амын бүртгэлийн ихэнх өөрчлөлтийг зогсоосон. Израйлын эрх баригчдын боловсруулсан зохицуулалтын журмаас зөвхөн ганц журам буюу 16-аас доош насны, эцэг, эхийнх нь аль нэг нь Палестин үнэмлэхтэй бөгөөд Баруун эрэгт оршин суугаа тохиолдолд бүртгэх бүртгэл хэвээр үргэлжилж байна. Энэ бодлого одоог хүртэл хүчин төгөлдөр хэвээр байна.³²²

Ийнхүү бүртгэлийг зогсоохдоо Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн гадаад улсын иргэнтэй гэрлэсэн Палестин оршин суугчдын «гэр бүлийг нэгтгэх» бүх процедурыг мөн зогсоожээ. Баруун эрэг, Газын зурвасын Палестинчуудтай гэрлэсэн гадаад улсын олон арван мянган иргэнд оршин суух эрх олгохоос Израйл улс татгалзсаар байна.³²³ Энэ бол асар их ялгаварлан гадуурхалт юм. Харин Баруун эргийн суурингуудад амьдардаг Еврей оршин суугчид болон тэдний эхнэр, эсхүл нөхөр эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт нэвтрэх, Израйл улсын эрх баригчдаас хамт амьдрах зөвшөөрөл хүсэхэд аливаа хязгаарлалт байдаггүй.

Үүний зэрэгцээ Баруун эрэг дэх Палестины эрх баригчид хүн амын бүртгэлд шинээр бүртгүүлсэн бүртгэлийг цааш дамжуулж, хөөцөлдөн ажиллаж байгаа эсэх нь

318 318. HaMoked, "'Ceased Residency': between 1967 and 1994 Israel revoked the residency of some quarter million Palestinians from the West Bank and the Gaza strip", 12 June 2012, hamoked.org/Document.aspx?dID=Updates1175

319 HaMoked and B'Tselem, Perpetual Limbo (previously cited).

320 The Israeli-Palestinian Interim Agreement on the West Bank and the Gaza Strip Annex III – Protocol Concerning Civil Affairs, Article II(28) "Population registry and Documentation", 28 September 1995, as published by the Israeli MoFA, mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/the%20israeli-palestinian%20interim%20agreement%20-%20annex%20iii.aspx: "the Palestinian side shall maintain and administer a population registry and issue certificates and documents of all types" (para. 2), and is obliged to "provide Israel, on a regular basis," with information regarding the residents to whom it granted passports and identification cards. The Palestinian side must also "inform Israel of every change in its population registry, including, inter alia, any change in the place of residence of any resident" (para. 10a-b).

321 HaMoked and B'Tselem, Perpetual Limbo (previously cited).

322 HRW, "Forget About Him, He's Not Here" (previously cited).

323 Amnesty International, "Israel/Occupied Palestinian Territories: Right to family life denied: Foreign spouses of Palestinians barred" (Index: MDE 15/018/2007, 21 March 2007, amnesty.org/en/documents/MDE15/018/2007/en

тодорхойгүй.³²⁴ Хэвлэл мэдээллийн хэрэгслүүдийн мэдээлснээр, олон мянган хүмүүс Баруун эрэгт оршин суух эрх авах хүсэлт гаргасан боловч тодорхойгүй байдалд оржээ.³²⁵ Иймээс зарим гэр бүл саяхнаас Палестины Дотоод Хэргийн Яамны урд, заримдаа Израйлын Иргэний Захиргааны төв байрны өмнө долоо хоног бүр эсэргүүцлийн жагсаал зохион байгуулан, эзлэгдсэн Баруун эрэгт гэр бүлтэйгээ хамт амьдрах оршин суух эрх олгохыг шаардсан байна.³²⁶ Эсэргүүцлийн жагсаалд Газаас гаралтай, олон жилийн турш Баруун эрэгт амьдарч байгаа хэдий ч оршин суух эрхээ солиулж чадахгүй байгаа Палестинчууд нэгджээ.³²⁷

ГЭР БҮЛИЙН АМЬДРАЛ СҮЙДСЭН НЬ

Алиа Халил

Алиа Халил бол Наблус хотын өмнөд хэсэгт орших Баруун эрэг дэх Хувара хотод бичиг баримтгүй амьдардаг Йорданы иргэн юм. Израйл улс түүнийг 27 жилийн турш Израйлхүн амын бүртгэлд оруулахаас татгалзсанаар гэр бүлтэйгээ хууль ёсны дагуу амьдарч чадахгүйд хүрсэн. Энэ явдал түүний амьдралыг сүйрүүлжээ. Тэрээр Израйлын цэргийнхэнд баригдаж, албадан гарах вий гэхээс айж, хот хооронд чөлөөтэй зорчих, гадаад улсад аялах боломжгүй болжээ.

Алиа Халилын гэр бүл Наблусаас өмнө зүгт орших Салфит хотоос гаралтай боловч 1991 оноос хойш Йорданд амьдардаг.³²⁸ Харин тэрээр 1994 онд Баруун эрэг орчмын Палестин иргэнтэй гэрлэж, тэр даруй Йорданаас Баруун эрэг рүү нүүж иржээ. Тэрээр хүн амын бүртгэлд орж, Баруун эрэгт оршин суух зөвшөөрөл авахын тулд гэр бүл нэгтгэх хүсэлтийг тэр даруй өгчээ. Энэ хугацаанд тэрээр Баруун эргээс гарах зөвшөөрлийг Израйлын эрх баригчдаас хоёр удаа авчээ. Эхнийх нь 2006 онд Йорданд суугаа аав нь нас барсны дараа, дараагийн зөвшөөрлийг 2007 онд гэр бүлийнхэнтэйгээ уулзахаар авчээ. 2010 онд тэрээр гэр бүлийнхэнтэйгээ үлдэх боломж олгосон жуулчны виз авчээ.

Визний хугацаа хэдхэн сарын дараа дууссан. Тэрээр Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ:

Би сүүлийн 27 жилийн турш үнэмлэх [оршин суух эрх] авахаар хүлээж байна. Би 1994 оноос хойш энд амьдарч байгаа, үнэндээ би гацаанд орсон ... Би үнэмлэхээ хүлээх зуур, нөхөр болон хүүхдүүд маань Йордан дахь гэр бүлийнхэнтэй маань уулзахаар явдаг [Тэд Палестины иргэний үнэмлэх, паспорттой]. Би танд үнэнийг л хэлье, нөхөр хүүхдүүдээ Йордан руу явж байгааг харах болгонд зүрх минь шархалдаг. Тэдний [Израйлын эрх баригчид] манай гэр бүлийн нэгдэх өргөдлийг батлахаас татгалзсан шийдвэр нь бидний цаашдын тогтвортой амьдралд саад учруулж байна. Ер нь хүмүүс гэр бүл зохиож, хамтдаа шинэ амьдралаа босгож, амьдралдаа ямар нэгэн тогтвортой байдлыг бий болгохын тулд гэрлэдэг. Би 1994 оноос хойш нэг ч удаа тогтуун байдлын тэр мэдрэмжийг мэдрээгүй. Насан туршдаа түгшүүр, айдас дунд амьдарна гэж төсөөлөөд үз дээ. Би бухимдаж, цухалдаж, стресст орж байна. Би амар тайван амьдрах эрхээ эдлэхийг хүсч байна.

324 Haaretz, "Questions for the Palestinian Minister of Civil Affairs", 2 August 2021, [haaretz.com/israel-news/.premium-questions-for-the-palestinian-minister-of-civil-affairs-1.10068000](https://www.haaretz.com/israel-news/.premium-questions-for-the-palestinian-minister-of-civil-affairs-1.10068000)

325 Haaretz, "'When I Fight With My Husband, I Have Nowhere to Go': What It's Like Living as an 'Illegal Resident' in the West Bank", 23 July 2021, [haaretz.com/middle-east-news/palestinians/.premium-when-i-fight-with-my-husband-i-have-nowhere-to-go-1.10022740](https://www.haaretz.com/middle-east-news/palestinians/.premium-when-i-fight-with-my-husband-i-have-nowhere-to-go-1.10022740)

326 <https://www.facebook.com/106476038079682/videos/231259642184470>: "Family Reunification Campaign Demonstration (video)".

327 HRW, "Forget About Him, He's Not Here" (previously cited).

328 Though originally from Salfit, West Bank, Alia Khalil was born in Kuwait. Her parents migrated to Jordan after her birth and have been there ever since. Her parents died, but the rest of her family members remain in Jordan.

Би хэт их зүйл хүсч байна гэж үү?³²⁹

Израйль улс Алиа Халилийн оршин суух хүсэлтийг татгалзсанаар коллеж, их сургуульд бүртгүүлэх, банканд данс нээлгэх, эрүүл мэндийн даатгалд хамрагдах, нөхрийнхөө эрүүл мэндийн даатгалын төлөвлөгөөнд хамрагдах, жолооны үнэмлэх авахад нь хэрхэн саад учруулсныг дурдав:

*Намайг оруулж чадахгүй ч нөхөр маань эрүүл мэндийн даатгалын төлөвлөгөөндөө эцэг, эхээ нэмж чадсан. Би ямар ч хүнд өвчин тусч байгаагүй болохоор өөрийгөө азтайд тооцдог. Гэвч сүүлийн 27 жилийн хугацаанд эмчид үзүүлэх болгондоо, бүх зардлыг өөрөө төлсөн, нэлээд өндөр өртөгтэй байсан.*³³⁰

Д.3.

1997 онд Баруун эрэгт амьдардаг Палестин иргэнтэй гэрлэсэн Йорданы иргэн Д.З. Рамалла хотын захад амьдардаг. Тэрээр сүүлийн 23 жилийн турш гэр бүлээ нэгтгэх өргөдлөө батлагдахыг хүлээж байна. 1997 онд гэрлэсэн даруйдаа түүний нөхөр гэр бүл нэгтгэх хүсэлт гаргажээ. Тэрээр анх долоон сар тутамд сунгах ёстой “зорчих зөвшөөрөл”-өөр Баруун эрэг рүү нэвтэрчээ. Зөвшөөрлөө шинэчлэхийн тулд тэрээр Баруун эргийг орхин Йордан руу явж, тэндээсээ дахин Баруун эрэгт нэвтрэх шаардлагатай болдог. Тэрээр 2000 онд Израйлын цэргийн ноёрхлын эсрэг хоёр дахь бослого дэгдэж Израйль улсын эрх баригчид нэвтрэх зөвшөөрөл олгохыг зогсоох хүртэл ийнхүү хил гарсаар байв.

Тэрээр Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ:

Тэр жил Израйлын цэргийн ноёрхлын эсрэг хоёр дахь бослого болсон, би [Баруун эргийг орхиж Йордан руу] явахдаа ердийнх шигээ л байсан, харин буцаж орохдоо Израйлын эрх баригчдаас зөвшөөрөл авах гэсэн боловч тэд тухайн үед хүн бүрийн нэвтрэх зөвшөөрлийг царцаасан тул би хил нэвтэрч чадаагүй. Энэ цагаас хойш би Палестин руу буцаж чадахгүй 12 жил Йорданд гацсан.

Д.З-ийн нөхөр Йорданд түүн дээр ирж байнга уулздаг байсан ч ажлын улмаас нүүн ирж чадаагүй. Тэдний хоёр хүүхэд түүнтэй хамт Йорданд үлдсэн. Энэ хугацаанд тэд дахин хоёр хүүхэдтэй болсон. Йорданы хууль тогтоомжийн дагуу нөхөр нь «гадаад улсын харьяат» тул хүүхдүүд нь Йордан улсын иргэний харьяалал авч чадаагүй. Хосууд хувийн сургууль болон клиникийн үйлчилгээнд өндөр төлбөр төлж, санхүүгийн дарамтад оржээ.

2012 онд Израйлын эрх баригчид “Рамаданы зөвшөөрөл” гэж нэрлэгдэх зөвшөөрөл олгосоноос Д.З. нэгийг олж авчээ. Тэрээр Баруун эрэгт нэвтэрч, зөвшөөрлөө хэтрүүлэн амьдарч байна. Энэ нь түүнийг гэнэтийн шалгалтаар Израйлын эрх баригчдад эсхүл хот, тосгодын хоорондох шалган нэвтрүүлэх цэг дээр баригдах вий гэсэн айдастай амьдрахад хүргэжээ. Хэрэв тэрээр баригдвал Баруун эргийн хууль ёсны оршин суугч биш учраас саатуулж, Йордан руу албадан гаргах болно.

Энэхүү айдас, тогтворгүй байдал нь эрүүл мэндийн үйлчилгээ авах, хууль ёсны дагуу ажиллах боломж, чөлөөтэй зорчих зэрэг амьдралынх нь бүхий л харилцаанд нөлөөлж байна. Эрсдэлтэй нөхцөлд охидынхоо аль нэгэнтэй нь хамт байж чадахгүйгээ мэдэж байгаа түүний сэтгэлийнн түгшүүр туйлдаа хүрчээ.

Өнгөрсөн 20 жил миний хувьд эрүү шүүлт байсан бол ирэх жилүүд мөн л хэцүү байх нь ойлгомжтой. Нурууг маань авсан хэцүү зүйл тохиолдсон нь 20 настай охин минь өвдсөн юм. 2020 оны 12 дугаар сарын 20-нд бөөрний дутагдалд орж,

329 Amnesty International, interview by voice call with Alia Khalil, 22 March 2021.

330 Amnesty International, interview by voice call with Alia Khalil, 22 March 2021.

бөөрний диализ хийлгэж эхэлсэн. Тэр Рамалла дахь эмнэлэгт долоо хоногт гурван удаа диализ хийлгэдэг бөгөөд би түүнтэй хамт явах ёстой болсон. Долоо хоног тутмын эмчилгээ нь маш хэцүү байгаа дээр намайг албадан гаргах вий гэсэн байнгын айдас нэмэгдэж байна. Эмнэлэг нь машинаар ердөө 20 минутын зайд байрлах ба Израйлын шалган нэвтрүүлэх цэгүүдэд баригдах аюултай байсан. Эмч нар түүнд бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засал хийх шаардлагатай гэж тодорхойлсон, охин маань мэс заслаа Йордан улсад хийлгэх шаардлагатай бөгөөд дараа нь зургаан сарын нөхөн сэргээх эмчилгээтэй. Зургаан сарын турш би энэ маш хүнд хэцүү үед түүнийг ээжийн хувиар дэмжиж, түүнтэй хамт байж чадахгүй нь.³³¹

Баруун эргийн Рамалла болон Зүүн Иерусалимын дунд орших Кандалиа шалганы цэгээр гарахаар хүлээж байгаа Палестинчууд. Зургийг 2017 оны 6 дугаар сарын 2-ны өдөр дарсан бөгөөд эдгээр хүмүүс мусульман шашинтнуудын ариун сар болох Рамада сарын эхний Баасан гаригийн залбирлаа хийхээр Аль-Акса лалын сүмийн Зүүн Иерусалим дахь салбарыг зорьж байна. © Abbas Momani / AFP via Getty Images

2008 онд Израйл улс Палестины эрх баригчдад нэг удаагийн дипломат илрэл болгон 50,000 гэр бүл нэгтгэх хүсэлтэд зөвшөөрөл олгохоор болсон. Тайланд дурдсанаар Израйл улс тухайн үед Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт зөвхөн биечлэн байсан хүмүүсийн хүсэлтийг хүлээн авснаар³³² 35,000 орчим хүсэлтийг шийдвэрлэжээ³³³.

331 Amnesty International, interview by voice call with D. Z., 23 March 2021.

332 B'Tselem, "Israel approves some 32,000 requests for family unification 90,000 Palestinians still waiting", 11 August 2008, btselem.org/family_separation/20080807_family_runification_gesture

333 HRW, A Threshold Crossed (previously cited), p. 190.

Гэвч 35,000 хүнээс хэдэд нь байнгын оршин суух эрх³³⁴ олгосон талаар олон нийтэд мэдээлэл өгөөгүй.

Хоёр дахь бослогын дараа Израйл улс Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестины хүн амын бүртгэлд тавьсан хязгаарлалтаас гадна, 2003 оны эхээр Газад бүртгэлтэй Палестинчуудыг Баруун эрэгт оршин суухыг хориглож эхэлсэн. Энэхүү бодлого нь 1967 оны Баруун эргийг “хаалттай цэргийн бүс” болгон зарласан 34 дүгээр цэргийн тогтоол дээр үндэслэгдсэн.³³⁵ Энэхүү бодлогын дагуу Израйл улс олон мянган Палестинчуудыг баривчилж, Баруун эрэгт олон жил амьдармсан, гэр бүлтэй болсон, хөдөлмөр эрхэлж байгаа зэргийг үл харгалзан тэднийг Баруун эргээс Газын зурвас руу хүчээр буцаажээ.³³⁶

2009 онд Газын зурваст бүртгэлтэй 25,000 орчим Палестинчууд Баруун эрэгт амьдарч байв. Израйл улс тэдний оршин суух эрхийг хүлээн зөвшөөрөхөөс татгалзаж, тэдэнд «шургагсад» гэдэг нэр зүүв. Тэдний олонх нь Баруун эрэг болон гадаад улсад чөлөөтэй зорчих боломжгүй тул оршин суугаа газраа гацсан байдалтай байна.³³⁷ 2011 онд Израйл улс 5,000 Палестинчуудад хаягаа Газын зурвасаас Баруун эрэг рүү солихыг зөвшөөрч байгаагаа зарласан бөгөөд дараагийн жилүүдэд хэсэгчлэн хэрэгжүүлжээ.³³⁸ 2021 оны 10 дугаар сард Израйлын Батлан Хамгаалах Яам 4,000 иргэний хүн амын бүртгэлд өөрчлөлт оруулахыг Палестины эрх баригчдад өөр нэгэн «илрэл» болгон зөвшөөрсөн явдал нь гэр бүлээ нэгтгэх кампанит ажил хийж байсан идэвхтнүүдийн хүлээлтээс хамаагүй бага байв. Эдгээр 4,000 хүнээс 1,200-д нь л оршин суух эрх олгосон бөгөөд үлдсэн 2,800 хүнд бүртгэлтэй хаягаа Газын зурвасаас Баруун эрэг рүү солихыг л зөвшөөрсөн байна.³³⁹

ИБТИХАЛ ЖАБЕР

Газын зурвасын иргэн Ибтихал Жабер 2020 оны 3 дугаар сард Хеброн хотын иргэн О.К.-тай Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт уулзах эсхүл гэрлэх боломжгүй тул Египетэд гэрлэжээ. Тэдний төлөвлөгөө бичиг баримтаа бүрдүүлээд, Баруун эрэгт хамтдаа суурьших зөвшөөрөл авах байжээ. Цар тахал дэгдэж, аяллын хязгаарлалт тогтоосны дараа тэдний төлөвлөгөө бараг бүтэхгүй болсон. Тэдний Египет дэх визний хугацаа дуусах дөхөхөд Газын зурвас руу нэвтрэх эрхгүй О.К. Баруун эрэг рүү буцжээ. Ибтихал Жабер жирэмсэн боловч Баруун эрэг рүү нэвтрэх зөвшөөрөлгүй тул Газад буцаж иржээ. Тэрээр тухайн үед Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ: “Би Газад хүүхэд төрүүлж, хүүхэдтэй болж, нөхөргүй ганцаараа Газад гацахаас айж байна. Бурхан л намайг хэзээ түүнтэй дахин хамт байхыг мэднэ. Энэ аймшигтай байна” гэжээ.³⁴⁰

Тэрээр 2021 оны 1 дүгээр сарын 1-нд Мухаммед хүүгээ төрүүлсэн. Энэ үед тэрээр

334 According to some reports, about two thirds of couples were given permanent joint status, in a unique instance. See, for example, Haaretz, “He’s Palestinian, she’s German, but only an Israeli stamp lets them live together in the West Bank”, 16 March 2019: “In 2008, Israel approved more than 23,000 family-unification requests (out of 32,000 applications) in what was termed a ‘diplomatic gesture’”, [haaretz.com/middle-east-news/palestinians/.premium-he-s-palestinian-she-s-german-but-only-an-israeli-stamp-lets-them-live-together-1.7023336](https://www.haaretz.com/middle-east-news/palestinians/.premium-he-s-palestinian-she-s-german-but-only-an-israeli-stamp-lets-them-live-together-1.7023336)

335 State of Israel, Military Order 34 regarding Closure of Areas (West Bank Area), 2 July 1967.

336 Gisha, Restrictions and Removal: Israel’s Double Bind Policy for Palestinian Holders of Gaza ID Cards in the West Bank, November 2009, gisha.org/userfiles/File/Hidden%20messages/Final%20Restrictions%20and%20Removal.pdf

337 HRW, “Forget About Him, He’s Not Here”; and Gisha, Restrictions and Removal (both previously cited).

338 Gisha, Separating Land, Separating People (previously cited).

339 Haaretz, “Israel’s ‘Gesture’ to Palestinians Reveals the Extent of Its Control Over the West Bank and Gaza”, 20 October 2021, [haaretz.com/israel-news/.premium.HIGHLIGHT-israel-s-gesture-to-palestinians-reveals-the-extent-of-their-control-1.10309373](https://www.haaretz.com/israel-news/.premium.HIGHLIGHT-israel-s-gesture-to-palestinians-reveals-the-extent-of-their-control-1.10309373)

340 Amnesty International, interview by voice call with Ibtihal Jaber, 25 September 2020.

нөхөртэйгөө холбоо тасарсан байв: «Шинэ жил бол амьдралын шинэ эхлэл, шинэ хуудасны бэлгэдэл байх ёстой. Минийх шинэ хүүхэд, хажууд нь аав байхгүйгээр эхэлсэн. Энэ ямар гээч шинэ амьдрал вэ?»³⁴¹

Онцгой нөхцөл байдлын улмаас Газын Палестины эрх баригчид нөхөр нь хамт байхгүйг үл харгалзан гэрлэлтийг нь бүртгэсэн нь түүнд хүүхдийнхээ бичиг баримтыг бүрдүүлэх боломжийг олгосон. Гэвч хамт амьдрах боломжгүй тул салахаар тохиролцсон тэд гэрлэлтээ хэрхэн цуцлах, хүүхдийн тэтгэмж авах нь тодорхойгүй хэвээр байна.

Аав маань миний хүүгийн бүх санхүүгийн хариуцлагыг хүлээсэн. Тэр намайг тогтсон амьдралтай байгаасай гэж хүссэн. Одоо тэр зөвхөн миний төдийгүй хүүгийн минь амьдралыг авч явах шаардлагатай болж байна. Түүнчлэн би нөхрөөрөө хуулийн дагуу тэтгэмж төлүүлэхийг хүсэж байна, гэхдээ яаж? Би аль шүүхэд хандах ёстой вэ? Газын шүүхэд үү? Баруун эрэгт тэд ямар ч эрх мэдэлгүй болохоор нэмэргүй, Баруун эрэгт миний хэргийг хөөцөлдөх нь байтугай хүсэлт гаргах хэн ч байхгүй. Миний арга мухардлаа, юу хийхээ мэдэхгүй байна.

Нэмж хэлэхэд, Газын зурваст 5,000 орчим Палестин хүн бичиг баримтгүй хэвээр байгаа нь 2008 оноос хойш Израйлын эрх баригчид тэдний эрх зүйн байдлыг шийдвэрлэхээс татгалзсаар ирсэнтэй холбоотой.³⁴² Газын эрх баригчид түр үнэмлэх олгох замаар тэдний өдөр тутмын амьдралыг сайжруулах арга хэмжээ авч байгаа бөгөөд үүнийг ихэнх ажил олгогчид, эмнэлэг болон Ойрх Дорнод дахь Палестин Дүрвэгчдийн Асуудал Хариуцсан Байгууллагууд зэрэг нь хүлээн зөвшөөрдөг. Гэвч Рамаллад төвтэй Палестины эрх баригчид тэднийг хүлээн зөвшөөрдөггүй. Банкны систем нь Баруун эрэг дэх Палестины эрх баригчид, цаашлаад Израйлтай харилцаа холбоотой хэвээр байгаа тул Газын зурвасын түр үнэмлэхтэй Палестинчууд банкны данс нээх, гүйлгээ хийхэд бэрхшээлтэй тулгардаг.³⁴³ Эрх зүйн байдал нь тодорхойгүй тул Газын бусад хүн амтай харьцуулахад тэд аяллын илүү их хоригтой тулгарч, цөөн хэдэн тохиолдолд Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн үлдсэн хэсэг болон гадаадад ажиллах, боловсрол эзэмших боломжоос автоматаар хасагддаг. Хамгийн гол нь оршин суух эрхгүй, эсхүл үнэмлэхгүй хүмүүс яаралтай тусламж хэрэгтэй үед хүртэл Газын зурвасаас гадуур эмнэлгийн тусламж авч чадахгүй гэсэн үг.³⁴⁴

Израйл улс хүн амын бүртгэлийг хянаж байгаа нь Палестины ард түмнийг хагалан бутаргах, тэдний хууль ёсны эрх зүйн байдал, оршин суугаа байдал зэрэгт үндэслэн чөлөөтэй зорчих, шилжих эрх чөлөөг хязгаарлаж байна. Энэ нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудын хэвийн амьдралаар амьдрах боломжгүй болгож байна. Баруун эрэгт бүртгэлгүй хүмүүс албадан гаргалтад өртөх эрсдэлтэй төдийгүй эрүүл мэнд, боловсрол, нийгмийн халамжид хамрагдах, банканд данс нээлгэх, хууль ёсны ажил эрхлэх боломжгүй бөгөөд Израйлын шалганы цэгүүдэд үнэмлэхээ шалгуулах, эсхүл баривчлагдахаас айсны улмаас гэр орондоо хорогдон амьдарч байна (5.3.2 «Газар нутаг, ард иргэдэд хяналтаа тогтоох зорилгоор шилжин суурьших эрхийг хязгаарлах» хэсгийг үзнэ үү).³⁴⁵ Газын зурвасын бичиг баримтгүй Палестинчууд чөлөөтэй

341 Amnesty International, interview by voice call with Ibtiha Jaber, 24 March 2021.

342 Euro-Med Human Rights Monitor, The Gaza Strip: Undocumented Citizens, March 2021, available at reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/undocumentedcitizensingazaENG.pdf

343 NRC, Undocumented and Stateless: The Palestinian Population Registry and Access to Residency and Identity Documents in the Gaza Strip, January 2012, nrc.no/globalassets/pdf/reports/undocumented-and-stateless.pdf

344 NRC, Undocumented and Stateless: The Palestinian Population Registry and Access to Residency and Identity Documents in the Gaza Strip (previously cited).

345 Al Jazeera, "'Not a life': Israel keeps many Palestinians without legal status", 26 October 2021, aljazeera.com/features/2021/10/26/not-a-life-israel-keeps-many-palestinians-without-legal-status

зорчих, Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн бусад хэсгүүд болон гадаад улсад эрүүл мэндийн үйлчилгээнд хамрагдах, боловсрол эзэмших эрхгүй. Ерөнхийдөө, гэр бүлийн эргэн нэгдэх боломжийг хязгаарлах нь Палестинчуудын хувийн нууц, гэр бүлийн амьдрал, гэрлэх эрхээ эдлэхэд нь саад учруулж, эхнэр, нөхөр, үр хүүхдүүддээ оршин суух эрх олж авах боломжийг хааж байна.

ИРГЭНИЙ ХАРЬАЛАЛ БОЛОН (ЭХ ОРОНДОО) БУЦАЖ ИРЭХ ЭРХИЙГ ҮГҮЙСГЭЖ БАЙГАА НЬ

Дээр дурдсанчлан, Израйл улс 1947-1949 он болон 1967 оны мөргөлдөөний үеэр шахагдан гарсан Палестин дүрвэгсэд, тэдний үр хүүхдүүдэд Израйлын иргэний харьяалал, эсхүл Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт оршин суух эрх олгохоос татгалзсаар байна. Ингэснээр, олон улсын хүний эрхийн эрх зүйгээр нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн өмнө нь оршин сууж байсан газар, өмч хөрөнгөдөө буцаж очих эрхийг нь зөрчиж байна.³⁴⁶ Эх орондоо эргэн ирэх эрхийг олон улсын хүний эрхийн эрх зүйгээр баталгаажуулсан.³⁴⁷ Эргэн очих эрх нь шууд шахагдсан хүмүүс болон тэдний ойрын гэр бүлийнхэнд төдийгүй тус газартай “ойр, салшгүй холбоотой” байсан үр удамд нь мөн хамааралтай.³⁴⁸ Хувь хүн болон газар нутгийн урт удаан хугацааны холбоо хамаарал нь тухайн хүний албан ёсны харьяаллаас үл хамааран бие даан оршин тогтнох боломжтой.³⁴⁹ Палестины дүрвэгчдийн эх орондоо эргэн ирэх эрхийг Израйл улс үл хүндэлж буй нь олон улсын эрх зүйг бүдүүлгээр зөрчиж байгаа хэрэг бөгөөд бүс нутаг даяар олон арван жилийн турш зовж зүдэрч буй Палестин дүрвэгсдийн зовлонд нэрмээс болж байна.³⁵⁰

ХҮНИЙ ЭРХИЙН ОЛОН УЛСЫН ЭРХ ЗҮЙ БА (ЭХ ОРОНДОО) БУЦАЖ ИРЭХ ЭРХ

Апартеидийн конвенцид «апартеидын гэмт хэрэг» гэсэн нэр томъёонд хамаарах хүнлэг бус үйлдлүүдийг жагсаасан бөгөөд 2 дугаар зүйлийн (с) зүйлд зааснаар:

*Арьс үндэсний нэг буюу хэд хэдэн бүлгийг тухайн улсын улс төр, нийгэм, эдийн засаг, соёлын амьдралд оролцоход саад учруулахад чиглэсэн хууль тогтоох шинжтэй буюу бусад арга хэмжээ авах, арьс үндэсний нэг буюу хэд хэдэн бүлгийн гишүүдийн хүний эрх, үндсэн эрх чөлөөг үгүйсгэх замаар тийм нэг буюу хэд хэдэн бүлэгт бүрэн хөгжиж дэвшихэд нь саад учруулах нөхцөл байдлыг санаатайгаар бий болгох... эх орноосоо гарч явах, буцаж ирэх эрх...*³⁵¹

346 Palestinian refugees' right of return, repatriation, restitution, and compensation for their property is recognized by the UNGA. UNGA, Resolution 194 (III): Palestine — Progress Report of the United Nations Mediator, adopted on 11 December 1948, UN Doc. A/RES/194, para. 11. See also Amnesty International, The Right to Return (previously cited).

347 The Universal Declaration of Human Rights grants the right to return in Article 13: “Everyone has the right to leave any country, including his own, and to return to his country.” Article 12(4) of the ICCPR codifies the right to return: “No one shall be arbitrarily deprived of the right to enter his own country.” The HRC has asserted that the right to return to one’s “own country” also applies in relation to disputed territories, or territories that have changed hands. See Amnesty International, The Right to Return (previously cited).

348 HRC, General Comment 27: Freedom of Movement (Article 12), 2 November 1999, UN Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.9. See also Amnesty International, The Right to Return (previously cited).

349 HRC, General Comment 27: Freedom of Movement (previously cited), para. 19.

350 Amnesty International, “Seventy+ years of suffocation” (previously cited).

351 Apartheid Convention, Article II(c).

Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалын 13 дугаар зүйлд: «Хэн боловч аливаа улс орныг, түүний дотроо эх орноо орхин явах, эх орондоо эргэж очих эрхтэй» гэж заасан байдаг. Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пактын 12 дугаар зүйлийн 4-д буцаж ирэх эрхийг хуульчилсан байдаг: «Хэний боловч эх орондоо нэвтрэх эрхийг дур мэдэн хасаж болохгүй.»

НҮБ-ын Хүний Эрхийн Хорооноос «эх орондоо» буцаж очих эрх нь маргаантай нутаг дэвсгэр болон удирдагчаа сольсон нутаг дэвсгэрт мөн хамаарна хэмээн мэдэгдсэн:

“Өөрийн улс” гэсэн ойлголт нь “өөрийн харьяат улс” гэсэн ойлголтоос илүү өргөн хүрээтэй. Энэ нь албан ёсны утгаар буюу төрсний дараа эсхүл гэрчилгээгээр олж авсан иргэний харьяаллаар хязгаарлагдахгүй; зүгээр нэг харийн хүн гэж үзэж болохгүй, тухайн улстай онцгой холбоогоор эсхүл эрхээр холбогдсон хувь хүнийг хамаарна. Жишээлбэл, олон улсын эрх зүйг зөрчиж иргэний харьяаллаа хасуулсан улсын иргэд болон харьяалах улс нь өөр үндэстэнд нэгдсэн буюу шилжсэн, иргэний харьяаллаас нь татгалзсан улсын иргэд үүнд хамаарна.³⁵²

Эх орондоо буцах эрх зөвхөн шууд шахагдсан хүмүүс болон тэдний ойрын гэр бүлд хамаараад зогсохгүй, газар нутагтайгаа “ойр, салшгүй холбоо”-гоо хадгалж байгаа үр удамд нь мөн хамаарна.³⁵³ Хүний Эрхийн Хорооны тайлбарласнаар, хувь хүн болон газар нутгийн хоорондын урт удаан хугацааны холбоо хамаарал нь тухайн хүний албан ёсны харьяаллаас (эсхүл байхгүй байгаагаас) үл хамааран бие даан оршин тогтнох боломжтой.

Хүн өөрийн улсдаа буцаж очих эрх нь тухайн хүний эх нутагтайгаа холбоотой онцгой харилцааг хүлээн зөвшөөрдөг... Үүнд эх орноосоо явсны дараа буцаж очих эрхээс гадна; тухайн хүн эх орноосоо өөр газар төрсөн байсан ч анх удаа уг газарт ирэх эрхийг агуулдаг (жишээлбэл, тухайн улс нь тухайн хүний иргэний харьяалал авсан улс бол).³⁵⁴

Олон Улсын Эрүүгийн Шүүхээс тухайн хүн болон түүний «эх орон» хоорондын «ойр, салшгүй холбоо»-г хэмжих стандартыг тодорхойлсон. 1955 оны Ноттебомын иргэний харьяаллыг тодорхойлох талаарх алдартай хэргийн үеэр, шүүх хувь хүн болон улс хоорондын «жинхэнэ» бөгөөд «бодит» холбоо хамаарал нь “... сэтгэл зүйн дасал, оршихуйн, сонирхол, мэдрэмжийн жинхэнэ холбоос...” зэрэгт суурилдаг хэмээн үзсэн.

Шүүх мөн дараах зүйлийг тэмдэглэсэн:

Янз бүрийн хүчин зүйлсийг харгалзан үзсэн бөгөөд тэдгээрийн ач холбогдол нь хэрэг тус бүрд харилцан адилгүй байна: Үүнд тухайн хүний байнгын оршин суугаа газар хамаарах төдийгүй түүний ашиг сонирхлын төв, гэр бүлийн холбоо, олон нийтийн амьдралд оролцох оролцоо, тухайн улс орны төлөөх сэтгэл, үр хүүхдүүдэд төлөвшсөн үзэл бодол гэх мэт.³⁵⁵

Шүүхээс санал болгосон бусад шалгуурт соёлын уламжлал, амьдралын хэв маяг, ойрын ирээдүйд хийх үйл ажиллагаа, хүсэл эрмэлзэл зэрэг багтана. Олон Улсын Эрүүгийн Шүүхээс тогтоосон шалгуур нь тухайн хүний «төрсөн улс»-ыг тодорхойлоход тохиромжтой, учир нь тэдгээрийг хувь хүн болон улс хоорондын бодит харилцааг хэмжих стандарт хэмжүүр гэж үздэг.³⁵⁶

352 HRC, General Comment 27: Freedom of Movement (previously cited), para. 20.

353 HRC, General Comment 27: Freedom of Movement (previously cited); Amnesty International, The Right to Return (previously cited).

354 HRC, General Comment 27: Freedom of Movement (previously cited), para. 19.

355 ICJ, Nottebohm case (Liechtenstein v. Guatemala), Second phase, Judgment, 6 April 1955.

356 Amnesty International, The Right to Return (previously cited).

2019 оны 1 дүгээр сарын 31-нд авсан Лебанон улсын Бейрут хотын Шатила дүрвэгчдийн хуарангийн зураг. Энэ хуаранг 1949 онд Палестины дүрвэгчдэд зориулан 500 хүний багтаамжтай барьж байгуулснаас хойш дүрвэгчдийн тоо арав дахин нэмэгдсэн © Franco Origlia / Getty Images

5.3.2. ГАЗАР НУТАГ, АРД ИРГЭДЭД ХЯНАЛТАА ТОГТООХ ЗОРИЛГООР ШИЛЖИН СУУРЬШИХ ЭРХИЙГ ХЯЗГААРЛАХ

Израйлын эрх баригчид 1990-ээд оны дунд үеэс эхлэн Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дотор, Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр болон Израйлын хооронд хаалтын тогтолцоо нэвтрүүлсэн ба аажмаар Баруун эрэг болон Газын зурваст амьдардаг сая сая Палестинчуудын шилжих хөдөлгөөнд хатуу хязгаарлалт тавьж ирсэн. Израйл тэдгээр хязгаарлалтаар дамжуулан Палестинчуудыг тус тусад нь хашигдмал газруудад хорьж, өөр хооронд нь болон дэлхийн бусад улс орноос тусгаарлаж ноёрхлын дэглэмээ хэрэгжүүлж байна.

Израйл улс Баруун эргийн бүхий л орох, гарах цэгүүд болон Баруун эрэг, хилийн чанад дахь бүх шилжилт хөдөлгөөнийг хянадаг. Эрез боомтоор дамжуулан Газын зурвасаас Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн бусад хэсэг болон Израйл руу орох, гарах хүмүүсийн бүх хөдөлгөөнд мөн хяналт тавьдаг. Израйлд байнгын оршин суух эрхтэй Зүүн Иерусалимчуудыг эс тооцвол, Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн Палестинчууд Израйлын нисэх онгоцны буудлууд, ялангуяа Тель-Авивын ойролцоо байрладаг Израйлын төв олон улсын нисэх онгоцны буудал болох Бен Гурион буудлаар дамжин гадаадад зорчих боломжгүй. Зөвхөн хүмүүнлэгийн шалтгаантай хувь хүмүүс болон томоохон бизнес эрхлэгчдэд олгодог тусгай зөвшөөрөл бүхий Палестинчууд л эндээс нисдэг.³⁵⁷ Ослогийн хэлэлцээрийн хүрээнд 1998 онд Газад олон улсын нисэх онгоцны буудал албан ёсоор нээсэн боловч 2000 онд хоёр дахь бослого эхэлснээс хойш удалгүй Израйл тэндхийн нислэгийг зогсоож, дараа нь 2001 онд бөмбөгдсөн. Тэр цагаас хойш буудлыг сэргээн босгох, мөн далайн боомт барих ажилд саад учруулж байна.³⁵⁸ Энэ нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчууд гадаадад зорчихын тулд хуурай замын гарцыг ашиглахаас өөр аргагүй гэсэн үг. Египетийн эрх баригчдын байнга хаадаг Рафа боомтыг эс тооцвол Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр рүү орох, гарах нь Израйл улсаас бүрэн хамааралтай байдаг.

357 State of Israel, Coordination of Government Activities in the Territories (COGAT), Unclassified status of authorizations for entry of Palestinians into Israel, for their passage from Judea and Samaria into the Gaza Strip, and for their departure abroad, Up to date as of 17 December 2020, gisha.org/UserFiles/File/LegalDocuments/procedures/general/50en.pdf

358 Gisha, Scale of control: Israel's Continued Responsibility in Gaza Strip, November 2011, gisha.org/UserFiles/File/scaleofcontrol/scaleofcontrol_en.pdf

Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт амьдардаг бараг бүх Палестинчууд гадаадад зорчих хязгаарлалт, саад бэрхшээлтэй нүүр тулдаг. Хэрвээ явж чадвал, Палестинчууд нутаг дэвсгэрээс гарсан боомтоороо Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр рүү буцаж очих ёстой.³⁵⁹ Баруун эрэг орчмын Палестинчууд, тэр дундаа гадаад паспорттой хүмүүс зөвхөн Израйлын хяналтад байдаг Йордан дахь Алленби / Хаан Хуссейн гарцаар дамжин гадаад руу зорчих боломжтой. Гэсэн ч Израйлын цэргийнхэн болон аюулгүй албаныхан, Палестинчуудын хянах эсхүл эсэргүүцэх боломжгүй “нууц мэдээлэл”-д үндэслэн тэдний эх орноо орхин явахыг хориглох боломжтой.³⁶⁰ Ихэнх тохиолдолд, тэд энэхүү хоригийн талаар Баруун эргээс гарах боомт дээр ирээд олж мэддэг. Эдгээр хориг нь Палестинчуудын эрхийг хамгаалах зорилгоор гадаад орон руу зорчдог хүний эрхийн хамгаалагчид болон идэвхтнүүдэд ихээхэн сөргөөр нөлөөлдөг.

Газын зурваст байгаа Палестинчуудын хувьд Израйлын хууль бус бүслэлтийн дор гадаад орон руу зорчих бараг боломжгүй бөгөөд Израйл улс Газын нийт хүн амыг аюулгүй байдалд заналхийлнэ гэх хэт ерөнхий үндэслэлийг ашиглан тухайлсан, тодорхой нотлох баримтгүйгээр (5.5.1 “Палестинчуудын хүний хөгжлийг боомилж байгаа нь” хэсгийг харна уу) нийтээр нь шийтгэдэг. Үнэн хэрэгтээ, Эрезийн гармаар дамжин гарахыг маш цөөн тохиолдолд зөвшөөрдөг (доорх хэсгийг үзнэ үү). Рафа боомт дээр Египет хатуу хязгаарлалт тавьдаг тул Газачууд Газа хотоос гарахын тулд Израйлын Иргэний Захиргаанаас албан ёсны зөвшөөрөл авах ёстой. Энэ нь Газын зурвас дахь Палестинчуудыг Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр, Израйл улс болон дэлхийн бусад орнуудаас үр дүнтэй тусгаарлаж байна.

Израйлын Палестин иргэд болон Зүүн Иерусалимын Палестины оршин суугчдыг Израйлын боомтоор дамжин гадаадад зорчихыг зөвшөөрдөг. Гэвч саяхныг хүртэл гэр бүл нэгтгэх үйл явцын дагуу Израйлын түр оршин суух эрх авсан Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Израйлын 4000 орчим Палестин иргэдийн эхнэр, нөхөрт Израйлын ижил эрх эдлүүлэхээс Израйлын эрх баригчид татгалзаж байв. ХаМокедийн гурван жилийн өмнө гаргасан гомдлын дагуу 2019 оны 6 дугаар сард Дээд шүүхээс гаргасан шийдвэрээр энэхүү бодлогыг өөрчилсөн. Харамсалтай нь 2019 оны 11 дүгээр сард шүүхээс Израйл болон Палестиний эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт цэргийн “оршин суух зөвшөөрөл”-ийн дагуу хууль ёсоор амьдран суугаа Палестин иргэний эхнэр, нөхөрт ижил эрх олгохоос татгалзсан шийдвэрээс үүдэн 9,000 гаруй гэр бүл ялган тусгаарлагдсан хэвээр байна Израйл.³⁶¹

Израйлын Палестин иргэд болон Зүүн Иерусалимын Палестин иргэд Еврей иргэдтэй ижил нэг гармаар Израйл улсыг орхиж, буцан ирэх боломжтой. Израйлын Иргэний Эрхийн Нийгэмлэгээс 2007 онд гаргасан хууль зүйн гомдлын үр дүнд зарим нэг эерэг өөрчлөлт гарч байгаа хэдий ч дээрх Палестин иргэд гарал үүслээсээ хамааран Израйлын нисэх онгоцны буудал дээр ялгаварлан гадуурхсан, доромжилсон шинжтэй аюулгүйн

359 COGAT, Unclassified status of authorizations for entry of Palestinians into Israel, for their passage from Judea and Samaria into the Gaza Strip, and for their departure abroad, Up to date as of 17 December 2020, gisha.org/UserFiles/File/LegalDocuments/procedures/general/50en.pdf

360 B'Tselem, “A Regime of Jewish Supremacy from the Jordan River to the Mediterranean Sea: This is Apartheid”, 12 January 2021, btselem.org/publications/fulltext/202101_this_is_apartheid; B'Tselem, Restrictions on Movement, 11 November 2017, btselem.org/freedom_of_movement (accessed on 30 August 2021). For a recent example of Israel's policy of travel bans, see Amnesty International, “Israel/OPT: Court to rubber stamp travel ban on Amnesty campaigner, a bitter blow for justice and human rights”, 31 May 2020, [amnesty.org/en/latest/news/2020/05/israelopt-court-to-rubber-stamp-travel-ban-on-amnesty-campaigner-a-bitter-blow-for-justice-and-human-rights](https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/05/israelopt-court-to-rubber-stamp-travel-ban-on-amnesty-campaigner-a-bitter-blow-for-justice-and-human-rights)

361 HaMoked, “A court-facilitated arrangement allows Palestinians with temporary Israeli residency through family unification to fly through Israel's international airport; the court rejects demand for a similar arrangement for those with family unification stay permits”, 24 November 2011, hamoked.org/Document.aspx?dID=Updates2113

шалгалт, байцаалтад өртсөн тухай мэдээлэл гарсаар байна.³⁶² Өргөдөлд Израйлын нисэх онгоцны буудлуудын зорчигчдын аюулгүй байдлын төвшинг үнэлэх шалгуурт «гарал үүсэл» хэсгийг байхгүй болгож,³⁶³ “Еврей зорчигчдод үйлчилдэггүй” бөгөөд зөвхөн “Араб» зорчигчидтой доромжлон харьцаж аюулгүйн шалгалт хүчээр явуулдаг байдлыг халж “бүх зорчигчдыг гарал үүслээс нь үл хамааран ижил аюулгүй байдлын шалгуураар нэвтрүүлэхийг шаардсан” байна. Найман жилийн турш үргэлжилсэн маргааныг 2015 онд Дээд шүүх хянаад “ялгаварлан гадуурхах явдлыг бууруулах” зорилгоор бүх зорчигчдын ачаа тээшийг автоматаар шалгах шалгалтын өөрчлөлт хийх талаарх гомдол нь зохисгүй гэсэн үндэслэлээр хэргийг хэрэгсэхгүй болгожээ. Шалганы процесс дахь Еврей болон Палестин иргэдийн тогтолцооны шинжтэй ялгавартай байдалд шийдэл өгөхөөс татгалзсанаар Дээд Шүүх алагчлалын бодлогыг хүлээн зөвшөөрсөн бөгөөд тэмдэглэхдээ:

Хэрэгжүүлсэн тодорхой өөрчлөлтүүд нь Израйлын нисэх онгоцны буудлууд аюулгүй байдлыг хангах үүднээс өөр өөр бүлгийн Израйл иргэдийг шалгах процессийн ялгаатай байдлыг бууруулж, тус нэмэр болж байгаа эсэхийг харахын тулд бид хүлээх ёстой.³⁶⁴

Түүнчлэн Палестины дүрвэгсэд болон тэдний үр хүүхдүүдийн Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт нэвтрэх, гэр орондоо буцан ирэх эрхийг нь үгүйсгэсэн хэвээр байна.

Баруун эрэг дэх шилжилт хөдөлгөөний тухайд, 1967-1991 оны хооронд Палестинчууд Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дотроо, мөн Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр болон Израйл улсын хооронд чөлөөтэй зорчин явах боломжтой байсан. 1991 оны эхээр Баруун эрэг болон Газын зурвасын Палестинчууд аливаа зорилгоор, түүний дотор эрүүл мэндийн үйлчилгээ авахын тулд Иерусалим, Израйл руу зорчиход Израйлын Иргэний Захиргааны газраас зөвшөөрөл авахыг шаардах болсон.³⁶⁵ 1993 оны эхэн үе хүртэл зөвшөөрөл авахад харьцангуй хялбар байсан. Гэвч Израйлын цэргийнхэн шалганы цэгүүд байгуулж эхэлснээр Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр болон эзлэгдсэн Палестин, Израйл улсын хооронд хаалтын тогтолцоог байгуулсан.

2000 оны сүүлээр Израйлын цэргийн дарангуйллыг эсэргүүцсэн хоёр дахь бослого дэгдсэний дараа Израйл улс Баруун эрэг дэх Палестинчуудын зорчих хөдөлгөөнийг бүхэлд нь зогсоох цогц арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсэн бөгөөд энэ нь янз бүрийн хэлбэрээр хэрэгжиж байна.³⁶⁶ Хаалтын тогтолцоонд Израйлын цэргийн шалганы цэг, бүслэлт, замын хаалт, хаалга, ороосон хана зэрэг багтана. Энэ нь Палестины нийгмийн бүлэг хоорондын харилцаа холбоог багасгахаас гадна хөдөө аж ахуйн талбайгаас нь тусгаарлаж, Палестинчуудын боловсрол, эрүүл мэнд, ажил хийх зэрэг наад захын үйлчилгээнд хамрагдахад саад учруулж байна. НҮБ-ын Хүмүүнлэгийн Хэргийг Зохицуулах Газрын (НҮБХХХЗГ) мэдээлснээр, 2020 оны 1 дүгээр сараас 2 дугаар сарын хооронд Израйлын цэргийнхэн Баруун эрэгт шалганы цэг, шороон овоолго, замын хаалт

362 Sanaa Ibn Bari, “‘Code 43’: This is how I was racially profiled at Israel’s Ben Gurion Airport”, Haaretz, 10 May 2017, [haaretz.com/opinion/.premium-code-43-this-is-how-i-was-racially-profiled-at-israel-s-airport-1.5470140](https://www.haaretz.com/opinion/.premium-code-43-this-is-how-i-was-racially-profiled-at-israel-s-airport-1.5470140)

363 ACRI, “Profiling results: Screening Practices Have Improved but Court Rejects Appeal”, 12 March 2015, law.acri.org.il/en/2015/03/12/profiling-result/

364 +972 Magazine, “High Court greenlights racial profiling at Israel’s airports”, 11 March 2015, [972mag.com/high-court-greenlights-racial-profiling-at-israels-airports](https://www.972mag.com/high-court-greenlights-racial-profiling-at-israels-airports)

365 Applied Research Institute – Jerusalem (ARIJ), The Israeli Permit Regime: Realities and Challenges, 2018, arij.org/files/arijadmin/2018/permits1.pdf

366 B’Tselem, Restrictions on Movement (previously cited).

зэрэг 593 байнгын саад тотгорыг ашиглажээ.³⁶⁷

2015 оны 3 дугаар сараас хойш Израйл улс Баруун эргийн 50-аас дээш насны эмэгтэйчүүд, 55-аас дээш насны эрэгтэйчүүдийг Иерусалим, эсхүл Израйл улс руу зөвшөөрөлгүй зорчихыг, ингэхдээ зөвхөн «аюулгүй байдлын» бүртгэлгүй, эсхүл хориггүй тохиолдолд зөвшөөрч эхэлсэн.³⁶⁸ Үүний зэрэгцээ, Израйлын цэргийн «тусгаарлах бодлого»-ын дагуу Палестинчууд Газын зурвасаас Баруун эрэг, Зүүн Иерусалим руу зөвхөн яаралтай болон амь насанд аюултай эрүүл мэндийн нөхцөл байдал, нэн чухал ажил хэргээр болон хүмүүнлэгийн онцгой шалтгаанаар нэвтэрч болно. Газын зурвас болон Баруун эргийн хоорондын хөдөлгөөнийг олон жилийн турш чанд хязгаарлаж байгаа бөгөөд энэ нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх хамгийн хатуу чанга тусгаарлалт юм.³⁶⁹ Палестинчууд тухайн бүс нутгуудын хооронд зорчихын тулд Израйлын цэргийн зөвшөөрөл авах ёстой бөгөөд өргөдөл гаргах, зөвшөөрөл авах тодорхой журам байхгүй тул энэ нь бараг л боломжгүй.

Олон төвшин бүхий хаалтын тогтолцооны нэг хэсэг болох зөвшөөрөл олгох дэглэм нь Израйлын Иргэний Захиргааны газраас 100 гаруй төрлийн зөвшөөрөл олгодог цэргийн байгууллагаас дур зоргоор хэрэгжүүлдэг, хүнд сурталтай процедур юм.³⁷⁰ Уг дэглэм нь зөвхөн Баруун эрэг болон Газын зурвас дахь Палестинчуудад хамаардаг. Харин Баруун эрэг болон Израйл улс хооронд чөлөөтэй зорчин явдаг Еврей суурьшсан иргэд, Израйл улсын иргэд, эсхүл гадаадын иргэдэд хамаардаггүй. Зөвхөн Израйлын үндэсний болон Еврейн шашны баяр гэх мэт тодорхой шалтгааны улмаас тэдний зорчих хөдөлгөөнийг түр хугацаагаар хязгаарладаг. Энэ үед Израйлын цэргийнхэн Баруун эрэгт «ерөнхий хориг» зарлаж, Зүүн Иерусалим болон Израйл улс руу шалганы цэгүүд, түүнчлэн Израйл улсын ойролцоох Палестины нутаг дэвсгэрийн бусад шалган нэвтрүүлэх цэгүүдээр дамжин Палестинчуудыг онц чухал нөхцөл байдлаас бусад тохиолдолд зорчихыг хориглодог. Гэвч шалганы цэгүүд хаалттай үед Палестинчууд Израйлын цэргийн холбогдох албаны хүмүүстэй холбоо барьж, яаралтай тусламжийн талаар мэдэгдэж, зөвшөөрөл авах нь хүндрэлтэй бөгөөд цаг хугацаа их шаарддаг.

Баруун эрэгт зөвшөөрөл бүхий Палестин ажилчдаас бусад хүнийг Израйлын суурин газруудад нэвтрэхийг хориглодог.³⁷¹ Израйлын цэргийнхэн суурин газруудын харьяаллын хил хязгаарыг хаалттай эсхүл хязгаарлагдмал бүсийг тогтоож, зөвхөн Палестинчуудыг нэвтрэхийг хориглодог. Түүнчлэн 2002 онд эзлэгдсэн Баруун эргийн Палестины газар нутагт хууль бусаар барьж эхэлсэн 700 км урт хананы 465 км хэсгийг барьж дууссанаар³⁷² Баруун эргийн газар нутгийн 9.4 хувийг бүрдүүлдэг 38 Палестин дүүргийг тусгаарлаж,³⁷³ тэднийг “зааг бүс” буюу тал талаасаа хашигдсан газарт тусгаарлаж байна. Энэ нь хана болон “Ногоон шугам”-ын хооронд хавчигдсан Баруун эргийн Палестины газар нутгийн хэсэг бөгөөд эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрээс таслагдсан байна. Израйлын цэргийн командлагч энэ хэсгийг цэргийн хаалттай «зааг бүс» хэмээн

367 UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), “Longstanding Access Restrictions Continue to Undermine the Living Conditions of West Bank Palestinians”, 8 June 2020, ochaopt.org/content/longstanding-access-restrictions-continue-undermine-living-conditions-west-bank--palestinians

368 ARIJ, The Israeli Permit Regime (previously cited).

369 Gisha, Separating Land, Separating People (previously cited).

370 ARIJ, The Israeli Permit Regime (previously cited).

371 State of Israel, Military Order 378 concerning Security Directives (Judea and Samaria), 1970; and Declaration Concerning Closure of an Area (Israeli Settlements), 6 June 2002 (first issued in 1995), available at nevo.co.il/law_word/Law70/zava-0199.pdf (in Hebrew).

372 B'Tselem, The Separation Barrier, 11 November 2017, btselem.org/separation_barrier (accessed on 30 August 2021).

373 ARIJ, The Israeli Permit Regime (previously cited).

зарлажээ.³⁷⁴ Үр дүнд нь заагт амьдрах Палестин хүмүүс гэрээсээ орж, гарах тоолондоо тусгай зөвшөөрөл авах шаардлагатай бөгөөд хөдөө аж ахуй эрхэлдэг талбай руугаа нэвтрэхийн тулд нэмэлт зөвшөөрөл авах шаардлагатай болдог (5.5.2 “Нөөцийн алагчилсан хуваарилалт” хэсгийг үзнэ үү).³⁷⁵ Дээрх шийдвэрт дурдсанаар цэргийн командлагч, Еврейн суурьшигчид, Израйл улсын иргэд болон гадаадын иргэдийг уг хориг, хязгаарлалтад хамааруулаагүй. Мөн Израйл улс Баруун эрэгт Палестины тээврийн хэрэгслүүд явах хөдөлгөөнийг бүрэн болон хэсэгчлэн байдлаар хязгаарлах авто замын сүлжээтэй. Хеброны Хуучин хотод Еврей болон гадаадын иргэдэд нээлттэй зарим гудманд Палестинчууд явганаар зорчин орохыг хүртэл хориглодог.³⁷⁶

Эдгээр зорчих хөдөлгөөний хязгаарлалт зөвхөн Палестинчуудад хамаарч байгаа нь хууль бус, тухайн нөхцөл байдалд нийцэхгүй, ялгаварлан гадуурхсан шинж чанартай юм. Олон улсын эрх зүйн дагуу нутаг дэвсгэрт оршин суух нь хууль бус гэж тооцогддог Израйлын Еврей оршин суугчдын шилжилт хөдөлгөөнийг тусгайлан хөнгөвчлөх, дэмжих зорилгоор эдгээр хязгаарлалтуудыг хэрэгжүүлсээр байна.³⁷⁷

5.3.3. ЯЛГАВАРЛАН ГАДУУРХСАН ХУУЛИАС БОЛЖ ГЭР БҮЛҮҮД

САЛЖ, ХАГАЦСАН НЬ

Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх гэр бүлийг тусгаарлах арга хэмжээнээс гадна Израйл улс алагчилсан хууль тогтоомж, бодлого баталж, “Ногоон шугам”-ын дагуух Палестин гэр бүлүүдийн амьдралыг сүйтгэжээ. Дээрх хууль тогтоомж, бодлого нь Израйлын хараа хяналтад байгаа бүх бүс нутаг дахь Палестинчуудад, ялангуяа Баруун эрэг, Газын зурвасын Палестинчуудтай гэрлэсэн Израйл улсын Палестин иргэд, эзлэгдсэн Зүүн Иерусалимын оршин суугчдад нөлөөлсөн нь Израйл улс нэг системээр дамжуулан Палестинчуудыг хэрхэн хуваан, тусгаарлаж байгаагийн тод жишээ юм.

2002 онд Израйл улсын засгийн газар 1813 тоот засгийн газрын тогтоолыг баталж, Баруун эрэг болон Газын зурвасаас ирсэн Палестинчуудыг Израйл болон эзлэгдсэн Зүүн Иерусалимд иргэний харьяалалтай болохыг хориглосноор гэр бүл нэгдэхээс урьдчилсан сэргийлсэн.³⁷⁸ Жилийн дараа Израйл болон Зүүн Иерусалим дахь олон мянган Палестинчуудыг Баруун эрэг болон Газа дахь гэр бүлийн гишүүдтэйгээ нэгдэхийг хориглосон Иргэний харьяалал ба хилээр нэвтрэх тухай хуулийг баталжээ.³⁷⁹ Тухайн үеийн Дотоод хэргийн сайд Аврахам Пораз 2003 оны 3 дугаар сард гэр бүлийн нэгдлийг царцаах засгийн газрын шийдвэр гарсныг тайлбарлахдаа «энэ нь [гэр бүлийн нэгдэл] буцах эрхээ олж авах зорилгоор буруугаар ашиглагдаж болзошгүй гэж үзэн... Хэдэн арван мянган Палестин Арабчууд Израйл улс руу ирэх аюултай.»³⁸⁰ гэжээ.

Түр хугацаанд үйлчлэх уг хуулийг Кнессет жил бүр сунгах ёстой байв. 2021 оны 7

374 State of Israel, Military Declaration 2/03/S concerning the Closing of an Area, 2 October 2003, “Seam Zone”.

375 ARIJ, The Israeli Permit Regime (previously cited).

376 B’Tselem, “West Bank Roads on which Israel forbids Palestinian vehicles”, 31 January 2017, btselem.org/freedom_of_movement/forbidden_roads

377 Amnesty International, Israel and the Occupied Palestinian Territories: Enduring occupation: Palestinians under siege in the West Bank (Index: MDE 15/033/2007), 4 June 2007, amnesty.org/en/documents/mde15/033/2007/en

378 State of Israel, Ministry of Interior, “The treatment of illegal aliens and the family unification policy regarding residents of the Palestinian Authority and foreigners of Palestinian origin”, Government Resolution 1813, adopted on 2 May 2002 (an unofficial translation is available at hamoked.org/files/2018/2690_eng.pdf).

379 Amnesty International, Torn Apart (previously cited).

380 Cited in B’Tselem and HaMoked, Forbidden Families: Family Unification and Child Registration in East Jerusalem, January 2004, p. 18, btselem.org/sites/default/files/sites/default/files2/publication/200401_forbidden_families_eng.pdf

дугаар сарын 6 хүртэл дээрх хуулийг амжилттай сунгасаар ирсэн боловч эвслийн засгийн газрыг сулруулах намын улс төрийн амбицийн үүднээс Ерөнхий сайд асан Бенжамин Нетаньяху тэргүүтэй парламент дахь сөрөг хүчин хуулийг сунгахын эсрэг саналаа өгчээ.³⁸¹ Бенжамин Нетаньяху хуулийн хугацааг сунгахын эсрэг санал өгсөн үндэслэлээ зөвтгөхдөө “[Ерөнхий сайд Нафтали] Беннетт, [Дотоод хэргийн сайд Айелет] Шакед нарын улс орноо [Раамын дарга] Мансур Аббаст худалдаж, олон мянган Палестинчуудад иргэний харьяалал олгох оролдлогыг зогсоосон”³⁸² хэмээн мэдэгджээ. Энэ нь Нафтали Беннетт Өмнөд Исламын Нам (Раам)-тай хийсэн хэлэлцээртэй холбоотой байсан бөгөөд Исламын нам уг хуулийн хугацааг сунгахыг дэмжиж, үүний хариуд сунгалтыг зургаан сар болгон бууруулж, Израйлд түр оршин суух Палестин гэр бүлийн 1600 өргөдлийг баталж, Израйлд оршин суудаг 9700 Палестин хүнд цэргийн зөвшөөрөл олгох асуудлыг судлах хороо байгуулахыг дэмжих байсан юм³⁸³.

Гэвч Израйлын засгийн газрын санал хураалтаар тус хуулийн хүчинтэй хугацааг сунгах санал дэмжигдээгүй бөгөөд засгийн газрын бодлогод ямар нэгэн өөрчлөлт оруулж чадаагүй. Санал хураалтын дараа дотоод хэргийн сайд Айелет Шакедын зүгээс дээрх хуультай ижил төстэй шинэ хууль батлах хүртэл Палестинчуудаас гэр бүл нэгтгэх хүсэлт хүлээн авахгүй байх чиглэл өгчээ.³⁸⁴ Тэрээр түр хугацааны хуулиа сунгахын тулд дахин санал хураалт явуулж, хуулийг Кнессетэд буцаахаа амласан.³⁸⁵ Палестинчуудын гэр бүлийг нэгтгэхийг хориглох бодлогыг дэмжиж байгаа боловч тактикийн хувьд хууль сунгахын эсрэг санал өгсөн сөрөг хүчний гишүүд Баруун эрэг болон Газаас ирсэн Палестинчуудыг иргэний харьяалал авахыг бүрмөсөн хориглох цагаачлалын суурь хуулийг хуульчлах бодолтой байгаагаа мэдэгдсэн.³⁸⁶ Үнэндээ, түр хугацааны захирамжийг сунгахыг эсэргүүцсэн санал хураалтын дараахан ийм хуулийг батлах анхны оролдлого хийгдсэн ч бүтэлгүйтсэн.³⁸⁷

Өгсөн чиглэлийн дагуу Палестин хосуудын гэр бүлээ нэгтгэх хүсэлтийг Дотоод Хэргийн Яам авч хэлэлцэхгүй байгааг 2021 оны 10 дугаар сард хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр мэдээлжээ.³⁸⁸ Мөн Израйл улсын хүний эрхийн байгууллагуудын Захиргааны Хэргийн шүүхэд хандан гаргасан Дотоод Хэргийн Яамыг «эрх олгох хүсэлтүүд»-ийг хянан шийдвэрлэхийг үүрэг болгохыг шаардсан гомдолд 2021 оны 8 дугаар сарын сүүлийн байдлаар хариу өгөөгүй байна.³⁸⁹

18 жилийн турш хүчинтэй байсан энэхүү (2003 оны) хуулиар эзлэгдсэн Баруун эрэг,

381 Adalah, “The Israeli Knesset did not extend the ban on Palestinian family unification”, 6 July 2021, adalah.org/en/content/view/10376

382 Times of Israel, “Right-wingers slash [sic] at each other after citizenship ban extension fails”, 6 July 2021, timesofisrael.com/rightwingers-slash-at-each-other-after-citizenship-ban-extension-fails

383 Jerusalem Post, “Bennett to opposition: Show ‘national responsibility’ on Citizenship Law”, 5 July 2021, jpost.com/breaking-news/likud-mk-party-to-vote-unanimously-against-family-unification-law-672908

384 Times of Israel, “Interior Ministry said told to stop processing Palestinian reunification bids”, 11 July 2021, timesofisrael.com/interiorministry-said-told-to-stop-processing-palestinian-reunification-bids

385 Times of Israel, “Shaked vows to bring down [sic] Palestinian family unification law to another vote”, 7 July 2021, timesofisrael.com/shaked-vows-to-bring-downed-palestinian-family-unification-law-to-another-vote

386 Jerusalem Post, “Why is the Citizenship Law dividing the gov’t? — explainer”, 5 July 2021, jpost.com/israel-news/why-is-the-citizenshiplaw-dividing-the-govt-explainer-672967

387 Jerusalem Post, “Basic Law for Immigration bill fails in Knesset vote”, 14 July 2021, jpost.com/breaking-news/basic-law-forimmigration-bill-fails-in-knesset-vote-673854

388 Times of Israel, “Months after Citizenship Law lapses, ban on Palestinian spouses still in place”, 7 October 2021, timesofisrael.com/months-after-citizenship-law-falls-ban-on-palestinian-spouses-still-in-place

389 HaMoked, “HaMoked together with other Israeli human rights organizations petition the court”, 15 September 2021, hamoked.org/Document.aspx?dID=Updates2257

Газын зурвасаас ирсэн эхнэр/нөхөрт Израйлын иргэний харьяалал, эсхүл байнгын оршин суух эрх олгохыг зөвшөөрдөггүй байсан. Энхэр/нөхөртэйгөө хамт амьдрах хүсэлт гаргаж, “амжилттайгаар” шийдвэрлүүлж чадсан тохиолдолд Израйлын газар нутаг, эсхүл Зүүн Иерусалимд нэвтрэх зургаан сарын түр зөвшөөрөл олгодог. Уг хууль нь Израйлын харьяат Палестин иргэд болон Зүүн Иерусалимын оршин суугчдыг Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестин иргэнтэй гэрлэсэн тохиолдолд эхнэр/нөхөр, гэр бүлийн хамт эх орондоо амьдрах эрхийг нь үгүйсгэсэн илт ялгаварлан гадуурхсан шинжтэй байв. Дээрх хууль нь Баруун эрэг дэх Еврей суурьшигчдад огт үйлчилдэггүй.³⁹⁰

Израйл улс 2005 онд “... хүсэлт гаргагч нь Израйл улсын аюулгүй байдалд эрсдэл учруулах өндөр магадлалтай ...”³⁹¹ тохиолдолд Дотоод хэргийн яам гаргасан өргөдлийг нь татгалзах эрх олгосон заалтыг хуульд нэмэлтээр оруулсан. Энэхүү нэмэлт өөрчлөлтөд үндэслэн Израйл улс 2008 оны 6 дугаар сард Газын зурвасын оршин суугчид болон тэнд амьдарч байгаа хүмүүст (Баруун эрэгт амьдарч байсан ч) оршин суух зөвшөөрөл олгоход өргөн хүрээтэй хориг тавьжээ. Учир нь «Газын зурвас нь Израйл улс болон Израйл иргэдийн аюулгүй байдалд заналхийлж болзошгүй үйл ажиллагаа явуулж буй бүс нутаг» бөгөөд засгийн газраас гэр бүл нэгтгэх хүсэлт гаргасан хүн нэг бүрээр аюулгүй байдлын үнэлгээг хийх боломжгүй хэмээн үзжээ.³⁹²

Израйлын харьяат Палестин иргэдийн гэр бүлийг нэгтгэхийг хориглож, хязгаарлахын тулд хуулийн хамрах хүрээг олон жилийн турш өргөжүүлж, нэмэлт өөрчлөлт оруулсаар ирсэн.³⁹³ 2007 онд хуульд оруулсан нэмэлт өөрчлөлтөөр Сири болон Ливанд олноор амьдардаг Палестин дүрвэгчдийн эхнэр/нөхөр болон Израйлын «дайсан» гэж үздэг Ирак болон Иран улс дахь гэр бүлийн гишүүдийг нэгтгэхийг хориглосон. Эдгээр улсын иргэдэд тавьсан хориглолт, хязгаарлалтад хоёрдмол иргэний харьяалалтэй эхнэр/нөхрүүд ч мөн хамаарна.

Нэмэлт, өөрчлөлтөөр Израйлын Дотоод Хэргийн Яамны сайдад онцгой хүмүүнлэгийн шалтгаанаар түр оршин суух ба зөвшөөрөл олгох бүрэн эрхийг олгосон. Онцгой Хэргийн Хороог тохиолдол нэг бүрийг “хүмүүнлэгийн” үндэслэлд тулгуурлан авч үзэх зорилгоор байгуулсан боловч энэ нь чухам юу гэсэн утгатай болох нь тодорхойгүй байна.³⁹⁴ Батлан Хамгаалах Яам, Израйлын Аюулгүй Байдлын Товчоо (Шин Бет) ба Хүн Амын Тооллогын Газруудын төлөөллөөс бүрдсэн таван хүний бүрэлдэхүүнтэй тус хороо нь хуулийг хэт явцуу хүрээнд ойлгон хэрэглэж байна. Үнэндээ уг хороо нь асуудлыг удаан хугацаанд саатуулсаны эцэст маш цөөн тохиолдолд зөвшөөрөл өгдөг бөгөөд

390 Article 1 of the Citizenship and Entry into Israel Law defined “resident of the region” as residents of the West Bank and Gaza Strip, specifically excluding residents of Jewish settlements in these areas. According to Article 2 of the law: “... the Minister of the Interior shall not grant citizenship to a resident of the region pursuant to the Citizenship Law and shall not give a resident of the region a permit to reside in Israeli pursuant to the Entry into Israel Law, and the regional commander shall not give such residents a permit to stay in Israel pursuant to the defense legislation in the region”.

391 State of Israel, Citizenship and Entry into Israel Law (Temporary Order), Amendment 2, passed on 28 March 2007, Article 3(d) (an unofficial translation is available at hamoked.org/files/2010/8880_eng.pdf).

392 Citizenship and Entry into Israel Law (Temporary Order) (previously cited); HaMoked, “The HCJ rejected HaMoked’s petition against Government Resolution 3598: the judgment closes the door on family unification between Israelis and Gaza Strip residents”, 15 June 2015, hamoked.org/Document.aspx?dID=Updates1501

393 Amnesty International, “Israel/OPT: Israel must repeal the discriminatory citizenship and entry into Israel law” (Index: MDE 15/5737/2017), 19 February 2017, amnesty.org/en/documents/mde15/5737/2017/en; Adalah, Discriminatory Laws in Israel: ‘Ban on Family Unification’ - Citizenship and Entry into Israel Law (Temporary Order), adalah.org/en/law/view/511 (accessed on 8 August 2021).

394 Amnesty International, “Israel/OPT: Israel must repeal the discriminatory citizenship and entry into Israel law” (previously cited).

тухайн хэрэг Израйлын Дээд Шүүхэд очсоны дараа л хэргийг баталдаг.³⁹⁵

2013 оны 9 дүгээр сард Израйлын Дотоод Хэргийн Яамнаас өгсөн мэдээллийн дагуу 2000 оны 1 дүгээр сараас 2013 оны 7 дугаар сарын хооронд гэр бүлтэйгээ нэгдэх нийт хүсэлтийн 43 хувьд нь татгалзсан хариу өгчээ. Үүнээс 20% нь аюулгүй байдлын үндэслэлээр, 13% нь “амьдралын төв”-ийн баталгаа байхгүй гэсэн үндэслэлийг дурджээ. Зүүн Иерусалимын Палестин иргэд нийт 12,284 гэр бүл нэгдэх хүсэлт гаргасны 5629 нь батлагдаж, 4249 нь татгалзсан хариу авчээ. Үлдсэн нь хойшлогдож эсхүл удааширсан төлөвтэй байна.³⁹⁶

Дээр дурдсанчлан (5.3.1 “Үндэстэн болон эрх зүйн байдлын хувьд эрх тэгш байх эрхрийг үгүйсгэсэн нь” хэсгийг харна уу) Дотоод Хэргийн Яам “холимог хос”-уудын 12-оос доош насны хүүхдүүдийг бүртгүүлэхийг шаарддаг бөгөөд энэ тохиолдолд “амьдралын төв” нь Израйл гэдгийг батлах ёстой байдаг.³⁹⁷ Зүүн Иерусалимын хууль зүйн тусламжийн Гэгээн Ивсийн Нийгэмлэгийн мэдээлснээр 2004 оны 1 дүгээр сараас 2013 оны 7 дугаар сарын хооронд тус яаманд нийт 17,616 “холимог гэрлэлт”-ийн хүүхдүүдийг бүртгүүлэх хүсэлт ирсэний 12,247 хүсэлтийг баталж, 3,933 хүсэлтэд татгалзсан хариу өгчээ. Үүний үр дүнд нь ойролцоогоор 4000 гаруй хүүхэд захиргааны асуудлаас болж эцэг, эхийнхээ аль нэгнээс тусдаа амьдарч байна. Иерусалим болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт албан ёсны зөвшөөрөлгүй амьдардаг хүүхдийн тоо үүнээс ч илүү байх магадлал өндөртэй бөгөөд дээрх статистик мэдээлэл нь иргэний харьяаллын процедурыг гүйцээх оролдлого хийсэн эцэг, эхчүүдийн тоог л илэрхийлдэг. Олонх эцэг, эхчүүд процессын хүндрэлтэй байдал, ойлгомжгүй байдлаас болж зориг нь мохдог учир хүүхдийнхээ эрх зүйн байдлын асуудлыг шийдвэрлэх оролдлого хийдэггүй байна.³⁹⁸

Израйлын засаг захиргаа уг бодлогыг “аюулгүй байдал”-ын үндэслэлээр зайлшгүй хэрэгжүүлэх шаардлагатай хэмээн зөвтгөдөг боловч 20-иод жилийн турш тухайлсан нотолгоо хэрэглэхгүйгээр, учир битүүлэг байдлаар үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлсээр байна.³⁹⁹ Энэхүү бодлогын гол зорилго нь Израйлын аюулгүй байдал гэхээс илүүтэйгээр хүн ам зүйн шалтгаантай гэдгийг Израйлын албаны хүмүүс хүлээн зөвшөөрдөг.⁴⁰⁰ Жишээлбэл, 2002 оны 5 дугаар сард Палестины гэр бүлийн гишүүдийг нэгтгэх процессыг зогсоох эсэхийг шийдвэрлэх засгийн газрын санал хураалтын өмнө Израйлын кабинетад тавьсан илтгэлдээ Хүн Ам Зүйн Агентлаг нь “дэлхийн өнцөг булан бүр, ялангуяа хөрш Арабын улсууд ба Палестины нутаг дэвсгэрээс цагаачлан ирж буй иргэд” “Израйл улсад эдийн засгийн дарамт, цаашлаад хүн ам зүйн дарамт болж байна” гэж бичсэн. Илтгэлийнхээ дүгнэлт хэсэгт хэлэхдээ: “Хууль ёсны эрх зүйн байдлыг олж авч байгаа Палестинчуудын тоо өсч байгааг анхааралдаа авч, хууль зүйн зохицуулалтад өөрчлөлт хийх хэрэгтэй”

395 Amnesty International, “Israel/OPT: Israel must repeal the discriminatory citizenship and entry into Israel law” (previously cited).

396 Society of St Yves, Palestinian families under threat: 10 years of family unification freeze in Jerusalem, December 2013, saintyves.org/uploads/d450c02766ff53363d7e583c00c7c5de.pdf, p. 10.

397 Al-Haq, Annexing a City: Israel’s Illegal Measures to Annex Jerusalem Since 1948, 11 May 2020, alhaq.org/publications/16855.html

398 Society of St Yves, Palestinian families under threat (previously cited), p. 10.

399 Amnesty International, “Israel/OPT: Israel must repeal the discriminatory citizenship and entry into Israel law” (previously cited).

400 Amnesty International, “Israel/OPT: Israel must repeal the discriminatory citizenship and entry into Israel law” (previously cited); Amnesty International, with HRW and International Commission of Jurists, “Israel/OPT: Joint letter to Israeli Knesset members – discriminatory family reunification law must not be extended” (Index: MDE 15/032/2005), 22 May 2005, amnesty.org/en/documents/mde15/032/2005/en

гэжээ.⁴⁰¹ Засгийн газар гэр бүл нэгтгэх процессыг зогсоор шийдвэр гаргасны дараа Кнессетийн хэлэлцүүлгийн үеэр Дан Навех сайд хэлэхдээ, Палестинчуудын гэр бүл нэгтгэх нь "... нутаг дэвсгэрт буцаж ирэх эрхээ олж авах гэсэн арын хаалганы оролдого" ба Израйл улс "... өөрийгөө хамгаалж, Еврейн улсын онцлог, Еврей хүмүүсийн улс гэдгээ хадгалан үлдэх үндсэн эрхтэй..." гэжээ.⁴⁰²

Өөрсдийгөө төвийг баримталсан хэмээдэг улс төрчид Палестинчуудын гэр бүлийг нэгтгэхийн эсрэг байр суурьтай ба хуулийн үйлчлэх хугацааг сунгахын төлөө саналаа өгсөн.⁴⁰³ 2021 оны 6 дугаар сард явуулсан санал хураалтын дараа Гадаад Хэргийн Яамны сайд Еш Атид, улс төрийн намын дарга Яир Лапид нар "Гэр бүл нэгтгэх хуулийн гол зорилгоос нуугдах шаардлага байхгүй. Энэ хууль Израйл улсыг Еврей үндэстнүүд давамгайлсан улс байлгахад ашиглах нэг хэрэгсэл юм" гэжээ.⁴⁰⁴ Батлан хамгаалахын сайд Кахоль Лаван, (Цэнхэр ба Цагаан) намын дарга Бени Ганц нар хэлсэн үгэндээ "Уг хууль улсын аюулгүй байдлыг хамгаалах, дийлэнх нь Еврейн үндэстний статус, ардчиллыг хадгалан үлдэхэд зайлшгүй шаардлагатай" гэжээ.⁴⁰⁵

Уг хууль нь Израйлын Зүүн Иерусалим болон Израйлд амьдрах зөвшөөрөлтэй Палестинчуудын тоог хязгаарлах урт хугацааны бодлогын тусгал юм.⁴⁰⁶ Тус хууль үндсэн хууль зөрчсөн хэмээн Дээд Шүүхэд заргалдсан дотоодын хүний эрхийн байгууллагуудын 2006, 2012 онд гаргасан гомдолдоо амжилт олоогүй.⁴⁰⁷ Хуулийг "аюулгүйн (байдлыг хамгаалах) үндэслэл"-ээр зөвтгөн тайлбарлаж, үндсэн хуулийн дагуу хэмэн шүүхээс үзжээ.⁴⁰⁸ Уг шүүхийн шийдвэрийн дараа түр тогтоолыг 18 жилийн хугацаагаар сунгасан. Олон улсын хүний эрхийн байгууллагууд болох Арьс Үндсээр Алагчлах Үзлийн Бүх Хэлбэрийг Устгах хороо ба Эдийн Засаг, Нийгэм, Соёлын Эрхийн хороод нь уг хуулийг ялгаварлан гадуурхсан шинжтэй гэж үзэж, Израйл улсыг дээрх хуулиа хүчингүй болгохыг шаардсан.⁴⁰⁹

Израйл улс Палестин гэр бүлийн эргэн нэгдэхийг тодорхойгүй үндэслэлээр хориглож байгаа бодлого нь хүний үндсэн эрх, үүнд үндэстэн, нийгэмд эзлэх байр суурь, чөлөөтэй зорчих, ажил хөдөлмөр эрхлэх, эрүүл мэнд, боловсрол болон гэр бүлийн амьдралтай байх эрх чөлөөнүүдийг системтэйгээр хааг боогдуулж байна. Уг бодлого нь олон мянган гэр бүлийг тусдаа, эсхүл гадаадад амьдрахад хүргэж, баривчлагдах, хөөгдөх эсхүл албадан гарахаас байнгын айж амьдрахад хүргэсэн. Энэхүү алагчилсан

401 Cited in B'Tselem and HaMoked, *Forbidden Families* (previously cited), p. 18.

402 Cited in B'Tselem and HaMoked, *Forbidden Families* (previously cited), p. 18.

403 Jerusalem Post, "Palestinians start applying for citizenship under family unification laws", 8 July 2021, jpost.com/israel-news/palestinians-start-applying-for-citizenship-under-family-unification-laws-673271; Times of Israel, "Interior Ministry said told to stop processing Palestinian reunification bids" (previously cited); Al-Haq, *Annexing a City* (previously cited).

404 Times of Israel, "Government reaches agreement on six-month extension on family unification law", 6 July 2021, timesofisrael.com/government-reaches-agreement-on-six-month-extension-on-family-unification-law

405 Ynet, "With clock ticking, MKs row over law targeting Palestinians married to Israelis", 5 July 2021, ynetnews.com/article/HkczSNG6d

406 Adalah, "Israel extends validity of Citizenship Law that prevents unification of Palestinian families in Israel", 1 June 2020, adalah.org/en/content/view/10022 For more analysis of the law, see Amnesty International, *Torn Apart* (previously cited).

407 Adalah, "Israel extends validity of Citizenship Law" (previously cited).

408 HCl, MK Zehava Galon and others v. Attorney General, Case HCl 466/07, judgment, 11 January 2012 (an unofficial English translation is available at versa.cardozo.yu.edu/opinions/gal-v-attorney-general-summary).=

409 CERD, Decision 2 (63): Israel, 14 August 2003, UN Doc. CERD/C/63/Misc.11/Rev. 1; CERD, Concluding Observations: Israel, 14 June 2007, UN Doc. CERD/C/ISR/CO/13. See also CERD, Concluding Observations: Israel, 27 January 2020, UN Doc. CERD/C/ISR/CO/17-19; CESCR, Concluding Observations: Israel, 12 November 2019, UN Doc. E/C.12/ISR/CO/4.

бодлогыг хэрэгжүүлэх нь Израйл улс Палестинчуудыг хэрхэн хэсэгчлэн хувааж, Еврей үндэстнүүдээс ялган тусгаарлаж, Израйл дахь Еврейчүүдийн олонхийг хадгалах зорилгоор тэдний эрхийг зөрчиж байгаагийг тод илрэл юм.

ГЭР БҮЛИЙН СҮЙДСЭН АМЬДРАЛ

Х.С. (Израйл ба Баруун эрэг)

Төрийн бус байгууллагын ажилтан Х.С. нь эзлэгдсэн Баруун эрэг дэх Рамаллад төрж өссөн. 1948 онд Еврейн хагас цэрэгжсэн бүлгүүд Лод хотын иргэдийг хүчээр нутгаа орхин явахад хүргэснээс хойш түүний гэр бүл тэнд амьдарч эхэлсэн. 2003 онд тэрээр Израйлын Лодоос гаралтай Палестины иргэнтэй гэрлэн, нөхрийнхөө нутагт очиж амьдарч эхэлсэн. Хосууд дөрвөн хүүхэдтэй. Эмнести Интернэшнлд тэрээр хэлэхдээ: “Би Лодын орогногч ба Рамаллад төрж өссөн хүн. Гэрлээд Лод руу нүүж очиход нэг талаараа гэртээ буцаж очиж байгаа мэт л санагдсан.”⁴¹⁰

Х.С. 18 настайдаа гэрлэсэн ба Израйлын Иргэний харьяалал ба хилээр нэвтрэх тухай хуулийн дагуу гэр бүл нэгтгэх хүсэлт гаргахын тулд 25 нас хүртлээ хүлээх ёстой. Тэр хүртэл тэрээр бичиг баримтгүйгээр Лодод чөлөөтэйгээр зорчин явах, эрүүл мэндийн үйлчилгээ авах эсхүл бусад нийгмийн эрхээ эдэлж чадахгүй амьдарчээ. Тэрээр өдөр бүрийг баривчлагдах, хөөгдөх ба/эсхүл нөхрөөсөө хүчээр салах вий гэсэн айдастайгаар амьдарч ирсэн. Хожим нь тэрээр хүүхдүүдээсээ хагацахаас айж эмээж амьдарчээ. Энэ хугацаанд тэрбээр хоёр хүүгээ төрүүлсэн. Тэр Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ:

Миний амьдрал байнгын айдастай. Жишээ нь би өвдөж, бичиг баримтгүйгээр эмнэлэгт очиж, баригдаж (Израйлын албаныханд) эсхүл ямар нэгэн хагалгаа, эмчилгээнд маш их мөнгө төлөх зэргээс айдаг байсан... Дөнгөж гэрлээд, анхны болон хоёр дахь хүүхдээ төрүүлэх гэж байх үедээ би яаж энэ их дарамтыг даах байсан юм бэ?

Х.С. мөн Баруун эрэг дэх гэр бүл дээрээ очих үед мэдэрдэг айдсынхаа тухай хуваалцахдаа:

Баруун эрэг амьдардаг гэр бүл дээрээ очих үедээ нэг мөсөн нэг эсхүл хоёр сарыг өнгөрөөдөг, учир нь нааш цааш явахаас энэ нь илүү амар. Нэг удаа Эйдийн баярын үеэр бид Рамалла буцаж орохын өмнөхөн Израйлын цэргийн хүчнийхэн “гэнэтийн шалганы цэгүүд”⁴¹¹ байршуулсан. Тухайн үед надад бичиг баримт байгаагүй тул биднийг зогсоосон — энэ үйл явдал аймшигтай байсан. Тэр үед бидэнд машин байгаагүй, нийтийн тээврээр явбал (цэргийнхэн) гэнэтийн шалгалт хийх эрсдэлтэй байсан тул таксигаар явж байсан юм. Би найман сартай жирэмсэн. Тэд (Израйлын цэргийн хүчнийхэн) биднийг зогсоож, намайг бичиг баримтгүйг мэдээд таксины жолоочийг торгож, би Каладиагийн шалган дээр саатуулагдсан.

Х.С. 25 нас хүрэх үедээ гэр бүл нэгтгэх хүсэлт өгсөн. 2009 онд тэрээр Израйл дахь гэр бүлтэйгээ хамт амьдрах эрх авсан ба эрхээ жил бүр сунгуулах шаардлагатай. Тэрээр Эмнести Интернэшнлд ярихдаа:

Хэдийгээр нэг жилийн хугацаатай эрх гэж байгаа боловч 6 сарын дараахнаас эрхээ шинэчлэхийн тулд бид бичиг баримтууд, [ба] баталгаа цуглуулж эхэлдэг. Сарын төлбөрийн баримт, зарлагын баримт, түрээсийн төлбөр, эрүүл мэндийн

410 Amnesty International, interview by voice call with H. S., 10 November 2020.

411 A temporary military checkpoint. See, for example, Haaretz, “Flying Checkpoints and Traffic Jams: The Genius of the Israeli Occupation’s Architecture”, 15 June 2020, [haaretz.com/israel-news/the-idiot-who-cut-me-off-did-not-build-the-checkpoint-that-ruined-ourday-1.8922173](https://www.haaretz.com/israel-news/the-idiot-who-cut-me-off-did-not-build-the-checkpoint-that-ruined-ourday-1.8922173)

даатгалын бичиг баримт, нөхрийнхөө цалингийн хуудас, хүүхдүүдээ сургуульд бүртгүүлсэн баримт, утасны төлбөр гэх мэт овоолсон их баримт бүрдүүлдэг.

Н.Ж. (Зүүн Иерусалим ба Баруун эргийн бусад нутаг дэвсгэр)

Силванаас гаралтай, Иерусалимын иргэн Н.Ж., Баруун эргийн урд хэсэг дэх Хеброны ойролцоох Аль-Аруб цагаачдын хуарангийн А.Ф.-тэй 1983 онд гэр бүл болсон. Тэд нийт зургаан хүүхэдтэй бөгөөд бүгд насанд хүрсэн. Гэр бүл Аль-Арубын цагаачдын хуаранд амьдардаг байсан ба 1994 онд Иерусалимд амьдрахын тулд гэр бүл нэгтгэх хүсэлт гаргажээ. Аюулгүй байдлын шалтгаанаар тэдний хүсэлтэд татгалзсан хариу өгчээ. Тэд давж заалдахаар хуульч хөлслөн ажилласан боловч мөн л татгалзсан хариу авчээ. Үр дүнд нь Н.Ж. Иерусалим дахь ажлаа орхиж, Аль-Аруб дахь гэр бүлийнхэнтэйгээ амьдрах болсон.

2008 онд Н.Ж. нөхрөөсөө салж Иерусалимд буцаж нүүж очжээ. Тэр жилдээ байнгын оршин суугчийн үнэмлэхээ сэргээх гэж оролдож байх үед нь Израйлын Дотоод Хэргийн Яам түүний гэр бүлтэйгээ нэгдэх хүсэлтийг “амьдралын төв”-ийн шаардлага хангаж чадаагүй гэсэн үндэслэлээр татгалзаж, оршин суух эрхийг нь цуцалсан тухай мэдэгджээ. Түүнээс хойш Н.Ж. байнгын оршин суух эрхээ сэргээлгэх зорилгоор хуулийн байгууллагад хандсан бөгөөд 2021 оны 7 дугаар сарын 31-ний байдлаар амжилт олоогүй байна. Тэрээр Иерусалимд оршин суух, чөлөөтэй зорчих зөвшөөрөлгүй тул Иерусалимд гацаж, хотыг тойрон хүрээлсэн Израйлын олон зуун шалгануудад саатуулан баривчлагдах, Иерусалимаас хөөгдөхөөс айн Баруун эргийн бусад нутаг дэвсгэр рүү зорчиж чадахгүй байна. Байнгын оршин суух эрхээ алдсанаас болж тэрээр Баруун эргийн Палестины үнэмлэхтэй хүүхдүүдтэйгээ уулзахад ноцтой саад бэрхшээлтэй тулгарч байгаа бөгөөд хүүхдүүд нь мөн Иерусалимын нутаг дэвсгэрт орох эрхгүй. 2008 онд гэр бүл салахаас өмнө тэрбээр Баруун эргийн Жерико хот дахь эмээгийнхээ гэрт хүүхдүүдтэйгээ уулздаг байв.

Одоо өөр боломжгүй болсон хэмээн Н.Ж. Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ:

Израйлын цэргийн шалганаар орж чадахгүй болсон учир би 2008 оноос хойш хүүхдүүдтэйгээ хүссэнээрээ уулзаж чадахгүй болсон. Би үр хүүхэд, ач зээ нартайгаа видео дуудлагаар л уулзаж байна. Энэ асуудлыг шийдэх гэж амьдралынхаа 12 жилийг өнгөрөөж байна. Гэвч [Израйл] эрх баригчид процессыг удаашруулсаар байгаа тул амьдралынхаа талыг Дотоод хэргийн яамны оффист эсхүл тэдний шаардсан бичиг баримтуудыг цуглуулахад зарцуулж байна. Үнэхээр ядарч байна. Өөрийн хүү, охидуудтайгаа уулзаж чадахгүй, улам л хүнд болсоор байна. Тэдэнтэйгээ уулзвал бүх юм дээрдэхсэн, гэтэл тэгж чадахгүй юм. Тэднийг өсч байхад нь, их сургуульдаа ороход нь хамт байж, заримынх нь хуримд оролцох аз тохиосон юмдаа гэж би өөртөө байнга хэлдэг.⁴¹²

Бассам Аллан (Зүүн Иерусалим ба Баруун эргийн бусад нутаг дэвсгэр)

Баруун эргийн Савахрехийн тосгоны Бассам Аллан Иерусалимын Палестин иргэн Савасан Аллантай 2008 онд гэрлэсэн. Тэр жилдээ Зүүн Иерусалимд амьдрах зөвшөөрөл авч Жабал Аль-Мукаббирын дүүрэгт 2017 он хүртэл амьдарсан. Хосууд 18 хүртэлх насны 5 хүүхэдтэй.

Савасан Аллан нь 2017 оны 1 дүгээр сарын 8-нд Израйлын цэргүүд рүү машинаар дайрч, 4 цэргийн амийг хороосон Палестины иргэн Фади Аль-Кунбарын холын хамаатан. Израйлын Дотоод Хэргийн Яамны сайд Арье Дери Фади дээрх халдлагын дараа Израйлын Аль-Кунбарын хамаатны 14 гэр бүлийн оршин суух эрхийг түдгэлзүүлсний

412 Amnesty International, interview by voice call with N. J., 26 September 2020.

дотор Бассам Алланых оржээ. Дотоод хэргийн сайд мэдэгдэхдээ “Энэ нь халдлага үйлдэхээр хуйвалдаж, төлөвлөж эсхүл бодож байгаа хүмүүст сануулга болог. Гэр бүл, хамаатан саднууд нь тэдний үйлдлийн төлөө их хохирол амсана гэдгийг анхааруулж байна”⁴¹³ гэжээ.

2017 оны 1 дүгээр сарын 12-ны өдөр буюу халдлага болсноос дөрөв хоногийн дараа Бассам Аллан Абу Гниемийн цагдаагийн газар дуудагдаж, Фади Аль-Кинбартай ямар харилцаатай талаар мэдүүлэг өгчээ. Дараа нь 2017 оны 1 дүгээр сард түүнийг Дотоод хэргийн яаманд дуудаж, Исламын улсын цэрэгжсэн бүлгэмийн гишүүн хэмээн гүтгэж, улмаар оршин суух зөвшөөрлийг нь хүчингүй болгожээ. Тэрээр Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ:

*Би Жабал Аль-Мукабирт оршин суух зөвшөөрлийн үндсэн дээр 12 жил амьдарч байна. Зөвшөөрлөө 6 сар тутамд шинэчлэхийн тулд Дотоод Хэргийн Яаман төлбөрийн баримтууд, бичиг баримттайгаа очиж Жабал Аль-Мукабирт амьдарч байгаагаа батлах шаардлагатай болдог. Энэ процесс маш хүндрэлтэй бас зардал ихтэй.*⁴¹⁴

Тэр нэмж хэлэхдээ:

Израйлын цэргийн хүчнийхэн мөн манай байрыг хэд хэдэн удаа нэгжсэн, 2017 онд аюулгүй байдлын заналхийлэл байгаа эсэхийг шалгаж байна гэсэн нэрийдлээр нэгжлэг хийсэн. Дотоод Хэргийн Яам биднийг хөөн гаргахын тулд айлган сүрдүүлэх арга ашиглаж байна. Оршин суух зөвшөөрлийн бичиг баримт дээр гарын үсэг зурахад зөвшөөрөл эзэмшигч нь эсхүл түүний ойрын (1 дүгээр түвшний) хамаатан садан аюулгүй байдалд заналхийлсэн гэмт хэрэг үйлдвэл зөвшөөрөл цуцлагдах хэсэг байсныг санаж байна. Гэхдээ тэд энийгээ над дээр ашиглаж байна, миний эхнэр ердөө [Фади Аль-Кунбарын] холын хамаатан нь шүү дээ.

2017 оны 12 дугаар сарын 12-ны өдөр Израйлын шүүх Бассам Алланыг Исламын улсын гишүүн гэдэг нь үндэслэлгүй болохыг тогтоож, Иерусалимд үлдэн, чөлөөтэй зорчих түр зөвшөөрөл олгосон хэдий ч хөдөлмөр эрхлэх болон өөр бусад эрхийг хуулийн асуудал шийдэгдтэл эдлэх боломжгүй гэжээ. 2020 оны 8 дугаар сарын 6-ны шүүхийн тогтоолоор Иерусалимын нутаг дэвсгэрт баривчлагдах эрсдэлгүйгээр зорчих эрх олгожээ. Бассам Аллан хөдөлмөр эрхлэх, улсын эрүүл мэндийн даатгал, Иерусалимын жолооны үнэмлэх авах зэрэг оршин суух зөвшөөрөл бүхий иргэд эдэлдэг эрхийг хэрэгжүүлэх боломжгүй. Тэр хэлэхдээ:

Хэдий надад Иерусалимд байхыг зөвшөөрсөн тогтоол байдаг ч Израйлын офицерүүд үүнийг тоодоггүй, эсхүл учрыг нь ойлгодоггүй. Би хэд хэдэн удаа тогтоолоо үзүүлсэн ч намайг баривчилж, цагдаагийн газарт хүргэж, Баруун эргийн талын шалган [Зүүн Иерусалим болон Баруун эргийн бусад нутаг дэвсгэрийг тусгаарласан хананы хойд талын] руу ачиж байсан. Хамгийн сүүлд гэрээсээ хэдхэн метрийн хол газарт [2020 оны 4 сард] цагдаа нар намайг зогсоосон. Би тогтоолоо харуулж, цагдаа нарт учир явдлаа тайлбарлахыг оролдсон ч тэд тоогоогүй. Тэд Жабал Аль-Мукабирын [Бассам гэр бүлтэйгээ амьдардаг хотын] цагдаагийн хэлтэст аваачаад, дараа нь Бетлехемийн шалганд [гэрээс нь 9 км-ийн зайд байрлах] хүргэсэн. Шейх Саадын шалганы цэг ойрхон байсан хэдий ч хол газар аваачсан нь намайг шийтгэхийг хүссэнийх байх гэж би боддог.

413 HRW, “Israel: Jerusalem Palestinians Stripped of Status: Discriminatory Residency Revocations”, 8 August 2017, [hrw.org/news/2017/08/08/israel-jerusalem-palestinians-stripped-status#](https://www.hrw.org/news/2017/08/08/israel-jerusalem-palestinians-stripped-status#)

414 Amnesty International, interview by voice call with Bassam Allan, 18 August 2020.

Сүүлийн үед би гэртээ л байдаг болсон. Би хүнс авахаар ч дэлгүүр гардаггүй. Надад оршин суух зөвшөөрөл байгаа хэдий ч цагдаа нар түүнийг тоохгүй, тэд над шиг хүмүүсийг хайж байгаа.

Энэ нөхцөл байдал их хохирол учруулж байна. Хэрвээ хуулийн процедур миний талд шийдэгдэхгүй бол надад өөр очих газар байхгүй. Гэхдээ би гэртээ хүүхдүүдтэйгээ үлдэнэ. Миний ээж болон ах дүү нар Савахрехд амьдардаг, гэхдээ тэнд надад өөрийн гэсэн газар байхгүй. 2017 оноос өмнө би тийшээ олон удаа очдог байсан ч одоо бол хөгшчүүл болон өвчтэй ээжийгээ Иерусалимд ирүүлж байгаа. Би ах дүү нартайгаа [Иерусалимд нэвтрэх] зөвшөөрөл авсан цагт нь л уулзаж байна. Өөрөөр бол тэдэнтэйгээ уулзаж чаддаггүй.

Бассам Алланы оршин суух зөвшөөрлийг хүчингүй болгосны дараа амьдрал болон хөдөлмөр эрхлэхэд учирсан хохирлыг тэрээр тайлбарлахдаа:

Эхэлснээсээ хойш гэр бүл нэгтгэх процесс маш хүнд байдал үүсгэж байгаа, гэхдээ оршин суух зөвшөөрөлгүй миний туулж байгаа бүхэнтэй харьцуулахад юу ч биш. 2017 онд оршин суух зөвшөөрлийг маань цуцалсанаас хойш би тогтвортой ажил олж хийж чадахгүй болсон. Би барилгад ажилладаг. Ажилчдыг машиндаа суулган авч явдаг жолооч нар намайг зөвшөөрөлгүй учраас авч явдаггүй. Зөвшөөрөлгүй ажилтан авч явж байгаад баригдвал баривчлагдаж, торгуулахаас тэд айдаг. Ялангуяа сүүлийн 4 сар хэцүү байлаа. Надад ямар ч ажил олдохгүй, амь зогоохын тулд найз нөхөд, хамаатан саднаасаа мөнгө зээлж байна.

Йордан голын баруун эргийн ойролцоох Каландиа шалган нэвтрүүлэх боомтын өмнө Израйлын цэргүүдийн хажуугаар Палестин эмэгтэй хүүхдүүд явж байна. Рамалла 2014 оны 6 дугаар сарын 5 © Аббас Момани / AFP Getty Images

5.3.4. ЦЭРГИЙН ЗАХИРГААДАЛТ ХЭРЭГЛЭХ

1948 онд Израйл улс үүсгэн байгуулагдснаас хойш Британий Палестины мандатад хамаарагдаж байсан өөр өөр бүлгийн Палестинчуудыг удирдахын тулд цэргийн хүч ашигласаар ирсэн (1967 онд 7 сарын турш завсарласан хугацаанаас бусад үед). Тэд цэргийн хүч ашиглан Еврей үндэстнүүдийн суурьшлыг стратегийн чухал газар нутагт тэлж, аюулгүй байдал хамгаалах нэрийдлээр Палестинчуудын газар болон эд хөрөнгийн эрхийг цуцалсаар ирсэн.

1947 оны НҮБ-ын Хуваах төлөвлөгөөний дагуу Арабын улс болохоор заагдсан газар нутгийг Израйл улс хяналтандаа авч цэргийн дэглэм тогтоож байгаагаа 1948 оны 9 сард зарласан. Төд удалгүй Палестинчуудын оршин суудаг байсан бусад газар нутгууд мөн цэргийн эрхшээлд орсон. Эцэст нь шинээр үүссэн Палестин улсын хүн амын 85% нь гурван дүүрэг болох Галилейг оруулсан Хойд хэсэг, Гурвалжингийн газар нутгуудыг хамрах Төвийн хэсэг ба Негев/Накаб зэргийг оруулсан Өмнөд хэсэг гэж хуваагдан, цэргийн дэглэмд шилжсэн.⁴¹⁵ Эдгээр дүүргүүдийн хил хязгаарт Палестины олон суурингууд оруулж, олон тооны Еврей суурингуудыг аль болох оруулахгүйгээр тогтоосон байна.⁴¹⁶

Израйлын анхны ерөнхий сайд, Дэлхийн Сионист байгууллагын удирдагч асан Давид Бен-Гурион тайлбарлахдаа “цэргийн дэглэм нь улс орны эргэн тойронд байх Еврейн суурингуудыг хамгаалах зорилготойгоор байгуулагдсан” гэжээ.⁴¹⁷ 1956 оны Израйлын цэргийн засаглалын тухай саяхан нийтлэгдсэн нууц хавсралтад “арми дангаараа нутагтаа эргэн ирэх хүсэлтэй Палестинчуудаас хамгаалж чадахгүй, иймд Еврейн суурингуудаар дамжуулан газар нутгаа хамгаалан үлдэх боломжтой” гэжээ. Үүний үр дүнд нь цэргийн дэглэмийн хяналтад байдаг гурван дүүрэгт Еврейн суурингуудыг байгуулахын тулд Палестинчуудын эсрэг цэргийн дэглэмийг үргэлжлүүлсэн.⁴¹⁸

1945 оны Британий Палестины мандатаас зарласан (Онц байдлын) Батлан хамгаалахын хууль журмууд болон онц байдалд үндэслэн Палестины цэргийн захиргаадалтыг эхлүүлсэн бөгөөд Палестин иргэдийн зорчих хөдөлгөөнийг хянах, эд хөрөнгийг хураах, тосгодуудыг хаах,⁴¹⁹ орон гэрийг нь нураах, ялангуяа нутагтаа эргэн ирж, тосгоныхоо хүн амыг нэмэгдүүлэх Палестинчуудыг хориглосоор ирсэн.⁴²⁰ Цэргийн хуулиар Израйл дахь Палестинчуудад шөнийн цагаар хөл хорио тогтоох, эрүүл мэндийн үйлчилгээнд хамрагдахад оршин суугаа газраасаа зөвшөөрөл авсан байхыг шаардах зэргээр зорчих хөдөлгөөнийг хязгаарлах,⁴²¹ онцгой байдлаар шалтаглан⁴²² Палестинчуудыг хамгаалалттай холбоотой ажил хөдөлмөр хийхийг зөвшөөрдөггүй.⁴²³ Энэ хугацаанд Израйлын төрийн байгууллагууд Палестинчуудыг байнгын ажиглалт, хяналтан

415 Akevot, “The Military Rule 1948-1966: A glimpse into Akevot’s annotated document collection”, 30 June 2021, storymaps.arcgis.com/stories/69519057572c44aba1d774e032da8f50

416 Akevot, “The Military Rule 1948-1966: A glimpse into Akevot’s annotated document collection” (previously cited).

417 Cited in John Quigley, *The Case for Palestine: An International Law Perspective*, 2005, p. 109.

418 Haaretz, “Secret Israeli Document Reveals Plans to Keep Arabs off their Lands”, 31 January 2020, [haaretz.com/israel-news/.premiumsecret-israeli-document-reveals-plan-to-keep-arabs-off-their-lands-1.8473226](https://www.haaretz.com/israel-news/.premiumsecret-israeli-document-reveals-plan-to-keep-arabs-off-their-lands-1.8473226)

419 Noura Erakat, *Justice for Some: Law and the Question of Palestine*, 2019; Charles Smith, *Palestine and the Arab-Israeli Conflict* (previously cited).

420 Akevot, “The Military Rule 1948-1966: A glimpse into Akevot’s annotated document collection” (previously cited).

421 Haaretz, “Secret Israeli Document Reveals Plans to Keep Arabs off their Lands”, 31 January 2020, [haaretz.com/israel-news/.premiumsecret-israeli-document-reveals-plan-to-keep-arabs-off-their-lands-1.8473226](https://www.haaretz.com/israel-news/.premiumsecret-israeli-document-reveals-plan-to-keep-arabs-off-their-lands-1.8473226)

422 State of Israel, *Knesset Debates*, Volume 36, 20 February 1963, p. 1217, cited in John Quigley, *Palestine and Israel: A Challenge to Justice* (previously cited), pp. 109, 137.

423 Yitzhak Reiter, *National Minority, Regional Majority: Palestinian Arabs Versus Jews in Israel* (previously cited)

дор байлгах, эсэргүүцлийн жагсаал хийхийг хориглох, улс төрийн идэвхитнүүдийг баривчлах, улс төрийн үйл ажиллагаанд оролцвол “цөллөх тушаал” гарган⁴²⁴ гэртээ очихыг нь хориглох (үр дүнд нь амьдралд нөлөөлөх) зэргээр улс төрийн эрхээ эдэлж хэрэгжүүлэх боломжийг санаатайгаар хязгаарлаж байв.⁴²⁵

Бусад Еврей бус Израйлын иргэд, ялангуяа черкасс, друз нар мөн цэргийн дэглэмд байдаг боловч Израйлыг үүсгэн байгуулахад хүргэсэн дайнд Израйлын армитай мөр зэрэгцэн байлдаж байсан тул засгийн газар тэдэнд нааштай ханддаг.⁴²⁶ 1949 онд Давид Бен-Гурион тунхаглахдаа: “Энэ оронд эргэлзэх шаардлагагүй, итгэж болохуйц черкасс болон друз зэрэг цөөнх үндэстнүүд бий”⁴²⁷ гэжээ. 1962 онд хүчингүй болсон Израйл улс цэргийн хуулийн үйлчлэлд друзын цөөнх үндэстнийг хамруулаагүй⁴²⁸. Израйл улс дотоодын дүрвэгч Палестин гэр бүлүүд тосгод руугаа эргэн ирэхээс урьдчилан сэргийлж тэдний амьдарч байсан тосгодуудыг нь нурааж ойжуулалтын бүс болгон, цэргийн дэглэмд оруулах шаардлагагүй болсны дараа 1966 онд Палестинчуудад тавьсан цэргийн хуулийн хоригийг цуцалсан.⁴²⁹ Зорчих хөдөлгөөний хоригийг цуцалсан хэдий ч тогтолцооны бусад элементүүд өнөөг хүртэл хүчинтэй хэвээр байна. 1945 оны Батлан хамгаалахын (Онц байдал) журмууд хүчингүй болоогүй бөгөөд эдгээрийг Израйлын иргэний байгууллагууд болох цагдаа, Израйлын Аюулгүй Байдлын Товчоо (Шин Бет эсхүл Шабак гэдгээрээ танигдсан) ба газрын албадууд хэрэгжүүлж байна. Мөн Палестинчуудын газрыг төрийн эзэмшилд авах процесс нь дуусаагүй “орхигдсон тосгодын барилгуудыг нураах, ойжуулах, байгаль хамгаалах ажлууд”-ыг дуусгаж “тусгай нөхцлүүд” бүрдтэл зарим газар нутгийг хаалттай байлгасаар байна.⁴³⁰

Израйл улс Баруун эрэг ба Газын зурвасыг эзэлсний дараа Израйл дахь Палестинчуудын эсрэг харгис цэргийн дэглэм тогтоож, олон тооны хууль тогтоомж, бодлогуудыг тэдний эсрэг ашигласан. Эцэстээ Ногоон шугамын Палестинчуудын нөхцөл байдал аажмаар сайжирч байна. Акевотын хэлснээр “Израйлын нутаг дэвсгэр дэх цэргийн дэглэмйг хэрэгжүүлэхэд хуримтлуулсан туршлагыг цэргийн ажиллагааны төлөвлөгөө, Батлан хамгаалахын (Онц байдал) журам болгон хувиргаж үүнийгээ 1967 оны 6 сард эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт Израйлын цэргийн хүчний засаглал тогтоох суурь болгосон”.⁴³¹ Хамгийн чухал нь Палестинчуудыг захиргааддаг байсан Израйлын арми 1966 онд татан буулгаагүй бөгөөд Засгийн газрын Нутаг Дэвсгэр дэх Засгийн Газрын Үйл Ажиллагаа Зохицуулах Газар (НЗГҮАЗ газар) гэж нэрээ өөрчлөн Батлан Хамгаалах Яамны дор Палестины эзлэгдсэн нутгийн иргэний асуудлаар зохицуулалт хийх зорилготой ажиллаж байна. Акевот онцлохдоо “цэргийн хүчээр энгийн иргэдийг захиргаадах ажлыг (1966

424 Ahmad Sa'di, *Thorough Surveillance: The Genesis of Israeli Policies of Population Management, Surveillance & Political Control towards the Palestinians*, 2014.

425 Akevot, “The Military Rule 1948-1966: A glimpse into Akevot’s annotated document collection” (previously cited).

426 Nitin Rao, “The Circassians of Israel: Maintaining an Exilic Culture in the Zionist Homeland”, March 2020, Kedma: Penn’s Journal on Jewish Thought, Jewish Culture, and Israel, Volume 2, Issue 5, repository.upenn.edu/kedma/vol2/iss5/5; and State of Israel, Knesset Archives, Knesset Debates, Volume 36, 20 February 1963, p. 1217, cited in John Quigley, *Palestine and Israel: A Challenge to Justice* (previously cited), pp. 109 and 134-137.

427 State of Israel, Protocol of the Foreign and Defense Services Committee, 6 June 1949, cited in Randall S. Geller, “The Recruitment and Conscription of the Circassian Community into the Israel Defence Forces, 1948-58”, 2012, *Middle Eastern Studies*, Volume 48, Issue 3, p. 389.

428 State of Israel, Knesset Debates, Volume 36, 20 February 1963, p. 1217, cited in John Quigley, *Palestine and Israel: A Challenge to Justice* (previously cited), pp. 109 and 135.

429 Haaretz, “Declassified: Israel Made Sure Arabs Couldn’t Return to Their Villages”, 27 May 2019, [haaretz.com/.premium-israel-liftedmilitary-rule-over-arabs-in-1966-only-after-ensuring-they-couldn-t-ret-1.7297983](https://www.haaretz.com/.premium-israel-liftedmilitary-rule-over-arabs-in-1966-only-after-ensuring-they-couldn-t-ret-1.7297983)

430 Akevot, “The Military Rule 1948-1966: A glimpse into Akevot’s annotated document collection” (previously cited).

431 Akevot, “The Military Rule 1948-1966: A glimpse into Akevot’s annotated document collection” (previously cited).

оны 12 сар хүртэл Израйл дотор, 7 сарын завсарлага аваад дараа нь 1967 оны 6 дугаар сарын 7-ноос өнөөг хүртэл эзлэгдсэн газар нутагт хэрэгжиж буй) цорын ганц органик нэгж явуулж байгаа ба тэд хэзээ ч татан буугдаагүй, нөхцөл байдалдаа тохируулж нэрээ л өөрчилсөн хэрэг”⁴³² гэжээ.

Баруун эрэг ба Газын зурвасыг эзэлсний дараа Израйлын цэргийн засаг захиргаа 1945 оны Батлан хамгаалах (Онц байдал) журмуудыг эдгээр газар нутагт оршин суугаа иргэдийн эсрэг ашиглах тунхаглал гаргасан. Израйл улс эдгээр журмыг цэргийн дэглэмийг эсэргүүцэгчдийг нухчин дарах зорилгоор зуу зуун байшинг битүүмжлэх, нураах, иргэдийг албадан гаргах, хэдэн мянган хүмүүсийг захиргааны журмаар цагдан хориход ашигласаар ирсэн.⁴³³

1970-аад оны сүүл үеэс эхлэн Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрүүдээр дамжин өнгөрч байгаа эсхүл амьдарч байгаа Израйлын иргэдэд үйлчлэх Иргэний хуулийн хамрах хүрээг 1967 онд батлагдсан Онц байдал зохицуулах тухай хуулийг (Баруун эрэг ба Газа хот – Эрүүгийн Эрх Зүй ба Хуулийн Туслалцаа) үндэслэн тэлж байна. Үүгээр Израйлын иргэд Палестинчуудад үйлчлэх цэргийн дүрмээс гадуур оршиж байгаа юм.⁴³⁴ Энэ хууль Израйлын суурингуудад амьдарч байгаа гадаадын иргэдэд ч мөн хамааралтай.⁴³⁵ Баруун эрэгт оршин суух Еврей суурьшигчид нь цэргийн шүүхэд харьяалагдахгүй, харин Израйлын иргэний шүүхэд харьяалагддаг.

1800 гаруй цэргийн тушаалаар⁴³⁶ Баруун эргийн Палестинчуудын ахуй амьдрал, эрх зүйн байдал, шилжилт хөдөлгөөн, байгалийн баялгаас хүртэх гэх зэрэг амьдралын бүх төрлийн харилцааг хянаж, хязгаарласаар байна.⁴³⁷ Цаашлаад Израйлын цэргийн дүрэм, журмаар Палестинчуудын үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрх чөлөө, эвлэлдэн нэгдэх, тайван жагсах, тэр дундаа улс төрийн эзлэлтийг эсэргүүцэн жагсах эрхийг ноцтойгоор зөрчиж байна.

Жишээ нь, Палестины нутаг дэвсгэрийг эзэлснээс 2 сарын дараа Өдөөн хатгах, дайсагнасан уриа лоозонтой холбоотой харилцааг зохицуулсан Израйлын Цэргийн 101 тоот тогтоолыг баталж, 10 ба түүнээс дээш тооны Палестин хүний бүрэлдэхүүнтэй холбоо, эсхүл цуглаан, жагсаал, үйл ажиллагааг “улс төрийн агуулгатай” байгуулах, зохион байгуулахад зөвшөөрөл аваагүй бол гэмт хэрэгт тооцож, шийтгэхээр зохицуулжээ. Дээрх тогтоолд “улс төрийн” гэх ойлголтыг нарийвчлан тодорхойлоогүй бөгөөд эсэргүүцэл болон тайван жагсаалыг бүхэлд нь хамруулан хориглодог.⁴³⁸

Мөн “улс төрийн ач холбогдолтой” ямар нэгэн материал хэвлэх эсхүл туг, далбаа, эмблем тавих зэрэгт Израйлын цэргийн командлагчаас зөвшөөрөл аваагүй бол хориглодог. Тогтоол зөрчсөн этгээдэд 10 жил хүртэлх хорих ял ба/эсхүл их хэмжээний

432 Akevot, “The Military Rule 1948-1966: A glimpse into Akevot’s annotated document collection” (previously cited).

433 Al-Haq, Perpetual Emergency: A Legal Analysis of Israel’s Use of the British Defence (Emergency) Regulations, 1945, in the Occupied Territories, 1989, alhaq.org/cached_uploads/download/2021/03/24/perpetual-emergency-pdf-1616579593.pdf

434 Sharon Weill, “Reframing the Legality of the Israeli Military Courts in the West Bank: Military Occupation or Apartheid?” in Threat: Palestinian Political Prisoners in Israel, 2011, pp. 140-141.

435 B’Tselem, Land Grab (previously cited).

436 Military Court Watch, Military Orders, militarycourtwatch.org/page.php?id=SNHdhRow9Pa30432AKJqGwVetO9 (accessed on 6 December 2021).

437 Jerusalem Media and Communication Center, Israeli Military Orders in the Occupied Palestinian West Bank (1967-1992), 2nd edition, 1995, jmcc.org/Documentsandmaps.aspx?id=622

438 State of Israel, Military Order 101 regarding Prohibition of Incitement and Hostile Propaganda Actions, 27 August 1967 (an unofficial English translation is available at btselem.org/download/19670827_order_regarding_prohibition_of_incitement_and_hostile_propaganda.pdf).

торгууль төлөхөөр хуульчилжээ. Баруун эрэгт уг журам үйлчилсээр байна. Баруун эрэг дэх Израйлын цэргийн хууль нь цэргийн шүүхийн систем, ялангуяа “аюулгүй байдалд заналхийлсэн” гэмт хэргийн асуудлыг зохицуулсан цэргийн дүрэм, журмаар дамжин хэрэгждэг. 1948-1966 оны хооронд Израйл улс Палестин иргэдийг цэргийн дэглэмд оруулахдаа тэднийг шүүж байсан Израйлын цэргийн шүүхүүдийг 1967 оны 6 дугаар сарын 7-нд Батлан хамгаалах (Онц байдал) журмын дагуу Израйлын цэргийн эзлэн түрэмгийллийн эхний өдөр Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт зориулан байгуулсан.⁴³⁹ 2010 онд хэд хэдэн цэргийн тогтоолуудыг хооронд нь нэгтгэсэн Цэргийн 1651 тогтоолыг баталсан. Уг тогтоолд цэргийн шүүхийн зохион байгуулалт, үйл ажиллагааг зохицуулсан бөгөөд “аюулгүй байдлын гэмт хэрэг” тодорхойлжээ.⁴⁴⁰ Цэргийн шүүхээс ял шийтгэх хувь хэмжээ маш өндөр байдаг. Цэргийн шүүхийн 2010 оны жилийн тайланд цэргийн шүүхэд шилжүүлсэн Баруун эргийн нийт хэргийн 99.74%-ийг гэм буруутай хэмээн үзэж шийдвэрлэжээ.⁴⁴¹

Үүний зэрэгцээ Газын зурвасаас ирсэн Палестинчуудыг Израйлын цэргийн хууль тогтоомжид хамруулж, 2005 онд Израиль суурин газруудаа татан буулгаж, хуурай замын цэргийг татан гаргах хүртэл цэргийн шүүхээр шүүж байжээ. Тус онд Газын зурвасын энгийн иргэдийг цэргийн хууль цаазаар шүүхийг зогсоосон хэдий ч хүмүүсийн зорчих хөдөлгөөн, Газа хотоос бараа материал оруулж, гаргах, бүс нутгийн усны нөөцийг ашиглах, Израйл болон Газа хотыг тусгаарлаж буй хананы дагуух “зааг бүс”-тэй холбоотой Израйлын цэргийн хуулийн зохицуулалт хүчин төгөлдөр үйлчилсэн хэвээр байна. Гэхдээ 2005 оноос эхлэн Израйлын хуульч хүчний байгууллагаас баривчилсан Газын иргэдийн хэргийг иргэний шүүхээр, Аюулгүй байдлын хууль журмын дагуу шийдвэрлэж байна.⁴⁴²

Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрүүдийн олон мянган Палестинчууд цэргийн дүрмийн дагуу баривчлагдсаны дотор олонх нь Израйлын цэргийн хууль, бодлогыг эсэргүүцсэн иргэд байна. Аддамеер Хоригдогсдыг Дэмжих, Хүний Эрхийн Холбооны (Аддамеер) 2016 оны тоон мэдээллээр Баруун эрэг, Зүүн Иерусалим ба Газын зурваст 1967 оноос хойш 800,000 гаруй Палестин иргэдийг баривчилжээ.⁴⁴³

Израйл улс Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт хоригдсон Палестин хоригдлуудыг хорих газарт албадан шилжүүлэх бодлого хэрэгжүүлдэг нь олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйн ноцтой зөрчил юм (6.1 “Хүчээр шилжүүлэх” хэсгийг харна уу).⁴⁴⁴ Израйлын Хорих газрын мэдээлснээр 2020 оны 5 дугаар сарын байдлаар Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт баривчлагдсан 4,236 Палестинчууд, Газын зурвасаас баригдсан 267 хоригдлууд Израйлын хорих газруудад хоригдож байна.⁴⁴⁵

439 State of Israel, Military Proclamation 3 concerning the Entry into Force of the Order concerning Security Provisions (West Bank Area), (undated) 1967. See also Yesh Din, Backyard Proceedings: The Implementation of Due Process Rights in the Military Courts in the Occupied Territories, December 2007, yesh-din.org/en/backyard-proceedings

440 State of Israel, Military Order 1651 regarding Security Provisions (Consolidated Version) (Judea and Samaria)”, 1 November 2009 (an unofficial English translation is available at hamoked.org/files/2017/1055_eng.pdf).

441 Haaretz, “Nearly 100% of All Military Court Cases in West Bank End in Conviction, Haaretz Learns”, 29 November 2011, haaretz.com/1.5214377

442 Military Court Watch, Military Orders (previously cited).

443 Addameer Prisoner Support and Human Rights Association (Addameer), “Palestinian Political Prisoners in Israeli Prisons”, June 2016, addameer.org/sites/default/files/briefings/general_briefing_paper_-_june_2016_1.pdf

444 Article 49 of the Fourth Geneva Convention prohibits an occupying power from forcibly transferring or deporting people from an occupied territory. See also Amnesty International, “Israel must end ‘unlawful and cruel’ policies towards Palestinian prisoners”, 13 April 2017, amnesty.org/en/latest/news/2017/04/israel-must-end-unlawful-and-cruel-policies-towards-palestinian-prisoners

445 B’Tselem, Statistics on Palestinians in the custody of the Israeli security forces, btselem.org/statistics/detainees_and_prisoners (accessed on 12 August 2021).

5.3.5. УЛС ТӨРИЙН ОРОЛЦООНЫ ЭРХ БОЛОН ЭСЭРГҮҮЦЭХ ЭРХЭД ТОГТООСОН ХЯЗГААРЛАЛТ

Иргэний харьяаллын ачаар Израйлын харьяат Палестинчууд нь улсын болон орон нутгийн сонгуульд санал өгөх, Кнессетийн гишүүнд нэр дэвших эрхтэй цорын ганц бүлэг юм. Израйлын хууль тогтоомж, бодлого нь тус улсыг ардчилсан хэмээн тодорхойлдог хэдий ч Палестинчуудын хуваагдмал байдал нь Еврейн Израйлчуудад улс төрийн давуу эрх олгох Израйлын ардчиллын хувилбарыг баталгаажуулдаг.⁴⁴⁶ Палестин иргэдийн шийдвэр гаргах төвшний оролцоо, ялангуяа Кнессет дэх төлөөлөл Израйлын хууль ба бодлогоор хязгаарлагддаг.

Хамгийн чухал нь Израйл бол Еврейчүүдийн эх орон гэсэн тодорхойлолтыг үгүйсгэх, эсэргүүцэх, энэ тодорхойлолттой зөрчилдсөн хууль тогтоомж батлахыг Израйлын үндсэн хуулийн эрх зүйгээр хориглодог. Израйлын 1958 оны Кнессетын тухай Израйлын суурь хуулиар Сонгуулийн Төв Хороо нь аливаа нам, эсхүл нэр дэвшигч Израйлын Еврейн, эсхүл ардчилсан улс гэдэг статусыг үгүйсгэх зорилго агуулах, эсхүл үйл ажиллагаа явуулах, алагчлалыг өдөөн турхирах, Израйлын эсрэг дайсагнасан улсын, эсхүл террорист байгууллагын цэрэгжсэн мөргөлдөөнийг дэмжих зэрэг үйлдлүүд хийхэд тухайн нэр дэвшигч, намыг сонгуульд оролцуулахгүй байх эрхтэй.⁴⁴⁷

Цаашлаад, 1992 оны Улс төрийн намуудын тухай хуулинд зорилго, эсхүл үйл ажиллагаа нь шууд болон шууд бусаар “Еврейн Израйл ба ардчилсан улсын оршин тогтнол”-ыг үгүйсгэсэн тохиолдолд улс төрийн намыг бүртгэхийг хориглодог.⁴⁴⁸ Эдгээр заалтууд Палестины цөөнхийг Еврейн Израйлууд захирч, тэдний үг хэлэх эрх чөлөөг зөрчиж байгааг Палестины хууль сахиулагчид эсэргүүцэх, үр дүнд нь сонгогчдынхоо үндсэн эрхийг хамгаалах боломжид саад учруулж байна. Дээрх хуулиар далимдуулан Палестины нам болон нэр дэвшигчдийг улс төрийн сонгуульд оруулахгүй байх, мандатыг нь хүчингүй болгох олон оролдлого хийсэн ч амжилт олоогүй.⁴⁴⁹ Олон жилийн турш Сонгуулийн Төв Хороо Палестины намууд, нэр дэвшигчдийг эдгээр заалтуудыг зөрчсөн нэрийдлээр сонгуульд оролцуулахгүй шийдвэр гаргаж байсан ч Дээд Шүүх тэдгээр шийдвэрийг хүчингүй болгожээ.⁴⁵⁰ Мөн Сонгуулийн Төв Хороо арьс үндсээр ялгаварлан гадуурхалтыг өдөөн турхирсан Кнессетийн Еврейн Израйл гишүүдийн эрхийг түдгэлзүүлэх хүсэлтийг хангахаас татгалзсан шийдвэрийг Дээд Шүүхэд

446 Mazen Masri, *The Dynamics of Exclusionary Constitutionalism: Israel as Jewish and democratic state*, 2017.

447 State of Israel, Basic Law: The Knesset, passed on 12 February 1958, main.knesset.gov.il/Activity/Legislation/Documents/yesod4.pdf (in Hebrew). The provision regarding the prohibition of support for armed struggle was added by a 2002 amendment to Section 7(a) on prevention of participation in elections, p. 7.

448 HRW, *A Threshold Crossed* (previously cited), p.150.

449 Haaretz, “Disqualify Israel’s Central Elections Committee”, 18 February 2021, haaretz.com/opinion/editorial/disqualify-israel-s-centralelections-committee-1.9548003

450 Most recently, in the run-up to the elections in March 2020, the Supreme Court rejected a decision by the Central Elections Committee to disqualify Palestinian member of Knesset Heba Yazbak of the Joint List from running in the legislative elections, following a petition filed by a member of the Likud party claiming that she had “systematically, for years, supported terrorists and spies who have committed horrific crimes against the State of Israel and its residents”. See Adalah, “Israeli Supreme Court rejects Central Election Committee’s decision to disqualify Palestinian MK Heba Yazbak from running in March national election”, 10 February 2020, adalah.org/en/content/view/9905; Times of Israel, “Elections committee votes to bar Arab MK Yazbak; Supreme Court to have final say”, 29 January 2020, timesofisrael.com/elections-committee-votes-to-bar-arab-mk-yazbak-supreme-court-to-have-final-say

үндэслэлгүй хэмээн шийдвэрлэжээ.⁴⁵¹

2014 онд Кнессет сонгуулийн эрхийн босгыг 2%-иас 3.25% болгон өсгөсөн нь Израйл дахь Палестин болон бусад цөөнхийн төлөөлөл парламентад сонгогдоход сөргөөр нөлөөлсөн. Адала болон Израйлын Иргэний Эрхийн нийгэмлэг Кнессетэд суудал авах намуудын босгыг өсгөсөн нь Палестин иргэдийн санал өгөх эрхийг зөрчиж, нэр дэвшигчид болон намуудыг нь түдгэлзүүлэх боломж олгож байна гэж маргажээ.⁴⁵² Арьс Үндсээр Алагчлах Үзлийн Бүх Хэлбэрийг Устгах Хороо мөн Израйлд сонгуулийн босго оноог өсгөсөн нь “Еврей бус цөөнхийн улс төрийн оролцооны эрх”-ийг сулруулж байна хэмээн үзжээ.⁴⁵³

Кнессетийн Палестин гишүүд өөрсдийн эрх тэгш байдлын төлөөх тэмцэл, Израйлын эзлэн түрэмгийллийн эсрэг эсэргүүцлийн хөдөлгөөнийг дэмждэгээ илэрхийлдэг бөгөөд Еврейн Израйл ба ардчилсан улсын тогтсон үзэл суртлыг шүүмжилсэнийхээ төлөө хууль шүүхийн дарамт, засгийн газрын гишүүдийн айлган сүрдүүлэлт, гүжирдлэгийн кампанит ажилд өртсөөр байна.⁴⁵⁴ Тэдний үзэл бодол, үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөөг алагчилсан сахилгын арга хэмжээгээр зөрчиж байна. Жишээлбэл, 2016 онд Израйлын цэргүүд рүү халдсан үндэслэлээр Израйлын армийн гарт амь насаа алдсан Палестин (энгийн) иргэдийн гэр бүлтэй уулзсан (зорилго нь ердөө нас барсан гэр бүлийн гишүүдийн цогцсыг авах байсан) Кнессетийн гурван Палестин гишүүдийн эрхийг Ёс Зүйн Хороо түдгэлзүүлсэн байна. Харин Палестинчуудын эсрэг түрэмгий халдлага үйлдсэн Еврей иргэдийн гэр бүлтэй уулзсан Еврей Кнессетийн гишүүдэд ийм шийтгэл оногдуулж байгаагүй.⁴⁵⁵

Кнессет Палестинчуудын эрх, улс төрийн хүсэл зоригтой холбогдсон хуулийн төслүүдийг байнга хүчингүй болгодог.⁴⁵⁶ Жишээ нь, 2018 оны 7 сарын 19-ний өдөр батлагдсан Улсын үндэстний хуулийн төслийн хэлэлцүүлгийн үеэр Кнессетийн Палестин гишүүд 2018 оны 6 сард Израйлыг “бүх иргэдийн улс” гэж тодорхойлох санал дэвшүүлсэн. Хуулийн төсөлд Израйлын мөн чанарыг еврей ард түмний төрөөс еврей болон арабууд үндэстний хувьд эрх тэгш улс болон өөрчлөх агуулга бүхий хэд хэдэн заалт тусгагдсан байжээ. Хариуд нь парламентын дарга, дэд дарга нараас бүрдсэн Кнессетийн тэргүүлэгчид саналыг хэлэлцүүлэгт оруулахаас татгалзаж, Израйлыг Еврейн улс гэдэг тодорхойлолтой зөрчилдөнө хэмээн үзжээ.⁴⁵⁷ Саналыг хүчингүй болгосныг эсэргүүцэн Адала байгууллага 2018 оны 6 дугаар сард гомдод гаргасан хэдий ч Израйлын Дээд

451 For example, ahead of the March 2019 national elections, the Central Elections Committee rejected a petition against Michael Ben Ari, chairman of the Otzma Yehudit (Jewish Power) party, thereby approving him to run in the election. However, the Supreme Court disqualified him and banned him from running for the Knesset on grounds of incessant incitement against Arabs. See Haaretz, “Israel’s top court bans Kahanist leader from election run, okays Arab slates, far-left candidate”, 17 March 2019, [haaretz.com/israel-news/elections/israel-s-topcourt-bans-kahanist-leader-from-running-approves-arabslate-1.7018590](https://www.haaretz.com/israel-news/elections/israel-s-topcourt-bans-kahanist-leader-from-running-approves-arabslate-1.7018590)

452 Adalah, “Israeli Supreme Court rejects petition against raising electoral threshold”, 14 January 2015, [adalah.org/en/content/view/8401](https://www.adalah.org/en/content/view/8401)

453 CERD, Concluding Observations: Israel, 27 January 2020, UN Doc. CERD/C/ISR/CO/17-19, para. 36.

454 Adalah, The Inequality Report: The Palestinian Arab Minority in Israel (previously cited); Electronic Intifada, “Supreme Court Dismisses Criminal Charges Against Knesset Member Azmi Bishara”, 14 February 2006, [electronicintifada.net/content/supreme-court-dismisses-criminal-charges-against-knesset-member-azmi-bishara/2333](https://www.electronicintifada.net/content/supreme-court-dismisses-criminal-charges-against-knesset-member-azmi-bishara/2333)

455 Amnesty International, Elected but restricted: Shrinking space for Palestinian parliamentarians in Israel’s Knesset, September 2019, [amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/MDE1508822019ENGLISH.pdf](https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/MDE1508822019ENGLISH.pdf)

456 According to the Knesset’s Rules of Procedures, the Presidium “shall not approve a bill that in its opinion denies the existence of the State of Israel as the state of the Jewish People, or is racist in its essence”. See State of Israel, Knesset Rules of Procedure, 14 June 2018, Section G, Chapter 2, para. 75(e) (an English translation is available at [knesset.gov.il/rules/eng/ChapterG2.pdf](https://www.knesset.gov.il/rules/eng/ChapterG2.pdf)).

457 Haaretz, “Knesset council bans bill to define Israel as state for all its citizens”, 4 June 2018, [haaretz.com/israel-news/.premium-knesset-council-bans-bill-to-define-israel-as-state-for-all-citizens-1.6145333](https://www.haaretz.com/israel-news/.premium-knesset-council-bans-bill-to-define-israel-as-state-for-all-citizens-1.6145333)

Шүүх 2018 оны 12 дугаар сарын 30-нд хэрэгсэхгүй болгожээ.⁴⁵⁸ Шүүх шийдвэр гаргахдаа шүүх хурлаас хэдхэн өдрийн өмнө буюу 2018 оны 12 сарын 26-ны өдөр Кнессетийн хүчингүй болгосон шийдвэрийг үндэслэсэн бөгөөд тухайн өргөдөл нь онолын шинжтэй тул шийдвэр нь шаардлага хангаж байгаа эсэх талаар шүүмжлэл, тайлбар өгөхөөс зайлхийжээ. Энэ нь парламент дахь Палестин гишүүдийг алагчилж, Израйлд улс төрийн тэгш оролцоог бууруулсан байна.

Израйл дахь Палестин иргэдийн сонгуулийн оролцооны хязгаарлалт нь тэдгээр иргэдийн улс төр, нийгмийн амьдралд оролцох боломжийг хязгаарласан иргэний болон улс төрийн эрхийн бусад хязгаарлалтын хамт хэрэгждэг. Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дахь Палестинчуудын эсрэг Израйлын хүчирхийлэл, Израйлд байгаа газрын эрхийг нь хураан авч байгааг эсэргүүцсэн жагсагчдын эсрэг хууль бус хүч хэрэглэсэн, дур зоргоор олноор баривчилсан, жагсагчдын эсрэг арьс үндсээр алагчилсан цагдаагийн үйл ажиллагаа зэрэг нь үүнд хамаарна. Тайван жагсагчид руу чиглэсэн эдгээр арга хэмжээ нь дараа дараагийн эсэргүүцлийг зогсоох, нухчин дарах зорилготой. Баривчлагдсан Палестинчуудыг урьдчилан хорих газар хорьдог бол эсрэгээрээ Еврей жагсагчдыг батлан даалтаар гаргадаг. Энэ явдал нь Палестин иргэний учруулж болзошгүй аюул заналхийллийг бодитой үнэлэхгүйгээр бүгдийг “сэжигтэн”-ээр авч үзэж байгаа эрүүгийн шүүхийн тогтолцоо ялгавартай хандаж байгааг харуулж байна.

Нэг жишээ дурдахад, Израйлын цэргийн дарангуйллыг эсэргүүцсэн хоёр дахь бослогын (их эсэргүүцлийн хөдөлгөөн) дараа 2000 оны 9, 10 дугаар сард зохион байгуулагдсан Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт явуулж буй Израйлын харгис явуулгын эсрэг олныг хамарсан эсэргүүцлийн жагсаалын үеэр Израйлын зэвсэгт хүчин Палестины 13 иргэний амь насыг хөнөөж, хэдэн зуун хүнийг шархдуулсан. Хэдийгээр Израйлын цагдаа, мэргэн буучид галт зэвсэг, резинэн сумтай буу болон нулимс асгаруулагч хий ашигласан үйлдэлд буруутгагдсан боловч Хорооны асуулгаар цагдаагийн алба хүч хэтрүүлэн ашигласан ба эдгээр аллагыг мөрдөн шалгаагүй нь тогтоогдсон. Эмнести Интернэшнлийн мэдэж байгаагчлан дээрх хуульд бус үйлдэлд хэн ч шүүхээр шийтгүүлээгүй (6.3.2 “Израйлын бодлого ба үйл ажиллагаа” хэсгийг харна уу).⁴⁵⁹ Мянга гаруй жагсагчид баривчлагдсанаас дийлэнх нь тайван жагсагчид байсан. Баривчлагдсан хүмүүсийн дийлэнх нь Палестинчууд байсан ба тэднийг чулуу шидсэн, цагдаагийн офицерт халдсан, эд хөрөнгө сүйтгэсэн, олон нийтийн амгалан тайван байдлыг алдагдуулсан хууль бус жагсаал цуглаанд оролцсон зэрэг үндэслэлээр ял оноожээ.

Баривчилгаа болон байцаалтын үеэр олон тооны иргэд, хүүхдүүдийн эсрэг хүч хэрэглэж, зүй бусаар ханджээ. Хэдийгээр Улсын ерөнхий прокурор үндэс угсааг үл харгалзан саатуулагдсан бүх жагсагчийг хорино хэмээн мэдэгдсэн хэдий ч үнэн хэрэгтээ нийт Палестинчуудын 89% нь шүүх ажиллагаа дуустал батлан даалтгүйгээр хоригдсон бол Еврейн Израйлуудын ердөө 11% нь шүүх хурал дуустал хоригдсон нь тогтоогдсон.⁴⁶⁰ Энэ нь Израйл улс Палестин иргэдийг “үндэстний дотроос нь сүйрүүлэгч бүлэг тул хяналтдаа байлгаж, хязгаарлах ёстой” гэсэн хандлагаар ханддаг болохын жишээ юм.⁴⁶¹ Мөн 2008 оны 12 дугаар сард Газын зурваст Израйлын армийн түрэмгийллийг эсэргүүцэж

458 Adalah, “Adalah heads to Supreme Court after Knesset speaker, deputies nix legislation of Arab MKs’ bill declaring Israel ‘state of all its citizens’”, 11 June 2018; HCJ, MK Jamal Zahalka v. Knesset Speaker, Case HCJ 4552/18, judgment, 30 December 2018; Adalah, “Israeli Supreme Court refuses to allow discussion of full equal rights & ‘state of all its citizens’ bill in Knesset”, 30 December 2018, adalah.org/en/content/view/9660

459 Adalah, The Inequality Report: The Palestinian Arab Minority in Israel (previously cited).

460 Amnesty International, Israel and the Occupied Palestinian Territories: Mass arrests and police brutality (Index: MDE 15/58/00), November 2000, amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/06/mde150582000en.pdf

461 Adalah, The Inequality Report: The Palestinian Arab Minority in Israel (previously cited).

тайван жагсагчдын эсрэг Израйлын цагдаа нар харгис хүч хэрэглэн тарааж, 832 хүнийг баривчилсан. Жагсагчдын дийлэнх нь, тэр дундаа хүүхдүүд жагсаалд оролцсоныхоо төлөө ийнхүү халдлагад өртсөн. Хүүхдүүдийг оролцуулаад нийт хоригдсон хүмүүсийн 80 хувийг батлан даалтаар суллахаас татгалзаж, шүүх хурал дуустал хорьсон бөгөөд тэдгээрийн дийлэнх олонх нь Зүүн Иерусалимын Палестин иргэд байжээ. Олонхи нь Еврей жагсагчдаас бүрдсэн Тел Авивын жагсаалын үеэр саатуулагдсан нэг ч хүнийг шүүх хурал дуустал цагдан хориогүй хэмээн Адала байгууллага мэдэгджээ. Дээрх үйл явдал нь цагдан хоригдсон Палестин иргэдтэй ялгавартай ханддаг болохыг харуулж байна.⁴⁶²

Саяхны нэг жишээ нь Шейх Джарра болон Зүүн Иерусалимаас Палестин гэр бүлүүдийг албадан гаргасан явдал бөгөөд Газа хот дахь цэргийн ажиллагааны эсрэг 2021 оны 5 сард эхэлсэн эсэргүүцлийн жагсаалын үеэр Израйлын цагдаа нар тайван жагсагчдын эсрэг хүч хэтрүүлэн хэрэглэж, олон хүнийг баривчлан, цагдан хоригдсон хүмүүсийг эрүүдэн шүүж, зүй бусаар харьцсан.⁴⁶³ Энэ нь Палестинчуудын эв санааны нэгдлийн жагсаал Израйлын доторх Палестин хүн ам бүхий хотуудад улам тархаж, нийгэм дэх хүчирхийлэлд дэгдэхэд хүргэсэн. Үүний улмаас олон тооны хүн шархдаж, хоёр Палестин, нэг Еврей иргэн нас баржээ. Жүүдийн сүм ба муслим бунхнуудыг хорлон сүйтгэсэн байна. 5 дугаар сарын 10-нд Палестины зэвсэгт бүлэглэл Газын зурвасаас Израйл руу пуужин харвасан. Үүний хариуд Израйл Газын зурвас руу 11 өдрийн турш цэргийн довтолгоо хийсэн. Израйлын засаг захиргаа 5 сарын 24-нд Израйлын “Хууль Цааз ба Дүрэм Журмын Ажиллагаа”-г эхлүүлсэн нь Палестин жагсагчдын эсрэг чиглэсэн байв. Израйлын хэвлэл мэдээллийнхэн энэхүү ажиллагааг жагсаалд оролцсон хүмүүстэй “хариуцлага тооцох”, дараа дараагийн жагсаалыг “зогсоох” зорилготой хэмээн мэдээлжээ.⁴⁶⁴ Өөрийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг ихэвчлэн олон нийтэд урьдчилан зарладаг Еврей иргэдийн зэвсэглэсэн бүлэглэлийн үйлдсэн халдлагаас цагдаа нар Палестин иргэдийг хамгаалж чадсангүй Израйлын.⁴⁶⁵

Израйл дахь Палестин араб иргэдийг хамгаалах Моссава төвийн (Моссава төв) хэлснээр 2021 оны 5 дугаар сарын 10-наас 6 дугаар сарын 10-ны өдөр хүртэлх хугацаанд Израйлын цагдаа нар 2150 хүнийг баривчилсны 90% нь Израйлын Палестин, эсхүл Зүүн Иерусалимын иргэд байжээ. Түүнчлэн Моссава Төвийн мэдээлснээр 285 сэжигтний эсрэг 184 яллах тогтоол үйлджээ. Улсын ерөнхий прокурорын төлөөлөгч 5 дугаар сарын 27-нд хэлснээр дээрх яллагдсан хүмүүсийн ердөө 30 нь Еврей үндэстэн байсан хэмээн Адала байгууллага мэдээлжээ. Израйлын Араб Иргэдийг Дэмжих Төвийн мэдээлснээр баривчлагдсан дийлэнх Палестин иргэдийн гэмт хэрэг нь “цагдаагийн албан хаагчид халдсан, эсхүл доромжилсон”, “хууль бус цуглаанд оролцсон” зэрэг байжээ. Харин хүн, эсхүл эд хөрөнгөд хохирол учруулсан хэрэг үүсгээгүй байна.⁴⁶⁶

462 Adalah, The Inequality Report: The Palestinian Arab Minority in Israel (previously cited).

463 Amnesty International, “Israeli police targeted Palestinians with discriminatory arrests, torture and unlawful force”, 24 June 2021, [amnesty.org/en/latest/news/2021/06/israeli-police-targeted-palestinians-with-discriminatory-arrests-torture-and-unlawful-force](https://www.amnesty.org/en/latest/news/2021/06/israeli-police-targeted-palestinians-with-discriminatory-arrests-torture-and-unlawful-force)

464 For more details, see Amnesty International, “Israeli police targeted Palestinians with discriminatory arrests, torture and unlawful force” (previously cited).

465 Amnesty International verified 29 text and audio messages from open Telegram channels and WhatsApp, revealing how the apps were used to recruit armed men and organize attacks on Palestinians in “mixed cities” with Jewish and Arab populations, such as Haifa, Acre, Nazareth and Lod, between 10 and 21 May. Messages included instructions on where and when to gather, types of weaponry to use and even clothing to wear to avoid confusing Jews of Middle Eastern heritage with Palestinian Arabs. Group members shared selfies posing with guns and messages such as: “Tonight we are not Jews, we are Nazis”. For more details, see Amnesty International, “Israeli police targeted Palestinians with discriminatory arrests, torture and unlawful force” (previously cited).

466 Amnesty International, “Israeli police targeted Palestinians with discriminatory arrests, torture and unlawful force” (previously cited).

ПАЛЕСТИНЫ ЭЗЛЭГДСЭН НУТАГ ДЭВСГЭР ДЭХ ПАЛЕСТИНЧУУДЫН ЭСЭРГҮҮЦЛИЙН ХӨДӨЛГӨӨН

Израйль улс Баруун эрэг дэх Палестинчуудын иргэний болон улс төрийн эрх, эрх чөлөөнд хүчтэй хязгаарлалт Израйль тавьж, цэргийн дэглэм хэрэгжүүлсээр байна. 1967 оноос хойш Израйлын засаг захиргаа улс төрийн голлох нам, хуулийн туслалцаа үзүүлэгч, эмнэлгийн тусламжийн үйлчилгээ үзүүлэгч, хүний эрхийн тухай тайлагнадаг, эсхүл дэмждэг төрийн бус байгууллагууд зэрэг нийт 400 гаруй байгууллагыг татан буулгаснаас хамгийн сүүлийнх нь 2021 оны 10 сард болжээ. Нэмж хэлэхэд, Израйлын засаг захиргаа Палестинчуудыг “хууль бус цуглааны оролцоо, гишүүнчлэл”-ийнх төлөө ял шийтгэж байгаа нь эзлэн түрэмгийллийн эсрэг идэвхитнүүдэд хүлээлгэх шийтгэл болж байна.⁴⁶⁷ Тэд олон жилийн турш, ялангуяа 2006 онд ХАМАС ялалт байгуулснаас хойш, Палестин Парламентын гишүүнийг олон улсын стандартад нийцэхгүй цэргийн шүүхээр яллаж, захиргааны шийтгэл оноосон. Энэ нь Палестинчуудын улс төрийн амьдралыг үгүйсгэж байна.

Харин Зүүн Иерусалимын Палестинчууд Израйль эсхүл Баруун эргийн улс төрийн харилцаанд оролцох боломжгүй. Хэдгээр тэд Иерусалим хотын сонгуульд саналаа өгөх, нэр дэвших боломжтой хэдий ч тэднийг Израйлын эзлэн түрэмгийлэл болон Зүүн Израйлыг хууль бусаар нэгтгэх үйл ажиллагааг эсэргүүцсэн шалтгаанаар улс төрийн харилцаанд бойкотолдог уламжлалтай. Харин дээрх Палестинчууд үндэсний сонгуульд санал өгөх эрхгүй. Үүний зэрэгцээ Израйлын эрх баригчид Зүүн Иерусалимд Палестины улс төрийн аливаа оролцоо, тэр дундаа сонгуулийн кампанит ажил явуулахаас сэргийлж, Ослогийн хэлэлцээрээр баталгаажсан Палестины бүх нийтийн сонгуулийг тус хотод явуулахыг хориглосоор байна⁴⁶⁸. Саяхан Хамасын хоёр нэр дэвшигчийг баривчилж, 2021 оны 5 сард болох байсан Палестины Хууль тогтоох Зөвлөлийг сонгох сонгуулийн өмнө Иерусалимд болох байсан уулзалтыг тарааж, сонгуулийг ерөнхийлөгч Махмуд Аббас тодорхойгүй хугацаагаар хойшлуулсан байна.⁴⁶⁹

Үр дүнд нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх улс төрийн бодлогыг эсэргүүцэх, Израйлын бодлогод нөлөөлөх цорын ганц арга нь Палестинчуудын хувьд жагсаал цуглаан хэвээр үлджээ⁴⁷⁰. Эзлэгдсэн нутгийн Палестинчууд Израйлын цэргийн эзлэлт, суурингуудын тэлэлт, үүгээр дамжсан Израйлын хууль бус хүч албадлага, дур зоргоор баривчлах ажиллагаа, цэргийн шүүхээр ял шийтгэх, чөлөөтэй зорчих хөдөлгөөнийг үндэслэлгүйгээр хорих явдлын эсрэг эсэргүүцлийн хөдөлгөө олон жилийн хугацаанд зохион байгуулсаар ирсэн.

Хамгийн анхны олныг хамарсан хөдөлгөөн нь 1987-1993 онд болсон интифада боловч

467 Sahar Francis, “Israel’s military courts are a stain on international justice”, Guardian, 6 March 2021, theguardian.com/commentisfree/2021/mar/06/israel-military-courts-palestinians-law-uk; Amnesty International, “Israel/OPT: Designation of Palestinian civil society groups as terrorists a brazen attack on human rights”, 22 October 2021, amnesty.org/en/latest/news/2021/10/israel-opt-designationof-palestinian-civil-society-groups-as-terrorists-a-brazen-attack-on-human-rights; Amnesty International, “Israeli shutdown of health organization will have catastrophic consequences for Palestinian healthcare”, 9 June 2021, amnesty.org/en/latest/press-release/2021/06/israeli-army-shutdown-of-health-organization-will-have-catastrophic-consequences-for-palestinian-healthcare

468 Foreign Policy, “Why There’s no Palestinian Protest Vote in East Jerusalem”, 19 November 2018, foreignpolicy.com/2018/11/19/whytheres-no-palestinian-protest-vote-in-jerusalem-israel-municipal-palestinian-authority-ramadan-dabash-aziz-abu-sarah

469 International Crisis Group, “Why Palestinian Elections Should Get Back on Track”, 30 April 2021, crisisgroup.org/middle-east-northafrica/eastern-mediterranean/israelpalestine/why-palestinian-elections-should-get-back-track

470 American Friends Service Committee, Popular Resistance in Palestine, afsc.org/resource/popular-resistance-palestine-0 (accessed on 12 August 2021).

түүнийг хүчээр нухчин дарсан.⁴⁷¹ Тусгаарлах хана/хашлага барьж, хананы ойролцоох Палестинчуудын суурингуудаас их хэмжээний зурвас газруудыг хууль бусаар хурааж эхэлснээр шинэ эсэргүүцлийн хөдөлгөөний давалгаа 2002 оноос дахин эхэлсэн. Тус нутаг дэвсгэрт амьдран суугаа иргэд газрыг булаан авч байгаа үйлдэл болон Палестины суурингуудыг дарангуйлах цэргийн дэглэмийг эсэргүүцэх хөдөлгөөн зохион байгуулсан юм. Зарим тосгонд долоо хоног бүр тайван жагсаал зохион байгуулсан

НАБИ САЛЕХ

Рамаллагийн ойр орших Наби Салех тосгон нь Израйлын армийн эзлэлт, шинэ суурингуудад зориулан газар булаан авахыг эсэргүүцсэн хөдөлгөөн, жагсаал, цуглааны төв болжээ. Хөрш зэргэлдээ орших Халамиш Израйлын суурин нь уг тосгоны газар, усны ундарга зэргийг нь булаан авсан. Эсэргүүцлийн хөдөлгөөний эсрэг Израйлын арми хүч тэтрүүлэн хэрэглэж, нэгжих, баривчлах ажиллагаа явуулсан. 2009 оноос хойш явуулсан ийм ажиллагаануудын үр дүнд тосгоны дөрвөн хүн амиа алджээ — 2011 оны 12 сард Мустафа Тамими, 2012 оны 11 сард Рушдай Тамими, 2017 оны 5 сард Изз Аль-Дин Тамими, 2018 оны 6 сард Саба Обайд нар. Мөн олон зуун хүмүүс шархадсан дотор хүүхдүүд байжээ.

Тус бүсийг ердийн үед, ялангуяа жагсаалын үеэр Израйлын засаг захиргаа цэргийн бүс хэмээн зарлаж, тосгон руу орох, гарах замыг хаадаг. Үүнээс болж иргэд тосгон руу орох, гарахдаа цэргийн шалганаар дайран өнгөрөхөөс өөр гарцгүй болдог бөгөөд Израйлын арми тэдэнд дарамт үзүүлдэг гэсэн гомдол их гардаг. Түүнчлэн Израйлын цэргүүд байшингийн дээвэр дээр байрлах иргэдийн ус хадгалах сав зэргийг санаатайгаар эвдэн сүйтгэдэг.

Цэргийн Армийн зүгээс орон нутгийн улс төрийн идэвхитнүүд, хүний эрх хамгаалагч нарыг байнга баривчилж, тосгонд шөнөөр дайчилгаа хийж, цэргүүд рүү чулуу шидсэн хэргээр хүүхдүүдийг ихэнхдээ баривчилдаг. Мөн жагсаалын үеэр шархадсан хүмүүст туслахыг оролдож байгаа эмнэлгийнхэн, дайралтыг мэдээлж буй сэтгүүлчид рүү нулимс асгаруулагч, эсхүл резинэн буугаар бууддаг.

Наби Салех дахь цэргийн дарангуйлал, хязгаарлалтын бодлого, үйл ажиллагаа нь Израйлын дэглэмийн эсэргүүцсэн хөдөлгөөнд оролцоогүй бусад хүн амыг нийтэд нь шийтгэх шинж чанартай байна. Олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйгээр эзлэгдсэн газар нутгийн хамгаалалттай хүмүүсийг нийтээр шийтгэх нь хориотой ба дайны гэмт хэрэгт тооцогддог. Мөн энэ нь олон улсын хүний эрхийн эрх зүйг ноцтой зөрчиж буй хэрэг юм.

Түүнчлэн эзлэн түрэмгийллийн эсрэг зохион байгуулсан эсэргүүцлийн хөдөлгөөн зохион байгуулсанахаа төлөө Газын зурвасын Палестинчууд Израйлын дарлалд мөн өртсөн. Дээр дурдсанчлан, 2005 оны “салан тусгаарлалт”-ын дараа жагсаал цуглаан, үг хэлэх эрхийг хориглосон цэргийн хуулийн дагуу тэдэнд хариуцлага хүлээлгэх явдлыг зогсоосон. Гэхдээ Газын зурвасын Израйлаас тусгаарласан хананы ойролцоох жагсаал, цуглааныг хүний амь насанд аюултай хүч хэрэглэж нухчин дарсаар байна. Тухайлбал, 2018 оны 3 дугаар сараас 2019 оны 12 дугаар сарын хооронд Израйлын хууль бус бүслэлт болон Палестины дүрвэгсдийн нутаг орондоо эргэн ирэх эрхийг хязгаарлалтыг зогсоохыг шаардсан «Эргэж ирэх их жагсаал»-ын үеэр Израйлын цэргүүд 214 палестин

471 HRW, The Israeli Army and the Intifada: Policies that Contribute to the Killings, August 1990, [hrw.org/legacy/campaigns/israel/intifadaintro.htm](https://www.hrw.org/legacy/campaigns/israel/intifadaintro.htm)

иргэн, түүний дотор 46 хүүхдийг хөнөөж, 36,100 хүнийг шархдуулсан юм.⁴⁷² Зарим жагсагчид хашлага руу ойртон, түүнийг нураахын тулд чулуу, Молотов коктэйл шидэх үеэр Израйлын мэргэн буучид болон цэргүүд онц аюул учруулаагүй жагсагчид руу резинэн болон дарьтай сумаар галлахын зэрэгцээ өндөр хурдны, асар их хохирол учруулах цэргийн зэвсэг ашигласан (6.3 “Хууль бус аллага ба ноцтой гэмтлүүд” хэсгийг харна уу).⁴⁷³

5.4. ГАЗАР БОЛОН ЭД ХӨРӨНГӨ ӨМЧЛӨХ ЭРХИЙГ ХАСАХ

Израйл улс 1948 оноос хойш Палестинчуудыг газар, орон гэрээс нь салгахын тулд өргөн хүрээний, харгис арга хэрэглэжээ. Хэдийгээр эзлэгдсэн газар нутаг дэвсгэр дэх Палестин иргэд болон Израйл дахь Палестин иргэдэд өөр өөр захиргааны хууль үйлчилдэг ч газар өмчлөх эрхийг хязгаарлах арга нь Жүүдийн бодлогын дор нэгдмэл байдлаар хэрэгжиж байна. Палестинчуудыг хашигдмал, хүн амын нягтаршил ихтэй газарт хязгаарлан амьдруулах замаар Еврейчүүд бүхий л газрыг хяналтдаа авахыг эрмэлздэг. Израйл дахь Палестинчууд Еврейчүүд голдуу амьдардаг сууринд шилжин суурьшихыг хязгаарласан бүрэн хориглолт байхгүй бөгөөд Палестин залуу гэр бүлүүд шинэ суурингуудад суурьшсан баримтууд үүнийг тодорхой харуулна. Гэвч тэдний тоог аль болох бага байлгах бодлого барьж байна. 1948 оноос хойш дээрх бодлогыг ялангуяа Палестины хүн ам дийлэнх суурьшдаг стратегийн ач холбогдолтой газар болох Галилей болон Негев/Накаб болон 1967 онд Палестины эзлэгдсэн нутгийн нэмэгдэн орсон газар нутагт хэрэгжүүлж байна. Алагчилсан төлөвлөлт, барилгажуулалтын бодлогын дагуу Негев/Накаб, Зүүн Иерусалим, Баруун эргийн “С” бүсүүдийн Палестинчуудыг хүчээр шилжүүлэх Израйлын оролдлого нь “өмчлөх эрхийг нь хязгаарлах шинэ довтолгоо” бөгөөд бүс нутгийн хараа хяналт, Жүүдийн стратегийн илрэл юм.⁴⁷⁴ Израйл улс үүсэн байгуулагдсан цагаас хойш бий болсон газрын дэглэмийг хэзээ ч хүчингүй болгоогүй бөгөөд тэдний бодлогоо хэрэгжүүлэх чухал хэрэгслийн нэг хэвээр байна.

Судалгааны энэ хэсэгт Израйл улс 1948 оноос хойш өөрийн нутаг дэвсгэрт, 1967 оноос Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт зөвхөн Еврей хүн амын эрх ашгийн тулд Палестинчуудыг үгүйсгэх зорилгоор тасралтгүй баримталсаар ирсэн газрын хууль, эд хөрөнгө хураах хууль, бодлогын талаар авч үзэж болно. Эдгээрт газрын эрхийн асуудлыг шийдвэрлэхдээ өмчлөх эрхийн бүртгэлийг сонголттойгоор хэрэгжүүлэх, еврейчүүдийг суурьшуулах зорилгоор Палестинчуудаас хураан авсан газрыг ялгавартайгаар хуваарилах, Палестинчуудыг газар нутаг, өмч хөрөнгөөс нь хүчээр шилжүүлэхийн тулд хот төлөвлөлт, бүсчлэлийн алагчилсан дэглэмийг ашиглах зэрэг багтана.

472 OCHA, “Two Years On: People Injured and Traumatized During the ‘Great March of Return’ are still Struggling”, 6 April 2020, [un.org/unispal/document/two-years-on-people-injured-and-traumatized-during-the-great-march-of-return-are-still-struggling](https://www.un.org/unispal/document/two-years-on-people-injured-and-traumatized-during-the-great-march-of-return-are-still-struggling) 473. Amnesty International, “Israel: Arms embargo needed as military unlawfully kills and maims Gaza protesters”

473 Amnesty International, “Israel: Arms embargo needed as military unlawfully kills and maims Gaza protesters”, 27 April 2018, [amnesty.org/en/latest/news/2018/04/israel-arms-embargo-needed-as-military-unlawfully-kills-and-maims-gaza-protesters](https://www.amnesty.org/en/latest/news/2018/04/israel-arms-embargo-needed-as-military-unlawfully-kills-and-maims-gaza-protesters)

474 UN Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR), “Israel’s policies violate right to housing and need urgent revision — UN independent rights expert”, 13 February 2012, [un.org/unispal/document/auto-insert-199086](https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-199086)

5.4.1. ГАЗРЫГ ХУРААХ ХУУЛЬ ТОГТООМЖ БА БОДЛОГУУД

1948 оныг хүртэл Палестины мандатын газар нутагт Еврей хүмүүс болон байгууллагуудын худалдан авсан нийт газар нутгийн хэмжээ нь 1.6 сая дунам (160,000 га) буюу нийт газар нутгийн 6.5% байжээ.⁴⁷⁵ Нийт хувийн өмчийн газрын 90 орчим хувийг Палестинчууд эзэмшдэг байв.⁴⁷⁶ Тухайн үед нийт хүн амын 30% нь Еврейчүүд, 70% нь Палестинчууд байсан. 70 гаруй жилийн харьцангуй богино хугацааны дотор Израйлын урьдчилан боловсруулсан төрийн бодлого дээрх нөхцөл байдлыг бүхэлд нь өөрчилжээ. Ингэхдээ нөөц баялгийг Еврейн Израйлууд хянан зохицуулах баталгааг хангахын тулд ихэвчлэн зүй бус аргуудыг ашиглажээ.

Палестины газар нутаг, хөрөнгийг булаан авах, Израйл доторх тосгодыг нураах ажиллагааны дийлэнх нь 1940, 1950-аад онд өрнөсөн боловч өргөн хүрээг хамарсан, арьс үндсээр алагчилсан өмчлөх эрхийг хязгаарлах ажиллагаа 1970-аад он хүртэл үргэлжилсэн. Үүний үр дагавар одоо ч Палестинчуудад ноцтойгоор нөлөөлсөөр байна. Тэднийг гэр бүлийнх нь газар нутгаас гадуурхаж, 1948 онд өөрсдөд нь болон гэр бүлийнх нь эзэмшиж байсан газар, эд хөрөнгөд нэвтрэх, ашиглахыг хориглохын зэрэгцээ байгалийн баялгаас хүртэх боломжид ялгавартай хандаж, улсын доторх хашигдмал жижиг газар нутагт амьдруулж байна.

Израйлыг Еврейн үндэстний улс хэмээн тодорхойлж, газар нутгийг Еврейн суурингуудад зориулна хэмээн тунхагласан нь үнэндээ Палестинчуудыг газар, өмч, байгалийн баялаг хүртэх эрх тэгш байдал, аливаа боломжоос ангид байлгаж, тэднийг нийгэм, эдийн засгийн эрх чөлөө эдлэхэд ихээхэн саад учруулж байна. Энэ нь мөн Палестины иргэдийг Израйлын нийгмээс тусгаарлаж, гадуурхахад хувь нэмэр оруулахын зэрэгцээ, тэдний гэр бүлд үе дамжсан газар нутаг, өмч хөрөнгөтэй болох эрхгүй бүлэг болгож байна. Энэхүү процесс өнөөг хүртэл үргэлжилж байгаа бөгөөд 2018 оны Улсын тухай хуулиар (5.1 “Палестины эсрэг Израйлын эзлэн түрэмгийлэл ба дарангуйлал” хэсгийг харна уу) дахин баталгаажуулсан. Дээрх хуульд “Еврейн суурингуудын хөгжил нь үндэсний үнэ цэн бөгөөд тэдний бүтээн байгуулалт, бэхжилтийг дэмжих, сайшаахаар ажиллах болно” хэмээн тунхаглажээ.⁴⁷⁷

АЛАГЧИЛСАН ГАЗРЫН ДЭГЛЭМИЙГ БИЙ БОЛГОСОН НЬ

Палестинчуудын хяналтаас Еврейн Израйлын хяналтад газар нутаг шилжин очиход нөлөөлсөн нийтийг хамарсан газар хураах үйл ажиллагаа нь хуулийн дэглэмээр дамжин хэрэгжсэн. Үүний зорилго нь Палестинчуудыг хөөж, газрыг нь Еврейн Израйлчуудын хяналтад үлдээж, Еврейн ноёрхлыг хадгалахад чиглэж байсан.

1947-1949 оны мөргөлдөөний дараа Палестин хүн амын дийлэнх хэсгийг хүчээр шахан гаргасны дараахан Израйл улс газар нутгийг Еврейн хяналтан дор байлгах тусгай бодлого явуулж, аль болох их хэмжээний газрыг улсын мэдэлд авах зорилготой хууль тогтоомжийг баталсан. Израйлын газрын эрх зүйд Газрын тухай хууль, Британи, Османы хуулиудын дахин найруулгууд, засгийн газрын агентлагууд, Палестинчуудын газрыг авч, алагчилан буцаан хуваарилах процесст дэмжлэг үзүүлсэн шүүхийн тогтолцоо зэрэг багтана.

1948-1950-аад оны эхэн үеийн хооронд Израйл улс Онц байдлын журам ба хуулиуд

475 Anglo-American Committee of Inquiry, A Survey of Palestine, 1946, p. 244, bjpa.org/content/upload/bjpa/a_su/A%20SURVEY%20OF%20PALESTINE%20DEC%201945-JAN%201946%20VOL%201.pdf The remainder of the land was the property of religious institutions, such as churches, foreigners, including Arabs, and other public land not privately owned.

476 Rashid Khalidi, The Iron Cage (previously cited).

477 Basic Law: Israel the Nation State of the Jewish People (previously cited), Article 7.

гаргаж Палестин хүн амын эзэмшилд байгаа өмч болон газрыг хураан авч Израйл улсын мэдэлд албан ёсоор шилжүүлсэн. Улмаар эдгээр хөрөнгийг төрийн өмчөөс Еврейн Үндэсний Сан (ЕУС) буюу Еврэй хэлээр Керен Каемет Ле Израйл (ККЛ) нэрээр танигдсан байгууллага, болон орон нутгийн зөвлөл, орон нутгийн иргэд, компаниудад шилжүүлжээ.

Израйлын газрын хуулийн дэглэмийн үндсийг бүрдүүлдэг хууль нь: 1) 1950 оны Эзэнгүй хөрөнгийн тухай хууль (Өмчийг Шилжүүлэх Хууль), 2) 1953 оны Газрын эрхийг олж авах тухай хууль, 3) 1943 оны Британий газрын тухай хууль (Нийгмийн хэрэгцээнд газрын авах тухай хууль) зэрэг юм. Израйл улс болон Еврей үндэсний байгууллагуудад тусгайлан өмчлөх эрхийг олгосон эдгээр хууль болон түүний нэмэлт, өөрчлөлтүүд одоог хүртэл хүчин төгөлдөр байгаа бөгөөд Палестинчуудын газар, өмчийг булаан авах, эзэмшихэд гол үүрэг гүйцэтгэдэг.⁴⁷⁸ Израйл улс 1967 онд Зүүн Иерусалимын газар нутгийг өөртөө нэгтгэснээс хойш тус бүс нутгийн Палестинчуудын газрыг төрийн өмчлөлд шилжүүлэхийн тулд Израйлын газрын дэглэм, түүнийг бүрдүүлэгч олон төрлийн хууль тогтоомж, газрын байгууллагууд, шүүхийн тогтоол болон өөр бус хууль зүйн Израйлын нэмэлт хэрэгслүүдийг ашигласан.

Үүний зэрэгцээ Израйл улс эзлэгдсэн Баруун эргийн газар, түүний дотор Палестинчуудын хувийн эзэмшлийн газрыг булаан авч, хууль бус суурингуудад хуваарилахын тулд газрын эрх зүйн иж бүрэн тогтолцоог ажиллуулдаг (2005 онд татан буулгах хүрэлх хугацаанд Газын зурваст хэрэгжүүлсэн). Израйл дахь Палестин иргэдийн өмчийн эрхийг хасахдаа Израйлын иргэний хуулийн заалтуудыг тусгасан цэргийн хууль тогтоомж болоод Баруун эрэг дэх Израйлын армийн албадлагаар хэрэгжүүлдэг газрын хууль тогтоомжийг хэрэглэхээс гадна Израйлын газар ба өмчийн харилцаатай холбоотой онц байдлын, аюулгүйн журмууд болон тухайн нутаг дэвсгэрт мөрдөгдөж байсан Осман, Их Британи, Йорданы зарим хууль тогтоомжийн ашигласан. Ингэхдээ Израйл улс тэдгээр хуулиудын заримд өөрчлөлт оруулж, эсхүл хүчингүй болгосон.⁴⁷⁹

Олон жилийн туршид хэрэглэж, өөр өөр хүрээнд хяналтаа хэрэгжүүлэх ашиглагдсан голлох хуулиудыг дор оруулав.

1950 ОНЫ ЭЗЭНГҮЙ ХӨРӨНГИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬ

1948 оны 9 дүгээр сард улс тунхагласны дараа Израйлын Төрийн Зөвлөл Палестин цагаачлагч ба дотоодын дүрвэгчдийн өмч хөрөнгийг авах зорилгоор онц байдлын хууль тогтоомжийг баталсан. 1950 онд Палестин цагаачлагчдын хөрөнгийн асуудлыг Эзэнгүй хөрөнгийн тухай хуулиар зохицуулах болсон.⁴⁸⁰ Энэ хуулиар орон гэрээсээ шахагдан гарсан, эсхүл зугтсан Палестин иргэдийн бүхий л хөдлөх, үл хөдлөх хөрөнгийн хяналтыг хэрэгжүүлэх эрхийг төрд олгосон бөгөөд тухайн иргэн Израйл улсаас өөр улсад дүрэвсэн, эсхүл Израйлын нутаг дэвсгэрт дүрэвсэн эсэхээс үл хамааран тэдгээрийг “эзгүй эзэмшигч” хэмээн тодорхойлсон. Хуулийн 1(б) заалтын дагуу:

478 On the Israeli land regime as analysed in this section, see Ahmad Amara and Zinaida Miller, “Unsettling Settlements: Law, Land, and Planning in the Naqab” in Ahmad Amara and others, *Indigenous (In)Justice: Human Rights Law and Bedouin Arabs in the Negev/Naqab*, 2012, pp. 68-125.

479 B’Tselem, *By Hook and by Crook: Israeli Settlement Policy in the West Bank*, July 2010, btsalem.org/download/201007_by_hook_and_by_crook_eng.pdf; Yesh Din, *The Road to Dispossession: A Case Study - The Outpost of Adei Ad*, 18 April 2013, bit.ly/3ogkuqz; Badil, *Ruling Palestine* (previously cited).

480 See, for example, Jeremy Forman and Alexander Kedar, “From Arab Lands to Israel Lands: The Legal Dispossession of the Palestinians Displaced by Israel in the Wake of 1948”, 1 December 2004, *Environment and Planning D: Society and Space*, Volume 22, law.haifa.ac.il/images/documents/From%20Arab%20Land%20to%20Israel%20Lands.pdf, pp. 809-830.

(б) “эзгүй эзэмшигч” гэж –

1. 16 дугаар Кислев, 5708 (1947 оны 11 дүгээр сарын 29-ний өдөр) ба 1948 оны Хууль ба Захиргааны 5708 дүгээр тогтоомжийн 9(д) хэсгийн дагуу Улсын Мужийн Консулын зарласан онц байдал зогсож, улс тунхагласныг зарласан 10 дугаар Ияр 5708 (1948 оны 5 дугаар сарын 19) өдөр хүртэл Израйлын аль ч нутаг дэвсгэрийн өмчийг дангаар эсхүл хамтран хууль ёсоор эзэмшдэг, өмчилдөг, уг хугацаанд
 - i. Лебанон, Египет, Сир, Саудын Араб, Транс-Йордан, Ирак эсхүл Иемений иргэн байсан, эсхүл
 - ii. эдгээр орнуудын нэгт эсхүл Израйлын гадна аль ч Палестины нутагт оршин сууж байсан
 - iii. Палестины иргэн байж байгаад Палестин дахь оршин суух газраа орхин явсан хүмүүсийг ойлгоно.⁴⁸¹

Иймд 1947 оны 11 сарын 29-ний өдрөөс хойш орон гэрээ орхин зугтсан, эсхүл албадан гаргасан бүх Палестин иргэд болон дээрх зүйл заалтад дурдсан Арабын улсуудын иргэдийг “эзгүй эзэмшигчид” гэж тооцон тэдний хөдлөх, үл хөдлөх хөрөнгийг Израйлын Сангийн Яамнаас томилсон Эзэнгүй Хөрөнгийг Харгалзагч нар хураан авч төрийн мэдэлд шилжүүлсэн.⁴⁸² 1948 оны 5 дугаар сарын 19-ний өдөр зарласан Израйлын “онц байдал” өнөөг хүртэл хүчинтэй байгаа тул тэдний статус одоо хүртэл “эзгүй эзэмшигчид” хэвээр байна.⁴⁸³

Дээрх хуулийн дагуу Израйл улс 4.2-оос 6.6 сая дунам (420,000 – 660,000 га) газрыг хураан авсан.⁴⁸⁴ НҮБ-ын Палестиныг Эвлэрүүлэн Зуучлах Комиссын (НҮБПЭЗК) мэдээллээр Израйл улс хувийн эзэмшлийн 4.45 сая дунам газар (1954)⁴⁸⁵, 48,559,000 барилга ба байшин (1956)⁴⁸⁶, 11,000 бизнесийн байгууллагууд (1956), 4,866,246 банкны данс⁴⁸⁷ болон тээврийн хэрэгсэл, бусад хөдлөх хөрөнгүүдийг хураажээ.

Израйлын эрх баригчид Палестинчууд эргэн ирж, газраа дахин ашиглалтаас сэргийлэхийн тулд Израйлын 1947-1949 оны мөргөлдөөний үеэр эзэнгүй орхигдсон 500 шахуй Палестин тосгодыг нурааж, Эзэнгүй Хөрөнгийг Харгалзагчид гуравдагч этгээдэд эд хөрөнгийг шилжүүлэн өгчээ. 1950 онд Хөгжлийн удирдлагын тухай хуулийг (Өмч шилжүүлэх)⁴⁸⁸ баталж, улсын ашиг сонирхлын төлөө (1953 оны Газар эзэмших хуулиар – доорхийг харна уу) Палестин цагаачдаас хураан авсан үл хөдлөх ба бусад хөрөнгийг захирах зорилготой агентлаг болох Хөгжлийн Удирдлагын Газрыг дээрх хуулиар байгуулсан.

481 State of Israel, Absentees' Property Law, passed on 14 March 1950 (an English translation is available at knesset.gov.il/review/data/eng/law/kns1_property_eng.pdf).

482 Absentees' Property Law (previously cited).

483 State of Israel, Knesset, מוריה בצמ לע הורכה [Declaring a State of Emergency], תסנכה וקיסקל [Lexicon of the Knesset], m.knesset.gov.il/about/lexicon/pages/emergency-announcement.aspx (in Hebrew, accessed on 29 August 2021).

484 For different estimates, see Jeremy Forman and Alexander Kedar, “From Arab Lands to Israel Lands: the Legal Dispossession of the Palestinians Displaced by Israel in the Wake of 1948” (previously cited), p. 812: “While estimates of Arab researchers and organizations have typically been between 5.7 million and 6.6 million dunams, former mandate and UNCCP land official Sami Hadawi reached a figure of 19 million dunams by classifying ‘state’ and ‘public’ land within Arab village boundaries as refugee land. Israeli officials and researchers have consistently estimated between 4.2 million and 6.5 million dunams”.

485 Michael Fischbach, Records of Dispossession: Palestinian Refugee Property and the Arab-Israeli Conflict, 2000, p. 52.

486 Michael Fischbach, Records of Dispossession (previously cited), p. 77.

487 Some of the accounts were later released by Israel: Michael Fischbach, Records of Dispossession (previously cited), pp. 197-208.

488 State of Israel, Law of the Authority for Development (Transfer of Properties), passed on 31 July 1950, fs.knesset.gov.il/1/law/1_lsr_209516.PDF (in Hebrew).

Хөгжлийн Удирдлагын Газар нь Палестинчуудын өмчийг ашиглан Израйл улсыг “хөгжүүлэх” үүрэгтэй. Палестин дүрвэгсдийн байшинд Еврей цагаач гэр бүлүүдийг суурьшуулсан бөгөөд Еврей шинэ суурингуудын хөгжүүлэхэд шаардлагатай газраар төрийн байгууллагуудыг хангадаг. 1950 оны Хөгжлийн удирдлагын тухай хуулиар Хөгжлийн Удирдлагын Газар нь Хөгжлийн удирдлагын газарт зөвхөн төр, ЕҮС/ККЛ, эсхүл төрөөс эрх олгогдсон байгууллагууд, тухайлбал хотын захиргаатай өмчлөх, худалдах, түрээлэх, барих, шинэчлэх, эд хөрөнгийн гүйлгээ хийх эрхийг хамтран хэрэгжүүлэх эрхийг олгосон.⁴⁸⁹

Палестин цагаачдыг газрын эрхийг шилжүүлсэн өөр нэг томоохон үйлдэл нь Израйлын засгийн газраас ЕҮС/ККЛ руу шилжүүлсэн явдал бөгөөд үүнийг өөрөөр “хоёр саяын тохиролцоо” хэмээн нэрлэдэг. Анхны сая дунам газрыг (нарийндаа бол 1,109,769 дунам) НҮБ-ын 194 дүгээр тогтоол батлагдаж Палестин цагаачлагчид нутагтаа эргэн очих эрх олгосноос 1 сарын дараа шилжүүлсэн. Дараагийн саяыг (нарийвчлал 1,271,734 дунам) 1950 оны 10 сард шилжүүлсэн⁴⁹⁰. ЕҮС/ККЛ нь дээрх газрыг Еврейн суурингууд, эсхүл ойжуулалтад бэлэн болгох чиглэлээр Израйлын засгийн газартай хамтран ажилласан. Иймд Палестины “эзгүй эзэмшигч”-ийн газрыг олон төрлийн Еврейн байгууллага, засгийн газрын агентлаг, орон нутгийн консулд шилжүүлэх, Палестинчуудын гэрт, эсхүл байранд амьдарч байсан Еврейн Израйлчуудад хөлслөх, эсхүл үйлдвэрлэл, газар тариалангийн зориулалтаар газрыг түрээслэжээ. 1950 оны байдлаар ЕҮС/ККЛ нь 2.1 сая дунам, Израйлын төр 16.7 сая дунам газрыг тус тус эзэмшиж байна.⁴⁹¹

Эзэнгүй хөрөнгийн тухай хуульд Палестины дотооддоо шахагдсан иргэдийг тодорхойлсон бөгөөд 1948 оны байдлаар 30,000 иргэн тоологдсон. Эдгээр иргэд өөрсдийн тосгод, гэрээс дотооддоо шахагдан гарч, ойролцоох Израйл дахь Палестины тосгодоод суурьшсан. Хэдийгээр тэд олон улсын хил гараагүй, бүр зарим нь хэдхэн километрийн цаана байх тосгонд амьдарч байгаа ч “эзгүй” нэр зүүж байна (Жишээлбэл Саффуригийн Палестинчууд Назаретэд, Ма’лулын Палестинчууд Яафат Аль-Назирад, Икритийнхэн Аль-Жишд суурьшсан). Эдгээр дотооддоо дүрэвсэн иргэдийг “байгаа эзгүй эзэмшигчид” хэмээн нэрлэх болсон. 1973 онд “байгаа эзгүй эзэмшигч”-дийг газар, эсхүл тосгондоо эргэн очихгүй байлгахын тулд, хэдийгээр газар нь хоосон, гуравдагч этгээд эзэмшээгүй байсан ч хамаагүй, Кнессет нөхөн олговор олгох хууль баталсан.⁴⁹² Гэвч өөрсдийн түүхэн газар нутгаа хүлээлгэн өгөхөөс татгалзсан Палестинчуудын цөөнх нь л нөхөн олговор авах хүсэлт гаргасан тул Кнессет нөхөн олговрын хүсэлт хүлээн авах хугацааг дахин гурван жилээр сунгах шаардлагатай тулгарсан.⁴⁹³

489 Absentees’ Property Law (previously cited), Article 3(4).

490 Michael Fischbach, Records of Dispossession (previously cited), pp. 63-65; Hussein Abu Hussein and Fiona McKay, Access Denied: Palestinian Land Rights in Israel, 2003, p. 72.

491 Jeremy Forman, “From Arab Land to ‘Israel Lands’: The Legal Dispossession of the Palestinians Displaced by Israel in the Wake of 1948” (previously cited).

492 Hussein Abu Hussein and Fiona McKay, Access denied (previously cited), p. 73. The law entitles the IDPs who are Israeli residents only to compensation and not restitution of their original land. See State of Israel, Absentees’ Property Law (Compensation), passed on 6 July 1973, available at nevo.co.il/law_html/law01/313_006.htm (in Hebrew).

493 Hussein Abu Hussein and Fiona McKay, Access denied (previously cited), p. 73.

ГАЛИЛЕЙГИЙН ЖҮҮДЖҮҮЛЭЛТ: ИКРИТИЙН СҮЙРЭЛ

1948 онд Израйлын арми хойд Израйлын Акрын зүүн хойно орших Палестины Икрит⁴⁹⁴ тосгоны 600 гаруй иргэдийг Израйлын гэр орноо “түр” орхин явах зааварчилгаа өгсөн. Тосгоныг Батлан хамгаалахын (Онц байдал) журмаар цэргийн бүс болгон тунхагласан тул тэдгээр иргэд одоог хүртэл нутагтаа эргэн очиж чадаагүй байна.⁴⁹⁵ Иргэд Израйлын нутагтаа буцаж очих тухай гомдлыг Израйлын Дээд Шүүхэд хандан гаргаж ялалт байгуулсан. Гэвч Израйлын Батлан Хамгаалахын Яам шийдвэрийг гүйцэтгэхээс татгалзсан. Харин цэргийн шинэ тогтоол гаргаж 1951 онд тухайн газарт байрлах сүм хийд, оршуулгын газраас (тэд одоог хүртэл бүрэн бүтэн хэвээр байдаг) бусад бүх байгууламжийг нь сүйтгэсэн. Икритэд явуулсан энэхүү ажиллагааг Палестинчууд өөрсдийн урьд амьдарч байсан тосгод руу эргэн очих боломжгүй болгох зорилгоор явуулжээ.⁴⁹⁶ Икритийн өмнөх оршин суугчид нутагтаа эргэн очихын тулд Дээд Шүүхэд удаа дараа гомдол гаргаж, улс төрийн лобби хийсэн. Тэд хамгийн сүүлд 2003 онд уугуул нутагтаа буцах, эсхүл ядахдаа улсын ашиглахгүй байгаа газруудад ойрхон амьдрах тухай гомдол гаргасан.⁴⁹⁷ Улсын дээд шүүхээс “Улсын аюулгүй байдлын нөхцөл байдал нь тэдний хүсэлтийг хангахгүй байх үндэслэл” гэсэн засгийн газрын тайлбарыг үндэслэн Палестинчуудын уугуул нутагтаа очих тухай гомдлыг хэрэгсэхгүй болгож, оронд нь нөхөн олговор санал болгосон байна.⁴⁹⁸ Засгийн газрын зүгээс дээрх хүсэлтийг хүлээн авбал бусад дотоодын дүрэвэгчдэд далайцтайгаар нөлөөлж, бүгд уугуул нутагтаа эргэн очихыг шаардах болно гэдгийг ахин илэрхийлжээ.⁴⁹⁹

Одоогийн Икритийн суурин 1500 хүнээс бүрдэх ба 20 километрийн цаадах Аль-Рамены тосгонд дийлэнх нь амьдардаг. Уугуул нутагтаа эргэн очих эрхийг олгохоос Израйл улс татгалзаж байгааг үл харгалзан оршин суугчид 1970 оноос хойш уг газартаа шашины болон нийгмийн үйл ажиллагаанууд зохион байгуулж байна. Икрит руу буцаах ажлыг зохион байгуулж буй Икритийн суурингийн идэвхитэн Шадиа Муркос Сбейт Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ: “Оршуулгын газар, сүм хийдүүд их чухал, учир нь бид амьдралын хүрдийг оршоохын (хадгалах) тулд хурим болоод оршуулгын ажлыг зохион байгуулдаг.”⁵⁰⁰

Шадиа Муркос Сбейт 1990 оноос хойш бусад залуу гишүүдийн хамтаар сууринд эргэн ирэх тэмцэлд оролцож байгаа ба тосгонд кэмп үүсгэсэн нь буцан нутагших нэг арга нь юм. Тэр хэлэхдээ:

Бид тэмцлийнхээ [шахагдан гарсны эсрэг] өөр нэгэн хэлбэр болгож “буцах кэмпүүд” эхлүүлсэн. Бид засгийн газар эсхүл шүүхийг тоолгүйгээр тосгондоо эргэн очих, харьяалагдах нь цөм болсон өөр тэмцлийг хүссэн тул тосгондоо амьдрахаар нүүн ирсэн. Бид дан ганц газрынхаа төлөө бус суурингийнхаа төлөө тэмцэхийг хүссэн. Энэ тэмцэл маань одоог хүртэл үргэлжилж байгаа.

494 Al Jazeera, “The Return to Iqrit”, 9 June 2013, aljazeera.com/features/2013/6/9/the-return-to-iqrit

495 Uladzislau Belavusau and Aleksandra Gliszczynska-Grabias, Law and Memory: Towards Legal Governance of History, 2017, p. 359.

496 Noura Erekat, Justice for Some: Law and the Question of Palestine (previously cited), p. 56.

497 Uladzislau Belavusau and Aleksandra Gliszczynska-Grabias, Law and Memory: Towards Legal Governance of History (previously cited), p. 359.

498 Uladzislau Belavusau and Aleksandra Gliszczynska-Grabias, Law and Memory: Towards Legal Governance of History (previously cited), p. 359; Haaretz, “High Court Rejects the Right of Ikrit Refugees to Return Home”, 26 July 2003, haaretz.com/1.5486435

499 Haaretz, “High Court Rejects the Right of Ikrit Refugees to Return Home” (previously cited).

500 Amnesty International, interview by voice call with Shadia Murqos Sbeit, 10 August 2020.

Израйлын үргэлжилсэн эсэргүүцэл, зогсоох гэсэн үйлдлүүдийг үл харгалзан тус бүлгийн тосгондоо эргэн ирэх аян үргэлжилсээр байна. Шадиа Муркос Сбейт мөн нэмж хэлэхдээ:

Бидний хүүхдүүд одоо тэмцлийн нэг хэсэг болсон. Гэхдээ [Израйл] засаг захиргаа тэднийг сүмийн гаднах газарт юу ч бариулахгүй байсаар л байна. Зарим идэвхитнүүдийг цагдаа нар онилж, заримд нь тосгоноос хол байх тушаал ирсэн. Эрх баригчид сүмийн гадна байх юуг ч хураан авч, идэвхитнүүдийн тарьсан болгоныг үндсээр нь сугалж байна. Нэг удаа захиргааныхан тэдний авчирсан илжигийг холдуулж, [тэдний] барьсан тахианы оромжийг нураах тушаал гардуулж өгсөн. Энэ бүхнээс үл хамааран хүмүүс [нутагтаа] буцахын тулд үргэлжлүүлэн тэмцсээр байна.

Израйлын Галилей бүс нутаг дахь өөрийн уугуул Палестины Икрит тосгонд 2011 оны 12 сарын 25-ны Зул сарын баярын үеэр зочлохдоо нураасан байшингийн эзний нэрийг тавих гэж Палестин эр чулуун дунд алхалж байна © Ахмад Гарабли / Францын Хэвлэлийн агентлаг, Гетти (Getty) зургууд

Икрит тосгоны дотооддоо шахагдсан иргэдийн хэрэг нь Израйл цэргийн дэглэмээ ашиглан Палестинчуудын өмчлөх эрхийг хязгаарлаж, төрөлх орон гэр, тосгоддоо буцахаас сэргийлж байгаагийн тод жишээ бөгөөд тухайн үеийн албадлагын цэргийн дэглэм нь аюулгүй байдлыг хангах зорилготой гэх тайлбарыг няцааж, Эзэнгүй хөрөнгийн тухай хуулийн далбаан дор Палестинчуудын эд хөрөнгийг улс хураан авах боломж олгосон нь харагдаж байна.

Эзэнгүй хөрөнгийн тухай хуулиар мөн Израйл дахь “орхигдсон” хөрөнгийг вакф хэмээн тодорхойлсон нь Исламын хуулиар хувь хүн эсхүл бүлэг этгээдийн хандивласан, байгууллагын буяны зорилгоор эзэмшиж буй өмч буюу хандив юм. Энд Муслимийн ариун газар, байшин, худалдааны төв ба бусад барилгууд, бизнес болон фермийн газрууд багтана. Эдгээрийг улсад хураан авч, Эзэнгүй хөрөнгийн харгалзагчид

шилжүүлсэн.⁵⁰¹ Нийт хандивын өмчүүдийн 85 хүртэлх хувийг Эзгүй хөрөнгийг харгалзах байгууллагад шилжүүлэн өгсөн.⁵⁰² 1948 он хүртэл Муслимийн Дээд Консул хандивын өмчүүдийг захирдаг байсан. Уг консулын дийлэнх гишүүд цагаачлан гарсан тул түүнийг “эзгүй” гэж Израйл улс үзсэн. Хурагдсан хандивын хөрөнгийн статистик тодорхой биш байгаа ч их хэмжээгээр тоологдох бөгөөд Османы үеэс хойших Палестины уламжлалын нэг хэсэг юм. Нэгэн академик судалгаанд 1948 оны байдлаар нийт тариалангийн талбайн 20 гаруй хувь нь хандивын газар байсан тухай дурджээ.⁵⁰³

Хандивын өмчүүдийг олноор булаан авсныг эсэргүүцсэн тэмцэл Израйлын шүүх хүртэл өрнөсөн. Зарим хандивын хөрөнгүүд хүмүүс эсхүл холбоодын нэр дээр итгэмжлэлийн үндсэн дээр бүртгэлтэй, зарим нь шашины талбайнууд байсан зэргээс үүдэн дээрх асуудал нарийн, төвөгтэй байсан тул Эзэнгүй Хөрөнгийн Харгалзагч байгууллага зарим хандивын газрын захиран зарцуулах эрхийг Шашны асуудал эрхэлсэн яаманд шилжүүлсэн. Гэвч энэ шийдвэрээсээ бултахын тулд 1965 онд Кнессет хуулийн нэмэлт өөрчлөлт баталж, анх хандивласан үеийн аливаа нөхцөл, шаардлагыг үл харгалзан хандивын хөрөнгийг шууд Эзэнгүй Хөрөнгийн Харгалзагч байгууллага руу шилжүүлэх эрхийг нөхөн олгосон.⁵⁰⁴

Зүүн Иерусалимыг нэгтгэсний дараа Израйлын засаг захиргаа Палестинчуудын газар, цагаачдын хөрөнгийг үргэлжлүүлэн хураахын тулд Эзэнгүй хөрөнгийн тухай хуулийг хэрэгжүүлсэн. 1968 онд Израйлын ерөнхий прокурор Баруун эрэгт үлдэн хоцорсон Палестинчуудын өмчийг хураан авахгүй байх удирдамж гаргасан хэдий ч үүнд Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрээс цагаачлан гарсан Палестинчууд болон арабуудын өмчийг хамааруулаагүй байна.⁵⁰⁵ Хоёр жилийн дараа Израйл улс Хууль зүйн ба захиргааны хэргийн тухай хуулийг баталж, нэмэгдэн орсон Зүүн Иерусалимд Израйлын хууль тогтоомж, тэр дундаа Эзэнгүй хөрөнгийн тухай хуулийг хэрэгжүүлэни болсон.⁵⁰⁶ 1977 он хүртэл Иерусалимд энэ хуулийг хязгаарлагдмал түвшинд ашиглаж байв. Харин Ликуд нам засгийн эрхэнд гарахад ерөнхий сайд Менахем Бегин бодлогод өөрчлөлт оруулж, 1977 оны 12 дугаар сард Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрүүдэд орших Палестинчуудын өмчийг оролцуулан бүх “эзэнгүй өмчүүдийг” хураахыг зөвшөөрсөн байна.

501 Hussein Abu Hussein and Fiona McKay, Access denied (previously cited), pp. 76-80.

502 Hussein Abu Hussein and Fiona McKay, Access denied (previously cited), p. 77.

503 Michael Dumper, *Islam and Israel: Muslim Religious Endowments and the Jewish State*, 1994, p. 29. See, for example, Hussein Abu Hussein and Fiona McKay, Access denied (previously cited), pp. 76-80; Michael Fischbach, *Records of Dispossession* (previously cited), pp. 39-40.

504 Hussein Abu Hussein and Fiona McKay, Access denied (previously cited), p. 78; State of Israel, Absentees' Property (Amendment 3) (Release and Use of Endowment Property) Law, passed on 2 February 1965, available at nevo.co.il/law_html/law14/law-0445.pdf (in Hebrew) (an unofficial English translation is available at web.archive.org/web/20091028101706/geocities.com/savepalestinenow/israellaws/fulltext/absenteeproperty1650202.htm). Cemeteries, in particular, were subjected to extensive violations following their expropriation. For example, the Mamilla or Maman Allah cemetery in Jerusalem was largely destroyed for construction of the Museum of Tolerance. The cemetery was expropriated as absentees' property and then allocated to a company to build the museum. See Campaign to Preserve Mamilla Jerusalem Cemetery, "Petition for Urgent Action on Human Rights Violations in Mamilla Cemetery by Israel", 10 February 2010, ccrjustice.org/files/MAMILLA%20_FinalSubmission.pdf. Another example is the cemetery of Al-Sheikh in Haifa. See *Globes Magazine*, תביעה להחזרת מקום הקבר המזעזע לארשי הנדל"ן [The Battle over the Dead: "The State of Israel is Taking God's Role"], 18 January 2018, globes.co.il/news/article.aspx?did=1001219181 (in Hebrew).

505 Adalah, תביעה להחזרת מקום הקבר המזעזע לארשי הנדל"ן [Request for permission to join as amici curiae in petitions against the application of the Absentees' Property Law in East Jerusalem], 4 July 2013, adalah.org/uploads/oldfiles/Public/files/Amicus%20Opinion_August_2013.pdf (in Hebrew).

506 State of Israel, Legal and Administrative Matters (Regulation) Law (Consolidated Version), passed on 5 August 1970 (an English translation is available at nevo.co.il/law_html/law150/laws%20of%20the%20state%20of%20israel-24.pdf).

Израиль Иерусалим дахь орон нутгийн хил хязгаараа хөдөлгөж, Зүүн Иерусалимыг нэгтгэх тухай шийдвэр нь шинээр нэмэгдсэн газар нутагт өмчтэй эсхүл өмчийн хэсэгтэй байсан Баруун эргийн Палестинчуудын амьдралд сөргөөр нөлөөлсөн. Израйлын албаныхан зарим тохиолдолд Палестин эздийнх нь гэр хэдхэн метрийн цаана байрлаж байхад хөрөнгийг нь “эзэнгүй хөрөнгө” хэмээн үзэж булаан авсан.

Зүүн Иерусалимаас хураасан хөрөнгийг хувь хүмүүс ба Еврей суурьшигчдын байгууллага, тэр дундаа Атерет Коханим (урьд нь Атерет Иерушалаим гэж нэрлэдэг байсан) ба Элад-Ир Давидын Сан (Элад)-д шилжүүлэн өгөхөд гүйцэтгэсэн Израйлын засгийн газрын үүрэг оролцооны талаарх асуудал нь улсын сангийн ашиглалтыг шалган нягтлах яамд хоорондын комиссыг 1992 онд байгуулах хүртэл олон нийтийн анхааралд өртөөгүй.⁵⁰⁷ Дээрх хоёр байгууллага хоёул Зүүн Иерусалимд Еврейн хяналтыг хэрэгжүүлэх, голчлон Хуучин хотод болон Палестин дүүргүүдэд Еврейчүүдийг суурьшуулахад голлох үүрэг гүйцэтгэсэн (5.4.3 “Палестинчуудаас хураан авсан газрыг Еврейчүүдийг суурьшуулахын тулд ялгаварласан хуваарилалт хийж байгаа нь” хэсгийг харна уу). Яамд хоорондын комисс 68 хөрөнгийг шалгаж үзсэний дийлэнх нь хураагдсан “эзэнгүй хөрөнгө” байсан байна.⁵⁰⁸

1980, 1990-ээд онуудад Израйлын Дээд Шүүх Эзэнгүй хөрөнгийн тухай хуулийн хэрэгжилт нь хууль ёсных хэмээн баталсан⁵⁰⁹ хэдий ч 2005 онд тухайн үеийн улсын ерөнхий прокурор Менахем Мазуз хэлэхдээ: Баруун эрэгт амьдарч байгаа бөгөөд Зүүн Иерусалимд өмч эзэмшдэг Палестинчуудыг “эзгүй” гэх нь “ёс төдий” бөгөөд дээрх тохиолдолд хуулийг хэрэгжүүлэхэд хэд хэдэн эрх зүйн хүндрэлтэй асуудал тулгарч байна гэжээ.⁵¹⁰ Тиймээс эрх баригчид Зүүн Иерусалимын “эзэнгүй хөрөнгө”-ийг хураан авах, эсхүл чөлөөлөхийг баталдаг тусгай комиссыг хуулиар байгуулах ёстой гэж шийдсэн.⁵¹¹ Гэтэл түүний дараах улсын ерөнхий прокурор Йехуда Вайнштейн 2010 онд дээрх байр суурийг өөрчилж, хууль урьдын адил хэрэгжих ёстой хэмээн мэдэгдэв. 2015 оны 4 дүгээр сард Израйлын Дээд Шүүх Баруун эрэгт амьдарч байгаа Палестинчуудын Зүүн Иерусалим дахь хөрөнгийн харилцаанд Эзэнгүй хөрөнгийн тухай хууль үйлчлэхийг дахин баталгаажуулж, хуулийн дагуу гүйцэтгэсэн өмнөх өмчлөх эрхийг хассан бүхий л шийдвэрийг хууль ёсны хэмээн үзжээ.⁵¹² Үр дүнд нь улс төрийн шүүмжлэлийг үл харгалзан Баруун эрэгт амьдарч байгаа Палестинчуудын эзэмшлийн Зүүн Иерусалим дахь эд хөрөнгийг хураан авахад Эзэнгүй хөрөнгийн тухай хуулийг ашигласаар байна.⁵¹³ Түүнчлэн уг хууль нь Зүүн Иерусалимд Еврейчүүдийн суурьшлыг нэмэгдүүлэх нэг

507 Ateret Yerushalayim, About the Yeshiva, ateret.org.il/english/about (accessed on 27 August 2021).

508 HaMoked, תהליך מימוש חוק תלזה [The Application of the Absentees' Property Law in East Jerusalem], 1 October 2013, hamoked.org.il/Document.aspx?dID=Documents3449 (in Hebrew).

509 State of Israel, Supreme Court, Levi and others v. Afaneh and others, Civil Appeal 54/82, decision, 19 February 1986; HCl, Golan v. The Special Committee, Case HCl 4713/93, judgment, 7 September 1994, referring to Article 29 of the Absentees' Property Law. It should be noted that the Jerusalem District Court ruled in one case against the legality of the law, and the decision was appealed by the state. However, both parties reached an agreement and the appeal was cancelled. Thus no new decision on the legality of the law was made: State of Israel, Supreme Court, The Custodian of Absentee Property v. Daqa Noha and others, Case Civil Appeal 2250/06, decision, 13 February 2014.

510 Adalah, “Request for permission to join as friend of the court in petitions against the application of the Absentee Property Law in East Jerusalem” (previously cited).

511 State of Israel, Ministry of Justice, הודעה שמהיכל הנדמה מטעם ונדע תעודה [Announcement of update regarding absentee property on behalf of the State to the Supreme Court], Position of the State Attorney, 29 August 2013, justice.gov.il/Publications/NewsOld/Pages/NichseyNifkadim.aspx (in Hebrew).

512 Supreme Court, The Custodian of Absentee Property v. Daqa Noha and others (previously cited); NRC, The Absentee Property Law and its Application to East Jerusalem, February 2017, nrc.no/globalassets/pdf/legal-opinions/absentee_law_memo.pdf

513 Ir Amim, חוק תלזה [Absentees' Property Law in Jerusalem], bit.ly/2VuCh1l (in Hebrew).

хэрэгсэл болсоор байна.⁵¹⁴

Эзэнгүй хөрөнгийн тухай хуулийг Зүүн Иерусалимын Палестинчуудын хөрөнгийн харилцаанд хэрэгжүүлдэг ч Еврейчүүдэд үйлчлэхгүй байгаа нь ялгаварлан гадуурхсан бодлого гэдгийг илтгэнэ.⁵¹⁵ Өмнө нь Зүүн Иерусалимын Еврей эздийн өмч байсан үл хөдлөх хөрөнгүүдийг Израйлын эрх баригчид хавьгүй илүү нааштайгаар шийдвэрлэдэг нь уг дүгнэлтийг батална. 1973 онд Кнессет Иерусалим дахь 1948 оноос өмнө Еврейн эзэмшлийн бүх хөрөнгийн талаарх харилцааг зохицуулдаг 1970 онд батлагдсан Хууль зүй ба захиргааны хэргийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан. Дээрх нэмэлт, өөрчлөлтийн дагуу Йорданы Дайсны Өмчийн эрхлэн хамгаалалтад байсан буюу 1948 оноос өмнө зүүн Иерусалим дахь еврейчүүдийн өмч хөрөнгийг өмчлөгч нь эрхлэн удирддаггүй, эсхүл өмчлөгчийг нь тодорхойлор боломжгүй эд хөрөнгийг удирдах чиг үүрэг бүхий Ерөнхий Харгалзагч буюу Израйлын Хууль зүйн яамны харьяа байгууллагын даргад шилжүүлсэн.⁵¹⁶ Еврей эздийн эд хөрөнгийг өмчлөгч, эсхүл хууль ёсны өв залгамжлагч нарын хүсэлтээр Ерөнхий Харгалзагчаас буцаан шилжүүлэхээр хуульчилсан.⁵¹⁷ Гэвч дээрх хууль зөвхөн хөрөнгө өмчлөгч Еврей иргэдэд үйлчлэх ба Палестинчууд, тухайлбал Баруун Иерусалимын хөрөнгөө 1948 оноос хойш хураалгасан хүмүүст үйлчлэхгүй. Тийсээс уг хууль нь Еврей хөрөнгө эзэмшигч нарт л ашигтай нөхөх олговрын төлөвлөгөө гэдэг нь ойлгомжтой байна. Мөн 1947-1949 оны мөргөлдөөний үеэр дайжсан Еврей жинхэнэ эзэмшигч нарт Израйл улс оршин суух орон байраар 1948 оноос хойш хангаж байгааг энд дурдах нь зүйтэй.⁵¹⁸

Израйлын засаг захиргаа Эзэнгүй Хөрөнгийн тухай хуулийг ашиглан Израйл болон Зүүн Иерусалимд Палестины цагаачдын 10,000 гаруй дэлгүүр, 25,000 байшин, нийт үржил шимтэй газар нутгийн 60 хувийг хураажээ.⁵¹⁹

1953 ОНЫ ГАЗРЫГ ХУРААН АВАХ ТУХАЙ ХУУЛЬ

Олон тооны хөрөнгийг улсын өмч болгох үйл ажиллагаа нь Палестины цагаач, шахагдсан Палестин иргэдээр хязгаарлагдаагүй юм. Израйл улс байгуулагдсан эхний он жилүүдэд Эзэнгүй хөрөнгийн тухай хуульд хамаарагдахгүй Палестин иргэдийн хувийн эзэмшлийн үржил шимтэй нилээд их хэмжээний газрууд үлдсэн байв. Эрх баригчид эдгээр газруудыг хураан авч, улсын мэдэлд шилжүүлэх өөр аргуудыг ашиглах гэж эрэлхийлэв. Үүний тулд 1947-1949 оны мөргөлдөөний дараа онц байдлын журмуудыг ашиглан Израйлын арми, улс, шинэхэн байгуулагдсан Еврейн суурингуудын хяналтанд орсон газруудыг хураах ажлыг 1953 оны Газар эзэмших хуулиар нөхөн “хуульчилсан”. Уг хууль цаашид газар хураалтын хууль зүйн үндэс болсон.

Израйлын засаг захиргаа анхандаа 1945 оны Их Британий хэрэгжүүлсэн Батлан хамгаалахын (Онц байдлын) журмуудыг ашиглан Палестинчуудыг нутагтаа эргэн ирж, фермийн аж ахуй эрхлэхээс сэргийлэхийн тулд зарим талбайг “хаалттай бүс” болгон

514 NRC, The Absentee Property Law and its Application to East Jerusalem (previously cited); Ir Amim, Absentees against their will: Property expropriation in East Jerusalem under the Absentee Property Law (previously cited).

515 Ir Amim, Absentees against their will: Property expropriation in East Jerusalem under the Absentee Property Law, July 2010 ir-amim.org.il/sites/default/files/Absentees_against_their_will.pdf

516 This is a separate role from the Custodian of Absentee Property, who is an appointee of Israel's minister of finance.

517 Peace Now, Systematic dispossession of Palestinian neighborhoods in Sheikh Jarrah and Silwan, January 2019, peacenow.org.il/wpcontent/uploads/2019/01/Legal-papaer-batan-sheikh-jarrah-eng.pdf

518 Peace Now, Systematic dispossession of Palestinian neighborhoods in Sheikh Jarrah and Silwan (previously cited).

519 Jewish News, “Why we need to speak about the Absentee Property Law”, 5 July 2020, blogs.timesofisrael.com/why-we-need-to-speakabout-the-absentee-property-law

зарласан (5.3.4 “Цэргийн захиргаадалт ашиглах” хэсгийг харна уу).⁵²⁰ 1949 оны Израйлын хэрэгжүүлсэн Онц байдлын хууль журмууд (Аюулгүй бүсүүд) нь Батлан Хамгаалахын Яаманд аюулгүй бүс зарлаж, тэндээс хүмүүсийг нүүлгэх шилжүүлэр тушаал гаргах бүрэн эрхийг олгосон. Тухайлбал, Икрит, Бираим тосгодын Палестинчуудын албадан нүүлгэн шилжүүлэлтийг дээрх хуулийн дагуу явуулсан.⁵²¹ 1948 оны Онц байдлын хууль журмууд (орхигдсон газруудыг хагалах, ашиглагдаагүй усны нөөцийг ашиглах) нь Хөдөө аж ахуйн яаманд хагалаагүй газруудыг хяналтандаа авах эрх олгосон.⁵²² 1949 оны Онц байдлын үед газрыг улсын мэдэлд авах (Журам) хуулинд “улсын батлан хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдал, олон нийтийн үйлчилгээнд нэн шаардлагатай хангамж, дайны улмаас хөдөлмөрийн чадамжаа алдсан, ахмад дайчдыг орогнуулах зорилгоор” газар болон байшинг “улсын мэдэлд авах” эрхийг олгосон.⁵²³

Онц байдлын хуулиар авсан газар, бусад хөрөнгийг Еврейн суурин, албан байгууллагууд хянаж, ашиглаж байна. Гэвч жинхэнэ Палестин эзэмшигч нарт газрын хууль ёсны эрх нь байсаар байсан. Иймээс 1953 онд Газар эзэмших тухай хуулиар Палестин эздийн газрыг хураан авч, газрын эрхийг хүчингүй болгосон. Дээрх хуульд зааснаар газрыг дараах нөхцөлд улсын газар хэмээн бүртгэгдэж болно:

1. 1952 оны 4 дүгээр сарын 1-ний өдрийн байдлаар гуравдагч этгээдийн эзэмшилд байгаагүй;
2. 1948 оны 5 дүгээр сарын 14-нөөс 1952 оны 4 дүгээр сарын 1-ний өдрийн хооронд хөгжүүлэлт, суурин эсхүл аюулгүй байдлын зорилгоор улс ашиглаж, эсхүл хуваарилсан байсан, ба
3. дээрх зорилгуудын аль нэгэнд шаардлагатай байгаа хэвээр бол.

Сангийн яамнаас олгосон гэрчилгээгээр дээрх нөхцлүүд хангагдаж байвал газрыг Хөгжлийн Ерөнхий Газарт шилжүүлнэ. Газар хураах тухай хуулийн дагуу Израйл улс 1.25 сая дунам газар хурааснаас 137,400 дунам нь Бедуин, Негев/Накабынх байна.⁵²⁴ Энэ хуулиар багахан хэмжээний нөхөн олговор олгохоор зохицуулсан хэдий ч маш цөөн тооны Палестинчууд энэ тухай өргөдөл гаргажээ. 2000 оны байдлаар Газар хураах тухай хууль болон Эзэнгүй хөрөнгийн тухай хуулийн дагуу хураагдсан нийт газраас зөвхөн 205,669 дунам газарт 15,975 нөхөн олговор авах хүсэлтийг Палестинчууд гаргажээ.⁵²⁵ Өргөдөл гаргагч нарын тоо бага байгаа шалтгаан нь Палестинчууд Израйл улс газрыг нь хураасныг хууль ёсны гэж үзэхээс татгалзсаных юм. Цаашлаад, санал болгож буй нөхөн олговор нь газрын бодит үнээс хамаагүй доогуур байна.⁵²⁶

1943 ОНЫ ГАЗРЫН (НИЙТИЙН ХЭРЭГЦЭЭГ ҮНДЭСЛЭН АВАХ) ТОГТООЛ

1967 онд Израйл ба Зүүн Иерусалимын Палестин иргэдийн эзэмшилд байсан газрыг хураахдаа ашигласан өөр нэг хуулийн арга нь 1943 оны Их Британий үеийн Газрын (нийтийн хэрэгцээг үндэслэн авах) тогтоол юм. Дээрх тогтоол нь “нийтийн хэрэгцээ”-

520 British Mandate Government of Palestine, Defence (Emergency) Regulations, 1945, Regulation 125, imolin.org/doc/amlid/Israel/The_Defence_Emergency_Regulations_1945.pdf

521 Hussein Abu Hussein and Fiona McKay, Access denied (previously cited), p. 81.

522 These regulations were repealed in 1984. See Hussein Abu Hussein and Fiona McKay, Access denied (previously cited), p. 81.

523 Hussein Abu Hussein and Fiona McKay, Access denied (previously cited), p. 81.

524 Negev Coexistence Forum for Civil Equality (NCF), The Bedouin-Arabs in the Negev-Naqab Desert in Israel, August 2009, tbinternet. ohchr.org/Treaties/CCPR/Shared%20Documents/ISR/INT_CCPR_NGO_ISR_99_9205_E.pdf, p. 36.

525 Hussein Abu Hussein and Fiona McKay, Access denied (previously cited), p. 82.

526 Hussein Abu Hussein and Fiona McKay, Access denied (previously cited), p. 82.

нд зориулан газрыг хураах, хүссэн зорилгодоо нийцүүлэн асуудлыг тодорхойлох өргөн хэмжээний эрх мэдлийг яаманд олгосон. Яам тодорхойлолт гаргахад нарийн мэдээлэл шаардахгүй ба нөхөн олговрыг олгосон даруйд улс газрыг түр ашиглах, эсхүл байнгын өмчлөлдөө авдаг.⁵²⁷ Уг тогтоол нь Палестинчуудын эзэмшилд хэвээр байсан газруудыг бусад хууль, журамд заагаагүй нийтийн хэрэгцээнд авах төрөл бүрийн үндэслэлээр хураан авах боломж олгож байна. Израйл улс “нийтийн хэрэгцээг үндэслэн” газрыг хураах эрхээ хэтрүүлэн ашиглаж, Палестинчуудаас Израйлгазрыг нь шилжүүлэн авч, зөвхөн Еврейн Израйлчууд ба байгууллагуудад давуу эрх олгосон.

Тогтоолыг 1950-аад оны дунд үеэс “Галилейг жүүджүүлэх” засгийн газрын төлөвлөгөөний нэг хэсэг болгон түлхүү ашиглаж эхэлсэн.⁵²⁸ Галилей дэх голчлон Палестинчууд байх бүсүүдийн хооронд нь Еврейн Израйлчуудын томоохон хот болон тосгодыг (жишээ нь дээд Назарет, Маалот ба Кармил) барихаар төлөвлөсөн нь Палестин суурингуудыг газар зүйн хувьд зэргэлдээ оршин байхаас сэргийлж байна.⁵²⁹

1950 оны сүүлээс хувийн эзэмшлийн Палестины томоохон талбай газруудыг Еврейн хот, тосгод, суурингууд хөгжүүлэх зорилгоор хурааж, ЕҮС/ККЛ-д хуваарилахын тулд дээрх тогтоолыг ашигласан. Жишээлбэл 1957 онд Дээд Назаретын Еврей тосгоныг байгуулах зорилгоор Назаретын ба эргэн тойрных нь тосгодын Палестин газар эзэмшигчдээс 1,200 дунамыг хууль тогтоомж ашиглан Израйлын засаг захиргаа хураажээ.⁵³⁰ Мөн уг хуулийг ашиглан Галилейн Палестин тосгодын эргэн тойронд байрлах газраас 20,000 дунам газрыг хураах үед эсэргүүцлийн хөдөлгөөн үүсч, 1976 оны 3 дугаар сарын 30-ны өдөр Израйлын цэргүүд жагсаалд оролцсон зургаан Палестин иргэний амь насыг хөнөөж, 100 гаруй хүнийг шархдуулсан.⁵³¹ Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн Палестинчууд жил бүр дээрх өдрийг дурсан санаж Газрын Өдөр хэмээн тэмдэглэдэг.

Дээрх тогтоолын дагуу Израйл дахь Палестины хүн амаас 1.2-1.3 сая дунам газрыг Израйл булаан авсан.⁵³² Израйлын газар зохион байгуулалтын талаарх 1992 оны тайланд тэмдэглэснээр Израйлын Газрын Захиргаа байгууллага Израйл улсын газар захиран зарцуулах засгийн газрын агентлаг тогтоомжийг хэрэглэн 1.85 сая дунам газар албадан авсны 92% нь Палестинчуудын хувийн эзэмшлийн газар байсан хэмээн нэгэн судалгаанд дурджээ.⁵³³

2001 онд Израйлын Дээд шүүхээс Карсикийн гэгдэх хэргийг шийдвэрлэхдээ 1943 оны тогтоолын дагуу хураасан Израйлын Еврей эзэнтэй газрын тухай тогтоомж үйлчлэхгүй байх үндэслэлийн талаарх түүхэн тогтоол гаргасан. Карсикийн хэргийг газрын жинхэнэ Еврей эздийн өв залгамжлагчид үүсгэсэн юм. Улсын дээд шүүхийн есөн шүүгч шийдвэрийн үндэслэлийг тус тусдаа гаргасан ба үүнд хэрвээ газар хураах үндэслэл үгүй болсон тохиолдолд нэмэлтээр (цааш тодорхойлох) дүрэмд тусгагдаагүй бол хураах шийдвэр нь хүчингүй болж жинхэнэ эзэнд газрыг эгүүлэх шилжүүлэх ёстой гэжээ.⁵³⁴ Дээрх шийдвэрийг Палестин иргэдээс хураан авсан газруудад нөлөө үзүүлэхээс

527 Hussein Abu Hussein and Fiona McKay, Access denied (previously cited), pp. 86-89; and David Kretzmer, The Legal Status of The Arabs in Israel, 1990.

528 Hussein Abu Hussein and Fiona McKay, Access denied (previously cited), p. 86.

529 Hussein Abu Hussein and Fiona McKay, Access denied (previously cited), pp. 86-87.

530 Hussein Abu Hussein and Fiona McKay, Access denied (previously cited), pp. 86-89.

531 Hussein Abu Hussein and Fiona McKay, Access denied (previously cited), pp. 86-89.

532 Adalah, Land Acquisition Law (Actions and Compensation), adalah.org/en/law/view/533 (accessed on 15 September 2021).

533 Hussein Abu Hussein and Fiona McKay, Access denied (previously cited), p. 88.

534 HCl, Karsik and Others v. Israel Lands Authority and Others, Case HCl 2390/96, judgment, 13 February 2001, versa.cardozo.yu.edu/sites/default/files/upload/opinions/Karsik%20v.%20State%20of%20Israel.pdf

сэргийлж Кнессет Карсикийн тогтоолыг үгүйсгэсэн хууль баталсан. 1943 оны Газрын (нийтийн хэрэгцээнд үндэслэн авах) тогтоолд оруулсан 2010 оны нэмэлт, өөрчлөлтөөр тухайн газрыг анх хураан авсан зорилгоор ашиглаж байгаа эсэхээс үл хамааран Израйл улсын хууль ёсны өмч байна гэдгийг баталгаажуулсан.⁵³⁵ Хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтөөр хураан авсан газрыг Сангийн Яам Еврейн байгууллагууд зэрэг гуравдагч этгээдэд худалдах эрх өгчээ.⁵³⁶ Адалагийн баримтжуулснаар дээрх нэмэлт, өөрчлөлтийн гол зорилго нь “нийтийн хэрэгцээг үндэслэн” хураасан боловч тухайн зорилгоор ашиглаагүй газрыг Палестин эзэмшигчид буцаан авах нэхэмжлэл гаргахаас сэргийлэх юм.⁵³⁷

ПАЛЕСТИНЫ ЭЗЛЭГДСЭН НУТАГ ДЭВСГЭР ДЭХ ЦЭРГИЙН ТОГТООЛУУД

Дээр дурдсанчлан, Израйл улс Зүүн Иерусалимаас цааш Баруун эрэг хүртэлх Палестинчуудын газрыг хураан авч, хараа хяналтандаа байлгахын тулд онц байдлын болон цэргийн хууль тогтоомжийг ашигласан бөгөөд Израйлын суурингууд барьж, өргөтгөх, холбогдох дэд бүтэц барих, үндэсний парк, археологийн талбай, цэргийн “галын бүс” байгуулах зэрэг аргуудыг хэрэглэжээ. Баруун эрэг ба Газын зурвасыг эзлэн авсан эхний арван жилд Израйлын эрх баригчид Палестины хувийн эзэмшлийн газруудыг хураан авахдаа төрийн өмчид шилжүүлэх (эсхүл газар хураах), өмчийн эрхийг хасах, эзэнгүй хөрөнгө хэмээн шийдвэр гаргах, газрыг “хаалттай цэргийн бүс” болгох зэрэг шийдвэрүүд ашиглаж байсан.⁵³⁸ Улсын Дээд Шүүх дээрх арга хэмжээг хууль ёсны хэмээн шийдвэрлэсэн бөгөөд ингэснээр суурин газруудыг хуулийн дагуу байгуулсан эсэх асуудлыг нэг мөр болгосон.⁵³⁹ Хувь эзэмшлийн газрыг хураан авч суурин байгуулсан нь аюулгүйн (байдал хангах) шалтгаан болон түр хугацааны нөхцлүүдийг хангаж байгаа тохиолдолд хууль ёсны болно хэмээн шүүх үзжээ.⁵⁴⁰

Израйлын эрх баригчид аюулгүй байдлын үүднээс шаардлагатай хэмээн үзсэн тохиолдолд Палестины газар өмчлөгч иргэд өөрсдийн газрыг цэргийн болон Еврейн суурингийн зориулалтаар төрд түрээслүүлэх үүрэгтэй. Хэдийгээр дүрэм, журмууд нь хязгаарлагдмал хугацаатай, түр зуурын байна гэсэн ч нэг талаараа хэзээ хугацаа дуусах нь тодорхойгүй, нөгөө талаар сунгах боломжтой байгаа нь эдгээр арга хэмжээ үнэндээ байнгын шинжтэй болохыг харуулж байна. Харин газрыг хураах тогтоолууд нь Палестинчуудын хувийн өмчийн газрыг хүчээр төрийн өмчид бүр мөсөн шилжүүлдэг. Уг процедурын байнгын шинж чанарыг харгалзан цэргийн тогтоолоор газрыг хураахдаа зөвхөн “нийгмийн хэрэгцээг үндэслэн” “дотоодын” хүн амын эрх ашгийн төлөө дэд бүтэц хөгжүүлэх, жишээ нь зам ба нийтийн байшингууд барих зэрэг тохиолдолд

535 Adalah, “Knesset Enacts New Amendment to the Land Ordinance of 1943 to Block Palestinian Claims for Land Previously Confiscated by the State”, 25 February 2020, adalah.org/en/content/view/7677

536 Adalah, Land (Acquisition for Public Purposes) Ordinance – Amendment No. 10, adalah.org/en/law/view/502 (accessed on 29 August 2021).

537 Adalah, “Knesset Enacts New Amendment to the Land Ordinance of 1943 to Block Palestinian Claims for Land Previously Confiscated by the State” (previously cited).

538 NRC, A Guide to Housing, Land and Property Law in Area C of the West Bank, February 2012, nrc.no/globalassets/pdf/reports/a-guideto-housing-land-and-property-law-in-area-c-of-the-west-bank.pdf

539 HCl, Salama and Others v. Minister of Defense and Others, Case HCl 834/78, judgment, 15 January 1979, p. 471; HCl, Beit El case, Ayub and Others v. Minister of Defense and Others, Case HCl 606/78, 15 March 1979 (see also ICRC, Casebook, “Israel, Ayub v. Minister of Defence”, casebook.icrc.org/case-study/israel-ayub-v-minister-defence); HCl, Amira and Others v. Minister of Defense and Others, Case HCl 258/79, judgment, 24 August 1979, para. 90; HCl, Elon Moreh case, Dweikat v. Government of Israel, Case HCl 390/79, judgment, 22 October 1979, in HaMoked, “Seizure of Private Land for the Purpose of Building Settlements: HCl 390/79 Dweikat v. Government of Israel, Judgment, 22 October 1979”, 1 January 2010, hamoked.org/Document.aspx?dID=Documents1240

540 B’Tselem, “Israeli Settlement in The Occupied Territories as a Violation of Human Rights: Legal and Conceptual Aspects”, March 1997, btselem.org/sites/default/files/publications/199703_settlements_eng.pdf

зөвшөөрнө. Гэвч Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт Палестинчуудын газрыг зөвхөн суурьшигч нарын эрх ашгийн төлөө, тэдний дамжин өнгөрөх зам барих зориулалтаар хураан авсан. Үйлдвэрийн бүс болон “ажилчдын байр” барих нэрийдлээр Иерусалим ба Рамаллагийн ойролцоох хэдэн арван мянган дунам газрыг хурааж, Маале Адумим ба Офра суурингууд барьсан.⁵⁴¹ Түүнчлэн Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн өргөн уудам хэсгийг “хаалттай цэргийн бүс” болгосон нь аливаа Палестин иргэн, түүгээр зогсохгүй хууль ёсны эзэд нь тусгай зөвшөөрөлгүйгээр нэвтэрч чадахгүйд хүргэж байна. Йорданы хөндий, Умард Хеброны Хиллс зэрэг газрууд энд багтах ба тэднийг цэргийн бэлтгэл сургуулалт, суурингуудын эргэн тойрны газар болгон ашигладаг.⁵⁴²

Израйлын эрх баригчид 1947-1949 оны мөргөлдөөнөөс дайжсан Палестины цагаачлагч, дотоодын шахагдсан иргэдийн өмчийг булаан авахдаа ашиглаж байсан 1950 оны Эзэнгүй хөрөнгийн тухай хуулийн заалтуудтай утга төстэй эзэнгүй хөрөнгийн тухай цэргийн тогтоол, журмуудыг 1967 оны Баруун эрэг, Газын зурвасын мөргөлдөөний үеэр нутгаа орхин зугтсан Палестин иргэдийн газар ба өмчийг төрийн мэдэлд авах өөр нэгэн хэрэгсэл болгон ашиглаж, тэдгээр иргэдийн дийлэнхийг гэртээ ирэх боломжгүй болгосон. 1967 оны 58 дугаар Цэргийн тогтоолоор “хууль ёсны өмчлөгч, эсхүл хуулиар захиран зарцуулах эрх бүхий этгээд 1967 оны 6 дугаар сарын 7-ны өдрөөс өмнө эсхүл дараа өмчийн хөрөнгөө орхисон бол” “эзэнгүй” эсхүл “орхигдсон” хөрөнгө гэж зарлана” гэжээ. Тогтоол, түүний нэмэлт өөрчлөлтөөр “эзэнгүй” хөрөнгө ба газрыг захиран зарцуулах эрхийг Эзэнгүй Хөрөнгийн Харгалзагч (дараа нь эзлэгдсэн Зүүн Иерусалим ба Баруун эргийн газар ба өмчийг удирдах Израйлын Иргэний Захиргааны газрын толгой нэгж болох Засгийн Газар ба Иудей болон Самарын Орхигдсон Өмчийн Харгалзагч руу шилжсэн) хууль ёсны эзэд нь эргэн ирэх хүртэл шилжүүлсэн. Гэвч практикт Палестин иргэд өөрийн эд хөрөнгийг эзэнгүй орхин яваагүй, эсхүл гэр бүл эргэн нэгдэх журмын дагуу Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт эргэн ирсэн гэдгээ нотлоход маш хүндрэлтэй, Эзэнгүй хөрөнгийн хамгаалалтын асуудал хариуцсан байгууллагатай хийсэн хэлцлийг хүсэл зоргийн дагуу хийсэн гэх үндэслэлээр газар болоод бизнесээ буцаах авах бараг боломжгүй.⁵⁴³ Үнэн хэрэгтээ, Йорданы хөндийн хэдэн мянган дунам газрыг суурин барих, цэргийн бааз байгуулахад ашигласан. эзэнгүй байгаа газрын эздийг Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт буцаж ирэхээс сэргийлж, өмч хөрөнгөө нэхэмжлэхийг нь хориглох зорилгоор тусгай жагсаалтад оруулсан болохоо 2006 онд Израйлын эрх баригчид хүлээн зөвшөөрсөн.⁵⁴⁴

1979 онд Наблусын ойролцоох Элон Морегийн суурьшлын талаарх Дээд Шүүхийн шийдвэр нь Израйлын эрх баригчдыг цэргийн зорилгоор үл хөдлөх хөрөнгийг төрийн өмч болгох бодлогоо өөрчлөхөд хүргэсэн. Үзэл суртал болон стратегийн шалтгаанаар дэвшүүлсэн цэргийн зайлшгүй шаардлагатай гэсэн төрийн байр суурийг эсэргүүцэж буй оршин суугчид болон тухайн үед алба хааж байсан армийн штабын дарга нарын маргаанд баримтлах байр суурийг сонссоны дараа шүүхээс дээрх суурингийн зорилго нь цэргийн бус зориулалттай тул хууль бус хэмээн үзжээ. Үүнээс хойш газрын төрийн өмч болгох явдал эрс багассан хэдий ч бүр мөсөн зогсоогүй. Гэхдээ дээрх хугацаанаас өмнө хураасан Палестинчуудын өмч хөрөнгийг буцаан өгөөгүй л байна.

Шүүхийн шийдвэрийн дараа Израйлын эрх баригчид Газрын бүртгэлд бүртгүүлээгүй их хэмжээний газрыг 1967 оны Улсын Өмчийн тухай цэргийн тогтоомжинд үндэслэн

541 Bimkom and B'Tselem, The Hidden Agenda: The Establishment and Expansion Plans of Ma'ale Adummim and their Human Rights Ramifications, December 2019, btselem.org/download/200912_maale_adummim_eng.pdf

542 NRC, A Guide to Housing, Land and Property Law in Area C of the West Bank (previously cited)

543 Badil, Ruling Palestine (previously cited).

544 Haaretz, “Ministry Admits ‘Blacklist’ of Palestinians who left W. Bank”, 5 July 2006, [haaretz.com/1.4855904](https://www.haaretz.com/1.4855904)

хураан авч, төрийн өмч гэж тунхагласан.⁵⁴⁵ Дээрх тогтоолоор, “төрийн өмч” гэдэгт 1967 оны 6 дугаар сарын 17-ны өдрөөс өмнө “дайсагнагч улс”-д хамаарч байсан, “эсхүл дайсагнасан улстай холбоотой хөндлөнгийн этгээдийн өмч” хамаарна. Үүнд бүртгэлгүй газрууд, шүүхээр өмчлөгч болохоо тогтоолгох шатандаа явж байсан газар (5.4.2 “Газрын эрхийн зохицуулалт: Газрын эрхийн бүртгэл” хэсгийг харна уу) болон бусад хөдлөх, үл хөдлөх хөрөнгө багтана. Тогтоолоор энэ төрлийн бүх хөрөнгийг Засгийн газар ба Иудей, Самаригийн Орхигдсон Өмчийн Харгалзагч нарын мэдэлд шилжүүлсэний зэрэгцээ хөрөнгийн хувьд гэрээ, хэлцэл байгуулах эрхийг олгосон. Хэдийгээр дараа нь тухайн хөрөнгө төрийн мэдэлд хамаарахгүй гэдэг нь нотлогдсон ч, “шударгаар хийсэн” гэх үндэслэлээр хүчинтэй хэвээр байна гэжээ. “Эзэнгүй хөрөнгө”-ийн хувьд дийлэнх Палестин өмчлөгчид хууль ёсны нэхэмжлэл гаргах нөхцөл нь бүрдсэн ч хөрөнгөө эргүүлэн буцаан авч чаддаггүй нь мөн “шударгаар хийсэн”-ны заалттай холбоотой.⁵⁴⁶

5.4.2. ГАЗРЫН ЭРХИЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ: ГАЗРЫН ЭРХИЙН БҮРТГЭЛ

1928 онд Британий мандатын үед хийгдсэн газрын эрхийн зохицуулалтын процесс нь Палестинчуудын эрхийг нийгмийн бүхий л харилцаанд хасч, олон сая дунам газрыг Еврейн суурингуудад зориулан төрийн мэдлийн газар болгон шилжүүлэх боломжийг Израйлын эрх баригчдад өгсөн.⁵⁴⁷ Британы эрх баригчид 1928 оны Газрын Эрхийн Зохицуулалтын дагуу газрыг хэсэг, хэсэг болгон хийсэн судалгааны газрын зурагт үндэслэн газрын эрхийг бүртгэлийг хийх зорилготой байсан.⁵⁴⁸ Гэвч мандат эцэс болох үед Палестины 26 сая дунам газраас 5.5 саяыг л бүртгэсэн бөгөөд 5 сая дунам газар нь Израйлын мэдэлд шилжсэн.⁵⁴⁹ Британи энэхүү үйл ажиллагааг эхлүүлэхдээ Еврей ба Арабуудын хооронд маргаантай байсан газруудыг эхлэн сонгосон байжээ.⁵⁵⁰ Хожим нь дээрх Британий тогтоолд цөөн хэдэн нэмэлт, өөрчлөлт оруулж Израйлын хуулийн тогтолцоонд шилжүүлж, 1969 оны Газрын тогтоол (Шинэ хувилбар) эсхүл Газрын хууль гэх нэрээр ашиглажээ.⁵⁵¹ Османы болон Их Британийн хуулиас гадна Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Йорданы хуулийг дахин тайлбарлах, нотлох журам болон хууль эрх зүйн зохицуулалтад цөөн тооны нэмэлт, өөрчлөлт оруулах замаар Израйлын засгийн газар дуусаагүй байгаа газрын эрхийн бүртгэлийн үйл явцыг Израйлиндалимдуулан бүхий л бүс нутаг дахь Палестинчуудын газрыг завшиж, улсын газар гэж зарласан байна.⁵⁵²

Израйль улс 1948 онд Галилейгээс эхэлсэн газрын бүртгэлийн процессоо үргэлжлүүлсний

545 NRC, A Guide to Housing, Land and Property Law in Area C of the West Bank (previously cited).

546 Badil, Ruling Palestine (previously cited).

547 Alexandre Kedar and others, *Emptied Lands: A Legal Geography of Bedouin Rights in the Negev*, 2018; Dov Gavish, *Land and Map: The Survey of Palestine: 1920-1948*, 1991.

548 British Mandate Government of Palestine, Land (Settlement of Title) Ordinance, Land Settlement Ordinance 9, 30 May 1928.

549 Dov Gavish and Ruth Kark, “The Cadastral Mapping of Palestine, 1858–1928”, 1 March 1991, the *Geographical Journal*, Volume 159, Issue 1, [jstor.org/stable/3451491](https://www.jstor.org/stable/3451491), pp. 70–80; Jeremy Forman, “Settlement of Title in the Galilee: Dowson’s Colonial Guiding Principles”, 2002, *Israel Studies*, Volume 7, Issue 3, [jstor.org/stable/30245596](https://www.jstor.org/stable/30245596), pp. 61-83.

550 Yitzhak Oded, “Land Losses among Israel’s Arab Villagers”, September 1964, *New Outlook*, pp. 7, 10, 13; Dov Gavish, *Land and Map, The Survey of Palestine 1920-1948*, pp. 201, 203, 205.

551 State of Israel, Land (Settlement of Title) Ordinance (New Version), known as Land Law, passed on 17 July 1969 (an English translation is available at knesset.gov.il/review/data/eng/law/kns6_land_eng.pdf). See also Haim Sandberg, “Jerusalem: land title settlement and expropriation”, Autumn 2004, *Journal of Israeli History*, Volume 23, Issue 2.

552 State of Israel, Provisional Government, Law and Administration Ordinance, adopted on 19 May 1948, knesset.gov.il/review/data/eng/law/kns0_govt-justice_eng.pdf This ordinance was adopted to maintain legal continuity after the establishment of the State of Israel on 14 May 1948. It provides for all existing laws to remain in force, subject to legal modifications resulting from either the state’s establishment or subsequent legislation.

улмаас 1950-иад оны хоёр дахь хагаст Баруун Иерусалимын орхигдсон Палестин тосгод болон түүний орчимд (Лифта, Айн Карем ба Катамон) газрын асуудлаар мянга мянган маргаан үүссэн. Дээрх үйл явцын зорилго нь Палестин цагаачлагчдын газрыг Еврейн суурины зориулалтаар улсын өмчид шилжүүлэх байв. Ингэхийн тулд газар эзэмшигч нь тухайн газрыг тодорхой хугацаанд эзэмшилдээ байлгасны дараа газрын эрхийг олж авах талаарх зохицуулалтыг Кнессет өөрчилсөн.⁵⁵³ 1948 он хүртэл албан ёсны бүртгэл байхгүй байсан Османы засаглалын газрын эрх зүйн харилцаанд газрын бодитой эзэмшил голлох үүрэг гүйцэтгэж байсан. Османы Газрын тухай хуулийн дагуу бодитой эзэмшлийн дагуу газрын эрх олж авахын тулд өргөдөл гаргагч нь тухайн газрыг 10 жилийн туршид эзэмшиж, газар боловсруулсан тухайгаа маргаангүйгээр нотлох шаардлагатай.⁵⁵⁴ Кнессет бодитой эзэмшлийг үндэслэн газрын эрх олж авах өргөдөл гаргах хугацааг нэг биш удаа сунгасан бөгөөд эцэст нь тухайлсан бүсүүдэд зөвхөн бодитоор суурьшсанаа мэдэгдэн, баталгаажуулсан өмч эзэмших өргөдлүүдийг шийдвэрлэхийг зогсоож, Израйл улсыг байгуулахаас өмнө эзэмшиж байсан газруудад Палестинчуудыг газрын эрх олж авахаас сэргийлсэн.⁵⁵⁵

Мөн Израйлын шүүхээс бодитоор эзэмшсэн газрын эрхийг нотлоход шаардах нотолгооны төрөл болон хүчин төгөлдөр эсэхийг тооцох аргуудад хязгаарлалт тавьсан. Британий мандатын үеэр газрыг бодитоор эзэмшиж байснаа нотлох нь голлох үүрэг байсан бол 1950-иад оноос энэ нь багассан.⁵⁵⁶

Шүүхээс газрыг тариалангийн зориулалтаар ашигласан болохыг нотлох өндөр стандарт бүхий дүрэм, журмуудыг тогтоосоны зэрэгцээ газрын 50 хувь нь тариалгийн зориулалтаар ашигласан байх шинэ нөхцөлийг тогтоож, 1945 онд агаараас авсан Британий мандатын үеийн зургийг дээрх нөхцөл байдлыг нотлоход ашигласан.⁵⁵⁷ Түүнчлэн газар тариалан эрхэлж буйг батлах, эсхүл газрын суурьшлын талаарх эрхийг нотлоход татвар төлсөн баримтыг ашиглах явдлыг зогсоов.⁵⁵⁸ Эдгээр хуулийн дүрэм, тогтоолыг 1950, 1960-аад онуудад Галилейд, дараа нь Негев/Накабад, 1967 оноос хойш Баруун эрэгт ашигласан (доорхийг харна уу).⁵⁵⁹ 1957 онд анхны Израйлын Газрын

553 Under the Ottoman Land Code, possession of land was allocated directly by the government through a title deed (kushan), which was proof of the individual's right to use the land, but not of actual ownership. The Ottomans had a clear interest in guaranteeing the cultivation of the land, which was reflected in Article 78 of the Land Code: "Everyone who has possessed and cultivated miri [state agricultural land]... land for ten years without dispute acquires a right by prescription and whether he has a valid title deed or not, the land cannot be regarded as abandoned, and he shall be given a new title deed free of charge." The British Mandate Government treated the title deed (kushan) as a proof of full ownership of the land. See NRC, A Guide to Housing, Land and Property Law in Area C of the West Bank (previously cited).

554 Richard Tute, The Ottoman Land Laws with a commentary on the Ottoman Land Code of 7th Ramadan 1274, 1927, [ra.smixx.de/media/files/Ottoman-Land-Code-1858-\(1927\).pdf](http://ra.smixx.de/media/files/Ottoman-Land-Code-1858-(1927).pdf), Article 78.

555 Alexandre Kedar, לארשיב תשכורה ונושיתיה ינידו, בואל, עקרק: טועימ לש נמו, בור לש נמו [Minority Time, Majority Time: Land, Nation, and the Law of Adverse Possession in Israel] (in Hebrew), 1998, Tel Aviv University Law Review, Volume 21, Issue 3.

556 Alexandre Kedar, "The Legal Transformation of Ethnic Geography: Israeli Law and the Palestinian Landholder 1948-1967", 12 December 2001, New York University, Journal of International Law and Politics, Volume 33, Issue 4, pp. 923-1000, law.haifa.ac.il/images/documents/theLegalTransformation.pdf

557 Alexandre Kedar, "The Legal Transformation of Ethnic Geography: Israeli Law and the Palestinian Landholder 1948-1967" (previously cited).

558 Alexandre Kedar, "The Legal Transformation of Ethnic Geography: Israeli Law and the Palestinian Landholder 1948-1967" (previously cited).

559 Supreme Court, State of Israel v. Salah Badaran, Civil Appeal 518/61, judgment, 8 August 1962; Ahmad Hamda v. Al Khatli, Civil Appeal 323/54, judgment, 10 May 1956. The precedent on land rights and reinterpretation of Ottoman and British law in the Negev is Salim Al-Hawashli v. State of Israel, Civil Appeal 218/74, judgment, 2 August 1984. On the land title settlement in the Negev, see Alexandre Kedar and others, Emptied Lands (previously cited). On the West Bank, see B'Tselem, By Hook and by Crook (previously cited).

Захиргааны дарга, ЕҮС/ККЛ-ын голлох албан тушаалтан Иосеф Вайц онцлохдоо: “Ажлын гол зорилго нь өдгөөг хүртэл улсын газрын эзэмшлийг баталгаажуулах байсан. Харин одоо зорилго Еихид ха-Галил болсон [Галилейг Жүүджүүлэх]...”⁵⁶⁰

Мөн 1959 онд Хууль Зүйн Яамны Бүртгэл, Зохицуулалтын Газрын дарга хэлэхдээ “бидний өнөөгийн зорилго нь дан ганц газрын эрхийг асуудлыг шийдвэрлэх биш... харин улсын мэдэлд шилжсэн бөгөөд Арабууд голчлон суудаг байсан газарт [Еврейн] суурингуудыг байгуулах боломжийг тодруулах юм” гэжээ.⁵⁶¹ Палестин газар эзэмшигчид болон улсын хооронд үүссэн олон тооны газрын маргааныг Израйлын шүүх шийдвэрлэжээ. Гэвч хэргүүдийн 85% нь Израйлын Газрын Албаны талд шийдэгдсэн.⁵⁶²

1951 онд Кнессет Төрийн өмчийн тухай хуулийг баталж, Палестины Британий Мандат Засгийн газрын төрийн бүх хөрөнгө (Заалт 2), эзэнгүй хөрөнгийг (Заалт 3) Израйл улс руу шилжүүлсэн. Мандатын засгийн газар 1 сая дунам газар эзэмшдэг байсан нь бүгд Израйлын төрд шилжсэн.⁵⁶³ Түүнчлэн газрын суурьшлын эрхийн журмын дагуу хаягдмал газар гэж тооцсон 10 сая дунам газрыг төрийн мэдлийн газар гэсэн ангилалд шилжүүлсэн. Үр дүнд нь Израйлын засгийн газар томоохон хаягдмал газар ба тариалангийн газруудыг эзэмшсэн. Негев/Накабын газрын эрхийн бүртгэлийн журам илүү төвөгтэй, өдгөөг хүртэл маргаантай байна. Израйлын засгийн газар Бедуинчууд боловсруулж ашиглаж байсан Бедуины хагалсан газрыг меват (үхмэл эсхүл хаягдмал)⁵⁶⁴ гэж үзсэнээс дээрх маргаан үүдэлтэй.⁵⁶⁵

Үүний зэрэгцээ, 1947-1949 оны мөргөлдөөний дараа, Йорданы засаг захиргаа Британий санаачилсан газрын бүртгэлийн журмыг Баруун эрэгт, тэр дундаа Наблус, Рамалла дүүрэг ба Йорданы хөндийд үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлсэн. 1967 оны байдлаар Баруун эргийн газрын ердөө 30 хувийг газрын суурьшлын эрхийн журмаар бүртгэсэн бөгөөд үүнийг 12 хувийг төрийн мэдэлд бүртгэжээ.⁵⁶⁶ Йордан Зүүн Иерусалимд цөөн хэмжээний газар бүртгэсэн ба нийт газрын 90% нь эзлэлтийн үеэр бүртгэлгүй хэвээр үлдсэн.⁵⁶⁷ Израйлын Газрын Алба эдгээр бүртгэлтэй газрыг гэрээ, хэлцлийн дагуу шилжүүлэх бүртгэлийг огт хийгээгүй.⁵⁶⁸ 1968 онд Зүүн Иерусалимыг оролцуулан Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн газрын суурьшлын процессыг явуулахаа түр зогсоосон байна.

560 State of Israel, Minutes of Supreme Land Settlement Committee, 5 August 1957, cited in Jeremy Forman, “Settlement of title in the Galilee: Dowson’s colonial guiding principles” (previously cited).

561 Alexandre Kedar, “The Legal Transformation of Ethnic Geography: Israeli Law and the Palestinian Landholder 1948-1967” (previously cited).

562 Alexandre Kedar, “The Legal Transformation of Ethnic Geography: Israeli Law and the Palestinian Landholder 1948-1967” (previously cited).

563 State of Israel, State Property Law, passed on 6 February 1951, Article 2 (an English translation is available at nevo.co.il/law_html/law150/laws%20of%20the%20state%20of%20israel-5.pdf). Article 2 states that all property, movable and immovable, that belonged to the Palestine government during the Mandate became the property of the State of Israel as of 15 May 1948.

564 See NRC, A Guide to Housing, Land and Property Law in Area C of the West Bank (previously cited), p. 23: “Mewat land (‘dead land’) is land that was not allotted to anyone, which is not cultivated, and is 2.5 kilometres or more away from the built-up area of the nearest village. In mewat land, all aspects of ownership are held by the state. The individual is allowed to acquire rights to mewat land only if he/she revived it (agriculturally speaking) and turned it into fertile land...” See also Richard Tute, Ottoman Land Laws with a commentary on the Ottoman Land Code of 7th Ramadan 1274 (previously cited), Ottoman Land Code, Articles 6 and 103.

565 Alexandre Kedar and others, Emptied Lands (previously cited).

566 NRC, A Guide to Housing, Land and Property Law in Area C of the West Bank (previously cited).

567 Ir Amim, “Monitor Report on the Implementation of Government Decision 3790 for Investment in East Jerusalem, Quarterly Report No. 2 for 2021”, May 2021, ir-amim.org.il/sites/default/files/3790%20Monitor%20Report_May%202021_English_0.pdf

568 Sami Ersheid, “Integrity: Legal Aid, Advocacy, Research and Institutional Strengthening”, webinar in Land Registration Event: East Jerusalem and the West Bank, 7 April 2021.

Үр дүнд нь, Баруун эрэгт амьдардаг, өмнө нь бүртгэгдээгүй газраа бүртгүүлэх хүсэлтэй хүмүүс (Зүүн Иерусалимыг оруулахгүй) “анхны бүртгэл”-ийн журмын дагуу газраа хувиараа бүртгүүлэх шаардлагатай болсон. Гэхдээ газрын эзэмшил, газрыг тариалангийн зориулалтаар тасралтгүй ашигласан зэргийг нотлох олон шат бүхий урт удаан үргэлжлэх процедур, өндөр өртгийг нь дийлэхгүй тул дийлэнх Палестинчуудын хувьд газраа бүртгүүлэх нь боломжгүй асуудал болсон. Харин дээрх процедур нь Баруун эрэг дэх Израйл суурьшигчид ба бизнесүүдэд худалдан авсан, эсхүл худалдан авсан хэмээн мэдүүлсэн газраа бүртгүүлэхэд ашигтай туссан.⁵⁶⁹ Эдгээр компаниудын дунд Израйлын цэргийн тогтоол, Йорданы хуулийн нэмэлт өөрчлөлтүүдээр дамжин үйл ажиллагаа нь дэмжигддэг ЕҮС/ККЛ-ын салбар нэгжүүд багтана (5.4.3 “Палестинчуудаас хураан авсан газрыг Еврейчүүдийг суурьшуулахын тулд ялгаварласан хуваарилалт хийж байгаа нь” хэсгийг харна уу).⁵⁷⁰

Олон жилийн турш газрын суурьшлын эрхийн журмыг зогсоож, хувийн эд хөрөнгийн эрхийн бүртгэлгүй байдлыг ашиглан Израйлын эрх баригчид гагцхүү Еврей хүн амыг дэмжих зорилгоор Зүүн Иерусалимыг оролцуулан Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн их хэмжээний газар нутгийг өөрийн хяналтдаа оруулсан. Дээр дурдсанчлан, 1979 оны Элон Морегийн суурьшлын талаарх хэргийг шийдвэрлэсэн Дээд Шүүхийн шийдвэрийн дараа (5.4.1. “Эзэмшил газрыг хураах тухай хууль тогтоомж ба бодлогууд” хэсгийг харна уу) Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх хувийн эзэмшлийн газруудыг суурин барих зориулалтаар улсын өмч болгохоо бараг зогсоосон. Харин үүний оронд хувийн өмчийн эрхийг бий болгохыг зорьдоггүй Иргэний захиргааны дотоод журмын дагуу улсын бүртгэлд бүртгүүлээгүй, эсхүл хагалаагүй гэсэн үндэслэлээр хэдэн зуун мянган дунам газрыг төрийн өмч хэмээн зарласан.⁵⁷¹

Газрыг улсын өмч хэмээн зарлахын тулд Иудей болон Самариа дахь Засгийн Газар болон Эзэнгүй Өмчийн Харгалзагч нь тодорхой газар, нийт талбайг нарийн тодорхой зааж өгсөн баримт бичигт гарын үсэг зурж, түүнийг олон нийтэд зарлахаас өмнө өмчлөх эрхийг баталгаажуулахын тулд тосгоны мухтарт (төлөөлөгч) хүргүүлнэ. Төрийн өмчийг газрыг ихэнх тохиолдолд газрын бүртгэлд бүртгэдэггүй боловч үүнийг Иудей болон Самариа дахь Засгийн Газар ба Орхигдсон Өмчийн Харгалзагч байгууллагын тусдаа бүртгэлд бүртгэдэг. Газрын төрийн өмчид авснаас хойш 45 хоногийн дотор хэн ч гомдол, эсэргүүцэл гааргах эрхтэй хэдий ч бодит байдал дээр өндөр зардал, баталгааны өндөр босго зэргээс шалтгаалан цөөн тохиолдолд зарга үүсдэг. Цаашлаад, ийм хэргүүдийг шалгахдаа Цэргийн давж заалдах хороо 1950-иад онд Израйл дахь Палестинчуудын газрын өмчлөх эрхийг булаан авахдаа ашиглаж байсны нэгэн адил газрыг газар тариалангийн зориулалтаар ашиглаж байсныг нотлох өндөр стандартыг тогтоосон.⁵⁷² Израйлын эрх баригчид Еврейн Израйлчуудын эрх ашгийн төлөө Палестинчуудын газрыг хураан авахын тулд газрын бүртгэлийн шаардлагыг шинэчлэн тодорхойлж, Израйл дахь Османы хуулиудыг ижил байдлаар тайлбарлан ашигласан.

Үүний үр дүнд, 1979 оны Элон Морегийн шүүхийн шийдвэрийг үл харгалзан Израйл улс 13 жилийн дотор Баруун эрэг дэх улсын газар нутгийн хэмжээг хоёр дахин нэмэгдүүлж,

569 Ir Amim, “Monitor Report on the Implementation of Government Decision 3790 for Investment in East Jerusalem, Quarterly Report No. 2 for 2021” (previously cited).

570 Badil, Ruling Palestine (previously cited).

571 Declarations of state land were also allowed to be made on land that was cultivated but that had not been continuously cultivated for 10 years prior to the declaration. NRC, A Guide to Housing, Land and Property Law in Area C of the West Bank (previously cited).

572 NRC, A Guide to Housing, Land and Property Law in Area C of the West Bank (previously cited).

1992 он гэхэд нийт нутаг дэвсгэрийн 25 орчим хувийг хяналтдаа оруулсан.⁵⁷³ 2010 онд эзэмшил газрын хэмжээг Баруун эрэгт 27% болгон нэмэгдүүлсэн.⁵⁷⁴

Үүний зэрэгцээ, дагаар оруулсан Зүүн Иерусалимд Израйлын Палестинчуудын газрын эрхийг бүртгээгүй байгаа нь хот төлөвлөлтийг хэрэгжүүлэхэд олон жилийн турш саад болж байгаа гол бэрхшээлийн нэг бөгөөд өмчлөлийн бүртгэл нь барилга барих зөвшөөрөл олгох нэг нөхцөл болдог тул барьсан байшинг нь нураасаар байна. “Зүүн Иерусалимын нийгэм, эдийн засгийн зөрүүг багасгах, эдийн засгийг хөгжүүлэх”-д чиглэсэн Засгийн газрын 2018 оны 3790 дугаар тогтоолоор “таван жилийн төлөвлөгөөг батлах хүртэлх хугацаанд газрын суурьшлын эрхийг зогсоох ажиллагаа үргэлжилсэн (5.5.3 “Үйлчилгээний тэгш бус байдал” хэсгийг харна уу). Төлөвлөгөө хүн амын хэрэгцээг хангахгүй байхын зэрэгцээ 2025 он гэхэд Зүүн Иерусалим дахь Израйлын хараа хяналтыг гүнзгийрүүлж, Зүүн Иерусалимын газар нутагт бүрэн суурьшуулж, газар эзэмшлийн бүртгэлийг дуусгах зорилготой. Палестинчуудын зарим нь дээрх журмаар дамжуулан газраа хууль ёсоор өмчлөх эрхтэй боловч, энэхүү механизмыг 1948 оноос өмнө худалдан авсан хөрөнгийг өмчлөх эрхтэй хэмээн мэдүүлсэн Еврей хүмүүс болон төрийн газрыг улсын бүртгэлд бүртгэхдээ Израйл 1970 оны Израйлын Хууль зүйн ба захиргааны хэргийн тухай болон Эзэнгүй хөрөнгийн тухай хуулийн заалтуудыг ашиглан урт хугацаанд суурьшигч иргэдийн эрх болон хөрөнгийн асуудлыг нь шийдвэрлэхгүйгээр урвуугаар ашиглаж болохыг Израйлын байгууллагууд анхааруулж байна.⁵⁷⁵ Эцэст нь дээрх тогтоол Еврейчүүдийг олонх байлгах зорилгоор Палестинчуудын өмчлөх эрхийг хасахад ашиглах өөр нэгэн хэрэгсэл болох магадлалтай.

2020 онд Израйлын эрх баригчид Шейх Джаррагийн Умм Хароун хэсэгт Засгийн газрын 3790 дугаар тогтоолд үндэслэн газрын бүртгэлийн журмыг санаачилсан нь 1967 оны эзлэлтээс хойш Зүүн Иерусалимд тогтоосон анхны газрын суурьшлын журам юм. Гэхдээ уг журмыг хэрэгжүүлэхдээ олон нийт болон тухайн бүс нутагт амьдарч байсан 45 Палестин гэр бүлд мэдэгдэлгүйгээр зөвхөн Еврей өмчлөгчдийн эд хөрөнгийг бүртгэжээ. Гарын бүртгэлийн журам нь Шейх Джарра дахь Палестин гэр бүлүүдийн эсрэг үүсгэсэн албадан нүүлгэх шилжүүлэх зарга маргаантай нэгэн цаг хугацаанд явагджээ (5.4.3 “Палестинчуудаас хураан авсан газрыг Еврейчүүдийг суурьшуулахын тулд ялгаварласан хуваарилалт хийж байгаа нь” хэсгийг харна уу). Умм Хароун дахь газрын бүртгэлийг нэн даруй хүчингүй болгохыг шаардсан иргэд, Хүний эрхийн чиглэлээр ажилладаг Израйлын хоёр байгууллагын гаргасан гомдол нь 2021 оны 8 дугаар сарын эцсийн байдлаар Израйлын Дээд Шүүхэд хянагдаж байна.⁵⁷⁶

1949 онд Египетчүүд Газын зурвас дахь газар нутгийг хяналтдаа авах үед нийт газрын 30 хувь нь бүртгэлгүй байв. Египетийн эрх баригчид газар өмчлөх эрхийг хамгаалах зарим нэг арга хэмжээ авч, газрыг бодитоор эзэмшиж байгаа иргэдэд татвар төлж газраа бүртгүүлэх боломж олгосон. Гэвч газрын эзэд татвар төлөхөөс зайлсхийхийн тулд газрынхаа зарим хэсгийг бүртгүүлэх, эсхүл огт бүртгүүлэхгүй байгаа нь Газа хотын дийлэнх газар бүртгэлгүй үлдэхэд хүргэв. Энэ нь Израйл суурингууд барих зорилгоор газрыг хураах авах үйл явцад дэмжлэг болж байна.⁵⁷⁷

573 NRC, A Guide to Housing, Land and Property Law in Area C of the West Bank (previously cited).

574 B'Tselem, By Hook and by Crook (previously cited), p. 24.

575 Ir Amim, “Monitor Report on the Implementation of Government Decision 3790 for Investment in East Jerusalem, Quarterly Report No. 2 for 2021” (previously cited).

576 Ir Amim and Bimkom, “Israeli initiates land registration procedures in Sheikh Jarrah to advance Jewish settlement”, 4 May 2021, ir-amim.org.il/en/node/2639

577 NRC, A Guide to Housing, Land and Property Law in the Gaza Strip (previously cited).

5.4.3. ПАЛЕСТИНЧУУДААС ХУРААН АВСАН ГАЗРЫГ ЕВРЕЙЧҮҮДИЙГ СУУРЬШУУЛАХЫН ТҮЛД АЛАГЧИЛСАН ХУВААРИЛАЛТ ХИЙЖ БАЙГАА НЬ

Израйлын засгийн газар Палестинчуудын газрыг их хэмжээгээр хурааж Израйл улс ба Еврейн байгууллагад шилжүүлэхийн зэрэгцээ Еврейн дүүрэг, суурингуудад уг газрыг ашиглах боломж олгосон. Израйл болон Зүүн Иерусалимд, эрх баригчид голцуу Еврейчүүдэд үйлчилдэг байгууллагад газрыг шилжүүлсэн. Гэхдээ газрын хууль ёсны эрх нь төрийн өмчлөлд хэвээр байдаг. Израйл ба эзлэгдсэн Зүүн Иерусалимын нийт газрын 93 хувь буюу 19.5 сая дунам (1.95 сая га) газар төрийн өмчлөлд, харин үлдсэн 7 хувь нь хувийн өмчлөлд байна.⁵⁷⁸ Еврейн Израйлчууд үүний тал хувийг буюу 3.5-4 хувийг эзэмшдэг⁵⁷⁹ бол Израйлын Палестин иргэдийн 80% нь үлдсэн 3-3.5 хувийн газарт амьдардаг.⁵⁸⁰

Израйлын засгийн газар Палестины эзлэгдсэн газар нутгийн үлдсэн хэсгийн Израйлын төрийн мэдлийн газрыг зөвхөн Еврейн Израйл суурьшигчдын эрх ашгийн төлөө Израйлын байгууллагад, институтэд хуваарилах тусгайлан бодлого баримталдаг.⁵⁸¹

ИЗРАЙЛ ДАХЬ ЕВРЕЙН ДҮҮРГҮҮДЭД ГАЗАР ХУВААРИЛАХ

Одоогийн байдлаар Израйл ба эзлэгдсэн Зүүн Иерусалимын нийт газрын 93 хувь буюу 19.5 сая дунам (1.95 сая га) газар төрийн өмчид хамаарч байна. 2009 онд Израйлын Газрын Захиргааны байгууллагын суурин дээр шинээр байгуулагдсан “Израйлын Газрын Алба” хэмээн төрийн байгууллага нь Израйл дахь төрийн мэдлийн газрыг эрхлэн удирддаг бөгөөд уг байгууллагын Зөвлөл газрыг хэрхэн удирдах, хуваарилах асуудлыг шийдвэрлэдэг.⁵⁸² 14 гишүүний бүрэлдэхүүнтэй дээрх Зөвлөлийг Барилгын сайд тэргүүлэх бөгөөд засгийн газрын яамдын долоон төлөөлөгч, ЕҮС/ККЛ-ын зургаан гишүүнтэй байгаа нь уг байгууллага зөвхөн Еврейчүүдэд илт давуу байдал олгодог болохыг илтгэж байна.⁵⁸³

Израйлын төрийн мэдлийн газрыг Еврейн хотууд болон бусад суурингуудыг хөгжүүлэхэд ихэвчлэн ашигладаг. Харин Израйлын Палестин иргэд төрийн мэдлийн газарт өсөж хөгжихийн тулд ихээхэн хүндрэл, хязгаарлалттай тулгардаг. Тэдний төрийн мэдлийн газрын 80 хувийг түрээслэх боломжийг үр дүнтэй хязгаарласан.⁵⁸⁴ Энэ нь Израйлын эрх баригчид болон еврей үндэсний байгууллагуудын явуулж буй ялгаварлан гадуурхах бодлого, түүнчлэн шинээр байгуулагдсан орон нутаг, хороололд “зөвшөөрлийн хороо”-нд үндэслэсэн оршин суух хязгаарлалтын үр дагавар юм.⁵⁸⁵

Израйл дахь Еврей үндэсний институтүүд 1948 оны өмнө болон дараа Палестинчуудын газрыг хураах ажиллагаанд чухал үүрэг гүйцэтгэсэн. 1897 онд байгуулагдсан Дэлхийн

578 Adalah, The Inequality Report: The Palestinian Arab Minority in Israel (previously cited).

579 Adalah, The Inequality Report: The Palestinian Arab Minority in Israel (previously cited); Adva Center, Lands, Planning and Inequality: The Division of Space Between Jews and Arabs in Israel, November 2000.

580 Ruth Sar Shalom and Ruth Weinschenk-Vennor, “Land Registration in the Arab Society in Israel”, sikkuy.org.il/wp-content/uploads/2011/07/land_registration_eng.pdf

581 ACRI, “Allocation of State Land in OPT”, 23 April 2013, law.acri.org.il/en/2013/04/23/info-sheet-state-land-opt/

582 State of Israel, Israel Land Authority, About Israel Land Authority, land.gov.il/en/Pages/AboutUs.aspx (accessed on 3 August 2020).

583 State of Israel, Israel Land Authority, Israel Lands Council, gov.il/he/departments/topics/land_council/govil-landing-page (accessed on 30 November 2021).

584 Adalah, The Inequality Report: The Palestinian Arab Minority in Israel (previously cited).

585 Adalah, The Inequality Report: The Palestinian Arab Minority in Israel (previously cited).

Сионистын байгууллага (ДСБ) нь Еврейн нийгмийн бүлгүүдийг төлөөлдөг гол байгууллага бөгөөд “Израйль улсыг байгуулахад голлох үүрэг гүйцэтгэсэн”. 1901 онд ДСБ нь Палестины газрыг эзэмшилдээ авч, “Еврейчүүдийг эдгээр газар, үл хөдлөх хөрөнгүүд дээр суурьшуулах зорилго” бүхий ЕҮС/ККЛ байгууллагыг байгуулсан.⁵⁸⁶ 1929 онд ДСБ-ын салбар, Израйлын Еврей Төлөөгчийн Газрыг Еврей хүмүүсийг Израйлд суурьшихад туслах, дэмжих зорилготойгоор байгуулсан. 1935-1948 оны хооронд тус байгууллагыг Давид Бен-Гурион даргалж, дараа нь Израйлын анхны ерөнхий сайд болж байсан.⁵⁸⁷

Дэлхийн Сионист байгууллагын нөлөөгөөр 1952 оны Еврей Агентлагийн (Статусын) тухай хуулиар ДСБ нь Еврейн цагаачлал, нэгтгэл, суурьшлыг гардан зохион байгуулах хагас засгийн газрын институцын албан ёсны статустай болсон.⁵⁸⁸ ДСБ ба Израйлын Еврей Төлөөлөгчийн Газар нь 1948 оноос хойш цагаачдыг суурьшуулах зорилгоор Израйлын Газрын Захиргаа, хожим нь Израйлын Газрын Албанаас шилжүүлсэн төрийн мэдлийн газрыг түрээслэх, эрхлэн удирдах ажлыг гүйцэтгэж, төрийн мэдлийн газрыг Еврей бус хүмүүст ашиглуулахгүй байх явдлыг зохион байгуулсан.

1948 оноос өмнө ЕҮС/ККЛ байгууллага Палестин дахь 800,000 гаруй дунам газрыг эзэмшилдээ авчээ.⁵⁸⁹ Израйль улс үүсгэн байгуулагдсанаас хойш ЕҮС/ККЛ нь “Еврейн үндэсний газар”-ын харгалзагч, итгэмжлэгдсэн этгээдээр үргэлжлүүлэн ажилласан.⁵⁹⁰ Мөн 1953 оны Еврейн Улсын Сангийн тухай хуулийн хүрээнд захиргааны тодорхой чиг үүргийг гүйцэтгэгч Израйль компаниар ЕҮС/ККЛ нь ажиллаж ирсэн. ЕҮС/ККЛ нь 1953 оны Еврейн үндэсний сангийн тухай хуулийн үндсэн дээр төрийн тодорхой чиг үүргийг гүйцэтгэдэг Израильд бүртгэлтэй компанийхаа хувьд ихээхэн чухал үүрэг гүйцэтгэсэн. Хуулиар Израйлын газрын бодлогыг ерөнхийд нь боловсруулах онцгой эрхийг тэдэнд олгож, төрийн чиг үүргийн хагасыг хэвээр хадгалан татварын хөнгөлөлт эдлэх эрхийг олгодог.⁵⁹¹ Мөн Израйлын нутаг дэвсгэр эсхүл “Израйлын засгийн газарт харьяалагдах аливаа газар нутагт” еврейчүүдийг суурьшуулах зорилгоор газар, эд хөрөнгийг худалдан авах, олж авах, Израйлын газрыг нөхөн сэргээх, хөгжүүлэх зэрэг орно.⁵⁹² 1949 болон 1950 онуудад улсаас 2 сая дунам газар (“2 саяын хэлэлцээр” гэгддэг) худалдан авсныхаа дараа ЕҮС/ККЛ нь Израйлын хамгийн том хөдөө аж ахуйн газрын өмчлөгч болсон бөгөөд дүрэмд заасны дагуу зөвхөн Еврейчүүдэд үйлчилдэг ажээ.⁵⁹³ Түүнчлэн Баруун эрэгт ЕҮС/ККЛ байгууллага 360 гаруй хөрөнгө худалдан авсны ойролцоогоор 170 хөрөнгийн өмчлөх эрхийг нотлох боломжтой хэмээн мэдэгджээ. Эдгээр худалдан авах тохиролцоонуудын дийлэнхийг ЕҮС/ККЛ-ын салбар (5.4.1 “Газрыг хураах тухай хууль тогтоомж ба бодлогууд” хэсгийг харна уу) Химнута 1967 оны Израйлын эзлэн түрэмгийллийн дараа хийжээ. Заримыг нь 1948 оноос өмнө ЕҮС/ККЛ өөрөө шууд

586 JNF/KKL, “A Company with Share Capital with No Par Value Memorandum of Association”, 30 December 1953, kkl.org.il/files/HEBREW_FILES/odotenu/Memorandum-of-Association-English.pdf, Article 3(a).

587 Jewish Agency for Israel, Who We Are, jewishagency.org/who-we-are (accessed on 3 February 2021).

588 World Zionist Organization – Jewish Agency (Status) Law (5713) of 1952, 24 November 1952 (an unofficial English translation is available at adalah.org/uploads/oldfiles/Public/files/Discriminatory-Laws-Database/English/18-World-Zionist-Organization-Jewish-Agency-Status-Law-1952.pdf); Stefan Berger and Thomas Fetzner, Nationalism and the Economy: Explorations into a Neglected Relationship, 10 January 2019.

589 Moshe Aumann, Land Ownership in Palestine, 1880-1948, 1976.

590 JNF/KKL, Jewish People Land, kkl-jnf.org/about-kkl-jnf/kkl-jnf-id/jewish-people-land (accessed on 31 January 2020).

591 Adalah, Jewish National Fund Law, adalah.org/en/law/view/531 (accessed on 31 January 2020).

592 JNF/KKL, “A Company with Share Capital with No Par Value Memorandum of Association” (previously cited).

593 Yifat Holzman-Gazit, Land Expropriation in Israel: Law, Culture and Society, 2007; Oren Yiftachel, Ethnocracy: Land and Identity Politics in Israel/Palestine, 2006, p. 139.

худалдан авчээ.⁵⁹⁴

1960 онд Кнессет Израйлын Газрын захиргааны тухай хуулийг баталсан.⁵⁹⁵ Энэ хуулиар Израйлын Газрын Захиргааг (хожим 2009 онд Израйлын Газрын Алба болж өөрчлөгдсөн) төрийн мэдлийн газруудыг Хөгжлийн Ерөнхий Газар ба ЕҮС/ККЛ нартай хамтран эрхлэн удирдах зорилгоор байгуулсан. Мөн жил Кнессет суурь хууль баталж “Газрын Захиргаа нь төрийн мэдлийн газрыг худалдахыг хориглож, түүнийг олон нийт, ЕҮС/ККЛ эсхүл ДСБ ба Израйлын Еврей Төлөөлөгчийн Газруудад 98 хүртэлх жилийн хугацаатайгаар түрээсэлж болно” хэмээн заасан. Хуулийн 1 дүгээр зүйлд “Израйл Улс, Хөгжлийн Ерөнхий Газар эсхүл Керен Каемет Ле Израйл [ЕҮС/ККЛ]-ын эзэмшлийн газар нутгийг худалдах эсхүл өөр ямар нэгэн замаар шилжүүлэхгүй” гэжээ.⁵⁹⁶ Жилийн дараа ЕҮС/ККЛ-ын газруудын захиран зарцуулах эрхийг “Израйлын Газрын Захиргаа” руу шилжсэн.⁵⁹⁷

Ерөнхийдөө Еврейн үндэсний байгууллагууд Еврей бус хүмүүст газар түрээслэдэггүй бөгөөд шинээр еврей цагаачдад зориулан тусгайлан боловсруулсан улсын газар дээрх орон сууцны төсөл болон/эсхүл олон нийтийн орон сууцны төсөл болон бусад орон сууцны төслүүдэд тэднийг хамруулахыг зөвшөөрдөггүй. Израйлын улс төрийн мэдлийн газар нутгийн 13% буюу 2.5 сая дунам газрыг ЕҮС/ККЛ эзэмшдэг ба зөвхөн Еврейчүүдэд зориулан эрхлэн удирддаг.⁵⁹⁸ Израйлын Газрын Захиргаа төрийн мэдлийн газрыг зөвхөн Еврейн Израйлчуудад чиглэсэн хөгжлийн бодлого хэрэгжүүлдэг ЕҮС/ККЛ-д алагчилан хуваарилж байгаа талаарх маргаан 2000 онд шүүхэд үүссэн. Урьд нь нийтийн эзэмшлийн газарт хамаарч байгаад хожим нь Израйлын Газрын Захиргаанаас ЕҮС/ККЛ-д хуваарилсан, Еврей суурингууд болгон хөгжүүлсэн газарт Палестин хос газар худалдаж авах оролдлого хийсний дараа гаргасан Кааданы мэдүүлсэн зарга маргааныг Улсын Дээд Шүүхээс шийдвэрлээд төрөөс газрыг олгохдоо яс үндэс ба шашин шүтлэгээр ялгаварлан гадуурхаж болохгүй гэжээ.⁵⁹⁹ Шинээр байгуулагдсан тосгод нь шинэ суурьшигчдыг хүлээн авах эсэхийг шийдвэрлэдэг хороотой байсан ба цэргийн алба хаасан байх шаардлага нь зөвшөөрөл олгох урьдач нөхцлийн нэг байв. Уг нөхцөл нь газрын алагчлан хуваарилахад хүргэсэн хэмээн дүгнэжээ. Гэвч шүүхийн шийдвэрийг буцаан хэрэглэхгүй болохыг шүүх шийдвэртээ тодорхой тусгажээ. Иймд ялгаварлан гадуурхалт бүхий газрын өмчлөх эрх хасаж, хуваарилсан өмнөх асуудлыг эргэн хянан үзэхгүй.

Кааданы өдүүлсэн маргааныг шийдвэрлэсний дараа ЕҮС/ККЛ-аас Израйлын Палестин иргэдэд газар түрээслэхийг хориглох явдалд зарим ахиц гарсан хэдий ч шинэ хуваарилалтын дагуу Палестинчуудад газар түрээслэх нь ховорхон хэвээр байна. Энэ нь зарим талаараа шинэ хуваарилалт Палестинчууд бус харин еврей бүлгүүдийг өргөжүүлэхэд чиглэгдсэнтэй холбоотой юм. Нөгөө талаар шинэ суурингууд өөрийн оршин суугчдыг тодорхойлох, сонгохдоо өөр бусад арга хэрэгслийг ашиглаж байгаатай

594 Haaretz, “JNF Approves West Bank, Jerusalem Plans that Could Lead to Palestinian Evictions”, 2 September 2021, [haaretz.com/israelnews/.premium-jnf-approves-west-bank-jerusalem-plan-that-could-lead-to-palestinian-evictions-1.10177648](https://www.haaretz.com/israelnews/.premium-jnf-approves-west-bank-jerusalem-plan-that-could-lead-to-palestinian-evictions-1.10177648)

595 The name of the law was later changed to the Israel Land Authority Law.

596 State of Israel, Basic Law: Israel Lands, passed on 25 July 1960, knesset.gov.il/laws/special/heb/yesod/kk000011.htm (in Hebrew) (an English translation is available at main.knesset.gov.il/EN/activity/Documents/BasicLawsPDF/BasicLawIsraelLands.pdf).

597 JNF/KKL, Memorandum and Articles of Association, 1961.

598 Adalah, “Land Controlled by Jewish National Fund for Jews Only”, 29 July 2007, adalah.org/en/content/view/6787

599 HCJ, Aadel Ka’adan v. Israel Land Administration, Case HCJ 6698/95, judgment, 8 March 2000 (an unofficial English translation is available at escr-net.org/caselaw/2014/hc-669895-aadel-kaadan-v-israel-lands-administration-541-pd-258). See also Yifat Holzman-Gazit, *Land Expropriation in Israel: Law, Culture and Society*, 2007.

холбоотой. Израйл улсын төрийн мэдлийн газрын харилцаанд Палестинчуудыг гадуурхах явдал үргэлжилсээр байгаа бөгөөд Израйлын газрын бодлого, хөгжилд Еврейн үндэсний институтууд албан ёсны байр сууриа хадгалсан хэвээр байна. 2007 онд Арьс Үндсээр Алагчлах Үзлийг Устгах Хорооны зүгээс ДСБ, Израйлын Еврей Агентлаг, ЕҮС/ККЛ зэрэг байгууллагад чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ алагчлахгүй байх зарчмыг баримтлахыг Израйл улсаас шаардсан.⁶⁰⁰

Кааданы маргааныг шийдвэрлэсэн дээрх шийдвэрийн үр дагавраас зайлхийхийн тулд Кнессет 2011 онд “Олон нийтийн зөвшөөрлийн тухай хуулийг баталсан. Үүгээр Негев/ Накаб ба Галилейн бүсийн 400-аас цөөн өрхтэй Еврей иргэдийн нэгдэлд хэнийг элсүүлэх эсэхийг шийдвэрлэх эрхийг “зөвшөөрлийн хороо”-нд олгосон. Хамтын нийгэмлэгийн нэмэлт тогтоомж (№8) хэмээх хуулийн дагуу “зөвшөөрлийн хороод” нь тухайн “иргэдийн нэгдэлд тохирох” эсэх, “нийгэм ба соёлын хувьд нэг хэсэг” нь болж чадах эсэх зэргийг тодорхой бус стандарт, “нийцлийг тодорхойлдог мэргэжилтнүүдийн дүгнэлт”-нд үндэслэн шийдвэрлэх боломжтой.⁶⁰¹ “Зөвшөөрлийн хороо” нь таван гишүүнтэй бөгөөд үүний гурав нь суурингийн төлөөлөгч, үлдсэн хоёр нь ДСБ ба Израйлын Еврей Төлөөлөгчийн Газар ба нутгийн хуулийн эрх мэдэл бүхий бүсийн консулын төлөөлөгчөөс бүрддэг.⁶⁰² Дээрх хорооны үйл ажиллагааг Израйлын төрийн байгууллагаас ямар нэгэн байдлаар хянадаггүй.

Адала-ийн үзэж байгаагаар дээрх хуулийн зорилго нь Израйл дахь гадуурхагдсан Палестин иргэд ба бусад бүлгүүдийг улам бүр гадуурхаж, үндэсний гарал үүслээр нь орон байр, суурьшлын хувьд ялган тусгаарлахад чиглэж байна.⁶⁰³ “Зөвшөөрлийн хороод” нь Израйл даяар 695 суурин, тосгодод үйл ажиллагаа явуулдаг бөгөөд эдгээр нь Израйлын төрийн мэдлийн газар нутгийн нийт 81 хувийг захирдаг 53 бүс нутгийн зөвлөлд харьяалагддаг (эзлэгдсэн Баруун эрэг ба Голан Хайтсын Израйлын Еврейн суурингуудыг оруулахгүй).⁶⁰⁴ Тухайлбал, 2017 онд байгуулагдсан Негев/Накабын Бедуин тосгоны суурин дээр боссон шинэ Еврей тосгоны “зөвшөөрлийн хороо” нь “Тора ба Ордотокс Еврейн үнэ цэнийн дагуух сургаалуудыг дагадаг, Еврейн Израйл иргэн эсхүл байнгын оршин суугч”-ийг тосгондоо хүлээн авна хэмээн дотоод журамдаа заажээ.⁶⁰⁵ Хамтын нийгэмлэгийн нэмэлт тогтоомж (№8)-д заасныг зөрчиж 400-аас илүү өрх бүхий 20 гаруй тосгонд “зөвшөөрлийн хороо” байгуулсан болохыг Адала олж тогтоожээ.⁶⁰⁶

600 CERD, Concluding Observations: Israel, 14 June 2007, UN Doc. CERD/C/ISR/CO/13.

601 State of Israel, Law to Amend the Cooperative Societies Ordinance (No. 8), 2011 (an unofficial English translation is available at adalah.org/uploads/oldfiles/Public/files/Discriminatory-Laws-Database/English/12-Admissions-Committees-Law-2011.pdf). See also Adalah, “Israeli Supreme Court upholds ‘Admissions Committees Law’ that allows Israeli Jewish communities to exclude Palestinian Arab citizens”, 17 September 2014, adalah.org/en/content/view/8327

602 Law to Amend the Cooperative Societies Ordinance (No. 8) (previously cited), Article 2(B1).

603 Adalah, The Inequality Report: the Palestinian Arab Minority in Israel (previously cited).

604 Adalah, The Inequality Report: the Palestinian Arab Minority in Israel (previously cited).

605 Adalah, “No non-Jews allowed: New Israeli Town of Hiran, to be built upon Ruins of Bedouin Village, is Open to Jewish Residents Only Contrary to State’s Representations before Supreme Court”, 8 August 2017, adalah.org/en/content/view/9186

606 Adalah, “Adalah demands Israel cancel illegal ‘admissions committees’ enforcing segregation in dozens of communities across the country”, 25 June 2019, adalah.org/en/content/view/9751

СУУРИНГУУДЫН ТЭЛЭЛТ БА ЗҮҮН ИЕРУСАЛИМЫН СУУРЬШИГЧИД УЛСЫН ДЭМЖЛЭГТЭЙГЭЭР ГАЗРЫГ БУЛААСАН НЬ

1967 онд эзлэгдсэнээс хойш Зүүн Иерусалим дахь газрын бодлого, практик нь Израйлын хуулийн бүтэцтэй төстэй хэдий ч Иерусалим хот нь Израйлын улс төрд чухал байр суурь, онцгой статустай байдаг тул хотод Еврейн суурингуудыг барих газрын хуваарилалтын асуудлыг улам хурцаар авч үздэг.

2017 он гэхэд Зүүн Иерусалим дахь газар нутгийн 38 орчим хувийг Палестинчуудаас булаан авсан бөгөөд ихэнх нь хувийн өмчийн газар байв.⁶⁰⁷ Израйлын засгийн газар анх Зүүн Иерусалим дахь 4000 дунам газрыг Френч Хилл-Рамат Эшколь ба Маалот Дафнаг барих зориулалтаар хураан авсан бөгөөд хожим нь 1968 оны 4 сард Неве Яаковыг барихын тулд 1000 дунам газар, мөн Хуучин хотод Еврейн хороолол барихын тулд нэмэлтээр 116 дунам газрыг хураан авчээ. Хураан авсан газарь нийт 13 Еврейн Израйл суурин байгуулсан. Эдгээрийг Израйл Иерусалимын гудмуудын нэг гэж тооцдог боловч энэ нь олон улсын эрх зүйгээр хууль бус гэж тооцогддог.⁶⁰⁸ Суурингуудыг Палестины дүүргүүдийг тойруулан, Палестинчуудын газар зүйн нэгдмэл байдал ба хот төлөвлөлтийг эвдэх зорилгоор стратегийн байршлуудад байгуулсан.⁶⁰⁹ Газар хураах ажиллагааны дийлэнх хэсгийг 1943 оны Газрын тогтоомжийн (Нийтийн хэрэгцээг үндэслэн газрыг авах) дор гүйцэтгэсэн. 2021 оны 7 дугаар сарын байдлаар Зүүн Иерусалимд 225,178 Еврейн Израйлчууд, 358,800 Палестин суурьшигчид амьдарч байна.⁶¹⁰

ИЕРУСАЛИМЫГ ЖҮҮДЖҮҮЛЭХ: МУГРАБИ ХОРООЛЛЫГ НУРААСАН НЬ

Нийтийг хамарсан зохион байгуулалттай орон сууц нураах ажиллагааг анх Израйлын арми 1967 оны 6 дугаар сарын 10-ны өдрөөс 12-ны хооронд, Зургаан өдрийн дайн хэмээн нэрлэгдэх дайны дараа Иерусалимын Хуучин хотын Муграби (Марокко) хороололд хийсэн. Одоогийн “Баруун Хана” плазаг барихын тулд нураах тушаалыг гаргасан.⁶¹¹ 1967 оны 6 дугаар сарын 10-нд тухайн үеийн хотын захирагч Тедди Коллекын тушаалаар Израйлын албаныхан 650 Палестинчуудад орон гэрээ даруй орхин явахыг мэдэгдсэн. Нэг өдрийн дараа Израйлын албаныхан 138 байшинг бульдозероор түрсэний зэрэгцээ 800 гаруй жилийн өмнө байгуулагдсан, олон түүхэн дурсгалт байшин бүхий Иерусалимын Марокко бүгийн нутаг болсон Муграби хорооллыг газартай тэгшлэхийг оролджээ.⁶¹² Хожим 1981 онд тус хорооллын 15 Палестин барилгыг нураажээ.

607 Ir Amim and Bimkom, Deliberately Planned: A policy to thwart planning in the Palestinian neighborhoods of Jerusalem, February 2017, ir-amim.org.il/sites/default/files/Deliberately%20Planned.pdf; B'Tselem, East Jerusalem (previously cited).

608 B'Tselem, [\[Data on land expropriation and use in East Jerusalem\]](http://btselem.org/hebrew/jerusalem/land_expropriation_statistics), 28 August 2013, btselem.org/hebrew/jerusalem/land_expropriation_statistics (in Hebrew).

609 Ir Amim, Displaced in their own city: The impact of Israeli policy in East Jerusalem on the Palestinian neighborhoods of the city beyond the separation barrier, June 2015, ir-amim.org.il/sites/default/files/akurim_ENG_for%20web_0.pdf

610 Peace Now, Jerusalem (previously cited).

611 Maryvelma Smith O'Neil, “The Mughrabi Quarter Digital Archive and the Virtual Illū Relief Initiative”, Jerusalem Quarterly, Issue 81, palestine-studies.org/sites/default/files/jq-articles/The%20Mughrabi%20Quarter%20Digital%20Archive%20and%20the%20Virtual%20Ill%C3%A9s%20Relief%20Initiative.pdf, pp. 52-76.

612 See Maryvelma Smith O'Neil, “The Mughrabi Quarter Digital Archive and the Virtual Illū Relief Initiative” (previously cited), p. 52.

Оршин суугчид нь дэлхийн өнцөг булан бүрт нүүн шилжсэн.⁶¹³

Энэ нь Израйлын эрх баригчдын Иерусалим дахь Хуучин хотын газар зүй, хүн ам зүйг өөрчлөх анхны алхмын нэг байв. Еврейн хорооллыг сэргээн босгох, өргөжүүлэх, Баруун Хананы плазаг байгуулах эрмэлзлээр Израйлын засгийн газар 1968 оны 4 дүгээр сард Муграби хороолол, Аль-Шараф дүүрэг ба Еврейн дүүргүүд зэрэгт нийт 116 дунам (2011 оны дараагийн хураалтын дараа 137 дунам) газрыг хураасан.⁶¹⁴ Израйлын эрх баригчид Еврейн хороололд шинээр баригдсан блокуудаас Палестин гэр бүлүүд орон сууц худалдан авахыг хориглосон.⁶¹⁵

Израйль улс Палестинчуудаас хурааса газрыг Иерусалим дахь Еврейн суурингуудыг хөгжүүлэхэд хуваарилснаас гадна, Еврейн суурьшуулагч байгууллагууд Эзэнгүй хөрөнгийн тухай хууль, Хууль зүй ба захиргааны хэргийн тухай хуулийг ашиглан Палестинчуудын өмчлөх эрхийг хасах заль мэх зохиож, Палестин иргэд зонхилон суурьшсан гудманд Еврейн шинэ суурьшигчдыг суулгаж, суурингуудаа нэмж тэлэх арга боловсруулж ирсэн. Суурьшуулагч байгууллагууд газар ба өмчийг булаах үйд ажиллагаагаа улсын байгууллагууд, Ерөнхий Харгалзагч, ЕҮС/ККЛ ба шүүхийн тогтолцооны тусламжтайгаар явуулж байна.

1948 онд Еврейн суурьшуулагч байгууллагууд (жишээлбэл Атерет Коханим ба Элад) Еврейчүүдийн өмчийн эрхийг Еврей эзэд эсхүл тэдний өв залгамжлагч нартай нь хэлэлцэн тохиролцож худалдан авсан. Дараа нь суурьшуулагч байгууллагууд эдгээр орон сууцанд 1948 оноос хойш Палестин гэр бүлүүд амьдарч байгааг үл харгалзан хөрөнгийн удирдлага, эрхийг өөрсдөд нь шилжүүлэх, эсхүл чөлөөлөх эрх олгохыг Ерөнхий Харгалзагчаас хүссэн. Орон сууцыг чөлөөлөх эрхийг суурьшуулагч байгууллагуудад олгосон нь тухайн байранд амьдарч байгаа Палестинчуудын эсрэг албадан нүүлгэн шилжүүлэх зарга маргаан үүсгэх боломжийг олгосон.⁶¹⁶

Уг хуулийн дагуу хэдэн арван мянган үл хөдлөх хөрөнгийг чөлөөлж, улмаар Еврей иргэд ба байгууллагуудад шилжүүлсэн. НҮБ-ын Хүмүүнлэгийн Хэргийг Зохицуулах Газрын 2019 оны тооцоогоор нийт 877 хүн буюу 199 Палестин гэр бүл албадан нүүлгэн шилжүүлэлтэд өртгөж, орон гэрээ орхин явах эрсдэлтэй байна.⁶¹⁷ Эдгээрийн дийлэнх нь Хуучин хот, Шейх Джарра ба Силван дүүргүүдийн орчим байна. Израйлын засгийн газар албадан нүүлгэлтийн хэргийг янз бүрийн оролцогч талуудын хооронд үүссэн эд хөрөнгийн талаарх иргэний маргаан мэтээр харуулахыг оролддог.⁶¹⁸ Гэхдээ Палестин гэр бүлүүдийг албадан нүүлгэж, Еврей суурьшигч гэр бүлүүдийг Палестинчууд зонхилсон дүүргүүд рүү нүүлгэхэд орон нутгийнхны сэтгэл түгшин, бусад аймшиг хүмүүнлэгийн үр дагавар дагуулж, орон нутгийн Палестин иргэдийн амьдрах нөхцөлийг алдагдуулдаг.⁶¹⁹

613 Nazmi Al-Jubeh, *دويو هتلاو ري دنتلا ني بام ري صملاو خير اتلا: قم يدقلا سدقلا يف قبرا غل قراح دويلا قراح* [The Jewish Quarter and the Moroccan Quarter in the Old City of Jerusalem: History and Destiny between Destruction and Judaization], 2019, pp. 258-260; Tom Segev, 1967: Israel, the War, and the Year that Transformed the Middle East, 2008, pp. 422-423.

614 B'Tselem, Data on land expropriation and use in East Jerusalem (previously cited); Nazmi Al-Jubeh, The Jewish Quarter and the Moroccan Quarter in the Old City of Jerusalem (previously cited).

615 HCJ, Muhammad Said Burkan v. The Minister of Finance and others, Case HCJ 114/78, judgment, 4 July 1978 (an unofficial English translation is available at hamoked.org/files/2010/112340_eng.pdf).

616 OCHA, "Settler organization increasing presence in Palestinian neighbourhoods", 9 August 2019, ochaopt.org/content/palestinianfamily-evicted-silwan-neighbourhood-east-jerusalem

617 OCHA, "Settler organization increasing presence in Palestinian neighbourhoods" (previously cited).

618 Peace Now, Systematic dispossession of Palestinian neighborhoods in Sheikh Jarrah and Silwan (previously cited).

619 OCHA, "Humanitarian Impact of Settlements in Palestinian Neighbourhoods of East Jerusalem: The Coercive Environment", 10 July 2018, ochaopt.org/content/humanitarian-impact-settlements-palestinian-neighbourhoods-east-jerusalem-coercive

Хамгийн гол нь эдгээр албадан нүүлгэх нэхэмжлэлүүд нь тус бүс нутаг дахь Израйлын хяналтыг бэхжүүлэх, Палестинчуудыг албадан шилжүүлэх, тэдний оронд еврей Израйлын оролцоог бий болгох зохион байгуулалттай кампанит ажлын нэг хэсэг юм. Эдгээр нь палестинчуудыг ялгаварлан гадуурхах хууль тогтоомжид үндэслэсэн бөгөөд тэдэнд зөвхөн хязгаарлагдмал хууль эрх зүйн туслалцаа үзүүлэх боломжийг олгодог бөгөөд шүүхүүд суурьшсан иргэдийн нүүлгэн шилжүүлэх нэхэмжлэлийг дийлэнх тохиолдолд ханган шийдвэрлэдэг.⁶²⁰ Израйлын өөр нэгэн жишээ нь Шейх Джаррагийн Умм Хароуны хэрэг бөгөөд Ерөнхий Харгалзагч газрыг Еврейн суурьшуулагч байгууллагад худалдаж, Палестин гэр бүлүүдийг албадан нүүлгэж эхэлсэн.⁶²¹

ШЕЙХ ДЖАРРА

Шейх Джарра бол Зүүн Иерусалимын Хуучин хотын хойно орших орон сууцны дүүрэг юм. Тус газар нь Израйлын суурьшигчдын хөгжлийг дэмжих зорилго бүхий Палестин иргэдийг албадан нүүлгэх ажиллагааг эрчимжүүлэх кампанит ажлын бай болсон. НҮБ-ын Хүмүүнлэгийн Хэргийг Зохицуулах Газрын мэдээлснээр 2009 онд Шейх Джаррад 21 удаа нураах ажиллагаа зохион байгуулсан (2021 оны 7 сарын 31-ний байдлаар).⁶²²

2008 онд Нахалат Шимон Интернэшнл суурьшуулагч компани илт ялгаварласан Хууль зүй ба захиргааны хэргийн тухай хууль болон Эзэнгүй хөрөнгийн тухай хуулийг үндэслэн Иерусалимын анхан шатны шүүхэд хандан Палестины долоон гэр бүлийн эсрэг зарга мэдүүлснээр тэд Шейх Джарра дахь гэрээсээ албадан нүүх аюулд автаад байна.⁶²³ 2020 оны 9 дүгээр сарын 4-ний өдрийн олон цаг үргэлжилсэн шүүх хуралдааны дараа Иерусалимын анхан шатны шүүх гурван гэр бүлийг – Хаммад, Даоуди, Дажаниханг – 2021 оны 8 сарын 1-нээс өмнө албадан нүүлгэх шийдвэр гаргасан. Шүүхээс дээрх гэр бүлүүдийг Нахалат Шимон Интернэшнл компанид 30,000 шинэ шекел (9,677 ам.доллар)-ийг шүүхийн ажиллагаа болон хууль зүйн зардалд төлөх тогтоол гаргажээ. Тэдгээр иргэд 2021 оны 3 дугаар сарын 4-нд Иерусалимын Дүүргийн шүүхэд давж заалдсан боловч гомдлыг хүлээх авахаас татгалзжээ.⁶²⁴ 2020 оны 10 дугаар сарын 8-нд шүүх үлдсэн дөрвөн гэр бүл – Скафи, Аль-Курд, Абу Хасанех ба Жаоуны гэр бүлүүдийг албадан нүүлгэх тогтоол гаргасан. 2021 оны 2 дугаар сарын 10-нд гурван гэр бүлийн гаргасан давж заалдах өргөдлийг Иерусалимын Дүүргийн шүүх хэрэгсэхгүй болгож, 2021 оны 5 дугаа сарын 2-ны дотор орон сууцаа чөлөөлөхийг шаарджээ.⁶²⁵

620 Ir Amim, Old City Basin: Mass Palestinian Displacement & the Settlement Enterprise, 27 April 2021, ir-amim.org.il/sites/default/files/Mass%20Palestinian%20Displacement%20from%20the%20Old%20City%20Basin%20-%20Full%20Version.pdf

621 Peace Now, Systematic dispossession of Palestinian neighborhoods in Sheikh Jarrah and Silwan (previously cited).

622 OCHA, Breakdown of Data on Demolition and Displacement in the West Bank, ochaopt.org/data/demolition (accessed on 24 August 2021), "Breakdown by community".

623 The company hopes to build a new settlement with some 200 housing units in the area. For more details, see Amnesty International, "Israel/OPT: End brutal repression of Palestinians protesting forced displacement in occupied East Jerusalem", 10 May 2021, [amnesty.org/en/latest/news/2021/05/israel-opt-end-brutal-repression-of-palestinians-protesting-forced-displacement-in-occupied-east-jerusalem](https://www.amnesty.org/en/latest/news/2021/05/israel-opt-end-brutal-repression-of-palestinians-protesting-forced-displacement-in-occupied-east-jerusalem/); NRC, "Stop the provocations and spare Palestinian and Israeli civilians", 12 May 2021, nrc.no/perspectives/2021/stop-the-provocations-and-spare-palestinian-and-israeli-civilians; Ir Amim, Evictions and Settlement Plans in Sheikh Jarrah: The Case of Shimon HaTzadik, 1 May 2009, ir-amim.org.il/en/report/evictions-and-settlement-plans-sheikh-jarrah-case-shimon-hatzadik, p. 13.

624 624. Palestinian Human Rights Organizations Council, Cairo Institute for Human Rights Studies, Community Action Center, the Civil Coalition for Palestinian Rights in Jerusalem, "Joint Urgent Appeal to the United Nations Special Procedures on Forced Evictions in East Jerusalem", 10 March 2021, alhaq.org/cached_uploads/download/2021/03/10/joint-urgent-appeal-to-the-united-nations-special-procedures-on-forced-evictions-in-east-jerusalem-1615372889.pdf

625 Ir Amim, "Update: Attorney General declines request to intervene in eviction cases in Sheikh Jarrah", 7 June 2021, ir-amim.org.il/en/node/2671

Палестины долоон гэр бүлийг албадан нүүлгэхтэй холбоотойгоор Палестинчууд 2021 оны 5 дугаар сарын эхээр тус дүүрэгт шөнийн цагаар жагсаал цуглаан зохион байгуулсан. Мөн гэр бүлүүд #ШейхДжаррагаварья гэсэн хаштаг бүхий аяныг олон нийтийн сүлжээгээр эхлүүлж, дэлхий дахины анхаарлыг татан, эсэргүүцлийн цуглаан зохион байгуулсан. 2021 оны 5 дугаар сарын 18-нд Палестинчууд Израйл болон эзлэгдсэн Баруун эрэг, Газын зурвасын хот, тосгонд оффис, дэлгүүр, зоогийн газар, сургуулиа хааж, барилгын талбайг орхин явж, бүтэн өдрийн турш ажилдаа очихоос татгалзсан. Тэд хэдэн арван жилийн туршид үзэгдээгүй нэгдмэл байдлыг харуулж, өдөр тутмын амьдралд нь тулгарч буй бүс нутгаар хуваах, ялган тусгаарлаж байгааг эсэргүүцэж Израйлын дарлалыг сөрөн бүх нийтээр жагссан.

2021 оны 5 сарын 19-нд Израйлын эрх баригчид Шейх Джарраг хаалттай цэргийн бүс болгон тунхаглаж, Еврей суурьшигчдийн чөлөөтэй шилжилт хөдөлгөөн хийх эрхийг хэвээр үлдээсэн хэдий ч тус дүүрэг рүү Палестинчуудыг нэвтрэхийг хязгаарласан.⁶²⁶ Палестин иргэд гэрийнхээ гадаа жагссаар байв. Израйлын аюулгүй албаныхан тайван жагсагчдыг албадан баривчлах, хүч хэтрүүлэн ашиглах, Шейх Джаррагийн сууцууд ба жагсагчид руу дуут болон чих дөжөргөгч гранат, өмхий ус цацах зэрэг хариу арга хэмжээ авсан.⁶²⁷ Түүнчлэн тэд Зүүн Иерусалимын Хуучин хотын Аль-Акса дуган дахь мөргөл үйлдэгчид болон жагсагчид руу ухаан балартуулах гранат шидсэн.

Дарангуйлал нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн бусад хэсэг болон Ногоон шугамын дагуух Израйлын Палестин иргэдийн дунд эв санааны нэгдлийн давлагааг үүсгэв. Хүмүүс гудамж талбайд жагссан нь тэдний эв нэгдэлтэй байгааг харуулж байгаа бөгөөд ИзрайлПалестин иргэдийг өөр хооронд ялган тусгаарлах Израйлын бодлогыг эсэргүүцэж байгааг илтгэж байна. Цахим орчинд гарсан тунхаглалд зарим идэвхитнүүд Израйлын урт хугацааны бодлого, үйл ажиллагааг няцааж, “[Палестинчуудыг] өөр нийгэмд хувиргахыг оролдож, өөр хооронд нь тусгаарлаж, тусгаарлагдсан шоронд амьдруулыг эрмэлзэж байна” гэжээ.⁶²⁸

Шөнийн жагсаал цуглаан болон олон улсын дарамт шахалтанд өртсөний дараа Дээд Шүүх Израйлын ерөнхий прокурорын гаргасан хүсэлтийг хэлэлцэх ажиллагааг үндэсний аюулгүй байдалтай холбон тайлбарлаж хойшлуулсан. Ингэснээр прокурорт улсын өмнөөс хэргийг төлөөлөх эсэхийг шийдэх хангалттай цаг гарах юм.⁶²⁹ Хожим нь Ерөнхий прокурор албадан нүүлгэлтийн хэрэгт оролцохгүй гэдгээ мэдэгдсэн.⁶³⁰ 2021 оны 8 сарын байдлаар уг хэргийн шийдвэрлээгүй байна.

626 Middle East Monitor, “Israel declares Sheikh Jarrah a closed military zone”, 19 May 2021, middleeastmonitor.com/20210519-israeldeclares-sheikh-jarrah-a-closed-military-zone

627 Amnesty International, “Israel/OPT: End brutal repression of Palestinians protesting forced displacement in occupied East Jerusalem” (previously cited).

628 لمأل أو قماركفان ايب [Manifesto of Dignity and Hope], posted on 18 May 2021 (available in Arabic at twitter.com/Majdkayyal/status/1394585550376644611 and in English translation at mondoweiss.net/2021/05/the-manifesto-of-dignity-and-hope).

629 Haaretz, “Israel’s Top Court Postpones Palestinian Eviction Hearing Amid Jerusalem Violence”, 9 May 2021, haaretz.com/israel-news/.premium-israel-s-top-court-postpones-palestinian-eviction-hearing-amid-jerusalem-violence-1.9787755

630 Haaretz, “Israel Won’t Intervene in Sheikh Jarrah Case, Making Eviction of Palestinian Families More Likely”, 7 June 2021, haaretz.com/israel-news/israel-sheikh-jarrah-east-jerusalem-palestinian-eviction-settlers-1.9880960; OCHA, “Response to the escalation in the oPt (11-17 June 2021)”, Situation Report 4, 18 June 2021, ochaopt.org/content/response-escalation-opt-situation-report-no-4-11-17-june-2021

Израйлын шүүх 3 дугаар сард байшин өмчлөх эрхийг нь Еврейн суурьшуулагч байгууллага руу шилжүүлэх шийдвэр гаргасны дараа Палестины Ханун гэр бүлийн гишүүн 2009 оны 4 дүгээр сарын 17-нд эзлэгдсэн Зүүн Иерусалимын Шейх Джарра дүүрэг дэх гэрийнхээ хаалгыг гинжээр түгжэн эсэргүүцлээ илэрхийлж байна. © Ахмад Гарабли / Францын Хэвлэлийн агентлаг, Гетти (Getty) зургууд

Эзлэгдсэн Зүүн Иерусалимын Шейх Джарра дүүрэг дэх байшингаа Израйлын оршин суугчдад алдсан Палестин гэр бүл байшингийнхаа хашаанд сууж байна, 2009 оны 12 дугаар сарын 2. © Ахмад Гарабли / Францын Хэвлэлийн агентлаг, Гетти (Getty) зургууд

Палестин, Израил болон гадаадын идэвхтнүүд эзлэгдсэн Зүүн Иерусалимын Шейх Джарра дүүрэгт Израйлын суурьшлууд болон эзлэн түрэмгийллийн эсрэг долоо хоногийн туршид үргэлжилсэн эсэргүүцлийн жагсаалын үеэр Палестинчуудын Еврейн суурьшигчдад булаалгасан байшингийнхаа гадна 2010 оны 10 дугаар сарын 29-нд лоозон тавив. © Ахмад Гарабли / Францын Хэвлэлийн агентлаг, Гетти (Getty) зургууд

Эзлэгдсэн Зүүн Иерусалимын Шейх Джарра дүүрэгт Накбагийн 73 жилийн ойд зориулсан Палестинчуудын жагсаал руу 2021 оны 5 дугаар сарын 15-нд Израйлын хүчнийхэн дайрав. © Мостафа Алхароуф / Анадоли Агентлаг, Гетти (Getty) зургууд

Зүүн Иерусалимын Силван бол илт ялгаварлан гадуурхсан хууль тогтоомжийн үндсэн дээр төрийн байгууллагуудын бүрэн дэмжлэгээр Израйлын суурьшуулагч байгууллагуудын хэрэгжүүлж байгаа Палестинчуудын газар нутаг, гэр орныг нь булаан авах оролдлогоос болж ихээхэн дарамтанд өртөж байгаа өөр нэгэн газар юм. Энэхүү тохиолдол нь тус суурин дахь Палестинчуудын хөгжлийг хязгаарлаж, стратегийн бүс нутагт Еврейн хяналтыг тогтоохын тулд Зүүн Иерусалимын археологийн дурсгалт газрууд болон байгалийн нөөц газрыг ашиглаж байгааг харуулж байна.

СИЛВАНЫГ ЖҮҮДЖҮҮЛЭХ

1967 онд Иерусалимын Хуучин хотын өмнөд захад байрлалтай Силван тосгон нь эзлэгдсэн Зүүн Иерусалимын нэг хэсэг болсон. Өнөөдөр тэнд 40,000-45,000 орчим Палестин оршин суудаг ба хүн амын хэт нягтаршилтай.⁶³¹ Тус тосгон 1948 оноос хойш Баруун Иерусалим, 1967 оноос хойш Хуучин хотын Муграби хороолол болон бусад газраас ирсэн Палестин дүрвэгсдийн гэр болжээ. Сүүлийн арван жилд Израйлын засгийн газрын дэмжлэгтэйгээр голчлон Еврейн суурьшуулагч байгууллагууд болох Элад ба Атерет Коханим нь Силван, ялангуяа Вади Хильве, Батн Аль-Хава зэрэг дүүргийг онилоод байна.⁶³² Дээрх байгууллагууд Зүүн Иерусалимд амьдарч буй Палестин гэр бүлүүдийг Эзэнгүй Хөрөнгийн Харгалзагч байгууллагын тусламжтайгаар шахан гаргаж, орон байрыг нь Еврейн оршин суугчдад шилжүүлэхийн тулд Силван хотод албадан нүүлгэн шилжүүлэх ажлыг удирдан зохион байгуулж байна.⁶³³

Силван дахь анхны жүүджүүлэх төсөл нь 1974 онд байгуулагдсан Аль-Бустан дүүргийн баруун хэсэгт Израйлын Байгаль Орчин ба Цогцолборын Газрын Иерусалимын Хуучин хотын тойронд ногоон бүс байгуулах төлөвлөгөөний нэг хэсэг болсон Ир Давид (Давидын хот) Үндэсний Цэцэрлэгт Хүрээлэн юм.⁶³⁴ 1992 онд Элад тэр үеийн Сууц Хөгжүүлэлтийн сайд Ариел Шаронтай хамтран археологийн дурсгалт газар дээр Еврейн Израйлчуудад зориулан 200 гаруй орон сууц барихыг оролдсон. Израйлын Эртний (Түүх) Судлалын газар эсэргүүцсэнээр дээрх төсөл зогссон. Үнэхээр ч Израйлын Эртний Судлалын газар болон археологичид Эладын захирлыг түүхэн, археологийн үнэ цэнтэй талбайг устгасан хэмээн буруутгасан.⁶³⁵ Харамсалтай нь 1997 онд Израйлын Газрын Захиргаа Силван дахь төрийн мэдлийн газруудыг Элад руу шилжүүлсэн.⁶³⁶ Дараа нь 2005 онд Израйлын Байгаль Орчин ба Цогцолборт Газрын Хүрээлэн Эладад Давид хотын археологийн нөөц газарт үйл ажиллагаа эрхлэхийг зөвшөөрсөн. Тус онд Израйлын засгийн газар Хуучин хотын эргэн тойрон дахь Ариун Сав газрыг хадгалж, хөгжүүлэх найман жилийн төлөвлөгөөнд жилийн 50 сая шекел баталсан.

631 Amnesty International, email correspondence with Ir Amim, 28 May 2021, on file with Amnesty International.

632 Eyal Benvenisti and others, "The right to housing of long-term occupants and the competing rights of owners in the case of vulnerable communities: Summary", Amicus Curiae Brief to the Israeli Supreme Court, 21 July 2021, [peacenow.org.il/wp-content/uploads/2021/07/Opinion_Summary_Batan_Al-Hawa_ENG.pdf](https://www.peacenow.org.il/wp-content/uploads/2021/07/Opinion_Summary_Batan_Al-Hawa_ENG.pdf); Haaretz, "Court okays eviction of Palestinian family because land was once owned", 20 January 2020, [haaretz.com/israel-news/.premium-court-okays-eviction-of-east-j-lem-family-because-their-land-was-once-owned-by-jews-1.8414592](https://www.haaretz.com/israel-news/.premium-court-okays-eviction-of-east-j-lem-family-because-their-land-was-once-owned-by-jews-1.8414592); HJC, *Sirhan and Others v. Custodian General and Others*, Case HJC 7446/17.

633 OCHA, "Palestinian Family Evicted from Silwan Neighbourhood in East Jerusalem", 9 August 2019, ochaopt.org/content/palestinianfamily-evicted-silwan-neighbourhood-east-jerusalem#ftn4 See also B'Tselem, "Batan al-Hawa neighborhood, Silwan: The Next Target for 'Judaization' of E. Jerusalem", 11 December 2016, [btselem.org/jerusalem/20161208_batan_al-hawa](https://www.btselem.org/jerusalem/20161208_batan_al-hawa)

634 Ir David Foundation, The Ir David Foundation, cityofdavid.org.il/en/The-Ir-David-Foundation (accessed on 26 August 2021).

635 Ir Amim, Shady Dealings in Silwan, 1 May 2009, ir-amim.org.il/sites/default/files/Silwanreporteng.pdf, p. 20.

636 Ir Amim, Shady Dealings in Silwan (previously cited), p. 19; Emek Shaveh, "Elad's Settlement in Silwan", 10 September 2013, [alt-arch.org/en/settlers](https://www.alt-arch.org/en/settlers)

Энэ төлөвлөгөөний ихэнх хэсгийг Эладын хамтаар хэрэгжүүлсэн байна. ЕҮС/ККЛ-ын тайланд тусгаснаар ЕҮС/ККЛ ба Элад нь хоорондоо нягт холбоотой ба Элад руу хөрөнгө шилжүүлж, Силван дахь Еврейн суурингуудыг дэмждэг байна.⁶³⁷

Элад нь Силван, тэр дундаа Аль-Бустаны дүүрэгт Израйлын суурингуудыг өргөтгөх Израйлынүйл хэрэгт олон жилийн турш засгийн газарт дэмжлэг үзүүлсээр ирсэн. Байгууллага сайн хуульчдыг хөлсөлж, Палестин гэр бүлүүдийг залхаах, урт удаан хугацаанд үргэлжлэх нэхэмжлэлийг шүүхэд гаргадаг.⁶³⁸ Үүний үр дүнд Силваны Вади Хильве дүүрэгт ойролцоогоор 75 Палестин сууцыг эзэмшилдээ амжилттай авсан.⁶³⁹

Эхний жилүүдэд Элад Палестинчуудын эзэмшдэг Силваны байрнуудыг эзэмшилдээ оруулж, Палестин иргэдийг албадан нүүлгэж, оронд нь Еврейн суурьшигчдыг сольж,⁶⁴⁰ Зүүн Иерусалимыг жүүджүүлэх зорилгоо тунхагласан.⁶⁴¹ Эладын Силван дахь суурьшуулах ажиллагаа 1991 онд Палестины Аббаси гэр бүлийн Вади Хильвехийн дүүрэг дэх өмчийг “эзэнгүй хөрөнгө” гэж зарлан хурааж авснаар эхэлсэн.⁶⁴² Энэ явдлаас хэдэн жилийн өмнө Эладын үүсгэн байгуулагч Давид Беэри найзынхаа аяллын хөтчийн үнэмлэхийг авч, зургийг нь сольж ашиглан, хуурамч аяллын бүлгийг бүс нутагт авчирч, тэднийг гэртээ урьсан Аббасигийн гэр бүлтэй аажмаар нөхөрлөжээ.⁶⁴³ Гэр бүлийн итгэлийг олсноор Давид Беэри гэр бүлийн зарим гишүүд “эзгүй”, Арабын орнуудад амьдарч байгааг олж мэдсэн. Атерет Коханимын хуульчид ба Израйлын Газрын Захиргаатай хамтран тэдний орон гэрийг “эзэнгүй хөрөнгө” гэж зарлахыг Эзэнгүй Хөрөнгийн Харгалзагч байгууллагаас шаардсан байна.⁶⁴⁴ 1987 онд Эзэнгүй Хөрөнгийн Харгалзагч байгууллага шаардлагыг нь биелүүлсэн. 1991 онд Сууц Хөгжүүлэлтийн Яам, Эладыг төлөөлсөн Давид Беэритэй хамтран тэдгээр байрыг түрээслүүлэхээр шийдвэр гаргажээ. Дээрх хөрөнгийг “эзэнгүй хөрөнгө” гэж зарласан шийдвэр нь бодит байдал болон хууль зүйн үндэслэлд нийцээгүй, түүнчлэн эзэнгүй хөрөнгө хэмээн үзсэн процесс нь бүхэлдээ “шударга байх” зарчим нийцээгүй хэмээн үзсэн шүүхийн шийдвэрийнш үл харгалзан Элад Аббаси гэр бүлийг албадан нүүлгэж, Давид Беэри оронд нь нүүн оржээ.⁶⁴⁵ 2017 онд нийгэм ба улсад үнэтэй хувь нэмэр оруулсанг нь үнэлж Давид

637 +972 Magazine, “Exclusive: Documents reveal decades of close cooperation between JNF and Elad”, 19 October 2020, 972mag.com/exclusive-jnf-elad-jerusalem

638 Haaretz, “Right-wing Israeli Group Elad Received Millions From Shadowy Private Donors”, 6 March 2016, haaretz.com/.premium-rightwing-israeli-group-elad-received-millions-from-shadowy-private-donors-1.5413604; Haaretz, “Israeli Court Evicts Palestinian Family From East Jerusalem Home, Lets Settlers Take Over”, 19 June 2019, haaretz.com/israel-news/.premium-israeli-court-evicts-palestinian-family-from-east-jerusalem-home-lets-settlers-take-over-1.7392845

639 Ir Amim, “Old City Basin Watch: Siam Family Evicted from Home in Wadi Hilweh, Silwan”, 10 July 2019, altro.co.il/newsletters/show/11589?key=558859a4e0422f27d2e8d33fc907f31f

640 Ir Amim, Shady Dealings in Silwan (previously cited), pp. 11-18; Haaretz, “Israel to Give Highest Honor to Leader of Group That Settles Jews in Arab Jerusalem”, 16 March 2017, haaretz.com/israel-news/.premium-israel-to-give-highest-honor-to-leader-of-group-that-settles-jews-in-arab-jerusalem-1.5449825; and Emek Shaveh, “Elad’s Settlement in Silwan”, 10 September 2013, alt-arch.org/en/settlers; Al Jazeera, “Jerusalem simmering over ‘Judaisation’ plan”, 13 October 2014, aljazeera.com/news/middleeast/2014/10/jerusalem-simmering-over-judaisation-plan-2014101364013133843.html

641 New York Times, “Settlers Move Into 4 Homes in East Jerusalem”, 9 June 1998, nytimes.com/1998/06/09/world/settlers-move-into-4-homes-in-east-jerusalem.html

642 Ir Amim, Shady Dealings in Silwan (previously cited), p. 13.

643 Haaretz, “The Republic of Elad”, 23 April 2006, haaretz.com/1.4902353; Emek Shaveh, “Elad’s Settlement in Silwan”, 10 September 2013, emekshaveh.org/en/settlers

644 Ir Amim, Shady Dealings in Silwan (previously cited), p. 13.

645 State of Israel, Jerusalem District Court, Legacy of the late Ahmad Hussein Musa al-Abbasi and Others v. the Jerusalem Development Authority and Others, Civil Case 895/91, 1991.

Безрийг Израйлын Хүндэт Шагналаар шагнажээ.⁶⁴⁶

Үүнээс хойш Элад өөрийн агентуудаар дамжуулан, Израйлын эрх зүйн тогтолцооны тусламжтайгаар Силван дахь хөрөнгүүдийг эрх мэдэлдээ авсаар байгаа бөгөөд Силваны аялал жуулчлалын бүсийг өргөжүүлэх төлөвлөгөөг санаачилан, алагчилсан хот төлөвлөлт ба барилгын бодлого хэрэгжүүлж байгаагаас үүдэн Аль-Бустан дүүргийн 88 Палестин гэр бүлийн зөвшөөрөлгүй барьсан байшингуудыг нураах эрсдэлд оруулжээ.⁶⁴⁷ Израйлын эрх баригчид сүүлийн 13 жилийн хугацаанд Израйлын Силванд 164 барилга нурааж, 260 Палестинчуудыг шахан гаргасны дотор 186 хүүхэд байжээ (6.1.2 “Израйлын бодлого ба практик” хэсгийг харна уу).⁶⁴⁸

Элад байгууллага нь Израйлын засгийн газрын дэмжлэгээр Давид хотын аялал жуулчлалын бүсэд олон сая жуулчдыг татахын тулд шинэ, зорчин явагчдын том хэмжээний комплекс байгуулж, дүүжин тээврийн зогсоол барихаар төлөвлөж байна.⁶⁴⁹ Түүнчлэн уг байгууллагаас Давид хотыг Израйлын суурьшигчдад зориулсан томоохон иргэний сууцны комплекс болгох санал дэвшүүлжээ.⁶⁵⁰ Израйлын засгийн газар ба Элад байгууллага нь археологи ба аялал жуулчлалаар далимдуулан Израйлын Силваны Палестин иргэдийг шахан гаргаж, Еврей суурьшигчдыг оруулж байгаа нь ихээхэн шүүмжлэлд өртөж байна.⁶⁵¹ Түүнчлэн дижитал аялал жуулчлалын компаниуд нь Зүүн Иерусалимын суурингуудын хашлага нэмэгдсэнээс үүссэн хууль бус нөхцөл байдалд нэрмээс болж байна.⁶⁵²

Үүнтэй зэрэгцэн 2001 оноос хойш Атерет Коханим Израйлын эрх баригчдын дэмжлэгтэйгээр Батн аль-Хава орчмын 84 палестин гэр бүлийг албадан нүүлгэхээр оролдож байгаа бөгөөд тус газрыг 100 гаруй жилийн турш идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулж буй еврей трестийн эзэмшилд байгаа газар Израйлынхэмээн маргаан өдүүлжээ.⁶⁵³

646 State of Israel, Ministry of Education, [לארשי יסרפ \[Israel Prizes\]](https://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PrasIsrael/winner2017/davidbeeri/DavidBeeryCV.htm), 2017, cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/PrasIsrael/winner2017/davidbeeri/DavidBeeryCV.htm (in Hebrew).

647 Peace Now, [Settlement Under the Guise of Tourism: The Elad Settler Organization in Silwan](https://www.peacenow.org.il/en/settlement-under-the-guise-of-tourism-the-elad-settler-organization-in-silwan), 12 October 2020, [peacenow.org.il/en/settlement-under-the-guise-of-tourism-the-elad-settler-organization-in-silwan](https://www.peacenow.org.il/en/settlement-under-the-guise-of-tourism-the-elad-settler-organization-in-silwan); Haaretz, “‘You Want a Girl? How Many?’: Tapes Reveal How Right-wing Group Tried to Make East Jerusalem Jewish”, 7 January 2018, [haaretz.com/israel-news/.premium-tapes-reveal-how-right-wing-group-tried-to-make-east-jerusalem-jewish-1.5730050](https://www.haaretz.com/israel-news/.premium-tapes-reveal-how-right-wing-group-tried-to-make-east-jerusalem-jewish-1.5730050); Ir Amim, [The Giant’s Garden: The “King’s Garden” Plan in Al-Bustan](https://www.ir-amim.org.il/sites/default/files/al-Bustan%20ENG.pdf), May 2012, [ir-amim.org.il/sites/default/files/al-Bustan%20ENG.pdf](https://www.ir-amim.org.il/sites/default/files/al-Bustan%20ENG.pdf); and Al-Haq, [Parallel Report to the Committee on Economic, Social and Cultural Rights on the Occasion of the Consideration of the Third Periodic Report of Israel](https://www.al-haq.org/reports/parallel-report-to-the-committee-on-economic-social-and-cultural-rights-on-the-occasion-of-the-consideration-of-the-third-periodic-report-of-israel-1-september-2011), 1 September 2011, [tbinternet.org/ohchr.org/Treaties/CESCR/Shared%20Documents/ISR/INT_CESCR_NGO_ISR_47_9141_E.pdf](https://www.tbinternet.org/ohchr.org/Treaties/CESCR/Shared%20Documents/ISR/INT_CESCR_NGO_ISR_47_9141_E.pdf)

648 OCHA, [Data on Demolition and Displacement in the West Bank](https://ochaopt.org/data/demolition), ochaopt.org/data/demolition (accessed on 26 August 2021), “Community: Silwan”.

649 Emek Shaveh, “[Elad’s Kedem Center in Silwan was Approved by All the Planning Committees](https://www.alt-arch.org/en/kedemcenter-in-silwan-was-approved-by-all-the-planning-committees)”, 19 July 2017, [alt-arch.org/en/kedemcenter-in-silwan-was-approved-by-all-the-planning-committees](https://www.alt-arch.org/en/kedemcenter-in-silwan-was-approved-by-all-the-planning-committees)

650 Al-Haq, “[88 Palestinian Houses to be demolished for Israeli Park](https://www.al-haq.org/monitoring-documentation/6931.html)”, 11 February 2012, [alhaq.org/monitoring-documentation/6931.html](https://www.al-haq.org/monitoring-documentation/6931.html); Emek Shaveh, “[Change in National Parks Law to Harm Natural and Heritage Sites, Play into Hands of Silwan Settlers, and Perpetuate Harm to Palestinians](https://www.alt-arch.org/en/change-national-park-law)”, 27 June 2018, [alt-arch.org/en/change-national-park-law](https://www.alt-arch.org/en/change-national-park-law); Haaretz, “[Right-wing Group Pushes Bill to Allow Residential Construction at Jerusalem’s ‘City of David’ National Park](https://www.haaretz.com/israel-news/.premium-bill-to-allow-residential-building-at-city-of-david-national-park-1.6244150)”, 4 July 2018, [haaretz.com/israel-news/.premium-bill-to-allow-residential-building-at-city-of-david-national-park-1.6244150](https://www.haaretz.com/israel-news/.premium-bill-to-allow-residential-building-at-city-of-david-national-park-1.6244150)

651 Amnesty International, [Destination: Occupation: Digital Tourism and Israel’s Illegal Settlements in the Occupied Palestinian Territories](https://www.amnesty.org/en/documents/mde15/9490/2019/en) (Index: MDE 15/9490/2019), January 2019, [amnesty.org/en/documents/mde15/9490/2019/en](https://www.amnesty.org/en/documents/mde15/9490/2019/en); UN Human Rights Council, [Report of the Secretary General: Israeli settlements in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, and in the occupied Syrian Golan](https://www.unhcr.org/refugees/45c63960.html), 13 April 2017, UN Doc. A/HRC/34/39, pp. 5-6; Guardian, “[Israel using tourism to legitimise settlements, says EU report](https://www.theguardian.com/world/2018/feb/01/israel-settlements-jerusalem-tourism-un)”, 1 February 2018, [theguardian.com/world/2018/feb/01/israel-settlements-jerusalem-tourism-un](https://www.theguardian.com/world/2018/feb/01/israel-settlements-jerusalem-tourism-un)

652 Amnesty International, [Destination: Occupation](https://www.amnesty.org/en/documents/mde15/9490/2019/en) (previously cited).

653 Ir Amim and Peace Now, [Broken Trust: State Involvement in Private Settlement in Batan Al-Hawa, Silwan](https://www.ir-amim.org.il/sites/default/files/Broken%20Trust-Settlement%20in%20Batan%20al-Hawa-Silwan.pdf), May 2016, [ir-amim.org.il/sites/default/files/Broken%20Trust-Settlement%20in%20Batan%20al-Hawa-Silwan.pdf](https://www.ir-amim.org.il/sites/default/files/Broken%20Trust-Settlement%20in%20Batan%20al-Hawa-Silwan.pdf)

2001 онд Атерет Коханимаар дэмжигдсэн гурван гишүүнийг хуучны Еврейн сангийн итгэмжлэгсэн төлөөлөгчөөр томилсон бөгөөд 2002 онд Ерөнхий Харгалзагч байгууллага Батн Аль-Хава дүүрэг дэх газрыг суурьшуулагч байгууллагад шилжүүлжээ. Энэ нь 1948 оноос хойш байшингаа хууль ёсоор барьсан Палестин гэр бүлүүдийг албадан нүүлгэх нэхэмжлэл гаргах, Ерөнхий Харгалзагч байгууллага зохицуулдаг байсан нэмэлт газруудыг худалдан авах боломжийг Атерет Коханизмд олгожээ.⁶⁵⁴ Палестинчуудын орон сууцыг өмчлөхийн тулд хээл хахууль, хуурамч компани, хуулийн техникийн цоорхойг ашигладаг хэмээн Атерет Коханизмыг буруутгадаг.⁶⁵⁵

Эдүгээ Атерет Коханизм нь зөвшөөрөлгүй барилга байгууламж илрүүлэхэд идэвхитэй үүрэг гүйцэтгэж, хураан авах газрын талаарх мэдээллийг хотын холбогдох байгууллагуудад өгч байна.⁶⁵⁶ Израйлын Энх Тайван - Одоо цаг ТББ-ын мэдээлснээр Атерет Коханизм Силваны Батн Аль-Хава хотод амьдардаг 84 Палестин гэр бүлийг албадан нүүлгэх нэхэмжлэл гаргаснаар 700 гаруй Палестинчуудыг хөөгдөх эрсдэлд оруулж байна.⁶⁵⁷ Иерусалимд голчлон үйл ажиллагаа явуулдаг Израйлын эрхийг хамгаалах байгууллага Ир Амимын мэдээлснээр:

*Атерет Коханизм суурьшуулагч байгууллага нь Батн Аль-Хава дахь Палестин гэр бүлүүдийг олноор нь нүүлгэн шилжүүлэх ажиллагааг эхлүүлснээр Зүүн Иерусалимд төрийн дэмжлэгтэй хамгийн том шинэ суурьшигчдын булаан эзлэх кампанит ажлуудын нэгийг явуулж байна.*⁶⁵⁸

2020 оны 11 сарын 24-нд Иерусалимын анхан шатны шүүхээс Батн Аль-Хавагийн 8 Палестин гэр бүлийг орон байрнаас нь албадан нүүлгэж, оронд нь шинээр суурьшигчдыг оруулах шийдвэр гаргажээ.⁶⁵⁹ Палестинчуудын дүүргүүдийн төвд Еврейн суурин, байшин, болон дүүргүүд байрлах нь дан ганц шахагдсан Палестин гэр бүлүүдэд төдийгүй Палестинчуудын өдөр тутмын амьдралд нөлөөлдөг. Суурьшигчид дийлэнхдээ галт зэвсэгтэй, тэдний хороолол нь хашаатай, хувийн харуул хамгаалалттай бөгөөд энэ нь нутгийн Палестинчуудтай сөргөлдөөн гарахад нөлөөлдөг. Хэд хэдэн удаагийн сөргөлдөөн нь хэрцгий мөргөлдөөнд хүргэж, ихэнх тохиолдолд Палестинчуудыг гэмтээж, баривчилах үйлдлээр дуусдаг. Үүнд зарим тохиолдолд хүүхдүүд өртдөг. Силваны шинэ суурьшигчид газар, үл хөдлөх хөрөнгүүдийг хяналтандаа оруулснаас хойш хашаа хашлага ихэсч, нутгийн Палестинчуудын явдаг замыг хааж, амьдралд нь саад учруулж байна.

654 Peace Now, Broken Trust: State Involvement in Private Settlement in Batan al-Hawa, Silwan, May 2016, peacenow.org.il/wp-content/uploads/2016/10/Broken-Trust-Settlement-in-Batan-al-Hawa-Silwan-1.pdf, pp. 4, 8, 9; Peace Now, "The Court Ruled to Evict Another Eight Families in Batan Al-Hawa, Silwan", 6 February 2020, peacenow.org.il/en/the-court-ruled-to-evict-another-8-families-in-batan-al-hawa-silwan

655 Ir Amim, Shady Dealings in Silwan, 1 May 2009, iramim.org.il/sites/default/files/Silwanreporteng.pdf, pp. 15-19. See also T'ruah: The Rabbinic Call for Human Rights, Rabbis File Legal Complaints in Regard to Israeli Group for Trading in Prostitution, 17 January 2018, truah.org/press/rabbis-file-legal-complaints-in-regard-to-israeli-group-for-trading-in-prostitution; Haaretz, "'You Want a Girl? How Many?': Tapes Reveal How Right-wing Group Tried to Make East Jerusalem Jewish", 7 January 2018, haaretz.com/israel-news/.premium-tapes-reveal-how-right-wing-group-tried-to-make-east-jerusalem-jewish-1.5730050

656 Al-Haq, House Demolitions and Forced Evictions in Silwan: Israel's Transfer of Palestinian from Jerusalem, 26 August 2020, alhaq.org/cached_uploads/download/2020/08/26/house-demolitions-and-forced-evictions-in-silwan-web-1598440511.pdf, pp. 27-42. See also Peace Now, "Court Rules to Evict Palestinian Rajabi Family in Silwan because of Discriminatory Property Law", 20 January 2020, peacenow.org.il/en/the-court-ruled-to-evict-a-palestinian-family-from-its-home-in-silwan-because-the-property-was-owned-by-jews-before-1948

657 Peace Now, "The Court Ruled to Evict Another Eight Families in Batan Al-Hawa, Silwan", 6 February 2020, peacenow.org.il/en/the-court-ruled-to-evict-another-8-families-in-batan-al-hawa-silwan

658 Ir Amim, "Court Rules to Uphold Eviction Order of 8 Families From Batan Al-Hawa", 24 November 2020, iramim.org.il/en/node/2569

659 Peace Now, "District Court Rejects the Appeal of 8 families from Batan Al-Hawa Ordering their Eviction", 24 November 2020, peacenow.org.il/en/district-court-rejects-the-appeal-of-8-families-from-batan-al-hawa-ordering-their-eviction

Зүүн Иерусалимын эзлэгдсэн Силваны дүүрэгт Иерусалим хотын ажилчид Палестин байшин нурааж байх үед Палестин эмэгтэй Израйлын хилийн шалганы цагдаагийн хажуугаар явж байна, 2008 оны 11 дүгээр сарын 5 © Менахем Кахана / Францын Хэвлэлийн агентлаг, Гетти (Getty) зургууд

Израйлын цагдаа нар Зүүн Иерусалимын Силван дүүрэг дэх байшин нураах үйл ажиллагааг хамгаалж байна, 2008 оны 11 дүгээр сарын 5, © Менахем Кахана / Францын Хэвлэлийн агентлаг, Гетти (Getty) зургууд

Зүүн Иерусалимын эзлэгдсэн Силван дүүргийн Палестинчуудын барилгыг Израйлын цэргийн хүчний хараа хяналт дор бульдозероор буулгаж байна, 2017 оны 8 дугаар сарын 15 © Мостафа Алхароуф / Анодулу Агентлаг / Гетти (Getty) зургууд

Эзлэгдсэн Зүүн Иерусалимын Силван дүүргийн Аль-Бустан хэсгийн Палестин дэлгүүрийг Израйлын засаг захиргаа нурааж байна, 2021 оны 6 дугаар сарын 29 © Актив Стиллс

ПАЛЕСТИНЫ ЭЗЛЭГДСЭН НУТАГ ДЭВСГЭР ДЭХ ХУУЛЬ БҮС СУУРИНГУУДЫГ ӨРГӨТГӨХӨД ЗОРИУЛЖ ГАЗАР ХУВААРИЛАХ

Палестины Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт Израйл суурингуудыг байгуулж, хөгжүүлэн, Еврейн Израйл иргэдээр дүүргэх нь 1967 оноос хойш Израйлын засгийн газрын бодлого байсан. 1967 оны 9 сард анхны Израйлын суурин Баруун эргийн өмнөд хэсэгт эзлэлтийн дараа ердөө 3 сарын хойно байгуулагдсан нь Кфар Этзион юм.

Дээр тайлбарласанчлан анхандаа “цэргийн шаардлага”-аар албадан авсан, эсхүл “нийгмийн хэрэгцээнд” хураан авсан газар дээр Израйлын суурингууд, дэд бүтцийг барьсан. 1967-1979 оны хооронд 14 суурин барихын тулд 47,000 дунам газрыг хураасан.⁶⁶⁰ 1979 оны Элон Морегийн Дээд Шүүхийн тогтоолын (5.4.1 “Эзэмшил газрыг хураах хууль ба журмууд” хэсгийг харна уу) дараа суурьшуулагч компаниуд газрыг төрийн мэдлийн газарт авах чиглэлд хурдацтай шилжсэн. 1967-2009 оны хооронд Израйл улсын нийт газар нутгийн хэмжээг 530,000-1.4 сая дунам болгон ихэсгэсний дийлэнх нь Баруун эргийн “С” бүсэд байрлалтай бөгөөд түүний бараг талыг нь иргэний барилгын зориулалтаар хуваарилжээ. “Энх Тайван - Одоо цаг” ТББ-д Израйлын армиас өгсөн мэдээнээс харахад тэдгээрийн 99.76 хувийг нь (674,459 дунам) Израйл суурингуудын эрх ашигт зориулан хуваарилжээ.⁶⁶¹ Израйлын Иргэний Эрхийн Нийгэмлэгийн цуглуулсан мэдээллээр Израйлын Иргэний Захиргааны Газар улсын газрын гуравны нэгийг ДСБ-д (суурингуудын хөгжүүлэлтэнд зориулж), үлдсэнийг нь Израйлын цэрэг, улсын компани, нутгийн болон бүс нутгийн консул ба үүрэн холбооны компаниудад хуваарилсан байна. Харин Палестинчуудад ердөө 1,625 дунам газар хуваарилжээ.⁶⁶²

Төрийн мэдлийн газрыг ийнхүү ялгавартай хуваарилах нь 1979 оны Засгийн газрын 730 дугаар тогтоолд үндэслэгдсэн бөгөөд уг тогтоолоор төрийн мэдлийн газрыг зөвхөн цэргийн байгууламж, Еврейн суурингууд, Баруун эрэг ба Газын зурвасын Палестин

660 B’Tselem, Land Grab (previously cited)

661 Peace Now, “State land allocation in the West Bank - For Israelis only”, 17 July 2018, peacenow.org.il/en/state-land-allocation-westbank-israelis

662 Peace Now, “State land allocation in the West Bank - For Israelis only” (previously cited).

цагаачдын байр сууц гэсэн гурван зорилгоор хуваарилна гэжээ. Дээрх шийдвэрийн үр дүнд Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх төрийн мэдлийн газрыг зөвхөн цагаачдад зориулсан Палестинчуудын барилгын зориулалтаар олгох бөгөөд үлдсэн газрыг хувийн эзэмшлийн зориулалтаар ашиглах юм.⁶⁶³

Цаашлаад Израйл суурин барих, өргөтгөх зорилгоор олгосон төрийн мэдлийн газрын ихэнх хэсэг нь Баруун эрэг дэх төв уулын нуруунд, Палестины тосгоны эргэн тойронд байрладаг. Дээрх процесс Палестинчуудыг амин чухал эх үүсвэрээс нь салгахын зэрэгцээ Палестинчуудын амьдрах нутгийг салангид хашигдмал хэсгүүдэд хувааж, тэдний зүй ёсны өсөлтийг хязгаарлаж, газар тариалангийн хөндий дэх Палестин тосгодын Израйлын толгодын орой дээр байрлах Израйлын суурингуудын газар зүйн ноёрхлыг баталгаажуулж байна.⁶⁶⁴

Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Израйлын бүх суурингууд нь Израйлын хуулиар ямар статустай байхаас үл хамааран олон улсын эрх зүйн үүднээс хууль бус юм.⁶⁶⁵ Дээр дурдсанчлан Зүүн Иерусалимыг оролцуулахгүйгээр Баруун эрэгт 441,600 Еврей суурьшигч амьдарч байна.⁶⁶⁶ Олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйн үүднээс дээрх суурьшил нь хууль бус юм. Тэд Израйлын засгийн газраас албан ёсоор байгуулсан 132 суурин болон Израйлын хуулийн дагуу хууль бус, засгийн газрын зөвшөөрөлгүй алслагдмал 140 сууринд 1990-ээд оноос хойш амьдарч байна.⁶⁶⁷ Бодит байдал дээр алслагдмал жижиг суурингуудыг дээд албан тушаалтнууд, цэргийн офицерууд дэмждэг бөгөөд Израйлын эрх баригчид тэднийг ус, цахилгаан эрчим хүчний шугамд шууд холбож, нөхөн зөвшөөрөл олгодог байна.⁶⁶⁸ Кнессет 2017 оны 2 сард Иудей ба Самарын суурингуудыг журамлах хууль баталснаар Палестинчуудын хувийн өмчийн газрын эрхийг хүчингүй болгож, уг газар дээр баригдсан суурин, алслагдмал тосгодыг нөхөн “журамлах” боломжтой болсон.⁶⁶⁹ Дээрх хуулийн үйлчлэлийг удалгүй түдгэлзүүлсэн бөгөөд 2020 оны 6 сард Израйлын Дээд Шүүхээс уг хуулийг Үндсэн хуулийг зөрчсөн хэмээн үзжээ.⁶⁷⁰

Өдгөө Израйлын суурингууд Баруун эргийн газар нутгийн 10 хувийг эзэлж байгаа бөгөөд мужийн консулууд “С” бүсийн хүн ам голцуу суурьшдаг 1.65 сая дунам – “С” бүсийн 63% (эсхүл Баруун эргийн 40%) газрыг захирч байна.⁶⁷¹ Баруун эрэг ба

663 NRC, A Guide to Housing, Land and Property Law in the West Bank (previously cited).

664 Eyal Weizman, “The Vertical Apartheid”, openDemocracy, 13 July 2017, opendemocracy.net/en/north-africa-west-asia/vertical-apartheid

665 UNSC, Resolution 2334 (2016), 23 December 2016, UN Doc. S/RES/2334.

666 Peace Now, Population, peacenow.org.il/en/settlements-watch/settlements-data/population (accessed on 3 December 2021).

667 Peace Now, Population, peacenow.org.il/en/settlements-watch/settlements-data/population (accessed on 3 December 2021).

668 B’Tselem, Statistics on Settlements and Settler Population, 16 January 2019, btselem.org/settlements/statistics (accessed on 30 August 2021); Yesh Din, “Under the Radar: Israel’s silent policy of transforming illegal outposts into official settlements”, 11 March 2015, yesh-din.org/en/under-the-radar-israels-silent-policy-of-transforming-illegal-outposts-into-official-settlements-2

669 State of Israel, Law for the Regularization of Settlement in Judea and Samaria, 13 February 2017 (an unofficial English translation is available at adalah.org/uploads/uploads/Settlement_Regularization_Law_English_FINAL_05032017.pdf).

670 Adalah, “Initial analysis of the Israeli Supreme Court’s decision in the Settlements Regularization Law Case”, 15 June 2020, adalah.org/en/content/view/10035; HCJ, Silwad Municipality and Others v. The Knesset and Others, Case HCJ 1308/17, judgment, 9 June 2020.

671 OCHA, “Area C of the West Bank: Key humanitarian concerns”, 18 August 2014, ochaopt.org/content/area-c-west-bank-keyhumanitarian-concerns-august-2014; B’Tselem, Settlements, 16 January 2019, btselem.org/settlements (accessed on 27 August 2021).

Газын зурвасын Палестинчууд цэргийн бүс гэж тунхагласан дээрх газрыг ашиглах хориотой бөгөөд зөвхөн цэргийн тусгай зөвшөөрөлтэйгээр ажилчдын хувиар нэвтрэх боломжтой.⁶⁷² Мөн уг газрыг Израйлын цэргийнхэн хаалттай, эсхүл хязгаарлагдмал бүс хэмээн зарласан тул палестинчууд шинэ суурингуудын хууль ёсны хил хязгаар луу нэвтрэх эрхгүй. Израйл суурингуудыг хооронд нь холбосон 400 гаруй км зам нь Палестинчуудын хувьд хаалттай, эсхүл хэсэгчлэн нэвтрэх боломжтой байдаг.⁶⁷³ Цаашлаад, шинэ суурингуудыг тойрсон хашлага, хашаалт нь мянга мянган Палестинчуудыг газар тариалангийн газраас нь салгаж, Баруун эрэгт тус тусдаа салангид хашигдмал газруудад амьдархад хүргэж байна.⁶⁷⁴

Баруун эрэг, тэр дундаа Зүүн Иерусалим дэх Израйлын суурингууд нь Еврейн Израйлчуудын байнга оршин суух, эсхүл эдийн засгийн идэвхитэй үйл ажиллагаа явуулахад зориулагдсан бөгөөд зөвхөн тэдний хэрэгцээ шаардлагыг хангах зорилгоор баригдсан. Израйлын бүхий л засгийн газрууд хууль зүйн болон захиргааны аргуудыг хослуулан Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Израйл суурингуудын тэлэлтийг шууд дэмжсээр ирсэн⁶⁷⁵. Израйл улс цэргийн дэглэмээр дамжуулан өөрийн иргэний хуулиа хэрэгжүүлж, засгийн газрын захиргааны байгууллагууд нь суурингуудын хил хязгаарын хүрээнд эрх мэдлээ өргөжүүлж байна.⁶⁷⁶ Мөн Израйлын Еврей суурингуудад хүмүүсийг амьдруулах, тэдний эдийн засгийг дэмжихийн тулд улсаас татаас үзүүлж, татварын хөнгөлөлт, хямд үнэтэй хэрэглээний ус, цахилгаан зэргээр хангадаг.⁶⁷⁷ Суурингуудын байгуулах, эсхүл өргөжүүлэхэд чиглэсэн эдийн засаг нь барилга, хөдөө аж ахуй, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, аялал жуулчлалын салбарыг тэтгэж байна.

Дээрх ялгаварлан гадуурхсан газрын дэглэмийн томоохон жишээ нь Йорданы хөндий юм. Энд Палестины газар нутгийн дийлэнх хэсгийг Израйлын ашиг сонирхол нийцүүлэн хуваарилж, эрх баригчид Баруун эрэг дэх бусад газраас илүүтэйгээр бүс нутгийг бүрэн хяналтандаа байлгаж, эзлэн түрэмгийлэх тунхагласан зорилгынхоо хүрээнд Палестинчуудын нөөц баялгийг ашигладаг. Израйлын(5.1 “Палестинчуудыг дарлаж, ноёрхох зорилго” хэсгийг харна уу).

672 State of Israel, Order concerning Security Directives – Judea and Samaria, Local command order 378, 1970; State of Israel, Declaration concerning Closure of an Area (Israeli Settlements), 6 June 2002 (first issued in 1995).

673 B'Tselem, Restrictions on Movement, 11 November 2017, btselem.org/freedom_of_movement (accessed on 30 August 2021); OCHA, “West Bank Area C: Key humanitarian concerns”, 21 December 2017, ochaopt.org/content/west-bank-area-c-key-humanitarian-concerns

674 Amnesty International, Israel and the Occupied Territories: Surviving under siege: The impact of movement restrictions on the right to work (Index: MDE 15/001/2003), 7 September 2003, amnesty.org/en/documents/mde15/001/2003/en

675 For a timeline of Israeli government policies on settlement expansion see UN Human Rights Council, Report of the Independent International Fact-Finding Mission to Investigate the Implications of the Israeli Settlements on the Civil, Political, Economic, Social and Cultural Rights of the Palestinian People throughout the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, 7 February 2013, A/ HRC/22/63, pp. 24-39.

676 Two relevant military orders have authorized the Military Commander to regulate the management of municipal local settlement councils: Military Order 892 concerning Administration of Regional Councils (Settlements), 1 March 1981; and Military Order 783 concerning Administration of Regional Councils (Judea and Samaria), 25 March 1979. See also B'Tselem, Land Grab (previously cited).

677 B'Tselem, By Hook and by Crook (previously cited), pp. 37-48; UN High Commissioner for Human Rights, Israeli settlements in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, and in the occupied Syrian Golan, UN Doc. A/HRC/34/39, 13 April 2017.

ЙОРДАНЫ ХӨНДИЙ

Йорданы хөндий нь Баруун эргийн газар нутгийн 30 хувь, "С" бүсийн 40 хувийг бүрдүүлдэг. Йорданы хөндийн 50 гаруй сууринд 65,000 Палестин иргэд, Израйлын хууль бус 36 суурин, 18 алслагдсан жижиг суурин 11,000 орчим Израйлын оршин суугчид амьдардаг бөгөөд "С" бүсийн 90 орчим хувь нь Израйлын бүрэн хараа хяналтад оржээ.⁶⁷⁸ Үлдсэн газар нутаг нь Ослогийн хэлэлцээрээр "А", эсхүл "В" гэж нэрлэгддэг ба тэнд Жеричо зэрэг Палестины хот, тосгод байдаг. Эдгээр Палестин суурингууд "С" бүсээр хүрээлэгдэж, бие биенээсээ болон Йорданы хөндийн үлдсэн хэсгээс таслагдан салангид оршдог.⁶⁷⁹ Йорданы хөндийд Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн хамгийн үржил шимтэй газрууд байдаг. Нэмж хэлэхэд, хүн ам зүйн хувьд бага нягтаршилтай ба Баруун эргийн хамгийн том газар нутаг учир хот хөгжүүлэлтийн төв, хөдөө аж ахуй ба эрчим хүчний төслүүдэд хамгийн тохиромжтой бүс нутаг юм. Гэвч, Израйлын эрх баригчид Йорданы хөндийг Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх хашигдмал газар болгон хувиргасан.

Уг газрыг Палестинчууд ашиглах, тэр ч байтугаа нэврэхийг хориглосон бөгөөд бүс нутгийн газар нутгийн 85 хувийг хэд хэдэн, заримдаа давхацсан хэрэгцээнд зориулан хуваарилах замаар газар нутагт хяналтаа бэхжүүлэх боломжийг бүрдүүлж байна. Дээр дурдсанчлан эзлэлтийн эхний жилүүдэд Израйлын эрх баригчид мянга мянган дунам эзгүй газрыг цэргийн бааз, суурингийн барилгажилтад хуваарилсан. 2017 оны эцсийн байдлаар Йорданы хөндийн 50 хувийг төрийн мэдлийн газар, 46 хувийг "хаалттай цэргийн бүс", "галын шугам", эсхүл суурингийн талбай гэж зарлаж, Палестинчуудыг нэвтрэхийг хориглосон. 20-иод хувь нь байгалийн нөөц газарт хамаарах бөгөөд түүний гуравны хоёрыг цэргийн "галын бүс" гэж зарласан.⁶⁸⁰

Эдгээр "галын бүс"-үүдийн ихэнх нь Йорданы хөндийн хамгийн гадуурхагдсан хотуудад байдаг.⁶⁸¹ Израйлын арми үе үе "галын бүс"-ийн Палестинчуудын орон гэр, барилгуудыг нураадаг (6.1.2 "Израйлын бодлого, үйл ажиллагаа" хэсгийг харна уу). Израйлын эрх баригчид "галын бүс"-ийн дотор бүхэлдээ, эсхүл хэсэгчлэн оршдог Израйл сууринг тэлэхийн тулд тус бүсүүдийг суурин болгож өөрчилдөг.⁶⁸² Палестин иргэд тэдгээр оршин суугчид болон цэргүүдийн хүчирхийлэл, дарамтад өртөх, газар нутагт нэвтэрч чадахгүйд хүрч эцэстээ амьдрахад таагүй, албадлагын орчноос үүдэн нутаг орноо орхин явахад хүргэж байна.

Нэмж дурдахад, Израйлын эрх баригчид Йорданы хөндийд амьдардаг Палестинчуудад барилга барих хатуу хязгаарлалт тогтоож, "зөвшөөрөлгүй" барилгуудыг их хэмжээгээр нураадаг бөгөөд үүнийгээ зүгээр л Төлөвлөлт ба барилгын тухай хуулиудыг хэрэгжүүлж байна гэж тайлбарладаг (6.1 "Хүчээр шилжүүлэх" хэсгийг харна уу).

Эцэст нь, Израйлын суурьшигчид "С" бүсийн газрын нарийн төвөгтэй системийг Палестинчуудын газар тариалангийн газар руу зорчих эрх чөлөөг хязгаарласан Израйлын хатуу хязгаарлалттай хослуулсаны үндсэн дээр Израйлынсуурингуудын хажууд байх бүртгэлгүй, эсхүл Палестинчуудын хагалаагүй газрыг булаан авч байна. Зарим

678 B'Tselem, The Jordan Valley, updated on 11 November 2017, btselem.org/jordan_valley (accessed on 30 August 2021)

679 679. B'Tselem, The Jordan Valley (previously cited).

680 B'Tselem, The Jordan Valley (previously cited).

681 OCHA, The Humanitarian Impact of Israeli-Declared "Firing Zones" in the West Bank, August 2012, ochaopt.org/sites/default/files/ocha_opt_firing_zone_factsheet_august_2012_english.pdf

682 OCHA, The Humanitarian Impact of Israeli-Declared "Firing Zones" in the West Bank (previously cited); Haaretz, "IDF Cancels Status of Firing Zone to Enable Expansion of Nearby Settlement", 8 March 2015, haaretz.com/.premium-idf-cancels-firing-zone-to-expandsettlement-1.5333505?ts=1600358118667

Израйль суурьшигчид зөвшөөрөлгүйгээр ийм газруудыг гурван жил дараалан хагалж боловсруулан Израйлын иргэний шүүхэд өргөдөл гаргах эрхээ нээж байна.⁶⁸³ Израйлын хүний эрхийн байгууллага болох Керем Навотын Израйлын мэдээлснээр 1997-2012 оны хооронд Израйль суурьшигчид уг аргаар Палестинчуудын хувийн эзэмшлийн 10,000 дунам газрыг оролцуулан нийт 24,000 гаруй газрыг авчээ.⁶⁸⁴

ГАЗЫН ЗУРВАСЫН «ХАМГААЛАЛТЫН БҮС» БА ЭРЭГ ОРЧМЫН БҮСЭД НЭВТРЭХ ЭРХИЙГ ХЯЗГААРЛАХ НЬ

Хоёр сая гаруй хүн 365 км² талбайд оршин суурьшдаг Газын зурвас бол дэлхийн хамгийн хүн амын нягтаршил ихтэй бүс нутгийн нэг юм.⁶⁸⁵ Хүн амын нягтаршилтай холбоотой асуудлаас гадна Израйлын армийн ялгаварлан гадуурхах бодлогын үр дүнд уг газарт нэвтрэх эрхийг улам бүр хязгаарлаж, Палестины оршин суугчдын өмч хөрөнгийг ихээхэн хэмжээгээр сүйтгэж байгаа нь асуудлыг улам бүр Израйлындэвэргэж байна.

Израйль улс Газын зурваст суурин байгуулж, алагчилсан хууль, бодлого, үйл ажиллагаа хэрэгжүүлж, бүсийн хамгийн үржил шимтэй газрыг Палестинчуудаас булаан авдаг. Газын зурвасын цэргийн тогтоомжоор хураагдсан бүх газрын 6-12 хувийг Израйлын суурингуудад хуваарилж, бүс нутгийн газар зүйн нэгдмэл шинжийг алдагдуулжээ.⁶⁸⁶ 2005 онд хүн ам зүйн шалтгаанаар Израйль суурьшигчид болон хуурай газрын цэргийн хүчнээ буцаан татсан боловч газар, далай ба агаарын замыг бүсэлж, Палестинчуудын амьдралыг бүхий л талаас нь хараа хяналтдаа байлгаж байна.

Израйльчууд Газа хот дахь Палестинчуудын газрыг хүчээр булаан авахаа больсон хэдий ч “хамгаалалтын бүс”, Израйлын тусгаарлагч хананы дагуух хаалттай талбай болон Газын эргийн далайн хаалттай бүсийг хараа хяналтдаа байлгахын тулд хүний амь насад аюултай, хууль бус хүч хэрэглэдэг. Израйлын арми Палестин энгийн иргэд, фермерүүд, жагсагчидын зорчих хөдөлгөөнийг “өндөр эрсдэлтэй” хэмээн үзэж шардлагагүй тохиолдолд хүний амь насанд аюултай хүч хэрэглэдэг.⁶⁸⁷ Израйль улс “Хамгаалалтын бүс”-ийн нарийн параметрийг Израйлтогтоогоогүй ч 2009 онд хананаас 300 метр дотогш явахгүй байхыг сануулсан.⁶⁸⁸ Хүний эрхийн байгууллагын мэдээлснээр “хамгаалалтын бүс” нь хананаас 300-1,500 метрийг хамарч, Газын зурвасын нийт талбайн ойролцоогоор 17%-ийг эзэлж байна.⁶⁸⁹ Энэ нь Газа хотын хөдөө аж ахуйн газрын 35 хувийг хамарч байна. Үүнтэй зэрэгцэн, далайн хаалттай бүс нь загас

683 Kerem Navot, Israeli Settlers' Agriculture as a Means of Land Takeover in the West Bank, August 2013, f35bf8a1-b11c-4b7a-ba04-05c1ffae0108.filesusr.com/ugd/cdb1a7_370bb4f21ceb47adb3ac7556c02b8972.pdf, p. 107.

684 Kerem Navot, Israeli Settlers' Agriculture as a Means of Land Takeover in the West Bank (previously cited).

685 Gisha, Gaza Up Close, features.gisha.org/gaza-up-close (accessed on 27 August 2021).

686 NRC, A Guide to Housing, Land and Property Law in the Gaza Strip (previously cited).

687 Al Mezan Center for Human Rights (Al Mezan), Effects of Aerial Spraying on Farmlands in the Gaza Strip, February 2018, mezan.org/en/uploads/files/15186958401955.pdf, p. 2.

688 Al-Haq, Shifting Paradigms - Israel's Enforcement of the Buffer Zone in the Gaza Strip, 23 August 2011, alhaq.org/publications/8080.html, Chapter 2; Palestinian Centre for Human Rights (PCHR), Gaza Strip: Attacks in the border areas and their consequences, 2014, reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/ReliefWeb%20Mail%20-%20%5BPchrgaza-e%5D%20Fact%20Sheets_%20Gaza%20Strip_%20Attacks%20in%20the%20border%20areas%20and%20their%20consequences.pdf

689 NRC, A Guide to Housing, Land and Property Law in the Gaza Strip (previously cited), p. 16; Al Mezan, 2013 Statistical Report on Israeli Attacks in the Access Restricted Areas, January 2014, mezan.org/en/uploads/files/18469.pdf, p. 3.

агнуурын усны талбайн 85 хувийг эзэлж байна.⁶⁹⁰

2010 онд НҮБ-ын Хүмүүнлэгийн Хэргийг Зохицуулах Газрын тооцоолсноор Израйлын газар ба загасчлалын бүс рүү нэвтрэхийг хааж байгаа нь Газа хотын хүн амын 12 хувьд шууд нөлөө үзүүлж байна.⁶⁹¹ Израйлын “хамгаалалтын бүс”-ийн газар ашиглалтын хязгаарлалт нь 2000 оны хоёр дахь интифадагийн мөргөлдөөнөөс хойш аажмаар хэрэгжиж эхэлсэн. Үүнээс хойш Израйлын арми Газын зурвас болон Израйлыг тусгаарласан хананы ойролцоох газарт нэвтрэхийг хязгаарлаж, “явахыг хориглосон” бүс гэж зарласан. 2006 оны дундуур Израйлын цэргийнхэн Ногоон шугамаас 300-600 метрийн зайд байх бүх барилга, иргэний байгууламжуудыг нурааж, газрыг тэгшилж, тус газарт байсан гэр бүлүүд, нийгмийн бүлгийг шахан гаргасан.⁶⁹²

Израйл улс өөрсдийн цэрэг болон иргэдийн аюулгүй байдлын хангахын тулд “хамгаалалтын бүс”-ийг бий болгосон хэмээн тайлбарладаг. Аюулгүй байдлын асуудал нь хууль ёсны бөгөөд олон улсын хүмүүнлэгийн хуулиар Израилийг эзлэн түрэмгийлэгч гүрний хувьд аюулгүй байдлын зайлшгүй арга хэмжээ болгон тодорхой бүс нутагт нэвтрэхийг хориглох, хязгаарлах эрхийг олгодог боловч эдгээр арга хэмжээ нь эзлэгдсэн хүн амын үндсэн эрхийг хасч болохгүй бөгөөд тэдний аюулгүй байдал, сайн сайхан байдлыг хангах ёстой.⁶⁹³ Израйлын “хамгаалалтын бүс” нь эдгээр шаардлагыг хангахгүй байгаа бөгөөд олон улсын хүний эрх, хүмүүнлэгийн эрх зүйг зөрчиж байна.

Түүнчлэн, Израйлын Газын бүсэд хүч хэрэглэн байшин, үл хөдлөх хөрөнгө, дэд бүтэц болон фермийн газруудыг их хэмжээгээр эвдэн сүйтгэж, Палестин энгийн олон иргэдийн амь насыг хохироож, ноцтой гэмтэл учруулж байна (5.5.1 “Палестинчуудын хүний хөгжлийг боомилж байгаа нь” ба 6.3 “Хууль бус аллага ба ноцтой гэмтэл” хэсгүүдийг харна уу)

5.4.4. АЛАГЧИЛСАН ХОТ ТӨЛӨВЛӨЛТ, БҮСЧЛЭН ХУВААХ ТОГТОЛЦОО

Газар өмчлөх, хуваарилах тогтолцооноос гадна хот төлөвлөлт, бүсчлэн хуваах бодлого нь Израйлын Еврейн ноёрхлыг тогтоох бодлогыг хэрэгжүүлэх, Израйл ба Палестины Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дээрх Палестины нийгмийн бүлгийг ялган тусгаарлахад тэргүүлэх үүрэг гүйцэтгэдэг. Төлөвлөлтийг ашиглан Еврей гаралтай Израйлчуудын стратегийн байршлууд дахь тоог ихэсгэх; Еврей хот, тосгон барих, Палестины хот болон төвийн газар зүйн тэлэлтийг зогсоох, Палестинчуудын газар ашиглалт ба хүртээмжийг журамлахын тулд үйлдвэрлэлийн, цэргийн болон ногоон бүсэд хуваарилж ирсэн.

Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дээрх, Негев/Накабын зөвшөөрөлгүй Бедуин тосгон, Зүүн Иерусалим болон Баруун эргийн “С” бүсэд оршин суух Палестинчууд Израйлын алагчилсан төлөвлөлт болон бүсчлэх бодлогод хамгийн ихээр нэрвэгдэж байгаа бөгөөд орон байраа нураалгах, үндсэн үйлчилгээгээр хангагдаж чадахгүй эрсдэлд дунд аж төрж байна.

690 Al Mezan, 2013 Statistical Report on Israeli Attacks in the Access Restricted Areas (previously cited), pp. 3-4.

691 OCHA and World Food Programme (WFP), Between the Fence and a Hard Place: The Humanitarian Impact of Israeli-Imposed Restrictions on Access to Land and Sea in the Gaza Strip, August 2010, ochaopt.org/sites/default/files/ocha_opt_special_focus_2010_08_19_english_1.pdf

692 Al Mezan, 2013 Statistical Report on Israeli Attacks in the Access Restricted Areas (previously cited), p. 3.

693 Fourth Geneva Convention, Article 27.

ИЗРАЙЛЫН ХОТ ТӨЛӨВЛӨЛТ, БАРИЛГА БОЛОН ОРОН СУУЦНЫ БОДЛОГУУД

Улсын хэмжээнд өргөн цар хүрээг хамарсан газар хураалт, газар хуваарилах бодлоготой холбогдсон Израйлын ялгаварлан гадуурхсан хот төлөвлөлт, барилга болон орон байрны бодлогууд нь дээр дурдсанчлан Израйлын Еврей бус 1.9 сая гаруй ард иргэдэд нөлөөлж байгаа бөгөөд, тэдгээрийн ихэнх нь Палестинчууд юм. Хязгаарлалт бүхий төлөвлөлт, барилгажилтын зохицуулалт болон тэдгээрийг ялавартайгаар албадан хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа нь Палестинчуудын орон байрыг нураах өндөр эрсдэл дагуулдаг. Засгийн газрын бодлого болон төлөвлөлтийн журмууд нь Палестины хот болон тосгодын хөгжлийг хязгаарлах боловч Израйлын хот тосгодын хүрээг томсгон, хэдэн зуун шинэ тосгодыг байгуулахад чиглэж байна. Өмнө дурьдсанаар, Израйлын Палестин иргэдийн 90 гаруй хувь нь Израйлын газар нутгийн 3% хүрэхгүй хэсгийг эзлэх 139 гаруй сууринд амьдардаг.⁶⁹⁴ Үлдсэн 10 хувийн ихэнх нь Хайфа, Рамла, Лод, Жаффа болон Акре гэх мэт “холимог хотууд”-д оршин суудаг. Харин Еврейн 1000 гаруй суурин нь томоохон хот суурин газруудыг хамарсан, дэд бүтэц хөгжсөн бөгөөд хүн амын нягтаршил багатай байдаг.⁶⁹⁵

1948 оноос хойш Израйл улс нийт 700 гаруй Еврей суурингуудыг байгуулсан боловч, Бедуинчуудыг албадан хотжуулах зорилготойгоор улсаас төлөвлөсөн Бедиун хотыг Негев/Накабад байгуулснаас бусдаар Палестин шинэ суурин газар байгуулаагүй юм.⁶⁹⁶ Үнэн хэрэгтээ, Израйл улс 1948 оноос хойш ИзрайлПалестины 500 орчим сууринг эвдэн сүйтгэсэн бөгөөд тус улсаас өмнө оршин байсан, эсхүл 1948 оноос хойш Палестинчуудыг нүүлгэн шилжүүлсэн олон арван Палестин тосгодыг бүсчлэлийн газрын зургаас хассан бөгөөд одоо Израйлын төлөвлөлтийн хуулийн дагуу хууль бус хэмээн тооцож байна. Иймд эдгээр тосгодыг Израйлын эрх баригчид нурааж байгаа билээ (доорхыг харна уу).⁶⁹⁷

1965 онд Израйл улс Төлөвлөлт ба барилгын тухай хуулийг баталж, эрх баригчид Израйлын нутаг дэвсгэр дахь Палестины суурингуудын төлөвлөлтийг өөрсдийн хүсэл зоригоор хийх, тэдний хөгжил болон дэд бүтцийн өргөжүүлэлтийг чангатган журамлах хууль зүйн тогтолцоог үүсгэсэн.⁶⁹⁸ Израйлын эрх баригчид бусад хуулийн дагуу хураах боломжгүй Палестины хувийн эзэмшлийн ихэнх газар нутгийг орон сууцны бус бүс нутагт хамруулжээ. Бүх барилга байгууламж болон газар ашиглалтын удирдлагыг Дотоод Хэргийн Яам хэрэгжүүлэхээр журамласан. 2015 онд эдгээр үүрэг хариуцлагуудын заримыг Сангийн Яам руу шилжүүлсэн.⁶⁹⁹ Хамгийн чухал нь дээрх

694 Badil, Forced Population Transfer: The Case of Palestine: Discriminatory Zoning and Planning: Working Paper No. 17, December 2014, badil.org/phocadownloadpap/badil-new/publications/research/working-papers/wp17-zoninig-plannig-en.pdf

695 See, for example, ICBS, תורחא תיפרגוגא וקולחו מיבושיי [Localities and Other Geographical Entities], cbs.gov.il (in Hebrew, accessed on 29 August 2021); Oren Yiftachel, “Ghetto citizenship: Palestinian Arabs in Israel” in Mada Center for Applied Research, Israel and the Palestinians—Key Terms, 2009.

696 Adalah, The Inequality Report: the Palestinian Arab Minority in Israel (previously cited); Oren Yiftachel, “Ghetto citizenship: Palestinian Arabs in Israel” (previously cited), p. 59; Bimkom and Arab Center for Alternative Planning, Outline Planning for Arab Localities in Israel, 2012, bimkom.org/eng/wp-content/uploads/Outline-Planning-for-Arab-Localities-in-Israel-English2.pdf

697 Hussein Abu Hussein and Fiona McKay, Access denied (previously cited), p. 69; Alexander Kedar, “The Legal Transformation of Ethnic Geography: Israeli Law and the Palestinian Landholder 1948-1967” (previously cited), p. 946. On unrecognized villages and house demolition in the Beersheba region, see, for example, NCF, dukium.org

698 Sharri Plonski, Palestinian Citizens of Israel: Power, Resistance and the Struggle for Space, 2017.

699 State of Israel, Planning and Building Law, passed on 14 July 1965 (an English translation is available at knesset.gov.il/review/data/eng/law/kns5_planning_eng.pdf); State of Israel, Ministry of Interior, Planning Administration, gov.il/en/departments/iplan (accessed on 14 August 2021); State of Israel, PMO, לדנה ליהי הנבמ תמאחה, ריודה רכשמ מע [Adapting the Government's Real Estate Management Structure to Deal with the Housing Crisis], Government Resolution 125, 25 June 2015, gov.il/he/departments/policies/2015_dec125 (in Hebrew)

хуулиар орон нутаг, дүүрэг болон улсын түвшний гэсэн гурван шатлалт төлөвлөлтийн тогтолцоог бий болгосон бөгөөд тус бүр нь өөр өөр харьяаллын дагуу газар ашиглалт, төлөвлөлтийг хариуцдаг байна. Мөн уг хуулиар төлөвлөлт нь орон нутгийн түвшинд эхэлж, дүүргийн түвшинд шилжин, улсын түвшинд дуусдаг шаталсан тогтолцоог боловсруулсан.⁷⁰⁰

Орон нутгийн мастер төлөвлөгөө нь газар ашиглалтын бүсчлэл, төлөвлөлтөөр дамжуулан суурин газрын төлөвлөлтийн бодлогыг тодорхойлох Израйлын сууринг хөгжүүлэх эхний алхам болдог. Энэ нь барилга барих зөвшөөрөл олгох эрх зүйн үндэс болдог бөгөөд төвлөрсөн засаг захиргаагаар орон нутгийн хөгжлийг хангах гол хэрэгсэл юм. Израйлын холбогдох яамдуудын бэлтгэн, боловсруулсан орон нутгийн мастер төлөвлөгөөнөөс Палестины суурингууд хамаардаг. Харамсалтай нь улсын хот төлөвлөгчид Палестины нутаг дэвсгэрт тохирсон бөгөөд оршин суугчдын хэрэгцээг хангасан төлөвлөгөө гаргадаггүй ба мастер төлөвлөгөөг бэлтгэх, шинэчлэхдээ үндэслэлгүйгээр удаан хугацаа зарцуулдаг.⁷⁰¹

Төлөвлөлтийн эрх хариуцсан хүний эрхийн байгууллага болох Бимком болон Арабын Уламжлалт бус Төлөвлөлтийн төв гэсэн хоёр ТББ-аас явуулсан судалгаагаар 2011 оны 12 дугаар сарын байдлаар⁷⁰² 119 Израйлын Палестин суурингаас 75 сууринд 2000-2011 оны хооронд орон нутгийн мастер төлөвлөгөө гарсан бөгөөд зарим нь бүрэн шинэчлэгдэж, зарим нь батлагдах үе шатандаа явж байна. Үүнээс үлдсэн 44 сууринд шинэчилсэн орон нутгийн мастер төлөвлөгөө огт гараагүй байна.⁷⁰³ Израйл улс байгуулагдсанаас хойш Палестины хүн амын тоо 11 дахин нэмэгдсэн хэдий ч 2000 оноос өмнө Палестины нэг ч сууринд өргөтгөл хийх зөвшөөрөл олгоогүй. Энэ нь зөвхөн хот тосгодын иргэний байгууламжийн (орон сууц) хүрээнд барилга барих зөвшөөрөл олгож байсан гэсэн үг юм.⁷⁰⁴ Харин Еврей бүс нутгийн тухайд төв засгийн газраас хөгжлийн төлөвлөгөөнд ирээдүйд хийгдэх боломжит өргөжүүлэлтийг тусгаж өгдөг тул орон сууц, хөдөлмөр эрхлэлт, нийтийн эзэмшлийн талбайд зориулан томоохон газар нутгийг тухайн суурингийн харьяаллын дагуу бүсчилсэн байдаг.⁷⁰⁵ Үүний үр дүнд, газар тариалангийн зориулалттай газрыг зөвхөн иргэний барилга төдийгүй арилжааны үл хөдлөх хөрөнгө барихад зориулан дахин бүсчлэх боломжтой. Мөн, олон жилийн турш Израйлын Газрын Алба буюу одоогийн Израйлын Газрын Захиргаа нь кибуцзим (хамтын амьдрах орчин, хөрөнгийг дундаа хэрэглэдэг нэгдэл хэлбэрээр зохион байгуулагдсан, ихэвчлэн газар тариалан болон аж үйлдвэр эрхэлдэг Еврей нийгэмлэг) болон мошавим (хоршоо хэлбэрээр зохион байгуулагдсан Еврейн хөдөө аж ахуйн нийгэмлэгүүд)-ийн хөдөө аж ахуйн зориулалттай газрын бүсийг арилжааны бүс болгон шилжүүлэх зөвшөөрлийг олгож байна.⁷⁰⁶

Орон сууцны зориулалтаар бүсчилсэн газрыг зохих ёсоор хуваарилах тухай хууль

700 Planning and Building Law (previously cited).

701 Bimkom, Outline Planning for Arab Localities in Israel (previously cited).

702 The 119 Palestinian localities constituted almost all of the Palestinian localities in the northern and central districts, but excluded Palestinian localities in the Negev/Naqab, "mixed cities" and Palestinian localities that were merged with Jewish cities. See, for example, Bimkom, Outline Planning for Arab Localities in Israel (previously cited).

703 Bimkom, Outline Planning for Arab Localities in Israel (previously cited).

704 ACRI and others, Kaminitz Law (Draft Planning and Construction Law) (Amendment 109) 5776-2016, 29 January 2017, law.acri.org.il/en/wp-content/uploads/2017/02/2017.2.5-keminitz-law-position-paper-eng.pdf; Adalah, "Deliberate Obstacles, Not Failures: Adalah's Response to the State Comptroller's Report on the Housing Crisis in Israel", 28 April 2015, adalah.org/en/content/view/8536

705 Bimkom, Outline Planning for Arab Localities in Israel (previously cited).

706 Amnesty International, Under the rubble: House Demolition and Destruction of Land and Property (Index: MDE 15/033/2004), 17 May 2004, amnesty.org/en/documents/MDE15/033/2004/en

тогтоомжоор батлагдсан орон нутгийн мастер төлөвлөгөө байхгүй, эсхүл тухайн нутаг дэвсгэрийг хүлээн зөвшөөрөөгүй тохиолдолд орон сууц барихыг хориглоно. Иймд Израйлд оршин суугаа Палестинчуудын хувьд барилга барих зөвшөөрөл авах нь бараг боломжгүй.⁷⁰⁷ Удаан хугацааны туршид шийдэгдээгүй орхигдсон энэ асуудлын улмаас олон Палестинчууд зөвшөөрөлгүй байшин барьж, улмаар Израйлын эрх баригчид барилгыг нь нураах байнгын эрсдэлд дунд амьдарч байна. 2019 онд Моссава төвийн гаргасан тооцоогоор Израйлын Палестин иргэд зөвшөөрөлгүйгээр 50,000 орчим барилга байгууламжийг барьсан байна.⁷⁰⁸ 1965 онд батлагдсан Төлөвлөлт ба барилгын хуулийн дагуу Израйлын холбогдох эрх бүхий байгууллагууд барилгын зөвшөөрөлгүй аливаа барилга байгууламжийг “нурааж, буулгаж, устгах” эрхтэй бөгөөд тухайн барилгын эзэмшигч нь нураах зардлыг гаргах ба торгууль эсхүл хорих ял оноож болзошгүй юм.⁷⁰⁹

2012-2014 оны хооронд гарсан нийт нураах захирамжийн 97% нь Израйлын Палестинчууд болон цөөн тооны Друз иргэд оршин суудаг хэсэг буюу Израйлын эрх баригчдын нэрлэснээр “Арабын бүс нутаг”-ийг хамарч байна. Мөн, Негев/Накаб дахь Палестины Бедуинчуудын барилгуудыг бүхэлд нь удаа дараа нураасан байна. Гэтэл Израйлын шүүх тухайн бүс нутагт орон нутгийн мастер төлөвлөгөө, барилгын зөвшөөрөлгүйгээр баригдсан Еврей иргэдийн барилгуудад нөхөн зөвшөөрөл олгосоор ирсэн (доорх мэдээлэл болон 6.1 “Албадан нүүлгэх” хэсгийг харна уу).

2017 онд Израйл улс «төлөвлөлт ба барилгын хуулийн хэрэгжилт, зөрчилд оногдуулах шийтгэл»-ийг⁷¹⁰ нэмэгдүүлэх, ялангуяа Арабын бүс нутгийг чиглэх зорилготой 1965 оны Төлөвлөлт ба барилгын тухай хуульд Каминицийн хууль гэгдэх 116 дүгээр нэмэлт өөрчлөлтийг оруулсан. 2019 онд тухайн үеийн Израйлын Хууль зүйн сайд Аелет Шакед хуулийн үндсэн зорилгыг илчилсэн байна:

Бид хууль бусаар барилга барих шаардлагыг ялангуяа Арабын секторт чангатгах үүднээс Каминицийн хуулийг гаргасан. Еврейн газар тариалан эрхлэгчдийн хувьд ч эрх баригчид энэхүү хуулийг хэрэгжүүлдэг... Арабын секторт сайн үр дүн үзүүлсэн учир би энэхүү хуулийг цуцлахыг хүсэхгүй байгаа ч энэ хуулийг хэрхэн өөрчлөх талаар бид бодох хэрэгтэй. Энэ хууль мошавимын оршин суугчдад хүндээр нөлөөлж байна.⁷¹¹

Эдгээр олон бодлогын гол үр дагаврын нэг нь Израйл дахь Палестинчуудад орон сууцны хомсдол нүүрлэсэн явдал юм. 2015 онд засгийн газрын бодлого, үйл ажиллагааг хянах эрх бүхий Кнессетэд тайлагнадаг төлөөлөгч буюу Израйлын Улсын Хянагчийн тооцоолсноор Палестины хүн амд жилд 13,000 шинэ орон сууц шаардлагатай байдаг.⁷¹²

707 See, for example, ACRI, “Before Demolishing — Let People Build Legally!”, 17 January 2017, law.acri.org.il/en/2017/01/17/beforedemolishing-let-people-build-legally; and HRW, “Israel: Discriminatory Land Policies Hem in Palestinians: Palestinian Towns Squeezed while Jewish Towns Grow”, 12 March 2020, hrw.org/news/2020/05/12/israel-discriminatory-land-policies-hem-palestinians

708 Mossawa Center — the Advocacy Center for Palestinian Arab Citizens in Israel (Mossawa Center), “The 2019 State Budget and Government Resolution 922”, 2019, mossawa.org/eng//Public/file/12019%20State%20Budget%20and%20Government%20Resolution%20922.pdf

709 Planning and Building Law (previously cited), Articles 78, 204 and 205.

710 Adalah, “Adalah’s Objections to Discriminatory ‘Kaminitz Bill’ for Harsh Enforcement of Planning & Building Law in Israel”, 30 March 2017, adalah.org/en/content/view/9068; Ir Amim and others, Amendment 116 to the Planning and Building Law and the Palestinian Neighborhoods in East Jerusalem, July 2019, ir-amim.org.il/sites/default/files/REPORT-%20AMENDMENT%20116%20TO%20THE%20PLANNING%20AND%20BUILDING%20LAW.pdf

711 Jerusalem Post, “Ayelet Shaked: Kaminitz Law meant for Arabs”, 30 December 2019, jpost.com/israel-news/ayelet-shaked-kaminitzlaw-meant-for-arabs-612566

712 State of Israel, State Comptroller and Ombudsman of Israel, *ריידה רבשמ* [The Housing Crisis], 2015, mevaker.gov.il/he/Reports/Report_279/f43ab2c3-db98-447c-8e49-8b3977bc660d/003-diur-1-new.pdf (in Hebrew).

Гэвч 2017 онд Адала төвийн мэдээлснээр ердөө 7,000 орчим орон сууц баригдаж байгаагийн ихэнх нь хувийн барилга байна.⁷¹³ Энэ нь жил бүр Палестин сууринд 6000 орон сууцны хомсолд байдаг гэсэн үг юм. Израйлын Газрын Захиргаа, Орон Сууц, Барилгын Яам нь Еврейн суурин, холимог хотуудын ашиг тусын тулд газар болон орон сууцны нэгж талбарыг хуваарилахдаа Палестинчуудыг ялгаварладаг. Жишээлбэл, 2016 онд Израйлын Газрын Алба нь Израйлын Еврей суурин газруудад 49,903 орон сууц барих тендерийг (5,528 орон сууцтай «холимог хотуудыг» оруулаагүй) баталсан бол “Арабын суурингуудад» зөвхөн 4,151 орон сууц барих тендерийг (шинээр барих нийт барилгын тендерийн 6,4 %) баталжээ.⁷¹⁴

Израйлын эрх баригчид Палестинчуудын газар болон орон сууцны эрхийг нь үгүйсгэн Еврейн Израйлчуудын газар болон нөөцийг дээд хэмжээнд хүргэх зорилготой байдгийн тод жишээ нь Негев/Накабын алагчилсан төлөвлөлт, барилгын бодлого юм (доорх мэдээллийг харна уу). 1970-аад оноос хойш бүс нутгийн болон орон нутгийн бүсчлэлийн төлөвлөгөөнд Негев/Накаб дахь Палестины Бедуин тосгодыг “газрын зурагт тусгахгүй орхиж”, Израйлын хөгжлийн бодлогод орхигдуулжээ. Израйлын эрх баригчид эдгээр тосгодыг суурьшлын бүс болгон бүсчлэхийн оронд цэрэг, үйлдвэрлэлийн болон нийтийн хэрэгцээнд зориулан бүсчилжээ. Одоогийн байдлаар Израйл эдгээр тосгодын 11-ийг нь хүлээн зөвшөөрсөн боловч 35 тосгоныг «хүлээн зөвшөөрөөгүй» хэвээр байгаа бөгөөд иргэдийг нь «хууль бусаар суурьшигч» хэмээн үздэг (доорх мэдээллийг харна уу). Эдгээр тосгод нь суурьшлын бүсэд хамаардаггүй тул оршин суугчид шинээр баригдсан орон байр эсхүл байгууламждаа барилгын зөвшөөрөл авч хууль ёсны болгох боломжгүй.⁷¹⁵ Хууль ёсны статусгүй учир тэдгээр сууринг Израйлын эрх баригчид эрүүл мэнд, боловсрол⁷¹⁶ гэх мэт зайлшгүй шаардлагатай анхан шатны үйлчилгээгээр хангадаггүй бөгөөд оршин суугчид хотын сонгуульд бүртгүүлэх, оролцох боломжгүй тул өөр ямар нэгэн орон нутгийн засаг захиргаанд төлөөлөлгүй байна (5.5.3 “Үйлчилгээний тэгш бус байдал” ба 6.1 “Хүчээр шилжүүлэх” хэсгийг харна уу).⁷¹⁷

Бедуин тосгодыг хүлээн зөвшөөрөхгүй байгаа нь Израйлын Бедуинчуудыг нягтаршуулах, хотжуулах бодлого болон Негев/Накаб дахь Бедуинчуудын газар эзэмших эрхийг үгүйсгэж байгаатай холбоотой юм.⁷¹⁸ Харин үүний эсрэгээр Израйл улс Негев/Накаб дахь Еврейн суурингуудын хөгжлийг “үндэсний хамгийн чухал зорилтуудын нэг”

713 Adalah, “Adalah’s Objections to Discriminatory ‘Kaminitz Bill’ for Harsh Enforcement of Planning & Building Law in Israel” (previously cited).

714 Adalah, *רוידה מוחתב מיניסטלפה מיהרזוא דגג תיתטישה הילפאה תכשמן* [Systematic discrimination continues against Palestinian citizens in the field of housing], March 2017, adalah.org/he/content/view/9065 (in Hebrew).

715 Oren Yiftachel, *Ethnocracy: Land and Identity Politics in Israel/Palestine*, 2006, pp. 199-200; Ahmad Amara and others, *Indigenous (In)Justice: Human Rights Law and Bedouin Arabs in the Negev/Naqab*, 2012.

716 NCF and Adalah, *NGO Report to the UN Human Right Committee*, 9 April 2018, p. 1.

717 State of Israel, Israel Land Administration, *The Bedouin of the Negev*, land.gov.il/en/Documents/Beduin_information.pdf (accessed on 24 August 2021).

718 State of Israel, MoFA, *Regularization of Bedouin Communities in the Negev: Summary of the public hearing on the Draft Law and recommendations for policy and for amendments to the Draft*, 23 January 2013, mfa.gov.il/MFA/PressRoom/Documents/beginbedouin270113.pdf

хэмээн тодорхойлж байна.⁷¹⁹ 2005 онд Израйлын засгийн газар Негевийн хөгжлийн төлөвлөгөөг баталж, түүнийг хэрэгжүүлэх үүрэг бүхий шинэ яамыг байгуулжээ. Уг төлөвлөгөө нь тус бүс нутгийн Еврей хүн амыг 2015 он гэхэд 535,000-с 900,000 болгон нэмэгдүүлэх зорилготой байв. Төлөвлөгөөний зорилтуудыг хэрэгжүүлэхийн тулд хууль сахиулах байгууллагууд хүлээн зөвшөөрөгдөөгүй Бедуин тосгодыг нураах ажлыг өргөжүүлж, Бедуины газар нутгийг төрийн өмч хэмээн үзэж хураан авах эрх зүйн хүчин чармайлтаа эрчимжүүлсэн. Мөн уг төлөвлөгөө нь шинэ Еврей хотуудыг байгуулахыг дэмжих, төлөвлөлтийн хууль зөрчсөн Еврейн барилгын асуудлыг нөхөн хуульчилж, байгууламжийг бүс нутгийн төлөвлөлтөнд тусгах зорилготой байв.⁷²⁰ Эцэст нь Израйлын засгийн газар хэд хэдэн комисс, багийг томилон орон сууц, газрын асуудлыг судалж, 2013 онд Правер-Бегин хуулийн төсөл гэгддэг Негев дэх Бедуинчуудын суурьшлыг журамлах тухай хуулийн төслийг боловсруулжээ.

Хуулийн төслийн зорилго нь хүлээн зөвшөөрөгдөөгүй 35 Бедуин тосгодыг оролцуулан оршин суугчдыг нь албадан нүүлгэн шилжүүлэх замаар газар, орон сууцны асуудлыг “журамлах” явдал байв.⁷²¹ Хэдийгээр хуулийн төслийг хэлэлцэхийг хойшлуулсан хэдий ч нураах тушаалыг зохион байгуулах, хэрэгжүүлэх зорилгоор байгуулсан байгууллага Негев/Накабад үйл ажиллагаагаа үргэлжлүүлсэн хэвээр байна. Аюулгүй Байдлын Яамны харьяанд үйл ажиллагаа явуулдаг Өмнөд Нутгийн Газрын Хууль Сахиулах Захиргаа нь зөвхөн Бедуинчуудын нутаг дэвсгэрт газар болон төлөвлөлтийн хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хариуцдаг бөгөөд Израйлын цагдаа зэрэг бусад хууль сахиулах байгууллагатай хамтран орон сууц нураах захиргааны ажлыг зохион байгуулдаг.⁷²²

Одоогийн байдлаар Негев/Накабад 100 гаруй Еврей хот байдаг.⁷²³ Үүнтэй харьцуулахад, 2008 оны байдлаар тухайн нутаг дэвсгэрийн хүн амын дөрөвний нэгээс илүү хувийг Бедуинчууд эзэлдэг ч Бедуины хотын зөвлөлүүд Негев/Накаб мужийн хойд хэсгийн ердөө 1.9% газар нутгийг харьяалан захирдаг байна.⁷²⁴

719 Ahmad Amara, “صفى يضرارالاً على عائلتي سالا: ضرائل ينوي هصل ‘صلى ختل/صال خال’، نم فين اشلل اءجومل اىف ءءارق [A Reading of the Second Wave of Zionist Land ‘Redemption’: Seizing Land in Beersheba], 2019, Istishraf for Future Studies, Issue 4, istishraf.dohainstitute.org/ar/issue004/ Pages/Istishraf04_2019_07_Ahmad%20Amara.pdf (in Arabic), pp. 168-196; Ahmad Amara, “بقرى البرع رى جءءاءو رى جءءل جءومن نارى حل اء [Umm Al-Hiran is an example of the displacement and re-displacement of the Arabs of the Naqab], 2018, Journal of Palestine Studies, Issue 114, palestine-studies.org/sites/default/files/mdf-articles/076-085.pdf (in Arabic), pp. 76-85; Ahmad Amara, “The Negev Land Question: Between Denial and Recognition”, 2012/13, Journal of Palestine Studies, Volume 42, Issue 4, store.palestine-studies.org/jps/ abstract/162935; Adva Center — Information on Equality and Social Justice in Israel, Current plans for developing the Negev: A critical perspective. January 2007, adva.org/wp-content/uploads/2014/09/AdvaNegevJanuary2007.pdf, p. 14.

720 State of Israel, Negev Development Authority Law (Amendment 4), passed on 12 July 2010, clause on “Negev Individual Settlements” (retroactively recognized Jewish farms, but not Bedouin villages); HRW, Off the Map: Land and Housing Rights Violations in Israel’s Unrecognized Bedouin Villages, 2 March 2008, hrw.org/reports/2008/iopt0308/iopt0308webwcover.pdf; ACRI and others, Position Paper: Principles for Arranging Recognition of Bedouin Villages in the Negev (cited previously).

721 Adalah, “Knesset approves forced displacement of Arab Bedouin”, 25 June 2013, adalah.org/en/content/view/8176; Amnesty International, Israel: Knesset Urged not to Pass Law that would Forcibly Evict Tens of Thousands of Negev/Naqab Bedouin (Index: MDE 15/008/2013), 20 April 2013, amnesty.org/en/documents/MDE15/008/2013/en; Amnesty International, “Israel: Flawed Consultations Place Bedouin at Risk of Forced Eviction” (Index: MDE 15/006/2014), 24 March 2014, amnesty.org/en/documents/MDE15/006/2014/en

722 NCF and Adalah, NGO Report to the UN Human Right Committee (previously cited).

723 ACRI and others, Position Paper: Principles for Arranging Recognition of Bedouin Villages in the Negev (cited previously).

724 HRW, Off the Map: Land and Housing Rights Violations in Israel’s Unrecognized Bedouin Villages (cited previously), p. 29.

НЕГЕВ/ НАКАБЫН ХҮЛЭЭН ЗӨВШӨӨРӨГДӨӨГҮЙ ХОТ ТОСГОД

Негев/Накаб мужид Израйлын 250,000 орчим Палестины Бедуин иргэн амьдардаг.⁷²⁵ Тэд 35 хүлээн зөвшөөрөгдөөгүй тосгон, 7 засгийн газрын төлөвлөгөөт хот болон шинээр хүлээн зөвшөөрөгдсөн 11 тосгон гэсэн гурван төрлийн сууринд оршин суудаг. Негев/Накаб дахь хэдэн арван мянган Бедуинчууд барилгын зөвшөөрөл авч чадахгүйн улмаас нураах тогтоолтой орон сууцанд амьдардаг. Тэд олон арван жилийн турш тосгодынхаа эрх зүйн байдлыг Израйлын эрх баригчдаар хүлээн зөвшөөрүүлэхийн төлөө тэмцсээр иржээ. Негев/Накабын Бедуинчууд олон зууны турш хөдөө аж ахуйгаас гадна бэлчээрийн мал аж ахуйд түшиглэж ирснээрээ бусад Бедуин бүлгүүдээс ялгаатай.⁷²⁶ Израйл улс байгуулагдахаас өмнө тус нутгийн уугуул оршин суугчид болох 92,000 гаруй Бедуинчууд Негев/Накабад амьдран, газар өмчлөлийн маш тодорхой уламжлалт тогтолцоо болон орон нутгийн холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу хувь хүн болон хамтын эзэмшлийн⁷²⁷ газар эзэмшдэг байв.⁷²⁸ Израйл улс байгуулагдсаны дараа Израйлд 11,000-18,000 Бедуинчууд үлдсэн гэсэн тооцоо бий.⁷²⁹ Тэд Израйлын Палестины бусад иргэдийн нэгэн адил Израйлын иргэний харьяалалтэй болсон хэдий ч Израйл улс өвөг дээдсийнх нь газар нутгийг «хаалттай цэргийн бүс» гэж зарласан байна.

Израйлын цэргийн захиргаадалтын үеийн газар булаалт

Израйл улс 18 жилийн цэргийн ноёрхлынхоо үеэр (1948-1966), 1951 оноос эхлэн Негев/Накабад оршин сууж үлдсэн 19 Бедуин овгийн 12-ыг үржил шим муу хөрстэй 1.5 сая дунам (150,000 га) газар бүхий Сиягийн бүс нутагт шахан суурьшуулсан. 1948 оноос өмнө овгуудын хяналтанд 13 сая дунам газар байдаг байв.⁷³⁰ Бедуинчуудыг газар тариалан эрхлэхийг хориглож, Негев/Накаб дахь бусад овог аймгуудаас болон Израйлын Палестины бусад хүн амаас тусгаарлажээ.⁷³¹ Тэд ажил хайх, боловсрол эзэмших, бэлчээрийн газар ашиглахад цэргийн амбан захирагчийн тусгай зөвшөөрөл авах шаардлагатай. Албадан хязгаарлалт нь тэдний уламжлалт амьдралын хэв маягийг алдагдуулж, албадан суурьшуулах явцыг хурдасгажээ.⁷³²

Израйл Эзэнгүй хөрөнгийн тухай, Газар эзэмших тухай зэрэг хүчин төгөлдөр хуулиудыг ашиглан Палестины Негев/Накаб дахь Бедуины газрыг, ялангуяа Сиягаас гадуурх нутгийг булаан авч, төрийн мэдлийн газар гэж тунхагласан. Өнөөдөр Бедуинчууд Израйлын өмнөд дүүргийн хүн амын 35 хувийг бүрдүүлдэг боловч Негев/Накаб дахь бүх хүлээн зөвшөөрөгдсөн Бедуин тосгоны нийт талбай нь тус дүүргийн нутаг

725 ACRI, "The Unrecognized Bedouin Villages in the Negev – Facts and Figures", 31 December 2019, english. acri.org.il/post/ __148

726 Alexandre Kedar and others, *Emptied Lands* (previously cited). See also, for example, World Directory of Minorities and Indigenous Peoples, Israel: Bedouin, minorityrights.org/minorities/bedouin (accessed on 24 August 2021), "Profile".

727 World Directory of Minorities and Indigenous Peoples, Israel: Bedouin (previously cited).

728 Alexandre Kedar and others, *Emptied Lands* (previously cited).

729 ACRI and others, Principles for arranging recognition of Bedouin villages in the Negev, May 2011, reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Praver-Policy-Paper-May2011.pdf

730 Ahmad Amara and others, *Indigenous (In)Justice: Human Rights Law and Bedouin Arabs in the Negev/Naqab* (previously cited).

731 Ahmad Amara and others, *Indigenous (In)Justice: Human Rights Law and Bedouin Arabs in the Negev/Naqab* (previously cited).

732 Ahmad Amara and others, *Indigenous (In)Justice: Human Rights Law and Bedouin Arabs in the Negev/Naqab* (previously cited).

дэвсгэрийн ердөө 1 хувийг эзэлдэг.⁷³³

Алагчилсан бүсчлэл ба төлөвлөлт

Израйлын Статистикийн Төв Хорооны дагуу Негев/Накабын 126 Еврей давамгайлсан суурингуудад хагас сая орчим Израйлын Еврей иргэд амьдардаг.⁷³⁴ 2016 оны байдлаар эдгээр суурингууд 38 киббуцим, 77 хамтын нийгэмлэгийн суурин, 11 консул болон хотоос бүрдэнэ. Тэдний дийлэнх нь буюу 126 суурингийн 115 нь “зөвшөөрлий хороод”-той ба Бедуины бүлэг ба бусад Израйлын Палестин иргэдийг тэнд оршин суухыг сайтар хориглож чаддаг.⁷³⁵ Сүүлийн жилүүдэд Бедуины иргэд оршин суухад тусгай зөвшөөрлийн процесс шаарддаггүй гарын таван хуруунд багтах тооны консул болон хот руу аажмаар шилжин суурьшиж байна.

Израйлын эрх баригчид Бедуины газар нутаг, түүний дотор 1948 оноос өмнө байгуулагдсан тосгодыг иргэний оршин зориулалттай бүс биш, харин хөдөө аж ахуй, эсхүл цэргийн бүс болгон зарласан.⁷³⁶ Мөн тэд Бедуины 46 тосгодыг бүс нутгийн эсхүл орон нутгийн түвшний ямар нэгэн хот төлөвлөлтөд тусган зохицуулаагүй.

1968-1990 оны хооронд Израйл улс Бедуины суугчдыг засгийн газрын төлөвлөн босгосон – Кусейфе, Тел Шева, Рахат, Хура, Лаке, Арара Банегев болон Сегев Шалом зэрэг долоон тосгон руу хүчээр шилжүүлсэн бөгөөд тэнд 150,000 гаруй Бедуинчууд амьдарч байна. Дээрх долоон тосгодыг хот төлөвлөлтөд орхигдуулснаар улсын хамгийн их ядуурал, ажилгүйдлийг нэмэгдүүлж, гэмт хэргийн гаралтын өндөр түвшин болон бусад нийгэм эдийн засгийн асуудлууд нь хөдөөний Бедуины тосгодын иргэдэд амьдрахад таагүй нөхцөл бий болгож байна.⁷³⁷ Тосгодын зарим хэсэг нь цэвэр усны шугам, бохир зайлуулах систем, цахилгаан ба харилцаа холбоонд огт холбогдоогүй.⁷³⁸ Харин Израйлын эрх баригчид Еврей иргэдийн хууль бус алслагдмал тосгод, эсхүл дангаар байгуулсан фермийг ус, цахилгаанд шуурхай холбож өгдөг.⁷³⁹ Израйлын Статистикийн Төв Хорооны мэдээлснээр дээрх долоон суурингууд бүгд нийгэм эдийн засгийн хамгийн доогуур

733 ICBS, Statistical Abstract of Israel, 2018, 10 September 2018, cbs.gov.il/en/publications/Pages/2018/Statistical-Abstract-of-Israel-2018-No-69.aspx, “2.17 Localities and Population, by Population Group, District, Sub-District and Natural Region”. See also Adalah, Nomads Against their Will, September 2011, adalah.org/uploads/oldfiles/eng/publications/Nomads%20Against%20their%20Will%20English%20pdf%20final.pdf

734 NCF, Discrimination in Numbers Collection of Statistical Data – The Bedouin Community in the Negev/Naqab, January 2017, Figure 1 and Table 2, dukium.org/wp-content/uploads/2014/07/DINSC_JAN_2017_ENG.pdf

735 NCF, Discrimination in Numbers: Collection of Statistical Data – The Bedouin Community in the Negev/Naqab (previously cited), p. 13; HRW, “Israel: Discriminatory Land Policies Hem in Palestinians”, 21 May 2020, hrw.org/news/2020/05/12/israel-discriminatoryland-policies-hem-palestinians#; ACRI, A Setback in the Fight Against Discrimination in Housing, 17 September 2014, law.acri.org.il/en/2014/09/17/setback-housing; Adalah, Israeli Supreme Court upholds “Admissions Committees Law” that allows Israeli Jewish communities to exclude Palestinian Arab citizens, 19 September 2014, adalah.org/en/content/view/8327

736 Ahmad Amara and others, Indigenous (In)Justice: Human Rights Law and Bedouin Arabs in the Negev/Naqab (previously cited).

737 NCF, Accessibility of public and private services in Arab localities, and institutionalized discrimination against Arab public sector employees in the Negev”, 21 March 2013, dukium.org/wp-content/uploads/2011/06/racialdiscrimination_English_2013.pdf

738 State of Israel, State Comptroller and Ombudsman of Israel, 2014 תנשל ג 66 יתנש חור [Annual Report 66c for 2015 and the Accounts for Financial Year 2014], 24 May 2016, mevaker.gov.il/he/Reports/Pages/537.aspx (in Hebrew), pp. 958-959.

739 HRW, Off the Map: Land and Housing Rights Violations in Israel’s Unrecognized Bedouin Villages (previously cited). See also +972 Magazine, “The Unequal Right to Water in Unrecognized Bedouin Villages”, 1 March 2013, 972mag.com/the-unequal-right-to-water-inunrecognized-bedouin-villages

эрхийг бүрэн үгүйсгэхийг зэрэгцээ тэднийг хүчээр хотжуулан, хаших бодлогын хүрээнд Израйлын Бедуины газрын нэхэмжлэлд нөхөн олговор олгох санал гаргасан. Энэхүү аргыг анх 1975 онд Албекийн Хороо бий болгосон бөгөөд хэрэв Бедуины газрын эрхийн талаар гомдол гаргагчид төлөвлөсөн хот руу нүүхийг зөвшөөрвөл засгийн газар “хуулийн зохицуулалтыг үл харгалзан” нөхөн олговор санал болгоно гэжээ.⁷⁴⁹ Үүнээс хойш уг асуудлыг шийдвэрлэх Израйлын засгийн газрын байр суурь нь нэг талаар газрын эрхийг бүрэн үгүйсгэх, нөгөө талаар Бедуины газрын эрхийг нөхөн олговроор дамжуулан хүлээн зөвшөөрч байна.⁷⁵⁰ Нөхөн олговрын санал нь хэд хэдэн удаа өөрчлөгдөж, Израйлын Газрын Захиргааны Зөвлөлийн (Израйлын Газрын Албаны өмнөх нэр) өөр өөр тогтоолд тусгагдсан хэдий ч Албекийн Хорооны анхны төлөвлөгөөний логикийг хадгалсан хэвээр байна.⁷⁵¹ Гэвч Бедуинчуд саналыг нь хангалтгүй бөгөөд шударга бус хэмээн үздэг. 2008 оны байдлаар анхны газрын нэхэмжлэлийн 12 хувь нь (3220-аас 380) шийдэгдсэн нь 205,670 дунам талбайг (нийт нэхэмжилсэн газрын 18%) эзэлж байна.⁷⁵² Засгийн газар зэрэгцэн ажиллах бусад хороодыг томилон ажиллуулсаар байгаа бөгөөд тэдгээр хороод асуудлыг хэрхэн шийдвэрлэх талаарх саналуудыг боловсруулсаар байна.⁷⁵³

Эдгээр хороодын нэг нь 2007 онд байгуулагдсан Голдбергийн хороо юм. Уг хорооны санал зөвлөмжийн дагуу Правер-Бегин тогтоолын төсөлд хэд хэдэн өөрчлөлт орсон.⁷⁵⁴ Бедуинчуудын асуудлыг төрөөс шийдвэрлэх хувилбарт аргуудад шахан шаргах, хүчээр хотжуулах, болон тэдний газрын хууль ёсны эрхийг үгүйсгэх зэрэг бөгөөд эдгээр аргуудыг 1975 оноос эхлэн шударга бус, хангалттай бус хэмээн үзсээр ирсэн. 1975 оноос хойш Бедуины суурин найм дахин өссөн боловч санал болгож буй нөхөн олговрын дүн өөрчлөгдөөгүй байна.

Түүнчлэн Негев/Накабыг жүүджүүлэх бодлогын хүрээнд шинэ Еврейн Израйл суурингууд байгуулагдсан.⁷⁵⁵ Эдгээр шинэ тосгод, хотуудын төлөвлөлийг Негев ба Галилейн

749 The Albeck Committee's recommendations offered the Bedouin compensation to the value of 20% of the land in the form of land on a different site, or money, or an agricultural water quota. This compensation was available only to claims of over 400 dunams. State of Israel, Ministry of Justice, Letter to the Legal Adviser to the Government, the Adviser to the Prime Minister on Arab and Druze Matters, and to the Director of the Israel Land Administration, regarding the arrangement of the lands of the Siyag and northern Negev (marked "secret"), signed by Plia Albeck, 17 July 1974 (in Hebrew), on file with Amnesty International), pp. 3-5; NCF, The Arab-Bedouins of the Naqab/Negev Desert in Israel: Shadow Report to the UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD), May 2006, www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/docs/ngos/Ncf-IsraelShadowReport.pdf, p. 8.

750 Ahmad Amara, "The Negev Land Question: Between Denial and Recognition", 2013, The Journal of Palestine Studies, Volume 42, Issue 4, p. 37.

751 See, for example, Israel Land Administration, Resolution 1028, 2 May 2005, apps.land.gov.il/CouncilDecisions/#/canceled-decisions/Decisions/Decision/1028 (in Hebrew); Israel Land Administration, Resolution 996, 4 March 2004, apps.land.gov.il/CouncilDecisions/#/canceled-decisions/Decisions/Decision/996 (in Hebrew); Israel Land Administration, Resolution 932, 24 June 2002, apps.land.gov.il/CouncilDecisions/#/canceled-decisions/Decisions/Decision/932 (in Hebrew); Israel Land Administration, Resolution 813, 9 October 1997, apps.land.gov.il/CouncilDecisions/#/canceled-decisions/Decisions/Decision/813 (in Hebrew).

752 State of Israel, Goldberg Committee, גרנדלוג טפושא דענו חוד [Report of the Judge Goldberg Committee], 11 December 2008, gov.il/BlobFolder/reports/goldberg/he/Doch_Vaada_Shofet_Goldberg.pdf (in Hebrew).

753 The government established seven different committees between 1996-2000, see Ahmad Amara, The Negev Land Question (previously cited), p. 38.

754 Adalah, "Knesset approves forced displacement of Arab Bedouin", 25 June 2013, adalah.org/en/content/view/8176

755 The Jewish National Fund currently has a major development plan in the Negev/Naqab with hopes to double the population there and settle 500,000 new residents. See, for example, Jewish National Fund, Community Building - Our Blueprint Negev Strategy, jnf.org/our-work/community-building/our-blueprint-negev-strategy (accessed on 24 August 2021). See also, for example, Times of Israel, "Israel Planning 11 New Towns in Negev Desert", 27 November 2014, timesofisrael.com/israel-plans-11-new-towns-in-negevdesert

Хөгжлийн Яам⁷⁵⁶, Барилга, Орон Сууц Хөгжүүлэлтийн Яам⁷⁵⁷ зэрэг Израйлын засаг захиргааны байгууллагууд улам бүр хөгжүүлсээр байна. ДСБ-ын Суурьшуулах Салбар нь дээрх ажлыг төлөвлөн хэрэгжүүлэхэд засгийн газрын гар хөл болж байна.⁷⁵⁸ Түүнчлэн Израйлын бусад бүлгүүд, тухайлбал Негев/Накаб ба Галилейн бүс дэх Еврейн суурьшлыг өргөжүүлэх зорилго бүхий Израйлын "ОР" Хөдөлгөөн шинэ Еврей суурингуудыг хөгжүүлэх чиглэлээр Израйлын эрх баригчидтай (11 яамд) ойр нягт хамтран ажиллаж зохион байгуулалалтын үүрэг гүйцэтгэж байна. Израйлын⁷⁵⁹ 2002-2021 оны хооронд "ОР" Хөдөлгөөн Негев/Накаб ба Галилейн бүсэд найман шинэ суурин байгуулж, 63 сууринг өргөжүүлэн тэлсэн байна.⁷⁶⁰

Гэр орныг нь алагчилан нурааж, албадан нүүлгэж байгаа нь

Израйлын эрх баригчид Еврейн Израйлчуудтай харьцуулахад Негев/Накабын хот төлөвлөлтийн хуулийг зөрчсөн Бедуинчуудыг орон байрыг нь нураах, албадан нүүлгэх, болон бусад шийтгэлийн арга хэмжээг зохисгүй байдлаар хэрэгжүүлсээр байна.⁷⁶¹ Дийлэнх зөвшөөрөлгүй баригдсан Еврей барилгууд болон ерөнхий төлөвлөлтгүй баригдсан фермүүдийн барилгын зөвшөөрлийг нөхөн олгодог бөгөөд тэдгээрийг нураах шийдвэр гарч байсангүй.⁷⁶² Израйлын шүүх уг алагчилалыг өөхшүүлж Еврейн Израйлчуудын суурин ба фермүүдэд нөхөн зөвшөөрөл олгож, харин эсрэгээрээ Бедуины иргэд төлөвлөлтийн хуулийг зөрчвөл тэднийг орон гэрийг нураа шийдвэр гаргадаг.⁷⁶³ Тухайлбал, 2016 онд Беершебагийн анхан шатны шүүх Рамат Негев Мужийн Зөвлөлийн хууль бусаар баригдсан Еврейн Азуз тосгонд зочид буудлын бизнес эрхлэгч нь зөвшөөрөлгүйгээр өрөөнүүд нэмж барьсан хэрэгт Еврей иргэний талд шийдвэр гаргажээ. Хариуцагч тал дээрх тосгоныг бүхэлд нь зөвшөөрөлгүй барьсан бөгөөд төлөвлөлт, барилгын хууль тогтоомжийн хэрэгжилт нь Азузын иргэдэд үйлчилдэггүй, иймд хуулийн хэрэгжилт ялгавартай хэрэгжүүлж байна хэмээн маргажээ. Рамат Негев Мужийн Зөвлөл Еврейчүүдийг хот төлөвлөлт болон барилгын хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхийг шаарддаггүй атал Бедуинчуудад тулган хэрэгжүүлдгийг шүүх хүлээн зөвшөөрсөн.⁷⁶⁴ Өмнөд Нутгийн Газрын Хууль Сахиулах Захиргааны явуулсан шалгалтаар төлөвлөлт ба барилгын хууль тогтоомжууд нь зөвхөн Бедуин иргэдэд үйлчилдэг

756 State of Israel, Ministry for Development of the Negev and the Galilee, gov.il/en/departments/ministry_for_the_development_of_the_negev_and_galilee, "About" (accessed on 24 August 2021).

757 BBC News, "Israeli Push to Fulfil Desert Dream Unsettles Negev Bedouin", 17 January 2013, bbc.com/news/world-middleeast-20945253

758 Haaretz, "The Israeli Government's Twilight Zone That Helps Settle the West Bank", 3 March 2015 (updated on 10 April 2018), haaretz.com/israel-news/business/.premium-israeli-twilight-zone-for-settling-w-bank-1.5331046; World Jewish Congress, Report: Israel considering construction of new settlements in Negev desert, 16 June 2014, worldjewishcongress.org/en/news/report-israel-consideringconstruction-of-new-settlements-in-negev-desert

759 Haaretz, "OR Movement//Planting Seeds for a Better Future", haaretz.com/haaretz-labels/power/1.5724192

760 OR Movement, Building the Future of Israel, or1.org.il/english/home-old, "Why we exist" (accessed on 21 August 2021); OR Movement, or1.org.il/english/or-communities, "OR Communities" (accessed on 21 August 2021).

761 HRW, Off the Map: Land and Housing Rights Violations in Israel's Unrecognized Bedouin Villages (previously cited).

762 NCF, The Arab-Bedouins of the Naqab/Negev Desert in Israel: Shadow Report to the UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD) (previously cited), p. 15.

763 State of Israel, Negev Individual Settlements – Negev Development Authority Law, Amendment 4, 2010. The amendment allows for the retroactive recognition of dozens of Jewish individual settlements/farms in the Negev/Naqab that were established without permits and contrary to planning laws. See Adalah, Negev Individual Settlements - Negev Development Authority Law – Amendment No. 4, 2010, adalah.org/en/law/view/500 (accessed on 30 August 2021).

764 +972 Magazine, "The risk of building while Bedouin", 26 February 2016, 972mag.com/the-risk-of-building-while-bedouin

болохыг тогтоожээ.⁷⁶⁵ Шүүхээс дээрх хэргийг хэрэгсэхгүй болгосон нь Бедуинчуудын эсрэг явуулдаг ялгаварлан гадуурхсан төрийн бодлогыг бодитоор баталгаажуулсан.

Нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийн нэрийдлээр хүчээр шилжүүлэх

2017 оны 2 дугаар сарын 12-ны өдөр Израйлын кабинет Негев Бедуины⁷⁶⁶ таван жилийн Нийгэм-Эдийн Засгийн Хөгжлийн Төлөвлөгөөг тодорхойлсон Засгийн газрын 2397 дугаар тогтоолыг баталж, түүнийг хэрэгжүүлэхэд 3 тэрбум шинэ шекел (968 сая ам.доллар) төсөвлөсөн. Төлөвлөгөөг Хөдөө Аж Ахуй, Орон Нутгийн Хөгжлийн Яамны салбар Бедуины Суурин, Хөгжлийн Газар (Бедуины Захиргаа) боловсруулжээ. Бедуины Захиргааг 1999 онд Бедуины газартай холбоотой гомдлыг шийдвэрлэх, Негев/Накабын Бедуин нийгмийн бүлгийн “байнгын сууцууд”-ыг журамлах зорилгоор анхлан байгуулжээ.⁷⁶⁷ Цаг хугацааны явцад Бедуины Захиргаа Бедуины холбогдолтой хэд хэдэн асуудлууд, тэр дундаа төлөвлөлт, газрын хэлэлцээр, усны хуваарилалт ба эрүүл мэндийн үйлчилгээ зэргийг хариуцдаг засгийн газрын гол байгууллага болсон.⁷⁶⁸ Бедуины Захиргааг Негев/Накабыг жүүджүүлэхийн тулд Бедуинчуудыг орон гэрээс нь албадан шахаж гаргахад гар бие оролцдог ялгаварлан гадуурхдаг байгууллага гэж шүүмжилдэг.⁷⁶⁹

Бедуины Захиргаа Негев Бедуины Нийгэм-Эдийн Засгийн Хөгжлийн Төлөвлөгөө нь Негев/Накаб дахь Бедуинчуудын амьдралыг дээшлүүлэхэд чиглэсэн хэмээн тайлбарладаг. Гэвч дээрх төлөвлөгөөнд иргэдийг, ялангуяа төлөвлөлтийн үр өгөөжийг хүртэхгүй 35 хүлээн зөвшөөрөгдөөгүй тосгоныг албадан нүүлгэн шилжүүлэх, орон сууцыг нураах үйл ажиллагаанд зарцуулах төсвийн санхүүжилтийн нөхцөлийг тусгажээ.⁷⁷⁰ Засгийн газрын зарим сайд хүлээн зөвшөөрөгдөөгүй тосгодыг нураах нэмэлт арга хэмжээ авах хүртэл төлөвлөгөөний төсвийг батлахаас татгалзсан.⁷⁷¹ Төлөвлөгөөнд зөвшөөрөлгүй тосгодод зөвшөөрөл олгох ямар ч арга зам санал болгоогүй ба Бедуины Захиргаа зөвшөөрөлгүй тосгодод амьдарч буй Бедуин хүмүүсийг албадан нүүлгэхийг урьтал болгохыг шаардсан.

Нэмж хэлэхэд, төлөвлөгөөг урагшлуулахын тулд ажиллаж буй гүйцэтгэгч агентлагууд Бедуины сууринд үзүүлэх дарамт шахалтаа улам нэмэгдүүлж байна. Жишээлбэл, Негевийн Иргэний Эрх Тэгш Байдлын төлөөх Хамтын Форумын мэдээлснээр “журмыг дэмжсэн дарамт шахалтын механизм нь шүүхийн хориг, өндөр торгууль (300,000 шинэ шекел хүртэл), байцаагч, цагдаагийн хүчнийхнийг тогтмол ажилуулах, заналхийлэх,

765 NCF and Adalah, NGO Report to the UN Human Right Committee (previously cited), p. 5.

766 State of Israel, PMO, 2021-2017 תוכנית הכלכלית והחברתית בקרב יתרבה ילכלך חותיפל תינכת [Plan for the socio-economic development among the Bedouin population in the Negev 2017-2021], Government Resolution 2397, 12 February 2017, gov.il/he/Departments/policies/2017_dec2397 (in Hebrew).

767 State of Israel, PMO, “The Establishment of the Authority for Regularization of Bedouin Settlement in the Negev”, Government Resolution 1999, 15 July 2007, available at NCF and Adalah, NGO Report to the UN Human Right Committee (previously cited).

768 NCF, On (In)Equality and Demolition of Homes and Structures in Arab Bedouin Communities in the Negev/Naqab, June 2020, dukium.org/wp-content/uploads/2020/07/HDR-2020-Datat-on-2019-Eng.pdf, p. 23.

769 NCF, On (In)Equality and Demolition of Homes and Structures in Arab Bedouin Communities in the Negev/Naqab (previously cited).

770 State of Israel, Government Resolution 2397 (previously cited), iataskforce.org/sites/default/files/resource/resource-1500.pdf, p. 2.

771 Marker, מינש שמחב לקש דראילימ 3 - הלשממב מיאודבה תינכות רושיא תא ובכיע יויל ביריו טנגל [Gallant and Yariv Levin Postponed Approval of the Government Bedouin Plan – NIS 3 Billion over Five Years], 15 January 2017, themarker.com/news/1.3236618 (in Hebrew).

дрон ашиглах зэргээр илэрдэг”.⁷⁷² Бедуины Захиргааг Бедуины нутгийн бус иргэд, гадны хүмүүс удирддагийг энд тэмдэглэх нь чухал. Бедуины Захиргааны вэб хуудасны мэдээллээр нийт 14 гишүүнтэйгээс 13 гишүүн нь Еврейн Израйл хүмүүс байна. Зөвхөн нэг гишүүн нь Бедуины гаралтай гэжээ.⁷⁷³

НҮБ-ын Эмэгтэйчүүдийг Алагчлах Бүх Хэлбэрийг Устгах Хороо дээрх төлөвлөгөөг шүүмжлэн “эрх баригчид нь албадан хотжуулах, албадан нүүлгэх, шахан гаргахын зэрэгцээ Бедуины суурингуудын орон байр, сургуулиудыг эвдэн сүйдлэх ажиллагааг үргэлжилснээр Бедуинчууд хүчээр нүүн шилжихээс өөр аргагүйд хүргэж байна” гэжээ.⁷⁷⁴

2019 оны 1 сард Бедуины Захиргаа цэргийн сургуулилтын талбайг өргөтгөж, “эдийн засгийн хөгжлийн төслүүд” бий болгох зорилгоор 36,000 Бедуинчуудыг хүчээр шилжүүлэх Негевийг Журамлах Стратеги Төлөвлөгөө гаргасан.⁷⁷⁵ Хэдэн жилийн турш хэрэгжих дээрх төлөвлөгөө нь НҮБ-ын хүний эрхийн мэргэжилтнүүдийн шүүмжлэлд өртөөд байгаа юм.⁷⁷⁶ Израйлын Өмнөд Дүүргийн Төлөвлөлт, Барилгын Хороо дээрх төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхээр авсан ба хүчээр шахагдан гарах Израйлын хэдэн арван мянган Бедуин иргэдийг түр суурьшуулах суурин байгуулахаар хэлэлцэж байна.⁷⁷⁷

ЗҮҮН ИЕРУСАЛИМЫН ТӨЛӨВЛӨЛТ, БАРИЛГА БА ОРОН СУУЦНЫ БОДЛОГО

Израйлын эрх баригчид Зүүн Иерусалимд Израйлын Еврейн ноёрхолоо зузаатгахын тулд бүсчлэл болон төлөвлөлтийн хууль тогтоомж, үйл ажиллагааг ашигласаар байна. Нэг талаар Зүүн Иерусалимын эзлэгдсэн нутгийн газрын гуравны нэгийг Израйлын суурингуудад зориулан хурааж авсан. Нөгөө талаар хот төлөвлөлт, барилга, орон сууцны бодлогууд нь Палестин дүүргүүд ба суурингуудыг дийлэнх газрыг байгалийн нөөц эсхүл цогцолбор газар зэрэг ногоон бүс болгон бүсчилж улмаар одоо байгаа Палестин дүүргүүдийн тэлэлтийг хязгаарлаж байна. Зүүн Иерусалимын Палестин иргэдийн эсрэг бүсчлэл, төлөвлөлтийн бодлогууд нь тэднийг тогтолцоотойгоор алагчилж, дүүргүүдийн хөгжил цэцэглэлтэд ноцтой саад учруулж байгаа нь нутгийн хүн амын нийгэм, эдийн засгийн эрхэд ноцтой үр дагавар учруулж байна.

1967 онд Зүүн Иерусалимыг эзэлснээс хойш тус бүс нутгийн төлөвлөлтийн бодлого нь “нэгдмэл хот”-ын хүн амын олонхийг Еврейн Израйлчуудаар бүрдүүлэхэд чиглэж байгаа нь Израйлын бодлого гаргагчдын мэдэгдэл, албан ёсны бичиг баримтуудад тусгалаа олсон байдаг.⁷⁷⁸ Хэдийгээр 1965 оны Төлөвлөлт ба барилгын тухай хуульд (дээрхийг

772 NCF, On (In)Equality and Demolition of Homes and Structures in Arab Bedouin Communities in the Negev/Naqab (previously cited), p. 4.

773 State of Israel, Bedouin Development and Settlement Authority in the Negev, תודות [About], last updated on 13 September 2017, gov.il/he/departments/about/odot_harashut (in Hebrew, accessed on 24 August 2021)

774 UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW), Concluding Observations: Israel, 17 November 2017, UN Doc. CEDAW/C/ISR/CO/6, para. 54.

775 State of Israel, Israeli Authority for the Development and Settlement of the Bedouins in the Negev, “Strategic Plan for the Regulation of the Negev: In the Coming Year, a Quarter of the Negev’s Scattered Bedouin Population will be Evacuated for the Benefit of National Projects”, 28 January 2019 (an unofficial English translation is available at adalah.org/uploads/uploads/The%20Strategic%20Plan%20for%20the%20Regulation%20of%20the%20Negev%20-%2014022019%20-%20FINAL.pdf).

776 776. Six UN Special Rapporteurs, Letter addressed to the Representative of the State of Israel (regarding the issue of forced evictions targeting the Bedouin minority), 1 May 2019, spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gId=24545

777 Adalah, “Israel Launches Plan to Force its Own Bedouin Citizens into Refugee Displacement Camps”, 10 October 2019, adalah.org/en/content/view/9826

778 B’Tselem, A policy of discrimination: Land expropriation, planning and building in East Jerusalem, January 1997, btselem.org/sites/default/files/publications/199505_policy_of_discrimination_eng.pdf

харна уу) орон нутгийн төлөвлөлтийн бэлтгэлийг гурван жилийн хугацаанд хийнэ⁷⁷⁹ хэмээн заасан хэдий ч Зүүн Иерусалимын хувьд Израйлын хот төлөвлөлтөд дээрх заалтыг дагаж мөрдөөгүйгээс болж Палестин дүүргүүд төлөвлөлтгүй (ерөнхий) байна.⁷⁸⁰ Орон нутгийн ерөнхий төлөвлөгөө нь иргэний, үйлдвэрийн, ногоон бүсийн зориулалтаа газар ашиглах бодлогыг тодорхойлж, барилгын зөвшөөрөл олгох хууль зүйн үндэс болдог.⁷⁸¹ Орон нутгийн ерөнхий төлөвлөгөөг 1965 оны Төлөвлөлт ба барилгын тухай хуулийн дагуу зөвхөн засгийн газрын эрх бүхий байгууллага боловсруулах ёстой.⁷⁸² Дээр тайлбарласанчлан орон нутгийн шинэчлэгдсэн ерөнхий төлөвлөгөө байхгүй улмаас зөвшөөрөлгүй барилга баригдаж, цаашлаад тэдгээр барилгыг нураахад хүргэдэг.⁷⁸³

2004 оны 8 сард үндэсний хот төлөвлөлтийн хороо “Иерусалим 2000” орон нутгийн ерөнхий төлөвлөгөөг танилцуулжээ. Дээрх төлөвлөгөө нь Израйлын хот төлөвлөлтийн бодлогыг Зүүн Иерусалимд нэвтрүүлэх суурь болсон юм. Хэдийгээр төлөвлөгөөг олон нийтэд ил болгож, хууль ёсны болгох, эсхүл барилгын зөвшөөрөл олгоход ашиглаагүй ч Иерусалим хотын захиргаа “хот төлөвлөлтийн бодлогын бүрдүүлэгч” хэмээн мэдэгдсэн.⁷⁸⁴ Хот төлөвлөлтийн албаныхан “Иерусалим 2000” төлөвлөгөөтэй уялдаагүй гэсэн шалтгаанаар Палестины хоёр бүсчлэлийн төлөвлөгөөг буцаасан.⁷⁸⁵ Израйлын хүний эрхийн бүлгүүд дээрх төлөвлөгөө нь Израйлын хууль болон төлөвлөлтийг хэрэгжүүлэх хуульд заасан журам процедурыг зөрчсөн хэмээн дүгнэсэн байна.⁷⁸⁶ 2013 онд Бимкомын зүгээс төлөвлөгөөг хууль бусаар ашиглаж байна хэмээн Иерусалимын захиргааны хэргийн шүүхэд гомдол гаргасан ч хэрэгсэхгүй болгожээ.⁷⁸⁷

“Иерусалим 2000” нь Зүүн ба Баруун Иерусалимыг анх удаа нэг төлөвлөгөөнд багтаасан.⁷⁸⁸ Төлөвлөгөөнд “засгийн газрын шийдвэрүүд”-ийн дагуу Иеурусалимд “70 хувийн Еврей, 30 хувийн Арабууд гэсэн харьцааг хот төлөвлөлтөнд баримтлах”-ыг зорих ёстой гэжээ. “Хүн амын прогноз” Иерусалимд 2020 он гэхэд “60 хувь нь Еврей, 40 хувь нь Араб хүн ам”-тай байхыг илтгэж байгаа бөгөөд “хотыг Еврей давамгайлсан” болгохын тулд төлөвлөгөөнд “улсын өөр өнцөг булангаас иргэдийг

779 Planning and Building Law (previously cited), Article 62(a). This provision was abolished in 1995 pursuant to Amendment 43 to the Planning and Building Law, 1995.

780 Bimkom, Trapped by planning: Israeli policy, planning and development in the Palestinian neighborhoods of East Jerusalem, 2014, bimkom.org/eng/wp-content/uploads/TrappedbyPlanning.pdf

781 Bimkom, Trapped by planning (previously cited).

782 Planning and Building Law (previously cited), Articles 61-65, “Local Outline Scheme”.

783 Bimkom and Arab Center for Alternative Planning, Outline planning for Arab localities in Israel, 2012, bimkom.org/eng/wp-content/uploads/Outline-Planning-for-Arab-Localities-in-Israel-English2.pdf

784 State of Israel, Municipality of Jerusalem, 2000 ‘מילשורי ראתם תינכת’ – סמ [Local Outline Plan – Jerusalem 2000], jerusalem.muni.il/he/residents/planningandbuilding/cityplanning/masterplan (in Hebrew).

785 HRW, Separate and Unequal: Israel’s discriminatory treatment of Palestinians in the Occupied Palestinian Territories, 2010, hrw.org/sites/default/files/reports/iopt1210webwcover_0.pdf, p. 49.

786 Bimkom, “Jerusalem District Planning Committee Using Jerusalem 2000 Outline Plan Unlawfully”, 21 April 2013, bimkom.org/eng/press-release-jerusalem-district-planning-committee-using-jerusalem-2000-outline-plan-unlawfully; State of Israel, Jerusalem District Court, Bimkom and Association for Civil Rights in Israel (ACRI) v. Chair of the Jerusalem District Planning and Building Committee and others, Petition to the Jerusalem District Court acting as Court of Administrative Affairs, 21 April 2013, law.acri.org.il/en/wp-content/uploads/2013/04/Planning-Petition-ENG.pdf

787 ACRI, “Panel Unlawfully Using Outline Plan for Jerusalem”, 1 October 2013, law.acri.org.il/en/2013/10/01/jerusalem-2000-petition

788 Bimkom, Trapped by planning (previously cited).

татах", "хотоос шилжин гарагсдыг багасгах"-ыг санал болгосон.⁷⁸⁹ Үүний тулд одоогийн дүүргүүдэд "хангалттай орон сууц" бий болгох (илүү олон байшингууд), шинэ Еврейн дүүргүүдийг байгуулах, орон сууцны зардлыг бууруулж туслалцаа үзүүлэх зэргээр "чанартай, хангалттай тоо хэмжээний ажлын байр, үйлчилгээ, амьдралын чанар ба хотын амьдрал"-аар хангана хэмээн тусгажээ.⁷⁹⁰ "Хүн амын тоо их, байр сууцны асуудал, санхүүгийн эх үүсвэр бага байгаагаас шалтгаалан Араб хүн ам нь зовж буй"-г төлөвлөгөөнд тэмдэглэсэн байна. Үүний хариу арга хэмжээ болгон одоогийн дүүргүүдийг "нягтаршуулан зузаатгах", "хил хязгаар доторх дүрвэгсдийн кэмпиийг шинэчлэх", "чинээлэг Араб гэр бүлүүд"-ийн орон сууцны дүүрэг барих саналыг төлөвлөгөөнд тусгажээ.⁷⁹¹

Өнөөдөр Зүүн Иерусалимын хүн амын 60 хувийг Палестинчууд бүрдүүлдэг боловч Израйлын хот төлөвлөлтийн газраас Палестин иргэдэд газар нутгийн 15 хувийг төлөвлөсөн бөгөөд үүний 2.6 хувь нь олон нийтийн байгууламжийн бүс байна.⁷⁹² Эсрэгээрээ, 1967 оноос хойш Израйлын эрх баригчид хууль бусаар хураасан газар нутаг дээр зөвхөн Еврейн Израйлчуудад зориулсан суурингууд барих, тэлэхийг Зүүн Иерусалимд зөвшөөрч, идэвхитэй дэмжсээр ирсэн. Зүүн Иерусалим дахь Палестин дүүргүүдийн хөгжлийн бүсчлэлийн төлөвлөгөөнүүдийг санаатайгаар батлахгүй байгаа нь Палестинчуудад сөргөөр нөлөөлж, барилга барих зөвшөөрөл авахад тун хэцүү болж байна. "Энх Тайван - Одоо цаг" ТББ-ын мэдээлснээр 1991-2018 оны хооронд Зүүн Иерусалимд барилга барих өргөдлөөс Палестинчуудад 9,536 зөвшөөрөл (Нийт 57,377 зөвшөөрөл Иерусалимд олгосны 16.5%), шинэ суурьшигчдад 21,834 зөвшөөрөл (37.8%) олгожээ.⁷⁹³ Үлдсэн 26,367 өргөдлийн зөвшөөрлийг Баруун Иерусалимд олгосон. "Энх Тайван - Одоо цаг"-ийн тэмдэглэснээр Зүүн ба Баруун Иерусалим дахь Израйл дүүргүүдэд батлагдсан зөвшөөрөл тутамд 10.5 нэгж сууц, үүнтэй харьцуулахад Палестин дүүргүүд дэх зөвшөөрөл тутамд 3.5 нэгж сууц дунджаар ноогдож байна.⁷⁹⁴ Уг бодит байдал нь олон тооны Палестинчууд зөвшөөрөлгүй барилга барих, улмаар гэр орноо нураалгах эрсдэлтэй байгааг харуулж байна. (6.1"Хүчээр шилжүүлэх" хэсгийг харна уу).⁷⁹⁵

Зүүн Иерусалим дэх Палестин дүүргүүдийн шаардлагад нийцээгүй төлөвлөлт нь нийгмийн бүлгийн хөгжлийг бүхлээр нь, үүн дотроо олон нийтийн талбай, сургууль, ажлын байр бий болгох арилжааны бүсүүд барихыг гацааж байна.⁷⁹⁶ Зүүн Иерусалимын Палестинчууд буурай хөгжилтэй, хүн амын нягтаршил өндөртэй хэсгүүдэд амьдардаг бөгөөд Иерусалимын Еврейн Израйлчуудын ам бүл тутамд гурав гаруй хүн ноогдож байхад Палестин ам бүлд зургаа ноогдож байна.⁷⁹⁷ Үр дүнд нь Зүүн Иерусалимын

789 State of Israel, Municipality of Jerusalem, "Local Outline Plan - Jerusalem 2000", jerusalem.muni.il/he/residents/planningandbuilding/cityplanning/masterplan; Francesco Chiodelli, "The Jerusalem Master Plan: Planning into the conflict", 2012, Journal of Palestine Studies, Issue 51, oldwebsite.palestine-studies.org/jq/fulltext/78505

790 Municipality of Jerusalem, "Local Outline Plan — Jerusalem 2000" (previously cited).

791 Municipality of Jerusalem, "Local Outline Plan — Jerusalem 2000" (previously cited).

792 Ir Amim and Bimkom, Deliberately Planned (previously cited).

793 The remaining 45.7% of permits approved in Jerusalem were approved in West Jerusalem. See Peace Now, "Jerusalem Municipal Data Reveals Stark Israeli-Palestinian Discrepancy in Construction Permits in Jerusalem", 12 September 2019, peacenow.org.il/en/jerusalem-municipal-data-reveals-stark-israeli-palestinian-discrepancy-in-construction-permits-in-jerusalem

794 Peace Now, "Jerusalem Municipal Data Reveals Stark Israeli-Palestinian Discrepancy in Construction Permits in Jerusalem" (previously cited).

795 Bimkom, Trapped by planning (previously cited).

796 Ir Amim and Bimkom, Deliberately Planned (previously cited).

797 ACRI, "East Jerusalem: Facts and Figures 2019", May 2019, fef8066e-8343-457a-8902-ae89f366476d.filesusr.com/ugd/01368b_20d_c66c3a088465286ce4c6d5a87c56c.pdf

Палестин иргэд ядууралд эргэлт буцалтгүй өртөж байна (5.5.1 “Палестинчуудын хүний хөгжлийг боомилж байгаа нь” хэсгийг харна уу).

Израйлын хана нь Зүүн Иерусалимд амьдарч байгаа Палестинчуудад тулгарч байгаа өөр нэгэн бэрхшээлийн нэг юм. Хотын дундуур байгуулсан хана нь тэднийг Баруун эргийн бусад газар нутгаас тусгаарлаж байна. Израйл улс 2016 онд Иерусалимд Израйл хашлага/ханыг барьж дуусгах үед түүний маршрут 1967 онд эзэлсэн хотын хил хязгаараас хазайж, хотоос салангид байсан хороодыг хашсан бөгөөд эцэстээ Израйлын эрх баригчид тэднийг үл тоомсорлоход хүргэсэн.⁷⁹⁸ Шуафат дүрвэгсдийн кэмп, Аната (Рас Хамис, Рас Шехадех ба Аль-Салаам гурван хамар дүүргүүдээс бүрдсэн) ба Куфр Акаб Палестин дүүргүүдийг Иерусалимын хотын хил хязгаарт багтаасан ч хананы гадна үлдээсэн. Эдгээр байршлуудад ойролцоогоор 100,000 Иерусалимын байнгын оршин суугч Палестинчууд аж төрдөг ба хотын бусад хэсэг рүү орох, анхан шатны үйлчилгээ авах тутамдаа Израйлын шалганы цэгүүдээр дамжих ёстой.⁷⁹⁹ Израйлын эрх баригчид эдгээр дүүргүүдийг санаатайгаар орхигдуулж, хаягдал зайлуулах, зам засвар, боловсрол, цэвэр ус, цахилгаан эрчим хүч болон бохирын дэд бүтцэд холбох зэрэг хотын үйлчилгээгээгээр хангадаггүй. 2017 онд Кнессетийн Израйл гишүүд Иерусалимын бусад хэсгээс ханаар тусгаарлагдсан Иерусалимын хил залгаа газар нутгийг өөр орон нутгийн удирдлагын шилжүүлэх замаар Иерусалим дахь хүн амын харьцааг өөрчлөх хуулийн төслийг батлахыг оролдсон.⁸⁰⁰ “Аугаа Иерусалим” гэгдэх хуулийн төсөл (Еврей хэлээр “Иерусалим ба түүний охид” гэж танигдсан) 2017 оны 10 сарын 29-нд олон улсын дарамт шахалтын үр дүнд парламентын хэлэлцүүлгээс хасагдсан.⁸⁰¹

БАРУУН ЭРГИЙН «С» БҮСИЙН ТӨЛӨВЛӨЛТ, БАРИЛГА БА ОРОН СУУЦНЫ БОДЛОГО

Израйлын эрх баригчид Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн бусад хэсэгт алагчилсан хот төлөвлөлт, бүсчлэлийн тогтолцоо бий болгосон нь Баруун эргийн “С” бүсэд одоо ч ашиглагдаж байгаа. Өмнө дурдсанчлан (5.4.3 “Палестинчуудаас хураан авсан газрыг Еврейчүүдийг суурьшуулахын тулд ялгаварласан хуваарилалт хийж байгаа нь” хэсгийг харна уу), “С” бүсэд дийлэнх орон сууцны барилгажилт явагдаж байгаа бөгөөд 1967 оноос хойш энэ нутгийн Палестин хүн амын амьдралын бүхий л харилцаа Израйлчуудын бүрэн хяналтанд байна. “С” бүс нь 300 гаруй мянган Палестинчууд болон Зүүн Иерусалимыг оролцуулахгүйгээр эзлэгдсэн Баруун эрэгт амьдардаг бараг бүх Израйлчууд буюу 441,6000 Еврейн Израйлчууд орон гэр юм. Гэвч Израйлын эрх баригчид “С” бүсийн газар нутгийн 70 хувийг суурьшигчдад, харин 1 хувь хүрэхгүй газрыг Палестинчуудад олгожээ.⁸⁰² Бодит байдалд Палестинчууд аль хэдийн барилгажсан “С” бүсийн ердөө 0.5 хувь газар (барагцаалбал 1,800 га) дээр л барилга барих эрхтэй.⁸⁰³

798 ACRI, Implications of establishing a separate local authority for the neighborhoods beyond the barrier in Jerusalem, November 2017, law.acri.org.il/en/wp-content/uploads/2017/11/Separate-Municipality-Position-Paper-1.pdf

799 Ir Amim, Displaced in their own city (previously cited), p. 26. B'Tselem gave the figure of 140,000 in 2019, including an unknown number of Palestinians with West Bank IDs. B'Tselem, East Jerusalem (previously cited).

800 Haaretz, “Bill Would Allow Parts of Jerusalem to Be Transferred to a New Israeli Local Authority”, 25 July 2017, haaretz.com/israelnews/.premium-bill-would-allow-parts-of-jerusalem-to-be-transferred-to-new-israeli-local-authority-1.5434517

801 Reuters, “U.S. pressure delays Israel’s ‘Greater Jerusalem’ bill: legislator”, 29 October 2017, reuters.com/article/us-israel-palestinianssettlement-idUSKBN1CY0CB

802 Marya Farah, “Planning in Area C: Discrimination in Law and Practice”, 2016, Palestine-Israel Journal of Politics, Economics and Culture, Volume 21, Issue 3, pij.org/details.php?id=1685

803 B'Tselem, Acting the Landlord: Israel’s Policy in Area C, the West Bank, June 2013, btselem.org/download/201306_area_c_report_eng.pdf

Баруун эргийн Палестинчуудын амьдралын бусад олон харилцааны нэгэн адил “С” бүсийн бүсчлэл, хот төлөвлөлт нь тухайн газар нутагт Израйлын газар нутаг болон хүн ам зүйн зорилтыг нэмэгдүүлэх зорилгоор 1967 оноос хойш Израйлын цэргийн тогтоолоор нэмэлт, өөрчлөлт орсон Осман, Британи, Йорданы хуулиудыг Израйлынсонгон хэрэглэсэн нэгдэл юм. Израйлын. 1971 онд хүчин төгөлдөр болсон Цэргийн 418 дугаар тогтоолоор Палестин тосгодын орон нутгийн төлөвлөлтийн хороодыг татан буулгаснаар газар ашиглах, хөгжлийн төлөвлөгөөний аливаа шийдвэр гаргах талаарх Палестинчуудын эрхийг хасч, Палестины хотын захиргаанаас барилгын зөвшөөрөл өгөх эрх мэдлийг бүс нутгийн төлөвлөлтийн хороо ба Израйлын засгийн газрын засаг захиргаа ба суурьшигчдын төлөөллөөс бүрдсэн байгууллага болох Иргэний Захиргааны Дээд Төлөвлөлтийн Консул руу шилжүүлсэн.⁸⁰⁴ Цэргийн тогтоолын дагуу консул нь аливаа төлөвлөлт, лиценз цуцлах эсхүл өөрчлөх, зөвшөөрөлгүйгээр барилга барих эрх олгох бүрэн эрхтэй. Үүний зэрэгцээ цэргийн удирдагч “хотын захиргаа эсхүл тосгоны консулын харьяанд” ороогүй шинэ төлөвлөлтийн бүсэд Тусгай Төлөвлөлтийн Хороодыг томилох эрхтэй. Гэвч үүний хор уршгаар Палестин нийгмийн бүлэг гадуурхагдаж байна.⁸⁰⁵ Эсрэгээрээ, Баруун эргийн шинэ төлөвлөлтийн бүсэд баригдсан бүх Израйл суурингуудын хотын захиргаанд (орон нутга ба бүс нутгийн консул) эдгээр хороодыг томилж байв. Тэдгээр хороод олгосон барилгын зөвшөөрөл дээрээ үндэслэн төлөвлөлтийн схем боловсруулах бүрэн эрхтэй. Харин ижил бүс нутаг дахь Палестин тосгодод дээрх бүрэн эрхийг хязгаарласан байдаг.⁸⁰⁶ Иргэний Захиргааны төлөвлөлтийн тогтолцоонд аливаа Палестин төлөөлөл эсхүл тэдний оролцоог зөвшөөрдөггүй ба үр дагаварт нь Палестин хүн амын хэрэгцээ, хүн ам зүй ба эдийн засгийн ашиг сонирхол эсхүл ёс заншлыг авч хэрэгсдэггүй, харин Израйлын суурьшигчдын эрх ашгийг ямагт дээгүүрт тавьдаг.

Цаашлаад, Израйлын эрх баригчид Йорданы хуулийг өөрсдийн үзэмжээрээ тайлбарлан хэрэглэхдээ Британи мандатын 1940 онд анх бичигдэж, дахин шинэчлэгдээгүй төлөвлөлтийн мастер төлөвлөгөөтэй нийцэх ёстой гэж шаарддаг нь ямар ч “хууль ёсны” барилга байгууламж барих боломжгүй болгож байна. Үнэндээ Британий мандатын үеийн төлөвлөлт нь Баруун эргийн Палестины хүн амын хэрэгцээ болон орчин цагийн төлөвлөлтийг тусгаагүй бөгөөд барилгын зөвшөөрөл нь ханасан бүсүүдийг багтаасан. Хэдийгээр Йорданы хуулиар эрх баригчид хот төлөвлөлтийг арван жил тутамд дахин эргэн харах ёстой хэдий ч эрх баригчид дээрх төлөвлөлтийг дахин огт эргэн хянаагүй. Палестинчуудын хөгжлийг хангахын оронд эдгээр төлөвлөгөөг “Палестинчуудын барилгажилтыг хязгаарлаж, гэр оронг нь нураах, хөгжлийг нь хаах үр дүнтэй хэрэгсэл болгон ашигладаг” гэж Б’Целем шүүмжилсэн.⁸⁰⁷

Израйлын Иргэний Захиргаа “С” бүсийн Палестин бүлгийн хотын мастер төлөвлөгөөг батлахаас зайлсхийлсэн нь 2013 онд Палестин хүн амын 90 хувийг төлөвлөлтөөс гадуур үлдээсэн юм.⁸⁰⁸ Израйлын Иргэний Захиргаа Британий мандатын төлөвлөлтөд нийцээгүй гэх үндэслэлээр барилгын зөвшөөрөл хүссэн өргөдлийг хэрэгсэхгүй болгож, улмаар Палестинчууд амь зуулгын үндсэн хэрэгцээ болсон майхан, хашаа зэргийг зөвшөөрөлгүй барихаас өөр аргагүйд хүргэж, эцэст нь тэдгээрийг нураах эрсдэлд оруулдаг. Израйлын

804 Badil, Ruling Palestine (previously cited).

805 B’Tselem, Fake Justice: The Responsibility Israel’s High Court Justices Bear for the Demolition of Palestinian Homes and the Dispossession of Palestinians, February 2019, btselem.org/sites/default/files/publications/201902_fake_justice_eng.pdf

806 NRC, A Guide to Housing, Land and Property Law in Area C of the West Bank (previously cited).

807 B’Tselem, Fake Justice (previously cited).

808 B’Tselem, Acting the Landlord (previously cited).

Иргэний Захиргаа 2016-2018 оны хооронд “С” бүсэд Палестин иргэдийн 1,485 барилгын зөвшөөрөл хүссэн өргөдлөөс ердөө 21-т зөвшөөрөл олгожээ.⁸⁰⁹ 2019 оны 7 сард Израйлын Аюулгүйн Танхим “С” бүсэд 6,000 Икрайл суурьшигчдын сууц браих зөвшөөрөл дээр нэмэлтээр 715 Палестинчуудын орон сууц барих зөвшөөрөл олгосон нь маш ховор тохиолдол юм.⁸¹⁰ Харин үүнээс хойш 2020 оны 6 сарын сүүл гэхэд зургаан орон сууцны байшин барих боломжтой зөвхөн нэг барилгын зөвшөөрлийг Палестин иргэнд олгожээ.⁸¹¹

Харин 2019 оны 7 сараас 2020 оны 3 сар хүртэлх хугацаанд Еврейн суурингуудад 1,094 барилгын зөвшөөрөл олгожээ.⁸¹² Баруун эргийн “С” бүсийн Өмнөд Хеброн Хиллсийн Умм Аль-Хаир, Хирбет Сусия тосгодын аймшигт нөхцөл байдал нь Израйлын алагчилсан төлөвлөлт, бүсчлэл, барилгын бодлогууд Палестинчуудын орон байртай байх, сайхан амьдрах ба ундны усаар хангагдах зэрэг эрхэд нөлөөлж буйг харуулж байна.

ӨМНӨД ХЕБРОН ХИЛЛС ДЭХ НУРААЛТАД ДАХИН ӨРТӨЖ БҮЙ ТОСГОД

Умм Аль-Хаир

Умм Аль-Хаир бол Өмнөд Хеброн Хиллсд байх 1947-49 оны мөргөлдөөний үед 1948 онд Негев/Накабын Тел Арадаас шахагдан гарсан Аль-Хаталеен омгийн хүмүүс амьдардаг Палестин тосгон юм. Хөөгдсөнийхөө дараа тэд Яаттагийн Палестин иргэдээс Умм Аль-Хаирын газрыг худалдан авсан. Умм Аль-Хаир нь 200 гаруй хүн амтай бөгөөд 50 нь хүүхэд юм. Иргэдийн дийлэнх нь хоньчид.

Тосгонд Израйлын засаг захиргаанаас нураах тушаалтай 151 барилга байдаг.⁸¹³ Бараг бүх барилгыг дор хаяж нэг удаа нурааж, иргэд дахин барьсан байдаг. НҮБ-ын Хүмүүнлэгийн Хэргийг Зохицуулах Газрын мэдээлснээр 2009 оны 1 сараас (2021 оны 6 сарын 12-ны өдрийн байдлаар) Израйлын засаг захиргаа 40 барилга нураасны 29 нь орон байр байсан ба үүний хор уршгаар 155 хүн шахагдан гарсан.

Зэргэлдээ орших Израйлын Кармел суурин 1981 онд байгуулагдсан, 437 суурьшигчидтай бөгөөд Умм Аль-Хаирын иргэдээс хураан авсан газар нутаг дээр оршдог. Суурингийн зарим хэсгүүд Умм Аль-Хаираас 100 метрийн зайд байрладаг. Түргэн шуурхай орчин цагийн дэд бүтцээр хангагдсан Кармелын суурингаас ялгаатай нь Умм Аль-Хаир тосгон ямар ч дэд бүтцийн шугамд холбогдоогүй бөгөөд үүнийг ямар нэгэн байдлаар барихыг хориглодог. Кармелын Израйл иргэд Умм Аль-Хаирын иргэдийг ихэнхдээ хээр малтайгаа байх үед нь дарамталж, заримдаа тэдэн рүү халддаг.⁸¹⁴

Умм Аль-Хаирын иргэд сууринд ус түгээдэг Палестины хувийн компаниас ус худалдан авах ёстой болдог. Нэг куб метр усанд 30 шинэ шекел (10 ам.доллар) орчим, тээвэрлэлтийн

809 Times of Israel, “11 months after announcement, Israeli building permits for Palestinians stalled”, 24 June 2020, [timesofisrael.com/11-months-after-announcement-israeli-building-permits-for-palestinians-stalled](https://www.timesofisrael.com/11-months-after-announcement-israeli-building-permits-for-palestinians-stalled)

810 Peace Now, “On Israel’s decision for Palestinian construction permits in Area C”, 31 July 2019, [peacenow.org.il/en/on-israels-decision-for-palestinian-construction-permits-in-area-c](https://www.peacenow.org.il/en/on-israels-decision-for-palestinian-construction-permits-in-area-c)

811 OCHA, West Bank demolitions and displacement: An overview, June 2020, [ochaopt.org/sites/default/files/demolition_monthly_report_june_2020.pdf](https://www.ochaopt.org/sites/default/files/demolition_monthly_report_june_2020.pdf)

812 OCHA, West Bank demolitions and displacement (previously cited).

813 Good Shepherd Collective, “Um al-Khair”, [goodshepherdcollective.org/um-al-khair](https://www.goodshepherdcollective.org/um-al-khair) (accessed on 27 August 2021).

814 Ta’ayush: Arab Jewish Partnership, Demand that the Carmel settlement take responsibility and stop the stone-throwing on Umm al-Khair!, 1 September 2017, [taayush.org/?p=4863](https://www.taayush.org/?p=4863); Amnesty International, interview by voice call with Tariq Hathaleen, community activist, 12 October 2020; guybo111, “Settlers of Carmel attacking and chasing away Palestinian shepherds and flocks 24.1.2014”, 27 January 2014, [youtube.com/watch?v=2Rs51VWQaRs](https://www.youtube.com/watch?v=2Rs51VWQaRs)

зардалд мөн 150 шинэ шекел (48 ам.доллар) төлдөг.⁸¹⁵ Зарим гэр бүл ам бүл болон мал хуйгаа усаар хангахын тулд өдрийн 400 шинэ шекел (129 ам.доллар) төлдөг.⁸¹⁶ Иргэд Германы засгийн газраас хүмүүнлэгийн төслөөр голцуу өгсөн нарны зай хураагуураар цахилгаан эрчим хүч гаргаж хэрэглэдэг. Нарны зай хураагуур өвлийн цагт гэр оронг нь хангалттай халаах хэмжээний цахилгаан эрчим хүч гаргахад ихэнхдээ хүрэлцдэггүй.

Умм Аль-Хаирын иргэд 2016 онд орон гэрийг нь нурааж байгаа үйлдлийг зогсоож, суурингийн дэд бүтцийг хөгжүүлэх арга замыг ирэлхийлэхийн тулд тосгоны мастер төлөвлөгөөг Израйлын Иргэний Захиргаанд таницуулсан. Үр дүнд нь 2016 оны 12 сарын 19-ний өдөр Израйлын Дээд Шүүх нураах тушаалуудыг гурван жилийн хугацаатай түдгэлзүүлсэн. Гэвч 2019 оны 6 сард Израйлын эрх баригчид төлөвлөгөөнд татгалзсан хариу өгөхдөө сууринд барилгын зөвшөөрөлгүйгээр дэд бүтэц барьсан гэжээ. Харин тухайн сард тэдгээр иргэн Израйлын Иргэний Захиргаанд дахин мастер төлөвлөгөө танилцуулсан бөгөөд үр дүнд хүлээгдэж байсан нураах тушаалуудыг дахин гурван жил түдгэлзүүлсэн. Суурингийн уран бүтээлч, идэвхитэн Эйд Хаталеен Эмнести Интернэшнлд ярихдаа:

*Өмнөд Хеброн Хиллсийн иргэд орон гэрийг нь нураах ажиллагааг зогсоох эсхүл царцаах арга замыг удаан хугацаанд хайж байна. Бид Израйлчууд [эрх баригчид] бидний танилцуулсан мастер төлөвлөгөөг хэзээ ч ногоон шугамаар гаргахгүйг мэднэ, бид зүгээр л дараагийн нураалт хүртэл цаг хожихын тулд л ингэдэг. Өөр гарах гарцгүй. Бидэнд апартеидгүй амьдрах хүртэл урт хугацаа шаардлагатай, ойрын ирээдүйд үргэлжлүүлэн зовсон хэвээр байна гэдэгтээ бид итгэлтэй байгаа. Дэлхий ертөнц бидний бодит байдлыг олж харахад их хугацаа зарцууллаа. АНУ болон олон улс орны хүмүүс Израйлын апартеидыг хөхүүлэн дэмжихээ зогсоох хүртэл нураах ажиллагаа зогсохгүй. Дэлхий даяарх засгийн газруудын өргөн хүрээний дэмжлэг жирийн бус зүйлийг хүртэл жирийн санагдуулахад хүргэдэг.*⁸¹⁷

Тарик Хаталеен, суурингийн англи хэлний багш, идэвхитэн Эмнести Интернэшнлд ярихдаа:

Хэдийгээр энэ бидний газар нутаг ч газар нутгийг хураах, орон гэрийг нураах үйл ажиллагаа нь Палестинчууд тосгондоо хөгжих, барилга барихыг зогсоохын тулд хийгдэж байгаа гэдгийг мэднэ. Зарим гэр бүлүүдийн гэр орон, эсхүл агуулах, саравчийг нураах тогтоол 11 жилийн өмнөөс гарсан ч байгаа.

Нураах тогтоол дээр нэмээд еврейн суурьшигчдын дарамт шахалттай бид нүүр тулдаг. Суурьшигчид дарамталснаар нураалтын хажуугаар бид байнга зовж, хэзээ ч сэтгэл зүйн хүчирхийллээс ангид байдаггүй. 2016 оноос хойш Кармелын суурьшигчид ба Израйлын суурьшуулагч байгууллага Регавимаас маш их дарамт байна. Тэд биднийг шалгахын тулд долоо хоногт хоёр, эсхүл гурван удаа дээгүүр дрон нисгэдэг. Суурьшигчид Израйл цэргүүдийг илгээн биднийг айлган сүрдүүлэхийн оронд дрон илгээж байна. Бид одоо үргэлж тэдний хяналт, ажиглалтан дор байна.

*Бид шударга бус амьдралаар амьдарч байна, бидний хүсэх зүйл ердөө л шударга ёс. Энэ үнэхээр энгийн. Амьдрал айдас, хүйдсээр дүүрэн биш, харин энх амгалан, тайван байдлаар дүүрэн байх ёстой. Апартеидгүй амьдрал зүгээр л энгийн амьдрал байх болно, бидний хүсч буй бүхэн ердөө тэр.*⁸¹⁸

815 Amnesty International, interview by voice call with Eid Hathaleen, 12 October 2020.

816 Amnesty International, interview by voice call with Eid Hathaleen, 12 October 2020.

817 Amnesty International, interview by voice call with Eid Hathaleen, 12 October 2020.

818 Amnesty International, interview by voice call with Tariq Hathaleen, 12 October 2020.

Хирбет Сусия

Палестины Хирбет Сусия бол уламжлалт аргаар хонь хариулах, оливын мод тариалж амь зуудаг 250 гаруй хүн амтай тосгон юм.⁸¹⁹ Одоогоор 1,170 хүн амтай Израйлын Сусиягийн Икрайль сууринг Палестинчуудын хувь хэвшлийн газрыг Израйлын эрх баригчид улсынх гэж зарласан Израйлын газарт 1983 онд байгуулсан.⁸²⁰ 1986 онд эртний Хирбет Сусияд 25 гэр бүл өөрсдийн хувийн газар дээрээ амьдарч байх үед Израйлын Иргэний Захиргаа тосгоны газрыг “археологийн олдворт газар” хэмээн зарлаж, тэдний газрыг “олон нийтийн хэрэгцээнд” хураан авсан. Үр дүнд нь, Израйлын цэргийн хүч Палестин иргэдийг гэр орноос нь хөөжээ. Арга мухардсан гэр бүлүүд археологийн олдворт газраас гадна үлдсэн газар руу тосгоноос 500 метр зайд нүүж очсон. Тэдний орон байртай байх эрхийг эдлүүлэх, албадан нүүлгэн шилжүүлэлтээс сэргийлэхийн тулд өөр амьдрах газар эсхүл нөхөн олговор санал болгоогүй. 1991 онд Израйлын цэргийн хүч тэднийг суурьшсан газраас нь дахин хөөсөн бөгөөд дараа нь үүнийгээ бүс нутаг дахь Израйлын төлөвлөлт, барилгын хуулийг хэрэгжүүлэх зорилготой холбон тайлбарласан.

Палестины тосгодын иргэд одоогийн тосгон байршиж буй газар руу дахин шилжин суурьшиж, түр оромж болон майханд амьдарсан. Израйлын эрх баригчид тосгоны нийт 170 байгууламж, үүнд 32 иргэний майхан, овоохой, 26 малын оромж, 66 гэр бүлийн дэд бүтцийн байгууламж, 20 цистерн, 20 бие засах газар, хоёр эмнэлэг, сургууль ба цэцэрлэгийг нураах тогтоол гаргасан. Эдгээр байгууламжуудын бараг талыг нь олон улсын донор байгууллагын санхүүжилтээр, хүмүүнлэгийн тусламжаар байгуулсан.⁸²¹ Палестин иргэд барилгын зөвшөөрөл авах хүчин чармайлтаа үргэлжлүүлсээр байгаа хэдий ч Израйлын эрх баригчид зөвшөөрөл олгохоос татгалзсны зэрэгцээ 1999, 2001, 2011 онуудад Палестинчуудын шинэ олон тооны байрыг нураасан.

2012 онд Израйлын Иргэний Захиргаа Хирбет Сусияд 50 гаруй байгууламж нураах тогтоол гаргасан. Тэдгээр тогтоолд зөвшөөрөлгүй баригдсан барилгуудтай холбоотой 1990-ээд оны анхны нураах тогтоолуудыг шинэчлэн гаргаж байна хэмээн дурджээ. Иймээс иргэд орон гэрийг нь нураах вий гэсэн байнгын айдастай амьдардаг.⁸²²

Тэд олон жилийн туршид уг явдлаас сэргийлэхийн тулд эрх зүйн маргаан гаргаж байна.⁸²³ 2014 оны 2 сард Палестин иргэд нураах тогтоолын эсрэг Израйлын Дээд Шүүхэд өргөдөл гаргасан ба 2021 оны 8 сарын сүүлийн байдлаар хариу нь гараагүй байна.⁸²⁴ Дээд Шүүх өмнөх хэргүүдийн нэгэн адил хэргийг шийдтэл нураах үйл ажиллагааг түдгэлдүүлсэн түр хориг гаргахаас татгалзах болсон. Тиймээс Палестинчууд орон гэр нь нураагдана гэсэн байнгын айдастай амьдарч байна.⁸²⁵ Тэд олон жилийн турш үүнээс сэргийлэхийн тулд эрх зүйн маргаан хийж байна.⁸²⁶ 2018 оны 2 сард Дээд Шүүхээс долоон байгууламжийг даруй нураах эрхийг төрд олгосон нь тал хувь нь хүүхэд голдуу 42 хүнд сөргөөр нөлөөлсөн.⁸²⁷

819 B'Tselem, Khirbet Susiya – a village under threat of demolition, btselem.org/south_hebron_hills/susiya (accessed on 27 August 2021)

820 In 2002, settlers also established an “outpost” inside the boundaries of the archaeological site. See Emek Shaveh, “Susiya – The Displacement of Residents Following the Discovery of an Ancient Synagogue”, 12 September 2016, alt-arch.org/en/susiya-2016; OCHA, “Susiya: a community at imminent risk of forced displacement”, June 2015, ochaopt.org/content/susiya-community-imminent-risk-forceddisplacement-june-2015

821 OCHA, “Susiya: a community at imminent risk of forced displacement” (previously cited).

822 B'Tselem, Khirbet Susiya – a village under threat of demolition (previously cited).

823 OCHA, “Susiya: a community at imminent risk of forced displacement” (previously cited).

824 B'Tselem, Khirbet Susiya – a village under threat of demolition (previously cited).

825 B'Tselem, Khirbet Susiya – a village under threat of demolition (previously cited).

826 B'Tselem, Khirbet Susiya – a village under threat of demolition (previously cited).

827 B'Tselem, Khirbet Susiya – a village under threat of demolition (previously cited).

Израйлын засаг захиргаа тосгонд усны цистерн, худаг байхыг хориглож, Палестин иргэдийн аюулгүй, хямд үнэ бүхий устай байх эрхэд ноцтойгоор нөлөөлж байна.⁸²⁸ Израйл улс тосгоныг ундны усны байгууламж, бохир ус татан зайлуулах болон цахилгаан эрчим хүчний шугамтай холбохоос Израйл татгалзаж байна. Иргэд ойролцоох Палестин тосгоноос ачааны машинаар ус зөөвөрлүүлэхэд мөнгө төлөхөөс өөр аргагүйд хүрч байна. 2015 онд НҮБ-ийн тооцоолсноор тосгоны иргэдийн орлогынхоо гуравны нэгийг ус худалдан авахад зарцуулдаг.⁸²⁹ Израйл улс худалдан авч болохуйц усаар хангах үүргээ зөрчиж байгаа нь амьдралын хүрэлцээтэй түвшинд аж төрөх, хоол хүнсээр хангагдах зэрэг хүний бусад эрхээ эдлэхэд саад учруулж байна.⁸³⁰

Харин үүний эсрэгээр ойролцоох Суся сууринд орон сууцны барилга ба дэд бүтцийг хөгжүүлэх хангалттай мастер төлөвлөгөөний эрхийг Израйлын суурьшигчдад олгосон.⁸³¹ Суся суурин нь ус, цахилгаан эрчим хүч, бохирын шугамд холбогдсон, хотын захиргааны усан бассейнтэй. Баруун Хойд Суся тосгон нь 2001 онд Израйлын хуулийг зөрчиж, барилгын зөвшөөрөлгүйгээр баригдсан боловч засаг захиргааныхан ус, бохир ба цахилгаан эрчим хүчний шугамд холбож, түүний эсрэг ямар нэгэн нураах тогтоол гараагүй байна.⁸³²

Газраа алдсанаар Палестины тосгод малынхаа тоог хүчээр багасгахад хүрч байна. Азам Наважа хэлэхдээ, түүнд 150 хонь байдаг байсан бол одоо ердөө л 25 хонь маллаж хүчирч байна. Тэрээр Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ суурьшигчид тосгоны оливын модыг устгах гэж мөн ирдэг. Гурван жилийн өмнөхөн л тэд түүний 300 оливын модыг тайрч хаясан.⁸³³ НҮБ-ын Хүмүүнлэгийн Хэргийг Зохицуулах Газрын мэдээлснээр 2014 онд л гэхэд дан ганц Хирбет Сусияд Израйл суурьшигчид 800 оливын мод ба зулзаган моднуудыг эвдэн сүйтгэж, гэмтээсэн байна.⁸³⁴ Газрын хязгаарлалт нь мөн усны нөөцийн ашиглалтад нөлөөлж байна. Хирбет Сусиягийн иргэн Фатима Наважа Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ:

Бид өөрсдийн барьсан худаг, борооноос тоссон усаа хэрэглэж амьдардаг байсан, гэвч тэд [Израйлын суурьшигчид ба эрх баригчид] бидний усны нөөцийг булаан авч, тэднийг устгаж, хэрэглэх аргагүй болгож байна. Бидний зарим нь сүйтгэсэн худгийг дахин барьж чадсан ч жижиг хэмжээтэй учраас борооны ус цуглуулах л цор ганц зам байна. Бид энэ төрлийн усаа дуусахаар ус худалдаж авах хэрэгтэй болдог. Таван литр усыг 35 шинэ шекелээр худалдан авдаг. Бид ингэж зовж байхад шинэ суурьшигчид ус болон өөр зүйлс – цахилгаан эрчим хүч, эрүүл мэнд, боловсрол ба ажиллах боломж – хэрэглэхэд ямар ч хязгаарлалтгүй бидний нутаг дээр амьдарч байна.⁸³⁵

Израйлын эрх баригчид 2021 оны 4 сарын 20-нд гэр бүлээрээ амьдарч байсан майханг нураасан нь Хирбет Сусияд саяхан тохиосон нураах ажиллагаа юм.⁸³⁶

828 Amnesty International, *Troubled Waters: Palestinians Denied Fair Access to Water* (previously cited).

829 OCHA, “Susiya: a community at imminent risk of forced displacement” (previously cited).

830 CESCR has stated that water, and water facilities and services, must be affordable for all: “The direct and indirect costs and charges associated with securing water must be affordable, and must not compromise or threaten the realization of other Covenant rights.” CESCR, General Comment 15 (previously cited), para. 12(c)(ii).

831 OCHA, “Susiya: a community at imminent risk of forced displacement” (previously cited).

832 B’Tselem, *Khirbet Susiya – a village under threat of demolition* (previously cited).

833 Amnesty International, interview in person with Azam Nawaj’a, resident, 7 June 2018, Khirbet Susiya.

834 OCHA, “Susiya: a community at imminent risk of forced displacement” (previously cited).

835 Amnesty International, interview by voice call with Fatima Nawaj’a, resident, 23 April 2021.

836 OCHA, *Data on Demolition and Displacement in the West Bank*, ochaopt.org/data/demolition (accessed on 27 August 2021).

Эзлэгдсэн Баруун эргийн Умм Аль-Хаир тосгонд зөвшөөрөлгүй барьсан Палестин байшингуудыг нурааж байгааг эсэргүүцэн жагссан Палестин эрэгтэйг Израйлын аюулгүй албаныхан холдуулж байгаа нь, 2016 оны 8 сарын 9 © Висам Хашаламоун /Анадолу Агентлаг / Гетти (Getty) зургууд

Эзлэгдсэн Баруун эргийн Умм Аль-Хаир тосгонд зөвшөөрөлгүй барьсан Палестин байшингуудыг Израйлын эрх баригчид нураасан нурангийг хүүхдүүд үзэж байна, 2016 оны 8 сарын 9 © Висам Хашаламоун / Анадолу Агентлаг / Гетти (Getty) зургууд

Эзлэгдсэн Баруун эргийн Аль-Малех тосгонд Израйлын эрх баригчид гэрийг нь нураасны дараа товоргон дунд өөрийн эд хогшлоо цуглуулж буй Палестин эмэгтэй, 2012 оны 6 сарын 25 © Жаафар Аштиех / Францын Хэвлэлийн агентлаг / Гетти (Getty) зургууд

Эзлэгдсэн Баруун эргийн Умм Аль-Хаир тосгонд Израйлын цэргийн хүчнийхэн гэрийг нь нураасны дараа Палестин гэр бүлийн эд хогшил газар хөглөрч байна, 2016 оны 8 сарын 9 © Актив Стиллс

5.5 ЭДИЙН ЗАСАГ БА НИЙГМИЙН ЭРХИЙГ ХАСАХ

Өмнө дурдсан Израйлын газар нутгаар хэсэгчлэн хуваах, ялган тусгаарлах, газар хураах бодлого, үйл ажиллагаа нь Палестинчуудыг гадуурхаж, ядууруулж, өргөн хүрээний, тогтолцоот нийгэм, эдийн засгийн сул дорой байдалд хүргэж байна. Олон арван жилийн ялгаварлан гадуурхсан хандлага, нөөц баялгийг Еврейн Израйл иргэд болон Палестины эзлэгдсэн Израйл суурьшигчдад хуваарилан өгсөн нь шударга бус байдлыг үүсгэж байна. Бүрэн хяналтад байгаа Палестинчууд Еврейн Израйлуудтай харьцуулахад амь зуух, бизнес эрхлэх, өөрсдийгөө болон гэр бүлээ тэжээх ижил боломж, нөхцөлөөр хангагдахгүй байна. Үнэндээ тэд тариалангийн газар, ус, байгалийн хий, газрын тос зэрэг бусад байгалийн баялгийг ашиглахад ялгаварлан гадуурхсан хязгаарлалтад өртөж, боловсрол, эрүүл мэнд ба бусад үндсэн хэрэгцээгээ хангуулахад бэрхшээлтэй тулгарч байна.

Энэ хэсэгт бид Палестинчуудын хүний хөгжлийг боомилсон Израйлын бодлогод төвлөрч, Еврейн Израйл иргэд, тэдний нийгэм, эдийн засгийн хөгжилд байгалийн болон эдийн засгийн баялгийг хэрхэн алагчлан хуваарилж байгаа, Израйл ба Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн Палестинчуудад үзүүлж буй алагчилсан үйлчилгээ, тэр дундаа ус ашиглалт, боловсрол ба эрүүл мэндийн үйлчилгээний эрхийг жишээ болгон авч үзнэ.

5.5.1 ПАЛЕСТИНЧУУДЫН ХҮНИЙ ХӨГЖЛИЙГ БООМИЛЖ БАЙГАА НЬ

Израйл ба Палестины эзлэгдсэн газарт амьдарч буй Палестинчуудын хөгжил нь хэмжигдэхүйц бүхий л үзүүлэлтээр илт буурч байна. Эдийн засаг, нийгмийн олон төрлийн эрхээ эдэлж чадахгүй байгаа шалтгаан нь тэдгээр иргэдийг Еврейн Израйлчуудаас ялган тусгаарласан, өөр хоорондоо чөлөөтэй зорчих эрхийн хязгаарласан, Еврейн Израйлчуудын нийгэм, эдийн засгийн эрх ашгийн төлөө Палестинчуудын хөгжлийг хяхан боогдуулсаны үр дагавар юм.

Еврей ноёрхлыг эдийн засгийн хувьд тогтоон барихын тулд Израйл дахь Палестин ард түмнийг хөөн зайлуулж, удаан хугацааны цэргийн дэглэмээр дамжуулан Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт эдийн засгийн хараат дэглэм тогтоох бодлого боловсруулсан. Энэ нь Палестинчууд Баруун эрэг ба Газын зурваст тогтвортой хөгжихөд саад учруулж байна.⁸³⁷ Түүнчлэн, Израйл улс энэ талаарх бодит байдлыг нуун дарагдуулахыг оролдож байна. 2019 онд Арьс Үндсээр Алагчлах Үзлийн Бүх Хэлбэрийг Устгах Хороо Израйлын тухай тайландаа, Израйл болон түүний шүүх эрх мэдэл, хяналтаа хэрэгжүүлж байгаа газар нутагт амьдарч буй өөр өөр хүн амын нийгэм, эдийн засгийн нөхцөл байдлын талаарх цогц, шинэчлэгдсэн статистик мэдээлэл байхгүй байна хэмээн шүүмжилжээ. Дээрх статистик мэдээллийг гаргахдаа гарал үүсэл, яс үндэс, хэл болон бусад үзүүлэлтээр тус тусад нь тайлагнахыг санал болгосон.⁸³⁸ Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах Хороо Израйл улс Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт амьдарч байгаа хүн амын нийгэм, эдийн засгийн нөхцөл байдлын талаарх мэдээллийг тайландаа оруулахгүй байгааг шүүмжилж, Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах тухай олон улсын конвенц болон олон улсын эрх зүйн дагуу Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн хүн амын өмнө Израйл улс хариуцлага хүлээсэн болохыг тэмдэглэсэн байна.⁸³⁹

837 In 2015, the UN General Assembly adopted the 2030 Agenda for Sustainable Change including 17 Sustainable Development Goals. These goals relate to, amongst others, ending poverty, ending hunger and achieving food security, ensuring healthy lives and promoting well-being for all, ensuring availability and sustainable management of water for all, reducing inequality within and among countries, making cities and human settlements inclusive, safe and sustainable and ensuring quality education for all. For more information, see UN Department of Economic and Social Affairs: sdgs.un.org/2030agenda

838 CERD, Concluding Observations: Israel, 27 January 2020, UN Doc. CERD/C/ISR/CO/17-19, paras 7-8. See also, for example, para. 24 regarding the lack of comprehensive and disaggregated data in respect of employment.

839 CERD, Concluding Observations: Israel, 27 January 2020, UN Doc. CERD/C/ISR/CO/17-19, para. 9.

ИЗРАЙЛ ДОТОРХ ПАЛЕСТИНЫ ЯЛГАН ТУСГААРЛАСАН ЭДИЙН ЗАСАГ

Палестинчуудыг алагчилсан бодлого хэрэгжүүлсэн нь тэдний нийгэм, эдийн засгийн хөгжилд саад хийгээд зогсохгүй Еврейн Израйл хүмүүс болон Палестинчуудын амьдралын түвшин, хөдөлмөр эрхлэх боломж, боловсрол, нийгмийн хангамж, эрүүл мэнд ба соёлын үйлчилгээ зэрэгт томоохон ялгааг бий болгож байна.⁸⁴⁰ Энэ ялгаа Израйлын үе үеийн засгийн газрын 70 жилийн турш хэрэгжүүлсэн Еврейн Израйлчуудад ажил хөдөлмөр эрхлэх давуу боломж олгох зорилгоор Палестинчуудын хөдөлмөрлөх эрхэд тогтоосон хязгаарлалт хийх, Палестинчуудын нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийг санаатайгаар гацааж, хараат байлгасны үр дагаварын дүнд бий болсон.⁸⁴¹ Палестинчуудыг эдийн засгийн хараат болгох “хүн амын хоёр бүлгийн хооронд дахь нийгэм, эдийн засгийн тэгш бус байдлыг улам бүр бататгаж”⁸⁴² байгаа нь зарим судлаачдын үзэж байгаагаар Израйл улс “Цөөнхийг [Палестинчууд] хараа хяналтанд байлгах зорилгын” хэрэгжүүлэх салшгүй хэсэг юм.⁸⁴³

Өнгөрсөн хугацаанд Израйл улсын өөрийн харьяат Палестин иргэдэд чиглэсэн нийгэм, эдийн засгийн бодлого нь одоогийн Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн Палестинчуудад чиглэсэн бодлоготой ижил байсан. Тухайлбал, тэднийг зарим үед Еврейн дийлэнх олонхийн ашиг сонирхлыг хамгаалахын тулд хямд ажиллах хүчний эх үүсвэр болгон ашигладаг. Дээр тайлбарласанчлан, Израйлын цэргийн дэглэмийн үед (1948-1966) Ногоон Бүс доторх газар нутгийг нь улсын өмч болгохоор Палестинчуудын шилжих хөдөлгөөнийг хатуу хязгаарладаг байсан. 1948 он хүртэл ахуй амьдрал нь газар тариалангаас түлхүү хамаарч ирсэн Палестинчууд газар тариалангийн газраа ашиглах боломжгүй болсон тул Еврейн хэсэгт эдийн засгийн боломж хайхаас өөр аргагүйд хүрсэн. Гэхдээ тэдний хөдөлмөр эрхлэх боломж нь ажиллах зөвшөөрөл авахаас хамаардаг бөгөөд энэ нь хурдацтай нэмэгдэх цагаачлал ба эдийн засгийн асуудлуудаас үүссэн ажилгүйдлийн үед Еврей иргэдийг хамгаалах зорилготой үүссэн системээс ихээхэн хамаардаг. Хориг, хязгаарлалт нь Израйлын эдийн засгийн их өсөлтийн үед барилгын салбарт голцуу ажиллах хүчнийг нэмэгдүүлэх хэрэгцээ, шаардлагын улмаас суларсан.⁸⁴⁴

Израйлын Палестин иргэд хөдөлмөрийн зах зээлд аажмаар нэгдэж, 1967 онд Баруун эрэг ба Газын зурвасыг нэгтгэсний дараа Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн Палестинчууд хамгийн тогтворгүй, бага цалинтай ажлуудыг эрхлэх болсон. Гэхдээ Израйл улс Еврей хүн амынхаа эрх ашгийг хангахын тулд хөгжүүлэхийг зорьж буй салбаруудад Палестин иргэдэд зориулан ажлын байр бий болгохын зэрэгцээ Палестин суурингуудыг хөгжүүлэхгүй байх, үгүйсгэх стратеги хэрэгжүүлсэнээр тэгш бус байдал улам бэхжсэн. Олон жилийн турш нийтийг хамарсан газар хураах үйл ажиллагаанаас гадна Израйл дахь Палестины хүн амд онцгой сөрөг нөлөөтэй дараах бодлогуудыг хэрэгжүүлсээр байна. Үүнд, Палестин суурингуудыг нэн тэргүүнд хөгжүүлэх бүс нутагт хамруулахгүй байх; газар болон тариалангийн зориулалтаар ус алагчилан хуваарилах;

840 See, for example, Mossawa Center, “The 2019 State Budget and Government Resolution 922”, 2019, mossawa.org/eng//Public/file/12019%20State%20Budget%20and%20Government%20Resolution%20922.pdf See also, for example, Mossawa Center, Position Paper from the Mossawa Center on the Israeli State Budget and The Government Decision for Economic Development in the Arab Community for the Years 2016-2020, undated, mossawa.org/eng//Public/file/0Position%20Paper%20Budget%202016-2020.pdf

841 Ahmad H. Sa’di, “Incorporation without integration: Palestinian citizens in Israel’s labour market”, August 1995, *Sociology*, Volume 29, No. 3, pp. 429-451.

842 Noah Lewin-Epstein and Moshe Semyonov, *The Arab Minority in Israel’s Economy, Patterns of Ethnic Inequality*, 2019, Routledge

843 Nimer Sultany, “The Making of an Underclass, the Palestinian citizens in Israel”, *Winter 2012, Israel Studies Review*, Volume 27, Issue 2, pp. 190-200.

844 Ahmad H. Sa’di, “Incorporation without integration: Palestinian citizens in Israel’s labour market”, August 1995, *Sociology*, Volume 29, No. 3, pp. 429-451.

алагчилсан хот төлөвлөлт ба бүсчлэл, Палестинчуудын газрыг улсын өмч болгон хураахад оролцдог Израйлын улсын байгууллагууд, жишээ нь ДСБ ба Израйлын Еврей Төлөөлөгчийн Газрын хөгжлийн төслүүдэд гол дэд бүтцийг хуваарилснаар Еврей суурингуудын дэд бүтцийн төслүүдийг тэргүүнд тавьж, Палестин суурингуудад дэд бүтэц байгуулахгүй байх (дэлгэрэнгүй мэдээллийг 5.5.2 “Нөөцийн алагчилсан хуваарилалт” ба 5.5.3 “Үйлчилгээний тэгш бус байдал” хэсгүүдээс авна уу) зэрэг юм.⁸⁴⁵

Эдгээр бодлогын үр дагаварт Израйл дахь Палестины суурингууд Еврейн суурингуудаас ялган тусгаарлагдаж, эдийн засгийн хөгжүүлэхэд шаардлагатай дэд бүтцийн хомсдолоос үүдэн Палестинчууд Еврейн хэсэгт ажил хайхаас өөр аргагүйд хүрч, ажлын байранд, ялангуяа өндөр төвшний албан тушаалд өрсөлдөхөд институцийн (төрийн) ялгаварлан гадуурхалтай нүүр тулж байна.⁸⁴⁶ Тэдний сайн сайхан байдлыг бүрэн харуулахад дундаж үзүүлэлтүүд дангаар хангалтгүй.⁸⁴⁷ Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллага (ЭЗХАХБ) сайн сайхан байдлын үзүүлэлтийг улсын хэмжээнд үнэлэхийн тулд хүн амын бүлгийн хоорон дахь ялгаануудыг тооцох ёстойг тэмдэглээд, Израйлд амьдарч буй Араб хүн ам⁸⁴⁸ сайн сайхан амьдралыг хэмжиж болохуйц бүхий л үзүүлэлтээр илт таагүй нөхцөлд амьдарч буйг онцолсон байна.⁸⁴⁹ Тэд ядууралд илүү ихээр өртөж, хөдөлмөрийн зах зээл, боловсрол болон эрүүл мэндийн үйлчилгээнд хамрагдалт нь бага байдаг. Эдгээр сул талууд нь бие биенийгээ харилцан нөхцөлдүүлдэг бөгөөд тухайлбал, боловсролд хамрагдах түвшин бага байгаа нь хөдөлмөрийн зах зээлийн таагүй үр дүнд хүргэж байна.

Сайн сайхан байдлын ялгаатай байдлын гол шалгуурын нэг болох ядуурлын түвшин Израйлын Палестин иргэдийн дунд өндөр байна. 2020 онд Израйлын Палестин иргэдийн ядуурлын түвшин 35.8 хувьтай⁸⁵⁰ байсан бол харин Израйл иргэдийн ядуурлын түвшин 23 хувьтай байна.⁸⁵¹

Израйлын Статистикийн Төв Хорооны хийсэн 2018 оны нийгэм, эдийн засгийн судалгаагаар Араб иргэдийн дунд өөрсдийгөө ядуу гэж тодорхойлдог хүмүүс (27.6%) Еврей иргэдтэй (7.6%) харьцуулахад 3.5 дахин их байжээ (“Араб” гэж өөрсдийгөө тодорхойлдог хүмүүсийн дийлэнх нь Палестинчууд, 5.2.1 “Израйл дахь Палестинчууд” хэсгийг харна уу). Мөн судалгаагаар Араб секторын сарын дундаж цэвэр орлого ам

845 Ahmad H. Sa’di, “Incorporation without integration: Palestinian citizens in Israel’s labour market”, August 1995, *Sociology*, Volume 29, No. 3, pp. 429-451.

846 Noah Lewin-Epstein and Moshe Semyonov, *The Arab Minority in Israel’s Economy, Patterns of Ethnic Inequality*, 2019.

847 The Organization of Economic Cooperation and Development (OECD) well-being dimensions include income and wealth, jobs and earnings, housing conditions, health status, work and life balance, education and skills, social connections, civic engagement and governance, environmental quality, personal security, and subjective well-being. These are very similar to Israeli well-being frameworks that include material standard of living, employment and work-leisure balance, infrastructure and housing, health, leisure, community and culture, education and skills, personal and social well-being, civic engagement and governance, environment, personal safety, and Information technology. See, for example, OECD, *Measuring and Assessing Well-being in Israel*, January 2016, oecd.org/sdd/measuringand-assessing-well-being-in-Israel.pdf

848 The term Arab populations here reflects the classification provided in the OECD report, which sometimes refers to them as “Arab Israelis”, which appears to reflect the category of Arab citizens of Israel defined by the Israeli MoFA, which provides that Arab citizens of Israel is an inclusive term that describes a number of different and primarily Arabic-speaking groups, including Muslim Arabs (this classification includes Bedouins), Christian Arabs, Druze and Circassians. Palestinian citizens of Israel make up the vast majority of this category. See section 5.2.1 “Palestinians in Israel”.

849 OECD, *Measuring and Assessing Well-being in Israel* (previously cited).

850 Jerusalem Post, “About two million Israelis live below the poverty line — report”, 22 January 2021, jpost.com/israel-news/israel-reportabout-two-million-people-live-below-the-poverty-line-656317

851 See section 5.2.1 “Palestinians in Israel”.

бүл тутамд 12,700 шинэ шекел (4,097 ам.доллар), харин Израйлын Еврейн секторынх 18,720 шинэ шекел (6,051 ам.доллар) байна.⁸⁵² Араб бага насны хүүхдүүдтэй гэр бүлийн ядуурлын түвшин 63.2% байхад нийт хүн амын ядуурлын түвшин 32.3% байна.⁸⁵³

Өмнө дурдсанчлан, Негев/Накабын хүлээн зөвшөөрөгдөөгүй тосгодын Бедуины иргэд бол Израйлын хамгийн гадуурхагдсан хүн ам юм (5.4.4 “Алагчилсан хот төлөвлөлт, бүсчлэн хуваах тогтолцоо” хэсгийг харна уу). Тэд нэн ядуу нөхцөлд аж төрдөг бөгөөд боловсролын түвшин, орлогын хувьд хамгийн бага түвшинд байдаг төдийгүй хүүхдийн эндэгдэл, ажилгүйдлийн түвшингөөр улсын хэмжээнд тэргүүлдэг.⁸⁵⁴ Эдийн засаг, Нийгэм, Соёлын Эрхийн Хороо 2019 оны тайландаа Израйлд “өсөн нэмэгдэж байгаа ядуурал”, тэр дундаа Бедуинчуудыг оролцуулан Израйлын Палестин иргэдийн талаар санаа зовниж буйгаа онцолжээ. Израйлын Мөн орлогын түвшний тэгш бус байдлын үзүүлэлтээр ЭЗХАХБ-ын гишүүн 37 орнуудыг тэргүүлж байгааг тайланд онцолжээ.⁸⁵⁵ Мөн 2019 онд Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах Хороо Еврей бус цөөнхийн бүлэг, тэр дундаа Палестинчууд хөдөлмөр эрхлэх эрхээ эдлэхэд бэрхшээлтэй тулгарч, бага цалинтай секторт төвлөрөн ажиллаж байгааг тэмдэглэжээ. Израйлыг “Еврей бус цөөнх, ялангуяа Палестинчууд ба Бедуинчууд, тэр дундаа эмэгтэйчүүдийнх нь хөдөлмөрийн зах зээлд оролцох оролцоог нэмэгдүүлэхэд гаргах хүчин чармайлтаа эрчимжүүлж, тэдний туршлага ба ажлын ур чадварт тохирсон боловсрол, сургалтаар ханган оролцуулах, тусгай арга хэмжээнүүдийг бий болгохоор бодолцох”-ыг шаардсан байна.⁸⁵⁶ Үүнийг мөн Эдийн засаг, Нийгэм, Соёлын Эрхийн Хорооны 2019 оны тайланд “Бедуин” ба “Араб эмэгтэйчүүд” зэрэг тодорхой бүлгүүд ажил хөдөлмөр эрхлэх эрхээ эдлэхэд хүндрэлтэй, бага орлоготой секторд төвлөрч байгаа талаар санаа зовниж буйгаа илэрхийлжээ.⁸⁵⁷

Палестинчуудын боловсролд хамрагдах байдал ойрын жилүүдэд сайжирсан ч хөдөлмөрийн зах зээлд Палестин иргэд оролцоход хүндрэл бэрхшээлтэй тулгарсан хэвээр байна.⁸⁵⁸ Хэдийгээр сүүлийн хэдэн арван жилд Палестин эмэгтэйчүүд хөдөлмөрийн зах зээлд албан ёсоор нэгдсэн хэдий ч ажиллах хүчинд эзлэх хувь хэмжээ бага хэвээр байна. 2018 оны байдлаар Еврей эмэгтэйчүүдтэй (2018 онд 68 хувь гэж тооцоолсон) харьцуулахад тэдний оролцооны түвшин хоёр дахин бага буюу 34 хувь байна.

Нөгөөтэйгүүр, Израйлын Статистикийн Төв Хорооны мэдээллээр, 2018 онд Палестин эрэгтэйчүүдийн 65 хувь нь албан ёсоор хөдөлмөр эрхэлж байгаа боловч ижил төрлийн хөдөлмөр эрхэлж буй Еврейн Израйлчуудтай (27 хувь) харьцуулахад дийлэнх нь (60

852 Physicians for Human Rights – Israel, 20 years since October 2000: structural health discrimination between Arabs and Jews, October 2020, phr.org.il/wp-content/uploads/2020/11/ArabsReport_Eng_digital.pdf, p. 30.

853 ICBS, 2018 יתרבה רקסה [Social Survey 2018], cbs.gov.il/he/publications/doclib/2020/seker_hevrat18_1788/t12.pdf (in Hebrew), “Social Mobility”, Table 12, 20+, by financial concessions and feelings of poverty.

854 Inter Agency Task Force on Israeli Arabs Issues, The Issue: Negev Bedouin, iataaskforce.org/issues/view/2 (accessed on 25 August 2021); Kathleen Abu-Saad, “Indigenous Data Matter: Spotlight on Negev Bedouin Arabs”, 22 October 2016, Lancet, Volume 388, Issue 10055, [thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(16\)31866-9/fulltext#back-bib6](http://thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(16)31866-9/fulltext#back-bib6), pp. 1983-1984.

855 CESCR, Concluding Observations: Israel, 12 November 2019, UN Doc. E/C.12/ISR/CO/4, para. 42.

856 CERD, Concluding Observations: Israel, 27 January 2020, UN Doc. CERD/C/ISR/CO/17-19, paras 38(b) and 39(b).

857 CESCR, Concluding Observations: Israel, 12 November 2019, UN Doc. E/C.12/ISR/CO/4, paras 24 and 25.

858 IZA Institute of Labor Economics, How is the Covid-19 Crisis Exacerbating Socioeconomic Inequality among Palestinians in Israel?, September 2020, iza.org/publications/dp/13716/how-is-the-covid-19-crisis-exacerbating-socioeconomic-inequality-among-palestinians-inisrael

хувь) бага статустай, эсхүл доогуур ур чадварын ажлын байруудад ажиллаж байна.⁸⁵⁹ Палестинчуудыг хангамж муутай хашигдмал хотуудад хавчих, институцийн түвшинд алагчилах, “Палестинчуудыг илт гадуурхах” зэрэг нь Еврейн Израйл, Палестинчуудын хооронд үүссэн нийгэм, эдийн засгийн ялгаа үүсэх үндсэн шалтгааны нэг юм.⁸⁶⁰

ПАЛЕСТИНЫ ЭЗЛЭГДСЭН НУТАГ ДЭВСГЭР ДЭХ ТОГТВОРГУЙ, ДАРАГДСАН ЭДИЙН ЗАСАГ

Палестины эзлэгдсэн нутаг даяар удаан хугацаанд үргэлжилсэн цэргийн дэглэмийн дор газар нутгийг хэсэгчлэн хуваах, ялган тусгаарлах Израйлын бодлого нь Палестины эдийн засагт үлэмж сөргөөр нөлөөлж, түүнийг салангид, сул дорой, Израйлын гео-хүн ам зүйн зорилгоос хамааралтай болгож улмаар эдийн засаг нь тогтвортой хөгжиж чадахгүй болгож байна. Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн нөхцөл байдал сүүлийн хэдэн арван жил зарим нийгмийн эрх, тухайлбал эхийн эрүүл мэнд, бичиг үсэг болон вакцинжуулалтын түвшин гэх зэрэг ерөнхийдөө сайжирсан ч, эрүүл мэнд, хөдөлмөр эрхлэлт, боловсрол, орон байрны хүртээмжээс үүдэн амьдралын түвшин зогсонги байдалд орж, доройтсоор байна.⁸⁶¹

1999 оноос хойш Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн Палестинчуудын дотоодын нийт бүтээгдэхүүн (ДНБ) зогсонги байдалд орсон нь Израйлын дарлал, ноёрхлын үр дүнд Палестины “хөгжлийн потенциал” ба эдийн засгийн хөгжил дарагдаж байгааг тодорхой харуулж байна.⁸⁶² 2019 оны Баруун эргийн ДНБ өсөлт нь өмнөх оны 2.3 хувьтай харьцуулахад 1.15 хувь болж буурсан нь 2012 оноос хойш хамгийн бага үзүүлэлт юм.⁸⁶³ Израйл улсаас хэрэгжүүлж буй худалдааны олон тооны хязгаарлалт нь Палестины эдийн засгийг хямралд хүргэж, экспорт, импортын бүтээгдэхүүнд сөргөөр нөлөөлж байна. Палестины экспорт, импортын дамжин өнгөрүүлэх бүх цэг, боомтуудыг Израйлууд хянаж, аюулгүй байдлыг хангах арга хэмжээ, бараа бүтээгдэхүүнийг саатуулан тээвэрлэлт тутмын зардлыг дунджаар 538 ам.доллараар өсгөж, их хэмжээний, байнгын худалдааны алдагдалд хүргэдэг. 2019 онд худалдааны алдагдал нь ДНБ-ний 33.7%-тай тэнцсэн.⁸⁶⁴

БАРУУН ЭРЭГ БА ГАЗЫН ЗУРВАСЫН ЭДИЙН ЗАСАГТ ДАХЬ «ДАВХАР АШИГЛАЛТ»-ЫН БОДЛОГЫН ХОР НӨЛӨӨ

Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт хэрэгжүүлдэг Израйлын зорчих хөдөлгөөний хориг нь дан ганц хүмүүст төдийгүй нутаг дэвсгэр рүү орж гарах барааны хөдөлгөөнд хамаатай. 2007 онд Израйл улс цэргийн болон иргэний зориулалтаар ашиглагдаж болох химийн болон технологийн бараа бүтээгдэхүүнүүдийн импортод хориг тавих “давхар ашиглалт”-ын бодлого хэрэгжүүлж эхэлсэн. Энэ бодлого нь зөвхөн Баруун эрэг

859 IZA Institute of Labor Economics, How is the Covid-19 Crisis Exacerbating Socioeconomic Inequality among Palestinians in Israel? (previously cited).

860 IZA Institute of Labor Economics, How is the Covid-19 Crisis Exacerbating Socioeconomic Inequality among Palestinians in Israel? (previously cited).

861 UN Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in the Palestinian Territories Occupied since 1967, Report, 19 October 2016, UN Doc. A/71/554.

862 UNCTAD, “Fifty years of occupation have driven the Palestinian economy into de-development and poverty”, 12 September 2017, unctad.org/press-material/fifty-years-occupation-have-driven-palestinian-economy-de-development-and-poverty

863 UNCTAD, Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people: Developments in the economy of the Occupied Palestinian Territory, 5 August 2020, UN Doc. TD/B/67/5, para. 2.

864 UNCTAD, Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people, 5 August 2020 (previously cited), paras 2 and 11.

ба Газын зурвасын Палестин иргэдэд хамааралтай бөгөөд нийт болон тухайн бүс нутагт амьдарч байгаа Израйлчуудад үйлчилдэггүй. Энэ нь Палестинчууд болон тэдний жижиг эдийн засагт сүйрэл авчирч, ялангуяа хөдөө аж ахуй, мэдээлэл, харилцаа холбоо (МХХ) ба үйлдвэрийн секторууд, Газын зурваст аймшигтай хор уршиг авчирч байна.⁸⁶⁵

2007 оноос хойш Израйлчууд “давхар ашиглалт”-ын бодлогод хамаарагдах бараа, бүтээгдэхүүний тоог аажмаар нэмэгдүүлж өдгөө 117 нэр төрлийн бараа, бүтээгдэхүүн болжээ.⁸⁶⁶ “Газын зурвас, Иудей, Самарын нутаг дэвсгэрт Нэвтрэх Зөвшөөрөл шаардлагатай Давхар Ашиглах Барааны Жагсаалт”-ыг Израйлын хүний эрхийн Гиша-Зорчих Хөдөлгөөний Эрх Чөлөөний төлөөх Хуулийн Төвийн (Гиша) өдүүлсэн маргааны дараа 2017 онд анх хэвлэсэн.⁸⁶⁷ Үүнд Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт хориглосон 56 ерөнхий зүйлсийн жагсаалт болон ялангуяа Газа хотод хамаарах нэмэлт 61 зүйлсийн жагсаалт байгаа нь Дэлхийн Банкны мэдээлж буйгаар олон улсын стандарт, практикаас хол давжээ.⁸⁶⁸ Дэлхийн банкны 2019 оны дүн шинжилгээгээр “давхар ашиглалт”-ын жагсаалтыг багасгавал Баруун эрэгт 6 хувь, Газа хотод 11 хувийн эдийн засаг болон ДНБ-ийн өсөлт гарах боломжтой.⁸⁶⁹

Уг жагсаалт нь тодорхой бус, жишээлбэл “харилцаа холбооны тоног төхөөрөмж, туслах төхөөрөмж эсхүл харилцаа холбооны функцтэй төхөөрөмжүүд” гэх мэт ангилалтай байдаг. Эдгээр ангилалд өдөр тутам ашиглагддаг гэр ахуйн төхөөрөмж, эмнэлгийн төхөөрөмжүүд хамаарч болно.⁸⁷⁰ Цаашлаад, эдгээр зүйлсийг авахад Израйлын Иргэний Захиргааны зөвшөөрлийн процессоор дамжиж, эцсийн зөвшөөрлийг Израйлын Аюулгүйн Албанаас авах шаардлагатай болдог.⁸⁷¹

Мөн Израйл улс Газын зурвасаас экспортолж буй бүх зүйлсийг хараа хяналтдаа байлгаж, ямар бүтээгдэхүүн, хаашаа экспортлох, хэзээ нутаг дэвсгэрээс гарахыг хүртэл хянадаг. 2007-2014 оны хооронд Израйл улс Газа хотоос Израйл эсхүл бусад Палестины эзлэгдсэн нутгууд руу бус зөвхөн гадаад улсууд руу экспортлох эрх олгосон.⁸⁷² 2014 оны сүүл үеэс Израйл хязлаарлагдмал тооны хөдөө аж ахуй, үйлдвэрийн бүтээгдэхүүнийг Баруун эрэг (жишээ нь нэхмэл эдлэл) болон Израйл (баклажан ба помидор гэх мэт) руу худалдаалахыг зөвшөөрсөн.⁸⁷³ Израйл улс Газа хотод экспортын хориг тавих нь аюулгүй байдлын ямар нэгэн үндэслэл байхгүй⁸⁷⁴ боловч эдийн засгийн муу нөхцөл байдал үүсгэж, энгийн иргэдийн хүний эрхийг зөрчиж байна.

Израйл Газын зурваст оруулах бараа бүтээгдэхүүний хориг тавихаас өмнөх 2005 оны сар бүрийн 10,400 ачааны машинтай харьцуулахад 2020 оны 1 сарын 1-нээс 10 сарын

865 World Bank, Economic Monitoring Report to the Ad Hoc Liaison Committee, 3 April 2019, documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/942481555340123420/economic-monitoring-report-to-the-ad-hoc-liaison-committee, pp. 14-33.

866 Gisha, “Controlled dual-use items — in English”, undated gisha.org/UserFiles/File/LegalDocuments/procedures/merchandise/170_2_ EN.pdf

867 Gisha, “The dual use list finally gets published but it’s the opposite of useful”, 20 April 2017, gisha.org/en-blog/2017/04/20/the-dualuse-list-finally-gets-published-but-its-the-opposite-of-useful

868 Gisha, “Controlled dual-use items — in English” (previously cited); World Bank, Economic Monitoring Report to the Ad Hoc Liaison Committee 2019 (previously cited), Annex II.

869 World Bank, Economic Monitoring Report to the Ad Hoc Liaison Committee, 3 April 2019 (previously cited), para. 52.

870 World Bank, Economic Monitoring Report to the Ad Hoc Liaison Committee, 3 April 2019 (previously cited), para. 25.

871 World Bank, Economic Monitoring Report to the Ad Hoc Liaison Committee, 3 April 2019 (previously cited), para. 29(d).

872 Gisha, “Exit of goods from Gaza via Kerem Shalom Crossing”, 30 June 2021, gisha.org/en/graph/export-from-gaza

873 Gisha, “Exit of goods from Gaza via Kerem Shalom Crossing” (previously cited).

874 Gisha, “The dual use list finally gets published but it’s the opposite of useful” (previously cited).

31-ний хооронд сар бүр дунджаар 7,056 ачааны машин Газа хот руу нэвтэрсэн байна.⁸⁷⁵

2019 оны 4 сард Дэлхийн Банк Израйл улсыг олон улсын стандартуудад нийцүүлэхийн тулд “давхар ашиглалт”-ын нүсэр бодлогоо сулруулж, шинэчлэл хийхийг шаардсан.⁸⁷⁶ Дээрх бодлого нь Палестины эдийн засаг болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт амьдарч буй Палестинчуудын аж амьдралд “санхүүгийн хүнд цохилт” болж байна хэмээн Дэлхийн Банк үзжээ.⁸⁷⁷

1994 оны Парисын протокол нь гаалийн холбоогоор дамжуулан Палестины эдийн засгийн бие даасан байдалд орон зай үлдээлгүйгээр Израйлаас эдийн засгийн хувьд хараат байдлыг бэхжүүлж, Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийг Израйлын худалдааны бодлого, тарифын бүтэц ба нэмэгдсэн өртгийн татавартай холбож өгсөн. Цаашлаад, Израйл улс Баруун эргийн Палестины засаг захиргааны нэрийн өмнөөс худалдааны татвар хураан авч, дараа нь Палестины засаг захиргаа руу шилжүүлдэг. Ингэснээр Израйлчууд Палестинчуудын татварын орлогын гуравны хоёрыг хянаж, Палестины санхүүгийн нөөц буюу жил бүр хэдэн зуун сая ам.доллараар тоологдох мөнгийг Израйлын санд алдаж байна. Худалдаа болон Хөгжлийн асуудлаарх НҮБ-ын бага хурал (НҮБ-ын Худалдаа Хөгжлийн Бага Хурал)-ийн тооцоогоор Палестины санхүүгийн зургаан гол эх үүсвэрээс алдсан алдагдал ДНБ-ийх нь 3.7 хувь, нийт татварын орлогын 17.8 хувьтай тэнцэж байна. 2000-2017 оны хооронд Палестины санхүүгийн алдагдал 5.6 тэрбум ам.доллар буюу 2017 оны ДНБ-ний 39 хувьтай тэнцэхээр байна.⁸⁷⁸

Түүнчлэн, жил бүр Израйлд ажиллаж буй Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн Палестинчууд орлогын албан татвар, нийгмийн даатгалын төлбөрт ихээхэн хэмжээний санхүүгийн эх үүсвэрээ алдаж, нийгэмд үйлчлэх ёстой холбогдох нийтийн үйлчилгээнээс үр шим хүртэж чаддаггүй.⁸⁷⁹

ИЗРАЙЛЫН ХУУЛЬ БҮС БҮСЛЭЛТ ДЭХ ГАЗЫН ЗУРВАСЫН «ХӨГЖЛИЙН ДОРОЙТОЛ»

Израйлын удаа дараа хийсэн цэргийн довтолгоо, бүслэлт Газын зурваст ихээхэн хохирол учруулж, эрүүл мэндийн систем, эдийн засгийг улам доройтуулж байна. Израйл улс Газын зурваст амьдардаг дийлэнх нь хүүхдүүд бүхий энгийн номхон иргэдийг нийтэд нь шийтгэж байгаа нь орон сууц, ундны ус, цахилгаан эрчим хүчний хомсдол, нэн шаардлагатай эм, эмнэлгийн тусламж, хоол хүнс, хүнсний хангамж, боловсролын тоног төхөөрөмж, барилгын материалын хомсдолоос үүдсэн хүний амь насанд аюул учруулах нөхцөлийг бүрдүүлж байна.⁸⁸⁰ Арьс Үндсээр Алагчлах Үзлийн Бүх Хэлбэрийг Устгах Хорооны 2019 оны дүгнэлтэд Газын зурвасыг удаан хугацаагаар бүсэлсэн нь чөлөөтэй зорчих эрх чөлөөг зөрчиж, зайлшгүй шаардлагатай үйлчилгээ, ялангуяа эрүүл мэндийн үйлчилгээ авахад саад болж байгаад санаа зовниж байгаагаа

875 Gisha, Entrance of goods to Gaza from Israel 01/2010-10/2020, October 2020, gisha.org/graph/2387 (accessed on 30 August 2021).

876 For a detailed discussion of the international standards regulating and controlling the use of “dual use” goods, see World Bank, Economic Monitoring Report to the Ad Hoc Liaison Committee, 3 April 2019 (previously cited).

877 World Bank, “World Bank Calls for Reform to the Dual Use Goods System to Revive a Stagnant Palestinian Economy”, 17 April 2019, worldbank.org/en/news/press-release/2019/04/17/world-bank-calls-for-reform-to-the-dual-use-goods-system-to-revive-a-stagnant-palestinian-economy

878 UNCTAD, Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people, 5 August 2020 (previously cited), para. 51.

879 UNCTAD, The Economic Costs of the Israeli Occupation for the Palestinian People: The Unrealized Oil and Natural Gas Potential, 2019, UN Doc. UNCTAD/GDS/APP/2019/1.

880 Amnesty International, Suffocating: The Gaza Strip under Israeli Blockade (Index: MDE 15/002/2010), 18 January 2010, amnesty.org/en/documents/MDE15/002/2010/en

илэрхийлжээ.⁸⁸¹

НҮБ-ын Худалдаа, Хөгжлийн Бага Хурал (НҮБХХБХ)-ын мэдээлснээр 2007-2018 оны хооронд Израйлын бүслэлтийн улмаас эдийн засаг 5 хувиас бага өсөлттэй байсан ба Палестины эдийн засагт эзлэх хувь 3 хувиас 18 хувь болж буурсан. Үүний үр дүнд нэг хүнд ногдох ДНБ 27 хувиар буурч, 1 сая гаруй хүн ядуурлын шугамаас доош орж, ядуурлын түвшин 2007 онд 40 хувь байсан бол 2017 онд 56 хувь болж өссөн байна.⁸⁸² Судалгаанд хамрагдсан хүмүүсийн Газа хотод одоогийн орлогоороо амьдрахад хэцүү эсхүл маш хэцүү гэж хариулсан хүмүүсийн эзлэх хувь 2011 онд 63 хувь байсан бол 2016 онд хувь болж нэмэгджээ.⁸⁸³

Дэлхийн банкны дүгнэснээр 2018 оны байдлаар Газа хотын нийт өрхийн 75 гаруй хувь нь ямар нэгэн нийгмийн тусламжид найдан амьдарч байгаа бөгөөд “хангамжид суурилсан бүтэц” болгон хувиргажээ. Энэ байдал нь баталгаат ундны ус, цахилгаан эрчим хүчний хүртээмжгүй байдал, бүс нутгаас гадуурх эмнэлгийн үйлчилгээний хүртээмжийг хязгаарласан зэрэгтэй нэгдэн хүмүүнлэгийн хямралд хүргэж байна хэмээн тэмдэглэжээ.⁸⁸⁴

Үүний улмаас хүн амын 80 гаруй хувь нь олон улсын тусламжаас хараат болжээ. НҮБ-ын Худалдаа, Хөгжлийн Бага Хурлын тэмдэглэснээр дээрх тусламж нь ядуурал, хүнсний аюулгүй байдал, эрүүл ахуй, эрүүл мэнд, цахилгаан эрчим хүч ба ундны усны хомсдол зэрэг гүн хямралуудаас урьдчилан сэргийлэхэд хангалтгүй байна.⁸⁸⁵ 2019 он гэхэд ДНБ-ий өсөлт бараг тэг болсон бөгөөд 2017 он (-7.7 хувь), 2018 оны (-3.5 хувь) дараалсан эдийн засгийн уналтын улмаас сэргэж чадаагүй байна. Нэг хүнд ногдох бодит ДНБ 2.8 хувиар буурсан үзүүлэлттэй байна.⁸⁸⁶ Газын зурвасын ажилгүйдлийн түвшин 2019 онд 45.1 хувь байжээ.⁸⁸⁷

НҮБХХБХ-ын мэдээлснээр 2007-2018 оны хооронд Газын зурвасын Израйлд эзлэгдсэний эдийн засгийн нийт хуримтлагдсан алдагдал нь 16.7 тэрбум ам.доллар болсон нь 2018 оны Газын зурвасын ДНБ-ий хэмжээнээс зургаа дахин их байна.⁸⁸⁸ 2007-2017 оны хооронд ядуурлын түвшин 40 хувиас 56 хувь болж өсчээ.⁸⁸⁹

Бүслэлт Газын зурвасын хүнсний аюулгүй байдалд ч муугаар нөлөөлсөн. Хүнсний ихэнхийг НҮБ болон бусад тусламжийн агентлагуудаас нийлүүлдэг. Мөн Египет-Газын хилийн доогуурх хонгилоор хууль бусаар нэвтрүүлсэн хоол, хүнсийг Газын бүслэгдсэн

881 CERD, Concluding Observations: Israel, 27 January 2020, UN Doc. CERD/C/ISR/CO/17-19, para. 44.

882 Al Jazeera, “Over 1m Palestinians under poverty line in besieged Gaza: UN”, 25 November 2020, [aljazeera.com/news/2020/11/25/fifty-six-percent-of-gazan-under-the-poverty-line-un](https://www.aljazeera.com/news/2020/11/25/fifty-six-percent-of-gazan-under-the-poverty-line-un); UNCTAD, Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people (previously cited), paras 23 and 52.

883 World Bank, Economic Monitoring Report to the Ad Hoc Liaison Committee, 27 September 2018, [worldbank.org/en/country/westbankandgaza/publication/economic-monitoring-report-to-the-ad-hoc-liaison-committee-september-2018](https://www.worldbank.org/en/country/westbankandgaza/publication/economic-monitoring-report-to-the-ad-hoc-liaison-committee-september-2018), para. 41.

884 World Bank, “West Bank and Gaza Poverty and Shared Prosperity Diagnostic 2011-2017”, 14 August 2018, openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/30405/129742-WP-P158731-PUBLIC-3-9-2018-11-9-47-PovertySharedProsperityPalestinefinal.pdf?sequence=1&isAllowed=y, p. 7.

885 UNCTAD, Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people, 5 August 2020 (previously cited), para. 21.

886 UNCTAD, Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people, 5 August 2020 (previously cited), para. 2.

887 UNCTAD, Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people, 5 August 2020 (previously cited), para. 26.

888 UNCTAD, Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people, 5 August 2020 (previously cited).

889 UNCTAD, Economic costs of the Israeli occupation for the Palestinian people: The Gaza Strip under closure and restrictions, 13 August 2020, UN Doc. A/75/310.

оршин суугчдад асар өндөр үнээр худалдаалдаг.⁸⁹⁰ Израйлын эрх баригчид Газын зурвас руу бараа, бүтээгдэхүүн нэвтрүүлэхийг хатуу хориглож, «энгийн хүн амын амь зогооход нэн шаардлагатай» хүнсний бүтээгдэхүүн оруулахыг зөвшөөрөхдөө «томьёо» ашиглан тодорхойлдог байна.⁸⁹¹

2018 онд НҮБ-ын Хүмүүнлэгийн Хэргийг Зохицуулах Газрын мэдээлснээр Газа хотын хүнсний аюултай байдал 68 хувьд хүрчээ.⁸⁹² Хэдийгээр ихэнх өрх Палестины засгийн газрын байгууллага, эсхүл олон улсын байгууллагын хүнсний тусламж, нийгмийн хангамжийг авсан хэдий ч энэ нь хүнсний аюулгүй байдлыг хамгаалахад хангалттай байж чадахгүй юм.⁸⁹³ Ойрх Дорнод дахь Палестин дүрвэгсдийн асуудал хариуцсан НҮБ-ын тусламжийн агентлагийн мэдээлснээр 2007 оны 6 сард бүслэлт эхлэхээс өмнө Газын зурвасын 80 мянган Палестин дүрвэгсдэд яаралтай хүнсний тусламж үзүүлсэн байна. Харин 2019 онд энэ тоо 1 сая гаруй болж нэмэгджээ.⁸⁹⁴ Цаашлаад 2019 онд Газад хийсэн хоол тэжээлийн хэрэгцээний үнэлгээгээр жирэмсэн эмэгтэйчүүдийн 18 хувь, хөхүүл эхчүүдийн 14 хувь нь хоол тэжээлийн дутагдалд орсон бөгөөд тав хүртэлх насны хүүхдүүдийн ердөө 14 хувь нь наад захын шаардлага хангасан хоол тэжээлтэй байгааг тогтоожээ.⁸⁹⁵

Сүүлийн 13 жилийн хугацаанд Израйлын цэргийн дөрвөн удаагийн довтолгоо нь Газын зурвасын бүслэлтээс үүдэлтэй эдийн засгийн уналтыг улам хүндрүүлж, иргэдийн эд хөрөнгө, дэд бүтцэд асар их хохирол учруулснаас гадна Палестины 2700 гаруй энгийн иргэн амь үрэгдэж, олон арван мянган хүн шархдаж, орон байргүй болжээ. Энэ хугацаанд Палестины зэвсэгт бүлэглэлүүд Израйлын хот, суурингууд руу олон мянган пуужин харваж, олон арван энгийн иргэд амь үрэгдэж, шархадсан. 2019 онд НҮБ-ын Худалдаа, Хөгжлийн Бага Хурлаас 2008-2014 оны хооронд Израйлын Газад хийсэн цэргийн гурван ажиллагааны зардлыг Газын ДНБ-ээс дор хаяж гурав дахин их байсан хэмээн тооцоолжээ.⁸⁹⁶

ГАЗА ХОТЫН ДЭД БҮТЦИЙН СҮЙРЭЛ

2000-2005 оны хооронд Газа хотын “хамгаалалтын бүс”-ийн дагуу цэргийн довтолгооноос гадна дор хаяж 2500 байшин сүйдсэн.⁸⁹⁷ Израйлын 2008-2021 оны хооронд Израйлын хууль бус бүслэлтийн хүрээнд Газад хийсэн дөрвөн удаагийн цэргийн томоохон ажиллагаа нь иргэний орон сууц, цахилгаан эрчим хүч, ус, бохир

890 Amnesty International, “Israel/OPT: Suffocating Gaza - the Israeli blockade’s effects on Palestinians”, 1 June 2010, [amnesty.org/en/latest/news/2010/06/suffocating-gaza-israeli-blockades-effects-palestinians](https://www.amnesty.org/en/latest/news/2010/06/suffocating-gaza-israeli-blockades-effects-palestinians)

891 Gisha, Separating Land, Separating People (previously cited), p. 2; Haaretz, “Israel Bans Books, Music and Clothes From Entering Gaza”, 17 May 2009, [haaretz.com/1.5053317](https://www.haaretz.com/1.5053317)

892 OCHA, “2018: More casualties and food insecurity, less funding for humanitarian aid”, 27 December 2018, [ochaopt.org/content/2018-more-casualties-and-food-insecurity-less-funding-humanitarian-aid](https://www.ochaopt.org/content/2018-more-casualties-and-food-insecurity-less-funding-humanitarian-aid)

893 OCHA, Food insecurity in the oPt: 1.3 million Palestinians in the Gaza strip are food insecure, 14 December 2019, [ochaopt.org/content/food-insecurity-opt-13-million-palestinians-gaza-strip-are-food-insecure](https://www.ochaopt.org/content/food-insecurity-opt-13-million-palestinians-gaza-strip-are-food-insecure)

894 UNRWA, “More Than One Million People in Gaza — Half of the Population of the Territory — May Not Have Enough Food by June”, 13 May 2019, [unrwa.org/newsroom/press-releases/more-one-million-people-gaza-%E2%80%93-half-population-territory-%E2%80%93-maynot-have](https://www.unrwa.org/newsroom/press-releases/more-one-million-people-gaza-%E2%80%93-half-population-territory-%E2%80%93-maynot-have)

895 UNICEF, WFP and Save the Children, Gaza Strip Nutrition Multi-sectoral Assessment, 27 May 2019, [wfp.org/publications/executivesummary-multisectoral-nutrition-assessment-wfp-unicef-and-save-children](https://www.wfp.org/publications/executivesummary-multisectoral-nutrition-assessment-wfp-unicef-and-save-children)

896 UNCTAD, The Economic Costs of the Israeli Occupation for the Palestinian People: The Unrealized Oil and Natural Gas Potential (previously cited), p. 12.

897 HRW, Razing Rafah, 17 October 2004, [hrw.org/report/2004/10/17/razing-rafah/mass-home-demolitions-gaza-strip](https://www.hrw.org/report/2004/10/17/razing-rafah/mass-home-demolitions-gaza-strip); Amnesty International, Under the rubble: House demolition and destruction of land and property (Index: MDE 15/033/2004), [amnesty.org/en/documents/MDE15/033/2004/en](https://www.amnesty.org/en/documents/MDE15/033/2004/en), p. 18.

зайлуулах хоолой, ариун цэврийн байгууламж зэрэг чухал дэд бүтцийг сүйтгэсэн.⁸⁹⁸

Эдгээр цэргийн довтолгооны үеэр ойролцоогоор 60,000 байшин болон бусад эд хөрөнгө эвдэрч сүйдсэн.⁸⁹⁹ 2008-2014 оны хооронд мөргөлдөөнд сүйдсэн үл хөдлөх хөрөнгийн багахан хэсгийг л 2021 оны цэргийн довтолгооноос өмнө сэргээн босгосон. Жишээ нь, 2014 онд Газын зурваст хийсэн Израйлын агаарын цохилтын улмаас 17,800 орчим байшин сүйдэж, 2019 оны байдлаар сүйдсэн байшингийн тавны нэг орчим нь эвдэрсэн, их хэмжээний хохирол амссан хэвээр байгаа ба 100,000 гаруй Палестинчуудыг гэр оронгүй болсон нь 1967 оноос хойш Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт өргөн хүрээний шилжилт хөдөлгөөнийг бий болгосон.⁹⁰⁰ 2019 онд НҮБ-ын Худалдаа, Хөгжлийн Бага Хурлын мэдээлснээр 2008-2014 оны хооронд Израйлын Газад хийсэн цэргийн гурван удаагийн ажиллагааны зардал нь Газын ДНБ-ээс дор хаяж гурав дахин их байсан хэмээн тооцоолжээ.⁹⁰¹

2014 оны Израйлын дайралтаас өмнө Газын зурваст хамгийн багадаа 75,000 орон сууцны хомсдол үүссэн байсан нь импортын хязгаарлалтаас үүдэн барилгын ажил зогссонтой холбоотой юм. Газын зурвас руу материал оруулахыг зөвшөөрсөн ч тээвэрлэлт, хадгалалт, цалингийн зардал нэмэгдсэн нь үнийн өсөлтийг бий болгож, олон хүн барилга бариулах зардлыг төлж дийлэхгүйд хүрсэн. Нэмж дурдахад ажилчид болон гүйцэтгэгчдийг Газа руу нэвтрэхийг хаасан нь барилга байгууламж, дэд бүтцийн төслүүдийг хойшлуулж, зогсооход хүргэсэн.⁹⁰²

2006-2017 оны хооронд Израйлын цэрэг цэргийн довтолгооны үеэр Газын зурвас дахь ус, эрчим хүч, хөдөө аж ахуйн дэд бүтэц рүү халдсан 297 тохиолдол гарчээ.⁹⁰³ 2021 оны 5 дугаар сарын 10-21-ний хооронд хийсэн довтолгооны үеэр Израйлын цэргийн дайралт

898 B'Tselem, Human Rights Violations during Operation Pillar of Defense, May 2013, btselem.org/download/201305_pillar_of_defense_operation_eng.pdf; B'Tselem, Fatalities during Operation Cast Lead, btselem.org/statistics/fatalities/during-cast-lead/by-date-of-event (accessed on 12 August 2021); B'Tselem, 50 Days: More than 500 Children: Facts and figures on fatalities in Gaza, Summer 2014, btselem.org/2014_gaza_conflict/en (accessed on 12 August 2021).

899 About 18,000 residential units were either completely destroyed or heavily damaged during Operation "Protective Edge". See Amnesty International, Families Under the Rubble: Israeli Attacks on Inhabited Homes (Index: MDE 15/032/2014), 5 November 2014, [amnesty.org/en/documents/MDE15/032/2014/en](https://www.amnesty.org/en/documents/MDE15/032/2014/en), p. 5. More than 2,174 housing units and 207 factories and businesses were damaged or destroyed during Operation "Pillar of Defense". See Al Mezan, Statistical Report on: Persons Killed and Property Damaged in the Gaza Strip by the Israeli Occupation Forces during "Operation Pillar of Cloud", 2013, [mezan.org/en/uploads/files/17207.pdf](https://www.mezan.org/en/uploads/files/17207.pdf), Tables 17, 20, 21. More than 3,000 homes and hundreds of other properties were destroyed and more than 20,000 were damaged during Operation "Cast Lead". See Amnesty International, Israel/Gaza: Operation 'Cast Lead': 22 days of death and destruction (Index: MDE 15/015/2009), 2 July 2009, [amnesty.org/en/documents/MDE15/015/2009/en](https://www.amnesty.org/en/documents/MDE15/015/2009/en), p. 54. According to the Palestinian Ministry of Public Works and Housing, from the start of the escalation until 12pm on 21 May 2021, 1,042 housing and commercial units were destroyed; another 769 units were severely damaged and rendered uninhabitable; and a further 14,536 units suffered minor damage. The Education Cluster (of UN and Palestinian institutions) reported that 53 education facilities had been damaged since the start of the escalation. According to the Health Cluster (of UN and Palestinian institutions), as of 21 May 2021, six hospitals and 11 primary healthcare centres had been damaged, with one centre suffering severe damage. One hospital was not functioning due to lack of electricity. See OCHA, "Escalation in the Gaza Strip, the West Bank and Israel (covering 12:00 20 May – 12:00 21 May)", 21 May 2021, [ochaopt.org/content/escalation-gaza-strip-west-bank-and-israel-flash-update-11-covering-1200-20-may-1200-21-may](https://www.ochaopt.org/content/escalation-gaza-strip-west-bank-and-israel-flash-update-11-covering-1200-20-may-1200-21-may)

900 B'Tselem, 4.5 years after Israel destroyed thousands of homes in Operation Protective Edge: 13,000 Gazans still homeless, 3 March 2019, btselem.org/gaza_strip/20190303_13000_gazans_homeless_since_2014_war

901 UNCTAD, The Economic Costs of the Israeli Occupation for the Palestinian People: The Unrealized Oil and Natural Gas Potential (previously cited), p. 12.

902 World Bank, Economic Monitoring Report to the Ad Hoc Liaison Committee, 19 September 2016, documents1.worldbank.org/curated/en/474311473682340785/pdf/108205-V2-WP-PUBLIC-SEPT-14-2PM-September-2016-AHLC-World-Bank-Report.pdf

903 Erika Weinthal and Jeannie Sowers, "Targeting infrastructure and livelihoods in the West Bank and Gaza", International Affairs, March 2019, Volume 95, Issue 2, pp. 334-340.

Газын дэд бүтцэд дахин их хэмжээний сүйрэл авчирсан бөгөөд ОУУЗХ-ны мэдээлснээр тэднийг сэргээн босгоход олон жил шаардана.⁹⁰⁴

Израйлын Газын зурвасын эсрэг явуулж буй цэргийн довтолгоо нь Газа хотын иргэдийн боловсрол эзэмших боломжийг ч мөн алдагдуулж байна. Жишээлбэл, 2014 оны Израйлын довтолгооны үеэр сүйрсэн долоон сургуулиас зөвхөн нэгийг нь 2016 оны наймдугаар сар гэхэд сэргээн босгосон байна.⁹⁰⁵ Нурж сүйдсэн сургуулиудыг засварласаар байсан хэдий ч 2014 оны өмнөх байдлаар Газад 200 гаруй сургууль дутагдалтай байжээ. Үүний улмаас Газын ихэнх сургуулиудын ачаалал хэт ихсэж, ихэнх нь өглөө, үдээс хойш гэсэн хоёр ээлжээр хичээллэдэг.⁹⁰⁶ 2021 оны тавдугаар сарын довтолгооны үр дүнд 331 боловсрол, сургуулийн байгууламж эвдэрч сүйджээ.⁹⁰⁷

2007 оноос хойш Израйлын цэргийн «давхар ашиглалт» бодлогын дагуу Израйл улс цемент, модон банз зэрэг иргэний дэд бүтцийг сэргээн босгоход шаардагдах барилгын материалын ихэнхийг Газын зурвас руу нэвтрүүлэхээс татгалзсаар ирсэн (дээрх хүснэгтээр харуулав).⁹⁰⁸ Харин 2014 оны цэргийн довтолгооны дараа Газын зурвасыг сэргээн босгох механизмын (ГСМ) дагуу дээрх материалуудыг анх удаа Газад нэвтрүүлэхийг зөвшөөрсөн юм. Газын зурвасыг сэргээн босгох механизм нь сэргээн босгох төсөл, үр шим хүртэгчид болон сэргээн босголтын материал нийлүүлэгчдийг батламжлах эрхийг Рамаллад төвтэй Палестины эрх баригчид болон Израйлын засгийн газарт олгодог бол НҮБ бараа, материал нь төлөвлөсөн үр шим хүртэгчдэд очсон эсэхийг хянадаг. 2019 онд орон сууцны сэргээн босголтод шаардагдах цементийн 80 орчим хувийг Газын зурвасыг сэргээн босгох механизмаар дамжуулан импортолжээ.⁹⁰⁹

2020 оны 8 дугаар сард Израйл улс барилгын материал, Газын цахилгаан станцын түлшийг нэвтрүүлэхэд гурван долоо хоног хориг тавьсан нь Газын эрчим хүчний хангамжийг бууруулж, эрүүл мэнд, ус, ариун цэврийн байгууламжид сөргөөр нөлөөлсөн.⁹¹⁰

2021 оны 5 дугаар сард мөргөлдөөнийг түр зогсоох хэлэлцээрийн дараа олон улсын байгууллагууд Газын зурвасыг сэргээн босгоно хэмээн амласан. АНУ-ын засгийн газар Рамалла дахь Палестины эрх баригчидтай хамтран ажиллахын тулд онцгой хүчин чармайлт гаргана гэж амласан бөгөөд Газад удирдлагыг хэрэгжүүлж байгаа Хамас засаг захиргаанд ямар нэгэн үр өгөөж бий болгохгүй гэжээ. Гэсэн хэдий ч Израйлын эрх баригчид Газын зурвас руу орох, гарах гарцуудыг хатуу хааж, хүмүүс болон бараа

904 ICRC, "The International Committee of the Red Cross welcomes this ceasefire after 11 intense days of torment, death and destruction for civilians in Gaza and in Israel", 21 May 2021, [icrc.org/en/document/statement-fabrizio-carboni-icrc-near-and-middle-east-director](https://www.icrc.org/en/document/statement-fabrizio-carboni-icrc-near-and-middle-east-director)

905 HRW, "Gaza's Education in Rubble", 12 September 2014, [hrw.org/news/2014/09/12/gazas-education-rubble](https://www.hrw.org/news/2014/09/12/gazas-education-rubble)

906 HRW, "Gaza's Education in Rubble" (previously cited).

907 UNICEF, "Education case study: State of Palestine", 19 November 2021, [unicef.org/media/111126/file/Addressing%20learning%20loss%20through%20EiE%20and%20remedial%20education%20for%20children%20in%20Gaza%20\(State%20of%20Palestine\).pdf](https://www.unicef.org/media/111126/file/Addressing%20learning%20loss%20through%20EiE%20and%20remedial%20education%20for%20children%20in%20Gaza%20(State%20of%20Palestine).pdf)

908 State of Israel, MoFA, "Gaza: List of Controlled Entry Items", 4 July 2010, mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/humanitarian/pages/lists_controlled_entry_items_4-jul-2010.aspx See also Gisha, Information sheet: Dark-gray lists, 31 January 2016, [gisha.org/UserFiles/File/publications/Dark_Gray_Lists/Dark_Gray_Lists-en.pdf](https://www.gisha.org/UserFiles/File/publications/Dark_Gray_Lists/Dark_Gray_Lists-en.pdf)

909 World Bank, Economic Monitoring Report to the Ad Hoc Liaison Committee, 3 April 2019 (previously cited), p. 17.

910 Gisha, "Gaza authorities extend lockdown by 72 hours; Kerem Shalom is operating but Israel continues to block entry of fuel for Gaza's power plant", 27 August 2020, [gisha.org/updates/11465](https://www.gisha.org/updates/11465); Gisha, "Israel reverses punitive restrictions imposed in recent weeks, including its ban on entry of fuel into Gaza but leaves the regular 'closure' in place", 1 September 2020, [gisha.org/en/israel-reverses-punitive-restrictions-imposed-in-recent-weeks-including-its-ban-on-entry-of-fuel-into-gaza-but-leaves-the-regular-closure-in-place](https://www.gisha.org/en/israel-reverses-punitive-restrictions-imposed-in-recent-weeks-including-its-ban-on-entry-of-fuel-into-gaza-but-leaves-the-regular-closure-in-place)

бүтээгдэхүүний хөдөлгөөнийг эрс хязгаарлаж байна.⁹¹¹ НҮБ 2021 оны 10 дугаар сард сэргээн босгох ажлыг эхлүүлсэн.⁹¹²

Палестин эр Газын зурвасын хойд хэсгийн Бейт Ханун хотод Израйлын агаарын цохилтод эвдэрч сүйдсэн орон сууцандаа ирж байгаа нь, 2021 оны 5 дугаар сарын 14. © Махмуд Хамс / Францын Хэвлэлийн Агентлаг, Гетти (Getty) зургууд

Газын зурвасын цорын ганц цахилгаан станцын түлшний агуулах 2014 оны 7 дугаар сарын 29-нд Израйлын агаарын цохилтод өртсөний дараа галд автсан нь харагдаж байна © Али Жадалла / Анадоу агентлаг / Гетти (Getty) зургууд

911 Gisha, "Israel's restrictions at Gaza crossings are impairing civilian infrastructure, crushing the economy, and violating human rights", 12 July 2021, gisha.org/en/pr-2-months-english

912 UN News, "Build consensus or 'face increasingly desperate reality', warns Middle East envoy", 19 October 2021, news.un.org/en/story/2021/10/1103422

Палестин охид 2021 оны 5 дугаар сарын 24-нд Газын зурвасын хойд хэсгийн Бейт Ханун хотод Израйл болон Хамас бүлэглэлийн хооронд гал зогсоосны дараа эвдэрсэн байшингийн нуранги дунд бохирын хоолойн дэргэд тоглож байгаа нь, © Махмуд Хамс / Францын Хэвлэлийн Агентлаг, Гетти (Getty) зургууд

Израйл болон Палестины ээвсэгт бүлэглэлийн хооронд 11 хоног үргэлжилсэн мөргөлдөөний үеэр амь үрэгдсэн хүүхдүүд болон бусад энгийн иргэдийн дурсгалыг хүндэтгэхийн тулд Газын зурвас дахь Газа хотын Израйлын цэргийн довтолгооны улмаас сүйрсэн байшингийн нурангин дээр Палестин хүүхэд, гэр бүлийн гишүүд лаа асаан цугласан байна, 2021 оны 5 дугаар сарын 25. © Маркус Ям / Лос Анжелес Таймс

БАРУУН ЭРЭГ ДЭХ ЗОРЧИХ ХӨДӨЛГӨӨНИЙ ЗАРДАЛ ӨНДӨРТЭЙ ХЯЗГААРЛАЛТ

Палестины Статистикийн Төв Товчооны мэдээлснээр, Израйлын тогтоосон Баруун эрэг дэх хөдөлгөөний хязгаарлалт нь Палестинчуудын хувьд жилд 60 сая ажлын цаг (274 сая ам.доллартай тэнцэх) болон ойролцоогоор 80 сая литр түлшний өртөгтэй байна.⁹¹³ Хязгаарлалтын нэг хэсэг болсон замын саадыг сулруулахад зах зээлийн ашиглалт 10%-иар дээшилж, Баруун эргийн дотоодын гарцыг 0.6%-иар нэмэгдүүлж, Баруун эрэг дэх нэг хүнд ногдох ДНБ-ий хэмжээ одоогийн түвшнээс 4.1-6.1 хувиар нэмэгдэнэ хэмээн Дэлхийн Банк тооцоолжээ.⁹¹⁴ 2019 онд нийт алдагдал 589-876 сая ам.доллартой тэнцэж байна. 2019 онд Иерусалимын Практик Судалгааны Хүрээлэнгээс хийсэн судалгаагаар хаалт, хоригууд нь хөдөлмөр эрхлэлт, цагийн ажлын хөлс, ажилласан өдрийг эрс багасгадаг

913 UNCTAD, Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people, 5 August 2020 (previously cited), para. 19.

914 UNCTAD, Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people, 5 August 2020 (previously cited), para. 19.

хэдий ч өдөрт ажиллах цагийг нэмэгдүүлдэг байна. Энэхүү судалгаагаар мөн шалганы цэгүүд Баруун эргийн ДНБ-ий дор хаяж 6 хувьтай тэнцэх өртөгтэй бөгөөд суурингаас нэг минутын зайд шалган байрлуулахад ажилтай болох магадлалыг 0.41%, цагийн цалинг 6.3%, ажлын өдрийг 2.6%-иар бууруулдаг хэмээн дүгнэжээ.⁹¹⁵ Түүнчлэн, 2017 онд Дэлхийн банк зөвхөн “С” бүсийн Израйлын бүх хязгаарлалтыг цуцалснаар 2025 он гэхэд Баруун эргийн эдийн засагт 33%-ийн нэмэлт өсөлт авчрах боломжтой гэж тооцжээ.⁹¹⁶

Дэлхийн банкны мэдээлснээр, Израйлын зүгээс “С” бүсийн ус, тариалангийн газрын хүртээмжийг хязгаарласан, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийн гол бүтээгдэхүүнүүдийг багтаасан “давхар ашиглалт”-ын бодлогын улмаас Палестины хөдөө аж ахуйн салбарын бүтээмж буурчээ.⁹¹⁷ Тухайлбал, импортын бордоог хязгаарласан нь Палестины хөдөө аж ахуйн салбарын бүтээмжийг бууруулж, хөрсний доройтол зэрэг олон асуудлыг бий болгожээ. 2015 онд НҮБ-ын Худалдаа, Хөгжлийн Бага Хурал бордооны импортын хоригийг хэрэгжүүлснээс хойш Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх хөдөө аж ахуйн бүтээмж 20-30%-иар буурсан гэж тооцоолжээ.⁹¹⁸ Мэдээлэл, харилцаа холбоо, технологийн салбар нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх хамгийн хурдацтай хөгжиж буй салбаруудын нэг боловч Палестины Хөрөнгө Оруулалтыг Дэмжих Агентлагийн⁹¹⁹ мэдээлснээр Палестины МХХТ-ийн салбар нь Израйлын тогтолцоонд албадан нэгтгэгдсэн хэвээр байгаа бөгөөд “давхар ашиглалтын” бодлогын хор уршгаар мэдээлэл технологийн салбарын тоног төхөөрөмжөөр хангагдаж чадахгүй байгаа зэрэг олон хязгаарлалтад өртөж байна.⁹²⁰ Дэлхийн банкны мэдээлснээр тус салбар 1994 онд ДНБ-ний 0.1 хувь байсан бол 2019 онд 4 хувь хүртэл өсчээ.⁹²¹ Түүнчлэн Израйлын олон давхаргат хязгаарлалтын тогтолцоо, тэр дундаа “давхар ашиглалтын” бодлогоос болж үйлдвэрлэлийн салбарын хүчин чадал зогсонги байдалд орж, Палестины эдийн засагт үйлдвэрлэлийн салбарын эзлэх хувь буурсан хэмээн Дэлхийн банк мэдээлсэн.⁹²² Дэлхийн банкны мэдээлснээр 1994 онд үйлдвэрлэлийн салбар Палестины ДНБ-ий 19 хувийг бүрдүүлж байсан бол 2019 он гэхэд 10 орчим хувь болж буурчээ.⁹²³

Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийг Израйл болон Израйлын суурин газруудын хямд ажиллах хүчний нөөц болгон ашиглаж байгаа нь Палестины эдийн засгийн цаашдын хөгжлийг сааруулж байна. Тухайлбал, өндөр цалин хөлс төлөх чадвартай Израйл дахь ажил олгогч өрсөлдөгчид рүү ур чадвартай ажилчид шилжих тасралтгүй урсгалын улмаас тавилгын салбар уналтад оржээ.⁹²⁴ НҮБ-ын Худалдаа, Хөгжлийн

915 UNCTAD, Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people, 5 August 2020 (previously cited), para. 20.

916 World Bank, Economic Monitoring Report to the Ad Hoc Liaison Committee, 18 September 2017, documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/515891504884716866/economic-monitoring-report-to-the-ad-hoc-liaison-committee, p. 19.

917 World Bank, Economic Monitoring Report to the Ad Hoc Liaison Committee, 3 April 2019 (previously cited), p. 22.

918 UNCTAD, The Besieged Palestinian Agricultural Sector, 2015, UN Doc. UNCTAD/GDS/APP/2015/1, p. 22.

919 Palestinian Investment Promotion Agency, ICT, pipa.ps/page.php?id=1b870fy1804047Y1b870f (accessed on 29 August 2021).

920 World Bank, Economic Monitoring Report to the Ad Hoc Liaison Committee, 3 April 2019 (previously cited), p. 23; World Bank, The Telecommunication Sector in the Palestinian Territories: A Missed Opportunity for Economic Development, 2 January 2016, documents1.worldbank.org/curated/en/993031473856114803/pdf/104263-REVISED-title-a-little-different-WP-P150798-NOW-OUO-9.pdf; and Who Profits, Signal Strength: Occupied the Telecommunications Sector and the Israeli Occupation, July 2018, whoprofits.org/wp-content/uploads/2018/09/signal-strength-occupied-the-telecommunications-sector-and-the-israeli-occupation-1-1.pdf, p. 2.

921 World Bank, Economic Monitoring Report to the Ad Hoc Liaison Committee, 3 April 2019 (previously cited), para. 47.

922 World Bank, Economic Monitoring Report to the Ad Hoc Liaison Committee, 3 April 2019 (previously cited), p. 18.

923 World Bank, Economic Monitoring Report to the Ad Hoc Liaison Committee, 3 April 2019 (previously cited), p. 19.

924 UNCTAD, Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people, 5 August 2020 (previously cited), para. 28

Бага Хурлын мэдээлснээр 2019 онд Баруун эргийн нийт ажиллах хүчний 10 хувь буюу 133,000 Палестинчууд Израйл болон суурин газруудад ажиллаж байна.⁹²⁵ НҮБХХБХ-ны судалгаагаар Израйл болон суурин газруудад ажиллаж буй Палестинчууд Израйлиас авдаг нөөцийн орлогыг (газар, капитал, хөдөлмөр гэх мэт үйлдвэрлэлийн хүчин зүйлээс олсон орлого) нэмэгдүүлсэн нь тогтоогдсон ч нөгөө талаар “дотоодын зах зээлд ажиллах хүчний нийлүүлэлтийг бууруулж, хүний нөөцийн хөрөнгө оруулах хөшүүргийг багасгаж, ДНБ-ний өсөлтөд сөргөөр нөлөөлж байна” гэжээ.⁹²⁶

ЗҮҮН ИЕРУСАЛИМЫН ТОДОРХОЙГҮЙ ЭДИЙН ЗАСАГ

Зүүн Иерусалим дахь Палестинчуудын зорчих хөдөлгөөний эрх чөлөөг системтэйгээр хязгаарлах, түүний дотор Израйлын суурингууд байгуулж, хана босгон хашаалж, Зүүн Иерусалимыг Баруун эргийн үлдсэн хэсгээс (болон Газын зурвас) зааглан, ялган тусгаарлаж байгаа нь Зүүн Иерусалимчуудын хувьд амьжиргааны боломжтой болох, тэдний улс төр, эдийн засаг, соёл, нийгмийн амьдралд эрс саад болж байна.

Нэг талаар Зүүн Иерусалимын эдийн засаг нь үйлчилгээ, бараа бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, худалдаалах чиглэлээр Баруун эргээс хамааралтай хэвээр байгаа боловч нөгөө талаар Израйлын хуулийн системээс хамаарах бөгөөд (Израйлын) хүн ам зүйн шаардлага, суурьшлын стратегид захирагддаг. Үүний улмаас Зүүн Иерусалим аль ч тогтолцоонд хамаарахгүй болж «хөгжлийн мухардалд» орсон.⁹²⁷ Хоёр дахь интифадаас хойш Израйлын эрх баригчид Зүүн Иерусалимыг Баруун эргийн бусад хэсгээс бодитоор тусгаарласнаар тус хотын «Баруун эргийн худалдаа, арилжааны төв» байр сууриа нилээд алдсан.⁹²⁸ НҮБ-ын Худалдаа, Хөгжлийн Бага Хурлын мэдээлснээр, 1993-2013 оны хооронд Зүүн Иерусалим дахь Палестины эдийн засаг ойролцоогоор 50 хувиар буурсан бол хана босгож хашаалж эхэлснээс хойшхи эхний 10 жилийн хугацаанд Зүүн Иерусалим дахь Палестинчууд худалдаа болон ажлын байраа алдах замаар 1 тэрбум гаруй ам.долларын шууд хохирол амссан байна.⁹²⁹

Израйлын зөвшөөрлийн журам, хөдөлгөөний хязгаарлалт нь Хуучин хотын Аль-Акса сүмд баасан гарагийн мөргөлчид эсхүл ажил, боловсрол эзэмших зорилготой хүмүүсийн зорчих хөдөлгөөнийг хязгаарласнаар Зүүн Иерусалимын худалдаачид болон бусад бизнес эрхлэгчид үйлчлүүлэгчдээ алдахад хүргэж байна. 2009 он гэхэд хаалт, хоригийн тогтолцооноос үүдэн Зүүн Иерусалимын бизнесүүдийн 25 хувь нь хаагдахаас өөр аргагүй болжээ. Үүний зэрэгцээ, Израйлын хэрэгжүүлж буй Израйлынгазар нутгийг булаан авах, барилгын салбарт Палестинчуудаар удирдуулсан аливаа үйл ажиллагаа явуулахыг хязгаарласан ялгаварлан гадуурхсан төлөвлөлт, барилгын процедур болон ажиллах хүчний тоо нэмэгдсэний улмаас Зүүн Иерусалимд ажлын байрны тоо

925 UNCTAD, Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people, 5 August 2020 (previously cited), para. 27.

926 UNCTAD, Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people, 5 August 2020 (previously cited), para. 29; Johanes Agbahey and others, “Access to Israeli labour markets: Effects on the West Bank economy”, 22 June 2016, Institute of Agricultural Development in Transition Economies (IAMO), 2016 IAMO Forum, econpapers.repec.org/paper/agsiamf16/243992.htm

927 UNCTAD, The Palestinian economy in East Jerusalem: Enduring annexation, isolation and disintegration, 2013, UN Doc. UNCTAD/ GDS/APP/2012/1.

928 UN Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in the Palestinian Territories Occupied since 1967, Report, 19 October 2016, UN Doc. A/71/554.

929 UNCTAD, The Palestinian economy in East Jerusalem: Enduring annexation, isolation and disintegration (previously cited).

хязгаарлагдмал хэвээр байна.⁹³⁰

Үүний зэрэгцээ тус хотын Палестин хүн амын өсөлтөд саад болох зорилготой газар ашиглалт, төлөвлөлт, орон сууц, оршин суух эрхэд хамаарах Израйлын ялгаварлан гадуурхсан бодлого нь Зүүн Иерусалим дахь Палестинчуудын дунд ядуурлын түвшин өсөхөд нөлөөлсөн. Үнэн хэрэгтээ Зүүн Иерусалим дахь Палестинчууд жил бүр 630 саяаас (203 сая доллар)⁹³¹ 1.4 тэрбум шинэ шекел (452 сая ам. доллар) алдагдал амсдаг. Нэг гэр бүл жилд ойролцоогоор 80,000 шинэ шекелийн (25,806 ам. доллар) алдагдалтай байдаг бөгөөд тэд өмчлөх эрхээ баталгаажуулж чадахгүйгээс ипотекийн зээл авч чаддаггүй.⁹³² Эдийн засгийн орчны таагүй байдал, хөрөнгө оруулалтын хязгаарлалт, хотын захиргааны байгууллагууд олон арван жилийн туршид анхан шатны үйлчилгээ үзүүлэхдээ хайхрамжгүй хандсан зэргээс болж ядуурал улам нэмэгдсээр байна (5.5.3 “Үйлчилгээний тэгш бус байдал” хэсгийг харна уу). Одоогийн байдлаар тус хотод амьдардаг Палестин гэр бүлийн 72 орчим хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур амьдарч байгаа бол Еврейн Израйл гэр бүлүүдийн 26 хувь нь ядуу амьдарч байна. Энэ нь Израйл улс Зүүн Иерусалимыг өөртөө нэгтгэсэн хэдий ч Палестинчуудыг системтэйгээр гадуурхаж байгааг харуулж байна. Хүүхдүүдийн тухайд энэ дүр зураг бүр ч бүрхэг байна. 2019 онд Иерусалим дахь Палестин хүүхдүүдийн 81% (ихэнх нь Зүүн Иерусалимд амьдардаг) ядуурлын шугамаас доогуур амьдарч байсан бол Иерусалим дахь Еврей хүүхдүүдийн 38% нь ядуурлын шугамаас доогуур амьдарч байна.⁹³³

Хөдөлмөр эрхлэлтийн статистик Израйлын Палестин иргэдэд тэгш бус хандаж байгаа ижил дүр зургийг харуулж байгаа бөгөөд хөдөлмөр эрхлэлтийн оролцоогоор Иерусалимын Еврей оршин суугчид (2019 онд 77%) Палестины хүн амтай (50%) харьцуулахад илүү өндөр байна.⁹³⁴ 2019 оны байдлаар Зүүн Иерусалимын Палестин эрэгтэйчдүүд Еврей эрэгтэйчүүдтэй харьцуулахад илүү идэвхитэй ажил эрхэлж байгаа тоон үзүүлэлт нь (72% харьцуулахад 78%) голчлон Еврейн хэт үнэн алдартны шашинтай эрчүүдийн дунд ажил эрхлэлтийн түвшин доогуур бөгөөд тэдний ихэнх нь ажиллахын оронд Ешивад суралцахыг илүүд үздэгтэй холбоотой. Үүнээс гадна, Зүүн Иерусалимын Палестин эрчүүдийн дийлэнх нь барилга, тээвэр, агуулах, зочид буудал, хоол хүнсний үйлчилгээ, худалдааны салбарын ур чадвар бага шаардагдах, бага цалинтай ажил эрхэлдэг. Эсрэгээрээ Еврей эрчүүдийн дийлэнх нь боловсрол, орон нутгийн болон төрийн удирдлага, мэргэжлийн болон шинжлэх ухааны үйлчилгээ, худалдаа, хүний эрүүл мэнд, нийгмийн үйлчилгээ зэрэг өндөр ур чадвар шаардсан ажил эрхэлдэг.⁹³⁵ Дээрх тэгш бус байдал нь Палестин эмэгтэйчүүдэд илүү хамааралтай. 2019 оны байдлаар Иерусалимд амьдардаг Еврей эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлт 81 хувьтай байсан бол Палестин эмэгтэйчүүдийн ердөө 23 хувь нь албан ёсоор хөдөлмөр эрхэлж байна. Иерусалимын Бодлогын Судалгааны Хүрээлэнгийн мэдээлснээр,

930 UNCTAD, The Palestinian economy in East Jerusalem: Enduring annexation, isolation and disintegration (previously cited).

931 The exchange rate used is NIS 3.10 to USD 1, valid as of 10 December 2021.

932 International Crisis Group, Reversing Israel's deepening annexation of occupied East Jerusalem, 12 June 2019, [crisisgroup.org/middleeast-north-africa/eastern-mediterranean/israel-palestine/202-reversing-israels-deepening-annexation-occupied-east-jerusalem](https://www.crisisgroup.org/middleeast-north-africa/eastern-mediterranean/israel-palestine/202-reversing-israels-deepening-annexation-occupied-east-jerusalem)

933 ACRI, 2019 תיחורמה מלשורי: מינותו תדבוע [East Jerusalem: Facts and Figures 2019], May 2019, docs.wixstatic.com/ugd/01368b_066f143cb7a245f88d448ef43f4890fb.pdf (in Hebrew), p. 2; and Al-Haq and others, Joint Parallel Report to the United Nations Committee on the Elimination of Racial Discrimination on Israel's Seventeenth to Nineteenth Periodic Reports, 10 November 2019, tbinternet.ohchr.org/Treaties/CERD/Shared%20Documents/ISR/INT_CERD_NGO_ISR_39700_E.pdf

934 Michal Korach and Maya Choshen, Jerusalem Facts and Trends 2021, 2021, Jerusalem Institute for Policy Research, jerusaleminstitute.org.il/en/publications/jerusalem-facts-and-trends-2021

935 Michal Korach and Maya Choshen, Jerusalem Facts and Trends 2021 (previously cited).

Палестин эмэгтэйчүүдийн ажиллах хүчний оролцоо бага байгаа нь юуны өмнө тэдний боловсролын түвшин доогуур, Палестины боловсролын зэргийг тус хотод Израйлын ажил олгогчид хүлээн зөвшөөрдөггүй, еврей, англи хэлний мэдлэг хязгаарлагдмал, Зүүн Иерусалим дахь хүүхэд асрах тусламж, үйлчилгээ дутмаг байдаг зэрэгтэй холбоотой.⁹³⁶

ИЗРАЙЛЫН ЯЛГАВАРЛАН ГАДУУРХАХ БОДЛОГО ПАЛЕСТИНЫ ЭЗЛЭГДСЭН НУТАГ ДЭВСГЭР ДЭХ ПАЛЕСТИНЧУУДЫН ЭРҮҮЛ МЭНДЭД НӨЛӨӨЛЖ БАЙГАА НЬ

Израйлын эзлэн түрэмгийлэл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийг хэсэгчлэн хувааж байгаа нь Палестинчуудын бие махбод, сэтгэцийн эрүүл мэндийн⁹³⁷ хүрч болох хамгийн дээд стандартад хүргэх эрх, түүний дотор эрүүл чийрэг, сайн сайхан амьдрахад шаардлагатай үндсэн хүчин зүйлүүдэд муугаар нөлөөлсөн.⁹³⁸ Үүнтэй холбогдуулан Дэлхийн Эрүүл Мэндийн Байгууллага (ДЭМБ) дараах зүйлийг онцлон тэмдэглэв:

Палестинчуудын эрүүл мэнд, сайн сайхан амьдрахад шаардлагатай амьдралын суурь нөхцөл байдалд Баруун эрэг болон Газын зурваст үргэлжилсэн цэргийн эзлэн түрэмгийлэл сөргөөр нөлөөлж байна... Амь насаа алдах, гэмтэх, хүчирхийлэлд өртөх нь бие махбодийн болон сэтгэцийн эрүүл мэндэд удаан хугацаанд сөргөөр нөлөөлж, Палестины өсвөр насныхан сэтгэцийн эмгэгийн өвчлөл Газар Дундын Тэнгисийн дорнодын бүс нутагт хамгийн өндөр хувьтай байна.⁹³⁹

2013 онд цуглуулсан мэдээллээс үзэхэд Израйлын цэргийн дайралт, бүслэлтээс болж Газын зурвасын хүүхдүүдийн 54 орчим хувь нь гэмтлийн дараах стрессийн эмгэгтэй болжээ.⁹⁴⁰ 2017 оны судалгаагаар Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр нь Газар Дундын Тэнгисийн дорнод бүс нутагт сэтгэцийн эмгэгийн түвшингөөр дээгүүр орж байна.⁹⁴¹

Удаан хугацаанд үргэлжилсэн Израйлын эзлэн түрэмгийллийн улмаас Палестинчуудад зориулсан эрүүл мэндийн үйлчилгээ хангалтгүй байгааг Баруун эрэгт оршин суудаг Израйл суурьшигчидтай харьцуулахад Палестинчуудын дундаж наслалт бага, эх, нялхасын эндэгдлийн түвшин өндөр байгаагаас харж болно. 2019 онд Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудын дундаж наслалт 74,⁹⁴² 1000 төрөлт тутамд нялхсын эндэгдэл 17,⁹⁴³ эхийн эндэгдэл 100,000 төрөлт тутам 27 байна.⁹⁴⁴ Харин мөн онд Израйлын суурьшсан иргэдийн дундаж наслалт 83 орчим,⁹⁴⁵ нялхасын эндэгдэл 1000

936 Michal Korach and Maya Choshen, Jerusalem Facts and Trends 2021 (previously cited).

937 ICESCR, Article 12(1).

938 CESCR, General Comment 14: The Right to the Highest Attainable Standard of Health (Art. 12), 11 August 2000, UN Doc. E/C.12/2000/4, para. 12(a), para. 9.

939 World Health Organization (WHO), Right to Health in the occupied Palestinian territory: 2018, 2019, available at reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/who-right-health-occupied-palestinian-territory-2018, p. 9.

940 Basel El-Khodary and others, "Traumatic events and PTSD among Palestinian children and adolescents: The effect of demographic and socioeconomic factors", March 2020, Front Psychiatry, Volume 11, Issue 4, [ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7137754](https://doi.org/10.3389/fpsyt.2020.00175)

941 Raghd Charara and others, "The burden of mental disorders in the Eastern Mediterranean Region, 1990–2013", 17 January 2017, PLOS One, [journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0169575](https://doi.org/10.1371/journal.pone.0169575); WHO, Director-General, Health conditions in the occupied Palestinian territory, including east Jerusalem, and in the occupied Syrian Golan, 5 November 2020, UN A/73/15.

942 State of Palestine, Ministry of Health, 2019 [يونس لاي حصيل ريرقتلانيطسلف](https://www.moh.gov.ps/Portals/0/Reports/Annual%20Report%202019.pdf), June 2019,

943 UNICEF, State of Palestine, data.unicef.org/country/pse (accessed on 29 August 2021).

944 UNICEF, State of Palestine (previously cited).

945 Macrotrends, Israel Life Expectancy 1950-2021, [macrotrends.net/countries/ISR/israel/life-expectancy](https://www.macrotrends.net/countries/ISR/israel/life-expectancy) (accessed on 29 August 2021).

төрөлт тутамд 3,⁹⁴⁶ эхийн эндэгдэл 100,000 төрөлтөд 3 байна.⁹⁴⁷

5.5.2 НӨӨЦИЙН АЛАГЧИЛСАН ХУВААРИЛАЛТ

Израйлд газартай холбоотой нөөцөөс бусад нөөцийг хуваарилах бодлогууд нь суурингуудад нийгмийн нөөцийг алагчлан хуваарилсантай нэгэн адил Еврейн Израйлчуудад илүү давуу эрх эдлүүлэхэд чиглэгдэж байна. Үүний зэрэгцээ эдгээр бодлого нь Израйлын Палестин иргэдэд нийгэм, эдийн засгийн эрхээ эдлэхэд шаардлагатай нөөцийг тэгш хүртэх эрхийг үгүйсгэж байна.

Израйлын эрх баригчид олон улсын эрх зүйг зөрчин, Израйл дахь өөрийн иргэд болон суурин газруудын эдийн засгийн ашиг тусын тулд Палестинчуудын байгалийн баялгийг системтэйгээр, хууль бусаар завшиж байгаа нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн хурцадмал нөхцөл байдлаар илүү тод илэрч байна.⁹⁴⁸ Палестины үржил шимт тариалангийн газар, ус, газрын тос, байгалийн хий, чулуу, Сөнөсөн тэнгисийн эрдсийн нөөцийг Израйл олборлож байгаа нь Палестинчууд нөөц баялгаа ашиглах, хөгжүүлэх, үр шимийг тэгш хүртэх боломжгүй болгож байна. Энэ нь тэдний амьжиргааны эх үүсвэр болон нийгэм-эдийн засгийн эрх, тухайлбал, хоол хүнстэй байх, амьжиргааны зохистой түвшинд аж төрөх эрхэд ноцтойгоор нөлөөлж байна. Нэмж дурдахад, Израйлын гадуурхах, ялган тусгаарлах, зорчих хөдөлгөөнийг хязгаарлах бодлого нь олборлох боломжтой, амжиргаанд зайлшгүй шаардлагатай нөөц баялгийг Палестинчууд ашиглах явдлыг хязгаарлаж байна

ИЗРАЙЛ ДАХЬ НИЙГМИЙН НӨӨЦИЙН ТЭГШ БУС ХУВААРИЛАЛТ

Израйлын Палестин иргэд болон Еврейн Израйлчуудын орлогын тэгш бус байдал нь төрийн үйлчилгээний тэгш бус зардалд тусгалаа олдог. Израйлын Статистикийн Төв Хорооны мэдээлснээр 2018 онд Израйлд 255 орон нутгийн засаг захиргаа байсны 77 нь хотын захиргаа, 124 нь орон нутгийн зөвлөл, 54 нь бүс нутгийн зөвлөл байв.⁹⁴⁹ Израйлын Палестин иргэдийн 90 орчим хувь нь 139 сууринд амьдардаг бөгөөд үүнээс 112 нь Палестины 77 орон нутгийн зөвлөл, 25 нь бүс нутгийн Еврей эрх баригчдын харьяанд, хоёр нь Еврей орон нутгийн зөвлөлийн харьяанд байдаг.⁹⁵⁰ Үлдсэн 10% нь тус тусын хотын захиргаанд харьяалагддаг «холимог хотод» амьдардаг.

Үндэсний бүтээн байгуулалтын төслүүдэд Палестины орон нутгийг хамруулахгүй орхиж, зөвшөөрөгдсөн бүсчлэлийн төлөвлөгөө байхгүй байгаа нь Израйлын Палестинчуудын эдийн засгийн хөгжилд томоохон саад тотгор учруулж байсан. Ийм бүсчлэлийн төлөвлөгөөгүйгээр Палестины суурингууд орон сууц, үйлдвэрлэлийн зориулалт, эдийн засгийн хөгжилд шаардлагатай дэд бүтцийг барих газар хуваарилах боломжгүй юм.⁹⁵¹ Одоогийн байдлаар татварын сайн орлого олдог Израйлын аж үйлдвэрийн бүсийн ердөө 2 хувь нь Палестины нутаг дэвсгэрт байрладаг бөгөөд Израйлын бусад газар

946 UNICEF, Israel, data.unicef.org/country/isr (accessed on 29 August 2021).

947 UNICEF, Israel (previously cited).

948 Hague Regulations, Article 55.

949 ICBS, "Population in localities, by population group, end of 2019", undated, cbs.gov.il/he/publications/doclib/2017/population_madaf/population_madaf_2019_1.xlsx

950 Badil, Forced Population Transfer: the case of Palestine, December 2014, badil.org/phocadownloadpap/badil-new/publications/research/working-papers/wp17-zoninig-plannig-en.pdf, p. 16.

951 Noah Lewin-Epstein and Moshe Semyonov, The Arab Minority in Israel's Economy: Patterns of Ethnic Inequality, 2019.

нутагтай нийтийн тээвэр эсхүл гол замаар муухан холбогдсон байдаг.⁹⁵²

Израйлын орон нутгийн засаг захиргаа «усан хангамж, бохирын систем, хог хаягдал зайлуулах, зам тавих, засварлах, нийтийн цэцэрлэгт хүрээлэн байгуулах, засварлах; спорт, боловсрол, соёл, эрүүл мэнд, нийгмийн үйлчилгээний байгууллагуудыг байгуулах зэрэг орон нутгийн үйлчилгээ үзүүлдэг». Төв засгийн газар “боловсрол, эрүүл мэнд, халамж, шашны үйлчилгээ”-г хариуцдаг хэвээр байна.⁹⁵³ Орон нутгийн засаг захиргааны орлого нь оршин суугчдын төлсөн орон нутгийн татвар болон төвлөрсөн төсвөөс бүрддэг.⁹⁵⁴ Хязгаарлагдмал нөөц бүхий орон нутгийн засаг захиргаа үйлчилгээ үзүүлэхдээ засгийн газраас татаас авах хэрэгтэй болдог. Орон нутгийн татвар Израйлын суурингуудын орлогын 66 хувийг бүрдүүлдэг бол Палестины суурингууд хувд дөнгөж 31 хувийг бүрдүүлдэг болохыг Сиккуй болон Инжаз хүний эрхийн бүлгүүдийн 2014 оны тайланд дурджээ.⁹⁵⁵ Палестины орон нутгийн эрх баригчид Израйлын ялгаварлан гадуурхсан бодлогын үр дагавар болсон бизнесийн татварын орлогын ялгаанаас болж багахан орлого цуглуулдаг. Палестины суурингууд мөн төв засгийн газраас боловсрол, халамж, эрүүл мэнд, соёлын үйлчилгээ зэрэг тодорхой зардалд зориулан бага хэмжээний татаас авдаг. Гэвч авсан татаас нь Палестины оршин суугчдын зүй ёсны бөгөөд зайлшгүй хэрэгцээг хангаж чаддаггүй⁹⁵⁶ бөгөөд Израйлын Еврей суурингуудын иргэдийн авсан дэмжлэгээс доогуур, эзлэгдсэн Баруун эрэг дэх Израйлын суурин газруудынхаас бүр ч доогуур байдаг.⁹⁵⁷

Израйлын Статистикийн Төв Хорооны 2018 оны судалгаагаар Еврейн салбарын боловсрол, соёлын сарын төсвийн зардал (нэг хүнд 3612 шинэ шекел) Арабын салбараас (нэг хүнд 1250 шинэ шекел) бараг гурав дахин их байна. Еврейчүүдийн орон сууцны сарын зардал (нэг хүн тутам 4234 шинэ шекел) Арабчуудынхаас (нэг хүн тутам 2937 шинэ шекел) бараг 1.5 дахин их байна.⁹⁵⁸ Мөн хөдөө аж ахуйн салбар дахь ялгаварлан гадуурхалт нэмэгдсээр байна. 2019 онд Хөдөө Аж Ахуй, Хөдөөгийн Хөгжлийн Яам төсвийнхөө ердөө 1 хувийг Арабын салбарт хуваарилсан байхад Еврей тариачдад буцалтгүй тусламжийг шилжүүлсэн хэмээн Моссава төв мэдээлжээ.⁹⁵⁹ Одоогийн бодлого тус салбарт олон арван жил үргэлжилсэн ялгаварлан гадуурхалт болоод Палестин болон Еврей иргэдийн нийгэм, эдийн засгийн ялгааг улам бүр тэлж байна. Жишээлбэл, 1981 онд тариалангийн талбайн 81.15 хувь нь Израйлын төр болон Еврейн Үндэсний Сан (EYC)-гийн эзэмшилд байдаг улсын газар нутаг дээр байрлаж байсан. Үүний 0.17 хувийг л Палестин тариачдад хуваарилжээ. Үүний нэгэн адил Израйлын эрх баригчид газар тариалан, усалгааны зориулалтаар ус хуваарилахдаа

952 HRW, A Threshold Crossed (previously cited), p. 156.

953 Knesset, Local Government in Israel, kneset.gov.il/lexicon/eng/LocalAuthorities_eng.htm (accessed on 27 August 2021).

954 Knesset, Local Government in Israel (previously cited).

955 Sikkuy and Injaz – Center for Professional Arab Local Governance, “From Deficits and Dependence to Balanced Budgets and Independence: The Arab Local Authorities’ Revenue Sources”, April 2014, sikkuy.org.il/wp-content/uploads/2014/10/localauthorities_eng.pdf, p. 4; HRW, A Threshold Crossed (previously cited), p. 156.

956 Mossawa Center, “The 2019 State Budget and Government Resolution 922” (previously cited).

957 Adva Center, Central Government Subsidies of Municipal Budgets, 1997-2017, 18 August 2018, adva.org/en/local-authoritiesbudgets-19972017

958 ICBS, 2018 תיבה קשם תואצוה רקס דותם מינונת שש ליגל תחתם רתוי וא מידלי ינש מע תיב יקשמ [Households with two or more children under six years old, figures from Household Expenses Survey 2018], 9 July 2020, cbs.gov.il/he/mediarelease/DocLib/2020/198/15_20_198b.pdf (in Hebrew).

959 Mossawa Center, “The 2019 State Budget and Government Resolution 922” (previously cited).

Палестинчуудыг ялгаварлан гадуурхжээ.⁹⁶⁰ Хамгийн ойрын жишээгээр, 2020 оны 4 дүгээр сард Израйлын засгийн газар Ковид-19 цар тахлын үеэр орон нутгийн засаг захиргаанд эдийн засгийг сэргээх 2.8 тэрбум шинэ шекелийн төсөв хуваарилсан бөгөөд үүний ердөө 47 сая шекел буюу төсвийн ойролцоогоор 1.7 хувийг нийт хүн амын 19 хувийг бүрдүүлж, ядууралд амьдарч буй хамгийн том бүлэг болох Палестины орон нутгийн эрх баригчдад хуваарилжээ.⁹⁶¹ Палестины орон нутгийн засаг захиргаа энэхүү ялгаварлан гадуурхсан хуваарилалтыг эсэргүүцэж, тахлын үр дагаврыг даван туулахын тулд Палестины орон нутгийн зөвлөлүүдэд сар бүр 70 сая шинэ шекелийн санхүүжилт шаардлагатай хэмээн маргажээ.⁹⁶²

2015 онд Израйл улсын Засгийн газрын 922 дугаар тогтоолоооо Арабын Салбарыг 2016-2020 онд Хөгжүүлэх Эдийн Засгийн Хөгжлийн Төлөвлөгөөний дагуу орон нутгийн эрх баригчдад таван жилийн хугацаанд ойролцоогоор 12.3 тэрбум шинэ шекел (3.97 тэрбум доллар) олгохоор шийдвэрлэсэн. Энэ нь Арабын нийгэм дэх төлөвлөлт, орон сууц, ажил эрхлэлт, тээвэр, боловсролын зөрүүг арилгахад чиглэсэн.⁹⁶³ Моссава төвийн үзэж байгаагаар дээрх тогтоол нь зөв алхам байсан хэдий ч олон жилийн турш нөөцийн тэгш бус хуваарилалтаас болж хуримтлагдсан Арабын нийгэм болон Израйлын олонх болсон Еврейчүүдийн хоорондын ялгааг багасгаж хүчрэхгүй, бүр дөхөх ч очихгүй.⁹⁶⁴ 1960-аад оны эхээр Израйл улс төсвийнхөө ердөө 0.2%-ийг Арабын орон нутгийн хөгжилд зарцуулж байв. Харин 1970-аад онд нийт хүн амын 10 гаруй хувийг бүрдүүлж байгаа Араб орон нутгийн хөгжилд төсвийнхөө ердөө Израйлын 1.3 хувийг зарцуулахаар нэмэгдүүлжээ. Цаашид үргэлжилсээр байгаа энэхүү санхүүгийн хомсдол нь урт хугацааны тогтолцооны ялгаварлан гадуурхалтын хэв шинжийг харуулж байна.⁹⁶⁵ Израйлын засгийн газар дээрх тогтоолд заасан зорилтоо хэрхэн биелүүлсэнийг тодорхойлоход хэцүү бөгөөд 2016-2018 оны хооронд засгийн газар амласан төсвийн багахан хэсгийг л шилжүүлсэн хэмээн Моссава төв мэдэгджээ.

2021 оны 11 дүгээр сарын 4, 5-ны өдрүүдэд Кнессет хамтарсан засгийн газраас өргөн мэдүүлсэн улсын төсвийг баталжээ.⁹⁶⁶ Эдгээр санал хураалт нь 2018 оны 3 дугаар сараас хойш баталсан анхны улсын төсөв бөгөөд нийтийн аж ахуй, дэд бүтэц, нийгмийн халамж, эдийн засаг, худалдааны шинэчлэлд хөрөнгө оруулалт хийх, төрийн бүх салбарт төлөвлөлт хийхээр тусгасан. Төсвийн хэмжээ нь 2021 онд 609 тэрбум шинэ шекел (196 тэрбум доллар), 2022 онд 573 тэрбум шинэ шекел (185 тэрбум ам. Доллар) байна. Араб суурингуудын нийгэм, эдийн засгийг хөгжүүлэхэд чиглэсэн 2026 он хүртэлх таван жилийн төлөвлөгөөнд зориулж 26.5 тэрбум шинэ шекелийг (8.5 тэрбум доллар) төсөвт тусгасан. Мөн эдгээр орон нутагт гэмт хэрэг, хүчирхийлэлтэй тэмцэх үндэсний төлөвлөгөөнд зориулж 2.5 тэрбум шекел (806 сая ам. доллар) төсөвлөсөн бөгөөд тэр дундаа гудамжинд хийх эргүүлийн ажилд 1100 цагдаа цалинжуулах зэрэг

960 Ahmad H. Sa'di, "Incorporation without integration: Palestinian citizens in Israel's labour market", August 1995, *Sociology*, Volume 29, No. 3, pp. 429-451.

961 New Arab, "Arab councils in Israel go on strike to protest coronavirus funding discrimination", 5 May 2020, english.alaraby.co.uk/english/news/2020/5/5/israeli-palestinian-councils-on-strike-to-protest-coronavirus-funding-discrimination

962 New Arab, "Arab councils in Israel go on strike to protest coronavirus funding discrimination" (previously cited)

963 Arab Center for Alternative Planning, Follow up on Government Resolution 922, undated, ac-ap.org/en/category/185/Follow-up-on-Government-Resolution-922

964 Mossawa Center, "The 2019 State Budget and Government Resolution 922" (previously cited).

965 Noah Lewin-Epstein and Moshe Semyonov, *The Arab Minority in Israel's Economy: Patterns of Ethnic Inequality*, 2019.

966 Al-Monitor, "Arab Israeli party celebrates budget passage", 8 November 2021, al-monitor.com/originals/2021/11/arab-israeli-partycelebrates-budget-passage

багтсан. Мөн төлөвлөгөөнд Негев/Накабад шинэ Бедуин хот байгуулж, гурван Бедуин тосгоныг хүлээн зөвшөөрөхөө амласан.⁹⁶⁷ Төсвийн дараагийн алхам бол 2022 оны эхээр яамд бүрээс шийдвэр гарган, салбар бүрийн тодорхой зардлын задаргааг батлах юм. Тухайлбал, 2021-22 оны боловсролын төсөвт шинэ хичээлийн байр барих, сургуулийн барилгыг засварлахад шаардагдах төсвийн хэдэн хувийг араб хэлээр заадаг Палестин болон Израйлын Арабын бусад орон нутгийн сургуулиудад зарцуулахыг тодорхой заагаагүй.⁹⁶⁸ Төлөвлөсөн хөрөнгө оруулалт нь сайшаалтай, ач холбогдолтой хэдий ч үр дүнтэй байх эсэх нь тэгш бус эхлэлийн цэгээс хөгжлийг төлөвлөхөөс илүүтэйгээр олон арван жилийн ялгаварлан гадуурхалтыг арилгах төлөвлөгөө хэрэгжиж чадах эсэхээс хамаарна.

БАРУУН ЭРГИЙН ХӨДӨӨ АЖ АХУЙН ГАЗРЫН АШИГЛАЛТЫН ХОРИГ

Баруун эрэг дэх Палестинчуудын ахуй амьдрал нь газар тариалангаас хамааралтай байсаар ирсэн. 1967 оноос өмнө хөдөө аж ахуйн салбарт ажиллах хүчний дөрөвний нэг орчим төвлөрч, ДНБ болон экспортын гуравны нэг орчим хувийг бүрдүүлж байв.⁹⁶⁹ Эзлэлтийн дараа Израйлын янз бүрийн бодлого, тухайлбал суурингууд, хана барих, Палестинчуудын шилжилт хөдөлгөөн, газар нутаг руугаа нэвтрэх эрхийг хатуу хязгаарласан зэрэг нь Палестинчууд болон тэдний эдийн засгийг тус улсын хамгийн үржил шимтэй, хамгийн сайн бэлчээрийн талбайтай Баруун эргийн “С” бүсийн 63 хувьд нэвтрэх боложгүй болгожээ.⁹⁷⁰ Өдгөө Израйлын бодлого Палестины эдийн засгийн бүх салбарт нөлөөлж байна. Тухайлбал, Израйлын эрх баригчдаас тавьсан худалдааны зардал ба хугацааны шаардлага харилцан адилгүй байдаг тул Палестины үйлдвэрлэгчид Израйлын ижил түншүүдээсээ хоёр дахин өндөр экспорт, импортын зардал төлдөг бол импортын процедурын улмаас импортын үйл ажиллагаанд Израйлын импортлогчдоос дөрөв дахин их цаг хугацаа зарцуулж байна.⁹⁷¹

Чидун жимсний ургац нь Палестины хөдөө аж ахуй, эдийн засгийн чухал хэсэг бөгөөд соёл, нийгмийн нэг хэсэг юм. 80,000-аас 100,000 гэр бүл ургац хураалтаар орлого олдог бөгөөд үүнд мэргэжилгүй ажилчид болон хөдөлмөр эрхэлдэг эмэгтэйчүүдийн 15 гаруй хувь хамаарна.⁹⁷² Суурин газрыг өргөжүүлэхийн тулд чидун модыг үндсээр нь ухаж гэмтээж байгаа нь Палестины хөдөө аж ахуйг доройтуулж байгааг НҮБХХБХ нь онцлон тэмдэглэжээ. Зөвхөн 2018 онд Израйлуулс 7,122 чидун жимсний модыг үндсээр нь хуулж авснаар 2000 оноос хойш нийт 1 сая гаруй мод устсан байна.⁹⁷³ 2019 онд ийм тохиолдлын гаралт өмнөх онтой харьцуулахад 16%, 2017 онтой харьцуулахад 100

967 State of Israel, Government, 24- *התכנית הכלכלית 2021-2022: הדגלים הבולטים* [State budget proposal for the financial years 2021-2022: Budget highlights submitted to the 24th Knesset], August 2021, gov.il/blobFolder/policy/state-budgetmain-2021-2022/he/state-budget_2021-2022_state-budget-main-2021-2022-file.pdf (in Hebrew).

968 State of Israel, Government, *התכנית הכלכלית 2021-2022 ודפי הסבר* [Budget proposal for the financial years 2021-2022 and explanatory notes submitted to the 24th Knesset by the Ministry of Education], August 2021, m.knesset.gov.il/About/documents/budget/Budget11-Education.pdf (in Hebrew); Mossawa Center, *הצרכים של תושבי ברך תינתנו בראשית התכנית הכלכלית 2022-2021 ובתוכנית ה-2026-2022* [The needs of Arab citizens in the state budget for the years 2022-2021 and in the multi-year plan for closing gaps and economic development 2022-2026], November 2021, bit.ly/3oVHbRg (in Hebrew).

969 UNCTAD, The Besieged Palestinian Agricultural Sector (previously cited), pp. 9 and 11.

970 UNCTAD, The Besieged Palestinian Agricultural Sector (previously cited), p. 16.

971 UNCTAD, The Besieged Palestinian Agricultural Sector (previously cited), p. 14.

972 Palestine Trade Center (PalTrade), The State of Palestine National Export Strategy: Olive Oil Sector Export Strategy 2014 – 2018, undated, paltrade.org/uploads/1608048895726398816.pdf

973 UNCTAD, Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people, 5 August 2020 (previously cited), para. 38.

гаруй хувиар өссөн байна.⁹⁷⁴ 2019 оны чидун жимсний улиралд (9-11 сар) 2700 гаруй мод үндсийг нь хуулсан, 160 орчим тонн ургацыг устгасан зэрэг 60 орчим тохиолдол бүртгэгдсэн байна.⁹⁷⁵

Хана нь Баруун эргийн нутаг дэвсгэрийн 10 гаруй хувийг тусгаарласнаар нөхцөл байдлыг улам дордуулж, Палестины 219 суурин газарт шууд нөлөөлж, барилгын ажлын улмаас 2700 байшин, барилга тусгаарлагдаж, 5300 орон байр, барилга байгууламж сүйдсэн байна. Хана болон Ногоон шугам («зааг бүс» гэж нэрлэдэг) хооронд газар эзэмшдэг Палестины тариачдын 80 орчим хувь нь газар руугаа нэвтрэх эрхээ алдсан.⁹⁷⁶ Одоохондоо нэвтрэх эрхтэй байгаа хүмүүсийн хувьд хязгаарлалт нь чидун жимсний үйлдвэрлэл, үнэ цэнийн аль алинд нь нөлөөлдөг жил тойрсон арчилгаа, тордолт хийхэд нь саад болж байна. Тусгаарлах хаалтны хоёр тал дахь 16 модны дээжээс харахад “зааг бүс” дэх моднууд хананы нөгөө талд байгаа модноос хоёр дахин өгөөж нь буурчээ.⁹⁷⁷ Хана нь нийтдээ 35,000 өрхийн амьжиргааг сүйтгэсэн.⁹⁷⁸

Палестинчууд “зааг бүс” дэх тариалангийн талбайдаа нэвтрэхийг хүсвэл цэргийн зөвшөөрөл авах шаардлагатай бөгөөд үүнийгээ дахин дахин сунгах ёстой болдог.⁹⁷⁹ Зөвшөөрөл авч чадсан ч хүмүүс газартаа нэврэх, тариалан эрхлэхэд нэмэлт саад бэрхшээлүүдтэй тулгардаг. Хөдөө аж ахуйн хэсэг рүү зөвхөн явганаар орох бөгөөд зөвшөөрөл дээр бичигдсэн боомтоор л нэвтрэхийг зөвшөөрдөг. Өдөрт хоёроос гурван удаа нээгдэх тэдгээр боомтуудыг Израйлын цэргүүд хамгаалдаг. Тариаланчид трактор эсхүл хөдөө аж ахуйн тусгай хэрэгсэл нэвтрүүлэх шаардлагатай бол нэмэлт тусгай зөвшөөрөл авах хүсэлт гаргах ёстой.

НҮБ-ын Хүмүүнлэгийн Хэргийг Зохицуулах Газрын мэдээлснээр 2019 онд Израйлын арми хөдөө аж ахуйн газар руу нэвтрүүлэх нийт 74 боомт, 5 шалганы цэг томилсноос зөвхөн 11 боомт өдөр нээгдэг бол 10 нь түр, үлдсэн 53 нь ихэвчлэн чидун жимсний улиралд нээгддэг.⁹⁸⁰ Үүний зэрэгцээ, тухайн жилд Израйлын арми Палестинчуудын «зааг бүс»-д нэвтрэх нийт 7483 хүсэлтийн 4659 буюу 62 хувьд нь татгалзсан харриу өгчээ. Эдгээр татгалзсан хариуны зөвхөн 1-2% нь аюулгүй байдалтай холбоотой байсан. Үлдсэн хэсгийг нь хүнд суртлын үндэслэлээр эсхүл Израйлын цэргийнхэн зөвшөөрөл олгох газар нь “зааг бүсэд” ороогүй, зарим тохиолдолд Баруун эргийн газарт хамаарна хэмээн татгалзсан байдаг.⁹⁸¹

974 UNCTAD, Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people, 5 August 2020 (previously cited), para. 38.

975 UNCTAD, Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people, 5 August 2020 (previously cited), para. 38.

976 UNCTAD, Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people, 5 August 2020 (previously cited), para. 40.

977 UNCTAD, Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people, 5 August 2020 (previously cited), para. 40.

978 PCBS, “H.E. Dr. Awad, highlights the Forty Four Annual Commemoration of Land Day in Statistical Figures”, 30 March 2020, pcbs.gov.ps/post.aspx?lang=en&itemID=3700

979 OCHA, “Fewer permits granted to access land behind Barrier”, 20 March 2019, ochaopt.org/content/fewer-permits-granted-accessland-behind-barrier

980 OCHA, “Longstanding Access Restrictions Continue to Undermine the Living Conditions of West Bank Palestinians” (previously cited).

981 HaMoked, “Military data: in 2019-2020, majority of farmers’ requests to reach their lands beyond the Separation Barrier are denied and for reasons unrelated to security”, 30 June 2020, hamoked.org/Document.aspx?dID=Updates2178

ГАЗЫН ЗУРВАСТ УЛАМЖЛАЛТ АМЬДРАЛЫН ХЭВ МАЯГ АЛДАГДСАН НЬ: ХӨДӨӨ АЖ АХУЙ, ЗАГАСНЫ САЛБАРЫН СҮЙРЭЛ

Израйл улс хүний шилжилт хөдөлгөөн болон бараа бүтээгдэхүүнд хэт хязгаарлалт тавьж байгаа нь Газын зурвас дахь хөдөө аж ахуй болон загас агнуурын салбарт сөргөөр нөлөөлж, Газын хүн амын гуравны хоёроос илүү хувьд тулгарч буй ядуурлын түвшин, хүнсний аюултай байдлыг нэмэгдүүлж байна.⁹⁸² Нэмж дурдахад, Израйл улс Газачуудын амьжиргаагаа залгуулдаг дээрх салбаруудад шууд хохирол учруулсан зүй бус хорон үйлдлүүдийг хийсээр ирсэн.

Дээр дурьдсанчлан Газын газар тариалангийн талбайн 35 гаруй хувь нь Палестинчуудын хувьд «хамгаалалтын бүс»-ээр дамжин хаагдсан бөгөөд тэдгээр газарт үйл ажиллагаа эрхлэх нь өндөр эрсдэлтэй болсон (5.5.2 «Нөөцийн алагчилсан хуваарилалт» хэсгийг үзнэ үү).⁹⁸³ Ойролцоогоор 178,000 хүн, түүний дотор 113,000 тариалан эрхлэгч иргэд⁹⁸⁴ энэ бүсэд нэвтрэх боломжгүй болсон.⁹⁸⁵

Ал Мезан Хүний Эрхийн Төвийн (Ал Мезан) мэдээлснээр 2020 оны 1 дүгээр сарын 1-ээс 11 дүгээр сарын 19-ний хооронд тариаланчид болон газар тариалангийн талбайн эсрэг 553 довтолгоо хийгдсэн бөгөөд үүний үр дүнд олон Палестинчууд шархадсан байна. Тухайлбал, 2020 оны 10 дугаар сарын 13-нд бульдозер, танктай Израйлын цэргүүд Газын зурвас руу 300 метрийн зайд нэвтэрч, усалгааны систем, шугам хоолойноос гадна хөдөө аж ахуйн томоохон талбайг сүйтгэсэн.⁹⁸⁶ НҮБ-ын Хүмүүнлэгийн Хэргийг Зохицуулах Газрын мэдээлснээр, 2020 оны 1 дүгээр сарын 1-нээс 10 дугаар сарын 19-ний хооронд Израйлын цэргүүд 42 удаа Газын зурваст халдсаны ихэнх нь газар тариалангийн талбайг бульдозероор цохиж, үр тариа устгасан байна.⁹⁸⁷ Газа дахь Хөдөө Аж Ахуйн Яамны тооцооллоор 2021 оны 5 дугаар сард Израйлын цэргийн довтолгооны улмаас газар тариалангийн салбарын хүлэмж, газар тариалангийн талбай, шувууны аж ахуйд 27 сая ам.долларын хохирол учиржээ.⁹⁸⁸

2014 онд Израйлын арми хашаанаас 100 метрийн зайд газар тариалан эрхлэх боломжтой гэж Палестинчуудад мэдэгдсэн хэдий ч энэ бүсэд байсан Палестин тариаланчид руу дайрч, заримдаа тэнд байсан хүмүүсийн амь насыг хөнөөж, гэмтээж байсан нь зориудаар халдлага зохион байгуулсныг харуулна.⁹⁸⁹ Гишагийн мэдээлснээр,

982 CERD, Concluding Observations: Israel, 27 January 2020, UN Doc. CERD/C/ISR/CO/17-19, para. 44.

983 OCHA and WFP, Between the Fence and a Hard Place (previously cited), p. 5.

984 Prior to the restrictions policy imposed by the Israeli authorities, farmers and fisherman had access to lands and waters along the Gaza Strip's perimeter. The fishing area restriction policy came into force on the eve of the second intifada while the restriction on agricultural land began in late 2008. See OCHA and WFP, Between the Fence and a Hard Place (previously cited).

985 OCHA and WFP, Between the Fence and a Hard Place (previously cited), p. 5.

986 Al Mezan, "Human rights groups demand Israeli military end incursions into Gaza's farmlands, compensate farmers for damages", 11 November 2020; Gisha, "Incursions of Israeli bulldozers into the Strip destroys crops", 18 October 2020, gisha.org/en/incursion-of-israelibulldozers-into-the-strip-destroys-crops

987 OCHA, "Protection of Civilians Report: 6 - 19 October 2020", 23 October 2020, ochaopt.org/poc/6-19-october-2020

988 Reuters, "Factbox: Palestinians, Israelis count cost of 11-day fight", 20 May 2021, reuters.com/world/middle-east/palestinians-israeliscount-cost-11-day-fight-2021-05-20

989 See, for example, Al Mezan, "Human rights groups demand Israeli military end Gaza's incursions into farmlands, compensate farmers for damages", 11 November 2020, mezan.org/en/post/23849/Human+rights+groups+demand+Israeli+military+end+incursions+into+Gaza%E2%80%99s+farmlands%2C+compensate+farmers+for+damages; Al-Haq, Israel Routinely Attacks Palestinian Civilians in the Buffer Zone, 24 March 2016, alhaq.org/monitoring-documentation/6424.html; B'Tselem, "Military carries on firing at Palestinian farmers by Israel- Gaza border", 29 October 2013, btselem.org/gaza_strip/20131029_shooting_at_farmers_near_gaza_fence

2010-2017 оны хооронд Израйлын цэргүүд Газын зурвасыг Израйл улсаас тусгаарладаг хашааны ойролцоо тариаланчид, малчид, хаягдал цуглуулагчид, жагсагчид болон Газын бусад оршин суугчдын эсрэг гал нээсэн нийт 1300 хэрэг гарснаас дор хаяж 161 палестин хүн амиа алдаж, 3000 гаруй хүн шархаджээ.⁹⁹⁰

Нисрин Кудегийн хэрэг нь олон жилийн хууль бус хязгаарлалт, «хамгаалалтын бүс» дэх тариалангийн талбай, өмч рүү дайрсан Израйлын цэргийн довтолгоо, ус, цахилгаан эрчим хүчний хангамжийн хязгаарлалт зэргээс үүдэлтэй Газын зурвасын тариаланчдад хуримтлагдсан хүндрэлүүдийн тод жишээ юм.

НИСРИН КУДЕХ

Нисрин Кудех бол Газын зурвасын өмнөд хэсэгт орших Хузаа тосгонд Израйлаас тусгаарласан хашааны хажууд амьдардаг тариачин эмэгтэй юм. Тэрээр дөрвөн ахтай бөгөөд нэгийг нь 2002 онд Израйлын цэргүүд алжээ. Түүний аав Абдул Карим 2005 онд зүрхний мэс заслын үеэр Йорданд нас барсан. Тэрээр эмчийн үзлэгт тогтмол хамрагдах шаардлагатай хөгжлийн бэрхшээлтэй ээжтэйгээ амьдардаг. 2014 онд Израйлын армийн Газын зурвас руу хийсэн дайралтад түүний гэр сүйдсэн юм. Тэр юу болсон тухайгаа Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ:

“Энэ бол хар дарсан зүүд байсан. Арми [Израйлын] галаар хүчтэй цохилт өгч, хүмүүс, орон сууцны барилга, зам, олон нийтийн дэд бүтэц рүү дайрч байв. Бидний найз нөхөд, хөршүүд нүдний минь өмнө үхэж байлаа. Тэдний зарим нь хэдэн хэсэг болсон. Хүчтэй их буунны улмаас ээж бид хоёр Хузаа дахь гэрээс гарахаас өөр аргагүй болсон. Бид 7 дугаар сарын 24-нд Хан Юнис [ойролцоох хот] дэх дүүгийнхээ гэрт очихоор явсан. Тэр үед хөршүүд манай байшинг бүрэн сүйрсэн гэж хэлсэн. Бид дайн дуустал Хан Юнис дэх дүүгийнхээ гэрт байж байгаад гэртээ буцаж ирсэн. Байшин хэрхэн нуранги болж хувирсныг хараад бид маш их цочирдсон.

Тэд манай байшинг сүйтгэхдээ миний амьдрал болон гэр бүлийн бүх хураасан бүхнийг, шаргуу хөдөлмөрийн үр шимийг минь устгасан. Тэд яаж ийм амархан устгасныг одоо болтол ойлгодоггүй. Манай гэр бүл 150м² байшин барихад 200,000 гаруй шинэ шекел [64,516 ам.доллар] зарцуулсан.⁹⁹¹

Нисрин Кудехийн ургамлын үржүүлгийн газар дайралтын үеэр эвдэрч, 10,000 орчим ам.долларын хохирол учирсан. Израйлын эрх баригчид түүнд болон гэр бүлд нь ямар ч нөхөн төлбөр өгөөгүй. Тэрээр сүүлийн 20 жил газар тариалан эрхэлж байгаа хэдий ч Израйл Газын зурвасыг бүсэлсэн нь түүнийг газраа эрхлэн удирдах, бүтээгдэхүүнээ экспортлох боломжийг улам бүр хязгаарлаж байна. Түүний гэр бүл Газа болон Израйлыг тусгаарладаг хашаанаас 500 метрийн зайд Хузаа хотод 2 дунам газар эзэмшдэг. Уг газартаа тэрээр бусад тариалалтаас бага ус шаарддаг тул голчлон улаан лооль тариалдаг.

Ургамал бүрт өдөрт нэг литр шахам ус хэрэгтэй. Хэдийгээр энэ нь тийм ч их хэмжээ биш мэт боловч Газын усны нөөц хязгаарлагдмал байдалд амьдардаг бидний хувьд хэтэрхий их хэмжээ. Манай нутгийн гүний ус давсжилт ихтэй учир усалгааны зориулалтаар ашиглах боломжгүй. Тиймээс бид Газын зурвасын бусад нутгаас татсан уснаас бүрэн хамааралтай. Бид тухайн газарт ус ашиглахын тулд цагт 100 гаруй шинэ шекел [32 ам.доллар] төлөх ёстой. Энэ нь бидний хувьд хэтэрхий үнэтэй тусдаг.

990 Gisha, Closing In: Life and Death in Gaza's Access Restricted Areas, features.gisha.org/closing-in (accessed on 30 August 2021).

991 Amnesty International, interview by voice call with Nisreen Qudeh, 4 November 2020.

Бид заримдаа тариалангийн орлогынхоо 70 хүртэлх хувийг зөвхөн ус, бордоонд зарцуулж, жилийн турш шаргуу хөдөлмөрлөснийхөө төлөө маш бага орлого олдог.

Эрчим хүчний хязгаарлалт нь бидний хувьд өөр нэгэн том асуудал бөгөөд түүний үр дагавар нь туйлын сөрөг юм. Усалгааны тогтолцоонд цахилгаан эрчим хүч шаардлагатай байдаг ч энэ нь өдөрт 4-6 цаг, ихэвчлэн шөнийн цагаар ажилладаг тул заримдаа шөнийн цагаар харанхуйд ч ажиллахад хүргэдэг.

Бид бүтээгдэхүүнээ Газын зурвасаас гадуур борлуулж чаддаггүй. Бүслэлтээс болж нь үүнийг хийхэд маш хэцүү байдаг. Бид үйлдвэрлэсэн зүйлээ зөвхөн Газын зурвас дахь орон нутагтаа борлуулдаг. Энэ нь бидэнд тийм ч их орлого болохгүй гэдгийг би мэддэг ч бидний хувьд аюул багатай сонголт.

Энэ байдал тэвчихийн аргагүй хүнд. Дэлхийн бусад орны тариаланчид ижил сорилттой тулгардаггүй гэдэгт би итгэлтэй байна. Газын бүслэлт болон дайн дажин хөдөө аж ахуйд гамшигт нөлөө үзүүлж, цэвэр ус, газар нутаг, нөөц баялаг болон бусад дэлхийн зах зээлд нэвтрэх эрхийг ихээхэн хязгаарласан. Энэ бүгд Газын зурвас дахь хүнсний аюулгүй байдлын түвшинд сөргөөр нөлөөлж, улам дордуулж байна.

2010 оны 2 дугаар сарын 24-нд Газын зурвас болон Израйлыг холбосон Нахал Оз боомтын ойролцоо Израйлын танкууд үзэгдэж байх үед, 2008 оны 12 дугаар сарын сүүлээс 2009 оны 1 дүгээр сарын хооронд Газын зурвас руу хийсэн 22 өдрийн цэргийн довтолгоо болон Палестины газар нутаг дээр Израйлын хилийн бүс болон Газын зурвасын хооронд хамгаалалт болгон байгуулсан цэргийн бүсийг эсэргүүцсэн Палестинчуудын жагсаал болж байв © Махмуд Хамс / Францын Хэвлэлийн Агентлаг, Гетти /Getty/ зургууд

2014 оноос хойш Израйлын арми Газын зурвас болон Израйлын хоорондох хэрэмний дагуу Палестины тариалангийн дээгүүр агаараар гербицид цацаж эхэлсэн. Израйл энэ үйлдлээ «оновчтой, аюулгүйн хамгаалалтын үргэлжилсэн ажиллагаа» зорилгоор хийсэн гэж мэдэгдсэн⁹⁹² хэдий ч одоогоор энэ мэдэгдлээ батлах ямар нэгэн нотлох баримт өгөөгүй байна. 2016 онд Израйл улс Газын хойд зүгээс урд зүгт ойролцоогоор 12 км² талбайг

992 +972 Magazine, "IDF admits spraying herbicides inside the Gaza Strip", 28 December 2015, 972mag.com/idf-admits-sprayingherbicides- inside-the-gaza-strip/115290

гербицидээр шүршсэнээ хүлээн зөвшөөрсөн.⁹⁹³ Израйл мөн баруун зүг үлээх салхийг ашиглан гербицидийг Газын зурвасын хашааны ойролцоох зорилтот бүс рүү оруулдаг.⁹⁹⁴

Гербицид нь Газын зурваст тариалсан үр тариа болон тариалангийн талбайг сүйтгэж, улмаар Газын тариаланчдын амьжиргааг алдагдуулахад хүргэсэн.⁹⁹⁵ Хохирол нь эдийн засгийн зардлаас хальж, эрүүл мэндэд асар их муу нөлөө үзүүлнэ гэдгийг ОУУЗХ анхааруулсан.⁹⁹⁶ Ашигласан гербицидүүдийн нэг нь хорт хавдар үүсгэгч глифосат бөгөөд энэ нь хашааны зэргэлдээ амьдардаг Палестинчуудын эрүүл мэндэд аюул эрсдэл учруулж байна.⁹⁹⁷ 2020 оны 4 дүгээр сард Израйл улс гербицид цацсаны улмаас Газын 588 дунам тариалангийн талбай сүйдэж, 93 тариалан эрхлэгчдийн амьжиргаанд сөргөөр нөлөөлж, улмаар хүнсний хомсдолд хүргэсэн хэмээн Гиша мэдээлжээ.⁹⁹⁸

ЭЗНСЭХ нь 2019 оны тоймдоо Израйлын Батлан Хамгаалах Яам хувийн компаниуд ашиглан Израйл, Газын зурвасын хоорондох хашааны зэргэлдээ газар нутагт гербицид цацаж байгаа нь ургац болон ойролцоох газрын хөрсөнд урт хугацаандаа хортойгоор нөлөөлж байгаад санаа зовниж буйгаа илэрхийлжээ.⁹⁹⁹

Үүний зэрэгцээ Израйлын далайд гарах, түүнтэй холбоотой шаардлагатай тоног төхөөрөмж импортлохыг хязгаарлаж, загасны экспортыг хориглосон нь загас агнуурын салбарт ноцтойгоор нөлөөлж байна. Мөн Израйл загасчид далайн эргээс хэр хол явахыг хязгаарлаж, Ослогийн хэлэлцээрийн дагуу Израйлтай тохиролцсон загас агнуурын талбайн 85 хувьд Палестинчууд нэвтрэх боломжгүй болгож байгаад 2019 онд ЭЗНСЭХ санаа зовниж байгаагаа илэрхийлэв.¹⁰⁰⁰

Израйл улс 1995 онд Газын далайн эргээс 20 милийн зайд Палестинчуудад “загас агнуур, амралт зугаалга, эдийн засгийн үйл ажиллагаа явуулах” зорилгоор далайн бүсийг сунгахаар Израйлтохирсон.¹⁰⁰¹ Үнэн хэрэгтээ, энэхүү гэрээ нь олон улсын эрх зүйн ямар ч үндэслэлгүй (НҮБ-ын Далайн хуулийн тухай конвенцийн 57 дугаар зүйлд заасны дагуу Палестин улс далайн эргийн 200 милийн талбайд Эдийн Засгийн Тусгай Бүсийг зарлаж, эх газрын налуугийн далайн 60 мильд агуулагдаж буй байгалийн баялгийг бүрэн эрхийн хүрээнд ашиглах эрхтэй).¹⁰⁰² Гэвч Израйл улс далайн эргийн 20 милийн гэрээгээ зөрчсөн. Газын зурвасаас далайн 6 милийн зайд загасчлахыг Палестинчуудад зөвшөөрсөн нь Газын зурвасаас далайн 13 милийн зайд илрүүлсэн Палестины

993 Forensic Architecture, *Herbicide Warfare in Gaza*, forensic-architecture.org/investigation/herbicide-warfare-in-gaza (accessed on 15 August 2021).

994 Forensic Architecture, *Herbicide Warfare in Gaza* (previously cited).

995 Forensic Architecture, *Herbicide Warfare in Gaza* (previously cited).

996 Haaretz, “Farm Warfare: How Israel Uses Chemicals to Kill Crops in Gaza”, 9 July 2018, haaretz.com/middle-east-news/palestinians/.premium-farm-warfare-how-israel-uses-chemicals-to-kill-crops-in-gaza-1.6245475

997 Adalah, “Human rights groups demand Israel immediately halt renewed aerial herbicide spraying along Gaza fence”, 16 January 2020, adalah.org/en/content/view/9890; see also, Haaretz, “Farm Warfare: How Israel Uses Chemicals to Kill Crops in Gaza” (previously cited).

998 Gisha, “Hundreds of dunams of crops in Gaza destroyed by aerial herbicide spraying conducted by Israel”, 7 May 2020, gisha.org/updates/11189

999 CESCR, *Concluding Observations: Israel*, 12 November 2019, UN Doc. E/C.12/ISR/CO/4, para. 44.

1000 CESCR, *Concluding Observations: Israel*, 12 November 2019, UN Doc. E/C.12/ISR/CO/4, para. 44.

1001 Israeli-Palestinian Interim Agreement on the West Bank and the Gaza Strip, 28 September 1995, Annex I, Article XIV.

1002 Al-Haq, *Israel’s Deadly Catch*, November 2015, alhaq.org/cached_uploads/download/alhaq_files/publications/Deadly.Catch.Report.pdf, p. 8.

байгалийн хий, нефтийг ашиглах зорилготой нягт холбоотой (доорхыг харна уу).¹⁰⁰³

1999 онд газрын тос, байгалийн хийг илрүүлсэн цагаас хойш Израйл Газын тэнгисийн хилийн заагийг удаа дараа өөрчилж, заримдаа дээрх зайг ердөө 3 миль хүртэл багасгаж,¹⁰⁰⁴ оршин тогтнохын төлөө тэмцэж буй загас агнуурын салбарт санаатай хохирол учруулж байна. Израйлын тэнгисийн цэргийн дээд албан тушаалтан энэхүү бодлогын цаад үндэслэлийг тайлбарлахдаа: «Эдгээр талбай нь стратегийн ач холбогдолтой бөгөөд манай хөршүүдийн хувьд амархан бай болох магадлалтай... Ер нь газар нутгийг хамгаалахын тулд эргэн тойронд нь цэвэр бүс тогтоодог. Гэхдээ бид олон улсын нутаг дэвсгэрт үүнийг хийж чадахгүй»¹⁰⁰⁵ гэжээ.

Израйл улс зөвхөн 2019 оны байдлаар ИзрайлГазын загас агнуурын бүсийг 9 удаа сольж, загасчлахыг зөвшөөрсөн Израйлын газар нутгийн өөрчөлтийн талаар Палестины загасчдад 19 удаа мэдээлж,¹⁰⁰⁶ гурван удаа бүрэн хориг тавьж байв. Хязгаарлалтыг хэрэгжүүлэхийн тулд Израйл улс Газын эрэг дээр загасчилж байгаа Палестины загасчдын эсрэг үхлийн аюултай хүч хэрэглэх,¹⁰⁰⁷ загас агнуурын завийг живүүлэх, эсхүл хураан авах¹⁰⁰⁸, загас агнуурын бусад хэрэгслийг эвдлэн гүйцэтгэх зэрэг аргыг хэрэглэжээ.¹⁰⁰⁹ Хүний Эрхийн Ал Мезан төвийн хяналт шинжилгээ, баримтжуулалтаас үзэхэд 2012 оны эхнээс 2019 оны 11 дүгээр сарын хооронд Израйлын тэнгисийн цэргийн хүчин Палестины загасчид руу 1483 удаа гал нээжээ. Үүний улмаас 6 загасчин амиа алдаж, 132 хүн шархадсаны 6 нь хүүхэд байжээ. Мөн хугацаанд Израйлын тэнгисийн цэргийн хүчин 547 загасчныг баривчилсаны 40 нь хүүхэд байсан бөгөөд 177 завь хураан авч, 101 завийг эвдэж сүйтгэжээ.¹⁰¹⁰

Олон жилийн турш үргэлжилсэн бодлогын тодорхойгүй байдал, хязгаарлалтын арга хэмжээ нь Газын зурвасынхныг завь, загас агнуурын тоног төхөөрөмжөө шинэчлэх, засвар үйлчилгээ хийхгүй байхад хүргэж, загас агнуурын зөвшөөрөл гарах үед түүнийг ашиглах боломжгүй болгосон.¹⁰¹¹ ЭЗНСЭХ-оос загас агнуурын хөлөг онгоцыг хураан авч, гэмтээж байгаа нь Палестинчуудыг амьжиргааны эх үүсвэрээс нь салгаж байна хэмээн үзсэн.¹⁰¹²

Израйлын эрх баригчдын энэхүү үйл ажиллагаа нь Загасчдын Нийгэмлэгт бүртгэлтэй 4,080 орчим загасчин болон загас агнууртай холбоотой мэргэжлээр ажилладаг 1,000

1003 Al-Haq, Israel's Deadly Catch (previously cited), p. 12; UNCTAD, The Economic Costs of the Israeli Occupation for the Palestinian People: The Unrealized Oil and Natural Gas Potential (previously cited).

1004 Al Mezan, 2013 Statistical Report on Israeli Attacks in the Access Restricted Areas (previously cited).

1005 Jewish Independent, "Resource Security Plan: Gas Field Protection to Cost Navy \$700 million", 15 February 2013, jewishindependent.ca/oldsite/archives/feb13/archives13feb15-03.html

1006 Gisha, Changes to Gaza's fishing zone implemented by Israel in 2019, 30 January 2020, gisha.org/publication/10931

1007 Gisha, "Fisherman shot dead by the Israeli navy, Gaza fishermen go on strike", 18 May 2017, gisha.org/updates/7208; Al-Haq, Annexing Energy, August 2015, alhaq.org/cached_uploads/download/alhaq_files/publications/Annexing.Energy.pdf

1008 Gisha, "High Court rules in favor of Gisha, Adalah and Al Mezan in petition to return boats seized by Israel from Gaza fishermen: 'The description of the boats' condition suggests indifference to their fate'", 1 December 2019, gisha.org/en/high-court-rules-in-favor-of-gisha-adalah-and-al-mezan-in-petition-to-return-boats-seized-by-israel-from-gaza-fishermen-the-description-of-the-boats-condition-suggests-indifference

1009 Adalah, Israel to return 65 boats to Gaza fishermen following human rights NGOs' petition to Israeli Supreme Court, 21 May 2019, adalah.org/en/content/view/9735

1010 Al-Haq and others, Joint Parallel Report to the United Nations Committee on the Elimination of Racial Discrimination on Israel's Seventeenth to Nineteenth Periodic Reports (previously cited).

1011 UNCTAD, Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people, 5 August 2020 (previously cited), para. 22.

1012 CESCR, Concluding Observations: Israel, 12 November 2019, UN Doc. E/C.12/ISR/CO/4, para. 44.

орчим ажилчдын эдийн засаг, нийгмийн нөхцөл байдлыг доройтуулсан.¹⁰¹³ Энэ нь тус салбарыг сүйрүүлж байгаа бөгөөд 2018 оны байдлаар загасчдын 95 орчим хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур амьдарч байна.¹⁰¹⁴ 2011 оны өмнөх эх сурвалжийн мэдээлснээр 2008 онд 50 хувьтай байсан ядуурлын түвшин огцом нэмэгдэж загасчдын бараг 90 хувь нь «ядуу» эсхүл «нэн ядуу» болжээ.¹⁰¹⁵

Загас агнуурын усны хүрэлцээ муу байгаа нь Газын нийт 65,000 хүнд нөлөөлсөн гэсэн тооцоо бий.¹⁰¹⁶ Палестины Статистикийн Төв Хороо 1997 онд загас агнуурын салбарт ажиллагсдын тоог 10,000 орчим гэж мэдээлсэн.¹⁰¹⁷

ЗАКАРИА БЕЙКЕР

Закариа Бейкер загасчин бөгөөд Хөдөө Аж Ахуйн Хороодын Нэгдэл (ХААХН)-ийн хэсэг, Палестины Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх загасчид, фермерүүдийг дэмжин ажилладаг иргэний нийгмийн томоохон байгууллагуудын нэг болох Газын орон нутгийн Загасчдын Хороодын зохицуулагч юм. Израйлын эрх баригчид энэхүү байгууллагыг 2021 оны 10 сард сард Израйлынгэмт хэрэг үйлдсэн хэмээн үзсэн бөгөөд одоо үйл ажиллагааг нь зогсоох, эд хөрөнгийг нь хураан авах, ажилчдыг нь баривчилж, ял шийтгэл ногдуулах эрсдэлтэй тулгараад байна. Закариа Бейкер Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ: Израйл Газын зурвас дахь Палестин загасчдыг албадан баривчлах, завийг нь өмхий усаар шүрших, хураан авах эсхүл Израйлын тэнгисийн цэргийнхэн далайд буудах зэргээр дарамталж, өдөөн хатгаж Израйлынбайна. Хөдөө Аж Ахуйн Хороодын Нэгдэлийн баримтаар 2020 оны 1-8 дугаар сарын хугацаанд Израйлчууд далайд загасчилж байсан иргэд рүү халдсаны улмаас 18 загасчин шархдаж, есөн хүн баривчлагдсан бөгөөд тэдний дотор насанд хүрээгүй хүүхэд байв. Мөн долоон завь ноцтой гэмтэж, их хэмжээний загас агнуурын хэрэгсэл эвдэрч, таван завь хураагдсан байна. Тэрээр мөн Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ: “Израйлын тэнгисийн цэргийн хүчин манай загас агнуурын бүс рүү хүссэн үедээ дайрч, 10,000-20,000 ам.долларын үнэтэй завийг хурааж авдаг. Завийг нь хураан авсан загасчинд ямар хохирол учрахыг төсөөлөөд үз дээ.»¹⁰¹⁸

Израйл улс загасчдын ажиллах боломжтой газар нутгийг хязгаарлаж, загас агнуурын зөвшөөрөгдсөн бүсийг байнга өөрчилж байдаг. 2019 онд Израйл улс Газын загасчдад зөвшөөрөгдсөн загас агнуурын хүрээг 15 миль болгон өргөтгөсөн¹⁰¹⁹ хэдий ч Египеттэй хөрш зэргэлдээ өмнөд хэсэгт дээрх хэмжээг хязгаарлаж, харин Израйлтай хиллэдэг хойд бүсэд 6 милээр хатуу хязгаарласан хэвээр байна хэмээн Закария Бейкер тайлбарлав. Загас агнуурын өргөтгөсөн хил рүү зөвхөн жижиг завьнуудыг нэвтрүүлдэг. Тэрээр Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ: «Тэд [Израйлын эрх баригчид] хүссэн үедээ газрын зургийг өөрчилдөг. Хилийн зааг нь маш тодорхойгүй. Израйлын бүслэлтээс болж Жи

1013 Al-Haq and others, Joint Parallel Report to the United Nations Committee on the Elimination of Racial Discrimination on Israel's Seventeenth to Nineteenth Periodic Reports (previously cited), para. 84. See also, for example, Al Mezan, “Fact Sheet: The Human and Financial Losses of Fishing Under Occupation”, 15 October 2019, mezan.org/en/uploads/files/15712153571134.pdf

1014 B'Tselem, “2018: Plight of Gaza fishermen after Israel's gradual destruction of their sector”, 11 February 2019, btselem.org/gaza_strip/20190211_gaza_fishermen_plight_due_to_israeli_restrictions

1015 Al-Haq, Shifting Paradigms Israel's Enforcement of the Buffer Zone in the Gaza Strip, 23 June 2011, alhaq.org/cached_uploads/download/alhaq_files/publications/Shifting-Paradigms.pdf, p. 9.

1016 Al-Haq, Shifting Paradigms Israel's Enforcement of the Buffer Zone in the Gaza Strip (previously cited), p. 9.

1017 Al Mezan, [بارتقالي الارطخ... قرغ رحب](https://mezan.org/post/305847fbclid=IwAR13af1RPf_aifDeqLhN75bOBTxBfOPZ2RdUheyoC3QWo-qaL5oObs_56gc) [Gaza's sea... the danger in approaching], 4 July 2020, mezan.org/post/305847fbclid=IwAR13af1RPf_aifDeqLhN75bOBTxBfOPZ2RdUheyoC3QWo-qaL5oObs_56gc (in Arabic).

1018 Amnesty International, interview by voice call with Zakaria Baker, 20 August 2020.

1019

Пи Эс хэрэглэх боломжгүй байдаг тул хилийн заагийг тодорхойлохын тулд геодезийн инженер шаардлагатай.”

Тэрээр үргэлжлүүлэн “Сүүлийн жилүүдэд Израйлын тэнгисийн цэргийн хүчнийхэн загасчдыг хувцсаа тайлж, усанд үсэрч, усан цэргийн хөлөг онгоц руу сэлэхийг шаардах тохиолдол ихсэж байна.

Тэнгисийн цэргийн хүчнийхэн загасчдыг усны хүйтэнг үл харгалзан нүцгэн сэлэхийг шаардаж байна. Өвлийн улиралд маш хүйтэн усанд сэлэх шаардлагатай болдог. Энэ нь зөвхөн тэдний нэр төрд халдсан хэрэг биш, бас тэдний амь насыг ямар ч шалтгаангүйгээр эрсдэлд оруулж байна. Израйлын тэнгисийн цэргийн хүчнийхэн хүчирхэг усан буу ашиглан загас агнуурын завийг усанд автуулж, засахад маш үнэтэй цахилгаан тоног төхөөрөмжийг зориудаар гэмтээдэг. Энэ төхөөрөмжгүйгээр завь ажиллахгүй. Энэ нь Газын олон загасчид далайд гарахаас айхад хүргэдэг. Загас агнуурын салбарт ажилладаг 3000 гаруй загасчин болон бусад ажилчдын амьжиргаа [Израйлын хязгаарлалт, дайралтаас болж] асар их хохирол амссан. Эдгээр хүмүүс гэр бүлээ тэжээдэг гол хүмүүс. Тэдэнд өөр орлогын эх үүсвэр байхгүй. Тэдний амьдрал хэрхэхийг төсөөлөөд үз дээ.

Газын загасчид энэ салбарт ажилласныхаа төлөө маш их төлбөр төлдөг. Бид Израйлын тэнгисийн цэргийн флотын бүслэлт, хөдөлгөөний хатуу хязгаарлалтаас болж зовж байгаа бөгөөд өдгөө Ковид-19 цар тахлын тархалтыг зогсоох арга хэмжээ авснаар эдийн засгийн тодорхойгүй байдал улам бүр хурцдаж, Газын энгийн хүн амын хүнсний аюулгүй байдалд санаа зовниж байна. Жишээлбэл, одоо загас агнуурын хамгийн ашигтай улирлын нэг болох сардины улирал болж байна. Гэвч Израйлын Газын тэнгисийн бүсэд загас агнуурын бүс рүү нэвтрэх хязгаарлалт, хилийн заагийг байнга өөрчилдөг бөгөөд хүч хэрэглэж байгаа нь биднийг энэ улиралд ашиг олоход томоохон саад болж байна. Эдгээр бүх арга хэмжээ нь мянга мянган загасчдын амьжиргаанд ноцтой нөлөөлж, Газын зурвасын эдийн засагт нэгэн цагт чухал байсан салбарыг сүйрүүлж байна.” хэмээн өгүүлсэн юм.

Загас агнуурын хorigийг хэрэгжүүлэгч Израйлын тэнгисийн хүчнийхэн Палестин загасчдын нэгийг хөнөөж, нөгөөг шархдуулсанаас нэг өдрийн дараа буюу 2012 оны 9 дүгээр сарын 30-ны өдөр Палестины загасчид Газын зурвасын Газа хотын боомтын ойролцоо тороо бэлдэж байна, © Махмуд Хамс / Францын Хэвлэлийн Агентлаг / Гетти (Getty) зургууд

ПАЛЕСТИНЫ ЭЗЛЭГДСЭН НУТАГ ДЭВСГЭР ДЭХ УСНЫ ХЯНАЛТ

1967 оноос хойш Израйл нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх усны бүх нөөц, устай холбоотой дэд бүтцийг хянахыг эрмэлзсээр ирсэн нь Палестины нийгмийн бүлгүүд болон тэдний хөдөө аж ахуйн үйл ажиллагаанд ихээхэн сөргөөр нөлөөлж байна. Израйлын Палестинчуудад олгож буй усны хэмжээ нь тэдний хэрэгцээг хангахад хүрэлцэхгүй, хязгаарлалт нь хамтын усны нөөцийг шударга, эрх тэгш хуваарилалтад нийцдэггүй. Өнөөдөр Газын хүн амын дөнгөж 10 хувь нь ундны аюулгүй, цэвэр ус хэрэглэж байгаа бол Баруун эрэгт 660,000 орчим Палестинчууд усны хүртээмж муутай нөхцөлд аж төрж байна гэсэн тооцоо бий.¹⁰²⁰

Эзлэн түрэмгийлэл эхэлснээс хойш хоёр сарын дараа Израйл улс Баруун эрэг болон Газын зурвас дахь усны бүх нөөцийг цэргийн хяналтад авсан.¹⁰²¹ 1967 оны 11 дүгээр сард Израйлын эрх баригчид 158 дугаар цэргийн тушаалаар “Усны удирдлагын тухай хууль”-д нэмэлт, өөрчлөлт оруулж, Баруун эргийн Палестинчууд Израйлын хүчний зөвшөөрөлгүйгээр ямар ч шинэ усны байгууламж барьж болохгүй хэмээн тусгажээ. Тэр цагаас хойш аливаа ундны усны шинэ эх үүсвэр гаргах, эсхүл усны шинэ дэд бүтцийг бий болгохын тулд Израйл улсаас зөвшөөрөл авах шаардлагатай болсон бөгөөд үүнийг авах нь бараг боломжгүй юм. Израйлын цэргийн эзлэн түрэмгийллийн дор амьдарч буй Палестинчууд цэргийн дэглэмийн хор хөнөөлтэй үр дагаврыг ийнхүү амссаар байна. Тэд шинэ худаг өрөмдөх, насос суурилуулах, одоо байгаа худгийг гүнзгийрүүлэх боломжгүйгээс гадна Йордан гол, цэнгэг усны булаг руу нэвтрэхийг хориглодог. Израйл улс Баруун эрэг орчмын ихэнх хэсэгт борооны ус хуримтлуулахад хүртэл хяналт тавьдаг бөгөөд Израйлын арми Палестин иргэдийн эзэмшилд байдаг борооны ус цуглуулдаг цистернийг байнга сүйтгэдэг.¹⁰²² НҮБХХБХ-аас 2017 онд гаргасан тайланд дурдсанаар дээрх үйл ажиллагааны улмаас Палестины тариалангийн газар нутгийн бараг 93% нь усалгаагүй болжээ.¹⁰²³

Израйл улс Палестины ус ашиглах боломжийг хязгаарлахын зэрэгцээ Баруун эрэгт байрлах өөрийн суурин болон иргэдийн хэрэглээнд зориулж Израйлуcны дэд бүтэц, сүлжээг үр дүнтэй хөгжүүлсээр байна. Израйл Палестины гүний усны 82 хувийг Еврейчүүдийн сууринд зориулан Израйл руу татсан ба харин Палестинчууд усныхаа 50 гаруй хувийг Израйлиас худалдан авах ёстой болдог.¹⁰²⁴ Израйлын төрийн өмчит усны компани болох Мекорот эзлэгдсэн Баруун эрэгт өөрийн хүн ам, түүний дотор хууль бусаар суурьшсан иргэдийг ахуйн болон хөдөө аж ахуй, үйлдвэрлэлийн хэрэгцээний усаар хангах¹⁰²⁵ зорилгоор худаг, булаг шандуудыг татсан байна. Мекорот нь Палестины усан хангамжийн байгууллагуудад ус нийлүүлдэг хэдий ч Израйлын эрх баригчид усны хэмжээг тогтоож, уг хэмжээгээ ихэвчлэн тасалж, бууруулдаг тул Палестины олон хүн ам

1020 UN High Commissioner for Human Rights, The allocation of water resources in the Occupied Palestinian Territory, including in East Jerusalem, 23 September 2021, UN Doc. A/HRC/48/43.

1021 Military Order 92 granted complete authority over all water-related issues in the OPT to the Israeli army. See Military Order 92 concerning Jurisdiction over Water Regulations, 15 August 1967 (an unofficial English translation is available at jmcc.org/documents/JMCCIsraeli_military_orders.pdf).

1022 B'Tselem, Water Crisis, 11 November 2017 (updated on 3 June 2021), btselem.org/water (accessed on 29 August 2021); World Bank, Securing Water for Development in West Bank and Gaza, 2018, documents1.worldbank.org/curated/en/736571530044615402/Securing-water-for-development-in-West-Bank-and-Gaza-sector-note.pdf; Amnesty International, Troubled Waters: Palestinians Denied Fair Access to Water (previously cited).

1023 UNCTAD, UNCTAD Assistance to the Palestinian People: Developments in the Economy of the Occupied Palestinian Territory, September 2017, UN Doc. TD/B/64/4, p. 4.

1024 UNCTAD, The Besieged Palestinian Agricultural Sector (previously cited), p. 29.

1025 Amnesty International, “The Occupation of Water”, 29 November 2017, amnesty.org/en/latest/campaigns/2017/11/the-occupation-of-water

усгүй, эсхүл зайлшгүй шаардлагатай усан хангамжаар хангагдаж чаддаггүй.

Гэр ахуйн ундны усны нөөцийг тогтмол хязгаарлаж байгаагаас Баруун эрэг орчмын Палестины олон хүн ам, ялангуяа “С” бүсийнхэн усны машинаар зөөвөрлөсн усыг шоо метр тутамд 4-10 ам.долларын өндөр үнээр худалдаж авахаас өөр аргагүйд хүрчээ. Үүний улмаас Палестинчууд Израйлын оршин суугчдаас дунджаар найм дахин их мөнгийг усанд зарцуулдаг.¹⁰²⁶ Иймээс Йорданы хөндий зэрэг хамгийн ядуу суурин газруудад усны зардалд заримдаа нэг гэр бүлийн сарын орлогын тэн хагасыг зарцуулдаг.¹⁰²⁷ Баруун эрэгт амьдарч буй Израйлын оршин суугчид ийм хязгаарлалт, усны хомсдолтой тулгардаггүй бөгөөд усалгаа сайтай тариалангийн талбай, усан сангууд хангалттай байдаг.¹⁰²⁸

Израйл болон Палестинчуудын усны хүртээмжийн тэгш бус байдал илэрхий тодорхой байдаг. Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудын усны дундаж хэрэглээ нэг хүн өдөрт 70 орчим литр байдаг бол Баруун эргийн ойролцоогоор 420,000 хүн амын нэг хүн өдөрт 50 литр ус¹⁰²⁹ хэрэглэж байгаа нь Израйлын дундаж хэрэглээний 300 литрийн дөрөвний нэгээс бага байна. Израйлын суурин газрын оршин суугчдын хувьд нэг хүн өдөрт дунджаар 369 литр ус хэрэглэдэг нь Палестинчуудын хэрэглээнээс зургаа дахин их байна.¹⁰³⁰

Израйл улс Еврей иргэдийн ашиг тусын тулд Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн байгалийн баялгийг ялгавартайгаар ашигласнаас үүдсэн хортой үр дагаврыг Йорданы хөндийн жишээнээс тодорхой харж болно. Үржил шим сайтай хөрстэй, усны арвин нөөцтэй, тэр дундаа Баруун эрэг дэх газар доорх усны нөөцийн гуравны нэг, Сөнөсөн тэнгисийн ашигт малтмалын ордуудтай бүс нутагт хөдөө аж ахуй, аж үйлдвэр, аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх асар их нөөц бололцоо Палестинчуудад бий.¹⁰³¹ Гэвч энэ нь Израйлын эрх баригчдын зориудаар нүүлгэн байршуулах зорилгоор бий болгосон, албадлага шахалт бүхий орчинд амьдардаг Баруун эрэг дэх хамгийн ядуу Палестинчуудын орон гэр болон хувирчээ. Тэд цахилгаан эрчим хүчинд холбогдоогүй, урсгал усгүй, өөрсдийн уламжлалт байдлаар амьжиргаагаа залгуулах боломжгүй, орон байр болон бусад хөрөнгийг нь Израйлын арми нураах байнгын эрсдэлтэй нөхцөлд амьдарч байна.

ЙОРДАНЫ ХӨНДИЙ

Хэдийгээр Йорданы хөндийд Палестины хот, тосгодын жам ёсны тэлэлт, өргөжилтөд чухал ач холбогдолтой нөөц газар байдаг хэдий ч Израйл улс өөртөө нэгтгэх үүднээс ихэнх газар нутгийг эзлэн авсан.

Өмнө дурдсанчлан, Израйл Палестинчуудын газар нутгийн 85 хувийг ашиглахыг хориглох, усны нөөцийн хүртээмжийг хязгаарлах, орон сууц барих хүсэлтийг нь хүлээн авахаас татгалзах зэргээр Йорданы хөндийд Палестинчуудын оршин тогтнох боломжийг

1026 Al-Haq, Water for one People Only: Discriminatory Access and ‘Water-Apartheid’ in the OPT, 2013, alhaq.org/cached_uploads/download/alhaq_files/publications/Water-For-One-People-Only.pdf, p. 49.

1027 Amnesty International, “The Occupation of Water” (previously cited).

1028 Amnesty International, “The Occupation of Water” (previously cited).

1029 UN High Commissioner for Human Rights, The allocation of water resources in the Occupied Palestinian Territory, including in East Jerusalem (previously cited).

1030 Al-Haq and others, Joint Parallel Report to the United Nations Committee on the Elimination of Racial Discrimination on Israel’s Seventeenth to Nineteenth Periodic Reports (previously cited), p. 51.

1031 Al-Haq, Settling Area C: the Jordan Valley Exposed, 2018, alhaq.org/cached_uploads/download/alhaq_files/publications/SettlingAreaCTheJordanValleyExposed.pdf, p. 16.

багасгахыг эрмэлзэж байна. Олон жилийн турш Израйлын эрх баригчдын хэрэгжүүлж буй янз бүрийн хууль эрх зүйн болон албадлагын арга хэмжээ, тухайлбал Йорданы хөндийд Израйлын суурингууд байгуулах, өргөжүүлэх зорилгоор Палестины газар нутгийг системтэйгээр эзэмшилдээ авах, Палестины байгалийн баялгийг хууль бусаар олборлох зэрэг үйл ажиллагааг хэрэгжүүлж байна. Йорданы хөндийн тэргүүлэх эдийн засгийн салбар нь газар тариалан бөгөөд Израйлчууд 33000 дунам (3300 га) газраас жил бүр 130 сая ам.долларын орлого олдог.¹⁰³² Түүнчлэн Сөнөсөн тэнгис дэх ашигт малтмалын нөөцийг Израйл улс дангаар олборлодог бөгөөд Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт оршдог Сөнөсөн тэнгисийн хойд сав газарт бүрэн хяналтаа тогтоосон. Үүнээс Израйлын эдийн засаг жил бүр 3 тэрбум орчим ам.долларын ашиг хүртдэг.¹⁰³³

Палестинчуудын өмчлөх эрхийг хасах ажиллагаа өнөөг хүртэл үргэлжилсээр байна. 2016 оны 3 дугаар сард Израйл улс Йорданы хөндийн томоохон газар нутгийг суурин газрыг өргөтгөх зорилгоор эзэмшилдээ авч, түүнийг улсын газар гэж зарласан.¹⁰³⁴ 2,342 дунам газар эзэмшилдээ авсан нь 2014 оны 8 дугаар сараас хойш Израйл улсын Баруун эрэгт Израйлынбулаан авч буй хамгийн том газар нутаг байв. Түүнчлэн 2019 оны 4 дүгээр сард Израйл улс Йорданы хөндийн хойд хэсэгт орших Палестины хөдөө аж ахуйн зориулалттай 350 гаруй дунам газрыг булаан авсан.¹⁰³⁵

Йорданы хөндийн Палестинчууд олон жилийн турш тариалан эрхэлж, ямаа, хонь маллаж, үйлдвэрлэсэн сүү, бяслагаа зарж амьжиргаагаа залгуулдаг байжээ. Гэвч Израйлын бодлогоос үүдэлтэй ундны ус болон газар нутгийн хүртээмжгүй байдлаас шалтгаалан газар тариалан эрхэлж, олон тооны мал маллаж чадахгүйд хүргэсэн. Баруун эрэгт гүний ус олборлох зорилгоор Израйлын 42 өрөмдлөг байдгаас 28 нь Йорданы хөндийд байдаг. Эдгээр 28 өрөмдлөгөөс Израйл жил бүр 32 сая шоо метр ус авдаг бөгөөд үүний дийлэнх хэсгийг Израйлын суурин газруудад хуваарилдаг.¹⁰³⁶ Ингэснээр жилийн бүх улиралд эрчимтэй газар тариалан эрхлэх боломж бүрдэж, бүтээгдэхүүний ихэнх хэсгийг экспортоор гаргадаг. Нөгөө талаар Израйлын Палестинчуудыг ялгаварлан гадуурхсан бодлого нь Палестины тариалан эрхлэгчид үйл ажиллагаагаа зогсоох, эсхүл ус бага зарцуулдаг тариаланд шилжихээс өөр аргагүйд хүргэж байна.¹⁰³⁷

Үүний зэрэгцээ Израйл улс Газын зурвас дахь усны бүх нөөц, устай холбоотой дэд бүтцийг, тэр дундаа Газын цорын ганц цэнгэг усны нөөц болох эрэг орчмын уст давхаргыг бүрэн хяналтандаа байлгаж байна. Эргийн уст давхарга нь Израйлын эрэг, Газын зурвасын доор байрладаг. Түүний жилийн тогтвортой гарц нь Израйлд 450 сая шоо метр, харин Газад ердөө 55 сая шоо метр байдаг гэсэн тооцоо бий.¹⁰³⁸ Уст давхарга нь хэт олборлолтоос болж шавхагдаж, бохир ус, далайн усны нэвчилтээр бохирдож¹⁰³⁹,

1032 HRW, *Separate and Unequal: Israel's Discriminatory Treatment of Palestinians in the Occupied Palestinian Territories*, 19 December 2010, hrw.org/report/2010/12/19/separate-and-unequal/israels-discriminatory-treatment-palestinians-occupied, p. 69.

1033 World Bank, *Area C and the Future of the Palestinian Economy*, 2014, documents1.worldbank.org/curated/en/257131468140639464/pdf/Area-C-and-the-future-of-the-Palestinian-economy.pdf, p. 22.

1034 Haaretz, "Israel Seizes Large Tracts of Land in West Bank, Report Says", 15 March 2016, haaretz.com/israel-news/report-israelseizes-large-tracts-of-land-in-west-bank-1.5418058

1035 Middle East Monitor, "Israel to seize hundreds of dunams in Jordan Valley", 10 April 2019, middleeastmonitor.com/20190410-israel-to-seize-hundreds-of-dunams-in-jordan-valley

1036 B'Tselem, *Dispossession and Exploitation: Israel's Policy in the Jordan Valley and Northern Dead Sea*, May 2011, btselem.org/publications/summaries/dispossession-and-exploitation-israels-policy-jordan-valley-northern-dead-sea, p. 21.

1037 Amnesty International, "The Occupation of Water" (previously cited).

1038 Amnesty International, *Troubled Waters: Palestinians Denied Fair Access to Water* (previously cited), p. 10.

1039 UNICEF, "Searching for clean water in Gaza", 10 January 2019, blogs.unicef.org/blog/searching-clean-water-gaza

үр дүнд нь усны 95 гаруй хувь нь хүний хэрэгцээнд тохиромжгүй болсон.¹⁰⁴⁰

Газын зурваст усны хомсдол их байгаа хэдий ч Израйл улс Баруун эрэг дэх усыг Газа руу шилжүүлэхийг зөвшөөрдөггүй.¹⁰⁴¹ Түүнчлэн Баруун эрэг орчмын өмнөд хэсгээс усны чиглэлийг өөрчилснөөр Газын эрэг орчмын уст давхаргыг байгалийн жамаараа нөхөгдөх боломжийг хязгаарлаж байна.¹⁰⁴²

ПАЛЕСТИНЫ ЭЗЛЭГДСЭН НУТАГ ДЭВСГЭР ДЭХ ГАЗРЫН ТОС, БАЙГАЛИЙН ХИЙН ХЯНАЛТ

Израйл улс Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт хамаарах газар болон усан доорх газрын тос, байгалийн хийн ашиглалтыг хязгаарлаж, улмаар эдийн засгийн хөгжил, хөдөлмөрлөх эрх гэх зэрг нийгэм-эдийн засгийн бусад эрхийг боомилж байна. НҮБХХБХ-ын мэдээлснээр Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр нь Баруун эрэг, Газар дундын тэнгисийн эрэг, Газын зурвасаас холгүй орших “С” бүс дэх газрын тос, байгалийн хийн томоохон нөөцийн дээр байрладаг.¹⁰⁴³ Зүүн Газар дундын тэнгис дэх Левант сав газар нь дэлхийн байгалийн хийн хамгийн чухал эх үүсвэрүүдийн нэг юм.¹⁰⁴⁴

Гэвч Палестинчуудын эрчим хүчний хэрэгцээгээ хангах, төсөв болон экспортын орлогыг бүрдүүлэх, 99.1 тэрбум ам.доллараар үнэлэгдэх 1.525 тэрбум баррель газрын тос, энэ нөөцийг олборлохыг Израйл улс хоригложээ.¹⁰⁴⁵ НҮБХХБХ-ын тооцоолсноор 2000 онд Газын эрэгт байгалийн хийн нөөцийг ашиглах хоёр өрөмдлөгийн цооног ажиллаж эхэлснээс хойш Палестины эдийн засаг (уламжлалт тооцоогоор) 2.57 тэрбум ам.долларын хохирол амссан байна.¹⁰⁴⁶

ЧУЛУУН ТЭЭРМИЙН ХЯЗГААРЛАЛТ

Чулуу олборлолт нь Палестины хамгийн том экспортын салбар боловч Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт Израйл хараа хяналт тогтоосноор Палестинчуудыг уг нөөцийг ашиглахыг хориглосон. Нэмж хэлэхэд, Израйл улс Палестины шинэ бутлууруудад зөвшөөрөл олгохоос татгалзаж, одоо байгаа лицензүүдийг шинэчлэн олгохоос татгалзсан.¹⁰⁴⁷ Үүний зэрэгцээ, Израйл нь эзлэсэн улсын хуулийг зөрчин Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт өөрсдөө олборлох үйл ажиллагаа явуулж байна. 2009 онд Израйлын эрхийг хамгаалах байгууллага Йеш Дин Израйлын Дээд Шүүхэд хүсэлт гаргаж, Израйлын Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх бутлуурын бүх үйл ажиллагааг зогсоохыг шаарджээ. Тус бүлэг тээрмийн олборлолтын бүтээгдэхүүний дөрөвний гурвыг

1040 B'Tselem, "Water in Gaza: Scarce, polluted and mostly unfit for use", 17 August 2020, btselem.org/gaza_strip/20200818_gaza_water_scarce_polluted_mostly_unfit_for_use

1041 Amnesty International, "The Occupation of Water" (previously cited).

1042 UN High Commissioner for Human Rights, The allocation of water resources in the Occupied Palestinian Territory, including in East Jerusalem (previously cited).

1043 UNCTAD, The Economic Costs of the Israeli Occupation for the Palestinian People: The Unrealized Oil and Natural Gas Potential (previously cited).

1044 US Department of the Interior, Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean, March 2010, pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/F510-3014.pdf, p. 1.

1045 UNCTAD, The Economic Costs of the Israeli Occupation for the Palestinian People: The Unrealized Oil and Natural Gas Potential (previously cited), p. 25.

1046 UNCTAD, The Economic Costs of the Israeli Occupation for the Palestinian People: The Unrealized Oil and Natural Gas Potential (previously cited), p. 26.

1047 Environmental Justice Atlas, Israeli Stone Quarrying in the Occupied Palestinian Territory", ejatlas.org/print/israeli-stone-quarrying-in-the-occupied-palestinian-territory (accessed on 29 August 2021).

Израиль руу шилжүүлсэн нь олон улсын эрх зүйг илт зөрчиж байна хэмээн үзсэн.¹⁰⁴⁸ 2012 онд шүүх дээрх өргөдлийг хэрэгсэхгүй болгож, Израйлын компаниудын үйл ажиллагааг “хууль ёсны” хэмээн үзсэн.¹⁰⁴⁹ Үндэстэн дамнасан корпорацууд мөн Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт олборлох үйл ажиллагаанд оролцож, Израйлын суурингуудыг оршин тогтох, санхүүжлэхэд хувь нэмрээ оруулж, Палестинчуудын эсрэг Израйлын ялгаварлан гадуурхах бодлогын үр шимийг хүртэж байна.¹⁰⁵⁰

СӨНӨСӨН ТЭНГИСИЙН ЭРДСИЙН ХЯНАЛТ

Сөнөсөн тэнгисийн баруун эргийн хойд сав газар нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт оршдог ч гэсэн Израйл энэ бүс нутгийг бүрэн хяналтдаа байлгаж, 1967 оноос хойш орлого олсоор байна. Эзэлснээс хойш 10 жилийн дотор Йорданы хөндий болон Сөнөсөн тэнгисийн бүсэд Израйл улс 19 суурин байгуулах санаачилга гаргажээ.¹⁰⁵¹

Одоогийн байдлаар 37 суурин байгаа бөгөөд газар нутгийн 86 гаруй хувийг бодитоор харьяалалдаа байлгаж байна.¹⁰⁵² Сөнөсөн тэнгисийн бүсэд орших Израйлын зургаан суурин нь Палестины үржил шимт газар нутгийг дангаар ашиглаж, газар тариалан, аялал жуулчлалын зориулалтаар болоод ашигт малтмал олборлон ашигладаг.¹⁰⁵³ Йордан нь Сөнөсөн тэнгисийн зүүн хэсгийг хянадаг. Израйл, Йордан хоёр голдуу кали, бром зэрэг ашигт малтмал олборлож байгаа бөгөөд эдгээр бүтээгдэхүүнийг борлуулснаар жилд 4.2 тэрбум ам.долларын орлого олдог.¹⁰⁵⁴ Израйл улс Сөнөсөн тэнгисийн ашигт малтмал Палестинчууд ашиглахыг Израйлзөвшөөрдөггүй.¹⁰⁵⁵ Хэрэв тэд ашигт малтмалаа ашигласан бол эдийн засагтаа ойролцоогоор 920 сая ам.доллар буюу ДНБ-ний бараг 9 хувийг бүрдүүлэх боломжтой байсан хэмээн 2013 онд Дэлхийн банк тооцоолжээ.¹⁰⁵⁶

ПАЛЕСТИНЫ СОЁЛЫН ӨВ БОЛОН ХӨРӨНГИЙН МӨЛЖЛӨГ

Израйл улс Еврейн суурин барих зориулалтаар илүү их газрыг хяналтандаа авах, Палестинчууд газар нутгаа ашиглах, нэвтрэхийг хориглохын зэрэгцээ Палестинчуудын байгалийн баялгийг ашиглах зорилгоор археологийн малтлагыг ашиглаж байна.¹⁰⁵⁷

1048 Yesh Din, Petition to halt all Israeli quarry and mining activities in the West Bank, 9 March 2009, yesh-din.org/en/petition-to-halt-allisraeli-quarry-and-mining-activities-in-the-west-bank-hcj-216409-yesh-din-volunteers-for-human-rights-v-the-commander-of-the-idf-forces-in-the-west-bank; Hague Regulations, Article 55.

1049 Yesh Din, Petition to halt all Israeli quarry and mining activities in the West Bank (previously cited).

1050 Yesh Din, Petition to halt all Israeli quarry and mining activities in the West Bank (previously cited); Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen (SOMO) and Al-Haq, Violations Set in Stone, February 2020, somo.nl/wp-content/uploads/2020/02/ViolationsSetInStone-EN.pdf

1051 Aseil Abu-Baker and Marya Farah, “Established Practice: Palestinian Exclusion at the Dead Sea”, 1 February 2020, *Journal of Palestine Studies*, Volume 49, Issue 2, pp. 48–64.

1052 UN Human Rights Council, Report of the Independent International Fact-Finding Mission to Investigate the Implications of the Israeli Settlements on the Civil, Political, Economic, Social and Cultural Rights of the Palestinian People throughout the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem (previously cited), para. 36.

1053 Aseil Abu-Baker and Marya Farah, “Established Practice: Palestinian Exclusion at the Dead Sea” (previously cited), pp. 48–64.

1054 World Bank, Area C and the Future of the Palestinian Economy, 2 October 2013, documents1.worldbank.org/curated/en/137111468329419171/pdf/AUS29220REPLACOEVISION0January02014.pdf, p. 11.

1055 World Bank, Area C and the Future of the Palestinian Economy (previously cited),

1056 World Bank, “Access to Area C Key to Economic Recovery”, 3 December 2013, worldbank.org/en/news/feature/2013/12/03/Palestinian-Access-Area-C-Economics-Recovery-Growth

1057 Emek Shaveh, “Appropriating the past: Israel’s archaeological practices in the West Bank”, 26 December 2017, emekshaveh.org/en/appropriating-the-past-israels-archaeological-practices-in-the-west-bank; David Keane and Valentina Azarova, “UNESCO, Palestine and archaeology in conflict”, 2013, *Denver Journal of International Law and Policy*, Volume 41.

ИзраильЭзлэн авсан цагаас хойш Баруун эрэг дэх аялал жуулчлал, археологийн дурсгалт газруудыг Израйль улс хараа хяналтдаа бүрэн байлгаж, ашигласаар ирсэн. Израйлын эрх баригчид 1967-2007 оны хооронд тухайн нутаг дэвсгэрт 980 археологийн малтлага хийснээс 349-г нь Зүүн Иерусалимд хийжээ.¹⁰⁵⁸ Еврейн суурьшигчид, Израйлын бусад иргэд болон Израйлын цэргийнхэн Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрээс олдсон археологийн олдворуудыг хууль бусаар шилжүүлж, олон улсын эрх зүйн баримт бичиг, соёлын үнэт зүйлийн тухай хэлэлцээрийг зөрчин Израйль болон гадаадын үзэсгэлэнд Еврейн, Израйлынх хэмээн дэлгэн харуулжээ.¹⁰⁵⁹ Израйль археологийн дурсгалт газруудыг эрчимтэй устгаж, булаан авч байгаа нь Палестинчуудын соёлын өв, хөрөнгийн эрхийг ноцтой зөрчиж байна.¹⁰⁶⁰ Цаашлаад эзлэгдсэн Баруун эрэг дэх археологийн дурсгалт газруудыг гол төлөв аялал жуулчлалын чиглэлээр хөгжүүлж байгаа нь ойр орчмын суурин газруудад амьдарч буй Палестинчуудын хүний эрхийг зөрчиж байна. Сүүлийн жилүүдэд Израйлын эрх баригчид суурин газруудтай холбоотой аялал жуулчлалын салбарт санхүүгийн дэмжлэгээ нэмэгдүүлсэн.¹⁰⁶¹

АРХЕОЛОГИЙН ДУРСГАЛТ ГАЗРЫГ ЗҮЙ БУСААР АШИГЛАЖ БАЙГАА НЬ: ШИЛО СУУРИН

Израйлын оршин суугчид археологийн малтлага нэрийн дор хэд хэдэн Еврей сууринг байгуулжээ. Жишээ нь, 1979 онд Еврей суурьшигчид археологийн малтлага хийнэ гэсэн шалтгаанаар Баруун эрэгт орших Наблусын ойролцоо одоогийн Шило сууринг бий болгожээ.¹⁰⁶² Хожим нь уг сууринг засгийн газраас албан ёсоор хүлээ зөвшөөрсөн бөгөөд 1992 онд хотын хил хязгаарыг өргөтгөхдөө эртний туурь, археологийн дурсгал бүхий Палестин эзэмшигчийн тариалангийн талбайг хамруулжээ.¹⁰⁶³ 1990-ээд оны сүүл үеэс хойш суурьшсан иргэд ойр орчмын толгод дээр 10 гаруй шинэ суурин байгуулж, Палестинчуудын эзэмшиж байсан газрыг хураан авах замаар үргэлжлүүлэн өргөжүүлсээр байна.¹⁰⁶⁴ Шило сууринд гэхэд 3000 Еврейн Израйлын оршин суугчид амьдарч байна. Израйлын засгийн газар болон суурьшлын байгууллагууд Шило дахь археологийн дурсгалт газрыг Баруун эрэг дэх жуулчдыг татах хамгийн чухал газруудын

1058 Diakonia International Humanitarian Law Resource Centre (Diakonia), *Occupation Remains: A Legal Analysis of the Israeli Archaeology Policies in the West Bank: An International Law Perspective*, December 2015, api.diakoniasite.cdn.triggerfish.cloud/uploads/sites/2/2021/06/israeli-archeology-policies-ihl-occupation-report.pdf

1059 Diakonia, *Occupation Remains* (previously cited); Ahmed Rjoob, "The impact of the Israeli occupation on the conservation of cultural heritage sites in the occupied Palestinian territories: The case of 'salvage excavations'", 2009, *Conservation and management of archaeological sites*, Volume 11, Issues 3-4, palestine-neuchatel.ch/wp-content/uploads/2020/12/article_02_Rjoob.pdf

1060 Israel has irreversibly destroyed or damaged numerous Palestinian archaeological sites since 1967. For example, Israel destroyed the Mughrabi (Moroccan) Quarter in the Old City of Jerusalem, transferred archaeological finds from the Palestine Archaeological Museum in East Jerusalem to the Israel Museum in West Jerusalem, and enforced the siege of the Church of the Nativity in Bethlehem in 2004, destroying parts of the Church. See Ahmed Rjoob, "The impact of the Israeli occupation on the conservation of cultural heritage sites in the Occupied Palestinian Territories" (previously cited). The right of everyone to take part in cultural life is protected by ICESCR, Article 15.

1061 Amnesty International, *Destination: Occupation* (previously cited).

1062 The archaeological pretext is narrated in a history of Shilo published on the settlement's website: Shilo Forum, "On the road to Shilo", undated.shilo.org.il/traveller.htm; Emek Shaveh gives an assessment of the heritage of the site, Tel Shiloh (Khirbet Seilun) Archaeological Settlement in the Political Struggle over Samaria, November 2014, emekshaveh.org/en/wp-content/uploads/2013/07/13-Tel-Shiloh-Eng-03.pdf

1063 Yesh Din, "Petition to prevent the transfer of management of the archaeological site Tel Shiloh to the right-wing 'Mishkan Shiloh Association'", 8 October 2016, yesh-din.org/en/petition-prevent-transfer-management-archaeological-site-tel-shiloh-right-wing-mishkanshiloh-association

1064 Yesh Din, "Settlement Blocs that Sever the West Bank – the Shilo Valley as a case study", 4 October 2016, yesh-din.org/wp-content/uploads/2016/11/Shilo-valley-brief-Yesh-Din-October-2016_website-version.pdf

нэг хэмээн тодорхойлсон.¹⁰⁶⁵

Хөрш зэргэлдээ Карют, Жалуд хэмээх газар тариалангийн тосгоны Палестинчууд суурингийн ойролцоо байрлах хувийн эзэмшлийн газар руугаа нэвтрэхийн тулд Израйлын цэргийнхнээс тусгай зөвшөөрөл авах ёстой болдог. Нийтдээ Жалуд ойролцоогоор 35,000 дунам (3,500 га), Карют 20,000 гаруй дунам (2,000 га) газар алдсан байна.¹⁰⁶⁶ Эдгээр археологийн дурсгалт газрын хилийн дотор орсон тариалангийн талбай, төгөл багтана.¹⁰⁶⁷ Палестинчуудын хувьд эдгээр хязгаарлалт, газар нутгаа алдсаны үр дагавар маш хүндээр туссан.

Палестины оршин суугчид Израйлын төрөл бүрийн бодлого, тухайлбал археологийн дурсгалт газартай ойрхон дайрч өнгөрдөг Карютаас Баруун эргийн өмнөд эрэг рүү чиглэсэн гол замыг ашиглахын хориглосон шийдвэр, төрийн дэмжлэгээр суурьшсан иргэдийн халдлага зэргийг тэвчих шаардлагатай болдог.¹⁰⁶⁸ Карют хотын оршин суугч Башар Муаммар 2018 онд Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ,

*Хүмүүс тусгаарлалтын улмаас тосгоныг орхиж байна. Олон хүмүүс газар, байшингаа зарж, Рамалла руу нүүсэн. Энэ тосгон нь төв замын хажууд байхаа больсон тул шалтгаан байхгүй л бол хэн ч энд ирэхгүй. Сүүлийн үед олон тооны дэлгүүрийн үйл ажиллагаа хэвийн явагдахаа больсон тул хаасан.*¹⁰⁶⁹

Израйлын Карют, Жалудын оршин суугчдад тавьсан хязгаарлалтаас эрс ялгаатай нь Израйлын засгийн газар археологийн дурсгалт газрыг жуулчдын сонирхлыг татахуйц томоохон газар болгохоор зорьж буй Еврей оршин суугчдын төлөвлөгөөг дэмжсэн. 2010 онд Израйлын эрх баригчид археологийн дурсгалт газрын удирдлагыг иргэдийн удирддаг хувийн байгууллагад шилжүүлсэн¹⁰⁷⁰ бөгөөд 2013 онд шинэ музей, танхим нээгджээ.¹⁰⁷¹ 2014 онд суурьшигчид жуулчны байгууламжийг өргөтгөх төлөвлөгөөгөө танилцуулсан бөгөөд үүнд өдөрт 5000 хүн хүлээн авах хүчин чадалтай жуулчны бааз, хурлын төв шинээр бий болгохоор тусгасан байна.¹⁰⁷² Ойролцоо орших Израйлын суурингийн оршин суугчид Airbnb, Booking.com зэрэг цахим аялал жуулчлалын вэбсайтууд дээр байшингаа сурталчлах замаар аялал жуулчлалын өсөлтөөс ашиг олохыг эрмэлзэж байна.¹⁰⁷³

1065 State of Israel, PMO, תימואל תשרום תייתשת תמצעה – “תשרום תינת” [Empowerment of National Heritage Infrastructures - “Heritage Plan”], 21 February 2010, Government Resolution 1412, gov.il/he/departments/policies/2010_des1412 (in Hebrew).

1066 OCHA and others, Settlement expansion, displacement and fragmentation in the southern Nablus Governorate, April 2015, globalprotectioncluster.org/_assets/files/field_protection_clusters/Occupied_Palestinian/files/Fact%20sheet%20-%20Settlement%20expansion%20in%20southern%20Nablus%20governorate.pdf

1067 Amnesty International, interview in person with Abu Imad, one of the owners of the land, 10 June 2018, Qaryut.

1068 Amnesty International, Destination: Occupation (previously cited).

1069 Amnesty International, interview in person with Bashar Muammar, 10 November 2018, Qaryut.

1070 Emek Shaveh, “Two High Court Petitions in case of Tel Shiloh against settlers’ management of archaeological site and construction of a tourism complex”, 11 October 2015, alt-arch.org/en/two-high-court-petitions-tel-shiloh-against-settlers-management-october-2015-eng

1071 The new museum, as well as the film shown in the auditorium, highlight the belief that several important Biblical episodes took place at the location. By contrast, Amnesty International researchers noted, when visiting on 7 June 2018, that the museum and the film downplay or ignore the most significant ruins at the site: two mosques and a Byzantine church. The presence — for centuries — of Arabs on the land is ignored. Indeed, the site’s managers present Tel Shiloh as an integral part of Israel and there is an Israeli flag flying at its entrance.

1072 The plan has been contested by the Israeli organization Emek Shaveh, which filed a petition with the High Court; a decision was pending as of the end of August 2021. See, for example, Emek Shaveh, Tel Shiloh (Khirbet Seilun): Archaeological Settlement in the Political Struggle over Samaria (previously cited).

1073 Amnesty International, Destination: Occupation (previously cited).

Эзлэгдсэн Баруун эрэг дэх Карюот тосгоноос харагдах Израйлын Шило суурин, 2015 оны 6 дугаар сарын 6 © Актив Стиллс

5.5.3 ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ТЭГШ БУС БАЙДАЛ

Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр даяар хэдэн сая Палестины иргэд хог цэвэрлэх, эрчим хүч, нийтийн тээвэр, ус, ариун цэврийн дэд бүтэц гэх мэт зайлшгүй шаардлагатай үйлчилгээ байхгүй хөгжил буурай, шигүү суурьшсан бүс нутагт амьдардаг бөгөөд эрүүл мэндийн үйлчилгээ авахдаа төрөл бүрийн зүй бус хязгаарлалттай тулгардаг.

Негев/Накаб, Зүүн Иерусалим, Баруун эрэг дэх “С” бүс зэрэг Израйлын бүрэн хяналтад байгаа бүс нутагт нийгмийн наад захын үйлчилгээ үзүүлэхгүй байгаа нь Еврейн суурьшлыг өргөжүүлэх зорилгоор Палестинчуудыг гэр орноо орхин явах тэвчихийн аргагүй нөхцөл бүрдүүлэх, эсхүл Палестинчууд зөвшөөрөлгүй барилга барихаас өөр аргагүйд хүргэдэг ялгаварлан гадуурхсан хот төлөвлөлт, бүсчлэлийн бодлоготой салшгүй холбоотой. Нэмж дурдахад, Израйлын Баруун эрэг болон Газын зурвасыг бүхэлд нь гадуурхах, ялган тусгаарлах, зорчих хөдөлгөөний хатуу хязгаарлалтын бодлого нь Палестинчуудад эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ, тэр дундаа амь нас эрсдэх нөхцөлд эмчилгээ авах, боловсрол эзэмшихэд бэрхшээл учруулж байна. Олон улсын эрх зүйн дагуу Израйл улс өөрийн иргэд төдийгүй цэргийн хяналтад байгаа Палестинчуудад нийгмийн үйлчилгээг тэгш үзүүлэх үүрэг хүлээдэг. Палестинчууд үзүүлэх нэн шаардлагатай нийгмийн үйлчилгээ нь Израйлын Еврей иргэдэд үзүүлдэг үйлчилгээнээс ерөнхийдөө доогуур байдаг. Эдгээр бодлого нь Палестинчуудын нийгэм-эдийн засгийн эрхэнд ноцтой нөлөөлж, хувь хүний нөөц бололцоогоо бүрэн хөгжүүлэхэд саад болж байна.

ОЛОН АРВАН ЖИЛ ҮЛ ОЙШООСОН НЬ: ЗҮҮН ИЕРУСАЛЕМ ДАХЬ АНХАН ШАТНЫ ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ХҮРЭЛЦЭЭГҮЙ БАЙДАЛ

Дээр дурдсанчлан, Иерусалимын Палестин оршин суугчид хотын хүн амын 38 хувийг бүрдүүлдэг хэдий ч тэдэнд Иерусалим хотын төсвийн 10-аас бага хувийг зарцуулж байна. Харин Израйлын Еврей оршин суугчдад (ихэнх нь Баруун Иерусалимд амьдардаг) 90 гаруй хувь нь ноогддог.¹⁰⁷⁴ Палестинчууд хотын хүн ам шигүү

1074 Nathan Thrall, “Rage in Jerusalem”, 4 December 2014, London Review of Books, Volume 36, Issue 23, lrb.co.uk/the-paper/v36/n23/ nathan-thrall/rage-in-jerusalem

суурьшсан дүүрэгт амьдардаг бөгөөд тэдэнд үзүүлэх нийгмийн нэн чухал үйлчилгээ нь хангалтгүй, Израйлын бусад хэсгийн оршин суугчид, иргэдэд үзүүлэх үйлчилгээ, тэр дундаа боловсрол, эрүүл мэндийн үйлчилгээнээс доогуур байна. Сүүлийн үед зарим нэг ахиц гарч байгаа хэдий ч тэдний хороолол нь хотын бусад хэсгүүдтэй нийтийн тээврээр холбогдоогүй. Цаашид хот тэлэлтийг зогсоох зорилгоор замын сүлжээг ийнхүү зориудаар төлөвлөжээ. Замууд нь нарийхан, нүхээр дүүрсэн бөгөөд хүн ам шигүү суурьшсан, тээврийн хөдөлгөөн ихтэй хотод тохиромжгүй юм. Мөн хаалт болон явган хүний замгүй учир аюултай.¹⁰⁷⁵

Зүүн Иерусалимын оршин суугчид өдөр тутмын амьдралынхаа бараг бүх харилцаанд үйлчилгээний ялгаварлан гадуурхалттай тулгардаг. Жишээлбэл, Зүүн Иерусалимд ядуурлын түвшин өндөр байгаа хэдий ч Израйлын Иргэний Эрхийн Нийгэмлэгийн мэдээлснээр халамжийн үйлчилгээний хүртээмж туйлын хязгаарлагдмал бөгөөд ердөө 6 байгууллагаар дамжуулан 335,000 гаруй хүнд тусламж үйлчилгээ үзүүлдэг. Харин Иерусалимын 570,000 орчим Еврейн Израйлын оршин суугчид ийм төрлийн үйлчилгээг 19 байгууллагаас авах боломжтой байдаг нь Зүүн Иерусалим дахь халамжийн байгууллагууд Баруун Иерусалим дахь газруудаас дунджаар хоёр дахин их үйлчлүүлэгчтэй ажилладаг гэсэн үг юм.¹⁰⁷⁶

2019 онд Израйлын улсын зардлын асуудал эрхэлсэн хянан шалгагчийн тайландаа Иерусалим хотын захиргаа болон Израйлын засгийн газрыг Зүүн Иерусалим дахь Палестинчуудыг ялгаварлан гадуурхаж байгааг шүүмжилжээ. Зүүн Иерусалимын оршин суугчдад үзүүлж буй үйлчилгээ нь “улс орны бусад иргэдэд үзүүлж буй үйлчилгээнээс хамаагүй доогуур» байгааг Дотоод Хэргийн Яамны Хүн Ам, Цагаачлалын Газар мөн онцолжээ. Бусад санаа зовоосон асуудлуудын дунд Зүүн Иерусалимын ядуурлын түвшин харьцангуй өндөр, Зүүн болон Баруун Иерусалимын хооронд хог ачихад хүртэл ялгавартай хандаж байгааг тэмдэглэв. Тухайлбал, хотын нийт хүн амын 38 хувь нь Зүүн Иерусалимд амьдардаг хэдий ч хотын захиргаа зүүн Иерусалимчуудын хогийн савны 7 хувь, хог хаях замын ердөө 6 хувийг хамран үйлчилдэг.¹⁰⁷⁷

Үйлчилгээний тэгш бус байдлын өөр нэг жишээг дурдахад, Зүүн Иерусалимд ердөө шуудангийн 8 салбар байдаг бол Баруун Иерусалимд шуудангийн 33 салбар ажиллаж байгаа нь хоёр хотын хүн амын тоотой харьцуулахад ихээхэн зөрүүтэй байна.¹⁰⁷⁸ Үүний нэгэн адил Палестины дүүргүүдэд нийтийн цэцэрлэгт хүрээлэн, тоглоомын талбай хомс байна. Бимкомын мэдээлснээр Баруун Иерусалимд «хэдэн зуун тоглоомын талбай» байгаа ч, 2019 оны байдлаар эрх баригчид Зүүн Иерусалимд ердөө 20 тоглоомын талбай барьсан нь чамлалттай тоо бөгөөд талбайг арчилж тордохгүй хаядгаас болж хурдан мууддаг.¹⁰⁷⁹

Зүүн Иерусалимын Палестины хүн амын гуравны нэгээс илүү хувийг эзэлдэг ханаар тусгаарлагдсан хэсэгт оршин суудаг Зүүн Иерусалимын Палестины оршин суугчдын

1075 UN Habitat, Right to Develop: Planning Palestinian communities in East Jerusalem, 2015, reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Right%20To%20Develop.pdf

1076 ACRI, East Jerusalem: Facts and Figures 2021, May 2021, english.acri.org.il/post/___283pdf

1077 Haaretz, “Garbage and poverty: Watchdog blasts Israel’s services to Arab East Jerusalem”, 2 June 2019, [haaretz.com/israel-news/.premium-ge-and-poverty-watchdog-blasts-israel-s-services-to-arab-east-jerusalem-1.7315449](https://www.haaretz.com/israel-news/.premium-ge-and-poverty-watchdog-blasts-israel-s-services-to-arab-east-jerusalem-1.7315449)

1078 ACRI, East Jerusalem: Facts and Figures 2021 (previously cited)

1079 Bimkom, “Playgrounds alongside community gardens in the Palestinian neighbourhoods of East Jerusalem”, 25 November 2019, bimkom.org/eng/playgrounds-alongside-community-gardens-in-the-palestinian-neighborhoods-of-east-jerusalem/

хувьд байдал бүр хүнд байна.¹⁰⁸⁰ Израйлын эрх баригчид төсвийн хуваарилалт, хотын үйлчилгээнд тэднийг үл тоомсорлож, ялгаварлан гадуурхаж, зардлаа Иерусалим дахь Еврей Израйлын хорооллууд руу чиглүүлдэг.¹⁰⁸¹

2018 оны 5 дугаар сард Израйлын засгийн газар «Зүүн Иерусалимын нийгэм, эдийн засгийн зөрүүг багасгах, эдийн засгийн хөгжлийн тухай» Засгийн газрын 3790 тоот тогтоолыг баталж, Зүүн Иерусалимын боловсролыг сайжруулах, ажлын байр бий болгох, нийтийн эзэмшлийн талбайг сайжруулахад 2 тэрбум шинэ шекел (645 сая доллар) хуваарилсан. Уг төлөвлөгөө нь зайлшгүй шаардлагатай анхан шатны үйлчилгээг сайжруулах боломжтой хэдий ч хуваарилсан төсөв нь олон жил зориуд үл ойшоосны улмаас үүссэн Зүүн ба Баруун Иерусалимын хоорондох нийгэм, эдийн засгийн зөрүүг арилгах боломжгүй юм. Хамгийн гол нь ялгаварлан гадуурхсан хот төлөвлөлт төлөвлөлт, барилгажилтын бодлогыг өөрчилж чадаагүй бөгөөд алагчилсан үйлчилгээний үндсэн шалтгааныг харгалзаж үзээгүй байна. Төлөвлөгөөний цаад жинхэнэ сэдэл нь Зүүн Иерусалимын хяналтыг цаашид бэхжүүлэхэд чиглэж байгааг шинжээчид тэмдэглээд “Нетаньяхугийн засгийн газар Зүүн Иерусалимыг үл тоомсорлосон нь Палестинчуудыг орхин явахад хүргэсэнгүй”¹⁰⁸² гэж дүгнэжээ (Засгийн газрын энэхүү тогтоолын дагуу олгосон боловсролын санхүүжилтийн талаарх дэлгэрэнгүй мэдээллийг доороос үзнэ үү).

УНДНЫ УС БОЛОН ЦЭВЭРЛЭХ БАЙГУУЛАМЖИЙН ШААРДЛАГАД НИЙЦЭХГҮЙ ҮЙЛЧИЛГЭЭ

Израйлын Газын зурвасын бүслэлт болон бусад ялгаварлан гадуурхах бодлого нь ундны ус, ариун цэврийн байгууламжийн хямрал, ундны усны огцом хомсдол үүсгэж, ус цэвэршүүлэх болон усны бохирдлыг цэвэрлэх чадварыг бууруулсан. Цахилгаан эрчим хүчний байнгын тасалдал, бохир ус, хаягдал ус, хатуу хаягдлыг цэвэрлэх тоног төхөөрөмж, нөөцийн хомсдол нь Газын хүн амыг эрүүл мэндийн салбар уналтад орж байгаа нөхцөлд усаар дамжих өвчин болон бусад эрүүл мэндийн асуудалд өртөх эрсдлийг нэмэгдүүлж байна.¹⁰⁸³

Эдгээр янз бүрийн хүчин зүйлийн улмаас Газын шугамын ус хүмүүсийн хэрэглээнд тохиромжгүй болж Палестинчууд үүнийг уух, хоол ундны зориулалтаар хэрэглэх боломжгүй болжээ. НҮБ-ын Хүмүүнлэгийн Хэргийг Зохицуулах Газрын мэдээлснээр Газын ядуу айл өрхүүдийн 90 хувь нь ус давсгүйжүүлэх эсхүл цэвэршүүлэх үйлдвэрээс ус худалдаж авах шаардлагатай болсон нь цоргоноос авах уснаас 10-30 дахин их үнэтэй байна. Ундны усыг голдуу усны цистернээр тээвэрлэдэг.¹⁰⁸⁴

Израйлын зүгээс 14 жил гаруйн турш Газын зурвас руу нэвтрэх засвар, шинэчлэлд

1080 See, for example, ACRI, East Jerusalem: Facts and Figures 2021 (previously cited); Al-Haq, East Jerusalem: Exploiting Instability to Deepen the Occupation, 2015, alhaq.org/cached_uploads/download/alhaq_files/publications/Special.Focus.on.jerusalem.pdf; Al-Haq, Annexing a City: Israel's Illegal Measures to Annex Jerusalem Since 1948, 2020, alhaq.org/cached_uploads/download/2020/05/11/annexing-a-city-web-version-1589183490.pdf

1081 Ir Amim, Jerusalem Municipality Budget Analysis for 2013: Share of Investment in East Jerusalem, December 2014, ir-amim.org.il/en/policy_papers/jerusalem-municipality-budget-analysis-2013-share-investment-east-jerusalem

1082 International Crisis Group, Reversing Israel's Deepening Annexation of Occupied East Jerusalem, 12 June 2019, crisisgroup.org/middle-east-north-africa/eastern-mediterranean/israelpalestine/202-reversing-israels-deepening-annexation-occupied-east-jerusalem

1083 Al-Haq and others, Joint Parallel Report to the United Nations Committee on the Elimination of Racial Discrimination on Israel's Seventeenth to Nineteenth Periodic Reports (previously cited), para. 83.

1084 OCHA, "Increased electricity supply improves access to water and sanitation in Gaza", 6 September 2020, ochaopt.org/content/increased-electricity-supply-improves-access-water-and-sanitation-gaza

шаардлагатай материал, тоног төхөөрөмжид хатуу хязгаарлалт тавьснаар байдал улам хүндэрч 2021 онд Газын ус, ариун цэврийн байгууламжийн дэд бүтэц хямралын дээд цэгт хүрчээ. Израйлын. Үүний үр дүнд Газын усны хуучин хоолойн дэд бүтэц муудаж, хоолойнууд цоорсоны улмаас Газачууд дотоодын хэрэглээний усны дунджаар 40 хувийг алддаг.¹⁰⁸⁵

2014 онд Израйлын Газын зурваст хийсэн 50 хоногийн цэргийн ажиллагааны үеэр¹⁰⁸⁶ Израйлын цэргийн хүчин ус, ариун цэврийн байгууламжийн үндсэн дэд бүтцийг сүйрүүлжээ.¹⁰⁸⁷ Израйл 2021 оны 5 дугаар сарын 10-21-нд Газын зурваст явуулсан Израйлын цэргийн ажиллагааны үеэр дэд бүтцийн байгууламжийг бай болгожээ. НҮБ-ын Хүмүүнлэгийн Хэргийг Зохицуулах Газрын мэдээлснээр, Израйлын 93 удаагийн цохилтын үеэр ус, ариун цэврийн байгууламж, эрүүл ахуйн дэд бүтцэд ноцтой хохирол учирсан бөгөөд бохир усны сүлжээ, дамжуулах хоолой, худаг, бохир ус шахах станц, үйлчилгээний машинууд эвдэрсэн. Эрчим хүчний хангамжгүйгээс үүдэн 400 гаруй мянган хүн амыг ундны усаар хангадаг давсгүйжүүлэх гурван үндсэн станц, цэвэрлэх байгууламжийн үйл ажиллагаа зогсож, өдөр бүр 100,000 гаруй шоо метр цэвэршүүлээгүй буюу хагас цэвэршүүлсэн бохир ус далайд цутгагдаж байна.¹⁰⁸⁸ Цаашлаад түлшний импортын хязгаарлалт, цахилгаан эрчим сүлжээний гэмтэл нь Газын зурваст цахилгаан эрчим хүчний хүртээмж өдөр бүр дунджаар 4-6 цаг хүртэл буурснаар цэвэр усаар хангах, бохир ус цэвэрлэх үйлчилгээг улам бүр хязгаарлаж байна.¹⁰⁸⁹ Ойролцоогоор 800,000 хүн ус дамжуулах шугам хоолойн үйлчилгээг байнга хүртэж чадахгүй байна.¹⁰⁹⁰

Зүүн Иерусалим дахь Палестинчууд мөн ус, ариун цэврийн байгууламжийн дэд бүтцийн дорой байдлаас үүдэн хүн нөхцөлд аж төрж байна.¹⁰⁹¹ Тэдгээрийн зарим нь Израйлын үндэсний усан сүлжээнд, нөгөө хэсэг нь өөр өөр усны тогтолцоонд холбогдсон бөгөөд харин хуучин байшингууд нь усны сүлжээ, бохир усны дэд бүтцэд холбогдоогүй байна.¹⁰⁹² 2018 оны байдлаар Зүүн Иерусалим дахь Палестин өрхүүдийн дөнгөж 44 хувь нь ундны болон ахуйн усны сүлжээнд албан ёсоор холбогдсон ба хананы цаадах нутгийн оршин суугчид хамгийн их өртсөн байна.¹⁰⁹³ Цаашлаад 2021 оны 4 дүгээр сард Хагихон усны компаний хийсэн үнэлгээгээр бохирын цооног ашиглахыг арилгахын тулд Зүүн Иерусалимд 24 км орчим бохир усны шугам татах шаардлагатай гэсэн тооцоо

1085 B'Tselem, "Water in Gaza: Scarce, polluted and mostly unfit for use", 17 August 2020, btselem.org/gaza_strip/20200818_gaza_water_scarce_polluted_mostly_unfit_for_use

1086 Amnesty International, Families Under the Rubble: Israeli Attacks on Inhabited Homes (previously cited).

1087 OCHA, Gaza Water Disaster: Damages to Water Infrastructure, 15 August 2014, un.org/unispal/document/auto-insert-206040

1088 OCHA, "Escalation in the Gaza Strip, the West Bank and Israel: Flash Update #11 covering 12:00 20 May – 12:00 21 May", 21 May 2021, ochaopt.org/content/escalation-gaza-strip-west-bank-and-israel-flash-update-11-covering-1200-20-may-1200-21-may

1089 OCHA, The United Nations and NGOs launch a humanitarian plan to support Palestinians affected by the recent escalation (previously cited).

1090 OCHA, "Escalation in the Gaza Strip, the West Bank and Israel: Flash Update #11 covering 12:00 20 May – 12:00 21 May" (previously cited).

1091 State Comptroller and Ombudsman of Israel, 2, מילשורי חרומב תויברעה תונכשב האורבתו וויקיני June 2019, mevaker.gov.il/sites/DigitalLibrary/Pages/Reports/2735-10.aspx; Haaretz, "Garbage and Poverty: Watchdog Blasts Israel's Services to Arab East Jerusalem", 2 June 2019, haaretz.com/israel-news/.premium-ge-and-poverty-watchdog-blasts-israel-s-services-to-arab-east-jerusalem-1.7315449

1092 UN High Commissioner for Human Rights, The allocation of water resources in the Occupied Palestinian Territory, including in East Jerusalem (previously cited).

1093 ACRI, "East Jerusalem: Facts and Figures 2019", May 2019, english.acri.org.il/_files/ugd/01368b_20dc66c3a088465286ce4c6d5a_87c56c.pdf

гарчээ.¹⁰⁹⁴ Израйлын Иргэний Эрхийн Нийгэмлэгийн мэдээлснээр, энэ нь эрх баригчид Палестины хорооллуудыг төлөвлөгөөнд хамруулаагшй, хүн амын өсөлтийг харгалзан дэд бүтцийг байгуулж чадаагүйн үр дүн юм.

Нэмж дурдахад, Зүүн Иерусалим болон Баруун эрэг орчмын бусад хэсэгт байрлах Израйлын суурин газрууд, түүний дотор суурингийн эргэн тойронд байрладаг үйлдвэрлэлийн тусгай бүсүүд нь цэвэр ус, гүний ус, агаар, хөрсийг бохирдуулж байна. Нэг жишээ дурдахад, Баруун эргийн хамгийн их бохирдолтойд тооцогддог Вади аль-Нар бүс нутагт Иерусалим болон Палестин суурингуудаас жил бүр 13 сая шоо метр бохир ус нийлүүлдэг. Израйл улс саяхан тус бүс нутагт бохир ус цэвэрлэх шүүлтүүр, цэвэршүүлэх байгууламж барьж эхэлсэн ч уг төсөл нь зөвхөн Израйлын оршин суугчдад бохир усыг цэвэршүүлж, усалгааны зориулалтаар цэвэршүүлсэн усаар хангах зорилготой байх магадлалтай.¹⁰⁹⁵

Дээр дурдсанчлан, Палестинчуудыг орон сууц болон бусад барилга байгууламж хууль бусаар барихад хүргэдэг ялгаварлан гадуурхсан төлөвлөлт, бүсчлэлийн бодлогын үр дүнд Негев/Накаб дахь хүлээн зөвшөөрөгдөөгүй 35 Бедуин тосгон болон Баруун эрэг дэх “С” бүсийн, эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн хамгийн эмзэг хүн амын дийлэнхийг бүрдүүлдэг Палестинчуудын дийлэнх олонхид Израйлын эрх баригчид хангалттай орон сууц, ус, ариун цэврийн байгууламж, эрүүл мэнд, боловсрол, нийтийн тээвэр, цахилгаан эрчим хүч зэрэг шаардлагатай үйлчилгээг үзүүлдэггүй.

Израйлын Иргэний Эрхийн Нийгэмлэгийн мэдээлснээр, 2016 онд Баруун эрэг дэх Палестины 180 орчим хөдөө тосгод (гол төлөв “С” бүсэд байрладаг) усны сүлжээнд холбогдсон ч усны хангамжгүй, нэмэлт 122 суурин байнгын хангамжгүй байжээ.¹⁰⁹⁶ Тэднийг мөн усны цистерн зэрэг одоо байгаа дэд бүтцээ засварлахыг хориглож, дээр дурдсанчлан өндөр үнээр ус тээвэрлэх, борооны ус цуглуулах зэрэгт найдахаас өөр аргагүй болдог (5.5.3 “Үйлчилгээний тэгш бус байдал” хэсгийг үзнэ үү). Эдгээр аргууд нь тэдний амьжиргааны хэрэгцээг хангахад хүрэлцдэггүй тул олон гэр бүл өдөр тутмын усны хэрэглээгээ хязгаарлаж, ариун цэврээ муу сахиснаар эрүүл мэндэд нь эрсдэл учирдаг.¹⁰⁹⁷

Үүний нэгэн адил эдгээр иргэдийн дийлэнх нь бохир усны зайлуулах шугамд холбогдоогүй, гадна болон дотор бие засах газар ашиглах боломжгүй байгаа нь 2021 оны 6 дүгээр сард хийсэн хүмүүнлэгийн үнэлгээгээр тодорхой болсон. Цаашлаад, одоо байгаа ариун цэврийн байгууламжууд “эрүүл ахуй хангалтгүй, хувийн нууцлал, нэр төрийг хамгаалж чадахгүй байгаа нь ДЭМБ-ын наад захын шаардлагад нийцэхгүй байна”.¹⁰⁹⁸ Харин “С” бүсэд байрлах Еврей суурингуудыг усаар тогтмол хангадаг бөгөөд бохир усны дэд бүтцэд холбосон байдаг. Йорданы хөндийн Аль-Хадидия дахь Палестинчуудын нөхцөл байдал дээрх ялгааг тодорхой харуулж байна.

1094 ACRI, “East Jerusalem: Facts and Figures 2019” (previously cited).

1095 UN High Commissioner for Human Rights, The Allocation of Water Resources in the Occupied Palestinian Territory, including in East Jerusalem (previously cited).

1096 OCHA, “Water tankering projects target the most vulnerable communities in Area C”, 10 August 2016, ochaopt.org/content/watertankering-projects-target-most-vulnerable-communities-area-c

1097 OCHA, “Palestinians strive to access water in the Jordan Valley”, 22 June 2021, ochaopt.org/content/palestinians-strive-access-waterjordan-valley

1098 OCHA, “Palestinians strive to access water in the Jordan Valley”, 22 June 2021, ochaopt.org/content/palestinians-strive-access-waterjordan-valley

ЙОРДАНЫ ХӨНДИЙ ДАХЬ АЛЬ-ХАДИДИЯ ТОСГОН

Аль-Хадидия бол Баруун эргийн Тубас захиргаанаас Палестины оршин суугчид түрээслэдэг газар дээр байрладаг, Иордоны хойд хэсгийн тосгон юм. Тосгоны 200 шахам оршин суугчид хонь хариулах, тариалан эрхлэх зэргээр амьдралаа залгуулдаг.¹⁰⁹⁹ Израйл улс Израйл 1976 онд 175 оршин суугчтай Ро'и суурин,¹¹⁰⁰ 1972 онд 182 суурин оршин суугчтай Бека'от сууринг байгуулж, тэдгээрт Аль-Хадидиягийн тариалангийн талбайн хэсгийг хуваарилсан.¹¹⁰¹

Аль-Хадидия нь усны сүлжээнд холбогдоогүй. Ойролцоо орших Бекаот хотод Израйлын төрийн өмчит усны компани Мекорот усны насос суурилуулсан хэдий ч усан хангамжаас зориуд тасалжээ. Насос нь зөвхөн Рои, Бекаот сууринг усаар хангадаг. Үүний үр дүнд Аль-Хадидия дахь Палестинчуудын нэг хүнд ногдох усны дундаж хэмжээ 20 литр байдаг бол Израйл сууринд нэг хүн 460 литр (23 дахин их хэмжээ) ус ноогддог.¹¹⁰²

1967 онд Израйл улс Баруун эргийг Израйл эзлэхээс өмнө Аль-Хадидия хотын оршин суугчид тосгоны одоогийн байршлаас зүүн тийш хэдхэн километрийн зайд амьдардаг байв. Энэ газрыг “галын бүс” гэж зарлан, 1997 онд оршин суугчдыг нүүлгэн шилжүүлэх шийдвэр гарчээ. Иргэд дээрх шийдвэрийг эсэргүүцэн Израйлын Дээд Шүүхэд гомдол гаргасан хэдий ч 2003 онд татгалзсан тул оршин суугчид нь явахаас өөр аргагүйд хүрчээ. Гэвч Израйлын Иргэний Засаг Захиргаа шинэ байршлыг хөдөө аж ахуйн зориулалттай газар гэж зарлаад, баригдсан барилгуудыг нураах тушаал гаргажээ.¹¹⁰³ Тосгоны оршин суугчид 2004 оны 3 дугаар сард дахин гомдол гаргасан боловч Дээд Шүүх Иргэний Захиргааны үйл ажиллагаанд саад хийхээс татгалзсан тул 2006 оны 12 дугаар сард гомдлыг хэрэгсэхгүй болгосон юм. Тус нутгийн Палестин оршин суугчдыг 2006 оноос хойш хамгийн багадаа таван удаа албадан нүүн шилжүүлжээ.¹¹⁰⁴

Эдгээр болон бусад бодлогын улмаас Израйлын эрх баригчид Аль-Хадидия хотын оршин суугчдыг туйлын хүнд нөхцөлд амьдрахаас өөр аргагүйд хүргэжээ. Палестинчуудыг ялгаварлан гадуурхсан төлөвлөлт ба барилгын тухай хууль тогтоомжоор байнгын барилга байгууламж барихыг хориглодог тул тэд цаг агаарын хатуу ширүүн байдлаас хамгаалахын тулд түр зуурын майхан, саравчинд амьдардаг. Харин Израйлын эрх баригчид тэдгээрийг хууль бус гэж үзэж, нураах тушаал хэд хэдэн удаа гаргасан. 2009 оны 1 дүгээр сараас 2020 оны 8 дугаар сарын 19-ний хооронд Израйл Аль-Хадидия дахь 119 барилга байгууламжийг нурааж, 142 хүнийг нүүлгэн шилжүүлсэн бөгөөд үүнд нийт 430 хүн өртсөн.¹¹⁰⁵ Эдгээр нураасан барилгын 37 нь сууц, 63 нь хөдөө аж ахуйн байгууламж байв.

Тус нутгийн хүүхдүүд Тубас мужийн Таммун тосгоны хамгийн ойрын сургуульд очихын

1099 PCBS, 2017- "عموم جليل بس ح قى الامشلا راوغال او س ابوط ظلف اجل ماعل ا فصص تنم يف ر د قمل ان الكسل ا ددع 2021 [Projected Mid-Year Population for Tubas & Northern Valleys Governorate by Locality 2017-2021], pcbs.gov.ps/Portals/_Rainbow/Documents/TubasA.html (in Arabic, accessed on 29 August 2021).

1100 ICBS, "Population in localities, by population group, end of 2019" (previously cited).

1101 B'Tselem, "Al-Hadidyeh, February 2010: Israel effectively pressuring Palestinian Bedouin community to leave the Jordan Valley", 22 February 2010, btselem.org/planning_and_building/20100222_al_hadidiyeh

1102 See, for example, B'Tselem, The Village of al-Hadidiyah, 12 January 2014, btselem.org/jordan_valley/al_hadidiyah (accessed on 29 August 2021)

1103 B'Tselem, The Village of al-Hadidiyah (previously cited).

1104 UN Development Programme, In Focus: Bedouins in the Occupied Palestinian Territory, September 2013, undp.org/content/dam/papp/docs/Publications/UNDP-papp-research-bedouinsPt.pdf, p. 7.

1105 OCHA, Data on Demolition and Displacement in the West Bank, ochaopt.org/data/demolition (accessed on 24 August 2021), "Breakdown by community".

тулд 10 гаруй км замыг туулах шаардлагатай болдог. Аль-Хадиция хотын оршин суугчид хоол унд болон бусад үндсэн хэрэгцээнд зориулж ус худалдаж авахын тулд хэдэн км замыг туулах ёстой бол ойр орчмын суурин газруудад амьдардаг Израйлын оршин суугчид усалгаа сайтай цэцэрлэг, усан сантай бөгөөд эрчимжсэн газар тариалан эрхлэхдээ ус ашигладаг.

Аль-Хадиция дахь тосгоны ахлагч Абу Сакер, Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ:

2020 оны 10 дугаар сарын 11-нд манай нэг залуу хонио хариулж яваад Израйлл суурьшигчдын халдлагад өртсөн. Тэдний хэлж буйгаар хоньчин залуу суурьшигчдын «орон зайд» халдсан тул түүнийг хөөж, хонийг нь үргээн, араас нь гэрт нь ирж, гэрийг нь сүйтгэсэн.

Өөр нэгэн тохиолдол бол суурингийн хамгаалалтын албаныхан манай тариалан эрхэлдэг газрын ойролцоо хонь хариулж явсан миний 14 настай Сумоуд охин руу дайрсан. Өглөөний 10 цаг болж байхад хамгаалалтын ажилтан миний охиныг айлгах зорилгоор болон манай сүрэг рүү жийптэйгээ маш хурдтай ирж, дөрвөн хонийг дайрч алсан. Энэ нь хэт халуунаас болсон уу, эсхүл машин нь хурдан болохоор тэгсэн үү гэдгийг би сайн мэдэхгүй байна. Дөнгөж 14 настай Сумоуд охин минь энэ нөхцөл байдалтай ганцаараа нүүр тулсан гээд бод доо. Энэ нь ирээдүйд Сумоуд болон түүн шиг хүүхдүүдэд ямар үр дагавар авчрах талаар бодоорой.¹¹⁰⁶

Аль-Хадиция хотын оршин суугчид 2020 онд суурьшигчдын хүчирхийлэл, баривчилгаа, бэлчээр ашиглахыг хориглох явдлууд нэмэгдсэн гэж мэдээлж байна.¹¹⁰⁷

2018 оны 10 дугаар сарын 11-ний өдөр Эзлэгдсэн Баруун эрэг дэх Йорданы хөндийн Аль-Хадиция тосгонд нэг өдрийн өмнө Израйлын цэргүүд байшинг нь нураасны дараа Палестин эмэгтэй сууцанд учруулсан гэмтлийг шалгаж байна. Израйлын барилгын зөвшөөрөлгүй барьсан гэж нураах ажиллагаа явуулсан. © Актив Стиллс

1106 Amnesty International, interview by voice call with Abu Saqer, 13 October 2020.

1107 Mondoweiss, "COVID-19 in Palestine: Annexation in the Jordan Valley", 17 September 2020, mondoweiss.net/2020/09/covid-19-inpalestine-annexation-in-the-jordan-valley

Израйлын Негев/Накаб муж дах зөвшөөрөгдөөгүй Бедуин тосгодын нэг нь ч үндэсний усны сүлжээнд холбогдоогүйгээс болж оршин суугчид өндөр үнэтэй гуравдагч нийлүүлэгчээр дамжуулан, эсхүл тосгоны төв цэг болон хөрш зэргэлдээх усны төв цэгээс ус авахаас өөр аргагүйд хүрдэг.¹¹⁰⁸ Мөн тэд цахилгаан эрчим хүчээ генератороор гаргаж авдаг. Харин ойр орчмын Еврей суурингийн оршин суугчид ус, цахилгаан эрчим хүч, хотын бохирын системд холбогдож, төрийн бүх төрлийн үйлчилгээнд хамрагддаг.

Арьс Үндсээр Алагчлах Үзлийн Бүх Хэлбэрийг Устгах Хороо 2019 оны илтгэлдээ Негев/Накаб¹¹⁰⁹ дахь хүлээн зөвшөөрөгдөөгүй болон хүлээн зөвшөөрөгдсөн суурингуудын аль алинд нь Бедуинчуудын амьдралын стандарт нөхцөл хангагдаагүйд санаа зовниж буйгаа илэрхийлжээ. ЭЗНСЭХ Негев/Накабын зөвшөөрөлгүй тосгод үндэсний усны сүлжээнд холбогдоогүй зэрэгцээ зөвшөөрөлтэй эсэхээс үл хамааран Бедуин тосгодын ихэнхи нь бохир ус зайлуулах дэд бүтцэд холбогдоогүй байгаад зовниж байгаагаа илэрхийлжээ.¹¹¹⁰

Аль-Аракибын хэрэг бол Израйлын төлөвлөлт, барилга байгууламжийн дэглэмийн үр дүнд хүлээн зөвшөөрөгдөөгүй Бедуин тосгоны оршин суугчид нийгэм, эдийн засгийн эрхээ хасуулж байгаагийн тодорхой жишээ юм.

АЛЬ-АРАКИБЫН ЗӨВШӨӨРӨЛГҮЙ ТОСГОН

Аль-Аракиб тосгон нь Аль-Тури овгийн өлгий нутаг юм. Энэ тосгон нь Негев/Накабын цөл дэх Беершебагийн хойд хэсэгт орших зөвшөөрөлгүй 35 тосгоны нэг бөгөөд тус тосгонд аливаа барилга барихыг хуулиар хориглодог. Израйлын эрх баригчид Аль-Аракибыг олон удаа нурааж байсан. Олон удаагийн нураалтын дараа дийлэнх оршин суугчид тосгоноосоо гарч, оршуулгын газрын ойролцоо амьдрахаас өөр аргагүйд хүрээд байна. Негевийн Форумын мэдээлснээр 2010 онд нураах ажил эхлэхээс өмнө тосгонд дор хаяж 400 хүн амьдардаг байжээ.

Аль-Аракиб нь Османы эзэнт гүрний үед 1906 онд тус тосгоны оршин суугчдын худалдаж авсан газар дээр байгуулагдсан.¹¹¹¹ 1948 онд Израйл улс байгуулсны дараахан Аль-Аракиб тосгоныг цэргийн бүс болгож, оршин суугчдыг тосгоноо түр чөлөөлөхийг шаарджээ. Хожим нь тэднийг буцаж ирэхийг бүрмөсөн хориглосон. 1970-аад онд хуучин оршин суугчид Аль-Аракиб руу буцаж очихын тулд Израйлын эрх баригчдад газрын өмчийн хэд хэдэн гомдол гаргажээ. Тэдгээр гомдлыг бүхэлд нь татгалзжээ.¹¹¹²

Израйлын эрх баригчид 2000 оны эхээр Израйлын оршин суугчдыг хууль зөрчигч хэмээн үзэн, тосгоныг нь хүлээн зөвшөөрөхгүй байсан ч Аль-Аракиб дахь эзэмшил газартаа зөвшөөрөлгүйгээр буцаж иржээ. 2010 оны 7 дугаар сарын 27-нд Израйлын цэргүүд тосгоныг бүхэлд нь нурааж, түүнээс хойш 2021 оны 4 дүгээр сарын байдлаар дор хаяж 186 удаа сүйтгэсэн байна.¹¹¹³ Оршин суугчид нураалт бүрийн дараа майхнууд болон жижиг сууцуудаа хэсэгчлэн болон бүхлээр нь сэргээн босгосоор байна. 2019 онд оршин

1108 NCF and Adalah, NGO Report to the UN Human Right Committee (previously cited), p. 10.

1109 CERD, Concluding Observations: Israel, 27 January 2020, UN Doc. CERD/C/ISR/CO/17-19, para. 28.

1110 CESC, Concluding Observations: Israel, 12 November 2019, UN Doc. E/C.12/ISR/CO/4, para. 46.

1111 Israeli Committee Against House Demolitions (ICAHD), "Demolishing the Green Line: A tale of Two 'States' but one Agenda ... and One Solution", 30 October 2018, icahd.org/2018/10/30/demolishing-the-green-line-a-tale-of-two-states-but-one-agenda-and-one-solution; NCF, On the Map: the Arab Bedouin Villages in the Negev-Naqab: al-'Aragib, dukium.org/village/al-arakib (accessed on 25 August 2021)

1112 NCF, On (In)Equality and Demolition of Homes and Structures in Arab Bedouin Communities in the Negev/Naqab (previously cited).

1113 NCF, Home Demolitions, dukium.org/?page_id=11916 (accessed on 25 August 2021).

суугчид нүүлгэн шилжүүлсэн зардал буюу 1.3 сая шинэ шекелийг (419,000 ам. доллар) улсад төлөх шаардлагатай болсон.¹¹¹⁴

Израйлын эрх баригчдын Аль-Аракиб дахь үйл ажиллагаа нь тосгоны оршин суугчдын ЭЗНСЭК-оор хамгаалагдсан шаардлагад нийцсэн орон байртай байх эрхийг зөрчиж байна. Эмнести Интернэшнл Аль-Аракиб хотын оршин суугчдыг үе удмаараа амьдарч ирсэн газраас нь албадан нүүлгэх, шилжүүлэх зорилгоор удаа дараа нурааж байгаа үйлдлийг буруутгасаар ирсэн.

Израйлын эрх баригчид Аль-Аракиб хотын оршин суугчдад зайлшгүй шаардлагатай төрийн үйлчилгээ үзүүлэхээс татгалзсаар ирсэн. Тосгоны эрх зүйн байдлыг зөвшөөрөөгүй тул улсын эрүүл мэнд, боловсролын үйлчилгээгээр хангадаггүй. Иймд оршин суугчид албан бус дэд бүтцийн сүлжээнд холбогдсон. Жишээлбэл, тосгоны иргэд сургуульд явах, эрүүл мэндийн анхан шатны тусламж үйлчилгээ авахын тулд 6 км-ийн зайд орших Рахат хотод очдог. Мөн Израйлын усны шугам сүлжээ, цахилгаан эрчим хүчний сүлжээнд холбогдоогүй тул оршин суугчид хувийн генератор, нарны зай хураагуур, ачааны машинаас авчирсан усыг хамаагүй өндөр үнээр худалдан авахаас өөр аргагүйд хүрч байна. Оршин суугчид Израйлын төрийн өмчит усны компани болох Мекоротоос ус худалдаж авахдаа төвийн усны шугамд холбогдсон хүмүүсээс даруй 67 хүртэл хувиар илүү зардал гаргадаг.¹¹¹⁵ Мөн тэд 18 км хүртэлх хол газраас чингэлэгтэй ус зөөхөөс өөр аргагүй болдог.¹¹¹⁶

Эсрэгээрээ Аль-Аракибтай зэргэлдээ орших Гивот Бар гэх Еврейн суурин нь усны хангамж сайтай, төрийн үйлчилгээний хүртээмжтэй. 2004 онд тус сууринг Сууц, барилгын сайдын тушаалаар эхлүүлж, "ОР" Хөдөлгөөн удирдан чиглүүлснээр нэг шөнийн дотор 10 зөөврийн байшин барьсан.¹¹¹⁷ Сууринд цахилгаан эрчим хүч, ус, бохирын шугамд шуурхай холбож өгсөн. "ОР" Хөдөлгөөний веб хуудсан дахь мэдээллээр тус газарт өдгөө 170 гэр бүл амьдарч байгаа бөгөөд арван жилийн дотор 500 гэр бүл болгохоор төлөвлөж байна.¹¹¹⁸ Тосгон нь нийтийн усан сан, ногоон зүлэгтэй бөгөөд нутагтаа аялал жуулчлал хөгжүүлэхийг зорьдог.¹¹¹⁹

Тосгоны иргэд 2010 оноос хойш долоо хоног бүр засгийн газраас өөрсдийн газар эзэмших эрхийг зөвшөөрч, тосгоныг нь нураасан гэдгээ хүлээн зөвшөөрөхийг шаардан тайван жагсаал хийж ирсэн.

Израйлын эрх баригчид Бедуины олонд нэртэй хүний эрхийн хамгаалагч болох Саяах Абу Мдейгхим Аль-Тури болон түүний гэр бүлийг Аль-Аракибын иргэдийн орон байртай байх эрх, Негев/Накаб дахь Бедуинчуудын эзэмшил газрыг хамгаалан

1114 Haaretz, "Israeli Court Orders Bedouin to Pay Cost of Their Eviction From Unrecognized Village", 8 August 2019, [haaretz.com/israelnews/.premium-court-bedouin-must-pay-cost-of-eviction-from-unrecognized-village-1.7645474](https://www.haaretz.com/israelnews/.premium-court-bedouin-must-pay-cost-of-eviction-from-unrecognized-village-1.7645474)

1115 Adalah, "Water in the Naqab (Negev): Source of Life, Tool of Expulsion", February 2013, adalah.org/uploads/oldfiles/Public/files/English/Newsletter/101-February-2013/Mahajna-Water-Naqab.pdf

1116 NCF, On the Map: the Arab Bedouin Villages in the Negev-Naqab: al-'Aragib, dukium.org/village/al-arakib (accessed on 25 August 2021).

1117 Haaretz, "Tribal Lands (Cont.)", 14 July 2006, [haaretz.com/1.4857547](https://www.haaretz.com/1.4857547)

1118 OR Movement, About Givot Bar, or1.org.il/english_settlements/givot-bar (accessed on 25 August 2021), "Givot Bar".

1119 1119. OR Movement, About Givot Bar (previously cited); Airbnb, Givot Bar Community Rent Choices, airbnb.com/s/Giv'ot-Bar--Israel/homes?adults=1&refinement_paths%5B%5D=%2Fhomes&tab_id=home_tab&ne_lat=31.371336415863052&ne_lng=34.77724861938472&sw_lat=31.316871217573723&sw_lng=34.7264368518066&zoom=14&search_by_map=true&search_type=unknown (accessed on 24 August 2021)

тэмцсэнийх нь төлөө урьдчилан төлөвлөж баривчилсан.¹¹²⁰ Израйлын анхан шатны шүүх 2020 оны 9 дүгээр сарын 21-ны өдөр Аль-Туригийн гэр бүлийн гурван гишүүнийг хүний эрхийн үйл ажиллагаатай нь холбогдуулан хэрэг үүсгэж, хорих шийдвэр гаргажээ.¹¹²¹

Израйлын эрх баригчид Негев/Накаб мужийн Аль-Аракиб зөвшөөрөлгүй тосгоны байшин, майхнуудыг аюулгүйн албаныхантай хамтран нураасны дараа Аль-Туригийн гэр бүлийнхэн нурсан байрныхаа дэргэд залбирч байна, 2010 оны 7 дугаар сарын 27. © Менахем Кахана / Францын Хэвлэлийн Агентлаг, Гетти (Getty) Зургууд

Израйлын хилийн цагдаагийнхан Негев/Накаб мужийн Аль-Аракиб зөвшөөрөлгүй тосгоны түр оромжуудыг устгахаар ирсэн Израйлын эрх баригчдыг хамгаалж, Бедуин эмэгтэй байшингийнхаа үлдэгдэл хэсэгт сууж байна, 2010 оны 8 дугаар сарын 10 © Уриел Синай / Гетти (Getty) Зургууд

1120 Amnesty International, "Israel/OPT: Prominent Bedouin Leader Imprisoned by Israel: Sheikh Sayyah Abu Mdeighim al-Turi" (Index: MDE 15/9702/2019), 21 January 2019, [amnesty.org/en/documents/mde15/9702/2019/en](https://www.amnesty.org/en/documents/mde15/9702/2019/en)

1121 Housing and Land Rights Network, "Palestine/Israel: Naqab Land Defenders Imprisoned", 22 September 2020, [hlrn.org/arabic/activitydetails.php?title=Palestine/Israel:-Naqab-Land-Defenders-Imprisoned&id=pnBsbA==#.YLigD_kzY2w](https://www.hlrn.org/arabic/activitydetails.php?title=Palestine/Israel:-Naqab-Land-Defenders-Imprisoned&id=pnBsbA==#.YLigD_kzY2w)

Израйлын Негев/Накаб мужийн Аль-Аракиб зөвшөөрөлгүй тосгонд Бедуин гэр бүлийн байшинг бульдозер ашиглан нурааж байгааг Израйлын цагдаагийн офицер харж зогсоно, 2014 оны 6 дугаар сарын 12 © Актив Стиллс

ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ТЭГШ БҮС ХҮРТЭЭМЖ

Израйлын харьяат Палестин иргэдийн эрүүл мэнд Еврей гаралтай Израйлчуудтай харьцуулахад муу байтал Израйлын засгийн газар эрүүл мэндийн тогтолцоонд төсөв хуваарилахдаа ялгавартай ханддаг. (5.5.2 “Нөөцийн алагчилсан хуваарилалт” хэсгийг харна уу). Тэдний эрүүл мэндийн доройтол нь боловсрол, хөдөлмөр эрхлэлт, иргэний зориулалтын газрын хуваарилалт, дэд бүтцийн хомсдол, төвийн цахилгаан эрчим хүч, ундны ус, бохир усны шугамтай холбогдоогүй, сайжруулсан замгүй, агаар, дуу чимээний бохирдлын хяналт, журам байхгүй, хүн амын нягтаршил, эрүүл амьдралын хэв маягийг дэмжих хот төлөвлөлтийн санхүүжилтгүй зэрэг нийгэм-эдийн засгийн олон хүчин зүйлээс хамааралтай.¹¹²²

Хүний Эрхийн Төлөө Эмч Нар — Израйл ТББ-ын үзэж байгаагаар Араб суурингуудын эрүүл мэндэд нөлөөлж буй хүчин зүйлст хангалттай нөөц зарцуулах замаар Еврей ба Араб хүн амын эрүүл мэндийн үзүүлэлтийн ялгаатай байдлыг арилгаж болох хэдий ч Араб иргэдийг ялгаварлан гадуурхалт нь тэдний эрүүл амьдралын хэв маяг, өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх байдалд сөргөөр нөлөөлж хэт таргалалт, цусны даралт болон чихрийн шижинд хүргэж байна.¹¹²³ Нэмж хэлэхэд, хүнс тэжээл болон стрессийн гаралтай өвчнүүдтэй нягт холбоотой шим тэжээлийн аюул Араб хүн амын дунд хамаагүй элбэг байна.¹¹²⁴

Израйлын харьяат Палестин иргэд мөн эрүүл мэндийн үйлчилгээ авахад бодит саад бэрхшээлтэй тулгарч байна. Тухайлбал, Израйлын Статистикийн Төв Хорооны 2018 оны санал асуулгаар (5.5.1 “Палестинчуудын хүний хөгжлийг боомилж байгаа нь” хэсгийг харна уу) судалгаанд оролцсон Еврейчүүдийн 40.5 хувь нь гэрийн ойролцоо эрүүл мэндийн байгууллага руу явах шууд автобусны чиглэл байдаг гэсэн бол Арабчуудын

1122 Physicians for Human Rights — Israel, 20 Years since October 2000: Structural Health Discrimination between Arabs and Jews (previously cited), p. 6; NCF and Adalah, “Violations of Human Rights of the Arab Bedouin Community in the Negev/Naqab: International Day of Human Rights 2019”, 10 December 2019, p. 5.

1123 Mossawa Center, “The 2019 State Budget and Government Resolution 922” (previously cited); Physicians for Human Rights — Israel, 20 Years since October 2000: Structural Health Discrimination between Arabs and Jews (previously cited).

1124 Physicians for Human Rights — Israel, 20 Years since October 2000: Structural Health Discrimination between Arabs and Jews (previously cited), p. 6.

ердөө 14.6 хувь нь дээрхтэй ижил хариултыг өгчээ. Өвчтөнүүд эмнэлгийн цаг авахад тэгш бус байдал мөн ажиглагдсан бөгөөд Еврей оролцогсдын 77.9 хувь, Арабчуудын 54.5 хувь нь хүсэлт гаргаснаас долоо хоногийн дотор эмнэлгийн цаг авч чадсан гэжээ.¹¹²⁵

Негев/Накабад амьдардаг Палестины Бедуинчуудын хувьд эрүүл мэндийн үйлчилгээний хүртээмж улам хангалтгүй байгаа шалтгаан нь Бедуины дийлэнх тосгонд эрүүл мэндийн клиник байдаггүй.¹¹²⁶ Израйл улс зөвшөөрөлгүй тосгодыг эрүүл мэндийн байгууламж, эсхүл үйлчилгээгээр хангадаггүй. Эдгээр тосгод нийтийн тээвэрт холбогдоогүй тул иргэд суурь эрүүл мэндийн үйлчилгээ авахын тулд хол газар явах хэрэгтэй болдог.¹¹²⁷ Израйлын эрх баригчид эдгээр Палестин иргэдийг тосгоноо орхиж явахаас өөр аргагүйд хүргэхийн тулд зориудаар эрүүл мэндийн үйлчилгээний хүртээмжийг хязгаарласан хэмээн Адала байгууллага үзжээ.¹¹²⁸

Түүнчлэн Арабын хүн амын ядуурлын түвшин өндөр байгаагаас болж тэд нэмэлт болон хувийн эрүүл мэндийн даатгалд хамрагдаж чаддаггүй. Сүүлийн арван жилд Израйлын засгийн газар нийгмийн халамжийн хөтөлбөрийн төсвийг багасгаж, олон нийтийн үйлчилгээг бууруулсан нь Израйлын бүх иргэдэд, тэр дундаа гадуурхагдсан Араб хүн амд хүрэх эрүүл мэндийн үйлчилгээнд ноцтой нөлөөлж байна.¹¹²⁹ Бодлогын өөрчлөлтүүд нийтийн эрүүл мэндийн үйлчилгээг сулруулж, бүс нутгийн эрүүл мэндийн ажилчдыг цөөрүүлж, шинээр төрсөн хүүхдүүдийг эрүүл мэндийн газрууд, эмнэлгүүдэд үзүүлэхэд төвөгтэй болгожээ.¹¹³⁰ Энэ нь бага орлогтой Арабчууд эрүүл мэнддээ Еврей суурьшигчдаас илүү их мөнгө зарцуулна гэсэн үг юм.¹¹³¹

Израйлын эрүүл мэндийн үйлчилгээний хүртээмж Палестинчуудад тэгш бус байгаа нь эрүүл мэндийн олон төрлийн хор уршиг дагуулж, тэдний эрүүл байх эрхээ эдлэхэд нөлөөлж байна. Еврей ба Араб хүн амын дунд эрүүл мэндийн зөрүү их, ялангуяа Палестинчуудынх муу байгааг олон албан ёсны статистикаар нотолсон. 2019 оны Израйлын засгийн газрын мэдээлэлд үндэслэсэн судалгаагаар Израйлын харьяат Арабчуудын нялхсын эндэгдэл (1000 төрөлт тутамд 5.4) Еврейчүүдийнхтэй (2.4) харьцуулахад хоёр дахин их, Арабчуудын дундаж наслалт 79.5 бол Еврейчүүдийнх 83.1, 1000 хүн тутамд Араб иргэдийн нас баралт эрчүүдийн хувьд 7.1, эмэгтэйчүүдийн хувьд 4.9 байхад Еврейчүүдийн хувьд 5.5 ба 3.9 тус тус байна.¹¹³² Өөрсдийн эрүүл мэнд байдлыг үнэлэхийг хүсэхэд Еврейн иргэдийн хариулт (56% нь эрүүл мэнд нь сайн гэж үнэлсэн)-тай харьцуулахад Израйлын Араб иргэдийн хариулт (49% нь эрүүл мэнд нь

1125 Physicians for Human Rights – Israel, 20 Years since October 2000: Structural Health Discrimination between Arabs and Jews (previously cited), p. 45.

1126 NCF and Adalah, “Violations of Human Rights of the Arab Bedouin Community in the Negev/Naqab: International Day of Human Rights 2019” (previously cited), p. 21.

1127 NCF and Adalah, “Violations of Human Rights of the Arab Bedouin Community in the Negev/Naqab: International Day of Human Rights 2019” (previously cited).

1128 Adalah, The Inequality Report: The Palestinian Arab Minority in Israel, March 2011, p. 11.

1129 Physicians for Human Rights – Israel, 20 Years since October 2000: Structural Health Discrimination between Arabs and Jews (previously cited), p. 8.

1130 Physicians for Human Rights – Israel, 20 Years since October 2000: Structural Health Discrimination between Arabs and Jews (previously cited), p. 8.

1131 Physicians for Human Rights – Israel, 20 Years since October 2000: Structural Health Discrimination between Arabs and Jews (previously cited), p. 28.

1132 With respect to mortality as a result of illness, the rate is much higher among Arabs. For example, the cancer mortality rate for Jewish males is about 38% compared to 47% for Arab males. Among women, the rate is 31% and 38.4% respectively. Physicians for Human Rights – Israel, 20 Years since October 2000: Structural Health Discrimination between Arabs and Jews (previously cited), p. 29.

сайн гэж үнэлсэн) муу үзүүлэлттэй байсан байна.¹¹³³

Израйлын Статистикийн Төв Хорооны нийгмийн судалгааны үр дүнгээс харахад санхүүгийн боломжгүйгээс болж Араб оролцогчдын 16.1 хувь нь эмчилгээ хийлгэхээс татгалзаж байсан бол Еврейчүүдийн хувьд энэ нь хоёр дахин бага (7.9 Хувь)¹¹³⁴ байна. Мөн ижил шалтгаанаар эм авч чадаагүй Арабчуудын тоо (16.7 хувь) Еврейчүүдтэй (4.8 хувь) харьцуулахад гурав дахин их байсан байна.¹¹³⁵

Арьс Үндсээр Алагчлах Үзлийн Бүх Хэлбэрийг Устгах Хороо 2010 оны тайландаа “Палестинчууд ба Бедуинчууд”-ын эрүүл мэнд харьцангуй муу, ялангуяа Еврей хүн амтай харьцуулахад дундаж наслалт бага, нялхсын эндэгдэл өндөр байгаад санаа зовниж буйгаа илэрхийлжээ.¹¹³⁶ Мөн 2019 онд ЭЗНСЭХ ижил асуудлаар санаа зовниж буйгаа илэрхийлсэн.¹¹³⁷

Израйлын Баруун эрэг ба Газын зурвас дахь хагас зууныг хамарсан цэргийн эзлэн түрэмгийлэл дан ганц Палестинчуудын эрүүл мэндийн түвшинд нөлөөлөөд зогсохгүй ялангуяа хүнд өвчтэй хүмүүст тусгай эмчилгээнд хамрагдах боломжийг хааж, асаргаа, эмчилгээ авч чадахгүйд хүргэж байна. Израйл улс олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйн дагуу эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн хүмүүсийн нийтийн эрүүл мэнд, ариун цэврийг хангах, хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалаар хараа хяналтдаа байгаа бүх хүмүүсийн биеийн болон сэтгэцийн эрүүл мэндийг хамгийн өндөр түвшинд хангах үүрэгтэй боловч Палестинчуудад (эзлэгдсэн Зүүн Иерусалим хамаарахгүй) эрүүл мэндийн үйлчилгээ үзүүлдэггүй.¹¹³⁸ Харин ижил газар нутагт оршин суудаг Израйл суурьшигчдад үйлчилгээ үзүүлдэг.

Ослогийн хэлэлцээрээр Зүүн Иерусалимыг оролцуулахгүйгээр Газа болон Баруун эргийн эрүүл мэндийн үйлчилгээний үүргийг Палестины эрх баригчдад шилжүүлэн өгсөн. Гэвч Израйлын тогтоосон олон хоригоос болж үүргээ биелүүлэхэд хүндрэлтэй байна.¹¹³⁹ Үр дүнд нь ДЭМБ-ын мэдээлснээр Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн эрүүл мэндийн салбар уналтад орж, буцалтгүй тусламжид найдахаас өөр аргагүй болж, зориулалтын тусгай эмчилгээний үйлчилгээгүй, төсөв мөнгө хангалтгүйн улмаас нөхцөл байдал улам дордож байна.¹¹⁴⁰

Рамаллад төвтэй Палестины эрх баригчид, Газын зурвас дахь Хамасын захиргаанаас гадна Ойрх Дорнод дахь Палестин дүрвэгсдийн асуудал хариуцсан НҮБ-ын тусламжийн агентлаг, хувийн болон төрийн бус байгууллагууд Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт эрүүл мэндийн үйлчилгээ үзүүлдэг. Палестины эрх баригчдад харьяалагддаггүй Баруун эргийн “С” бүсийн Палестинчуудад хувийн ба төрийн бус байгууллагын явуулын эмнэлэг үйлчилдэг.

1133 Physicians for Human Rights – Israel, 20 Years since October 2000: Structural Health Discrimination between Arabs and Jews (previously cited), pp. 5-6.

1134 ICBS, 2018 ירבה רקסה [Social Survey 2018], cbs.gov.il/he/publications/doclib/2020/seker_hevrat18_1788/t12.pdf (in Hebrew).

1135 Physicians for Human Rights – Israel, 20 Years since October 2000: Structural Health Discrimination between Arabs and Jews (previously cited), p. 45.

1136 CERD, Concluding Observations: Israel, 27 January 2020, UN Doc. CERD/C/ISR/CO/17-19, para. 38(c).

1137 CESCR, Concluding Observations: Israel, 12 November 2019, UN Doc. E/C.12/ISR/CO/4, para. 54.

1138 Under the right to health, healthcare goods, facilities and services should be available in sufficient quantity within the state; accessible to everyone without discrimination; respectful of medical ethics and culturally appropriate; and scientifically and medically appropriate and of good quality. To be considered “accessible”, these goods and services must be accessible to all, especially the most vulnerable or marginalized sections of the population; within safe physical reach for all sections of the population; and affordable for all. CESCR, General Comment 14 (previously cited), para. 12(a).

1139 WHO, Director-General, Health conditions in the occupied Palestinian territory, including east Jerusalem, and in the occupied Syrian Golan (previously cited).

1140 WHO, Right to Health in the occupied Palestinian territory: 2018 (previously cited).

Хэдийгээр Зүүн Иерусалимын Палестин иргэд Израйлын Иерусалим дахь эрүүл мэндийн үйлчилгээ, даатгалд Израйлчуудын нэгэн адил хамрагдах эрхтэй ч бодит байдал дээр тэд хувийн эмнэлгийн зургаан Палестин сүлжээнээс үндсэн эрүүл мэндийн үйлчилгээгээ авдаг.¹¹⁴¹ Баруун эргийн бусад нутаг дэвсгэр ба Газын зурвасын Эрүүл Мэндийн Яамнаас тодорхойлолт авсан Палестинчууд эдгээр эмнэлгүүдээс тусгай эмчилгээ авдаг. АНУ-ын захиргаа Зүүн Иерусалимын Эмнэлгийн Сүлжээнд үзүүлэх санхүүгийн тусламжаа 25 сая доллароор багасгах талаарх 2018 оны шийдвэрийн дараа буцалтгүй тусламжийн хэт хамаарал тод томруун ажиглагдсан. Энэ нь нэн чухал эмнэлгийн тусламжууд, зүрх судасны мэс засал, нярайн сэхээн амьдруулах, туяаны эмчилгээ, хүүхдийн бөөрний диализ зэрэгт нөлөөлж, Палестины Эрүүл Мэндийн Яамны тодорхойлолт гаргаж өгсөн эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн Палестин өвчтөнүүдэд хүндээр туссан.¹¹⁴²

ПАЛЕСТИНЫ ЭЗЛЭГДСЭН НУТАГ ДЭВСГЭРТ ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ХҮРТЭЭМЖИЙГ ХЭРЦГИЙ БАЙДЛААР, ДҮР ЗОРГООР ХЯЗГААРЛАЖ БАЙГАА НЬ

Баруун эрэг болон Газын зурвасын эмнэлгийн байгууллагуудад тусгай болон эрчимт эмчилгээ хийх боломжгүй учраас өвчтөнүүдийг Зүүн Иерусалим, Израйл эсхүл гадаадад очихыг зөвлөдөг. Гэвч энэхүү тайланд дурдсан Израйлын алагчилсан бодлого, үйл ажиллагааны улмаас дээрх сонголтыг хэрэгжүүлэхэд хүндрэлтэй учирдаг.¹¹⁴³

Баруун эрэг ба Газын зурвасын Израйл эсхүл Зүүн Иерусалимд эмнэлгийн асаргаа шаардлагатай хэмээн тодорхойлогдсон Палестинчууд, Баруун эргийн үнэмлэхтэй эмнэлгийн ажилтнууд хүмүүнлэгийн үндсэн дээр тэндхийн эрүүл мэндийн үйлчилгээнд хамрагдахын тулд Израйлын цэргийн зөвшөөрөл авах хүсэлт гаргах ёстой болдог. ДЭМБ-ын мэдээлснээр жил бүр Зүүн Иерусалим болон Израйлд эмнэлэгт үзүүлэх, эсхүл гэр бүлийн гишүүдээ асрах зорилгоор ойролцоогоор 200,000 Палестинчууд өргөдөл гаргадаг гэсэн тооцоо байна.¹¹⁴⁴ Газагаас сар бүр 2,000 өвчтөн өргөдөл гаргасны гуравны нэг нь хорт хавдартай байна. Өргөдлийн бараг 80 хувийг зөвшөөрдөг бол үлдсэн 20 хувийн өргөдлийг хугацаанд нь зөвшөөрөл өгдөггүй, эсхүл татгалздаг.¹¹⁴⁵

Зөвшөөрөл авахад хэцүү ба процесс нь тодорхойгүй. Татгалзсан хариу авсан дийлэнх өвчтөнүүдэд зөвшөөрөл олгоогүй шалтгааныг хэлдэггүй.¹¹⁴⁶ ДЭМБ-ын мэдээлснээр, “Зөвшөөрөл авахад шаардах албан ёсны шалгууруудыг хэвлээгүй хэдий ч, цуглуулсан дата болон ярилцлагуудаас дүгнэвэл нас, хүйс, иргэний харьяалал, иргэний эрх зүйн байдал, аяллын цаг, эмчилгээний төрөл, гэр бүлийн холбоо ба Израйлын эрх баригчдын тайлбар нь тодорхойгүй “аюулгүй байдлын” шалтгаан зэрэг нөлөөлдөг

1141 The East Jerusalem Hospital Network consists of six hospitals: Makassed Islamic Charitable Society Hospital, Augusta Victoria Hospital, Palestine Red Crescent Society Hospital, St John of Jerusalem Eye Hospital Group, Jerusalem Princess Basma Centre and Saint Joseph Hospital.

1142 Lutheran World Federation, “US Cuts Funding to East Jerusalem Hospital Network”, 8 September 2018, lutheranworld.org/news/us-cuts-funding-east-jerusalem-hospital-network; DW media, “US cuts \$25 million from hospitals serving Palestinians”, 22 April 2020, dw.com/en/us-cuts-25-million-from-hospitals-serving-palestinians/a-45417846

1143 UN Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in the Palestinian Territories Occupied since 1967, Report, 15 March 2018, UN Doc. A/HRC/37/75.

1144 WHO, Right to Health in the occupied Palestinian territory: 2018 (previously cited), p. 51; Physicians for Human Rights — Israel, Divide and Conquer: Inequality in Health, 8 January 2015, phr.org.il/en/divide-conquer-new-phri-report, p. 48.

1145 WHO, Right to Health in the occupied Palestinian territory: 2018 (previously cited), p. 51; Physicians for Human Rights — Israel, Divide and Conquer: Inequality in Health (previously cited), p. 48.

1146 WHO, Right to Health in the occupied Palestinian territory: 2018 (previously cited), pp. 27 and 29; WHO, Director-General, Health conditions in the occupied Palestinian territory, including east Jerusalem, and in the occupied Syrian Golan (previously cited), p. 23.

байна.”¹¹⁴⁷

Израйлын бүслэлт, ялган тусгаарлах бодлого, эрчим хүчний гүнзгий хямралд өртсөн Газа хотын Палестинчуудын эрүүл мэндэд зөвшөөрлийн дэглэм ноцтой нөлөө үзүүлж байгаа бөгөөд эрүүл мэндийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг багасгаж, тогтолцооны хямралд хүргэж байна. Нэмж хэлэхэд, Рамалла төвтэй Палестины эрх баригчид Газын зурвасын үндсэн үйлчилгээ, цахилгаан эрчим хүч, эмийн хангамж зэргийг багасгаснаар Палестинчуудын эрүүл байх эрхийг зөрчиж байна. 2013 оноос хойш Египет Рафагийн боомтыг хаасан нь эрүүл мэндийн үйлчилгээний хүртээмжийг мөн хязгаарласан.¹¹⁴⁸

Үр дүнд нь Газа дахь Палестинчуудын эрүүл байх, эрүүл мэндийн зохистой үйлчилгээ авах эрх зөрчигдөж, амь аврах болон бусад яаралтай тусламж авч чадахгүй байна. Израйлын “давхар ашиглалт”-ын хязгаарлалтын бодлогын улмаас эм, эмнэлгийн тоног төхөөрөмжийн дутагдал бий болж хорт хавдар¹¹⁴⁹ болон бусад архаг өвчний эмчилгээ, хүүхдийн, зүрх судасны болон цусны эмчилгээ ихээхэн хязгаарлагдмал байна (5.5.1 “Палестинчуудын хүний хөгжлийг боомилж байгаа нь” хэсгийг үзнэ үү).¹¹⁵⁰ ДЭМБ-ын мэдээлснээр давхар ашиглалтын бодлого нь эмнэлгүүдийн цахилгааны генератор, түргэн тусламжийн тэрэг болон яаралтай тусламжийн үйлчилгээг зохицуулах харилцаа холбооны тоног төхөөрөмж, атомон скан технологийн¹¹⁵¹ нийлүүлэлтэд нөлөөлж, карбон утас ба эпокси резин зэрэг хиймэл эрхтэн хийхэд хэрэглэдэг хэрэгслүүдийг нэвтрүүлэхийг хориглосноор өвчтөнүүд илүү хүнд, тав тухгүй хувилбарыг сонгохоос өөр аргагүй болсон.¹¹⁵² Палестинчууд эм, эмчилгээнд тавих импортын хориг болон хямд үнээр худалдан авах сонголт байхгүйгээс болж олон улсын стандартаас илүү мөнгө төлж байгааг ДЭМБ тайландаа онцолжээ.¹¹⁵³

Нэмж хэлэхэд, Израйл улс зарим эмнэлгийн тоног төхөөрөмжийг Газагаас засвар хийлгэх гэж гарахыг зөвшөөрдөггүй. Жишээлбэл, Газад цор ганц байдаг түлэнхийн тоног төхөөрөмжийг засварлах зорилгоор Газагаас гаргах хүсэлтийг гурван жил татгалзсаны эцэст 2020 оны 6-7 сард Гишагаас хуулийн тайлбар хийсний эцэст гаргахыг зөвшөөрсөн.¹¹⁵⁴ Түүнчлэн 2017 оноос хойш Баруун эргийн Палестин эрх баригчдын Газын зурвасын үндсэн үйлчилгээг багасгах зорилгоор хэрэгжүүлж байгаа шийтгэлийг арга хэмжээ нь Израйлын хориглолтоос үүдэн нөхцөл байдлыг улам доройтуулж байна. Тэд эрүүл мэндийн хангамжийн хүртээмжийг багасгах, эрүүл мэндийн тогтолцоонд нэн

1147 WHO, Right to Health: Crossing barriers to access health in the occupied Palestinian territory, 2013, p. 16. apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA73/A73_15-en.pdf

1148 Amnesty International and others, “Israel: Record low in Gaza medical permits; 54 died in 2017 awaiting Israeli permit (joint statement)” (Index: MDE 15/7882/2018), 13 February 2018, amnesty.org/en/documents/mde15/7882/2018/en

1149 For example, Gaza completely lacks radiotherapy treatment. Chemotherapy treatment is available but very limited in terms of supply and variety.

1150 Israel prohibited the import of a PET/CT scanner used in cancer diagnosis and treatment for a hospital in Nablus. See Haaretz, “The Miraculous Tale of the West Bank’s First University Hospital and Its ‘Very Israeli’ CEO”, 19 August 2017, haaretz.com/middle-east-news/palestinians/.premium.MAGAZINE-the-miraculous-tale-of-the-west-bank-s-first-university-hospital-1.5443777

1151 WHO, Right to Health in the occupied Palestinian territory: 2018 (previously cited), p. 8.

1152 WHO, Right to Health in the occupied Palestinian territory: 2018 (previously cited), p. 8; HRW, “Gaza: Israeli restrictions harm people with disabilities. Neglect by Hamas authorities, armed conflict cause further hardship”, 3 December 2020, hrw.org/news/2020/12/03/gazaisraeli-restrictions-harm-people-disabilities

1153 WHO, Director-General, Health conditions in the occupied Palestinian territory, including east Jerusalem, and in the occupied Syrian Golan (previously cited), para. 19.

1154 Gisha, “With Gisha’s assistance, critical goods brought in to the Strip and medical equipment exits Gaza for repair”, 25 August 2020, gisha.org/en/with-gishas-assistance-critical-goods-brought-in-to-the-strip-and-medical-equipment-exits-gaza-for-repair

шаардлагатай цахилгаан эрчим хүчийг таслах зэргээр Газагийн иргэдийн эрүүл байх эрхийг зөрчиж байна.¹¹⁵⁵ Мөн Египет улс Рафагийн боомтыг Газын хүн амын хувьд 2013 оноос хойш хаалттай байлгаж байгаа нь эрүүл мэндийн үйлчилгээний хүртээмжийг хязгаарлаж байна.¹¹⁵⁶

Ковид-19 цар тархалтын үеэр эрүүл мэндийн тогтолцоо улам доройтсон. Ковид-19 цар тахлын улмаас 2021 оны 2 дугаар сард зайлшгүй шаардлагатай эмийн 50 орчим хувийн хангамжийн нөөцийн 45 хувьтай байсан бол 3 дугаар сард тэг хувьтай болж (1 сар хүрэхгүй хугацааны нөөц) 2019 оны 9 дүгээр сараас хойших хамгийн доод хэмжээндээ хүрсэн хэмээн НҮБ-ын Хүмүүнлэгийн Хэргийг Зохицуулах Газар мэдээлсэн.¹¹⁵⁷ 2021 оны 5 дугаар сард Газа хотод Ковид-19 цар тахлыг 9,500 гаруй тохиолдол бүртгэгдэх үед нийт 2 сая гаруй хүн амын ердөө 38,000 хүн вакцинд хамрагдсан¹¹⁵⁸ нь маш хангалтгүй үзүүлэлт байв.¹¹⁵⁹ 2021 оны 4 дүгээр сард нэн чухал эмийн хангамжгүй, сэхээн амьдруулахын хүчин чадал хангалттай бус эмнэлгүүд шинэ өвчтөнүүд хүлээн авахад хүндрэл ихтэй байв.¹¹⁶⁰

Үүний хор уршгаар нь Газа хотын Палестин иргэд ахисан түвшний эмнэлгийн тусламж авахын тулд Зүүн Иерусалим, Баруун эргийн бусад хэсэг, Израйл болон гадаад гарахаас өөр сонголтгүй болжээ. Гэвч Израйлын эрх баригчид зөвшөөрөл олгохыг хойшлуулах, эсхүл зөвшөөрөл огт олгодоггүй.¹¹⁶¹ ДЭМБ-ын мэдээлснээр 2006 оноос хойш түүхэнд байгаагүй цөөн тооны зөвшөөрлийг 2018 онд Газагийн өвчтөнүүдэд олгожээ. Нийт 25,811 өвчтөн хүсэлт гаргаснаас 15,834 (61.4%) хүнд зөвшөөрөл олгосон байна.¹¹⁶² Энэ байдал 2020 оны 7 сар хүртэл үргэлжилжээ.¹¹⁶³ 2020 оны 1 дүгээр сараас 5 дугаар сар хүртэлх хугацаанд Газаг орхих өвчтөнүүдийн хүсэлтийн 67% нь зөвшөөрсөн хариу авчээ.¹¹⁶⁴

Израйл улс зарим тохиолдолд ИзрайлГазын иргэдэд эрүүл мэндийн үйлчилгээний зорилгоор гарахыг зөвшөөрөхгүй байгаа нь цээрлүүлэлтийн арга хэмжээ мэт байдаг. Жишээлбэл, НҮБ-ын Хүмүүнлэгийн Хэргийг Зохицуулах Газрын мэдээлснээр, “Эргэн Ирэх Их Марш” эсэргүүцлийн хөдөлгөөний үеэр Израйлын цэргийн хүчин 8,000 Палестин иргэдийг галт зэвсгээр шархдуулсны 1,200 хүн урт хугацааны эмчилгээ, 156

1155 OCHA, “The humanitarian impact of the internal Palestinian divide on the Gaza Strip”, 23 June 2017, ochaopt.org/content/humanitarian-impact-internal-palestinian-divide-gaza-strip-june-2017

1156 Amnesty International and others, “Record-low in Gaza medical permits; 54 died in 2017 awaiting Israeli permit” (previously cited).

1157 OCHA, “Gaza Strip: Snapshot: March 2021”, 27 April 2021, ochaopt.org/content/gaza-strip-snapshot-march-2021

1158 WHO, “OPT- Coronavirus disease 2019 (COVID-19) Situation Report 75”, 6 May 2021, bit.ly/3y12qlR

1159 Even though Israel’s vaccination campaign started in December 2020 – to cover Israeli citizens, East Jerusalem residents, Israeli settlers in illegal settlements in the West Bank and later Palestinian workers in Israeli settlements – in Gaza access to vaccinations was intermittent and slow. See Al Jazeera, “First batch of COVAX-supplied vaccines arrives for Palestinians”, 17 March 2021, aljazeera.com/news/2021/3/17/first-batch-of-covax-supplied-vaccines-arrives-for-palestinians

1160 ICRC, “Gaza: Vicious new COVID-19 wave hits during Ramadan as vaccine doses trickle in”, 20 April 2021, icrcnewsroom.org/story/en/1950/gaza-vicious-new-covid-19-wave-hits-during-ramadan-as-vaccine-doses-trickle-in

1161 Amnesty International and others, “Israel: Record low in Gaza medical permits; 54 died in 2017 awaiting Israeli permit” (previously cited).

1162 WHO, Right to Health in the occupied Palestinian territory: 2018 (previously cited).

1163 WHO, “Health access barriers for patients in the occupied Palestinian territory: Monthly report - July 2020”, 8 September 2020, emro.who.int/images/stories/palestine/documents/WHO_July_2020_Monthly_Report.pdf?ua=1

1164 WHO, “Palestinian patient voices: Patients in the Gaza Strip unable to access healthcare”, June 2020, emro.who.int/images/stories/palestine/documents/WHO-PatientVoices_2_Final.pdf?ua=1

хүн хиймэл эрхтэн суулгах шаардлагатай болжээ.¹¹⁶⁵ ДЭМБ мэдээлснээр, Газа хотоос гарч эмчлүүлэх иргэдийн зөвшөөрлийн хувьтай харьцуулахад “Эргэн Ирэх Их Марш”-ийн жагсаалд гэмтсэн Палестинчуудын зөвшөөрөл бага хувьтай байна. 2018 оны 3 дугаар сарын 30-наас 2019 оны 9 дүгээр сарын 30-ны хооронд “Эргэн Ирэх Их Марш”-ийн жагсаалд оролцож гэмтсэн 591 хүний 18 хувьд (104) нь зөвшөөрөл олгож, 27 хувь (161) татгалзаж, үлдсэн 55 хувийн өргөдлийг (326) хойшлуулсан байна.¹¹⁶⁶ Дээрх нөхцөл байда дан ганц насанд хүрэгсдэд бус хүүхдүүдэд ажиглагдсан байна. 2019 онд Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх хүний эрхийн нөхцөл байдлын Тусгай Төлөөлөгчийн тайлангаар, Газагийн эсэргүүцлийн хөдөлгөөнд оролцож гэмтсэн Палестин хүүхдүүдийн эмчилгээний зорилгоор гарах зөвшөөрөл олголтын түвшин өөр нөхцөл байдлын улмаас гэмтсэн хүүхдүүдийнхтэй харьцуулахад маш бага байсан байна. Хүүхдүүдэд олгох зөвшөөрөл дунджаар 75 хувь байдаг бол 2018 онд нийт хүсэлтийн ердөө 22 хувьд зөвшөөрөл олгожээ.¹¹⁶⁷

Газагаас гарч эмчилгээ хийлгэх зөвшөөрлийг хүүхдүүдэд олгосон хэдий ч тэднийг асрах хүмүүст зөвшөөрөл олгодоггүй байна. 2018 онд Израйл Газа хотоос гадуур эмчилгээнд хамрагдах 5,256 хүүхдийн 1,821-т эцэг, эхийн аль нэгийг дагалдан явах хүсэлтийг татгалзжээ.¹¹⁶⁸

2015 оны 11 сард сард Израйлын хэрэгжүүлсэн аюулгүй байдлын хатуу шалгалт нь зөвшөөрөл олголтыг хойшлуулахад нөлөөлж байна. Шинэ удирдамжийн дагуу 16-55 насны эрэгтэй асран хамгаалагч, 16-45 насны эмэгтэй асран хамгаалагч нар зөвшөөрөл авахын тулд аюулгүй байдлын нарийвчилсан хяналт, шалгалтаар дамжих ёстой. Цаашлаад ДЭМБ-ын мэдээлснээр бүх “өвчтөнүүд зөвшөөрөл олгох процессын урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний хүрээнд аюулгүй байдлын байцаалт”-нд орох шаардлагатай.¹¹⁶⁹ 2018 онд ДЭМБ-ийн мэдээллээр 133 өвчтөн, 52 асран хамгаалагч аюулгүй байдлын байцаалтад оржээ. Байцаалтад дуудагдсан Палестин өвчтөн, асран хамгаалагч нарыг эмчилгээнд хамруулна гэсэн амлалт өгөн албадан хамтран ажиллаж, мэдээлэл өгүүлэх оролдлого Израйлын эрх баригчид гаргасныг хүний эрхийн байгууллагууд баримтжуулсан байна. Нэмж хэлэхэд, 2018 онд Эрез боомтын шалган дээр 1 өвчтөн, 4 асран хамгаалагчийг албадан баривчилжээ.¹¹⁷⁰

Израйлын зорчих хөдөлгөөний хатуу хориг нь Газа дахь өвчтөнүүд амь насаа алдахад шууд нөлөөлж, өвчтэй Палестинчуудын зовлон зүдгүүрт нэрмээс болж байна.¹¹⁷¹ ДЭМБ-ын тайланд дурдсанаар 2017 онд зөвшөөрөл хүсээд хүлээж байсан 54 өвчтөн нас барсан бөгөөд тэдний 46 нь хорт хавдартай байжээ. Тухайн үед өвчтнүүдэд гадагш гарах

1165 In the context of the Great March of Return protests, Israeli forces shot tear gas canisters, some of them dropped from drones, rubber bullets and live ammunition, mostly by snipers. As a result, 214 Palestinians, including 46 children, were killed, and over 36,100, including nearly 8,800 children, were injured. During the same period, one Israeli soldier was killed and seven others were injured during the demonstrations. See OCHA, “Two years on: people injured and traumatized during the ‘Great March of Return’ are still struggling”, 6 April 2020, ochaopt.org/content/two-years-people-injured-and-traumatized-during-great-march-return-are-still-struggling

1166 WHO, Health Access: Barriers for patients in the occupied Palestinian territory, September 2019, emro.who.int/images/stories/palestine/documents/september_monthly_report_2019.pdf?ua=1, p. 3.

1167 UN Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in the Palestinian Territories Occupied since 1967, Report, 21 October 2019, UN Doc. A/74/507.

1168 WHO, Right to Health in the occupied Palestinian territory: 2018 (previously cited), p. 8.

1169 WHO, Right to Health in the occupied Palestinian territory: 2018 (previously cited), p. 37.

1170 WHO, Right to Health in the occupied Palestinian territory: 2018 (previously cited), p. 67.

1171 WHO, Right to Health in the occupied Palestinian territory: 2018 (previously cited), pp. 35-48; Medical Aid for Palestinians (MAP), “Palestinian Child Dies after being Denied Access to Hospital by Israeli Authorities”, 27 January 2017, map.org.uk/news/archive/post/483-palestinian-teenager-dies-after-being-denied-access-to-hospital-by-israeli-authorities

зөвшөөрлийн хувь хэмжээ 2012-2019 онтой харьцуулахад хамгийн бага буюу 54 хувьтай байжээ.¹¹⁷² Хэрэв хориглолтоос үүдээ зөвшөөрөл олгох явц хойшлоогүй байсан бол эдгээр нас баралтуудын заримаас сэргийлж болох байсан. 2019 онд ДЭМБ-ын амьдрах чадварын судалгаагаар “2015-2017 оны хооронд химийн болон цацраг идэвхт эмчилгээ Газаас гарч хийлгэх шаардлагатай байсан боловч зөвшөөрөл авч чадаагүй, эсхүл хойшлогдсон хорт хавдартай өвчтөнүүд зөвшөөрөл авч чадсан бол дараагийн 6 сар, эсхүл илүү хугацаанд амьд гарах магадлал 1.5 дахин их байжээ”.

Яаралтай эмчилгээнд хамрагдахаар Иерусалимд нэвтрэх зөвшөөрлөө хүлээж байхдаа хорт хавдраар нас барсан хоёр настай Абдул Нассер Аль-Язжигийн хэрэг нь Газын зурвас дахь өвчиндөө шаналж буй мянга мянган өвчтөнүүд, тэдний гэр бүлийн зовлонг харуулсан жишээ юм.

АБДУЛ НАССЕР АЛЬ-ЯЗЖИ

Абдул Нассер Аль-Язжи 2020 оны 8 дугаар сарын 28-ны өдөр Газын зурваст хоёр настайдаа нас барсан. 2019 онд 18 сартайдаа шилэн хүзүүндээ Эвингийн саркома хэмээх ховор төрлийн хорт хавдартай гэж оношлогдсон. Түүний эцэг, эх Зүүн Иерусалимын эмнэлэгт тусгай эмчилгээнд хамрагдахаар оролдсон боловч Израйлын эрх баригчид гарах зөвшөөрөл цаг хугацаандаа өгөөгүй. Газын хорт хавдар судлалын Абдел Азиз Рантиси Мэргэшсэн Хүүхдийн Эмнэлгийн эмч нар түүнийг оношилж, эмнэлэгт хэвтүүлсэн.

Абдул Нассер Аль-Язжи нь Газын эмнэлэгт анх туяаны эмчилгээнд орсон боловч түүний бие сайжраагүй. 2020 оны 2 дугаар сарын 8-нд Баруун эргийн Хеброн хотын Аль-Ахли эмнэлэг рүү химийн эмчилгээнд орохоор шилжсэн. Хүүхэд болон түүний ээж Явахер Аль-Язжи нарт Баруун эрэгт хоёр долоо хоног эмчилгээнд хамрагдахаар Газын зурвасыг орхин явах зөвшөөрөл Израйлын Иргэний Захиргаа олгосон. Тэр хүзүүнээсээ хавдар авхуулах мэс засалд орж, ээжтэйгээ 2020 оны 2 дугаар сарын 22-нд Газын зурваст эргэн ирсэн.

Абдул Нассер Аль-Язжигийн биеийн байдал муудаж, 2020 оны 6 дугаар сарын 27-нд Газын Абдел Азиз Рантиси эмнэлэгт хэвтсэн. Шинжилгээ, зургаар түүний хавдар дахин ургаж, хорт хавдар уушиг руу тархсаныг олж тогтоосон байна. 2020 оны 7 дугаар сарын 8-ны өдөр Газын эмч нар түүнийг Зүүн Иерусалимын Аугуста Викториа Эмнэлэг рүү шилжүүлж, яаралтай тусгай эмчилгээнд хамрагдахыг санал болгожээ. Гэр бүл тухайн өдрөө Эрез боомтоор гарах хүсэлт өгсөн ч сарын дараа нас барах хүртэлх хугацаанд зөвшөөрөл авч чадаагүй байна. Гэр бүл Иргэний Захиргааны байгууллагатай холбогдохыг хичээсэн ч Рамаллад суурилсан Палестины эрх баригчид 2020 оны 4 дүгээр сард Израйлын эзлэн түрэмгийллийн төлөвлөгөөг танилцуулснаас болж Израйлын эрх баригчидтай холбоогоо тасалсны улмаас ямарваа зөвшөөрөл олгохгүй байгаа гэсэн хариу авсан.

2020 оны 8 дугаар сарын 20-ны өдөр зөвшөөрөл хүлээх зуураа Явахер Аль-Язжи Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ:

Газын зурвас бүслэлтэд байгаа тул бид Газаас гадуур эмнэлгийн үйлчилгээнд хамрагдахын тулд Израйлын эзлэн түрэмгийллийн доромжлолтой байнга тулгарна гэсэн үг. Бид 2 сард явахдаа Израйлын Иргэний Захиргаатай хамтран ажилладаг Палестины Иргэний Хэргийн Яаманд өргөдлөө өгсөн. Тэд зөвшөөрөл олгохдоо 5

1172 Amnesty International and others, “Record-low in Gaza medical permits; 54 died in 2017 awaiting Israeli permit” (previously cited); WHO, Director-General, Health conditions in the occupied Palestinian territory, including east Jerusalem, and in the occupied Syrian Golan (previously cited).

хоног болно гэсэн: Палестины тал 2 хоног, Израйлын тал 3 хоногийн дараа хариу өгнө гэсэн. Хэрвээ аюулгүйн асуудалтай бол процесс бүр удааширдаг.

Хэрвээ миний хүү энд эмнэлэгт нас барвал түүнийг хорт хавдар бус бүслэлт алсан хэрэг. Газын зурвасаас гадагш эмчилгээ авч чадахгүй байгаа нь хүмүүсийг өвчиндөө бууж өгөхөд хүргэж байна. Бидний амьдрал гунигтай, цаашдаа сайжрахгүй. Бид хэзээ нэгэн өдөр энэ бүх шударга бус явдал байхгүй болоосой гэж л залбирч байна даа.¹¹⁷³

Аль-Шифа Эмнэлгийн хоосон эмийн тавиурууд, 2017 оны 5 дугаар сарын 11-ний өдөр © Momen Faiz / NurPhoto via Getty Images

Энэхүү албадлага бүхий хориглох бодлогыг хэрэгжүүлснээр Израйл өөрийн эрхшээлд байгаа Палестинчуудыг алагчлалгүйгээр эрүүл мэндийн үйлчилгээ, бараа бүтээгдэхүүн ба тоноглол, байгууламжаар хангах үүргээ биелүүлэхгүй, Палестинчуудын өндөр стандарт бүхий эрүүл мэндийн үйлчилгээ авах эрх, онцгой тохиолдолд амьд явах эрхийг нь зөрчиж байна.

ЭЗНСЭХ 2019 оны тайландаа “Газын зурвас дахь “давхар ашиглалт”-ын хоригийн улмаас зайлшгүй шаардлагатай эмнэлгийн тоног төхөөрөмжүүд хомсдож, эрүүл мэндийн үйлчилгээ муудаж, хүрэлцээ багассан”-ы дээр “гарах зөвшөөрлийн урт, төвөгтэй тогтолцоо”-ны талаар санаа зовниж байгаагаа илэрхийлсэн.¹¹⁷⁴ ЭЗНСЭХ Израйлыг “нэн даруй Газын зурвасын бүслэлт, хоригийг цуцлахыг” шаардсан. Мөн Израйлыг “зайлшгүй шаардлагатай эмнэлгийн тоног төхөөрөмж, хангамжийг оруулах, эрүүл мэндийн ажилчдыг Газа руу орох болон гарах хөдөлгөөнийг дэмжиж”, “зөвшөөрөл олгох тогтолцоог эрүүл мэндийн үйлчилгээ авахаар тодорхойлогдсон Газа хотын иргэд цаг хугацаандаа тусламж авах байдлаар эргэн харах”-ыг санал болгосон.¹¹⁷⁵

Израйл улс хүмүүсийн зорчих хөдөлгөөнийг хязгаарлахаас гадна ИзрайлПалестин түргэн тусламжийн тэргийг Баруун эргээс Зүүн Иерусалимд нэвтрэхийг хориглодог. “Хаалганаас хаалганд” хэмээх шилжүүлэх процедураар Палестин өвчтөнүүд Зүүн Иерусалимд эмнэлгийн үйлчилгээ авахын тулд шалганы цэг дээрх Израйлын дугаартай Палестины

1173 Amnesty International, interview by voice call with Jawaher Al-Yazji, 20 August 2020.

1174 CESCR, Concluding Observations: Israel, 12 November 2019, UN Doc. E/C.12/ISR/CO/4, para. 58.

1175 CESCR, Concluding Observations: Israel, 12 November 2019, UN Doc. E/C.12/ISR/CO/4, para. 59.

Улаан Загалмайн Нийгэмлэгийн түргэн тусламжийн тэргэнд сольж суух, мөн Израйлын засаг захиргаанаас урьдчилан аюулгүйн зөвшөөрөл авсан байх шаардлагатай.¹¹⁷⁶ 2018 онд Баруун эргийн бусад хэсгээс Зүүн Иерусалим орох 1,462 тохиолдол бүртгэгдсэнээс 84 хувь нь дээрх процедурыг дагах шаардлагатай болж, шилжүүлгийн шалганы цэг дээр хоёр түргэн тусламжийн тэрэг хэрэгтэйгээс болж эрүүл мэндийн үйлчилгээний нөөц бололцоо үнэгүйтэж, транзитыг хойшлуулж байна.¹¹⁷⁷ Палестины Улаан Загалмайн Нийгэмлэгийн цуглуулсан мэдээллээр яаралтай тусламжийн үед шалганы цэг дээр “хаалганаас хаалганд” шилжүүлгийн процедурт дунджаар 24 минут алддаг.¹¹⁷⁸ 2019 онд Палестины түргэн тусламжийн тэрэг Зүүн Иерусалим руу “хаалганаас хаалганд” процедур ашиглах шаардлагатай болсон тохиолдол 90 хувьтай байжээ.¹¹⁷⁹

Зүүн Иерусалимыг хэсэгчлэн хувааж, зарим Палестин суурингуудыг хананы цаана үлдээн, Палестин иргэдийн зорчих хөдөлгөөнийг хязгаарласан нь тэдний анхан шатны эрүүл мэндийн үйлчилгээг цаг хугацаанд нь авах боломжид саад учруулж. Жишээлбэл, Ковид-19 цар тахлын хөдөлгөөний хориг нь Зүүн Иерусалим дахь Палестинчууд эрүүл мэндийн үйлчилгээ авахад саад учруулж, эрүүл мэндийн хямралыг улам дордуулсан.

Л.М.

Л.М. Зүүн Иерусалим дахь Хуучин хотын хажууд нь байдаг, хотын бусад хэсгээс хана ба шалганы цэгүүдээр тусгаарлагдсан Куфр Акабын сургуульд ажиллаж, гэр бүлийн хамт амьдардаг. Тэрээр гэрлэсэн, 5 хүүхэдтэй. Тэдний гэр бүл Зүүн Иерусалимд түр амьдрах зөвшөөрөл болон иргэний харьяалалгүй тул Куфр Акабад амьдрахаас өөр аргагүй. Л.М. ажилдаа явах, эсхүл эрүүл мэндийн үйлчилгээ авахдаа Израйлын шалганы цэгээр дамжих ёстой байдаг. Тэр Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ:

Би Шмидт Шуле Иерусалим [сургуульд] ажилладаг учраас Иерусалимд амьдарвал хамаагүй амар байхсан... Би [Куфр Акабын] автобуснаас буугаад [Каландиагийн] шалганы цэгээр алхаж дамждаг. Заримдаа шалганы цэг дээр хэт их хүн байдгаас амьсгал давчиддаг. Миний хөл одоо өвчтэй учраас алхахад заримдаа хүндрэлтэй байдаг, ялангуяа Каландиа шалганы цэг дээр [Израйлын эрх баригчид] шинэ гүүр барьсан тул дээш гарахад тун хэцүү. Би ихэвчлэн ажилдаа хоцордог. Мөн бид эмч дээр очиж үзүүлэх бүрт шалганаар дамжих хэрэгтэй болдог. Манай эмч миний ажилладаг сургуулийн хажуу талын клиникт ажилладаг.¹¹⁸⁰

Ковид-19 цар тахлын хөл хорио анх Иерусалимд хэрэгжих үед Зүүн Иерусалимын хананы цаана орших Куфр Акаб, Шуафат дүрвэгсдийн кемпэд амьдарч байсан Палестин иргэд хотын бусад хэсэг дэх эрүүл мэндийн байгууллагууд руу нэвтэрч чадахаа больсон. Олон долоо хоногийн турш хэдэн мянган иргэд Ковид-19 тест хийх эмнэлэгүүдэд хандах боломжгүй байв.¹¹⁸¹ Палестинчууд илүү сайн тоног төхөөрөмж, эмчилгээтэй эрүүл мэндийн байгууллагууд бүхий Баруун Иерусалим ба Израйлын

1176 MAP, “‘Sometimes patients die’: Barriers facing Palestinian ambulances entering East Jerusalem”, 24 November 2017, [map.org.uk/news/archive/post/757-athe-aback-to-backa-process-is-hard-and-sometimes-patients-die-at-the-barriers-facing-palestinian-ambulances](https://www.map.org.uk/news/archive/post/757-athe-aback-to-backa-process-is-hard-and-sometimes-patients-die-at-the-barriers-facing-palestinian-ambulances)

1177 WHO, Right to Health in the occupied Palestinian territory: 2018 (previously cited), p. 52.

1178 MAP, Health under occupation, September 2017, [map.org.uk/downloads/health-under-occupation---map-report-2017.pdf](https://www.map.org.uk/downloads/health-under-occupation---map-report-2017.pdf)

1179 WHO, Director-General, Health conditions in the occupied Palestinian territory, including east Jerusalem, and in the occupied Syrian Golan (previously cited), para. 36.

1180 Amnesty International, interview by voice call with L. M., 18 August 2020.

1181 +972 Magazine, “East Jerusalem scrambles to prevent COVID-19 outbreak before Ramadan”, 22 April 2020, 972mag.com/eastjerusalem-coronavirus-ramadan

бусад хэсэгт тест, эмчилгээ хийлгэхээс өөр арга үлдээгүй. Адала болон Иерусалим дахь Палестинчуудын Эрхийг Хамгаалах Иргэний Нэгдэл байгууллагууд 2020 оны 4 дүгээр сарын 8-ны өдөр Дээд шүүхэд гомдол гаргасны дараа Израйлын эрүүл мэндийн салбарын эрх баригчид Куфр Акаб, Шуафат дүрвэгсдийн кемп, Силван ба Зүүн Иерусалимд Ковид-19-ийн клиник болон шинжилгээний төвүүдийг нээх ажилд хүчин чармайлт гаргаж эхэлжээ.¹¹⁸² 2020 оны 4 дүгээр сарын 8-нд гурван клиникийг Ковид-19-ын анхны тохиолдол бүртгэгдсэнээс даруй 2 гаруй сарын дараа нээж, Израйлын эрүүл мэндийн байгууллага үйл ажиллагааг нь хариуцан ажилласан. Нэмэлт тестийн төвүүдийг дараагийн шатанд нээж, Иерусалимын хотын захиргаа хариуцан ажиллуулжээ.

ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН АЖИЛТНУУД БОЛОН ЭМНЭЛГИЙН БАЙГУУЛАМЖУУД РУУ ХАЛДСАН НЬ

Олон жилийн турш Израйлын арми цэргийн довтолгооны үеэр эмнэлгийн байгууламжуудыг удаа дараалан бай болгож байсан. 2008-2017 онуудад Газа руу дайрсан цэргийн дайралтын үеэр 147 эмнэлэг, клиник, 80 түргэн тусламжийн тэрэг устаж, гэмтсэн хэмээн Палестинчуудад Эмнэлгийн Тусламж ТББ мэдэгдсэн.¹¹⁸³ Мөн хугацаанд 145 эмнэлгийн ажилтан — дийлэнх нь түргэн тусламжийн тэрэгний жолооч амь үрэгдэж, гэмтжээ.¹¹⁸⁴ НҮБ-ын Хүмүүнлэгийн Хэргийг Зохицуулах Газрын мэдээлснээр 2021 оны 5 дугаар сард болсон цэргийн довтолгооны үеэр Газа дахь 9 эмнэлэг, 19 анхан шатны тусламжийн клиник нийт 28 эмнэлгийн байгууламжийг эвдэж, сүйрүүлжээ.¹¹⁸⁵ Газын хоёр нэр хүнд бүхий эмч алагдсан. 2021 оны 5 дугаар сарын 16-ны өдөр Израйль Газа хотын иргэний байгууламж, гудамж талбай руу агаарын довтолгоо хийснээр Абу Аль-Оуф, Аль-Колак гэр бүлийн хоёр барилга нурж хамгийн багадаа 30 хүн нас баржээ.¹¹⁸⁶ Нас барсан хүмүүсийн дунд Аль-Шифа эмнэлгийн дотрын тасгийн дарга, Ковид-19 өвчний хүндэрсэн өвчтөнүүдийн тасгийг удирдаж байсан Аймана Абу Аль-Оуф, сэтгэцийн эмч Моен Ахмед Аль-Алоул нар байжээ.¹¹⁸⁷ Дайралт Аль Шифа эмнэлэг рүү чиглэсэн гол зам бүхий Аль Вехда гудамжийг хаасан. Дараагийн өдөр нь Ковид-19-ын гол лаборатори бүхий дүүргийн эмнэлэгийн байр цэргийн довтолгооны үеэр ноцтой гэмтжээ.¹¹⁸⁸

2018 оны 3 дугаар сард Газа ба Израйлын хашааны дагуух Эргэн Ирэх Их Маршийн хариу болгож эрүүл мэндийн салбар луу гэнэт дайрсныг ДЭМБ онцолсон нь өөр нэгэн жишээ юм. 2018 онд Газын зурвасын эрүүл мэндийн ажилчид руу халдсан 369

1182 Adalah, "Following Adalah's Supreme Court petition, Israel to open coronavirus testing centers in East Jerusalem neighborhoods beyond the separation wall", 14 April 2020, adalah.org/en/content/view/9979

1183 MAP, "Infographic: Attacks on medical facilities and personnel in the West Bank and Gaza", 1 October 2017, map.org.uk/news/archive/post/627-infographic-attacks-on-medical-facilities-and-personnel-in-the-west-bank-and-gaza; WHO, Right to health in the occupied Palestinian territory: 2018 (previously cited).

1184 Al Mezan, Medical Care Under Siege: Israel's Systematic Violation of Gaza's Patient Rights, February 2018, mezan.org/en/uploads/files/15174966411875.pdf

1185 OCHA, "Gaza Strip: Escalation of Hostilities as of 3 June 2021", 6 June 2021, ochaopt.org/content/gaza-strip-escalation-hostilities-3-june-2021; Amnesty International, "Israel/OPT: Pattern of Israeli attacks on residential homes in Gaza must be investigated as war crimes", 17 May 2021, amnesty.org/en/latest/news/2021/05/israelopt-pattern-of-israeli-attacks-on-residential-homes-in-gaza-must-be-investigated-as-war-crimes

1186 Amnesty International, "Israel/OPT: Pattern of Israeli attacks on residential homes in Gaza must be investigated as war crimes", 17 May 2021, amnesty.org/en/latest/news/2021/05/israelopt-pattern-of-israeli-attacks-on-residential-homes-in-gaza-must-be-investigated-as-war-crimes

1187 Al Jazeera, "'Huge loss': Experienced Gaza doctors killed in Israeli attacks", 17 May 2021, aljazeera.com/news/2021/5/17/holdshockformedical-system-as-israeli-strikes-kill-gaza-doctors

1188 WHO, "Escalation in the occupied Palestinian territory", 20 May 2021, emro.who.int/images/stories/palestine/documents/210520_-_OPT_flash_update_May_20.pdf?ua=1

тохиолдол бүртгэгдсэн ба гурван эмнэлгийн ажилтан нас барж, 570 хүн шархаджээ.¹¹⁸⁹

Байдал хурцдах үед Израйлын аюулгүйн хүчнийхэн Баруун эрэг, Зүүн Иерусалим дахь Палестин эмнэлэг, эмнэлгийн ажилчид руу ширүүн довтолгоо хийсний улмаас зарим тохиолдолд эмч нар яаралтай тусламж үзүүлэх боломжгүй болдог. Палестинчуудад Эмнэлгийн Тусламж ТББ-ын мэдээлснээр 2015 оны 10 дугаар сараас 12 сарын хооронд Израйлын цэргийн хүчнийхэн 8 эмнэлэг рүү довтолсоны зэрэгцээ дайралтын улмаас 92 түргэн тусламжийн тэрэг гэмтэж, 147 эрүүл мэндийн ажилтан бэртжээ.¹¹⁹⁰ Эдгээр дайралт нь ихэвчлэн шархадсан Палестин жагсагчлыг эмнэлэгийн тусламж авч байх хооронд баривчлахад чиглэдэг бөгөөд эмнэлэгийн ажилтнуудыг автомат шүршигч буу, цахилгаан бороохойгоор дарамтлан, айлгадаг.¹¹⁹¹

2021 оны 5 дугаар сарын эхээр болсон Шейх Джаррагийн эсэргүүцлийн жагсаалын үеэр¹¹⁹² шархадсан хүмүүст тусламж үзүүлж байсан эмнэлгийн ажилтнууд ба түргэний тэрэг рүү Израйлын хүчнийхэн дайрч, өвчтөнүүдэд тусламж үзүүлэх, тэднийг тээвэрлэх явцад саад учруулжээ.¹¹⁹³ Баруун Азийн Дүрвэгсдэд Туслах Америкийн байгууллагын мэдээлснээр Баруун эрэгт 41 эрүүл мэндийн ажилтан бэртэж, 21 түргэний тэрэг эвдэрч, эсхүл хураагджээ. Мөн эрүүл мэндийн ажилтан, эмч сувилагч болон түргэний тэрэгний хөдөлгөөнийг хязгаарлах, биет халдлага үйлдэх, дарамтлах зэрэг тохиолдол гарсаар байгааг тайлагнажээ.¹¹⁹⁴

БОЛОВСРОЛЫН САЛБАР ДАХЬ ЯЛГАВАРЛАН ГАДУУРХАЛТ

Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр даяар алагчилсан төлөвлөлт, бүсчлэлийн бодлого болон боловсролын салбарт бага хөрөнгө оруулж байгаа нь Палестинчуудын сурч боловсрох эрхийг үгүйсгэж байна. Израйл улс Баруун эрэг ба Газын зурваст Израйлзорчих хөдөлгөөнийг хязгаарлаж, сургууль болон тэдний ойролцоо цэргийн дайралт хийж байгаа нь хэдэн зуун мянган Палестинчуудын хувьд боловсролын хүртээмжийг нэмж хязгаарлагдаж байна. Ерөнхийдөө эдгээр алагчилсан бодлогууд Палестин сурагчдад олгох боловсролын чанарт сөргөөр нөлөөлж, сургууль завсардалт ихэсжээ. Энэ нь эцэстээ Палестинчуудын хөгжил, амь зуух, гэр бүлээ тэжээх чадварт сөргөөр нөлөөлж байна.

Израйл улс олон улсын хүний эрхийн эрх зүйн дагуу Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт аль алинд боловсрол эзэмших эрхийг хүндэтгэх, хамгаалах, хангах үүрэгтэй. Мөн эзлэн түрэмгийлэгчийн хувьд олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйн дагуу Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт боловсрол эзэмших эрхийг хангах, үүний дотор “хүүхдийг асрах, боловсрол эзэмшүүлэхэд зориулсан бүхий л байгууллагуудын хэвийн үйл ажиллагааг дэмжих” үүрэгтэй.¹¹⁹⁵ Израйлын боловсролын тогтолцоо нь төв

1189 WHO, Right to Health in the occupied Palestinian territory: 2018 (previously cited), p. 10.

1190 MAP, Health under occupation, September 2017, map.org.uk/downloads/health-under-occupation---map-report-2017.pdf

1191 Amnesty International, “Israeli forces carry out violent hospital raids in ruthless display of force”, 25 July 2017, [amnesty.org/en/latest/press-release/2017/07/israeli-forces-carry-out-violent-hospital-raids-in-ruthless-display-of-force](https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2017/07/israeli-forces-carry-out-violent-hospital-raids-in-ruthless-display-of-force)

1192 See section 5.2.2 “Palestinians in OPT”.

1193 MAP, MAP’s letter to the UK Government on attacks on Palestinian healthcare, 20 May 2021, [map.org.uk/news/archive/post/1238-pursuing-protection-for-palestinian-healthcare-workers-and-medical-facilities-at-the-un-security-council](https://www.map.org.uk/news/archive/post/1238-pursuing-protection-for-palestinian-healthcare-workers-and-medical-facilities-at-the-un-security-council); Palestinian Red Crescent Society, Targeting Palestine RCS medical teams continues in Jerusalem, 10 May 2021, palestinerics.org/index.php?page=post&pid=26554&catid=4&parentid=67&y=&langid=1

1194 American Near East Refugee Aid, New Situation Report from Palestine, 7 June 2021, anera.org/blog/update-on-the-crisis-in-palestine

1195 Fourth Geneva Convention, Article 50.

засгийн газар ба орон нутгаар дамжин ажилладаг.¹¹⁹⁶ Израйл дахь Палестин иргэд ба Еврейн Израйлчууд төрийн хэвшлийн боловсролын тогтолцоонд хамрагдахдаа дөрвөн төрлийн сургуульд хуваагдан, тус тусдаа сурдаг. Үүний гурав нь Еврейн Израйлчуудад зориулсан (шашны хамааралгүй, шашны, ультра ортодокс) ба үлдсэн нэг нь Араб хэлтнүүдэд зориулсан (Палестинчууд, Друз, Бедуин, Черкасс бага ястнууд).¹¹⁹⁷ Араб хэлтэй нийгмийн бүлэгт зориулсан сургуульд Араб хэлээр хичээл заадаг хэдий ч¹¹⁹⁸ Жүүд хэлийг заавал сурах шаардлага тавьдаг.¹¹⁹⁹

Зүүн Иерусалимыг эс тооцвол Израйл улс Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудад боловсролын системээр хангах үйл ажиллагааг явуулдаггүй, харин Баруун эрэг дэх өөрийн хууль бус Израйл суурьшигчдад боловсрол олгодог Израйл. 1994 оноос хойш Ойрх Дорнод дахь Палестин дүрвэгсдийн асуудал хариуцсан НҮБ-ын тусламжийн агентлаг, Палестины эрх баригчид ба хувийн байгууллагууд Баруун эрэг ба Газын зурваст байгаа Палестинчуудын боловсролын тогтолцоонд хамруулах үйл ажиллагааг явуулж байна.¹²⁰⁰ Ойрх Дорнод дахь Палестин дүрвэгсдийн асуудал хариуцсан НҮБ-ын тусламжийн агентлаг нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр болон Зүүн Иерусалим дахь бүртгэлтэй Палестин дүрвэгсдийг бага, бүрэн дунд сургуулиар үнэ төлбөргүй хамруулж, мэргэжлийн болон политехникийн сургалтуудыг явуулж, тэнцсэн залуу дүрвэгчид их сургуулийн тэтгэлэг олгодог.¹²⁰¹

Зүүн Иерусалимд Израйлын Боловсролын Яам, Иерусалим Хотын Захиргаа нар Палестин сурагчдад нийтийн боловсрол олгох үүрэгтэй. Палестины эрх баригчидтай тохиролцсоны дагуу Зүүн Иерусалимын улсын сургуулиуд саяхныг хүртэл зөвхөн Палестин хичээлийн хөтөлбөр зааж байв. Харин сүүлийн жилүүдэд төрийн зарим сургуулиуд нэмэлт санхүүжилт авсанаар Израйл хичээлийн хөтөлбөрийг нэвтэрүүлж эхэлсэн.¹²⁰²

Арабын боловсролын салбарт дутуу санхүүжилт олгох, Араб боловсрол олгогч нарыг шийдвэр гаргах байгууллагуудад оролцуулахгүй, хангалттай дэд бүтэц ба байгууламжаар хангахгүй байх зэргээр Израйл болон Зүүн Иерусалим дахь Палестин сурагчдыг Израйл улс ялгаварлан гадуурхдаг.¹²⁰³ Тэд сургуулийн бүхий л түвшинд Еврей үе тэнгийнхнээсээ бага санхүүжилт авдаг. Израйлын Боловсролын Яамны 2016 оны төсөвт шинжилгээ хийхэд тэд ижил нийгэм, эдийн засгийн байдал бүхий Еврей сурагчидтай харьцуулахад бага ангийн сургалтын цаг тутамд 30 хувь, дунд ангид 50 хувь, бүрэн дунд сургуульд 75 хувь бага санхүүжилт хүртдэг болохыг Моссава төв

1196 State of Israel, MoFA, Education: Primary and Secondary, mfa.gov.il/mfa/aboutisrael/education/pages/education-%20primary%20and%20secondary.aspx (accessed on 10 December 2021), "Administration and Structure"; OECD, Education Policy Outlook: Israel, April 2016, oecd.org/israel/Education-Policy-Outlook-Country-Profile-Israel.pdf

1197 OECD, Education Policy Outlook: Israel (previously cited).

1198 State of Israel, MoFA, Education: Primary and Secondary, mfa.gov.il/mfa/aboutisrael/education/pages/education-%20primary%20and%20secondary.aspx (accessed on 10 December 2021), "School System"

1199 Foreign Policy, "The two-school solution", 18 May 2016, foreignpolicy.com/2016/05/18/the-two-school-solution-israeli-arab-childreneducation-integration

1200 RecoNow, The Higher Education System in Palestine: National Report, May 2016, reconow.eu/files/fileusers/5140_National-Report-Palestine-RecoNOW.pdf

1201 European Commission, Higher Education in the Occupied Palestinian Territory, 1 July 2014, available at humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/assessments/ec_-_higher_education_in_opt.pdf

1202 Reuters, "'Carrot not stick': Israel pushes its curriculum in Palestinian schools", 29 June 2017, reuters.com/article/us-israel/palestinians-jerusalem-schools-idUSKBN19K2BE

1203 Adalah, The Inequality Report: The Palestinian Arab Minority in Israel (previously cited); OECD, Education policy outlook Israel (previously cited).

тогтоожээ.¹²⁰⁴ 2016 онд Араб орон нутгуудад 526 анги танхим шинээр барьсан бол Жүүд боловсролын тогтолцоонд 2171 анги шинээр барьжээ. 2018 онд Израйлын Боловсролын Яам Арабын орон нутгуудад сургууль барихад 58.4 сая (18.8 сая ам.доллар) төсөвлөсөн нь эрэлт хэрэгцээнээс хамаагүй бага байна хэмээн Моссава мэдээлсэн.¹²⁰⁵ Арабын орон нутгуудад одоогийн байдлаар 7,000 анги танхимын дутагдалтай байна.¹²⁰⁶

Израйлын эрх баригчдын Зүүн Иерусалим дахь Палестин сургуулиудыг ялгаварлан гадуурхаж бага санхүүжилт олгож байгаа нь илэрхий байна. Иерусалимын Хотын Захиргааны төсөвт 2016 онд Хаарец байгууллагаас хийсэн дүн шинжилгээнээс үзэхэд, “Баруун Иерусалимын сургуулиудад өгсөн санхүүжилт нь Зүүн Иерусалимынхаас илт илүү байсан.”¹²⁰⁷ Иерусалимын Хотын Захиргаа Боловсролын яамнаас баталсан бага төсвөөс илүү бага хэмжээний мөнгийг Зүүн Иерусалим дахь нийтийн сургуулиуд руу шилжүүлснийг Хаарец тогтоожээ. Эсрэгээр Еврейн сургуулиудад төсөвлөснөөс илүү санхүүжилт олгожээ.¹²⁰⁸ Мерец намын хотын захиргааны консулын хийсэн асуулгаар эдгээр ажиглалт үнэн болох нь тогтоогдсон бөгөөд 2016 онд 17 Палестин ахлах сургуулийн 11 нь засгийн газар баталсан төсвөөс бага санхүүжилт авчээ.¹²⁰⁹ Израйл ба эзлэгдсэн Зүүн Иерусалим дахь Палестины улсын сургуулиудад олгох санхүүжилтын дурьдлага байдлаар, алагчилсан хот төлөвлөлтийн бодлого болон бусад анхан шатны үйлчилгээний алагчилсан хангалт зэрэг нь анги дүүргэлт хэтрэх, боловсролын чанар муудах, Палестин болон Еврей сурагч нарын боловсролын ялгаа нэмэгдэх, эцэст нь олон тооны хүүхэд сургууль завсардахад хүргэж байна.¹²¹⁰

Нөхцөл байдал хүлээн зөвшөөрөгдөөгүй Негев/Накабад илүү хүнд байна. Алагчилсан төлөвлөлт, бүсчлэлийн бодлогоос шалтгаалан тосгод албан ёсны статусгүй учир засгийн газар үйлчилгээ үзүүлэхээс татгалзсанаар Палестины Бедуинчууд цөөн тооны, эсхүл ямар ч боловсролын байгууламжгүй байна. Байгаа цөөн тооны байгууламж нь тохижилт муутай, эсхүл хэт олон хүүхэдтэй.¹²¹¹ Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах Хороо 2020 оны ажиглалтын дүгнэлтдээ Негев/Накаб дахь Бедуин сурагчдын сургууль завсардалтын хувь хэмжээ өндөр, Араб ба Еврей сурагчдын боловсролын үзүүлэлтээс эрс ялгаатай, Бедуины суурингуудад сургууль болон цэцэрлэгийн хомсдолтой байгаа талаар санаа зовниж байгаагаа илэрхийлсэн.¹²¹² ЭЗНСЭХ 2019 оны тайландаа сургууль хаялт, боловсролын үзүүлэлтийн ялгаа, анги танхим, цэцэрлэг хүрэлцэхгүй байдал Бедуины суурингуудад газар авсан талаар дээрхтэй ижил дүгнэлтийг илэрхийлсэн юм.¹²¹³

Зүүн Иерусалим дахь Палестинчуудын үнэ төлбөргүй боловсрол эзэмшихэд тулгарч буй хамгийн том саад бэрхшээл бол анги танхимын хомсдол. Боловсролын Яам болон Иерусалимын Боловсролын Удирдлагын Газар нь сургуулийн насны 127,198 Палестин

1204 Mossawa Center, “Analysis of the Ministry of Education’s Budget for 2016”, 25 April 2017, mossawa.org/eng//Public/file/OMinistry%20of%20Education%20Report%202016.pdf

1205 Mossawa Center, “The 2019 State Budget and Government Resolution 922” (previously cited).

1206 Mossawa Center, “The 2019 State Budget and Government Resolution 922” (previously cited).

1207 Haaretz, “Arab Students in Jerusalem get less than half the funding of Jewish counterparts”, 23 August 2016, haaretz.com/israelnews/.premium-arab-students-in-jerusalem-get-less-than-half-the-funding-of-jews-1.5427909

1208 Haaretz, “Arab Students in Jerusalem get less than half the funding of Jewish counterparts” (previously cited)

1209 Haaretz, “Arab Students in Jerusalem get less than half the funding of Jewish counterparts” (previously cited)

1210 Ir Amim and ACRI, Annual Status Report: The Failing East Jerusalem Education System, August 2013, law.acri.org.il/en/wp-content/uploads/2013/09/EJ-edu-report-2013.pdf

1211 Adalah, The Inequality Report: The Palestinian Arab Minority in Israel (previously cited).

1212 CERD, Concluding Observations: Israel, 12 December 2019, UN Doc. CERD/C/ISR/CO/17-1, para. 38(a).

1213 CESCR, Concluding Observations: Israel, 12 November 2019, UN Doc. E/C.12/ISR/CO/4, para. 62

сурагчдыг боловсролоор хангах үүрэгтэй. 2019 оны 5 дугаар сарын байдлаар эдгээр хүүхдүүдээс ердөө 108,598 сурагч улсын боловсролын тогтолцоонд хамрагджээ. Эдгээрийн 41.1 хувь нь Зүүн Иерусалимын улсын 65 сургуульд, үлдсэн нь голчлон Израйлын эрх баригчид анги танхимыг хүртээмжтэй байлгаж чадахгүй байгаа учраас “хүлээн зөвшөөрөгдсөн гэхдээ албан бус” сургуулиудад (сурагчдын 43.2 хувь нь 105 сургуульд),¹²¹⁴ эсхүл хувийн сургуульд (сурагчдын 15.7 хувь нь 79 сургууль) сурч байна.¹²¹⁵

Зүүн Иерусалимд л гэхэд 2019 онд хотын хэмжээнд 3,800 анги танхимын дутагдалтай байснаас улсын сургуульд 1,983 анги танхимын дутагдалтай байсан.¹²¹⁶ 2011 оны 2 дугаар сард Израйлын Дээд Шүүх засгийн газар ба хотын захиргаа Зүүн Иерусалим дахь Палестин сургуулиуд хангалттай төсөв төсөвлөхгүй байгаагаас үүдэн анги танхимын хомсдол огцом нэмэгдэж, Палестин сурагчдын боловсролын тэгш хүртээмжтэй хүртэх үндсэн хуулийн эрхийг зөрчиж буйг хүлээн зөвшөөрсөн.¹²¹⁷ Шүүхээс Боловсролын Яам болон Иерусалимын хотын захиргаанд Зүүн Иерусалим дахь Палестин сургуулиудын анги танхимын хомсдолыг шийдвэрлэх 5 жилийн хугацаа олгосон.¹²¹⁸ Гэвч 2019 оны 5 дугаар сарын байдлаар шүүхийн шийдвэр гарснаас хойш ердөө 314 анги танхимыг л шинээр барьжээ. 2019 онд Улсын зардлын асуудал эрхэлсэн хянан шалгагч хэлэхдээ анги танхимын хомсдолоос болж хотын захиргаа үнэгүй боловсролоор хангах үүргээ гүйцэтгэж чадаагүй гэжээ.¹²¹⁹ Зүүн Иерусалимын Хотын Захиргаа 2022 он гэхэд нэмж 834 анги танхим барих төлөвлөгөөтэй байгаа гэжээ. Үүнийг хэрэгжүүлсэн ч сурагчдын сурах шаардлагыг хангаж чадахгүй хэвээр байх юм.¹²²⁰

Нэмж хэлэхэд, одоогийн анги танхимуудын орчин сургалтын үйл ажиллагаа явуулахад тохиромжгүй.¹²²¹ 2016 оны байдлаар Зүүн Иерусалимын улсын сургуулиудын 43 хувь нь анги дүүргэлт хэтрэлттэй, дийлэнх нь түрээсийн байранд байсан.¹²²² Ир Амим мөн тайландаа Зүүн Иерусалимын олон сургууль задгай талбайгүй, цэвэрлэгээний ажилчид ба цэвэрлэгээний бодис дутагдалтайгаас ариун цэврийн шаардлага хангахгүй зэрэгт санаа зовниж байгаагаа илэрхийлсэн.¹²²³

Санхүүжилт хангалтгүй, илт үл ойшоох байдлаас гадна Зүүн Иерусалим дахь Палестинчуудыг хүчээр хотыг орхин явахад хүргэх Израйлын ялгаварлан гадуурхсан үйл ажиллагаа нь тэдний боловсрол эзэмших эрхэд ноцтойгоор нөлөөлж байна. Израйл улс

1214 “Recognized but unofficial” schools are funded and licensed by the Israeli Ministry of Education but are privately operated and charge tuition. See Ir Amim, *Falling between the Cracks: Student Dropout and the Shortage of Classrooms in East Jerusalem*, August 2015, altro.co.il/uploads/252/File/Falling%20between%20the%20Cracks.2015.pdf

1215 ACRI, “East Jerusalem: Facts and Figures 2019” (previously cited).

1216 ACRI, “East Jerusalem: Facts and Figures 2019” (previously cited).

1217 ACRI, “HCJ: Authorities Have 5 Years to Provide Public Education in East Jerusalem”, 6 February 2011, law.acri.org.il/en/2011/02/06/high-court-ruling-authorities-have-5-years-to-provide-free-public-education-in-east-jerusalem; Ir Amim, *Falling between the Cracks: Student Dropout and the Shortage of Classrooms in East Jerusalem* (previously cited).

1218 ACRI, “East Jerusalem: Facts and Figures 2019” (previously cited).

1219 ACRI, “East Jerusalem: Facts and Figures 2019” (previously cited).

1220 ACRI, “East Jerusalem: Facts and Figures 2019” (previously cited).

1221 ACRI, “5 Year ‘Grace-Period’ for Education in East Jerusalem has Ended”, 1 February 2016, law.acri.org.il/en/2016/02/01/5-year-grace-period-for-education-in-east-jerusalem-has-ended

1222 ACRI, “5 Year ‘Grace-Period’ for Education in East Jerusalem has Ended” (previously cited).

1223 Ir Amim, *The State of Education in East Jerusalem: Discrimination against the Backdrop of Covid-19*, September 2020, ir-amim.org.il/sites/default/files/Education%20in%20EJ%20Report%202020_Discrimination%20Against%20the%20Backdrop%20of%20COVID19%20sep2020.pdf

зөвшөөрөлгүй баригдсан сууц, байгууламжуудыг нураах бодлогоо мөн сургуулиудад хэрэгжүүлж байгаа бөгөөд өмнө нь дурдсанчлан уг зөвшөөрлийг олж авах бараг боломжгүй юм. НҮБ-ын мэдээлснээр, 2019 онд Зүүн Иерусалим дахь найман сургуулийн барилгын “ажлыг зогсоох”, эсхүл нураах тушаал гаргасан байгаа ба хэрвээ энэ шийдвэр хэрэгжвэл 1,100 сурагчид нөлөөлөх юм.¹²²⁴ Түүнчлэн Зүүн Иерусалим дахь зорчих хөдөлгөөний хязгаарлалтаас болж ханаар тусгаарлагдсан бүсэд амьдардаг сурагчдын боловсрол эзэмшихэд саад учирч, тэдэн рүү Израйлын цэргүүд халдах, дарамтлах, дайрах ба/эсхүл баривчлах зэрэг эрсдэл учраад байгаа юм.

Сургалтын тохиромжгүй орчин нөхцөл, хөдөлгөөний хязгаарлалт, ядуурлын түвшин өндөр зэрэг нэгдсэн үзүүлэлтийн дагуу 2019 оны байдлаар Зүүн Иерусалим дахь Палестин хүүхдүүдийн 14 хувь нь ямар нэгэн боловсролын байгууллагад хамрагдаж чадахгүй байна.¹²²⁵ 2020 онд албан боловсролд хамрагдахаар бүртгүүлээгүй Палестин сурагчдын тоо 30 хувь болж өссөн нь Ковид-19 цар тахлын нөлөөнөөс голчлон болсон бөгөөд энэ нь Зүүн Иерусалимын боловсролын тогтолцооны хэврэг байдал,¹²²⁶ Палестин болон Еврей хүүхдүүдийн компьютер, гэрээсээ интернэтээр холбогдон зайнаас суралцах боломжийн ялгааг харуулж байна.¹²²⁷ Цаашлаад, Палестин сурагчдын гуравны нэг нь 12 жилийн боловсролыг бүрэн дүүргэдэггүй бол Еврейн Израйлчуудын ердөө 1.5 хувь нь сургуулиа дүүргэж чаддаггүй.¹²²⁸

Дээр дурдсанчлан Израйлын засгийн газар 2018 оны 5 дугаар сард Зүүн Иерусалимын дэд бүтэц, үйлчилгээ ба иргэдийн нийгэм, эдийн засгийн хэрэгцээнд зориулан 1.85 тэрбум шинэ шекел төсөвлөж байгаагаа зарласан. Ир Амимын мэдээлснээр Палестин сургуулиуд Израйл хичээлийн төлөвлөгөөг дагах нөхцөлтэйгөөр дээрх төсвийн 43.4 хувийг Баруун ба Зүүн Иерусалимын боловсролын ялгааг бууруулахад Израйлзарцуулагдах юм.¹²²⁹ Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх хүний эрхийн нөхцлийг тайлагнадаг НҮБ-ын Тусгай илтгэгч энэхүү стратегийг нотолж, илүү их санхүүжилт үзүүлсэний хариуд Зүүн Иерусалим дахь сургуулиудын хичээлийн хөтөлбөрийг өөрчлөхийг ятгаж, Палестинчуудын үндэсний онцлог, бие даасан байдлыг нэмж үгүй хийхийг оролдож байна хэмээн санаа зовниж байгаагаа илэрхийлжээ.¹²³⁰

Хүчээр шилжүүлэх зорилготой Израйлын алагчилсан хот төлөвлөлтийн бодлогууд, хөдөлгөөний хатуу хязгаарлалт, цэргийн байнгын халдлагууд нь Баруун эрэг ба Газын зурваст Палестин сурагчид боловсрол олж авахад учирч буй саад бэрхшээлийн гол шалтгаан бөгөөд Палестины эрх баригчид боловсролыг эн тэргүүнд тавихгүй, хөрөнгө санхүүжилтийн асуудалтай байгаа нь мөн нэрмээс болж байна.¹²³¹ Энэ нь боловсролын

1224 UNICEF and Education Cluster, “Map: Schools under the risk of demolition in the West Bank 2019”, 22 June 2020, available at reliefweb.int/map/occupied-palestinian-territory/schools-under-risk-demolition-west-bank-2019

1225 ACRI, East Jerusalem: Facts and Figures, 2021 (previously cited).

1226 ACRI, East Jerusalem: Facts and Figures, 2021 (previously cited).

1227 Ir Amim, The State of Education in East Jerusalem: Discrimination against the Backdrop of Covid-19 (previously cited).

1228 Al-Haq and others, Joint Parallel Report to the United Nations Committee on the Elimination of Racial Discrimination on Israel’s Seventeenth to Nineteenth Periodic Reports, 10 November 2019, tbinternet.ohchr.org/Treaties/CERD/Shared%20Documents/ISR/INT_CERD_NGO_ISR_39700_E.pdf

1229 Ir Amim, The State of Education in East Jerusalem: Budgetary Discrimination and National Identity, August 2018 ir-amim.org.il/sites/default/files/The%20State%20of%20Education_2018_1.pdf

1230 UN Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in the Palestinian Territories Occupied since 1967, Report, 21 October 2019, UN Doc. A/74/507, para. 23.

1231 UNICEF, “Right of Education for 1 Million Palestinian Children at Risk”, 11 September 2017, unicef.org/sop/press-releases/righteducation-1-million-palestinian-children-risk

байгууламжийн ноцтой хомсдолд хүргэж байна.¹²³²

2019 онд Баруун эргийн “С” бүсийн 43 Палестин сургууль зөвшөөрөлгүй тул нураах, эсхүл “ажил зогсоох” тушаал ирснээр 4,100 гаруй сурагчдад нөлөөлж, сургуулийн дэд бүтцийг өргөтгөх, засвар хийхэд саад учирчээ.¹²³³ Ерөнхийдөө “С” бүсийн олон сургууль аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн стандартуудыг хангадаггүй. Тэдгээр нь түрээсийн байр, эсхүл чиргүүл, зарим тохиолдолд хуучин дугуйгаар баригдсан байдаг. Олон тооны сургууль ариун цэврийн өрөө, тоглоомын талбай байхгүй, ус алддаг, хагарсан цонхтой байдаг. Нэмж хэлэхэд, “С” бүсийн Палестин хүүхдүүдийн гуравны нэг нь бага сургуульд хамрагдаж чаддаггүй, урт зам туулж, замдаа Израйл суурьшигчдын халдлага, дарамтад өртдөг¹²³⁴ хэдий ч үүнийг нь цэргүүд зогсоодоггүй байна. Үр дүнд нь зарим гэр бүлүүд “сөрөг хариу авах механизм” хэрэгжүүлж, хүүхдүүдээ сургуулиас гаргадаг.¹²³⁵

2018 онд НҮБ Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх боловсролын эрх чөлөө, 23,188 хүүхдийн боловсрол эзэмших эрхэд сөргөөр нөлөөлсөн 108 тохиолдлыг баримтжуулжээ.¹²³⁶ Эдгээр хэргүүдийн талаас илүүд нь Израйлын арми сургуулийн ойролцоо галт зэвсэг хэрэглэсэн, нулимс асгаруулах хий, дуут гранат шидсэн бол үлдсэн тохиолдлуудад сургуулиудыг нураах, хаах, цэргийн шалганы цэгийн дарамт, халдлага бүртгэгдсэн байна.¹²³⁷

2008 оноос хойш Израйлын цэргийн хүчний Газын зурваст явуулсан дөрвөн гол ажиллагаа тэнд суурьшигч Палестин иргэдийн боловсролын хүртээмжийн эрхэд онцгой сүйрлийн аюул учруулсан юм. Жишээлбэл, НҮБ-ын Хөгжлийн Хөтөлбөрийн мэдээлснээр 2014 оны Израйлын Газа дахь цэргийн ажиллагааны үеэр цэцэрлэг, сургууль, дээд сургууль зэрэг 615 боловсролын байгууллага өртөж, гэмтсэн бөгөөд 350,000 гаруй сурагчдад нөлөөлжээ.¹²³⁸ 2017 оны 2 дугаар сарын байдлаар НҮБ-ын Хөгжлийн Хөтөлбөр 37 боловсролын байгууламжийг дахин нөхөн сэргээх ажлыг хэрэгжүүлсэний үр дүнг 88,311 сурагч сургуульд хамрагдах боломж дахин бүрдсэн.¹²³⁹ 2021 оны 5 дугаар сарын цэргийн халдлага Газа дахь боловсролын хямралыг улам гүнзгийрүүлж, 331 боловсролын байгууллагад хохирол учруулжээ.¹²⁴⁰ Ковид-19 цар тахлын үзүүлсэн хор уршигтай зэрэгцэн Израйлын халдлагын улмаас Газын зурвас дахь 18,089 хүүхдэд сургууль хаях эрсдэлд хүргэжээ.¹²⁴¹

1232 Ecumenical Accompaniment Programme in Palestine and Israel (EAPPI), Education Under Occupation: Access to Education in the occupied Palestinian territory, February 2013, eappi.org/en/resources/publications/education-under-occupation-2013/view; UN Human Rights Council, Report of the independent fact-finding mission to investigate the implications of the Israeli settlements on the civil, political, economic, social and cultural rights of the Palestinian people throughout the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, 7 February 2013, UN Doc. A/HRC/22/63, para. 53.

1233 UNICEF and Education Cluster, “Map: Schools under the risk of demolition in the West Bank 2019” (previously cited).

1234 UNICEF and Education Cluster, Education Cluster Strategy: Palestine 2020-2021, 22 June 2020, available at reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/education_cluster_strategy_9.4.2020_final.pdf; UN Human Rights Council, Report of the independent factfinding mission to investigate the implications of the Israeli settlements (previously cited).

1235 UNICEF and Education Cluster, Education Cluster Strategy: Palestine 2020-2021 (previously cited).

1236 UN Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in the Palestinian Territories Occupied since 1967, Report, 21 October 2019, UN Doc. A/74/507, para. 26.

1237 For case information, see Amnesty International, Seventy+ Years of Suffocation (previously cited).

1238 UN Development Programme, “Right to Education in the Gaza Strip”, 1 May 2017, ps.undp.org/content/papp/en/home/presscenter/articles/2017/05/01/right-to-education-in-the-gaza-strip.html

1239 UN Development Programme, “Right to Education in the Gaza Strip” (previously cited).

1240 UNICEF, “Education case study: State of Palestine” (previously cited)

1241 UNICEF, “Education case study: State of Palestine” (previously cited)

Олон жилийн турш Израйлын сургуулиуд руу чиглэсэн агаарын дайралт, “давхар ашиглалт”-ын бодлого (5.5.1 “Палестинчуудын хүний хөгжлийг боомилж байгаа нь” хэсгийг харна уу), боловсролын байгууламжуудыг барих, засварлахад шаардагдах барилгын материал нэвтрүүлэхийг хориглосон зэргээс үүдэж анги танхимын ноцтой хомсдол үүссэн. Үүнээс улбаалж сургуулиуд ээлжээр ажиллаж байна. Жишээ нь, Ойрх Дорнод дахь Палестин дүрвэгсдийн асуудал хариуцсан НҮБ-ын тусламжийн агентлагийн мэдээлснээр Газын зурвас даяарх 274 сургуулийн 84 нь нэг ээлжээр, 177 нь хоёр ээлжээр, 13 нь гурван ээлжээр ажиллаж байна.¹²⁴²

Израйлын бүслэлтээс хойш Газын зурвас дахь мянга мянган Палестинчууд Израйлын Баруун эргийг оролцуулан Газаас гадна өөр газар өндөр боловсрол эзэмших эрхгүй байгаа¹²⁴³ нь дан ганц тэдний боловсрол эзэмших эрхийг зөрчөөд зогсохгүй өөрсдийгөө болон гэр бүлээ тэжээн, тэтгэх чадварт нь урт хугацааны нөлөө үзүүлж байна. Орлого олох, амьдрал ахуйгаа тэтгэх боломж нь нэгэнт хумигдсан Палестинчуудад боловсролын хүртээмжийн хязгаарлалт нь улам нэрмээс болж байна. Газад зарим чухал боловсролын хөтөлбөр, тухайлбал анагаахын инженерчлэл болон зарим докторын хөтөлбөрүүд байхгүй.¹²⁴⁴ Газа дахь Палестинчуудын эсрэг хэрэгжүүлж буй эдгээр хязгаарлалтын бодлогууд нь ядуурал, гачигдлыг улам гүнзгийрүүлж, тэдний хөгжих бололцоог улам боогдуулж байна.

ЭЗНСЭХ 2019 оны тайландаа 2014 оноос хойш Газын сурагчид Газаг орхин их сургуульд сурахыг хориглосон нэгдсэн хоригийн талаар санаа зовниж байгаагаа илэрхийлжээд “давхар ашиглалт”-ын бодлогын улмаас Газын зурвасын сурагчид боловсрол эзэмших эрхээ эдэлж чадахгүй, “ялангуяа шинжлэх ухаан, инженерчлэл зэрэг салбарт, боловсролын материал, тоног төхөөрөмжгүйгээс болж шинжлэх ухааны ахиц дэвшлээс үр ашиг хүртэж, хэрэглэж” чадахгүй байна хэмээн дүгнэжээ.¹²⁴⁵

Барилгын зөвшөөрөлгүй сургуулийг нураах тушаал, “давхар ашиглалт”-ын бодлого зэргээс болж сургууль барих материал оруулж ирж чадахгүй байх, Израйлын аюулгүйн хүчнийхэн Палестин сургуулиудад нэгжлэг явуулах, багш болон сурагч нар шалганы цэгүүд эсхүл явах замдаа Израйлын суурьшигчид, эсхүл цэргийн албаныханд олон дахин дарамтлуулж, айлган сүрдүүлэлтэд өртөж байгаа зэргээс шалтгаалж Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт сургуулийн байгууламжууд хомсдолтой, Палестинчууд Израйлын тавьсан олон хоригийн улмаас сурч боловсрох эрхээ эдэлж чадахгүй байна хэмээн ЭЗНСЭХ санаа зовниж байгаагаа илэрхийлсэн.¹²⁴⁶

1242 UNRWA, Education in the Gaza Strip, unrwa.org/activity/education-gaza-strip (accessed on 10 December 2021).

1243 Gisha, “Students from Gaza blocked for Travel to Studies Abroad”, 14 January 2021, gisha.org/en/students-from-gaza-blocked-for-travel-to-studies-abroad

1244 Gisha, “The Impact of the Separation between the Gaza Strip and the West Bank on Higher Education”, May 2010, gisha.org/userfiles/file/safepassage/InfoSheets/English/students.pdf

1245 CESCR, Concluding Observations: Israel, 12 November 2019, UN Doc. E/C.12/ISR/CO/4, para. 66.

1246 CESCR, Concluding Observations: Israel, 12 November 2019, UN Doc. E/C.12/ISR/CO/4, para. 64

5.6 ДАРЛАЛ, НОЁРХЛЫН ТОГТОЛЦОО

Энэ бүлэгт дурдсанчлан, Израйл улс Палестинчуудын эсрэг төрийн системт дарлал, ноёрхлын тогтолцоо, дэглэмийг тогтоон, хэрэгжүүлж, бүхий л хүрээнд алагчилсан хууль журам, бодлого, үйл ажиллагаа явуулж байгаа нь тэдний амьдралын бүхий л харилцаанд нөлөөлж, хүний эрхийг өдөр тутам зөрчиж байна. Израйл улс Израйлөөрийн улсын бүхий л газар нутаг, Зүүн Иерусалим, Баруун эргийн үлдсэн хэсэг, Газын зурваст хараа хяналт тогтоон, Палестины дүрвэгсдийг эх орондоо эргэн ирэхийг хориглож байгаа нь харилцан адилгүй арга замаар илэрч байгаа хэдий ч Израйлын иргэний хуулиар хаана амьдарч байгаагаас нь үл хамааран илүү эрх олгогдсон Еврейн Израйлчуудын ашиг тусын тулд Палестинчуудыг дарлаж, ноёрхох үндсэн зорилго нь ижил юм. Алагчлал ба ялган тусгаарлалт нь хууль, бодлого ба үйл ажиллагаагаар хэрэгжиж байгаа нь системтэй болохыг харуулж байна.

1948 онд байгуулагдсан цагаасаа хойш Израйл улс булаан авсан, хяналтдаа оруулсан газар нутаг, эд баялаг, түүний үр шимийг Еврейн олонхи хүртэх баталгааг хангах зохион байгуулалтын тогтолцоог бий болгож, хэрэгжүүлсээр ирсэн. Харин үүнийг эсэргүүцэх Палестинчуудын эрхийг хориглон хязгаарласаар ирсэн. Энэхүү тогтолцоог үр дүнтэй хяналтаа хэрэгжүүлж буй газар нутаг болон ИзрайлПалестинчуудын эрхийг хэрэгжүүлэхдээ ашигладаг. Энэ нь улс байгуулагдсанаас өнөөг хүртэлх хугацаанд хууль, бодлого, үйл ажиллагаагаар дамжин хэрэгжиж, тусгалаа олж байна.

Израйл улсыг хууль болон бодлогод Израйл ардчилсан хэмээн тодорхойлдог хэдий ч Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт Еврейн Израйлчуудад ашиг тусын тулд Палестинчуудын өмчлөх эрхийг хасаж, тэдний төрийн дарлал, ноёрхлыг эсэргүүцэхийг хязгаарласан зохион байгуулсан дэглэм оршин байгааг энэ бүлэгт харуулсан.

Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт олон улсын эрх зүй харилцан адилгүй үйлчилдэг хэпий ч энэ нь Израйлын хараа хяналт дор байгаа Палестинчуудын эсрэг алагчилсан бодлого хэрэгжүүлж байгааг зөвтгөх үндэслэл болохгүй. Израйл дахь Палестинчуудад хандаж буй хандлага нь олон улсын хүний эрхийн эрх зүйгээр зохицуулагдах ба хүмүүнлэгийн эрх зүй энд хамаарахгүй. Харин Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт цэргийн эзлэн түрэмгийлэлтэй холбогдох (түрэмгийллийн хууль) олон улсын хүмүүнлэгийн дүрмүүд үйлчлэх бөгөөд олон улсын хүний эрхийн эрх зүйн дагуу үүрэг хариуцлага хүлээнэ. Түрэмгийллийн хуулиар, зарим тохиолдолд түрэмгийлж буй ард түмэн ба эзлэгдсэн ард түмэнд өөр өөр хууль үйлчлэх тохиолдол бий. Гэсэн хэдий ч энэ нь түрэмгийлэгч талд арьс үндсээр ялгаварлан гадуурхсан системт, төрийн дарлал, ноёрхол үүсгэх зорилготой байж болохгүй (4.7 “Эзлэн Түрэмгийллийн үеийн Апартеид” хэсгийг үзнэ үү). Тавин жилийн туршид эзлэн түрэмгийлсэн бодит байдлыг авч үзвэл хууль бус суурингууд, эзлэгдсэн ард түмний өмчийн эрхийг хасах зэргээр Израйл улсын Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дахь Палестинчуудтай ялгамжтай хандаж байгаа нь эзлэн түрэмгийллийн хуульд нийцэхгүй нь илэрхий юм. Үнэн хэрэгтээ энэ нь олон улсын хүний эрх болон олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйн үүргийг ноцтойгоор зөрчсөн, байж болшгүй зөрчил юм.

Энэ бүлэгт Израйл улс газар нутгийг хэсэгчлэн хуваах, ялган тусгаарлах замаар Палестинчуудын үндэстний болон статусын хувьд эрх тэгш байх, тэдний чөлөөтэй зорчих, гэр бүл нэгтгэх, эх орондоо эргэн ирэх эрхийг системтэйгээр зөрчиж, тэдний газар өмчлөх, ашиглах эрхийг хааснаар Израйл улс Палестинчуудыг системтэйгээр дарлан ноёрхож, тэдний хүний эрхийг эдлүүлэхгүй байгааг харуулна. Газар нутаг, нутаг дэвсгэрт Еврейн ноёрхлыг хадгалахын тулд Израйл улс газар эзэмших, хуваарилах

дэглэм бий болгожээ. Уг дэглэм нь хууль эрх зүй, Британи, Османы хуулиудын тайлбар, засгийн газрын ба хагас төрийн газрын байгууллагууд, газрын өмчийг хасах, эдгээр газрыг өөрийн хяналт дорх бүхий л нутаг дэвсгэрийн хүрээнд алагчлан дахин хуваарилахыг дэмжсэн шүүх засаглал зэргээс бүрддэг. Үр дүнд нь Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн аль алинд нь Палестин хүн амыг санаатайгаар ядууралд хүргэж байна.

1947-1949 онуудад, дараа нь 1967 оны үеэр Палестинчуудыг тэдний газар бусад хөрөнгөөс нь албадан нүүлгэх ажиллагаа үргэлжилсээр байсан бөгөөд тэднийг хүчээр шилжүүлж, албадан гаргах, чөлөөтэй зорчих эрх чөлөөг дур зоргоор хязгаарлах, үндэстнийх нь хувь үл хүлээн зөвшөөрөх, эргэн ирэх эрхийг хасах, газар болон эд хөрөнгийн өмчлөх эрхийг арьс үндсээр ялгаварлан, алагчлан хасах, цаашлаад үндэсний баялаг ба түүний хүртээмжийг (газар, орон сууц ба ус) алагчлан хуваарилснаар Палестинчуудын аж төрөх, хөдөлмөр эрхлэх, эрүүл мэнд, хүнсний аюулгүй байдал, цэвэр ба бохир ус, боловсролын боломжуудыг хааж, эрхээ эдлэхэд саад учруулж байна. Тэдгээр нь Палестинчууд хувь хүн болон нийгмийн бүлгээрээ Еврейн Израйлчуудын нэгэн адил Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт эрх тэгш статустай байх Палестинчуудын эрх чөлөө, ялангуяа эргэн ирэх эрх чөлөөг хязгаарлаж байна.

Израйлын Палестин иргэд үндэсний сонгуульд санал өгөх эрхтэй боловч бодит байдал дээр тэдний улс төрийн оролцоо нь хязгаарлагдмал бөгөөд тэднийг “дотоодын дайсан” гэж үзсээр байна. Гэхдээ, энэ нь Израйлын ялган тусгаарлалт, дарлал, ноёрхлын үндсэн арга зам биш. Израйлын Палестин иргэдийн газар, эд хөрөнгө ба орон сууц өмчлөх эрхийг Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудын эсрэг хэрэгжүүлдэг арга замыг ашиглан системтэйгээр хасаж, хөгжилд тустай олон нийтийн газар, байгалийн болон санхүүгийн баялаг хүртэх боломжийг арьс үндэс, үндэстний статусыг харгалзан өргөн хүрээнд үгүйсгэсээр иржээ. Эдгээрийн үр дүнд Палестин нийгмийн бүлгүүдийг ядуурал болон Палестины бусад бүлгээс салангид байдалд хүргэж, нийгэм болон улс төрийн амьдралаас тусгаарлаж байна. Тэд зөрчигдсөн эрхээ хамгаалуулахын тулд шүүхэд хандах үр нөлөөтэй эх сурвалжгүй болжээ.

Энэхүү тогтолцоот дарлал, ноёрхол нь урт хугацаан хугацаанд үргэлжилж байгаа бөгөөд тогтвортой шинж чанартай байдаг. Израйл улс 1948 онд байгуулагдсан цагаас хойш алагчилсан хууль тогтоомж, бодлого, үйл ажиллагаа нь бий болсон бөгөөд Израйл 1967 оноос хойш Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт хэрэгжиж байна. Арьс үндэсний гишүүнчлэлд үндэслэсэн тэдгээр хууль тогтоомж, бодлого, үйл ажиллагаа нь¹²⁴⁷ ялангуяа Палестинчуудын аж амьдралд ноцтой үр дагавартай бөгөөд Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчууд, түүнээс гадуур амьдарч буй Палестин дүрвэгсдэд чиглэсэн албан ёсны бодлого хэлбэрээр хэрэгжүүлдэг. Израйлын бүх л иргэний захиргаа, цэргийн эрх бүхий байгууллагууд, Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчууд, гадна орших Палестин дүрвэгсдийг алагчлах, ялган тусгаарлах дэглэмийг хэрэгжүүлэхэд оролцдог.

Уг дэглэмийг хадгалах санаа зорилго нь түүний хэрцгий, ялгаварлан гадуурхсан хандлага урт удаан үргэлжилж байгаа байдлаас харагдах бөгөөд энэ нь Палестинчуудын эсрэг дарлал, ноёрхол нь санаатай үйлдэл болохыг илтгэж байна. Үүнийг улс төрийн намуудын Израйл улс төрч, удардагчдын Израйлыг Еврейн улс байлгах зорилгыг чухалчлан, Палестинчуудад тэгш эрхийг бүрэн эдлүүлэхээс сэргийлэхийг шаардсан мэдэгдлүүдээс харж болно. Энэхүү дарангуйлал, ноёрхлыг

1247 In section 5.2 “Palestinians and Jewish Israelis as racial groups”, Amnesty International showed that Jewish Israelis and Palestinians constitute racial groups for the purposes of the ICERD, the Apartheid Convention and the Rome Statute.

дэглэм нь 2018 онд батлагдсан үндэсний хуульд тусгалаа олсон бөгөөд Израйл ба Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Еврей бус иргэдийг арьс үндсээр ялгаварлан гадуурхахыг үндсэн хуулийн түвшинд баталгаажуулсан. Энэхүү тогтолцооны мөн чанарын талаар Палестинчуудыг тогтолцоотойгоор дарангуйлан, ноёрхохыг уриалж, хадгалж, хэрэгжүүлдэг иргэний ба цэргийн байгууллагын дээд албан тушаалтнууд олон тооны мэдэгдэлдээ дурдсаар ирсэн. Тэд энэхүү дэглэмийг Палестинчуудад үзүүлэх үр дагаврыг бүрэн ухамсарлаж байгаа тул түүнийхээ төлөө бүрэн хариуцлага хүлээх ёстой.

Палестинчуудыг арьс үндсээр ялгаварлан гадуурхаж, ялган тусгаарлаж байгаа нь засгийн газрын санаатай бодлогын үр дүн юм. Палестинчуудын эрхийг байнга зөрчиж байгаа нь санамсаргүй үйлдэл бус харин тогтолцоот дарлал, ноёрхлын дэглэмийн нэг хэсэг юм.

Дээр дурдсанчлан, Арьс Үндсээр Алагчлах Үзлийн Бүх Хэлбэрийг Устгах тухай Олон Улсын Конвенц ба олон улсын эрх зүйгээр апартеид гэдэг нь хамгийн багадаа нэг арьс үндэсний бүлэг нөгөө арьс үндэсний бүлэгт системтэй эсхүл тогтолцоот дарлал, ноёрхлын дэглэм (үүсгэх) хадгалахыг хэлнэ. Энэ бүлэгт бид хууль эрх зүй, бодлого, үйл ажиллагааны тогтолцоог баримтжуулж, Палестинчуудыг урт хугацаанд, тэднийг захирах зорилгоор харгисаар ялгаварлан гадуурхаж, улмаар Израйл улс Палестин хүмүүсийн эсрэг олон улсын апартеидын хэрэг үйлдсэн болохыг харуулна. Түүнчлэн Израйл улс уг тогтолцоог дарлал, ноёрхлын дэглэмийн хүрээнд, түүнийг хадгалах зорилгоор хүний эрхийн ноцтой зөрчлүүд үйлдсэнийг энэ бүлэгт харуулсан. Эдгээр хүний алах, хууль бус аллага, дур зоргоор цагдан хорих, тамлан зовоох, хүчээр шилжүүлэх (энэ бүлэгт хэсэгчлэн оруулсан), бусад олон улсын хүний эрх, хүмүүнлэгийн эрх зүйг ноцтой зөрчсөн бусад үйлдлүүд орно. Үүний дийлэнх нь хүнлэг бус, хүмүүлэг бус үйлдэлд тооцогдох ба Ромын дүрэм, Апартеидын тухай конвенцоор тус тус хориглогддог.

6. ПАЛЕСТИНЧУУДЫН ЭСРЭГ ХҮНЛЭГ БУС, ХҮМҮҮНЛЭГ БУС ҮЙЛДЭЛ

Дээр дурдсанчлан Палестинчуудыг дарлах, ноёрхох систем байгуулж, хадгалах үйл явцад Апартеидын тухай конвенц ба Ромын Дүрмээр хориглосон хүнлэг бус, хүмүүнлэг бус үйлдлүүдийг Израйл улсыг төлөөлсөн хувь хүмүүс үйлдсэн байна. Эдгээр хүний эрхийн ноцтой зөрчлүүдийн цар хүрээг тодорхойлж, хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэгт тооцох эсэхийг шийдвэрлэхийн тулд Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт үйлдэгдсэн хэрэг тус бүрийг хүнлэг бус, хүмүүнлэг бус үйлдэл эсэхийг үнэлэх шаардлагатай. Энэ бүлэгт Палестиныг дарлах, ноёрхох явцад үйлдсэн зарим хүний эрхийн ноцтой зөрчлүүд нь хүнлэг бус, хүмүүнлэг бус үйлдэлд тооцогдох эсэхийг тодорхойлж дүн шинжилгээ байдлаар харуулав. Мөн дарлал, ноёрхлоо тогтоохын тулд энгийн иргэд рүү системтэйгээр, эсхүл өргөн хүрээнд халдсан эсэхийг тодорхойлно.

Эмнести Интернэшнл албадан хүчээр шилжүүлэх, захиргааны журмаар цагдан хорих, эрүүдэн шүүх, хууль бусаар алах, ноцтой гэмтэл бэртэд учруулах, Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестин хүн амын эсрэг үйлдсэн үндсэн эрх, эрх чөлөөг үгүйсгэсэн, эсхүл хавчсан дээр дэлгэрэнгүй дурдсан алагчилсан хууль, бодлого, үйл ажиллагааны тогтолцоог хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон хүнлэг бус, хүмүүнлэг бус үйлдлүүдийг тусгайлан авч үзсэн. Дүн шинжилгээ хийсэн дор дурдсан хэргүүд нь бүх үйлдлийг багтаагаагүй нь Израйл улс Апартеидын тухай конвенц болон Ромын дүрэмд заасан хүнлэг бус, хүмүүнлэг бус үйлдэлдээ хариуцлага хүлээхгүй гэсэн үг биш.

Эдгээр хэргүүдийг сонгон авч, дүн шинжилгээ хийсэн нь Палестинчуудын эсрэг үйлдсэн аймшигтай хэрцгий үйлдлүүдийг харуулсан ба Израйл улс өөрийн хараа хяналтаа тогтоосон газар нутагт амьдарч байгаа Палестинчуудын эсрэг үйлдэж буй гэмт хэргүүдийг харуулж байгаа юм.

6.1. ХҮЧЭЭР ШИЛЖҮҮЛЭХ

6.1.1. ОЛОН УЛСЫН ЭРХ ЗҮЙН ХУВЬД ГЭМТ ХЭРЭГТ ТООЦОХ НЬ

Ромын дүрмийн 7(1)(d) зүйл заалтад “хүн амыг албадан гаргах буюу хүчээр шилжүүлэх” нь хүн төрөлхтөний эсрэг гэмт хэрэг гэсэн байдаг. Хүчээр шилжүүлэх нь тухайн улсын нутаг дэвсгэрийн дотор шахан гаргахыг хэлж байгаа бол албадан гаргах гэдэг нь улсын хилээс гадагш шахан гаргахыг хэлнэ.¹²⁴⁸ Хүн төрөлхтний эсрэг хүчээр шилжүүлэх гэмт хэргийг Ромын дүрэмд тодорхойлохдоо “хүмүүсийг хууль ёсоор оршин суугаа газраас нь олон улсын эрх зүйгээр хүлээн зөвшөөрсөн ямар нэг үндэслэлгүйгээр шилжүүлэх буюу хүч хэрэглэсэн бусад үйлдэлд өртөж буй хүмүүсийг хүчээр шилжүүлэхийг хэлнэ”.¹²⁴⁹ Апартеидын тухай конвенцид “нэг буюу хэд хэдэн бүлэгт бүрэн хөгжиж дэвшихэд нь саад учруулах нөхцөл байдлыг санаатайгаар бий болгох”, жишээлбэл тухайн нийгэмд үлдэх аргагүй болгох арга хэрэгсэл хэрэглэхийг гэмт хэрэгт тооцдог.¹²⁵⁰

1248 ICTY, Prosecutor v. Krstić, Case IT-98-33, Trial Chamber judgment, 2 August 2001, para. 521.

1249 Rome Statute, Article 7(2)(d).

1250 Apartheid Convention, Article II(c).

Ромын дүрэм болон олон улсын эрүүгийн түр шүүхийн тайлбарласнаар албадан шилжүүлэх гэсний “албадан” гэдэг үг хэллэг нь зөвхөн хөөх, эсхүл “физик хүч” гэх ойлголтоор хязгаарлагдахгүй. Энэ нь мөн “албадах эсхүл хүч хэрэглэхээр айлган сүрдүүлэх, жишээ нь хүч буюу албадлага ашиглах, цагдан хорих, тухайн хүн болон бусад этгээдийн эсрэг сэтгэл зүйн дарамт үзүүлэх эсхүл эрх мэдлээ урвуулан ашиглахаар”¹²⁵¹, эсхүл “хүч хэрэглэхээс гадна сайн дурын бус үйлдэл хийхэд хүргэх бусад хүчин зүйл”¹²⁵² орно. Хуучин Югославын Олон Улсын Эрүүгийн Шүүх (ХЮОУЭШ) таатай бус амьдрах орчин, жишээлбэл ус, цахилгаан эрчим хүч, харилцаа холбоог таслах, дарамт шахалт үзүүлэх, баривчлах, орон гэрт нэгжлэг хийх зэргээр бай болгосон хүмүүсээ үлдэх боломжгүй болгож, зорчих хөдөлгөөнийг нь хориглох зэргийг хүчээр шилжүүлэх үйлдэлд тооцдог¹²⁵³.

Шилжүүлэх ажиллагааг албадлага, хүч хэрэглэсэн шинжтэй гэж дүгнэх гол шалгуур нь хүмүүсийг хууль ёсоор оршин сууж байсан газраас нь хөөн гаргахдаа “орхин явах чин хүсэл”¹²⁵⁴ эсхүл “орхин явах жинхэнэ сонголт”¹²⁵⁵ олгохгүй байх явдал юм. Хууль ёсоор оршин суух шаардлага нь “орон сууц эсхүл байгууламжид хууль бусаар, эсхүл хууль зөрчиж оршин суугаа иргэдийн нөхцөл байдлыг тусад нь авч үзэх зорилготой болохоос бус “оршин суугаа байдал”-ыг хуулийн шаардлага болгон шаардах зорилгогүй”¹²⁵⁶ гэж ХЮОУЭШ дүгнэжээ. Иймд, ХЮОУЭШ-ийн шийдвэрт “хууль бусаар шилжүүлэх”-ийн албадлагын шинж чанарт төвлөрч, “хүмүүсийг хөөн гаргасан оршин суух байршлын эрх зүйг шинжлэхийн ач холбогдлыг багасгах нь чухал” гэж үзжээ.¹²⁵⁷

Ромын дүрмийн 8(2)(a)(vii) зүйл заалтын дагуу эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дотор эсхүл гадна түүний хүн амыг хүчээр нүүлгэн шилжүүлэх эсхүл албадан гаргах нь дайны гэмт хэрэгт тооцогддог. Олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйгээр албадан шилжүүлэхийг бүрэн хориглодог.¹²⁵⁸ Зөвхөн “зайлшгүй цэргийн шалтгаан”, эсхүл шахан гаргаж буй хүн амыг хамгаалах зорилгоор бүхэлд нь, эсхүл хэсэгчлэн шилжүүлэхийг зөвшөөрдөг¹²⁵⁹ бөгөөд “шилжүүлэх ажиллагаа нь түр зуурын” буюу дайсагнасан байдал дууссаны дараа албадан гарсан хүн ам эх орондоо буцаж очих эрхтэй байдаг.¹²⁶⁰

1251 ICTY, Prosecutor v. Stakić, Case IT-97-24, Trial Chamber judgment, 22 March 2006, para. 281; ICTY, Prosecutor v. Krnojelac, Case IT-97-25, Trial Chamber judgment, 17 September 2003, paras 229 and 233; and ICTY, Prosecutor v. Krajinik, Case IT-00-39, Trial Chamber judgment, 27 September 2006, paras 724 and 730. See, for example, Prosecutor v. Krstić, Case IT-98-33, Trial Chamber judgment, 2 August 2001, paras 528-530.

1252 ICTY, Prosecutor v. Krnojelac, Case IT-02-60, Trial Chamber judgment, 17 January 2005, para. 475. See also ICTY, Prosecutor v. Stakić, Case IT-97-24, Trial Chamber judgment, 22 March 2006, para. 281.

1253 ICTY, Prosecutor v. Krajinik, Case IT-00-39, Trial Chamber judgment (previously cited).

1254 ICTY, Prosecutor v. Naletilić and Martinović, Case IT-98-34, Trial Chamber judgment, 31 March 2003, para. 519.

1255 ICTY, Prosecutor v. Krstić, Case IT-98-33, Trial Chamber judgment (previously cited), para. 528 and what follows.

1256 ICTY, Prosecutor v. Popović and Others, Case IT-05-88, Trial Chamber judgment, 10 June 2010, para. 900.

1257 Yutaka Arai, Amicus Brief on the Direct or Indirect Transfer of Palestinians within the Occupied Territories, 1 July 2010, available at hamoked.org.il/files/2010/110528.pdf, p. 6.

1258 Fourth Geneva Convention, Article 49(1).

1259 Fourth Geneva Convention, Article 49(2).

1260 Eyal Benvenisti, Expert Opinion on the prohibition of Forcible Transfer in Susya Village, 30 June 2021, p. 4 (an unofficial English translation is available at apidiakoniase.cdn.triggerfish.cloud/uploads/sites/2/2021/07/the-prohibition-of-forcible-transfer-in-susya-village.-prof.-eyal-benvenisti.pdf).

6.1.2. ИЗРАЙЛЫН БОДЛОГО, ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

ОРОН БАЙР БА ЭД ХӨРӨНГИЙГ НУРААХ

Израйль улс өөрийн болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр даяар Палестинчуудын орон гэр, хөдөө аж ахуйн газар болон бусад эд хөрөнгийг нурааж байгаа нь Израйль улсын Еврей хүн амынхаа ашиг тусын тулд газар хуваарилах урт хугацааны бодлоготой нягт холбоотой. Израйлын эрх баригчид Израйлын Негев/Накаб, Зүүн Иерусалим ба Баруун эргийн “С” бүсэд Палестин хүн амын эсрэг төлөвлөлт, барилгын дэглэм тогтоож, үр дүнд нь барилгын зөвшөөрөл байхгүй шалтгаанаар аж амьдралтай шууд холбоотой орон гэр, эд хөрөнгийн өргөн хүрээнд, ижил төсөөтэй аргаар нурааж байна.¹²⁶¹ Энэхүү бодлого нь Палестинчуудыг хүчээр шилжүүлэх эсхүл олон хүн гэр орноо нураалгаж, шахагдан гарах аюулд оруулж байна. Үр дүнд нь Палестинчуудыг жижиг хашигдмал газарт төвлөрүүлэн, тэдний хүн ам зүйн цаашдын өсөлтийг бууруулахын зэрэгцээ тус газар нутагт Еврей гаралтай Израйль хүн амыг илүү дээгүүрт тооцож байна.

Дээр дурдсанчлан, Израйль болон Зүүн Иерусалимын Палестинчуудад хэрэгжүүлж буй эрх зүйн тогтолцоо нь Баруун эргийнхээс ялгаатай хэдий ч Израйлын эрх баригчид өргөн хүрээний ялгаварлан гадуурхсан, ижил төстэй төлөвлөлт ба барилгын дэглэмийг Палестинчуудын эсрэг хэрэгжүүлж байна. Эдгээр нь арга хэрэгслийн хувьд багаахан ялгаатай хэдий ч ижил агуулга, зорилготой юм (5.4.4 “Алагчилсан хот төлөвлөлт, бүсчлэн хуваах систем” хэсгийг харна уу). Израйль, Зүүн Иерусалим, Баруун эргийн “С” бүсэд хэрэгжүүлж буй алагчилсан төлөвлөлтийн бодлого, хууль нь Палестинчууд Израйлын эрх баригчдаас барилгын зөвшөөрөл авах бараг боломжгүй болгож, олон хүн зөвшөөрөлгүй барилга барихаас өөр аргагүйд хүргэж, эцэст нь орон гэрээ нураалгаж, хүчээр нүүлгэн шилжүүлэх эрсдэлд оруулж байна.

1948 оноос хойш Израйль улс өөрийн хараа хяналт, харьяалал дор байх газар нутаг даяар хэдэн арван мянган Палестинчуудын орон гэр, бусад хөрөнгүүдийг нураасан байна.¹²⁶² 1947-1949 оны мөргөлдөөний дараа Израйлын хэсэг болох 500 Палестин тосгодыг сүйрүүлснийг үүнд хамруулж болно. Үүнд Израйль болон Палестины нийгмийн хамгийн ядуу, гадуурхагдсан хэсэг, ихэнхдээ гэр бүл, анд нөхөд, хүмүүнлэгийн тусламжаар оромж, аж амьдрал залгуулж буй дүрвэгсэд, эсхүл дотооддоо шахагдсан иргэд илүү ихээр өртжээ.¹²⁶³ Гадны доноруудын тусламжаар баригдсан гэр сууц, бусад хөрөнгүүд мөн нураалтанд өртсөн.

Нураах ажиллагаа одоо хүртэл үргэлжилсээр байгаа бөгөөд гурван шалтгаанаар хийж байна. Эдгээрт, зөвшөөрөлгүй барилга, цэргийн эсхүл аюулгүй байдлын хэрэгцээ шаардлага эсхүл шийтгэл багтана. Дээр бичсэнчлэн (5.4.4 “Алагчилсан хот төлөвлөлт, бүсчлэн хуваах систем” хэсгийг харна уу) Израйлын хүлээн зөвшөөрөөгүй 35 Бедуины тосгод байрладаг Негев/Накабад 2013-2018 оны хооронд зөвшөөрөлгүй баригдмсан үндэслэлээр нураасан 7,298 барилга байснаас 6,100 нь эзэмшигч нь өндөр торгууль төлөх, эсхүл Израйлын эрх баригчдад нураалтын зардал төлөхгүйн тулд “өөрөө нураасан”¹²⁶⁴ бол 1,974 нь иргэний зориулалтаар баригдсан барилга байсан хэмээн

1261 See section 5.4 “Dispossession of land and property”.

1262 ICAHD, Israel’s Demolition of Palestinian Homes: A Fact Sheet, 20 April 2021, icahd.org/2021/04/20/the-demolition-of-palestinianhomes-by-israel-a-fact-sheet/#_edn3

1263 Amnesty International, Under the rubble: Home demolition and destruction of land and property (Index: MDE 15/033/2004), May 2004, [amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/06/mde150332004en.pdf](https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/06/mde150332004en.pdf)

1264 Israeli authorities issued a bill for demolitions over the lack of building permits. Many Palestinians cannot afford to pay the cost so end up demolishing their own homes or properties so as not to incur those expenses as well.

Негевийн Иргэний Эрх Тэгш Байдлын төлөөх Хамтын Форум мэдээлсэн.¹²⁶⁵ Аюулгүй Байдлын Яамны тайлагнаснаар Негев/Накаб дахь Бедуин иргэдийн орон сууцыг нураах ажиллагаа 2013-2017 онуудад гурав дахин нэмэгдсэн.¹²⁶⁶ Зөвхөн 2019 онд 2,241 байгууламжийг төрөөс хүч хэрэглэж, эсхүл нураах тушаал, анхааруулгын дагуу эзэмшигчид нь өөрсдөө нураажээ. Энэ нь өмнөх жилтэй харьцуулахад 14 хувь, 2013 онтой харьцуулахад 221 хувиар нэмэгджээ.¹²⁶⁷

Зүүн Иерусалимд 2009 оны 1 дүгээр сарын 1-нээс 2020 оны 8 дугаар сарын 5-ны хооронд Израйлын засаг захиргаа 1,360 байгууламж нурааж, 2,462 хүнийг орон гэргүй болгосон гэж НҮБ-ын Хүмүүнлэгийн Хэргийг Зохицуулах Газар мэдээлсэн.¹²⁶⁸ Б'Целемын баримтжуулснаар 2004 оны 1 дүгээр сарын 1-нээс 2021 оны 7 дугаар сарын 31-ний хооронд Зүүн Иерусалимд нийт 1,632 барилга нураалт бүртгэснээс 1,136 орон сууцны байгууламж, 496 иргэний барилга байсан бөгөөд 3,659 Палестин иргэнд сөргөөр нөлөөлжээ.¹²⁶⁹ Иймэрхүү нураалтууд Баруун эргийн "С" бүсэд өргөн тархсан бөгөөд 2009 оны 1 дүгээр сарын 1-нээс 2020 оны 8 дугаар сарын 12-ны хооронд Израйлын эрх баригчид 5,339 барилга нурааж, эсхүл хяналтандаа авсаны улмаас 7,548 Палестин шахагдан гарчээ.¹²⁷⁰

Зөвшөөрөлгүй барилгын тухайд Израйлын эрх баригчид Палестинчуудын гэр оронг нураах нь төлөвлөлтөнд үндэслэн холбогдох хуулийн дагуу хийгддэг гэж байнга хэлдэг. Палестинчууд хууль бусаар байшин баривал (учир нь тэд төлөвлөлт ба барилгын зөвшөөрөл авч чадахгүй)¹²⁷¹ тэдний байшинг нураадаг. Гэхдээ Израйлын засаг захиргаа Израйлын Негев/Накаб, Зүүн Иерусалим ба Баруун эргийн "С" бүсэд төлөвлөлтийн хууль, бодлого хэрэгжүүлэхдээ ялгаварлан гадуурхаж байна. Израйлын эрх баригчид Палестинчууд байшин барихад төлөвлөлтийн хориг баримталдаг бол Израйлд Еврейн хот суурин, эсхүл Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт Израйл хот байгуулахдаа хөгжлийг дэмжих зорилгоор төлөвлөгөөнд өөрчлөлт оруулахыг чөлөөтэй зөвшөөрдөг.¹²⁷² Жишээлбэл, Израйлын Иргэний Захиргаа Баруун эргийн "С" бүсэд зөвшөөрөлгүй барилга барихад хориг тавьж, мянга мянган Палестинчуудын орон сууц ба бусад барилгыг ялгавартайгаар нураах шийдвэр гаргадаг атал Израйл суурьшигчдын зөвшөөрөлгүй баригдсан барилгыг нураах шийдвэрийг хамаагүй бага гаргадаг.¹²⁷³ Жишээлбэл, 1988-2014 оны хооронд Израйлын Иргэний Захиргаа "С" бүсийн нутаг дэвсгэрт нийт 14,087 Палестин байгууламжийг нураах шийдвэр гаргасны 20 гаруй хувийг нь гүйцэлдүүлсэн. Мөн хугацаанд 6,948 нураах шийдвэр Израйл суурьшигчдын

1265 NCF, Mechanism for Dispossession and Intimidation: Demolition Policy in Arab Bedouin communities in the Negev/Naqab, June 2019, dukium.org/wp-content/uploads/2019/07/Demolition-Report-Eng.2018.pdf, pp. 11-13.

1266 NCF and Adalah, NGO Report to UN Human Right committee (previously cited), p. 4.

1267 NCF, On (In)Equality and Demolition of Homes and Structures in Arab Bedouin Communities in the Negev/Naqab (previously cited).

1268 OCHA, Data on Demolition and Displacement in the West Bank, ochaopt.org/data/demolition (accessed on 21 July 2021).

1269 B'Tselem, House Demolitions: Demolition on the pretext of unlawful construction, statistics.btselem.org/en/demolitions/pretextunlawful-construction?stateSensor=%22west-bank%22&structureSensor=%22true%22&tab=overview&demonScopeSensor=%22false%22 (accessed on 25 August 2021).

1270 OCHA, Data on Demolition and Displacement in the West Bank, ochaopt.org/data/demolition (accessed on 21 July 2021).

1271 See section 5.4 "Dispossession of land and property".

1272 See, for example, Adalah, "Court to hear Adalah's defense arguments against evacuation of 500 residents of Ras Jrah", 14 June 2020, adalah.org/en/content/view/10032.

1273 Amnesty International, "Israeli authorities must transfer planning powers to Palestinians in Area C of the occupied West Bank" (Index: MDE 15/1430/2015), 9 April 2015, amnesty.org/en/documents/mde15/1430/2015/en

эсрэг гаргасны 12 хувийг л хэрэгжүүлсэн байна.¹²⁷⁴

Хүчээр нүүлгэх, нураах ажлыг дийлэнхдээ нураалтын баг аюулгүй байдлын албаныхантай хамт хүссэн үедээ гүйцэтгэх бөгөөд гэр бүлүүдэд өөрийн өмч хөрөнгөө шилжүүлэх цаг хугацаа, боломж бараг олгодоггүй байна. Сүүлийн жилүүдэд “өөрөө нураах” нь огцом өсч байна.¹²⁷⁵

Израйл улс Палестинчуудад хэрэгжүүлдэг ялгаварлан гадуурхсан хууль, бодлогын хүрээнд барилгын зөвшөөрөлгүй гэсэн үндэслэлээр орон байр, байгууламжийг нураах бодлого хэрэгжүүлдэг. Эдгээр хуулиудын зарим нь төлөвлөлт, барилгын дэглэмтэй холбоотой ба жишээ нь эдгээр суурингуудыг цэвэр, бохир усны сүлжээ, эсхүл цахилгаан эрчим хүчний сүлжээнд холбохоос татгалзах, сургууль эсхүл эрүүл мэндийн үйлчилгээгээр хангахгүй байх зэргээр Палестинчуудын аж амьдрах, шаардлагад нийцсэн орон сууцтай байх, оршин суух эрхээ эдлэхэд саад учруулж байна. Бусад бодлогууд нь Палестинчуудыг ноёрхох дэглэмтэй холбоотой бөгөөд жишээлбэл Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх зорчих хөдөлгөөний хязгаарлалт, хил залгаа газрыг цэргийн бүс эсхүл “галын бүс” гэж зарлах, суурингуудыг тэлэх, Израйл суурьшигчдын халдлага, айлган сүрдүүлэлтээс Палестин хүн амыг хамгаалахгүй байгаа зэрэг юм. Энэ бүхэн нийлээд Палестинчууд суурин, гэр орноо орхих таагүй орчинг бүрдүүлж, Еврей хүн амыг олонх болгож, газар нутагт Израйлын хараа хяналтыг тогтоон, Еврей суурин, хотуудаа тэлэх зорилготой. Зүүн Иерусалим, Баруун эргийн “С” бүс дэх олон тооны Палестинчууд гэр орноо орхин хажуух нь орших газар нутаг руу, эсхүл Палестин эрх баригчдын захиргаанд нэр төдий байдаг газрууд руу нүүсэн. Израйл улс Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр даяар бусад бодлого ашиглан системтэйгээр орон гэрийг нь нураан шийтгэх ажиллагаа явуулсан. 1967 оноос хойш Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр болон Израйл даяар цэргүүд, эсхүл иргэд рүү дайрсан нь тогтоогдсон, эсхүл ийм хэрэгт сэжиглэгдсэн хүмүүсийн орон гэрийг, тэдний өмч мөн эсэхийг үл харгалзан нураан шийтгэж ирсэн.¹²⁷⁶ Израйлын арми аюулгүй байдал, цэргийн зорилгоор, дахин өөр халдлага гаргахгүй тулд дээрх бодлогыг ашигладаг хэмээн тайлбарладаг хэдий уг арга хэмжээний үр нөлөө нь нотлогдоогүй тул 1998 он (хоёр дахь интифадагийн үеэр 2001 онд Израйл дахин хэрэгжүүлсэн) ба 2005 онд (2014 онд албан ёсоор дахин ашиглах болсон ч 2009 онд Зүүн Иерусалимд нэг барилга нурааж, бас дахин хоёр өөр барилга лацдахад ашигласан) уг бодлогыг хэрэгжүүлэхээ түр зогсоосон.¹²⁷⁷

Израйлын Дээд Шүүх 2014 онд орон сууц нураан шийтгэх бодлогыг нөхцөлгүйгээр баталж, уг арга хэмжээг шүүхийн хяналт, ажиллагаагүйгээр Цэргийн Захирагчийн эрх мэдлийн хүрээнд гүйцэтгэх, захирах шийдвэр гаргасан.¹²⁷⁸ Гэвч дээрх бодлого нь эргэлзэлгүй залхаан цээрлүүлэх шинж чанартай бөгөөд олон улсын эрх зүйгээр

1274 OCHA, Under Threat: Demolition orders in Area C of the West Bank, 7 September 2015, ochaopt.org/content/under-threatdemolition-orders-area-c-west-bank

1275 OCHA, “Record Number of Demolitions, including Self-Demolitions, in East Jerusalem in April 2019”, 14 May 2019, ochaopt.org/content/record-number-demolitions-including-self-demolitions-east-jerusalem-april-2019

1276 See, for example, HaMoked, The Punitive Demolition of Homes, hamoked.org/timeline.aspx?pageID=timelinehousedemolitions (accessed on 30 August 2021); Al-Haq, Israel’s Punitive House Demolition Policy: Collective Punishment in Violation of International Law, 19 July 2011, alhaq.org/publications/8101.html

1277 Israel relies on Regulation 119(1) of the Defence (emergency) Regulations of 1945, enacted during the British Mandate of Palestine, to carry out punitive home demolitions: HaMoked, “Regulation 119 of the Defence (Emergency) Regulations, 1945”, hamoked.org/files/2015/2204_eng.pdf

1278 HCJ, Qawasmeh and Others v. Military Commander of the West Bank Area, Case HCJ 5290/14, HCJ 5295/14, HCJ 5300/14, judgment, 7 August 2014, available at hamoked.org/files/2014/1158616_eng.pdf

хориглосон хамтын шийтгэлд тооцогддог.¹²⁷⁹ Б'Целемийн дагуу 2001 оны 1 дүгээр сарын 1-нээс 2020 оны 8 дугаар сарын 21-ний хооронд 1,012 байшин нурааж, 7 байшинг лацадсаны улмаас 4,548 хүн орон гэргүй болгожээ.¹²⁸⁰

Нэмж хэлэхэд, Израйлын арми он жилийн турш Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт цэргийн хэд хэдэн ажиллагаа явуулсан нь орон гэрийг өргөн хүрээнд сүйтгэж, хэдэн мянган Палестинчууд орох оронгүй болсон.¹²⁸¹ Эдгээр халдлагын зарим нь хүн ам суурьшсан иргэний байгууламжууд ба гэр бүлийн орон сууцуудыг онилсон агаарын дайралт байсан.¹²⁸² Газын зурваст 2014 оны Израйлын цэргийн ажиллагааны үеэр 18,000 орон сууцны барилгыг сүйтгэн хүн амьдрах аргагүй болгож, 37,650 байшин эвдэрч гэмтжээ (5.5.1 "Палестинчуудын хүний хөгжлийг боомилж байгаа нь" хэсгийг үзнэ үү).¹²⁸³ Тулалдааны оргил үед 485,000 хүн буюу Газын хүн амын 28 хувь нь орон гэргүй болж, 1967 оноос хойш Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт болсон хамгийн том дотоодын нүүлгэн шилжүүлэлт хийж, 108,000 хүн орон гэргүй болсон хэмээн НҮБ мэдээлсэн. 2019 оны 2 дугаар сарын байдлаар эдгээр хүмүүсийн 12,300 нь орон гэргүй хэвээр байна.¹²⁸⁴ 2021 оны 5 дугаар сарын 10-21-ний хооронд Газын зурваст болсон цэргийн ажиллагааны үеэр 2,291 сууц, худалдааны барилга нурж, эсхүл ноцтой хохирол учирсаны улмаас (5.5.1 "Палестинчуудын хүний хөгжлийг боомилж байгаа нь" хэсгийг үзнэ үү)¹²⁸⁵ халдлагын оргил үед Газын 113,000 иргэн дотооддоо шахагдан, нүүн шилжсэн байна.¹²⁸⁶

Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт эд хөрөнгийг эвдэн сүйтгэх ажиллагаа нь цэргийн зайлшгүй шаардлагаар зөвтгөгдөөгүй тохиолдолд хүмүүнлэгийн эрх зүйн зөрчил юм. Эзлэн түрэмгийлэгч тал эд хөрөнгийг сүйтгэх нь "цэргийн ажиллагааны үед зайлшгүй

1279 Fourth Geneva Convention, Article 33(1): "No protected person may be punished for an offence he or she has not personally committed. Collective penalties and likewise all measures of intimidation or of terrorism are prohibited... Reprisals against protected persons and their property are prohibited". On punitive home demolitions in the OPT, see, for example, HaMoked, "The Punitive Demolition of Homes", hamoked.org/timeline.aspx?pageID=timelinehousedemolitions; B'Tselem, "Massive collective punishment: homes of 149 Palestinians suspected of no wrongdoing demolished since Oct. 2015; hundreds more under threat", 21 April 2016, btselem.org/punitive_demolitions/20160421_149_left_homless_hundreds_threatened; OHCHR, "Palestinian homes must cease to be a target, UN human rights experts say", 25 November 2014, ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=15340&LangID=E; Amnesty International, "Israel/OPT: Israel Resumes Punitive House Demolitions" (Index: MDE 15/035/2014), 21 November 2014, amnesty.org/en/documents/mde15/035/2014/en

1280 B'Tselem, House Demolitions: Demolition of houses as punishment, statistics.btselem.org/en/demolitions/demolition-as-punishment (accessed on 30 August 2021).

1281 See, for example, Amnesty International, Israel/Gaza: Operation 'Cast Lead': 22 days of death and destruction (Index: MDE 15/015/2009), 2 July 2009, amnesty.org/en/documents/MDE15/015/2009/en; Amnesty International, Families Under the Rubble: Israeli Attacks on Inhabited Homes (previously cited); Amnesty International, Nothing is immune: Israel's destruction of landmark buildings in Gaza (Index: MDE 15/029/2014), 9 December 2014, amnesty.org/en/documents/mde15/0029/2014/en; Amnesty International, Black Friday: Carnage in Rafah during 2014 Israel/Gaza conflict (Index: MDE 15/2139/2015), 29 July 2015, amnesty.org/en/documents/mde15/2139/2015/en

1282 Amnesty International, "Israel/OPT, Pattern of Israeli attacks on residential homes in Gaza must be investigated as war crimes", 17 May 2021, amnesty.org/en/latest/press-release/2021/05/israelopt-pattern-of-israeli-attacks-on-residential-homes-in-gaza-must-be-investigated-as-war-crimes

1283 OCHA, "Occupied Palestinian Territory: Gaza Emergency Situation Report (as of 4 September 2014, 08:00 hrs)", 4 September 2014, ochaopt.org/sites/default/files/ocha_opt_sitrep_04_09_2014.pdf

1284 OCHA, "March Escalations in Gaza Result in More Displacement", 14 May 2019, ochaopt.org/content/march-escalations-gaza-resultmore-displacement

1285 OCHA, "Gaza Strip: Escalation of Hostilities as of 3 June 2021", 6 June 2021, ochaopt.org/content/gaza-strip-escalation-hostilities-3-june-2021; Amnesty International, "Israel/OPT: Pattern of Israeli attacks on residential homes in Gaza must be investigated as war crimes", 17 May 2021, amnesty.org/en/latest/news/2021/05/israelopt-pattern-of-israeli-attacks-on-residential-homes-in-gaza-must-be-investigated-as-war-crimes

1286 OCHA, "Response to the escalation in the oPt: Situation Report No. 2 (28 May - 3 June 2021)", 6 June 2021, ochaopt.org/content/response-escalation-opt-situation-report-no-2-28-may-3-june-2021

сүйтгэх шаардлагатай болох”-оос бусад үед хориотой¹²⁸⁷ бөгөөд — өмнө нь урьдчилан анхааруулах шаардлагатай. Үнэн хэрэгтээ, “эд хөрөнгийг ихээр сүйтгэх, хуваарилах нь цэргийн шаардлагаар зөвтгөгдөхгүй тохиолдолд хууль бус, ёс суртахуунгүй үйлдэл” бөгөөд Женевийн Дөрөвдүгээр Конвенцийг зөрчсөн дайны гэмт хэрэг юм.¹²⁸⁸

Негев/Накабын Умм Аль-Хиран, Зүүн Иерусалимын Силван, Баруун эргийн Хирбет Хумса, Хан аль-Ахмарт орон байр нураасан хэргүүд нь Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудын эсрэг Израйлчуудын явуулж буй урт хугацааны бодлогын илрэл болсон жишээ юм. Эдгээр нь нэг талаар ялгаварлан гадуурхсан төлөвлөлт, барилгын дэглэм, шүүх тогтолцооны дэмжлэгтэй газрын хуваарилалтын бодлого, санаатайгаар таагүй амьдрах орчин бий болгох зорилгоор үндсэн үйлчилгээ үзүүлэхгүй байх, нөгөө талаар суурьшигчид ба аюулгүй албаныхны үргэлжилсэн халдлага, дарамт шахалт нь хэрхэн хоорондоо уялдаж, стратегийн хувьд чухал ач холбогдолтой нутаг дэвсгэрт Палестинчуудын оршин суухыг багасгаж, Еврейчүүдийн ноёрхлыг тогтоох зорилготой болохыг дүрслэн харуулж байна.

УММ АЛЬ-ХИРАН

Умм Аль-Хиран бол Негев/Накаб дахь хүлээн зөвшөөрөгдөөгүй 35 Бедуины тосгодын нэг бөгөөд мужийн зүүн хойно байрладаг 350 Палестинчуудын өлгий нутаг юм.¹²⁸⁹ Эдгээр Бедуин гэр бүлүүд бол Израйл улс байгуулагдах үед Негев/Накабын баруун хэсэгт орших Вади Зубала дахь уугуул нутгаасаа шахагдсан хүмүүс юм. Тэд тосгоны уугуул газраа 1940 онд ЕҮС/ККЛ худалдан авч, газрын зарим хэсгийг Еврейн Шувалын кибуцуудад хуваарилан өгч, улмаар 1946 онд тус тосгоныг байгуулжээ.¹²⁹⁰ 1952 онд Израйлын арми тосгоны газрыг булаан авч, иргэдийг орхин явахыг тушаасан. Тэдэнд дахин эргэн очих зөвшөөрөл өгөөгүй бөгөөд Умм Аль-Хиранд 1956 онд дахин суурьших хүртлээ хоёр удаа хөөгдсөн.¹²⁹¹

Умм Аль-Хираны оршин суугчид олон арван жилийн турш ноцтой нийгэм-эдийн засгийн нөхцөл байдалд амьдарч, үндсэн үйлчилгээ авч чадахгүй байгаа ба өөрсдийн уугуул нутагтаа эргэн очих эсхүл одоогийн байршлаа хууль ёсоор хүлээн зөвшөөрүүлэхээр хүлээж байна. Гэвч 2003 онд Төлөвлөлт ба Барилгын Үндэсний Консул Умм Аль-Хиран тосгоны суурин дээр Хиран Еврейн сууринг байгуулахыг зөвшөөрсөн юм. Дараа жил нь тосгоны иргэд нүүн шилжих, орон байрыг нураах тушаалыг хүлээн авч эхэлсэн.¹²⁹²

2009 онд Израйлын эрх баригчид “сүсэгтэн Еврейчүүдэд үйлчлэх байгууламж бүхий” тосгоныг Умм Аль-Хираны газар дээр барьж, Хиран гэж нэрлэх төлөвлөгөөг баталсан.¹²⁹³ 2015 оны 5 дугаар сард Израйлын Дээд Шүүх төлөвлөгөөг баталж, газар

1287 Fourth Geneva Convention, Article 53.

1288 See, for example, list of grave breaches of the Fourth Geneva Convention, Article 147.

1289 Adalah, “Umm al-Hiran residents to Israeli Supreme Court: Stop demolition of our village”, 10 April 2018, adalah.org/en/content/view/9460

1290 Adalah, Nomads Against Their Will: The attempted expulsion of the Arab Bedouin in the Naqab: The example of Atir—Umm al-Hieran, September 2011, adalah.org/uploads/oldfiles/eng/publications/Nomads%20Against%20their%20Will%20English%20pdf%20final.pdf

1291 NCF, On the Map: the Arab Bedouin Villages in the Negev-Naqab: Umm al-Hiran, dukium.org/village/umm-alheiran (accessed on 21 August 2021).

1292 HRW, Off the Map: Land and Housing Rights Violations in Israel’s Unrecognized Bedouin Villages, 30 March 2008, hrw.org/report/2008/03/30/map/land-and-housing-rights-violations-israels-unrecognized-bedouin-villages

1293 HRW, “Israel/Palestine: Bedouins Face Imminent Displacement: Government to Demolish Villagers’ Homes to Build Jewish Town”, 24 November 2016, hrw.org/news/2016/11/24/israel/palestine-bedouins-face-imminent-displacement

нутаг нь төрийн өмч ба Умм Аль-Хираны иргэдийн тэнд амьдрах зөвшөөрлийг хэдийд ч хүчингүй болгох эрхтэй хэмээн шийдвэрлэсэн.¹²⁹⁴ Умм Аль-Хираны иргэд дээрх нураах, нүүлгэн шилжүүлэх тушаалыг хүчингүй болгохын тулд Израйлын анхан шатны шүүхэд хандсан.¹²⁹⁵ Шүүхийн ажиллагааны үеэр иргэд тосгоныг нь нурааж, нүүлгэн шилжүүлэхээс өөр хэд хэдэн сонголт байгааг дурдсан. Эдгээрт, Еврейн суурин барихын оронд тосгоныг ордоогийн байршилд нь хууль ёсоор хүлээн зөвшөөрөх; тэдний тосгоныг ирээдүйн Хиран суурингийн нэг хэсэг болгох; эсхүл тэд эргэн уугуул газартаа нүүх очих зэрэг байв. Умм Аль-Хирантай холбоотой маргаан болон нүүлгэн шилжүүлэхтэй холбоотой олон тооны шүүхийн ажиллагаа 13 жил үргэлжилсэн юм. Шүүхийн ажиллагааны туршид Израйлын эрх баригчид тэдгээр иргэдийн бүх саналаас татгалзаж, Бедуинчууд улсын газарт зөвшөөрөлгүй суурьшиж буй хэмээх хуулийн заргаасаа буцаагүй юм.¹²⁹⁶

2015 оны 5 дугаар сарын 5-нд зарга маргаан дуусч, Израйлын Дээд Шүүх өргөдлийг буцааж, тус сардаа тосгоныг нүүлгэн шилжүүлэх тушаал гаргасан.¹²⁹⁷ Шүүхийн шийдвэрт иргэдийн орон сууцны асуудлыг шийдвэрлэх сонголтод шийдлийг тусгав. Израйлын эрх баригчид Умм Аль-Хиранаас баруун өмнөд зүгт 8 км зайд төрөөс барихаар төлөвлөсөн Хура тосгоныг санал болгосон. Хура нь аль хэдийн хүн амын хэт нягтаршилтай, өөрийн иргэдэд нь орон сууц хүрэлцэхгүй асуудалтай байсан тул уг хувилбар нь боломжгүй байв.

Үүний хажуугаар Израйлын эрх баригчид Хиран дахь Еврейн суурингаа барих ажлыг 2015 онд эхлүүлжээ.¹²⁹⁸ Шүүхийн 2015 оны 5 дугаар сарын шийдвэрийн дараа Израйлын засаг захиргаа Умм Аль-Хираны газрыг хагалж, үр тариаг устгасан. 2016 оны 1 дүгээр сард шүүхээс иргэдийн давж заалдсан гомдлыг хүлээн авахаас татгалзсан юм.

Адала байгууллага 2017 онд Хираны хамтын нийгэмлэгийн дотоод баримт бичиг болох “зөвшөөрлийн хороо” нь “Тора болон Ортодокс Еврейн итгэл үнэмшил, сургаалийг дагадаг, Израйлын Еврей гаралтай иргэд эсхүл Израйлын бүр оршин суугч” байх шаардлагыг хангасан хүмүүст зөвшөөрөл олгоно гэсэн баримтыг нийтэд ил болгон дэлгэсэн юм.¹²⁹⁹

2017 оны 1 дүгээр сарын 18-нд эрх баригчид нүүлгэн шилжүүлэх ажиллагааг эхлүүлсэн. Израйлын олон тооны цагдаа нар бульдозер болон бусад тусгай тэргүүдтэй ирж, нар мандахаас өмнө Умм Аль-Хиран тосгоныг хуйлруулжээ. Тэд нутаг дэвсгэрт бүслэлт тогтоон, хүн болон машин тэрэгний орох, гарах хөдөлгөөнийг хааж, найман байшин нурааж, хэдэн арван иргэдийг шархдуулж, баривчилжээ. 50 настай багш мэргэжилтэй Яа’куб Абу Аль-Киа’аны амийг бүлгэжээ. (6.3.2 “Израйлын бодлого, үйл ажиллагаа”

1294 HRW, “Israel/Palestine: Bedouins Face Imminent Displacement: Government to Demolish Villagers’ Homes to Build Jewish Town” (previously cited).

1295 State of Israel, MoFA, “Behind the Headlines: Background on the Bedouin localities of Hiran in southern Israel”, 18 January 2017, mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/Issues/Pages/Background-on-the-Bedouin-localities-of-Hiran-in-southern-Israel-18-January-2017.aspx

1296 Adalah, Nomads Against Their Will: The attempted expulsion of the Arab Bedouin in the Naqab: The example of Atir—Umm al-Hieran, September 2011, adalah.org/uploads/oldfiles/eng/publications/Nomads%20Against%20their%20Will%20English%20pdf%20final.pdf, p. 24.

1297 Supreme Court, Al-Qi’an and Others v. The State of Israel, Case PCA 3094/11, judgment, 5 May 2015 (an unofficial English translation is available at versa.cardozo.yu.edu/sites/default/files/upload/opinions/Al-Qi%27an%20v.%20State.pdf).

1298 NCF, On the Map: the Arab Bedouin Villages in the Negev-Naqab: Umm al-Hiran (previously cited).

1299 Adalah, “No non-Jews allowed: New Israeli town of Hiran, to be built upon ruins of Bedouin village, is open to Jewish residents only contrary to state’s representations before Supreme Court”, 8 August 2017, adalah.org/en/content/view/9186

хэсгийг харна уу).¹³⁰⁰

Негевийн Иргэний Эрх Тэгш Байдлын төлөөх Хамтын Форумын мэдээлснээр байшинг нь нураасны дараа аль хэдийн нүүн шилжсэн зарим иргэд Хура тосгонд барилга барьж, амьдрахаар явсан байна.

Еврейн Хиран суурин барих төлөвлөгөөг ЕҮС/ККЛ ба ОР Хөдөлгөөн зэрэг бусад голлох ТББ-ууд дэмжсэн.¹³⁰¹ ОР Хөдөлгөөний вэбсайтад мэдээлснээр Хиранд 2,400 гэр бүл буюу 10,000 гаруй иргэнийг суурьшуулахаар төлөвлөж байна.¹³⁰² Мөн вэбсайтад мэдээлснээр Хиран “бүх шатны байгууллага, захиргаанас барилгын холбогдох зөвшөөрөл авч, одоо сууринг барих ажил явагдаж байна”. 30 гаржй гэр бүл Хираныг баригдаж дуусахаар нүүн орохоор ойролцоо тосгонд амьдран хүлээж байна гэж мэдээлсэн.¹³⁰³

Израйлын Негев/Накаб мужийн Умм Аль-Хиран зөвшөөрөлгүй Бедуин тосгоны нураагдсан орон байрыг балгас дунд Бедуин эмэгтэйчүүд сууж байгаа нь, 2017 оны 1 дүгээр сарын 18 © Active Stills

1300 Forensic Architecture, “Killing in Umm al-Hiran”, investigation initiated 19 January 2019, forensic-architecture.org/investigation/killing-in-umm-al-hiran

1301 Haaretz, “A ‘Special Problem’: How Israel Is Transplanting the Bedouins of Hiran”, 16 November 2013, [haaretz.com/premium-howbedouin-land-is-taken-1.5290752](https://www.haaretz.com/premium-howbedouin-land-is-taken-1.5290752) See also T’ruah, “Statement on JNF and OR Movement’s ‘Bedouin’ Fashion Show to Raise Money for Towns that Discriminate Against the Bedouin”, 31 August 2017, truah.org/press/statement-on-jnf-and-or-movements-bedouin-fashionshow-to-raise-money-for-towns-that-discriminate-against-the-bedouin; OR Movement, About Chiran, or1.org.il/english_settlements/chiran (accessed on 30 August 2021).

1302 OR Movement, About Chiran (previously cited).

1303 OR Movement, About Chiran (previously cited).

Израйлын Негев/Накаб мужийн Умм Аль-Хиран зөвшөөрөлгүй тосгоны байшингуудыг Израйлын аюулгүй албаныхан нураасны дараа Палестины Бедуин бүлэг хүмүүс эд хогшлоо авч, боож байгаа нь, 2017 оны 1 дүгээр сарын 18 © Mostafa Alkharouf Anadolu Agency / Getty Images

СИЛВАН

Дээр дурдсанчлан¹³⁰⁴ Силван бол Зүүн Иерусалимын Хуучин хотын өмнөд зүгт байрладаг ердөө 5.5км² газарт 40-45 мянган Палестин иргэд¹³⁰⁵ амьдардаг хүн амын нягтрал ихтэй суурин юм. Уг суурин нь олон арван жилийн турш Иерусалимын хот төлөвлөлт, барилгын алагчилсан бодлогын дагуу барилга нураалтын байнд өртөж буй газар юм. Силван 9 дүүргээс бүрдэх ба Рас Аль-Амоуд, Вади Ясул, Вади Хилвех, Аль-Бустан зэрэг орно.¹³⁰⁶ 1980 оноос хойш стратегийн байршлаасаа болж суурьшигчдын үйл ажиллагаа энд их болсон.

Олон арван жил өсөн нэмэгдэж буй Палестины хүн амын өсөлт, хотын хөгжлийг хязгаарласан олон саад зэргээс болж амьдрах аргагүй нөхцөл үүсэж, таагүй орчин бүрдсэн. Үүнтэй зэрэгцээд, Израйлын эрх баригчид Зүүн Иерусалим дахь Палестин дүүргүүдийг урт хугацаанд үл ойшоож, дэд бүтэц, үйлчилгээ, зам, явган хүний зам, цэвэр ба бохир усны систем, сургууль ба соёлын байгууллагуудад хөрөнгө оруулахаас санаатайгаар зайлсхийж байна (5.5.1 “Палестинчуудын хүний хөгжлийг боомилж байгаа нь» болон 5.5.3 “Үйлчилгээний тэгш бус байдал” хэсгүүдийг харна уу).¹³⁰⁷

Израйль улс 1980-аад оноос хойш өөрийн иргэдийг уг суурины ойр орчимд нүүлгэж байгаа.¹³⁰⁸ Вади Хилвех ба Батн Аль-Хава доторх хашигдмал, сайтар хамгаалагдсан газарт хэдэн зуун суурьшигчид амьдарч байна.¹³⁰⁹ Силван дахь суурингуудын тэлэлтийг

1304 For more information on settlement expansion in Silwan, see box in section 5.4.3 “Discriminatory allocation of expropriated Palestinian land for Jewish settlement”.

1305 Amy Cohen, Director of International Relations and Advocacy, Ir Amim, email to Amnesty International, 28 May 2021, on file with Amnesty International.

1306 The other five neighbourhoods are: Wadi al-Rababa, Batn al-Hawa, Wasat al-Balad, Wadi Qadoun and Ein al-Loza.

1307 B'Tselem, East Jerusalem (previously cited).

1308 OCHA, Humanitarian Impact of Settlements in Palestinian Neighbourhoods of East Jerusalem: the Coercive Environment, 10 July 2018, ochaopt.org/content/humanitarian-impact-settlements-palestinian-neighbourhoods-east-jerusalem-coercive

1309 The two settlements are Ma'ale HaZeitim and Ma'alot David. Ma'ale HaZeitim was established in 1998, with a population of at least 670 Israeli settlers. Ma'alot David was established in 2009 and has over 100 housing units; PASSIA, “Jerusalem 2008 – Chronology of Events”, 2008, passia.org/media/filer_public/70/90/70905409-7c22-449b-8304-5d3521c051e1/chrono-j2008docx.pdf; OCHA, Humanitarian Impact of Settlements in Palestinian Neighbourhoods of East Jerusalem: the Coercive Environment, 10 July 2018, ochaopt.org/content/humanitarian-impact-settlements-palestinian-neighbourhoods-east-jerusalem-coercive

Израйлын эрх баригчдын дэмжлэг, санхүүжилт, хамгаалалт бүхий Элад ба Атерет Коханизм хэмээх суурьшигчдын хоёр байгууллага удирдсан. Палестинчуудад үүнтэй адил тусламж үзүүлээгүй.¹³¹⁰ Дээр дурдсанчлан эдгээр хоёр байгууллагууд Еврей суурьшигчдад орон байр хүлээлгэн өгөх зорилгоор Эзэнгүй Хөрөнгийн Харгалзагчаар дамжуулан Зүүн Иерусалимын Палестин гэр бүлүүдийг шахан гаргаж, нутаг дэвсгэрт оршин суудаг Палестинчуудын эсрэг нүүлгэн шилжүүлэх ажиллагаа эхлүүлсэн.

Силваны бүсчлэлийн бодлогыг санаатайгаар батлахгүй байгаагаас үүдэн Палестин иргэд барилга барих ямар ч боломжгүй болсон. Улмаар олон жилийн хугацаанд хэдэн зуун Палестин байшин зөвшөөрөлгүй баригдаж, нураагдаж эсхүл албадан хураагдсан.¹³¹¹ НҮБ-ын Хүмүүнлэгийн Хэргийг Зохицуулах Газрын мэдээлснээр 2009 оны 1 дүгээр сараас 2021 оны 7 дугаар сарын хооронд Израйлын засаг захиргаа 164 байгууламж Силваны дүүрэгт нурааснаас 260 Палестин иргэн, үүн дотор 186 хүүхэд орон гэрээсээ хөөгджээ.¹³¹² Эдгээр нураах ажиллагааны 66 хувь нь сүүлийн дөрвөн жилд явагдсан бөгөөд 2020 онд л гэхэд 17 нураалт явагджээ.¹³¹³ Өдгөө нураах тушаалын улмаас албадлагаар нүүлгэн шилжих эрсдэлд өртсөн 2,000 Палестин иргэд Силванд амьдарч байна.

Вади Ясул дүүргийн газрын иргэний оршин суух зориулалтаар бус, харин нийтээр ашиглах “ногоон бүс” хэмээн Иерусалимын Хотын Захиргаа зарласнаас болж 44 иргэний байгууламж нураах аюулд өртөөд байна.¹³¹⁴ 1977 оноос хойш Вади Ясулын 500 гаран иргэд зохих барилгын зөвшөөрөл авч чадаагүйн улмаас орон гэр нь нураагдах эрсдэлд байна.¹³¹⁵

1310 According to the Israeli NGO Peace Now, the Israeli Ministry of Housing budget funds private security companies meant to protect settlers' complexes in Palestinian neighbourhoods in East Jerusalem. In recent years, the annual budget for East Jerusalem security has been nearly NIS 100 million (USD 32.3 million). This amount is equivalent to spending NIS 3,000 (USD 968) each month on every individual settler in these complexes. See Peace Now, Settlement Under the Guise of Tourism: The Elad Settler Organization in Silwan, 12 October 2020, peacenow.org.il/en/settlement-under-the-guise-of-tourism-the-elad-settler-organization-in-silwan See also Ir Amim, Shady Dealings in Silwan (previously cited), p. 35.

1311 Al-Haq, House Demolitions and Forced Evictions in Silwan: Israel's Transfer of Palestinian from Jerusalem, 26 August 2020, alhaq.org/cached_uploads/download/2020/08/26/house-demolitions-and-forced-evictions-in-silwan-web-1598440511.pdf

1312 OCHA, Data on Demolition and Displacement in the West Bank, ochaopt.org/data/demolition (accessed on 21 August 2021).

1313 OCHA, Data on Demolition and Displacement in the West Bank, ochaopt.org/data/demolition (accessed on 21 August 2021).

1314 Approximately 22% of East Jerusalem is zoned as “green areas” where Palestinian construction is strictly forbidden. The zoning of green areas has long been a common practice by Israeli authorities to stop legal Palestinian development and expansion in areas where the state plans to build or expand Jewish-only settlements. Israeli zoning laws allow municipal authorities to zone any un-expropriated land as a “green area”. This effectively bars Palestinian development in these areas as Palestinian residents are forbidden from building on “green areas”. However, these areas are often re-zoned for Jewish settlement construction as well as for the construction of Jewish national or historical parks. See ICAHD, Israel/Occupied Palestinian Territory Briefing to the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights: 47th Session, November 2011, tbinternet.ohchr.org/Treaties/CESCR/Shared%20Documents/ISR/INT_CESCR_NGO_ISR_47_9138_E.pdf; Civic Coalition for Palestinian Rights in Jerusalem, Coalition for Jerusalem, Society of St. Yves, Catholic Center for Human Rights, Occupied East Jerusalem: De-Palestinization and Forcible Transfer of Palestinians: a Situation of Systematic Breaches of State Obligations under the ICCPR, 2014, tbinternet.ohchr.org/Treaties/CCPR/Shared%20Documents/ISR/INT_CCPR_CSS_ISR_18169_E.pdf; NRC, Wadi Yasul - Silwan, East Jerusalem: NRC Displacement Monitoring Map, July 2020, nrc.no/global-figures

1315 Since the 1970s Wadi Yasul has been designated a “green area” placing dozens of Palestinian families living there at risk of imminent demolition. See OCHA, “Wadi Yasul: a Community at Risk of Mass Displacement”, 20 June 2019, ochaopt.org/content/wadiyasul-community-risk-mass-displacement See also Ir Amim, “Demolitions in Wadi Yasul Symbolize Politically Motivated Discrimination in Planning”, 17 April 2019, altro.co.il/newsletters/show/11451?key=997885aa275954e6cf8be03604b1ba0a&value=18d95e8e03b04e0d28d46e55d3db53b3290303ee:1319409

Олон жилийн турш оршин суугчид Вади Ясулыг иргэний зориулалттай болгон дахин бүсчлэх мастер төлөвлөгөө санал болгосон. Гэхдээ Израйлын эрх баригчид хотын “ногоон бүс” болгох ирээдүйн зорилгоос зөрүүтэй байна гэсэн үндэслэлээр хэд хэдэн төлөвлөгөөний хувилбарт татгалзсан хариу өгчээ.¹³¹⁶ 2020 оны 2 дугаар сарын 3-ны өдөр уг суурины иргэд удаа дараа буцаагдсан төлөвлөгөөнийхөө асуудлаар Иерусалимын Дүүргийн шүүхэд давж заалдсан. 2020 оны 5 дугаар сарын 31-нд шүүх хурал болохоор товлосон. Гэвч Вади Ясулын иргэд шүүхийн эцсийн хурлыг 2020 оны 12 дугаар сар хүртэл хойшлуулж, тэр хугацаанд Иерусалимын Дүүргийн Хот Төлөвлөлтийн Коммисстой уулзаж, төлөвлөлтийн талаар нэгдсэн тохиролцоонд хүрэхээр оролдлого хийх талаар Израйлын эрх баригчидтай тохиролцсон. Вади Ясулын барилгуудын дийлэнхийн хувь тавилан иргэдийн Дүүргийн Хот Төлөвлөлтийн Коммисстой хийх төлөвлөлтийн талаарх уулзалтын үр дүнгээс шалтгаална.

Энэ хооронд, 2010 оны 6 дугаар сард Элад засгийн газрын дэмжлэгтэйгээр Силван дахь жуулчдад зориулсан газрыг тэлж, Хааны Цэцэрлэг нэртэй талбай байгуулах төлөвлөгөөг танилцуулсан.¹³¹⁷ Энэ нь Аль-Бустан дүүрэгт 88 Палестин орон сууц нурааж, 1,500 гаран иргэдийг хүчээр нүүлгэнэ гэсэн үг.¹³¹⁸ Үүнийг зөвтгөхийн тулд Иерусалимын Хотын Захиргаа Палестины иргэдэд Аль-Бустан дахь байшингуудыг хууль бусаар барьсан гэж тайлбарласан. Гэхдээ, Зүүн Иерусалимын бусад Палестин газруудын адилаар (Баруун эргийн “С” бүс мөн) ялгаварлан гадуурхсан төлөвлөлтийн дэглэмээс болж Аль-Бустаны иргэд зөвшөөрөлгүйгээр барилга барих эсхүл орон сууцаа томсгохоос өөр арга байгаагүй.¹³¹⁹ Хотын захиргаа нэгэнт ядуу нөхцөлд амьдарч буй байшин эзэмшигчдэд торгууль ноогдуулжээ.¹³²⁰ 2017 онд Аль-Бустаны 118 хүн амьдардаг 16 байшинд нураах тушаал ирж, орон гэр нь сүйдэх аюулд оруулсан.¹³²¹ Аль-Бустаны иргэд нураах тушаал гарсан орон гэрүүдийг нөхөн хууль ёсны болгох төлөвлөгөөг боловсруулж эхэлжээ. Израйлын эрх баригчид Аль-Бустаны иргэдийн өмнөх төлөвлөгөөнүүдийг буцаасан юм.¹³²²

2020 оны 6-10 сард шүүхийн тогтоолын дагуу нураах аюулд өртсөн 16 байшингийн тушаалыг түдгэлзүүлсэн. Суурингийн иргэд өөр төлөвлөгөө бэлтгэх зуураа түдгэлзүүлсэн шийдвэрийг сунгах хүсэлт илгээсээр байна. 2021 оны 2 дугаар сарын сүүл гэхэд Иерусалимын Хотын Захиргаа нураах тушаалыг түдгэлзүүлэх талаарх иргэдийн гаргасан хүсэлтийг албан ёсоор эсэргүүцэж, хотын шүүхээс нураах шийдвэрийг батлахыг

1316 OCHA, “Wadi Yasul: a Community at Risk of Mass Displacement”, 20 June 2019, ochaopt.org/content/wadi-yasul-community-riskmass-displacement

1317 Ir Amim, The Giant’s Garden (previously cited).

1318 Al-Haq, Parallel Report to the Committee on Economic, Social and Cultural Rights on the Occasion of the Consideration of the Third Periodic Report of Israel, 1 September 2011, tbinternet.ohchr.org/Treaties/CESCR/Shared%20Documents/ISR/INT_CESCR_NGO_ISR_47_9141_E.pdf; and Ir Amim, The Giant’s Garden (previously cited).

1319 See section 5.3.2 “East Jerusalem”

1320 B’Tselem, Al-Bustan Neighborhood – Garden of the King, 16 September 2014, btselem.org/jerusalem/national_parks_al_bustan_garden_of_the_king (accessed on 29 August 2021); ACRI, “East Jerusalem Facts and Figures 2017”, updated on 24 May 2017, law.acri.org.il/en/2017/05/24/east-jerusalem-facts-and-figures-2017

1321 Al-Haq, House Demolitions and Forced Evictions in Silwan: Israel’s Transfer of Palestinians from Jerusalem, 26 August 2020, alhaq.org/cached_uploads/download/2020/08/26/house-demolitions-and-forced-evictions-in-silwan-web-1598440511.pdf, p. 33

1322 In 2009, Israeli authorities rejected residents’ proposed plan to change Al-Bustan from a “green zone” to a “residential zone”. In June 2010, the local planning committee pushed the King’s Garden plan without discussing it with the residents. Residents initiated legal proceedings before the Jerusalem District Court to review that decision. In January 2011, the District Court dismissed their claim and in June 2012 the Supreme Court upheld the District Court’s decision. See NRC, “Case Summary: Al Bustan – Silwan, East Jerusalem”, 12 April 2021, on file with Amnesty International.

хүсчээ.¹³²³ 2021 оны 6 дугаар сарын 29-нд Израйлын эрх баригчид Аль-Бустаны Аль-Ражаби гэр бүлийн эзэмшлийн мах нядалгааны дэлгүүрийг нураажээ.¹³²⁴ Уг ажиллагааг эсэргүүцсэн жагсагчдыг тараах үедээ албаныхан дор хаяж 13 Палестин иргэнийг гэмтээжээ.¹³²⁵

2020 оны 6 дугаар сарын 23-ны өдөр Израйлын албаныхан орон гэрийг нь сүйтгэсэнээс үүдсэн хор уршгийн талаар Аль-Бустаны иргэн Мохамед Аль-Ражаби Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ:

Манай байшинг нураахаас өмнө би тэнд ердөө 2 сар л амьдарсан. Бид цар тахалтай нүүр тулаад байсан үе. Иймэрхүү зүйлс ерөнхийдөө цаг хугацаа шаарддаг. Гэтэл энэ бүхэн маш хурдтай болж өнгөрсөн. Байшингаа барьж эхэлснээс удаагүй хэдхэн долоо хоногийн дотор шүүхээс нураах тушаал гарсан. Манай байшин их шигүү талбайд баригдсан тул бульдозероор нураах боломжгүй, байрыг маань хоёр хуваахын тулд автомат хөрөө ашигласан... хүн амьдрах аргагүй болгож байвал юу ч байсан хамаагүй.

Хэрвээ барилгын зөвшөөрөл авсан байсан бол ийм зүйл болохоос сэргийлж болох байсныг би мэднэ, гэхдээ энэ чинь боломжгүй. Үүнээс зайлсхийх ямар ч аргагүй, яг л ингэх л ёстой юм шиг, ямар ч гарцгүй. Би юу ч хийсэн хамаагүй, миний байшин ямар ч тохиолдолд нураах байсан.

Хотын захиргаа намайг нураалтын зардал төл гэж шаардаж байна. Тэдэнд 100,000 шинэ шекел [32,258 ам. доллар] нураалтын зардалд төлөх хэрэгтэй гэнэ. Энгийн машин, бульдозероор нураахаас илүү их хүн хүч шаардсан учраас ийм их зардал гарсан гэж тэд хэлсэн.

Энэ бүхэнтэй зохицоход үнэхээр хэцүү байна. Би үгээ олж хэлэхэд хүртэл хэцүү бололтой... бидэнд хэцүү байгаагаас илүү үр хүүхдэд минь хэцүү байгааг би мэдэрсэн. Тэд шинэ гэртэй болсондоо үнэхээр баяр хөөртэй байсан. Би тэр өдрийн зургийг хадгалж, хүүхдүүдээ том болоход нь харуулж, бидэнд юу тохиолдсоныг тэднийг мартахагүй болгоно. Би тэдэнд хэлнэ: "Би та нарт ямар ой дурсамж үлдээж байгааг харж байна уу?" Би гэр бүл, хайртай хүмүүстэйгээ ойрхон халуун дулаан гэр бүлийн сууцтай болох төлөвлөгөөтэй байсан юм. Одоо би тэдэнд хүүхэд насны анхны гэр нь нураагдсан дурсамжийг л үлдээх нь дээ.¹³²⁶

Израйлын эрх баригчид Силван дахь Палесинчуудын эсрэг барилгын хууль хэрэгжүүлэхдээ системтэйгээр алагчилдаг хэдий ч Израйл суурьшигчдын барьсан хууль бус барилгыг нураах тушаал гарган ч дээрх хуулийг хэрэгжүүлдэггүй. Жишээлбэл, Аль-Бустаны 800м² талбай дээр 2002 онд Атерет Коханимын суурьшигчдын барьсан долоон давхар Беит Ехонатан барилгыг суллахыг Израйлын эрх баригчид шаардаагүй хэмээн Бимком тайландаа дурджээ.¹³²⁷ 2007 онд барилгыг лацдаж, хүмүүсийг гаргахыг шүүх шаардсан хэдий ч хотын захиргаа одоог хүртэл шүүхийн тогтоолыг хэрэгжүүлээгүй

1323 Ir Amim, "Reignited Plan For 'King's Garden' Park Threatens To Displace Over 1000 Palestinians From Al Bustan, Silwan", 25 March 2021, ir-amim.org.il/en/node/2627

1324 NRC, "Israeli authorities demolish shop in Silwan, 15 families at imminent risk", 29 June 2021, nrc.no/news/2021/june/israeliauthorities- demolish-shop-in-silwan-15-families-at-imminent-risk

1325 Reuters, "Police, Palestinians clash as Israel begins demolition in Jerusalem's Silwan", 29 June 2021, reuters.com/world/middle-east/ police-palestinians-clash-israel-begins-demolition-jeruselems-silwan-2021-06-29

1326 Amnesty International, interview by voice call with Mohammed Al-Rajabi, 16 October 2020.

1327 Bimkom and Ir Amim, Making Bricks Without Straw: The Jerusalem Municipality's New Planning Policy for East Jerusalem, 1 January 2010, ir-amim.org.il/en/report/making-bricks-without-straw-jerusalem-municipality%E2%80%99s-new-planning-policy-east-jerusalem

байна.¹³²⁸

Силван дахь суурьшигчдын барилга байгууламж тэлж, Израйлын аюулгүй албаныхан, суурингуудыг хамгаалсан хувийн хамгаалагч нар ихэссэний улмаас иргэдийн дунд хурцадмал байдал нэмэгдэж,¹³²⁹ таагүй орчин үүсч байна. Израйлын суурьшигчид, аюулгүй байдлын албаныхан руу чулуу шидсэн хүүхдүүд оролцсон аюулгүй байдалтай холбоотой хэргүүд Силванд олноор гарах болжээ. Олон хүүхэд баривчлагджээ.¹³³⁰ Жишээлбэл, 17 настай хүү гурван удаа саатуулагдсан тухайгаа Эмнести Интернэшнлд 2018 оны 8 дугаар сард хэлжээ. “Дүүрэг даяар гудамжинд таарах хүүхэд бүр хамгийн багадаа нэг удаа баривчлагдсан” хэмээн тэрбээр хэлэв.¹³³¹

Баривчилгаа нь бусад хэлбэрийн хүчирхийлэлд хүргэдэг. Өнгөрсөн хугацаанд Израйлын аюулгүй албаныхан Зүүн Иерусалим болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт Палестин хүүхдүүдийг баривчлах, хорьж саатуулахдаа шаардлагагүй хүч албадлага хэрэглэсэн болохыг Эмнести Интернэшнл болон бусад байгууллагууд баримтжуулсаар ирсэн.¹³³²

Эзлэгдсэн Зүүн Иерусалимын Силван дүүрэгт Израйлын засаг захиргааны нураасан дэлгүүрийн нурангийн хажууд Палестин иргэд зогсож байгаа нь, 2021 оны 6 дугаар сарын 29 © Ahmad Gharabli / AFP via Getty Images

1328 Ir Amim, Shady Dealings in Silwan (previously cited), p. 18.

1329 Settlers are accompanied by security guards from the Housing and Construction Ministry when entering and leaving the vicinity; Haaretz, “Number of Jewish Silwan Residents Doubles in Overnight Mission”, 1 October 2018, [haaretz.com/.premium-dozens-of-settlersmove-to-silwan-1.5317563](https://www.haaretz.com/.premium-dozens-of-settlersmove-to-silwan-1.5317563)

1330 According to the UN there have been more than 560 cases of detention of children in Silwan since 2012. See OCHA, “Humanitarian Impact of Settlements in Palestinian Neighbourhoods of East Jerusalem: the Coercive Environment”, 10 July 2018, ochaopt.org/content/humanitarian-impact-settlements-palestinian-neighbourhoods-east-jerusalem-coercive

1331 Amnesty International, interview in person with resident of Silwan, 4 August 2018, Silwan.

1332 Amnesty International, Trigger-Happy: Israel’s Use of Excessive Force in the West Bank (previously cited); HRW, “Israel: Security Forces Abuse Palestinian Children”, 19 July 2015, [hrw.org/news/2015/07/19/israel-security-forces-abuse-palestinian-children](https://www.hrw.org/news/2015/07/19/israel-security-forces-abuse-palestinian-children)

Баруун эргийн “С” бүсийн Йорданы хөндий дахь Палестин суурингууд удаа дараа нураах ажиллагаанд өртөж байна. Б’Целемийн хэлснээр 2006 оны 1 дүгээр сараас 2017 оны 9 дугаар сар хүртэлх хугацаанд Йорданы хөндийн 698 Палестин иргэний байгууламжийг Израйлын Иргэний Захиргаа нураажээ. Нураагдсан байшингуудад нийт 2,948 Палестин иргэн амьдарч байсны 1,334 нь хүүхэд байжээ. Эдгээрээс 783 иргэн, 386 хүүхдийн гэр оронг хамгийн багадаа хоёр удаа сүйтгэжээ. 2012 оны 1 дүгээр сараас 2017 оны 9 дугаар сар хүртэлх хугацаанд Иргэний Захиргаа нэмэлтээр 806 иргэний бус байгууламж, үүний дотор хөдөө аж ахуйн байгууламжуудыг нураажээ.¹³³³

БАРУУН ЭРГИЙН «С» БҮС

Хирбет Хумса

177 орчим оршин суугчтай Палестины Хирбет Хумса тосгон нь Йорданы хөндийн хойд хэсгийн Баруун эрэгт орших Палестины Тубас хотоос түрээсэлсэн газар дээр байх байрладаг.¹³³⁴ Суурингийн иргэд хонь хариулж, газар тариалан эрхлэн амь залгуулдаг. Тосгоны эргэн тойронд Ро’и, Бека’от ба Хемдат Израйл зэрэг суурингууд байдаг.

Эмнести Интернэшнл 2007 оноос эхлэн Хирбет Хумсагийн иргэдийн эсрэг Израйлын хүч хэрэглэсэн үйллүүд тухайлбал нураах ажиллагаа, хөөн гаргах зорилгоор усаар хангахгүй байх зэргийг баримтжуулж байна.¹³³⁵ Хирбет Хумса болон бусад ижил төрлийн сууринд амьдардаг иргэд бол Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт хамгийн их гадуурхагдсан бүлэг юм. Тэд хахир өвөл, 400С-ийн халуун зунтай тулгардаг бөгөөд зохих эрүүл мэндийн үйлчилгээний хүртээмжгүй байдлаас үүдэн Ковид-19 цар тахалд нэрвэгдсэн. Иргэдийг байнга албадан нүүлгэх нь эдийн засаг, нийгмийн ноцтой үр дагавар учруулахын зэрэгцээ сэтгэл зүйд нь хүндээр тусч байна. Хирбет Хумсагийн иргэд хэзээ нэгэн өдөр цэргийн бульдозер ирж гэр орныг нь сүйтгэх вий гэсэн айдас дунд амьдардаг.

Израйлын эрх баригчид Хирбет Хумса дахь Палестин иргэдийг цахилгаан эрчим хүч, усны шугамд холбогдох, эсхүл шинэ худаг ухахыг хориглодог. Тосгоны иргэд 15км-ын цаана орших Аин Шибли булгаас усны саваар ус авдаг.¹³³⁶ 1972 оноос хойш Хирбет Хумсагийн газар нутгийг “галын бүс” болгон зарласнаар Палестинчууд барилга барихыг хориглон, Палестины Бедуинчууд ялангуяа “С” бүсэд амьдарч буй иргэдийг олноор нь хөөхөд голчлон ашиглаж байна.¹³³⁷

1333 B’Tselem, The Jordan Valley (previously cited).

1334 Peace Now, Settlements Map, Khirbet Humsa, peacenow.org.il/en/settlements/settlement738-en (accessed on 30 August 2021).

1335 Amnesty International, Israel/Occupied Territories: House Demolition/Forced Eviction (Index: MDE 15/029/2007), 27 April 2007, amnesty.org/en/documents/mde15/029/2007/en; Amnesty International, “Israeli army destroys Palestinian homes”, 14 February 2008, amnesty.org/en/latest/news/2008/02/israeli-army-destroys-palestinian-homes-20080214; Amnesty International, “Palestinian homes demolished without warning”, 11 March 2008, amnesty.org/en/latest/news/2008/03/palestinian-homes-demolished-withoutwarning-20080311; Amnesty International, “Palestinian homes at risk in occupied West Bank”, 8 June 2009, amnesty.org/en/latest/news/2009/06/palestinian-homes-risk-occupied-west-bank-20090608; Amnesty International, Thirsting for Justice: Palestinian Access to Water Restricted (Index: MDE 15/028/2009), 27 October 2009, amnesty.org/en/documents/MDE15/028/2009/en, p. 5; Amnesty International, “Israel/Occupied Palestinian Territories: Families Without Homes Following Demolition” (Index: MDE 15/028/2011), 22 June 2011, amnesty.org/en/documents/mde15/028/2011/en; Amnesty International, “Israel and the Occupied Palestinian Territories: Further Information: Israeli Army Destroys Homes for Sixth Time” (Index: MDE 15/012/2013), 8 July 2013, amnesty.org/en/documents/mde15/012/2013/en

1336 Amnesty International, Troubled Waters: Palestinians Denied Fair Access to Water (previously cited), p. 46.

1337 Kerem Navot, A Locked Green: Declaration of closed areas in the West Bank, March 2015, f35bf8a1-b11c-4b7a-ba04-05c1ffae0108.filesusr.com/ugd/cdb1a7_5d1ee4627ac84dca83419aebf4fad17d.pdf, p. 43.

Хирбет Хумсагийн зүүн хойд зүгт 12км-ийн цаана 296 Израйл суурьшигчтай Израйлын Хемдат суурин байдаг. Тус суурин нь 1997 онд байгуулагдсан.¹³³⁸ 1999 онд Израйлын эрх баригчид “Галын Бүс 903” цэргийн тогтоолд нэмэлт өөрчлөлт оруулж, бүсийн хил заагийг өөрчилж, хашигдмал суурин байхыг зөвшөөрсөн нь Хемдатын сууринд зориулсан шинэчлэл юм.¹³³⁹ Хилийн цэсийг дахин зурсан нь Еврей гаралтай Израйл суурьшигчдад ашигтай бөгөөд тэдэнд галын бүсэд чөлөөтэй амьдрах боломж олгосон.

Эдгээр цэргийн бүсэд дүн шинжилгээ хийж үзэхэд гол зорилго нь “цэргийн хэрэгцээ”-г хангахаас илүүтэйгээр, Палестинчуудын газар ашиглалтыг огцом бууруулж, Израйлын суурьшигчдад аль болох их газар шилжүүлэн хуваарилахад чиглэж байв.¹³⁴⁰ Хемдат суурингийн байшингууд нь хэмжээний хувьд том бөгөөд Израйлын бусад суурингийн нэгэн адил ус, цахилгаан эрчим хүчний шугамд холбогдсон. Тэд хасарваань жимс болон цэцэг тариалдаг. Тус суурингийн Еврейн нэг хүн өдөрт дундажаар 172 литр ус хэрэглэдэг.¹³⁴¹

2020 оны 11 дүгээр сарын 3-ны өдөр Израйлын цэрэг Хирбет Хумсагийн хоньчдын суурин руу нэвтэрч, 29 иргэний болон аж ахуйн байгууламжийг эвдэн сүйтгэж, хурааснаар 73 хүнийг шахан гаргасны 41 нь хүүхэд байсан нь ойрын жилүүдэд хийгдсэн томоохон албадан шилжүүлэх үйл ажиллагааны нэг юм.¹³⁴² Нураах ажиллагааг гардан явуулсан Израйлын Иргэний Захиргаа дээрх орон сууцууд нь галын бүсэд хууль бусаар баригдсан гэж мэдэгдсэн.¹³⁴³ Хамгийн эхэнд хураан авсан майхан нь гурван хүүхдийн эцэг болох хоньчин Нитам Абу Кбаш-ийн гэр байсан юм. Түүний амьдран суудаг энэ мэт сууцыг 2021 оны 2 дугаар сараас хойш нийт таван удаа хураажээ. Тэрээр Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ:

*Би бүхэл амьдралынхаа туршид [Хирбет] Хумсад амьдахдаа үүн шиг явдал хэзээ ч хараагүй. Цэргийхэн биднийг зайлуулахын тулд байж болох бүхий л аргыг хэрэглэж байна. Бид одоог хүртэл энд яаж байгааг бурхан л мэдэх байх. Түрүү жилд [11 дүгээр сард] болсон үйл явдал шиг зүйлтэй хэзээ ч учирч явсангүй. Тэд хэд хоноод ирж бидний гэр оронг сүйтгэж байсан. Тэд Хумсаг жишиг болгохыг оролдож буйг би мэдэж байна. Хэрэв тэд биднийг шахан гаргаж чадвал бусад газруудад үүнийгээ жишиг загвар болгон ашиглана. Израйлчууд жилийн хамгийн хэцүү үе болох өвлийн улиралд нураах кампанит ажлаа явуулахаар сонгосныг мэдэж байна, учир нь бид энэ үед хамгийн эмзэг байдаг. Тэд Йорданы хөндийд өвөл амь гарахад ямар хэцүүг мэдэж байгаа. Биднийг ийм тэсвэр хатуужилтай байна гэж тэд хэзээ ч төсөөлөөгүй, биднийг үлдэнэ гэж бодоогүй байх.*¹³⁴⁴

1338 Kerem Navot, A Locked Green (previously cited), p. 69; ICBS, “Population in localities, by population group, end of 2019” (previously cited).

1339 Kerem Navot, A Locked Green (previously cited), p. 67.

1340 Kerem Navot, A Locked Green (previously cited), p. 64.

1341 Ma'an Development Center, Cultivating Dispossession: Israeli Settlements in the Jordan Valley, 2013, palestina-komitee.nl/wp-content/uploads/2017/11/3-Cultivating-Dispossession-Israel-Settlements-in-the-Jordan-Valley-Maan-Development-Center-2013A-1.pdf, p. 13.

1342 OCHA, “West Bank witnesses largest demolition in years”, 4 November 2020, ochaopt.org/content/west-bank-witnesses-largestdemolition-years; OCHA, “Occupied Palestinian Territory (oPt): Flash Update #1 Humsa - Al Bqa'a”, 5 February 2021, ochaopt.org/content/humsa-al-bqaia-flash-update-1

1343 OHCHR, “UN experts condemn Israel's demolition of houses in Palestinian Bedouin community”, 19 November 2020, ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/NewsDetail.aspx?NewsID=26522&LangID=E

1344 Amnesty International, interview by voice call with Nitham Abu Kbash, 23 March 2021

Израйлын эрх баригчид 2020 оны 11 дүгээр сараас 2021 оны 7 дугаар сар хүртэл хугацаанд 210 иргэний болон ахуйн байгууламжийг нурааж, эсхүл хурааснаар 392 иргэн, түүний дотор 227 хүүхдийг албадан шилжүүлжээ.¹³⁴⁵

Эдгээр зургаан удаагийн нураах ажиллагааны тав нь 2021 оны 2 дүгээр сард болсон. Эдгээр барилгуудын дийлэнхийг Хирбет Хумсагийн иргэдэд Ковид-19 цар тахлын үеийн эмзэг байдал, Йорданы хөндийн хахир өвлийг давахад зориулж хүмүүнлэгийн тусламж болгон өгсөн. Олон тооны иргэдийн гэр орон, ахуйн байгууламжийг удаа дараа нурааж, заримдаа дахин барьсон барилгыг хэдхэн өдрийн дараа нураадаг. Нутаг дэвсгэр дэх Засгийн газрын үйл ажиллагаа зохицуулах газар 2 дугаар сарын 1-ний нураах ажиллагааны үеэр иргэдийг Аин Шиблигийн тосгоны ойролцоо хураагдсан байгууламжид нүүн очихыг хүссэн.¹³⁴⁶ Нитам Абу Кбаш эдгээр сүйтгэх ажиллагааны хүүхдүүдэд нь үзүүлсэн сэтгэл зүйн үр дагаврыг дүрслэхдээ:

*Манай сууринд үүрлэсэн гол вирус бол Ковид-19 биш, харин Израйлын цэргийн хүчнийхэн. Манай хүүхдүүд үргэлж айдаг, бид үргэлж айдастай амьдардаг. Цэргийн хүчнийхэн ирэхэд хүүхдүүд чинь гадаа усан бороонд айж, уйлж байхыг харвал дэлхий дээрх ямар ч хүн тэсвэрлэхгүй байх. Үүнийг тодорхойлох ганц зам нь уй гашуу л байна даа. Тэгээд бид яах ёстой вэ? Бидэнд очих газар байхгүй. Олон улсын нийгэмлэгүүд, Европын Холбоо зэрэг Хумсад эв санааны нэгдлийн зорилгоор ирэх үед цэргийхэн хүрч ирээд бидний майханг төлөөлөгчид, дипломатуудын нүдэн дээр хураагаад авчихдаг. Европын Холбоо ирэхэд бид анхандаа их баярласан, биднийг аюулгүй байлгаж, нураалтыг зогсоож чадна гэж бодсон. Гэтэл бидний буруу байж, биднийг хэн ч хамгаалж чадахгүй.*¹³⁴⁷

Хирбет Хумсагийн албадан нүүлгэлт ард иргэдийн аж амьдралаа авч явах чадварт сөргөөр нөлөөлж байна, учир нь амь зуулга болсон малынх нь хашааг байнга нурааж эсхүл хураан авч байна. Нитам Абу Кбаш хэлэхдээ:

*Нураалтаас болж манай зарим хонь гадаах нөхцөлд тэсэлгүй үхсэн. Учир нь цэргүүд тэдний хашааг хураан авсан. Бусад үед манай усны савнуудыг хураан авсан тул өгөх усгүй болж байсан. Бидний хонь үхэхээр ямар гэм хийсэн юм бэ? Манай гэр бүл мал аж ахуй дээрээ л амьдардаг. Энэ бол бид амьжиргааны ганц эх үүсвэр. Би ухамсартай хэн бүхнийг Израйлд нэг зүйлээр шахалт үзүүлэхийг хүсье: нураалтаа зогсоож, биднийг малаа хариулаад амар тайван амьдруулаад өгөөч. Бид нэг их зүйл хүсээгүй шүү дээ.*¹³⁴⁸

1345 See OCHA, "West Bank witnesses largest demolition in years", 4 November 2020, ochaopt.org/content/west-bank-witnesses-largestdemolition-years; OCHA, "Occupied Palestinian Territory (oPt): Flash Update #1 Humsa - Al Bqai'a", 5 February 2021, ochaopt.org/content/humsa-al-bqai-a-flash-update-1; OCHA, "Occupied Palestinian Territory (oPt): Flash Update #2 Humsa - Al Bqai'a", 11 February 2021, ochaopt.org/content/humsa-al-bqai-a-flash-update-2; OCHA, "Occupied Palestinian Territory (oPt): Flash Update #3 Humsa - Al Bqai'a", 17 February 2021, ochaopt.org/content/humsa-al-bqai-a-flash-update-3; OCHA, "Occupied Palestinian Territory (oPt): Flash Update #5 Humsa - Al Bqai'a", 25 February 2021, un.org/unispal/document/humsa-al-bqai-a-village-ocha-occupied-palestinian-territory-opt-flash-update-5

1346 OCHA, West Bank witnesses largest demolition in years, 4 November 2020, ochaopt.org/content/west-bank-witnesses-largestdemolition-years; OCHA, Occupied Palestinian Territory (oPt): Flash Update #1 Humsa - Al Bqai'a, 5 February 2021, ochaopt.org/content/humsa-al-bqai-a-flash-update-1

1347 Amnesty International, interview by voice call with Nitham Abu Kbash, 23 March 2021.

1348 Amnesty International, interview by voice call with Nitham Abu Kbash, 23 March 2021.

Баруун эргийн Йорданы хөндийн Хирбет Хумса суурингийн иргэд Израйлын цэрэг эд хогшлыг нь хураан авч, Аин Шиблийн талбайд хаясны дараа зарим эд хөрөнгөө цуглуулж авч байгаа нь, 2021 оны 7 дугаар сарын 8 © Active Stills

Хан Аль-Хамарын Жахалин

Жахалин Бедуины иргэнд Негев/Накабын Тел Арад нутгаас эхлэлтэй Баруун эрэгт саяханаас оршин сууж байна. 1950 онд Израйлын эрх баригчид Жахалин овгийн иргэдийг уугуул нутгаас нь шахан гаргажээ. Тэд Баруун эрэг рүү нүүж, Иерусалим болон Жеричогийн хооронд улирлын нүүдлийн зам үүсгэн, уламжлалт нүүдлийн хэв маягаар амьдарч, эцэст нь Иерусалимын зүүн хязгаарт орших Палестин газар эзэмшигчдийн газрыг түрээслэн (Абу Дис, Аль-Эзариех, Аната, Аль-Тур ба Аль-Исавияа голчлон) суурьшжээ.¹³⁴⁹ Тэд 1951 оны дундуур Ойрх Дорнод дахь Палестин дүрвэгсдийн асуудал хариуцсан НҮБ-ын тусламжийн агентлагт Палестины дүрвэгсэд гэж бүртгүүлж, одоо Баруун эргийн Палестин дүрвэгсдийн дунд хамгийн том Бедуины овог аймаг болон амьдарч байна.¹³⁵⁰

Жахалин овогт хамаарах 18 Бедуины иргэдийн бүлгийн 3000 иргэн Иерусалимын¹³⁵¹ зүүн захаар амьдарч байгаагийн тал орчим хувь нь хүүхэд байна.¹³⁵² Эдгээр иргэд нь НҮБ-аас албадан нүүлгэх "өндөр эрсдэл"-д өртсөн Баруун эргийн Бедуины 46 томоохон бүлэгт хамаардаг.¹³⁵³

1967 оноос хойш Израйлын цэргүүд Жахалины өргөн уужим бэлчээрийн газрыг

1349 Amnesty International, Israel and the Occupied Palestinian Territories: Stop the transfer: Israel about to expel Bedouin to expand settlements (Index: MDE 15/001/2012), 8 February 2012, [amnesty.org/en/documents/mde15/001/2012/en](https://www.amnesty.org/en/documents/mde15/001/2012/en)

1350 Jahalin Solidarity, "Bedouin Palestine Refugees: the Jahalin Tribe in the Eastern Jerusalem Periphery", 2012, jahalin.org/wp-content/uploads/2012/01/Factsheet-Jahalin-Tribe-1.pdf

1351 OCHA, "Tightening of coercive environment on Bedouin communities around Ma'ale Adumim settlement", 11 March 2017, ochaopt.org/content/tightening-coercive-environment-bedouin-communities-around-ma-ale-adumim-settlement

1352 B'Tselem, Ma'ale Adumim Area, 16 November 2013 (updated on 18 May 2014), btselem.org/maale_adumim_area (accessed on 30 August 2021), "Communities Facing Expulsion".

1353 OCHA, "46 Bedouin Communities at Risk of Forcible Transfer in the Central West Bank: A Vulnerability Profile", 2017, ochaopt.org/page/46-bedouin-communities-risk-forcible-transfer-central-west-bank-vulnerability-profile (accessed on 26 August 2021).

цэргийн бүс, эсхүл байгалийн нөөц газарт хамруулах замаар хязгаарлаж, суурин барих зорилгоор газар нутгийг хураан авч, Бедуинчуудыг ашиглахыг хориглож ирсэн. Үр дүнд нь Жахалинчууд улирлаар нүүдэллэн амьдрах уламжлалт хэв маягаа дагах боломжгүй болж, Иерусалимын зүүн зах болон Баруун эргийн өмнөд хэсэг дэх жижиг суурингуудад амьдрахаас өөр аргагүй болсон. Энэ газар нь яваандаа “С” бүс болж, Израйлын цэргийн хүчнийхэн бүхий л иргэний захиргаа, төлөвлөлт, бүсчлэлийг хариуцах болсон.¹³⁵⁴

1975 онд Израйл улс Жахалины амьдарч байсан 30,000 дунам (3,000 га) газрыг Ма’але Адумим сууринг барих зорилгоор дахин хуваарилсан. Энэ нь Баруун эргийн хамгийн олон хүн амтай Израйл суурин бөгөөд бараг 40,000 хүн амтай.¹³⁵⁵ Дараагийн жилүүдэд Израйл илүү их газар хурааж, Ма’але Адумимыг өргөжүүлж, Мишор Адумим аж үйлдвэрийн бүс, Кфар Адумим сууринг үүсгэн байгуулсан нь өдгөө 4,300 Израйл суурьшигчидтай¹³⁵⁶ бол Кедар нь 1,500 суурьшигчидтай.¹³⁵⁷

1990-ээд онд тус газрыг суурингуудыг нэгтгэх, Иерусалимд холбох “Е1” (Зүүн буюу East 1 гэдгийн товчлол) төлөвлөгөөний хэсэг болгосноор чухал ач холбогдолтой болжээ. Е1 төлөвлөгөөний хүрээнд 4,000 байшин, зочид буудал, аж үйлдвэрийн бүс, Баруун эргийн нутгийн төв штаб болох Израйлын хилийн шалганы томоохон цагдаагийн газар зэргийг барих юм. 2008 онд цагдаагийн штаб албан ёсоор ашиглалтад орж, түүний дэд бүтцийг шийдсэн байв. Гэвч Европын Холбоо ба АНУ-ын засгийн газруудын эсэргүүцэлтэй тулгарснаар Израйлын эрх баригч засгийн газрууд Е1 төлөвлөгөөг одоог хүртэл хэрэгжүүлж чадаагүй байна. Хэрвээ хэрэгжүүлбэл, Баруун эргийн газар зүйн хилийг дундуур нь хувааж, Израйлын суурингууд Баруун эргийг хойд болон урд хэсгүүдэд салах юм. Е1 төлөвлөгөө нь мөн Зүүн Иерусалим дахь Аль-Тур болон Аллсавияа Палестин дүүргүүдийн хөгжилд саад учруулна.

2004 онд тус газар нутагт хана барьж эхэлсэн нь Жахалины Бедуинчуудыг Иерусалимаас тусгаарласан. Суурингуудын тэлэлтээс гадна хана нь Жахалинчуудыг хашигдмал газарт шахаж, тэднийг албадан гаргах аюулд улам ихээр оруулж байна. Израйлын засгийн газар 2020 оны 5 дугаар сард тэлэлтийн бодлогоо танилцуулахдаа Ма’але Адумимын суурингуудыг Израйл өөртөө нэгтгэх өндөр магадлалтайг дурджээ.¹³⁵⁸

Суурингуудыг байгуулж, тэлсний үр дүнд Израйлын эрх баригчид тус нутгийн Жахалины Бедуинчуудыг хүчээр шахаж, 1994, 1997, 1998 онуудад орон гэрийг нь нураажээ.¹³⁵⁹ 2011 оноос хойш Израйлын эрх баригчид тус газар нутгийн бүх иргэдийг хүчээр нүүлгэн шилжүүлэх төлөвлөгөө боловсруулсан. Эдгээр төлөвлөгөө нь байшин нураах, хүчээр нүүлгэн шилжүүлэх үйл ажиллагаатай хавсраад Жахалинчуудын нийгэм, эрх зүйн орчныг сулруулж, газар нутгаас нь явуулахад чиглэсэн дарамт шахалтыг нэмэгдүүлж байна. 2021 оны 8 дугаар сарын байдлаар дээрх төлөвлөгөөг хэрэгжүүлээгүй байна.

Тус бүс нутагт бэлчээрийн газрын хүртээмжгүй болсны улмаас олон Бедуинчууд уламжлалт амьдрах аргаа орхиж, хүмүүнлэгийн тусламжинд найдан амьдарч байна.

1354 Amnesty International, Israel and the Occupied Palestinian Territories: Stop the transfer: Israel about to expel Bedouin to expand settlements (previously cited).

1355 Peace Now, Ma’ale Adumim, peacenow.org.il/en/settlements/settlement70-en (accessed on 26 August 2021).

1356 Peace Now, Kfar Adumim, peacenow.org.il/en/settlements/settlement56-en (accessed on 26 August 2021).

1357 Peace Now, Keidar, peacenow.org.il/en/settlements/settlement114-en (accessed on 26 August 2021).

1358 Times of Israel, “Netanyahu to initially annex 3 settlement blocs, not Jordan Valley — officials”, 10 June 2020, timesofisrael.com/netanyahu-to-initially-annex-3-settlement-blocs-not-jordan-valley-officials

1359 B’Tselem, Ma’ale Adumim Area, 16 November 2013 (updated on 18 May 2014), btselem.org/maale_adumim_area (accessed on 30 August 2021), “Communities Facing Expulsion”.

Суурингийн аль ч хэсэгт цахилгаан эрчим хүчний шугам холбоогүй, зөвхөн тал шахам хувь нь усны шугамд холбогдсон бөгөөд иргэдийн талаас илүү хувь нь хүнсний аюултай нөхцөл амьдарч байна.¹³⁶⁰

Хан Аль-Ахмарын тосгон нь Жахалин овгийн 180 Бедуинчуудын гэр бөгөөд талаас илүү нь хүүхдүүд байдаг.¹³⁶¹ Тосгоны 160 гаруй байгууламжийн ихэнхи нь төмөр, мод, машины хуучин дугуй зэрэг материалаар хийсэн сургууль, эмнэлэг, сүм, гал тогоо, малын хашаа зэрэг байна. Тосгоноос ердөө 2км-ын зайд Израйлын Кфар Адумим суурин оршдог.

Израйл улс олон жилийн туршид тухайн бүс нутаг дахь Еврейн суурингуудаа тэлэх зорилгоор Хан Аль-Ахмарын иргэдийг албадан шилжүүлэхээр оролдож, барилгын зөвшөөрөлгүй баригдсан бүх байгууламжийг нураах тушаал гаргасан. Эмнести Интернэшнлийн 2008-2018 оны хооронд баримтжуулснаар Хан Аль-Ахмарын барилгын зөвшөөрөлгүй баригдсан дор хаяж 25 орон байрыг нураажээ.¹³⁶²

2018 оны 5 дугаар сарын 24-нд нураах тушаалын эсрэг 9 жил тэмцсэн шүүхийн ажиллагааны эцэст Израйлын Дээд Шүүх маргаанд цэг тавьж, “Хан Аль-Ахмарын хууль бус барилгуудыг нураах батлан хамгаалахын яамны шийдвэрийн хүчингүй болгох үндэслэл байхгүй” гэж үзээд, сууринг бүхлээр нь нурааж, Палестин иргэдийг өөр газарт суурьшуулахыг дэмжсэн тогтоол гаргасан.¹³⁶³ Хэдэн өдрийн дараа Израйлын Иргэний Захиргаа Кфар Адумимд 92 шинэ байшин барих зөвшөөрөл олгожээ.¹³⁶⁴ Палестин суурингийн иргэн, төлөөлөгч Абу Хамес Эмнести Интернэшнлд 2018 оны 6 дугаар сард хэлэхдээ:

*Хэрвээ энэ Израйлын тосгон байсан бол шүүхийн шийдвэр эрс өөр байх байсан... Хэрвээ суурьшигчийн байшин ойролцоо баригдсан бол Израйлын Иргэний Захиргаа байшинд зориулж зам барьж, ус, цахилгаан эрчим хүчээр хангах байсан. Харин бидний хувьд дээрх суурь үйлчилгээг авах гэж олон жил зүдэрч, оронд нь Дээд Шүүхээс биднийг газар нутгаас минь шахан гаргах тогтоолоос өөр зүйл авсангүй.*¹³⁶⁵

2018 оны 7 дугаар сарын 4-нд Израйлын арми Хан Аль-Ахмарын иргэдийг хүчээр нүүлгэн шилжүүлэх оролдлого хийж, тэдэн рүү болон дэмжигчид рүү хүч хэрэглэн дайрчээ. Энэ нь иргэд тосгоноо хамгаалах дараагийн хуулийн арга хэмжээ авахад хүргэж, Дээд Шүүхэд дахин зарга мэдүүлсэн. 2018 оны 9 дүгээр сарын 5-ны өдөр шүүх өмнөх шийдвэрээ хэвээр үлдээж, суурингийнхны заргыг хэрэгсэхгүй болгосон. Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт бүхэл бүтэн сууринг нураах шийдвэр нь ОУЭШ-ийн прокурор зэрэг олон улсын эсэргүүцэлтэй тулгарав. Энэхүү дарамт шахалтаас болж эрх

1360 Amnesty International, Israel and the Occupied Palestinian Territories: Stop the transfer: Israel about to expel Bedouin to expand settlements (previously cited).

1361 OCHA, “UN officials call on Israel to abandon plans to demolish and transfer Khan al Ahmar — Abu al Helu community”, 1 June 2018, ochaopt.org/content/un-officials-call-israel-abandon-plans-demolish-and-transfer-khan-al-ahmar-abu-al-helu

1362 Amnesty International, “Israel/OPT: Israeli court approves a war crime by ruling in favour of demolishing the entire village of Khan al-Ahmar”, 5 September 2018, [amnesty.org/en/latest/news/2018/09/israel-opt-israeli-court-approves-a-war-crime-by-ruling-in-favour-of-demolishing-the-entire-village-of-khan-al-ahmar](https://www.amnesty.org/en/latest/news/2018/09/israel-opt-israeli-court-approves-a-war-crime-by-ruling-in-favour-of-demolishing-the-entire-village-of-khan-al-ahmar)

1363 HCJ, Eid Hamis Jahalin and Others v. Minister of Defense and Others, Case HCJ 3287/16, judgment, 25 April 2018 (an unofficial English translation is available at [btselem.org/sites/default/files/2018-06/20180524_hcj_ruling_3287_16_khan_al_ahmar_eng.pdf](https://www.btselem.org/sites/default/files/2018-06/20180524_hcj_ruling_3287_16_khan_al_ahmar_eng.pdf)).

1364 Haaretz, “Israel to Build 92 New Settlement Homes Near Bedouin Village Slated for Demolition”, 30 May 2018, [haaretz.com/israelnews/.premium-israel-to-build-92-homes-in-settlement-near-condemned-bedouin-village-1.6132947](https://www.haaretz.com/israelnews/.premium-israel-to-build-92-homes-in-settlement-near-condemned-bedouin-village-1.6132947)

1365 Amnesty International, interview in person with Abu Khames, 6 June 2018.

баригчид нураах ажиллагаа эхлүүлээгүй байна.

Энэ нь Израйлын суурьшуулагч байгууллага болох Регавим-аас Дээд Шүүхэд хандан нураах тушаалыг хэрэгжүүлэхийг шаардсан гомдол гаргахад хүргэжээ.

Дээд Шүүх 2020 оны 11 дүгээр сарын 29-ний өдөр дээрх гомдлыг хэлэлцээд Хан Аль-Ахмарын оршин суугчид Израйлын цэрэг, иргэний захиргааны байгууллагуудтай тохиролцоонд хүрээгүй бол нураах тушаалуудыг 2021 оны 7 дугаар сарын 15-ны өдөр хэрэгжүүлэхээр шийдвэрлэжээ.¹³⁶⁶ Шийдвэрийн дараа Израйлын засаг захиргаа Ковид-19 болон “дипломат-аюулгүй байдлын нөхцөл байдал”-ыг харгалзан нураах шийдвэрийг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөг бэлтгэх илүү хугацаа олгохыг хүссэн. Үүнээс улбаалан Регавим Дээд Шүүхэд дахин гомдол гаргажээ. Шүүхийн хуралдааныг 2022 оны 3 дугаар сарын 6-нд товлород суурьшуулагч байгууллага төрийн байгууллагыг нураах ажиллагаанд “идэвхгүй, хойрго” хандаж байна хэмээн шүүмжилсэн.¹³⁶⁷

Баруун эргийн Хан Аль-Ахмар Палестины Бедуин тосгоныг нураахаар завдаж буй Израйлын цэргийн хүчний бульдозерыг жагсагчид хааж байгаа нь, 2018 оны 7 дугаар сарын 4 © Active Stills

ПАЛЕСТИНЫ ЭЗЛЭГДСЭН НУТАГ ДЭВСГЭР ДЭХ ХҮЧЭЭР ШИЛЖҮҮЛЭХ БА АЛБАДАН ГАРГАХ АЖИЛЛАГАА

5 дугаар бүлэгт харуулсанчлан Зүүн Иерусалимд хэдэн мянган иргэдийн байнга оршин суух эрхийг хүчингүй болгож байгаа нь Израйл даяар өргөн дэлгэрсэн, голлох бодлого бөгөөд Палестинчуудыг “олон улсын эрх зүйгээр хүлээн зөвшөөрсөн үндэслэлгүйгээр” хүчээр шилжүүлэхэд хүргэж байна.¹³⁶⁸ Израйлын Дотоод Хэргийн Яамны мэдээлснээр 1967-2019 оны хооронд Израйл улс Зүүн Иерусалимын 14,683 Палестинчуудын оршин

¹³⁶⁶ Amnesty International, interview by voice call with Abu Khames, 31 March 2021.

¹³⁶⁷ Chen Maanit, “Israel ‘Inconsistent’ on Khan al-Ahmar Eviction, Top Court Says, Granting State Yet Another Extension”, Haaretz, 29 September 2021, [haaretz.com/israel-news/.premium-israel-inconsistent-on-khan-al-ahmar-top-court-says-granting-anotherextension-1.10250535](https://www.haaretz.com/israel-news/.premium-israel-inconsistent-on-khan-al-ahmar-top-court-says-granting-anotherextension-1.10250535)

¹³⁶⁸ Rome Statute, Article 7(2)(d). See section 5.2.2 “East Jerusalem”. See section 5.2.2 “East Jerusalem”.

суух эрхийг хүчингүй болгосон бөгөөд Израйлын хуулийг зөрчиж үлдсэн хүмүүсээс бусдыг нь Иерусалимаас албадан гаргажээ байна.¹³⁶⁹ Иерусалимын Хотын Захиргааны албан ёсны төлөвлөлтийн баримт бичигт болон Израйлын дээд албан тушаалтнуудын мэдэгдэлд дурдсанаар Израйл улс энэхүү бодлогыг Иерусалимыг Еврей гаралтай иргэдийг олонх байлгахын тулд ашигладаг.¹³⁷⁰

Түүнчлэн, Израйл улс 1967-1992 оны хооронд Израйлын эзлэн түрэмгийлэл, түүний бодлогуудыг эсэргүүцсэн хүмүүсийг голчлон онилж нийт 1,522 Палестинчуудыг Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрээс албадан гаргасан гэж Б'Целем мэдэгдсэн.¹³⁷¹ Израйл улс 2002 онд Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрээс 13 Палестин иргэн албадан гаргасныг эс тооцвол албадан гаргах ажиллагааг 1992 оноос хойш зогсоосон.¹³⁷²

САЛЕХ ХАММУРИ

Салех Хаммури бол Зүүн Иерусалимын Куфр Акаб дүүрэгт амьдардаг Франц-Палестин хуульч юм. Тэрбээр Иерусалимд оршин суух зөвшөөрөлтэй бөгөөд хууль зүйн туслалцаа үзүүлэх, хоригдлуудын эрхийг хамгаалах Аддамеер ТББ-д шинжээчээр ажилладаг. Түүний болон өөр бусад таван иргэний нийгмийн бүлгүүдийг 2021 оны 10 дугаар сард “террорист байгууллага” гэж зарласан. Энэ нь терроризмтой тэмцэх хэрэгслийг урвуулан ашиглаж, “Палестины хүний эрхийн хөдөлгөөн ба ерөнхийдөө хүний эрхийн эсрэг хийсэн шууд довтолгоо” хэмээн НҮБ-ын хүний эрхийн мэргэжилтэн шүүмжилсэн.¹³⁷³ Израйлын эрх баригчид түүнийг тасралтгүй дарамталж, түүний зорчих хөдөлгөөн, гэр бүлтэй байх, оршин суух, төрсөн хотдоо амьдран суух эрхүүдийг зөрчиж байна. Түүний оршин суух эрхийг хүчингүй болгох арга хэмжээг Израйлын эрх баригчид авсанаар албадан гарах эрсдэлд өртөөд байна.¹³⁷⁴

2000 оны хоёр дахь интифадагаас хойш Израйлын эрх баригчид Салех Хаммуриг захиргааны журмаар хоёр удаа цагдан хорих зэргээр хэд хэдэн удаа хорьжээ. Түүнийг 2004 онд таван сар, 2017 онд 13 сар цагдан хорьжээ.¹³⁷⁵

Түүнийг 2005 онд Израйлын Сефардын хамба лам асан Овадия Йосеф руу халдахаар төлөвлөсөн хэрэгт буруутган, долоон жил хорих ялаар шийтгэжээ. Түүний эсрэг хангалттай нотлох баримт байхгүй байхад ялын хугацааг багасгахаас татгалзаж байгаад Францын Гадаад хэргийн яамны сайд харамсаж буйгаа илэрхийлсэн.¹³⁷⁶ Эцэст нь түүний

1369 HaMoked, “Ministry of Interior data: 40 East Jerusalem Palestinians were stripped of their permanent residency status in 2019 as part of Israel’s “quiet deportation” policy; a significant increase compared to 2018”, 28 June 2020, hamoked.org/Document.aspx?dID=Updates2174; see section 5.2.2, “East Jerusalem”.

1370 See section 5.3.2 “East Jerusalem”.

1371 B’Tselem, Deportation of Palestinians from the Occupied Territories: The Mass Deportation of December 1992, 3 June 1993, btselem.org/publications/summaries/199306_deportation

1372 State of Israel, MoFA, “13 Palestinian terrorists from the Church of the Nativity to be deported-10-May-2002”, 10 May 2002, mfa.gov.il/mfa/mfa-archive/2002/pages/13%20palestinian%20terrorists%20from%20the%20church%20of%20the%20n.aspx; Middle East Monitor, “17 years since Palestinians deported following Church of Nativity siege”, 13 May 2019, middleeastmonitor.com/20190513-17-years-sincepalestinians-deported-following-church-of-nativity-siege

1373 OHCHR, “UN experts condemn Israel’s designation of Palestinian human rights defenders as terrorist organisations”, 25 October 2021, ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=27702&LangID=E

1374 Amnesty International, “Israel/OPT: Further Information: NGO worker’s arbitrary detention prolonged: Salah Hammouri” (Index: MDE 15/7967/2018), 8 March 2018, amnesty.org/en/documents/mde15/7967/2018/en

1375 Amnesty International, “Israel/OPT: Palestinian NGO worker released: Salah Hammouri” (Index: MDE 15/9264/2018), 25 October 2018, amnesty.org/en/documents/mde15/9264/2018/en

1376 HRW, “Israel Detains French Human Rights Worker Without Charge”, 10 December 2017, hrw.org/news/2017/12/10/israel-detainsfrench-human-rights-worker-without-charge

ялын хугацаа дуусахаас 3 сарын өмнө 2011 оны 12 дугаар сард хоригдол солилцох хэлэлцээрээр суллажээ. Салех Хаммуриг баривчилсны дараа түүнийг хорихын оронд 10 жилийн хугацаатайгаар Франц руу албадан гаргахыг санал болгосон ч (Францын консулын газрын хэлэлцээрээр) тэрээр уг саналаас татгалзсан.

Израйл улс 2014 оны 9 дүгээр сард Салех Хаммуриг Баруун эрэг рүү орохоос сэргийлж зорчих эрхийг 6 сарын хугацаагаар хязгаарласны улмаас Баруун эргийн Абу Дисийн ойролцоох Аль-Кудс их сургуульд хуулийн зэрэг авахаар суралцаж байсан нь тасалджээ. Зорчих эрх хязгаарлалтыг дахин хоёр удаа сунгаж, нийт 18 сар болжээ. Тэр зөвхөн хорио тавигдсаны дараа их сургуульдаа дахин суралцаж чадна.¹³⁷⁷ 18 сарын турш тэрээр Баруун эргийн Рамалла дахь Аддамеерын ажилдаа очиж чадахгүй байна.

2020 оны 9 дүгээр сарын 3-ны өдөр Израйлын Дотоод Хэргийн Яам Салех Хаммуригийн оршин суух эрхийг “эх орноосоо урвасан” үндэслэлээр хүчингүй болгохоор шийдвэрлэх гэж буйгаа мэдэгдсэн.¹³⁷⁸ Түүнд уг шийдвэрийг эсэргүүцэн, Израйлын Дотоод хэргийн яаманд бичгээр хариу өгөх 30 өдөр өгч, эцсийн шийдвэр гаргахаас өмнө хянаж үзэх юм. Салех Хаммури ярихдаа:

“Израйл улсаас урвасан” гэдэг нь миний ажилд нөлөөлнө. Бидний [Аддамеер] хүний эрхийн төлөөх хийж буй ажлууд нь Израйлын эрх баригчдын зүгээс байнга шалгаж, байцаахад хүргэдэг. Гэхдээ тэдний гаргасан гүтгэлгээс болж Палестин хоригдогсод дээр очих, хурал зөвлөгөөнд оролцох зэрэг бидний хийдэг бүх үйлдлүүд илүү их ажиглалт, хяналтад өртөхөд хүргэж байна.... Тэдний гүтгэлгийн цар хүрээ өргөн, юуг ч хамруулах боломжтой тул миний ажилд саад болох боломжтой – Энэ ийм ажил хийж буй, Палестин хоригдогсдын эрхийг хамгаалж буй хэнд ч хамаатай... Хэрвээ та надаас энэ бүхний юун нь хамгийн их айдаст автуулж байна гэж асуувал эх орондоо дахин эргэж ирэх найдваргүй орхих гэж хэлнэ. Дүгнэж хэлэхэд би явахыг хүсэхгүй байна, би албадан гарахаас татгалзаж байна.

Израйлын Дотоод Хэргийн Яамны сайд Аелет Шакед 2021 оны 6 дугаар сарын 29-ний өдөр Салех Хаммурын “эх орноосоо урвасан”-д үндэслэн байнга оршин суух эрхийг хүчингүй болгох саналыг хүлээн авч, процессыг батлахаар төлөвлөж байгаагаа зарласан. Израйлын ерөнхий прокурор Авичай Мендельблит, Шүүх яамны сайд Гидеон Саар нар хүчингүй болгох шийдвэрийг мөн батлах ёстой.¹³⁷⁹

Израйлын эрх баригчид түүний эхнэр, Францын иргэн Элза Лефортыг Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт 2016 оны 1 дүгээр сарын 5-ны өдрөөс хойш аюулгүй байдал хангах үүднээс нэвтрэхийг хориглосон нь гэр бүл тусдаа амьдрахад хүргэж байна. Тэд Салех Хаммури Францад хэдэн сар тутамд очих үеэр л уулздаг.¹³⁸⁰ Хосуудын Дотоод Хэргийн Яаманд гаргасан гэр бүл нэгдэж, хамтдаа Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт амьдрах бүх хүсэлтэнд Салех Хаммури хэрэгтэн солилцох хөтөлбөрөөр суллагдсан тул аюулгүй байдлын үндэслэлээр татгалзсан хариу өгчээ. Тэрээр гэр бүл нэгтгэх хүсэлтээ 2021 оны 4 дүгээр сарын 20-нд дахин өгсөн. Салех Хаммури Эмнести

1377 Cairo Institute for Human Rights Studies, “Palestine: Human Rights Organisations Send Urgent Appeal to UN Special Procedures on the Imminent Threat of Forcible Transfer/Deportation of Salah Hammouri for “Breach of Allegiance””, 5 October 2020, cihrs.org/human-rights-organisations-send-urgent-appeal-to-un-special-procedures-on-the-imminent-threat-of-forcible-transfer-deportation-of-salahhammouri-for-breach-of-allegiance/?lang=en

1378 Addameer, “The Case of Salah Hammouri: Ongoing Harassment of Human Rights Defenders”, 1 March 2021, addameer.org/sites/default/files/campaigns/salah.pdf

1379 Addameer, “Urgent Intervention: Israeli Interior Minister Ayelet Shaked Adopts Recommendations to Revoke the Permanent Residency of HRD Salah Hammouri”, 5 July 2021, addameer.org/ar/node/4440

1380 Amnesty International, interview by voice call with Salah Hammouri, 23 March 2021; Amnesty International, “Israel/OPT: Palestinian NGO worker released: Salah Hammouri” (previously cited).

Интернэшнлд хэлэхдээ:

Энэ бүхэн надад хэрхэн нөлөөлж буйг хэлэхэд, энэ бол урьд өмнө надад тохиож байгаагүй зүйл. Гэр бүлээсээ хол байх, үргэлжилсэн, хэзээ ч дуусашгүй тодорхойгүй байдал, байнгын тавгүй мэдрэмж миний өдөр тутмын амьдралын бэрхшээл болжээ. Энэ нь миний хүүтэйгээ харилцах харилцаанд нөлөөлж байна. Миний хүү ээжтэйгээ Францад, харин би энд. Хэдэн сард нэг удаа очиж уулздаг бөгөөд видео дуудлагаар л харьцаж байна. Миний эхнэр жирэмсэн, бид удахгүй төрөх шинэ төрөх хүүхдээ хүлээж байна. Бид хэдий баярлаж байгаа ч бас санаа зовниж байна. Францад эхнэр маань төрөх үед хажууд нь байх намайг нутаг руу минь буцаан оруулахгүй гэдгийг төсөөлөөд үз дээ. Надад энд гэр бүл, найз нөхөд, ажил, амьдрал минь байна.

Салех Хаммури
© Addameer

Зүүн Иерусалим, Газын зурвасыг эс тооцвол Израйл улс 1967 оноос хойш Баруун эрэгт хэрэгжүүлж байгаа өөр нэгэн тогтолцоот, өргөн хүрээний бодлого нь цагдан хоригдсон Палестин иргэд болон хүүхдүүдийг Израйл доторх хорих газруудад хүчээр шилжүүлж байгаа явдал юм.¹³⁸¹ Палестины эзлэгдсэн бусад нутаг дэвсгэрээс Газын зурвас руу мөн хоригдогсдыг суллах эсхүл залхаан цээрлүүлэх арга хэмжээний хүрээнд шилжүүлж байгаа нь хүчээр шилжүүлэх ажиллагаа юм.¹³⁸²

Дээр дурдсанчлан (5.3.4 “Цэргийн захиргаадалт хэрэглэх” хэсгийг харна уу), 1967 оноос хойш Израйлын аюулгүй байдлын албаныхан Баруун эрэг, Зүүн Иерусалим болон Газын зурваст 800,000 гаруй Палестин иргэдийг баривчилсан талаарх мэдээллийг Аддамеер өгсөн.¹³⁸³ Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт баривчлагдсан Палестинчуудыг хорих 17 хорих газрын нэгээс бусад нь Израйл дотор байрладаг нь Женевийн 4 дүгээр Конвенцийн хэрэг үйлдэн яллагдаж буй хоригдогсдыг эзлэн түрэмгийлсэн нутаг дэвсгэрт хорих 76 дугаар заалтыг зөрчиж байна. Уг урт хугацааны бодлого нь хууль бус, хэрцгий төдийгүй хоригдогсдын гэр бүлтэйгээ уулзах, сурч боловсрох эрхийг зөрчиж байна. Израйлын Засан Хүмүүжүүлэхийн журамд бүх хоригдогсдыг гэр бүлтэйгээ хоёр долоо хоног тутамд эргэх зөвшөөрөл олгодог хэдий ч Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн

1381 See section 6.2 “Administrative detention and torture” on other policies affecting Palestinian detainees.

1382 Addameer, “Deportation as policy: Palestinian prisoners & detainees in Israeli detention”, 18 April 2016, addameer.org/publications/deportation-policy-palestinian-prisoners-detainees-israeli-detention; Middle East Monitor, “Church of the Nativity deportees ask to be part of Hamas-Israel prisoner swap”, 20 April 2020, middleeastmonitor.com/20200420-church-of-the-nativity-deportees-ask-to-be-part-of-hamas-israel-prisoner-swap

1383 Addameer, “Palestinian Political Prisoners in Israeli Prisons”, June 2016, addameer.org/sites/default/files/briefings/general_briefing_paper_-_june_2016_1.pdf

иргэд Израйл руу орох зөвшөөрөл хүсэж, хүсэлтийг тодорхой бус “аюулгүй байдлын” үндэслэлээр буцаадаг тул олон давтамжтай эргэлт очдоггүй.¹³⁸⁴

6.1.3 ХҮНЛЭГ БУС, ХҮМҮҮНЛЭГ БУС ҮЙЛДЛҮҮД

Израйлын эрх баригчид Палестин иргэдийг нүүлгэн шилжүүлж, эд хөрөнгийг эрхийг хураах, нүүн шилжүүлэлтэд өртсөн иргэдийг амьдрахад тэсвэрлэшгүй нөхцөл байдлыг бүрдүүлэх, эсхүл хүчээр шилжүүлэх ноцтой эрсдэлд байлгаж, хүн амыг хүчээр шилжүүлэх бодлогыг төрийн албадлагаар хэрэгжүүлэх өөр хоорондоо уялдаа холбоотой, ялгаварлан гадуурхсан бодлого, практикийг Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт хэрэгжүүлж байна.

Эдгээр бодлогыг хүч хэрэглэн өргөн хүрээнд, тогтолцоотойгоор хэрэгжүүлж байна. Энэ талаарх баримтыг Эмнести Интернэшнл, бусад орон нутаг ба олон улсын хүний эрхийн байгууллагууд, НҮБ байгууллага олон арван жилийн туршид баримтжуулсаар ирсэн.

Хүчээр шилжүүлэх ажиллагаа нь хууль тогтоомж, албан ёсны төлөвлөлтийн баримт бичиг тусгагдсан засгийн газрын зохион байгуулсан бодлого бөгөөд дээд албан тушаалтнуудын мэдэгдэлд дурдсанаар эдгээр бодлогыг заримдаа суурингуудын хүн ам зүйн бүтцийг өөрчилж, Еврейн олонхи болгох зорилгоор ашигладаг. Израйл улс 1948, 1967 онуудад шахагдан гарсан Палестин дүрвэгсдийн гэр орондоо эргэн ирэх, эд хөрөнгөө эзэмших, Израйл ба Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт оршин суух, эсхүл иргэний харьяалалтай байх эрхийг зөрчиж байна.

Палестинчуудад тавьсан хязгаарлалт нь ялгаварлан гадуурхсан үндэслэлээр чөлөөтэй зорчих эрх чөлөөг зөрчиж байна. Чөлөөтэй зорчих эрх чөлөөг хасаж байгаа ноцтой хязгаарлалт нь олон улсын эрх зүйгээр олгогдсон бусад эрхүүдийг хязгаарлаж¹³⁸⁵ байгаа нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудын эсрэг хийж буй Израйлын гэмт хэргийн өргөн цар хүрээтэй болохыг тод харуулж байна.

Израйлын Палестинчуудын эсрэг ялгаварлан гадуурхсан бодлого, зохицуулалт, үйлдлүүд нь Ромын дүрэмд тусгагдсан олон улсын эрх зүйн албадан гаргах, эсхүл албадан (нүүлгэн) шилжүүлэх үндсэн дүрмүүдийг зөрчсөн хүн төрөлхтөний эсрэг гэмт хэрэгт хамаарах бөгөөд Апартеидын тухай конвенцид хориглогдсон нэг арьс үндэсний бүлгийн гишүүдийн зорчих хөдөлгөөний эрхийг үгүйсгэж байна. Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт хууль бусаар албадан гаргах, шилжүүлэх бодлогууд нь цэргийн ажиллагааны шаардлага, эсхүл эзлэгдсэн нутгийн хүн амыг хамгаалах зорилгоор явагдахгүй байгаа нь Ромын дүрмээр дайны гэмт хэрэгт мөн тооцогддог.

1384 Amnesty International, “Israel must end ‘unlawful and cruel’ policies towards Palestinian prisoners”, 13 April 2017, [amnesty.org/en/latest/press-release/2017/04/israel-must-end-unlawful-and-cruel-policies-towards-palestinian-prisoners](https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2017/04/israel-must-end-unlawful-and-cruel-policies-towards-palestinian-prisoners)

1385 See, for example, ICJ, Advisory Opinion on the Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, advisory opinion, 9 July 2004, paras 130-4, 136-7.

6.2 ЗАХИРГААНЫ ЖУРМААР ЦАГДАН ХОРИХ, ЭРҮҮДЭН ШҮҮХ

6.2.1. ОЛОН УЛСЫН ЭРХ ЗҮЙН ДАГУУ ХОЛБОГДОХ ГЭМТ ХЭРГҮҮД

Ромын дүрмийн 7(1)© заалтад “хорих газарт хорих буюу бусад байдлаар олон улсын эрх зүйн үндсэн хэм хэмжээг зөрчих замаар хүний бие махбодийн эрх чөлөөг харгис, хэрцгийгээр хасах”-ыг хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэгт тооцдог. Үүнтэй адилаар Апартеидын тухай конвенцид “арьс үндэстний нэг буюу хэд хэдэн бүлгийн гишүүдийг дур мэдэн баривчлах, хууль бусаар шоронд хорих”-ыг мөн гэмт хэрэгт тооцдог.¹³⁸⁶

Эрүүдэн шүүх болон хүнлэг бус, хэрцгий, хүний нэр төрийг гутаан доромжлон харьцаж шийтгэх үйлдлийг хориглосон нь онц байдал зарласан, эсхүл зэвсэгт мөргөлдөөний үеэр ч хэрэгжүүлж үл болох туйлын шинжтэй хориглолт юм.¹³⁸⁷ Апартеидын тухай конвенц болон Ромын дүрэмд Эрүүдэн шүүх болон бусад хэцгий үйлдэл туйлын шинжтэй болохыг тусгасан бөгөөд “Эрүүдэн шүүх” нь апартеидын хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг гээд, “арьсны нэг өнгө бүхий бүлгээс арьсны өөр өнгө бүхий бүлгийг байнга дарлах болон ноёрхох тогтолцооны дэглэмтэй холбоотойгоор болон тийм дэглэмийг хэвээр хадгалах зорилгоор үйлдэж буй хүмүүнлэг бус үйлдлийг хэлнэ” гэж тодорхойлсон. Апартеидын тухай конвенцийн II(a)(ii) зүйлд зааснаар доорх үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцно:

... арьс үндэстний нэг буюу хэд хэдэн бүлгийн гишүүдийн бие махбодод ноцтой гэмтэл учруулах буюу сэтгэцэд нь согог суулгах, тэдний эрх чөлөө, нэр төрд халдах, эрүү шүүлт тулгах болон хэрцгий, хүмүүнлэг бусаар хандаж харьцах, нэр төрийг нь доромжлох, шийтгэх.

Ромын дүрмийн (7)(1)(f) заалтад зааснаар эрүү шүүлт тулгах нь хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг юм. Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт эрүү шүүлт тулгах болон хэрцгий хүмүүнлэг бус харьцахыг олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйгээр, Ромын дүрмийн (8)(2) (a)(ii) заалтын дагуу дайны гэмт хэрэгт тооцдог.

6.2.2. ИЗРАЙЛЫН БОДЛОГО, ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

ЗАХИРГААНЫ ЖУРМААР ЦАГДАН ХОРИХ

1967 онд Баруун эрэг болон Газын зурвасыг эзлэн түрэмгийлснээс хойш Израйлын эрх баригчид хэдэн мянган Палестин хүн ам, хүүхдүүдийн эсрэг шинэчилсэн захиргааны тушаалын дагуу ямар нэгэн шийтгэл, эсхүл шүүх хуралгүйгээр захиргааны журмаар цагдан хорих ажиллагааг өргөн хүрээнд ашиглаж байна. 1967 оноос хойш хэдий тооны Палестинчуудыг захиргааны журмаар цагдан хорьсон талаарх тодорхой тоо баримт байхгүй. Учир нь Израйлын эрх баригчид ТББ эсхүл олон нийтэд энэ талаарх тоо мэдээллийг тогтмол зарладаггүй.¹³⁸⁸ Израйл болон Палестины хүний эрхийн байгууллагуудын хийсэн мониторингийн дагуу энэ нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх хурцадмал байдлын өсөлтөөс хамааран олон жилийн туршид хэлбэлзэж ирсэн. Нэгдэх интифада эхэлсэн 1987 оны 12 дугаар сарын үеэс 1989 оны 6 дугаар сар хүртэлх хугацаанд 5,000 Палестин иргэнийг захиргааны журмаар цагдан хорьжээ. Мөн дахин

1386 Apartheid Convention, Article II(a)(iii).

1387 UN Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (Convention against Torture), Article 2; ICCPR, Article 4(2).

1388 See B'Tselem, Statistics on Palestinians in the custody of the Israeli security forces (previously cited).

цагдан хорьсон тохиолдол гарчээ.¹³⁸⁹ 2000 оны 12 дугаар сарын 13-ны өдрийн хоёр дахь интифадагийн үймээнээс хоёр сарын дараа ердөө 12 захиргааны жураар цагдан хорих арга хэмжээ авсан. Баруун эрэгт өрнөсөн “Батлан Хамгаалах Ажиллагаа” цэргийн том дайралтын дараа энэ тоо огцом өсч, 2002 оны 12 дугаар сард 960 байсан бол 2003 оны 4 дүгээр сард 1,119 болж өссөн. 2009 оны сүүл хүртэл дээрх тоо хэмжээ өндөр (аль ч үед 600-850-гийн хооронд хэлбэлзэж байсан) хэвээр байсан бөгөөд 300 болж буурсаны дараа 2014 онд дахин өсчээ.¹³⁹⁰ 2020 оны 5 дугаар сарын төгсгөлд Баруун эрэгт хоёр хүүхдүүдийг нийт 352 Палестин иргэний захиргааны журмаар цагдан хорьсон гэсэн мэдээллийг Израйлын Засан Хүмүүжүүлэх Газар Б’Целемд өгсөн.¹³⁹¹

Б’Целемийн олж авсан мэдээллээр 2011 оны 1 дүгээр сараас 2020 оны 7 дугаар сарын хугацаанд захиргааны журмаар цагдан хоригдсон хүмүүсийн дийлэнх нь нэг жил хүртэлх хугацаагаар цагдан хоригдсон бол насанд хүрээгүй хүүхдийг оролцуулаад өөр олон хүнийг хоёр хүртэлх жилээр хорьжээ. Жишээлбэл 2009 оны 1 дүгээр сарын 21-нд захиргааны журмаар цагдан хоригдсон 548 Палестин иргэдийн 330 нь нэг жил хүртэлх хугацаа, 176 нь нэгээс хоёр жилийн хугацаа, 39 нь хоёроос гурван жил хагасын хугацаатай хоригдсон байна. Үүнээс 4-4.5 жилээр нэг хүн, 4.5 жилээс дээш хугацаагаар нэг хүнийг тус тус цагдан хорьжээ.¹³⁹²

Захиргааны журмаар цагдан хорих шийтгэл бол эрх баригчид хоригдогсдыг эрүүгийн шүүхээр шүүн таслахгүйгээр нууц гэгдэх аюулгүй байдлын үндэслэлээр, сэжигтэн ба түүний өмгөөлөгч хэрэгтэй танилцах боломжгүйгээр хүмүүсийг хорих арга хэлбэр юм. Захиргааны журмаар цагдан хорих үйл ажиллагааг олон улсын эрх зүйгээр олгогдсон эрх чөлөөг нь хассан хүмүүсийг хамгаалахад чиглэсэн хуулийн хамгаалалт болон шударга процессыг үгүйсгэхэд ашиглаж байна. Олон улсын эрх зүйгээр бүрэн хориглоогүй дээрх арга хэмжээг зөвхөн аюулгүй байдлын арга хэмжээний онцгой нөхцөлүүдэд ашигладаг.¹³⁹³ Гэвч Израйл улс цагдан хорих арга хэмжээг онцгой тохиолдолд, урьдчилан сэргийлэх зорилгоор сонгон хэрэглэхийн оронд Палестинчуудын эсрэг тогтолцоотойгоор хэрэглэж байгаа тэднийг хавчих зорилготой байна. Израйлчууд Палестинчуудыг “аюулгүй байдлын хоригдогсод” хэмээн нэрлэж байгаа нь Израйлын эзлэн түрэмгийлэл, бодлогыг эсэргүүцсэн хүмүүсийн үндсэн эрх, эрх чөлөөг хасч, хавчиж байгааг баталж байна.

Цэргийн 1651 дүгээр тогтоолоор¹³⁹⁴ “нутгийн аюулгүй байдал”, эсхүл “олон нийтийн аюулгүй байдал”-д эрсдэл учруулах “үндэслэлтэй шалтгаан” байгаа гэж үзвэл Палестинчуудыг зургаа хүртэлх сараар захиргааны журмаар түр хугацаагаар цагдан хорих бүрэн эрхийг Израйлын цэргийн командлагч нарт олгосон.¹³⁹⁵ Цэргийн командлагч цагдан хорих арга хэмжээг тодорхойгүй хугацаагаар сунгах эрх мэдэлтэй.

1389 Amnesty International, Israel/Occupied Territories: Administrative detention: Despair, uncertainty and lack of due process (Index: MDE 15/003/1997), 29 April 1997, [amnesty.org/en/documents/mde15/003/1997/en](https://www.amnesty.org/en/documents/mde15/003/1997/en)

1390 B’Tselem, Administrative detention: Statistics, [btselem.org/administrative_detention/statistics](https://www.btselem.org/administrative_detention/statistics) (accessed on 30 August 2021).

1391 B’Tselem, Administrative detention: Statistics (previously cited).

1392 B’Tselem, Administrative detention: Statistics (previously cited).

1393 In the context of an occupation, the Fourth Geneva Convention specifies that a civilian may only be interned or placed in assigned residence if “the security of the Detaining Power makes it absolutely necessary” (Article 42) or, in occupied territory, for “imperative reasons of security” (Article 78).

1394 Military Order 1651 went into effect on 2 May 2010, replacing and consolidating a number of Israeli military orders effective since 1967 (an unofficial English translation is available at militarycourtwatch.org/files/server/military_order_1651.pdf).

1395 Local commanders can issue administrative detention orders. These terms are not defined in the military order, and their interpretation is left to the discretion of military commanders. See Military Order 1651, Chapter I, Article B.

Цэргийн 1651 дүгээр тогтоолын дагуу захиргааны журмаар цагдан хоригдсон хүнийг 8 хоногийн дотор цэргийн шүүхэд хүргүүлэх бөгөөд цагдан хорих, эсхүл хугацааг сунгах, суллах эсэхийг шийдвэрлэнэ.¹³⁹⁶ Захиргааны журмаар саатуулагдсан хүмүүс цаглан хорих шийдвэрийн эсрэг давж заалдах, өөрийн хүссэн хуулийн зөвлөхийг сонгох эрхтэй хэдий ч хуульч болон цагдан хоригдож байгаа хүний аль аль нь өөрийнх нь эсрэг баримт нотолгоотой дэлгэрэнгүй танилцах боломжгүй байдаг. Цэргийн шүүгч цагдан хорих шийдвэрийг батлах, хугацааг багасгах, эсхүл хүчингүй болгох бүрэн эрхтэй. Хэрвээ цагдан хорих шийдвэрийг баталвал тухайн хүн Израйлын Дээд Шүүхэд өргөдөл гарган цэргийн шүүгчийн тогтоолыг давж заалдаж болдог.

Дээд Шүүх шүүхийн хяналтын ач холбогдлыг шийдвэр гаргахдаа онцлон дурдаж,¹³⁹⁷ захиргааны журмаар цагдан хорих арга хэмжээг зөвхөн аюулгүй байдалд хохирол учруулсан бөгөөд өөр арга хэрэгслээр урьдчилан сэргийлэх боломжгүй тохиолдолд хэрэглэх арга хэмжээ гэдгийг дурдсан тогтоолууд гаргасан байдаг.¹³⁹⁸ Гэвч захиргааны журмаар цагдан хорих шийдвэрийг эрх зүйн үүднээс шалгах тодорхой, бодитой стандарт тавиагүй ба цэргийн шүүгчийн шийдвэр нь Дээд шүүхийн тогтоолд нийцсэн эсэхийг бараг шалгадаггүй. Мөн онцгой хэргүүдийг хянах, тагнуулын мэдээлэлд үндэслэгдсэн цагдан хорих шийдвэрийг нягтлахаас Дээд Шүүх зайлсхийдэг.¹³⁹⁹

Израйль улс 2005 оноос хойш Хууль Бус Жагсагчдыг цагдан хорих тухай хуулийг Газын зурвасын Палестинчуудыг захиргааны журмаар цагдан хориход ашиглаж эхэлсэн.¹⁴⁰⁰ Хэдийгээр шүүхийн хяналтыг цэргийн шүүх бус иргэний шүүх хэрэгжүүлдэг боловч хууль зүйн процедурын хамгаалал нь Цэргийн 1651 дүгээр тогтоолоос илүү сул юм. Цагдан хорих тушаал гарснаас 14 хоногийн дотор хэрэгтнийг дүүргийн шүүхийн шүүгчийн өмнө авчрах ёстой. Шүүгч зөвхөн хорих нөхцөл нь (маш уян хатан) хангалттай бус гэж үзсэн тохиолдолд тушаалыг хүчингүй болгох боломжтой. Тушаал нь тодорхойгүй хугацаатай тул шүүгч цагдан хорих хугацааг багасгах зүйл заалт байдаггүй. Тушаал батлагдвал хоригдогч дүүргийн шүүх дээр зургаан сар тутамд дуудагдана. Тухайн этгээд улсын аюулгүй байдалд аюул учруулахгүй гэж үзсэн, эсхүл суллах тусгай үндэслэл (тодорхой заагаагүй) байвал шүүх тушаалыг хүчингүй болгож, суллана. Дүүргийн шүүхийн шийдвэрийг Дээд шүүхэд давж заалдах боломжтой. Энэ төрлийг гомдлыг Дээд шүүхийн нэг шүүгч хянах бөгөөд дүүргийн шүүхтэй ижил зарчмаар хэргийг шийдвэрлэдэг. 2008

1396 Military Order 1651, para. 287(b).

1397 For a good summary of these rulings, see Shiri Krebs, "Lifting the Veil of Secrecy: Judicial Review of Administrative Detentions in the Israeli Supreme Court", 2012, Vanderbilt Journal of Transnational Law, Volume 45, No. 3, pp. 668-669.

1398 See, for example, HCJ, Nasrallah v. Commander of Military Forces in the West Bank, Case HCJ 814/88, judgment; Ajuri v. Commander of Military Forces in the West Bank, Case HCJ 7015/02, judgment; Sajadiya v. Minister of Defense, Case HCJ 253/88, judgment.

1399 David Kretzmer, The Occupation of Justice: The Supreme Court of Israel and the Occupied Territories, 2002, pp. 132-135.

1400 According to an Israeli Supreme Court ruling from 2008, detention under the Internment of Unlawful Combatants Law is a form of administrative detention, and therefore restrictions that apply to the use of administrative detention under Military Order 1651 or the Emergency Powers (Detention) Law also apply to internment under this law. The court held that the status of "unlawful combatant" does not exist in international humanitarian law, that such persons are civilians entitled to the protections of the Fourth Geneva Convention, and that the state must prove that the individual poses a danger or a threat. Nevertheless, the justices did not discuss the presumptions specified in the law. In effect, the law enables the state to hold detainees indefinitely under presumptions of guilt that render the judicial review almost meaningless. See Amnesty International, Starved of Justice: Palestinians Detained without Trial by Israel (Index: MDE 15/026/2012), 6 June 2012, [amnesty.org/en/documents/mde15/026/2012/en](https://www.amnesty.org/en/documents/mde15/026/2012/en)

онд Дээд Шүүх уг хуулийг үндсэн хуулийг зөрчсөн байна гэж шийдвэрлэсэн.¹⁴⁰¹

Б'Целем ба ХаМокедын хэлснээр Израйл улс уг хуулиар Газын зурвасын 39 Палестинчуудыг хорьж, мөн оны төгсгөлөөр дийлэнхийг нь сулласан.¹⁴⁰² Уг хуулиар хэдий тооны Газын Палестинчууд хорьж байгаа талаарх тодорхой мэдээлэл байхгүй хэдий ч Б'Целемийн олж мэдсэнээр Хууль Бус Жагсагчдыг цагдан хорих тухай хуулиар Палестины нэг иргэнийг 2014 оны 8 дугаар сараас 2018 оны 4 дүгээр сар хүртэл захиргааны журмаар цагдан хорьжээ.¹⁴⁰³

Израйл улс захиргааны журмаар цагдан хорих шийтгэлийг тусгай тохиолдолд¹⁴⁰⁴ урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний хүрээнд ашигладаг хэмээн зөвтгөн тайлбарладаг.¹⁴⁰⁵ Учир нь “бүс нутаг, энгийн иргэдийн аюулгүй байдалд аюул учруулсан хууль бус үйлдэлд оролцсон” этгээдийн эсрэг нотлох баримтыг нууцлал хадгалах, тагнуулын эх үүсвэрийг хамгаалах зорилгын үүднээс” эрүүгийн шүүхээр шийдвэрлэх боломжгүй. Эмнести Интернэшнл болон бусад хүний эрхийн байгууллагуудын хэдэн арван жилийн туршид цуглуулсан баримтаас үзэхэд хувь хүн, түүний дотор үзэл бодлоо илэрхийлэх, эвлэлдэн нэгдэх эрх чөлөөгөө аливаа хүч хэрэглэхгүйгээр эдэлсэн үзэл санааны хоригдлуудыг цагдан хорих бодлогыг Израйл санаатайгаар хэрэгжүүлж байгаа¹⁴⁰⁶ нь тэднийг Израйлын эзлэн түрэмгийллийг эсэргүүцсэн үзэл бодлынх нь төлөө шийтгэх зорилготой болохыг харуулж байна.¹⁴⁰⁷

Захиргааны журмаар цагдан хорьсон хүмүүсийг Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийг орхин гадаад улс руу тодорхой хугацаагаар явахыг зөвшөөрсөн нөхцөл суллаж байгаа нь дээрх шийтгэл нь Израйлын эзлэн түрэмгийллийг эсэргүүцсэн үзлийг нухчин дарах санаа зорилготой болохыг батлан харуулж байгаа бөгөөд энэ нь эзлэгдсэн нутаг

1401 B'Tselem and HaMoked, Without Trial: Administrative Detention of Palestinians by Israel and the Internment of Unlawful Combatants Law, October 2009, btselem.org/sites/default/files/sites/default/files2/publication/200910_without_trial_eng.pdf

1402 B'Tselem and HaMoked, Without Trial (previously cited).

1403 B'Tselem, Administrative detention: Statistics (previously cited).

1404 Israeli authorities maintain that the use of administrative detention in the OPT is consistent with Article 78 of the Fourth Geneva Convention, which states: “If the Occupying Power considers it necessary, for imperative reasons of security, to take safety measures concerning protected persons, it may, at the most, subject them to assigned residence or to internment.” According to the commentary of Jean Pictet, a leading authority on the Geneva Convention, “such measures can only be ordered for real and imperative reasons of security; their exceptional character must be preserved.” Furthermore, “in occupied territories the internment of protected persons should be even more exceptional than it is inside the territory of the Parties to the conflict”, and detainees can only be interned within the occupied territory, not inside the occupying state. Israel's practice of administrative detention over many years clearly violates these provisions. See ICRC, Commentary on Article 78 of the Fourth Geneva Convention, icrc.org/ihl.nsf/COM/380-600085?OpenDocument

1405 According to responses from the Israeli Ministry of Justice to urgent appeals from Amnesty International members regarding individuals held under administrative detention. See Amnesty International, Starved of Justice: Palestinians Detained without Trial by Israel (previously cited).

1406 UN High Commissioner for Human Rights, Report: Human rights situation in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, 21 February 2018, UN Doc. A/HRC/37/42; Addameer, Administrative Detention in the Occupied Palestinian Territory: a Legal Analysis Report, 2016, addameer.org/sites/default/files/publications/administrative_detention_analysis_report_2016.pdf; Addameer, Administrative Detention in the Occupied Palestinian Territory: Between Law and Practice, December 2010, addameer.org/sites/default/files/en-addameer-administrative-detention-between-law-and-practice-december-2010.pdf; Amnesty International, “Israel: Release Palestinian prisoner of conscience detained without charge or trial”, 24 May 2017, amnesty.org/en/latest/news/2017/05/israel-release-palestinian-prisoner-of-conscience-detained-without-charge-or-trial; Al-Haq, “Administrative Detention in the Occupied West Bank: Law in the Service of Man”, 1986, alhaq.org/cached_upload/download/alhaq_files/publications/Administrative_Detention_in_the_Occupied_West_Bank.pdf; B'Tselem and HaMoked, Without Trial (previously cited).

1407 Military Order 101. See also HRW, Born Without Civil Rights: Israel's Use of Draconian Military Orders to Repress Palestinians in the West Bank, 17 December 2019, hrw.org/report/2019/12/17/born-without-civil-rights/israels-use-draconian-military-orders-repress

дэвсгэрийн хүн амыг албадан (нүүлгэн) шилжүүлэх, эсхүл гаргахыг хориглосон олон улсын эрх зүйтэй зөрчилдөж байна. Түүнчлэн дээрх бодлого нь Израйлын захиргааны журмаар цагдан хорих арга хэмжээг Палестинчуудын эсрэг урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний хүрээнд хэрэгжүүлдэг гэсэн зөвтгөлийг үгүйсгэж байна.¹⁴⁰⁸

Палестины Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт хэрэгжүүлж буй захиргааны журмаар цагдан хорих механизм нь Палестин хүн амын эсрэг ялгаварлан гадуурхсан шинжтэй болохыг батлах хоёр төрлийн хэрэгсэл байдаг. Энэ нь Палестинчууд болон Израйлын суурьшигч гэсэн ялгаатай байдлаар хэрэгждэг Израйлын хууль болон шүүх байгууллага юм.

Баруун эргийн Израйл суурьшигчдын хувьд захиргааны журмаар цагдан хорих эсэхийг Израйлын иргэний хуулийн дагуу иргэний шүүхээр шийдвэрлэдэг. Израйл улс эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт амьдарч буй Израйл суурьшигчдаа захиргааны журмаар цагдан хорихдоо 1979 оны Онц Байдлын Бүрэн Эрхийн (Саатуулах) тухай хуулийн заалтуудыг баримталдаг.¹⁴⁰⁹ Дээрх хуулийг эзлэгдсэн Зүүн Иерусалимын Израйл болон Палестин иргэдийг цагдан хориход ашигладаг. Хуулийн дагуу иргэнийг Израйлын Батлан хамгаалахын сайд цагдан хорихын тулд “улс эсхүл олон нийтийн аюулгүй байдалд аюул учруулсан үндэслэл” бүрдсэн байх шаардлагатай.¹⁴¹⁰ Баруун эргийн Палестинчуудад үйлчилдэг цэргийн тогтоолын нэгэн адил захиргааны тогтоолын хугацааг зургаан сар хүртэлх хугацаанд гаргаж, тодорхойгүй хугацаагаар сунгах боломжтой. Захиргааны журмаар цагдан хорих үйл ажиллагаанд тавих шүүхийн хяналтын тухайд Израиль суурьшигчдын (болон бусад Израйл иргэд) эсрэг гаргасан тогтоолыг дүүргийн шүүхийн иргэний шүүгч 48 цагийн дотор хянах ёстой. Хэргийг шүүхээс хэлэлцсэнээс хойш 3 сарын дотор шүүх тогтоолыг дахин хэлэлцэхийг шаарддаг. Цагдан хоригдсон этгээд дүүргийн шүүхийн шийдвэрийг Дээд Шүүхэд давж заалдах эрхтэй. Дүүргийн шүүх ба Дээд Шүүхийн ажиллагаа нь хаалттай явагдах бөгөөд хоригдогч болон түүний өмгөөлөгчид хэргийн баримт нотолгоог үзүүлдэггүй.

Палестинчуудын эсрэг өргөн хэрэглэгддэг захиргааны журмаар цагдан хорих тушаалыг Еврей гаралтай Израйл суурьшигчдын эсрэг маш цөөн тохиолдолд ашигладаг. Б'Целемийн тайлагнаснаар Израйл улс захиргааны журмаар цагдан хорих тушаалыг Израйл иргэн, суурьшигчдын эсрэг ашигладаг хэдий ч эдгээр хэргүүдийг тусгаарласан хэвээр байна.¹⁴¹¹

Палестинчуудын хууль ёсоор, хүч хэрэглэхгүйгээр хэрэгжүүлсэн улс төрийн үйл ажиллагаа болон үзэл бодлыг шийтгэх зорилгоор Израйл улс захиргааны журмаар цагдан хорих шийтгэлийг урвуулан ашиглаж байгаа сөрөг үр дагаврын жишээ нь 1992-2017 оны хооронд шүүхийн шийдвэргүйгээр Израйлын хорих газарт нийт 10 жилийн турш хоригдсон Рамаллагийн академич Ахмед Катамешийн хэрэг юм. Түүнийг захиргааны журмаар цагдан хорих шийдвэрийг олон дахин шинэчилсэн нь түүний болон гэр бүлийнх нь сэтгэл зүйн эрүүл мэндэд ноцтой нөлөө үзүүлж байна. Эмнести Интернэшнл түүнийг үзэл бодлын хоригдол болохынх нь хувь даруй, ямар нэгэн нөхцөлгүйгээр суллахыг шаардсан кампанит ажил өрнүүлж байна.

1408 Amnesty International, *Starved of Justice: Palestinians Detained without Trial by Israel* (previously cited).

1409 The Emergency Powers (Detention) Law of 1979 is also used against Israeli citizens inside Israel, including Palestinian citizens of Israel, and Palestinian residents of East Jerusalem

1410 British Mandate Government of Palestine, Defence (Emergency) Regulations, 1945, Regulation 125, imolin.org/doc/amlid/Israel/The_Defence_Emergency_Regulations_1945.pdf

1411 For example, in 2011, Israel issued 12 settlers with administrative detention orders for periods ranging from three months to a year. See B'Tselem, “Restraining orders issued to settlers are unacceptable”, 3 August 2011, btselem.org/administrative-detention/3-aug-11-restraining-orders-issued-settlers-are-unacceptable

АХМЕД КАТАМЕШ

Ахмед Катамеш бол Баруун эргийн Рамаллагийн зохиолч, их сургуулийн профессор юм. Израйлын эрх баригчид түүнийг тайван замаар улс төрийн үзэл бодлоо илэрхийлж, бичиж, хичээл заасны төлөө албадан баривчилсан. Тэрбээр 10 жилийн турш захиргааны журмаар цагдан хоригдсон бөгөөд Израйлын хуулиар хориглосон, зүүнийг баримтлагч Палестиныг Чөлөөлөх Ардын Фронтын (ПЧАФ) намын гишүүн байсныхаа төлөө дөрвөн жил хорих ял эдэлжээ.¹⁴¹² Израйл улс түүний үг хэлэх, эвлэлдэн нэгдэх, хөдөлмөр эрхлэх, аж амьдралаа залгуулах эрхийг тогтмол зөрчиж, түүний амьдрал, эрүүл мэндэд гамшигт нөлөө үзүүлсэн. Ахмед Катамеш мөн Баруун эрэг ба Газын Палестин эрх баригчдыг нээлттэй шүүмжлэгч юм.

Түүнийг анх 1970-аад онд баривчилж, ПЧАФ-д холбогдсоных нь төлөө дөрвөн жил шоронд хорьсон. 1992 онд Израйлын эрх баригчид түүнийг ПЧАФ-ын гишүүн хэвээр байгаа гэж гүжирдсэнийг тэрээр няцаасан ч ямар нэгэн ялын тогтоол эсхүл шүүх хуралгүйгээр түүнийг зургаан жил захиргааны журмаар цагдан хорьжээ.¹⁴¹³

2011 оны 4 дүгээрр сараас 2013 оны 12 дугаар сар хүртэлх хугацаанд¹⁴¹⁴ Израйлын цэргийн хүчин Ахмед Катамешийг ПЧАФ-ын улс төрийн албаны гишүүн гэсэн хэргээр захиргааны журмаар цагдан хорьсон.¹⁴¹⁵ 2017 оны 5 дугаар сарын 15-ны өдөр түүнийг дахин баривчилж, гурван сар захиргааны журмаар цагдан хорьсон.¹⁴¹⁶

2019 оны 8 дугаар сарын 23-ны өдөр Баруун эргийн ойролцоо орших Долев суурьшигчдын суурингаас холгүй алагдсан 17 настай, Израйл охин Рина Шнербийн үхлийн дараа Израйлын арми ПЧАФ-тай холбогдсон эсхүл холбоотой хэмээн сэжиглэсэн хүмүүсийг бөөнөөр нь баривчилсан бөгөөд Ахмедыг 2019 оны 12 дугаар сарын 24-ний өдөр баривчилсан.¹⁴¹⁷ 2019 оны 12 дугаар сарын 30-ны өдөр түүнийг “хууль бус байгууллага”-д “үйлчилгээ үзүүлсэн”, “лекц уншсан” хэргээр цэргийн шүүхээс ял шийтгэсэн. 2020 оны 1 дүгээр сарын 2-ны өдөр батлан даалтын төлбөр болох 7,000 шинэ шекел (2,258 ам. Доллар) төлөх, бүх шүүх ажиллагаанд оролцох нөхцөлтэйгөөр цэргийн шүүх түүнийг суллахыг зөвшөөрсөн. Гэвч мөн өдөр түүнд захиргааны журмаар цагдан хорих тушаал гардуулж, 2020 оны 7 дугаар сарын 30-ны өдрийг хүртэл цагдан хорьжээ. Түүнийг суллахаас 10 хоногийн өмнө цэргийн шүүхээс түүнд гурван жилийн хугацаанд хүчинтэй дөрвөн сарын хугацаагаар хорих ялаар шийтгэжээ.

Ахмед Катамешийн байнгын баривчилгаа, шоронгийн хорио, хорионы хугацааны тодорхойгүй байдал (захиргааны хорионы уг шинж чанартай холбоотой) нь түүнд болон түүний гэр бүлд маш хүндээр тусч байна. Тэр Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ:

Намайг анх баривчилсан жил буюу 1992 онд миний охин Ханеен дөнгөж гурван настай байсан. Энэ бүх хугацаанд охин минь аавтайгаа сардаа хоёр удаа л уулзаж, их зовсон. Тэр маш багаасаа шоронд хоригдохын утгыг ойлгосон боловч

1412 Amnesty International, interview by voice call with Ahmad Qatamesh, 28 October 2020.

1413 Amnesty International, “Israel and the Occupied Territories: Torture / ill-treatment: Ahmad Sulayman Musa Qatamesh” (Index: MDE 15/022/1992), 10 September 1992, [amnesty.org/en/documents/mde15/022/1992/en](https://www.amnesty.org/en/documents/mde15/022/1992/en)

1414 Amnesty International, “Palestinian academic given detention extension must be released”, 25 April 2013, [amnesty.org/en/pressreleases/2013/04/palestinian-academic-given-detention-extension-must-be-released](https://www.amnesty.org/en/pressreleases/2013/04/palestinian-academic-given-detention-extension-must-be-released)

1415 Amnesty International, “Palestinian academic given detention extension must be released” (previously cited).

1416 Amnesty International, “Israel: Release Palestinian prisoner of conscience detained without charge or trial”, 24 May 2017, [amnesty.org/en/latest/news/2017/05/israel-release-palestinian-prisoner-of-conscience-detained-without-charge-or-trial](https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/05/israel-release-palestinian-prisoner-of-conscience-detained-without-charge-or-trial)

1417 Haaretz, “Shin Bet: Dozens of Palestinian Faction Members Arrested for Planning West Bank Terror Attacks”, 18 December 2019, [haaretz.com/israel-news/.premium-shin-bet-dozens-of-palestinian-faction-members-arrested-for-west-bank-terror-attack-1.8288390](https://www.haaretz.com/israel-news/.premium-shin-bet-dozens-of-palestinian-faction-members-arrested-for-west-bank-terror-attack-1.8288390)

хэзээ ч “Энэ хэр удаан үргэлжлэх юм бэ?” гэсэн том асуултыг тавихаа зогсоогоогүй, дахин дахин асуусаар байсан. Захиргааны хорионы шинэчилсэн хугацаа дуусах дөхөх болгонд гэр бүлтэйгээ дахин нэгдэх итгэл найдвар (надад) төрдөг. Гэхдээ Израйлын Цэргийн Коммандлагчийн шинэ захиргааны хорих тушаал гарах бүрт миний итгэл найдвар алдагдаж, аз жаргалыг минь үгүй хийдэг...

Захиргааны журмаар цагдан хоригдох үед хоригдож эхэлсэн өдрөө мэдэх боловч хэзээ суллагдах эсэхээ огт мэддэггүй — Учир нь хорих тушаалыг гаргасан хэн нэгний гарт тэр нь байдаг. Энэ нь хоригдогч болон түүний гэр бүлийн сэтгэл зүрхийг тасралтгүй тамлан зовоож, хорих тушаал шинэчлэгдэх бүрт энэхүү сэтгэлийн зовлонг дахин дахин мэдэрдэг.

Түүний эхнэр Суха Баргоути Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ:

Бидний харилцаа анх эхэлснээс хойш Ахмедын байнгын баривчилгаа биднийг зовоож, одоог хүртэл энэ зовлон шаналал үргэлжилж байна. Бид гэрлэж, нэг хүүхэдтэй болсон ч, аав нь дандаа байхгүй учраас тэр минь их зовж хүүхэд насаа хэцүүхэн туулж байна...

Ахмед захиргааны хорионд байх нь ганц түүнд төдийгүй бидний сэтгэл зүйд хэцүү байна. Тушаалын дуусах хугацаа дөхөх бүрт бид түүнийг суллагдахад бэлтгэдэг ч хорио шинэчлэгдсэн мэдээ авч, цочролд ордог. Энэ явдал оюун санаа болон сэтгэл зүйн хувьд биднийг туйлдуулж байна.

Ахмед Катамеш © Private

Палестин гаралтай захиргааны журмаар цагдан хоригдож байгаа иргэд болон бусад Палестин хоригдогсад байнга эрүү шүүлт болон бусад хүмүүнлэг бус хандлагын золиос болж, эрүүл мэндийн үйлчилгээ авах боломжгүй хорих газрын хүнд нөхцөлд хоригдож байна. Хорих газар нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт бус харин Израйлд байрладаг бөгөөд гэр бүлийн эргэлтийг хориглосон.

Захиргааны журмаар цагдан хоригдож буй олон Палестинчууд баривчилгаа, байцаалтын үеэр Израйлын Аюулгүйн Хамгааллын Агентлагийнхан зүй бусаар харьцаж, эрүүдэн шүүсэн гэсэн гомдол гаргадаг.¹⁴¹⁸ Захиргааны журмаар цагдан хорих нь дур зоргоор баривчлах үр дагаврыг бий болгож болох бөгөөд хэрэв удаан хугацаанд

1418 See, for example, Addameer, The Systemic Use of Torture and Ill-treatment at Israeli Interrogation Centers... Cases of Torture Committed at al-Mascobiyya Interrogation Center, 23 January 2020, addameer.org/sites/default/files/publications/story_based_torture_final.pdf; Addameer, “I’ve Been There”: A Study of Torture and Inhumane Treatment in al-Mascobiyyeh Interrogation Center, 2018, addameer.org/sites/default/files/publications/al_moscabiyyeh_report_0.pdf; Addameer, Aggression by Special Units of Israeli Prison Service against Prisoners and Detainees during Transfers and Raids, 13 December 2014, addameer.org/sites/default/files/publications/special_units_of_the_ips.pdf; Public Committee Against Torture in Israel (PCATI), “Ticking Bombs”: Testimonies of Torture Victims in Israel, May 2007, hamoked.org/files/2016/7243_eng.pdf

үргэлжилж, дахин давтагдвал хэрцгий, хүнлэг бусаар харьцаж, нэр төрийг гутаан доромжилж, шийтгэх үр дагаварт хүргэх магадлалтай.¹⁴¹⁹ Израйлын захиргааны захиргааны журмаар цагдан хорих шийтгэл “тодорхой хязгааргүй урт хугацаа”-тай байгаа нь Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж, шийтгэхийн Эсрэг Конвенцийг (Эрүүдэн Шүүхийн эсрэг Конвенц) зөрчиж байгаа тул Израйл улсыг уг үйл ажиллагаагаа зогсоохыг НҮБ-ын Эрүүдэн Шүүлтийн Эсрэг Хороо шаардсан.¹⁴²⁰

ЭРҮҮДЭН ШҮҮХ БА БУСАД ХҮНЛЭГ БУС ҮЙЛДЛҮҮД

Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр даяар баривчилгаа болон байцаалтын үеэр эрүүдэн шүүх, хүнлэг бусаар харьцах нь түгээмэл. Олон арван жилийн турш хүүхдүүдийг оролцуулан Палестин хоригдогсдыг Израйлын Аюулгүйн Хамгааллын Агентлаг, Засан Хүмүүжүүлэх Газар, Израйлын цэргийнхэн баривчлах, шилжүүлэх, байцаах үедээ эрүүдэн шүүж, бусад хэлбэрээр хүнлэг бус харьцдаг гэсэн гомдлууд ихээр гарч байна. Израйлын эрх баригчид уг хэргүүдийг цаг алдалгүй, бүрэн дүүрэн, нэг талыг баримтлалгүй нягтлан шалгах нь нэн ховор.

Израйлын аюулгүй албаныхан Палестинчуудыг эрүүдэн шүүж, бусад хүнлэг бус байдлаар хандаж байгаа үйлдлийг хүний эрхийн байгууллагууд олон арван жил баримтжуулсаар ирсэн. Ялангуяа Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт дээрх зөрчил ихээр явагддаг. Эмнести Интернэшнл 1970-аад оноос эхлэн Израйлын эрүүдэн шүүлтийн талаар тайлан боловсруулсан.¹⁴²¹ 1980, 1990-ээд онуудад Эмнести ба бусад олон улсын хүний эрхийн байгууллагууд эхний интифадагийн дараа эрүүдэн шүүлт өргөн тархсаныг онцолсон.¹⁴²² Эрүүдэн Шүүхийн Эсрэг Хороо 1997 онд дараах шүүмжлэл бүхий дүгнэлтийг хийсэн:

... байцаалтанд орсон хүмүүсийн тодорхойлолтууд дээр үндэслэсэн төрийн бус байгууллагуудын дүрсэлсэн тогтолцоотойгоор хэргэжүүлж байх магадлалтай байцаалтын арга хэлбэрийн талаар Израйл улс баталсан эсхүл няцаасан хариу өгөөгүй. Тиймээс Хороо үүнийг үнэн гэж үзэх ёстой. Эдгээр арга хэлбэрүүдэд: (1) маш хүнд нөхцөлд хорих, (2) онцгой нөхцөлд толгойд уут углах, (3) урт хугацаагаар чанга хөгжим тавих, (4) урт хугацаагаар нойргүй байлгах, (5) алахаар сүрдүүлэх зэргээр айлган сүрдүүлэх, (6) хүчтэйгээр сэгсчих, (7) дааруулах зорилгоор хүйтэн агаар үлээлгэх зэрэг нь Конвенцийн 16 дугаар зүйлийг зөрчиж, 1 дүгээр зүйлд заасан эрүүдэн шүүх гэдэг тодорхойлолтод нийцэж байна гэж Хороо үзсэн. Уг аргуудыг хослуулан хэрэглэх стандарт тогтсон байгаа нь энэхүү

1419 Convention against Torture, Article 16. See also Amnesty International, Starved of Justice: Palestinians Detained without Trial by Israel (previously cited).

1420 See CAT, Concluding Observations: Israel, 3 June 2016, UN Doc. CAT/C/ISR/CO/5, paras 22-23; CAT, Concluding Observations: Israel, 23 June 2009, UN Doc. CAT/C/ISR/4, para. 17; CAT, Concluding Observations: Israel, 23 November 2001, UN Doc. CAT/C/XXVII/ Concl.5, para. 6(e).

1421 Amnesty International, Report and Recommendations of an AI Mission to the Government State of Israel (Index: MDE 15/002/1980), 7 June 1979, [amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/06/mde150021980en.pdf](https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/06/mde150021980en.pdf)

1422 See, for example, HRW, Israeli Interrogation Methods Under Fire After Death of Detained Palestinian: Israel's Supreme Court to Rule on Legality of Interrogation Guideline, 1 March 1992, [hrw.org/legacy/reports/1992/Israel](https://www.hrw.org/legacy/reports/1992/Israel); HRW, Torture and ill-treatment: Israel's Interrogation of Palestinians from the Occupied Territories, 1 June 1994, [hrw.org/reports/pdfs/i/israel/israel946.pdf](https://www.hrw.org/reports/pdfs/i/israel/israel946.pdf); Al-Haq, Torture for Security: the Systematic Torture and Ill-treatment of Palestinians in Israel, 1995, [alhaq.org/cached_uploads/download/alhaq_files/publications/Torture_for_Security.pdf](https://www.alhaq.org/cached_uploads/download/alhaq_files/publications/Torture_for_Security.pdf); Amnesty International, “Under constant medical supervision”: Torture, ill-treatment and the health professionals in Israel and the Occupied Territories (Index: MDE 15/037/1996), 13 August 1996, [amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/06/mde150371996en.pdf](https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/06/mde150371996en.pdf);

*дүгнэлтийг илэрхий нотолж байна.*¹⁴²³

1999 онд Израйлын Дээд Шүүх Израйлын Аюулгүйн Хамгааллын Агентлаг болон бусад цэргийн хүчнийхэн тогтолцоотойгоор олон арга хэлбэрээр эрүүдэн шүүж, Палестин хоригдогсод, саатуулагдсан хүмүүсийн эсрэг хэрэглэж буйг ил болгон хууль бус гэж зарласан түүхэн тогтоол гаргасан юм.¹⁴²⁴ 2000 онд Израйлын Улсын Хянагч анхны интифада буюу 1988-1992 оны үеэр Израйлын Аюулгүйн Хамгааллын Агентлаг “Палестинчуудын эсрэг тогтолцоот эрүү шүүлт ашиглаж, үүнийхээ талаар тогтмол худал ярьсан” гэж дүгнэсэн.¹⁴²⁵ Эдгээр албан ёсны дүгнэлт болон тогтоолыг үл харгалзан 2000 оноос хойш өнөөг хүртэл эрүүдэн шүүх болон бусад хүнлэг бус үйлдлүүдийг өргөнөөр ашигласаар байгааг хүний эрхийн байгууллагууд мэдээлсээр байна. Израйлын Эрүүдэн Шүүлтийн Эсрэг Нийтийн Хороо жил бүр нөхцөл байдлын талаар тайлан гаргадаг.¹⁴²⁶ Израйлын бусад байгууллагууд нийтлэг зөрчлүүд, ялангуяа байцаалтын өрөөнүүдэд болдог хэргүүдийг баримтжуулсан байдаг.¹⁴²⁷ Мөн Палестин байгууллагууд Баруун эрэг болон Газын зурваст үйлдэж буй Израйлын үйлдлүүдийг тэмдэглэсэн байдаг.¹⁴²⁸

Израйлын Аюулгүйн Хамгааллын Агентлаг мэдээлэл олж авах, “хэрэг хүлээлгэх” зорилгоор онцгой хэрцгий аргууд ашигладаг болохыг Эмнести Интернэшнл болон бусад хүний эрхийн байгууллагууд сайтар баримтжуулсан.¹⁴²⁹ Саатуулагдсан Палестин хүмүүсийн мэдээлснээр чанга гинжлэх, хүлэх, хэцүү байрлалд хөдөлгөөнгүй хорих, унтуулахгүй байлгах, гэр бүлийг оролцуулан айлган сүрдүүлэх, бэлгийн дарамт, шахалт үзүүлэх, ганцаар удаан хугацаанд хорих болон хэл үгээр доромжлох зэрэг аргуудыг ашигладаг. Эдгээр аргууд бүгд эрүүдэн шүүх, эсхүл хүнлэг бус үйлдэлд тооцогддог. Эрүүдэн шүүж байцаах нь хэдэн долоо хоног үргэлжилж, хоригдогсдын өмгөөлөгчтэй

1423 CAT, Consideration of Special Report of Israel: Summary Record, 4 September 1997, UN Doc. CAT/C/SR.297/Add.1.

1424 HCJ, Public Committee Against Torture in Israel v. the Government of Israel, Case HCJ 5100/94, judgment, 6 September 1999.

1425 See Guardian, “Israeli government report admits systematic torture of Palestinians”, 11 February 2000, theguardian.com/world/2000/feb/11/israel

1426 PCATI, Publications, stoptorture.org.il/en/category/publications

1427 See B’Tselem and HaMoked, Absolute Prohibition: The Torture and Ill-Treatment of Palestinian Detainees, May 2007, btselem.org/publications/summaries/200705_utterly_forbidden; B’Tselem and HaMoked, Kept in the Dark: Treatment of Palestinian Detainees in the Petah Tikva Interrogation Facility of the Israel Security Agency, October 2010, btselem.org/download/201010_kept_in_the_dark_eng.pdf; B’Tselem and HaMoked, Backed by the System: Abuse and Torture at the Shikma Interrogation Facility, December 2015, btselem.org/sites/default/files/201512_backed_by_the_system_eng.pdf

1428 See, for example, Addameer, The Sounds of Silence: Isolation and Solitary Confinement of Palestinians in Israeli Prisons, 13 December 2009, addameer.org/sites/default/files/publications/isolation-eng.pdf; Al-Mezan, Torture and other Forms of Cruel, Inhumane and Degrading Treatment against the Palestinian Population in Gaza Strip by the IOF, July 2011, available at [adalah.org/uploads/oldfiles/Public/files/English/Publications/On%20Torture%20\(English\).pdf](http://adalah.org/uploads/oldfiles/Public/files/English/Publications/On%20Torture%20(English).pdf); Addameer, Torture Positions in Israeli Occupation Prisons, 2 September 2020, addameer.org/sites/default/files/publications/webenglishbooklet_1.pdf

1429 See, for example, Addameer, “I’ve been There” (previously cited); Addameer, Israeli Prison Service against Prisoners and Detainees during Transfers and Raids (previously cited); PCATI, “Ticking Bombs” (previously cited); Amnesty International, Israel: Blind to violations, deaf to obligations: Israel’s human rights record: Amnesty International updated submission to the UN Universal Periodic Review, September 2013 (Index: MDE 15/015/2013), 1 October 2013, amnesty.org/en/documents/mde15/015/2013/en; Amnesty International, Israel and the Occupied Palestinian Territories: Briefing to the Committee against Torture (Index: MDE 15/040/2008), 30 September 2008, amnesty.org/en/documents/MDE15/040/2008/en; Amnesty International, Israel and the Occupied Palestinian Territories: Update of the Briefing to the Committee against Torture (Index: MDE 15/014/2009), 30 September 2008, tbinternet.ohchr.org/Treaties/CAT/Shared%20Documents/ISR/INT_CAT_NGO_ISR_42_9120_E.pdf

байх эрхийг байнга хасдаг.¹⁴³⁰ Эрүүдэн шүүлт, бусад хүнлэг бус үйлдлүүдээ эмнэлгийн мэргэжилтэнтэй хамтран үйлддэг — ялангуяа урт хугацаанд өлсгөлөн зарлаж байгаа хоригдогч дээр эмнэлгийн мэргэжилтнүүдтэй хамтардаг.¹⁴³¹

Мөн Палестин хүүхдүүдийг “хэрэг хүлээлгэх” зорилгоор гэр бүл, эсхүл хуульчтай уулзуулахгүй байх зэргээр эрүүдэн шүүлт болон хүнлэг бус, хэрцгий үйлдлийн золиос болж байна.¹⁴³² 2020 оны 6 дугаар сарын сүүлээр Б’Целемийн мэдээлснээр дор хаяж 151 хүүхэд Израйлын хорих газарт, хамгийн багадаа 2 хүүхэд захиргааны журмаар цагдан хоригдож байна.¹⁴³³ НҮБ-ын Хүүхдийн Сангийн мэдээлснээр Израйлын цэргийн хүчнийхний Палестин хүүхдүүдтэй хүнлэг бус харьцаа нь “өргөн хүрээний, тогтолцоот, төрийн шинжтэй ба баривчлахаас эхлээд шүүн таслах, яллах эсхүл шийтгэл ноогдуулах хүртэл бүхий л процесст үргэлжилдэг” гэжээ.¹⁴³⁴ Хүний эрхийн байгууллагууд мөн ижил агуулгатай дүгнэлт гаргажээ. Олон Улсын Хүүхэд Хамгаалах Газрын Палестин салбар 2016 онд дүгнэхдээ: “2012-2015 онд саатуулагдсан 429 Баруун эргийн хүүхдүүдийн дөрөвний гурав нь баривчилгааны дараа ямар нэгэн хэлбэрийн биеийн хүчирхийлэлд өртсөн байна.”¹⁴³⁵ Палестин хүүхдүүдэд ганцааранг нь хорих, нүдийг нь боох ба хөдөлгөөнийг нь хүчээр хорих зэрэг эрүүдэн шүүх, хүнлэг бусаар харьцах аргууд байнга ашигладаг гэж мэдээлдэг.¹⁴³⁶ Хүүхдийг Хамгаалах байгууллага мөн Баруун эргийн цэргийн хорионд байгаа хүүхдүүдэд бие махбодын хүчирхийлэл үзүүлдэг гэж тайлагнасан.¹⁴³⁷ Б’Целем болон ХаМокед 2017 онд Зүүн Иерусалимд баривчлагдсан хэдэн зуун Палестин өсвөр насны хүүхдийн хүчирхийллийн талаар дурдахдаа:

... энэ бол олон тооны эрх бүхий байгууллагуудын даган мөрдөж буй тодорхой, ил тод бодлогын хэрэг юм: баривчилгааг явуулж буй цагдаа нар, хөвгүүдийг хүнд нөхцөлд хорьж буй ИАХА (Израйлын Аюулгүйн Хамгааллын Агентлаг)¹⁴³⁸, эцэст нь

1430 For recent examples of Palestinian detainees subjected to torture during prolonged interrogation by Israel Security Agency Officers in 2019, see Addameer, The Systematic Use of Torture and Ill-Treatment at Israeli Interrogation Centers... Cases of Torture Committed at al- Mascobiyya Interrogation Center, 21 January 2021, addameer.org/publications/systematic-use-torture-and-ill-treatment-israeli-interrogationcenters- cases-torture; Amnesty International, Starved of Justice: Palestinians Detained without Trial by Israel (previously cited).

1431 See, for example, Physicians for Human Rights — Israel and PCATI, Doctoring the Evidence, Abandoning the Victim: The Involvement of Medical Professionals in Torture and Ill-treatment in Israel, October 2011, phr.org.il/uploaded/Doctoring%20the%20Evidence%20Abandoning%20the%20Victim_November2011.pdf

1432 According to Israel Prison Service information, from 2012 to 2015, Israel held an average of 204 Palestinian children in custody each month. See Defense for Children International - Palestine (DCI-Palestine), “Palestinian Children Incarcerated at Higher Rate, Abuses Routine”, 18 July 2017, dci-palestine.org/palestinian_children_incarcerated_at_higher_rate_abuses_routine; CAT, Concluding Observations: Israel, 3 June 2016, UN Doc. CAT/C/ISR/CO/5.

1433 B’Tselem, Statistics on Palestinian Minors in the Custody of Israeli Security Forces, updated on 28 April 2020, btselem.org/statistics/minors_in_custody (accessed on 30 August 2021).

1434 UNICEF, Children in Israeli Military detention: Observations and Recommendations, 6 March 2013, unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/8fedccc58951b2f485257b35004e7bf0/1ee6b43ba34634f885257b260051c8ff?OpenDocument

1435 DCI-Palestine, No Way to Treat a Child: Palestinian Children in the Israeli Military Detention System, 14 April 2016, dci-palestine.org/palestinian_children_in_the_israeli_military_detention_system, p.8

1436 DCI-Palestine and World Organization Against Torture (OMCT), Ill-treatment and Torture of Palestinian Children in Israeli Military Detention and Use of Excessive Force by Israeli Forces, 27 March 2016, defenceforchildren.org/wp-content/uploads/2016/04/DCIOMCTIsrael.pdf; DCI-Palestine, Isolated and Alone: Palestinian Children held in Solitary Confinement by Israeli Authorities for Interrogation, 2 December 2020, nwtac.dci-palestine.org/report_israels_isolation_of_palestinian_child_prisoners_amounts_to_torture

1437 Save the Children, Bound, Blindfolded and Convicted: Children held in military detention, April 2012, resourcecentre.savethechildren.net/sites/default/files/documents/5899.pdf; Save the Children, Defenceless: The Impact of Israeli Military Detention on Palestinian Children, 2020, resourcecentre.savethechildren.net/pdf/defenceless_the_impact_of_israeli_military_detention_on_palestinian_children_0.pdf;

1438 B’Tselem and HaMoked, Unprotected: Detention of Palestinian Teenagers in East Jerusalem, October 2017, btselem.org/sites/default/files/publications/201710_unprotected_eng.pdf, p. 30

баривчилгаа нь зөвшөөрөлгүй явагдсан, байцаалт нь аль хэдийн дуусаж, хөвгүүд биеийн хүчирхийлэлд өртсөн талаар гомдол мэдүүлээд байхад хүртэл автоматаар шүүхийн хориог сунгаж буй шүүгч нар оролцож байна.

Хэдийгээр олон улсын эрх зүйг зөрчиж байгаа хэдий ч Израйлын Аюулгүйн Хамгааллын Агентлаг саатуулагдсан хүмүүст эрүүдэн шүүлт тулгах, эсхүл хүнлэг бусаар хандах нь “байцаалтын шаардлага” гэж байцаалтын арга барилаа зөвтгөдөг.¹⁴³⁹ Израйлын Хууль Зүйн Яам “байцаалтын шаардлага” гэдэгт юуг агуулж байгаа талаар мэдээлэл өгөхөөс татгалзсан. Израйлын Эрүүдэн Шүүлтийн Эсрэг Нийтийн Хороо дор хаяж 15 хүн 2019 оны 8 дугаар сараас 9 дүгээр сарын хооронд “байцаалтын шаардлага”-д өртсөн гэжээ.¹⁴⁴⁰ НҮБ-ын Эрүүдэн Шүүлтийн Эсрэг Хороо Израйл улс “батлан хамгаалах шаардлага” гэх аргыг хэрэглэж буй талаар санаа зовниж буйгаа илэрхийлээд, “эрүүдэн шүүлтийн хориглолт нь туйлын шинжтэй, үл хүлээн зөвшөөрөх, ямар ч онцгой нөхцөл байдалд эрүүдэн шүүх явдлыг зөвтгөх шалтгаан байхгүй” гэжээ.¹⁴⁴¹

Израйлын хууль тогтоомжоор эрүүдэн шүүхийг бүрэн хориглоогүйн зэрэгцээ эрүүдэн шүүх болон бусад хүнлэг бус үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцдоггүй¹⁴⁴² тул ял шийтгэл ногдуулдаггүй. Израйлын Дээд Шүүх 1999 онд эрүүдэн шүүх, бусад хүнлэг бус үйлдлүүдийг ерөнхийд нь хориглосон тогтоол гаргасан ч Шүүхийн тогтоолд тодорхойлсончлон “тэсрэх бөмбөг шиг тулгамдсан” нөхцөл байдлуудад “бие махбодын байцаалтын арга хэлбэр” ашиглахыг байцаагч нарт зөвшөөрч, “батлан хамгаалах шаардлага” нэрийдлээр уг үйлдэлдээ мөрдөн шалгагдах, эсхүл гэмт хэргийн хариуцлага хүлээхээс зайлсхийх боломж олгосон.¹⁴⁴³ Израйлын Дээд Шүүх хэзээ ч “тэсрэх бөмбөг шиг тулгамдсан” нөхцөл байдал гэдгийн хүрээг хязгаарлах, эсхүл тайлбарлах оролдлого хийгээгүй бөгөөд Израйлын Аюулгүйн Хамгааллын Агентлагт нөхцөл байдлыг өргөн хүрээнд тайлбарлах бүрэн эрхийг өгч, Палестинчууд эсхүл “аюулгүй байдлын сэжигтнүүдийн” эсрэг эрүүдэн шүүх, хүнлэг бус арга ашигласаар байх боломж олгосон.

Дээд Шүүхийн 1999 оны шийдвэрээс хойш Израйлын байцаагч нар хэдэн зуун Палестинчуудыг “тэсрэх бөмбөг шиг тулгамдсан” нөхцөл байдал гэж өөрсдийгөө өмгөөлөн эрүүдэн шүүсэн бөгөөд хэн ч үүнийхээ төлөө хэрэгт татагдаагүй байна.¹⁴⁴⁴ Израйлын Эрүүдэн Шүүлтийн Эсрэг Нийтийн Хорооны мэдээллээр 2001-2020 оны хооронд 1,300 эрүүдэн шүүлтийн талаарх гомдол Израйлын Хууль Зүйн Яаманд ирснээс зөвхөн хоёрт нь эрүүгийн хэрэг үүсгэсэн хэдий ч ямар нэгэн ял шийтгэл оноогоогүй байна.¹⁴⁴⁵ 2021 онд хэд хэдэн НҮБ-ын Тусгай Төлөөлөгч Израйлыг эрүүдэн шүүх болон бусад хүнлэг бус үйлдлээ дуусгавар болгохыг шаардсан.¹⁴⁴⁶

1439 PCATI, “Torture in Israel 2021: Situation report”, stoptorture.org.il/en/torture-in-israel-today (accessed on 29 August 2021).

1440 PCATI, “Torture in Israel 2020: Situation report”, 2020, stoptorture.org.il/wp-content/uploads/2021/06/%D7%90%D7%A0%D7%92%D7%9C%D7%99%D7%AA.pdf

1441 Convention against Torture, Article 2(2); CAT, Concluding Observations: Israel, 3 June 2016, UN Doc. CAT/C/ISR/CO/5, para. 14.

1442 CAT, Concluding Observations: Israel, 3 June 2016, UN Doc. CAT/C/ISR/CO/5.

1443 HCJ, Public Committee Against Torture in Israel v. the State of Israel, Case HCJ 5100/94, 6 September 1999. See, for example, PCATI, “Ticking Bombs” (previously cited).

1444 PCATI, “Ticking Bombs” (previously cited); Amnesty International, “Israel/OPT: Legally-sanctioned torture of Palestinian detainee left him in critical condition” (previously cited).

1445 PCATI, Torture in Israel Today, stoptorture.org.il/en/torture-in-israel-today (accessed on 29 August 2021).

1446 OHCHR, “Israel must end impunity for torture and ill-treatment – UN experts”, 8 February 2021, [ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=26729&LangID=E](https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=26729&LangID=E)

6.2.3 ХҮНЛЭГ БУС, ХҮМҮҮНЛЭГ БУС ҮЙЛДЛҮҮД

Дур зоргоор баривчлах, захиргааны журмаар цагдан хорих, эрүүдэн шүүх зэрэг үйлдлийг Израйл улс Палестинчуудын эсрэг өргөн хүрээнд, тогтолцоотойгоор ашиглаж байгаа нь олон улсын хэд хэдэн хууль эрх зүйг ноцтойгоор зөрчиж, Палестин хүн амыг дарлах, ноёрхох улсын бодлогын нэг хэлбэр болж байна. Израйл улсын захиргааны журмаар цагдан хорих, эрүүдэн шүүх хууль эрх зүй, бодлого нь Ромын дүрэм болон Апартеидын тухай конвенцоор хориглосон “бие махбодын эрх чөлөөг ноцтойгоор зөрчих эсхүл шоронд хорих” ба “эрүүдэн шүүх” хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэгт тооцогддог. Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дээр эрүүдэн шүүлт болон бусад хүнлэг бус үйлдлүүдийг үйлдвэл дайны эсрэг гэмт хэрэг юм.

6.3 ХУУЛЬ БУС АЛЛАГА БА НОЦТОЙ ГЭМТЛҮҮД

6.3.1 ОЛОН УЛСЫН ЭРХ ЗҮЙН ДАГУУ ГЭМТ ХЭРЭГТ ТООЦОХ НЬ

Ромын дүрмийн 7(1)(а) зүйл заалтад “аллага” нь хориотой хүнлэг бус үйлдэл болохоос гадна нэг арьсны бүлэг нөгөө арьсны бүлгийг тогтолцоотойгоор дарлах, ноёрхох дэглэмийн хүрээнд, уг дэглэмийг тогтоон, барихын тулд үйлдэгдвэл хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэгт тооцогддог. Апартеидын тухай конвенцид мөн “арьсны бүлэг эсхүл бүлгүүдийн гишүүдийг алах” нь хүнлэг бус үйлдэл бөгөөд “нэг арьс үндэстэн нөгөөгөө эрхшээлдээ оруулан ноёрхох, байнга дарлан мөлжих зорилгоор хийсэн” бол апартеидын гэмт хэрэгт тооцно.¹⁴⁴⁷

Апартеидын тухай конвенц болон Ромын Дүрэмд “аллага” гэдэг нэр томъёог хэрэглэхдээ амь насанд хүрэх явдлыг олон улсын хүний эрхийн хууль эрх зүйгээр хамгаалагдсан амьд явах эрх чөлөөг дур зоргоор хасах¹⁴⁴⁸ ажиллагааг өргөн хүрээнд, эсхүл тогтолцоотойгоор “энгийн иргэд рүү халдах” үйл ажиллагааны нэг хэсэг болгон хэрэгжүүлэх буюу өөрөөр хэлбэл гэмт хэргийг үйлдэх төлөвлөгөө, бодлого тодорхой хэмжээгээр агуулагдаж байх утгыг тусгасан байдаг.¹⁴⁴⁹ Аллагыг тодорхойлохдоо “хэрэгт сэжиглэгдэж буй хүнийг алах, эсхүл бие махбодын ноцтой гэмтэл учруулах зорилгоор, үхэлд хүргэх магадлалтайг тодорхой хэмжээнд мэдэж үйлдсэн үйлдэл, эсхүл хайхрамжгүй байдлаас учирсан хохирогчийн үхэл” гэдэг.¹⁴⁵⁰

Нэмж хэлэхэд, Ромын дүрэмд “хүчтэй зовуурь шаналгаа учруулах буюу бие махбодод нь ноцтой гэмтэл учруулах, эсхүл санаа сэтгэлийн буюу бие махбодын эрүүл мэндийн хувьд ноцтой хохирол санаатай учруулсан шинж чанартай хүмүүнлэг бус бусад үйлдэл”-ийг гэмт хэрэгт тооцдог.¹⁴⁵¹ Апартеидын тухай конвенцид “арьс үндэстний нэг буюу хэд хэдэн бүлгийн гишүүдийн бие махбодод ноцтой гэмтэл учруулах буюу сэтгэцэд нь согог суулгах, тэдний эрх чөлөө, нэр төрд халдах...”-ыг хориглодог.¹⁴⁵²

1447 Apartheid Convention, Article 2(a)(1).

1448 ICCPR, Article 6.

1449 HRC, General Comment 31 (previously cited), para. 18; and UN Principles on the Effective Prevention and Investigation of Extralegal, Arbitrary and Summary Executions Principles on Extra-legal Executions), Principle 1.

1450 ICTY, Blagojević and Jokić, Case IT-02-60, Trial Chamber judgment, 17 January 2005, para. 556. See also, in particular, ICTR. Prosecutor v. Akayesu, Case ICTR-96-4, Trial Chamber judgment, para. 589; ICTY, Prosecutor v. Delalić and Others (Čelebići Case), Case ICTY-96-21, Trial Chamber judgment, 20 February 2001, para. 439; ICTY, Prosecutor v. Blakić, Case IT-95-14, judgment, paras 153, 181 and 217; ICTY, Prosecutor v. Jelisić, Case IT-95-10, Trial Chamber judgment, 14 December 1999, paras 35 and 63 (in the latter case, the Trial Chamber ruled that a perpetrator of murder must have had the intention to cause death; the foreseeable consequence theory was not upheld).

1451 Rome Statute, Article 7(1)(k).

1452 Apartheid Convention, Article II(a)(ii).

Санаатайгаар алах, санаатайгаар хүчтэй зовуурь шаналал учруулах эсхүл бие махбод, эрүүл мэндэд ноцтой гэмтэл учруулах нь Женевийн 4 дүгээр Конвенцоор ноцтой зөрчилд тооцогддог¹⁴⁵³ бол Ромын дүрэмд дайны гэмт хэрэг хэмээн тодорхойлдог.¹⁴⁵⁴ Олон улсын эрүүгийн шүүх аллага гэх нэр томьёо нь санаатайгаар алах дайны гэмт хэрэгтэй утга ижил гэдэг.¹⁴⁵⁵ Хуучин Югославын Олон Улсын Эрүүгийн Шүүхийн тайлбарласнаар “сэтгэл зүйн элемент” (гэмт хэргийн санаа зорилго) нь гэмт хэрэг үйлдэх санаа болон ухамсар бөгөөд бусдын амь насанд хохирол учруулах хэргээс ялгагдах онцлог нь санаатай аллагын үед “хэрэгт сэжиглэгдэж буй тал хүний амь насыг болчимгүйгээр, үл хайхарч алах, ноцтой гэмтэл учруулах зорилго, санаатай байсныг илтгэдэг” гэжээ.¹⁴⁵⁶

6.3.2 ИЗРАЙЛЫН БОДЛОГО, ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

Израйлын хүчний байгууллага 1967 оноос хойш Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт хэдэн мянган Палестинчуудыг алсан бөгөөд эдгээр нь олонхи тохиолдолд тогтолцоотой, хууль бус, дур зоргын шинжтэй байв. Харин үүний төлөө хэн нэгэн бараг хариуцлага хүлээдэггүй. Сүүлийн хэдэн арван жилийн хугацаанд Израйлын цэргүүд Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт зэвсэгт мөргөлдөөнөөс гадуурх буудалцаан болон бусад хүчирхийллийн улмаас маш олон Палестинчуудыг алж, хүнд бэртээсэн. Израйлд ч мөн адил хууль бус шинжтэй, Израйлын хууль хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны үеэр Палестин иргэд амь үрэгдсэн.

Б'Целемийн мэдээлснээр 2000 оны 9 дүгээр сараас 2017 оны 2 дугаар сарын хооронд Израйлын хүчний байгууллага зэвсэгт мөргөлдөөний бус үеэр Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт 4,868 иргэний амь насыг хохироосны 1,793 нь хүүхэд байв.¹⁴⁵⁷ Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт жагсаал, цуглааныг дарах, хүмүүсийг баривчлах, зорчих хөдөлгөөний хязгаарлах, нэгжлэг явуулах зэрэг хууль сахиулах үйл ажиллагааг эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Израйлын захиргааны газраас хэрэгжүүлдэг. Эдгээр үйл ажиллагааг явуулахдаа Израйлын хүчний байгууллагууд олон улсын хүний эрхийн эрх зүйгээр журамлан зохицуулдаг цагдаагийн үйл ажиллагааг ашигладаг.¹⁴⁵⁸ Цагдаагийн үйл ажиллагааг эзлэн түрэмгийллийн үед энгийн иргэдэд хэрэгжүүлэхдээ байлдагч нарын эсрэг дайтаж буй мэт байж болохгүй, учир нь олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйгээр энгийн иргэд ийнхүү дайсагналцах үйл ажиллагаа явуулах босго шалгуурыг хангадаггүй.¹⁴⁵⁹ Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт цагдаагийн үйл ажиллагааг Израйлын арми ба цагдаа, хилийн шалганы газрууд хэрэгжүүлдэг бол Зүүн Иерусалимд цагдаагийн үйл ажиллагаа явуулах бүрэн эрхийг зөвхөн Израйлын цагдаагийн газар хэрэгжүүлдэг. Баруун эргийн Израйл суурингуудад цагдаагийн үйл ажиллагааг цэргийн

1453 Fourth Geneva Convention, Article 147.

1454 Rome Statute, Article 8(2)(a)(i) and 8(2)(a)(iii).

1455 ICTY, Prosecutor v. Delalić and Others (Čelebići Case), Trial Chamber judgment, 20 February 2001, paras 421-422.

1456 ICTY, Prosecutor v. Delalić and Others (Čelebići Case), Trial Chamber judgment, 20 February 2001, para. 439.

1457 B'Tselem, Getting Off Scot-Free: Israel's Refusal to Compensate Palestinians for Damages Caused by Its Security Forces, March 2017, btselem.org/publications/summaries/201703_getting_off_scot_free

1458 In particular, the UN Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials, Eighth UN Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, 27 August to 7 September 1990, UN Doc. A/CONF.144/28/Rev.1 at 112 (1990).

1459 Marco Sassoli and others, How Does Law Protect in War? Cases, Documents and Teaching Materials on Contemporary Practice in International Humanitarian Law, 2011, Chapter 14, p. 4; OHCHR, International Legal Protection of Human Rights in Armed Conflict, 2011, p. 66; Louise Doswald-Beck, "The right to life in armed conflict: does international humanitarian law provide all the answers?", December 2006, International Review of the Red Cross, Volume 88, Issue 864, international-review.icrc.org/sites/default/files/irrc_864_8_0.pdf

хүчин бус харин зөвхөн цагдаагийн газар хэрэгжүүлдэг. Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт Палестинчуудын зохион байгуулж байгаа жагсаал, цугдааны хувьд Израйлын хүчний байгууллагуудын үйл ажиллагаа нь тэдний үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, шүүмжлэлт байдлаар асуудалд хандах эрхийг нухчин дарах зорилготой мэт ойлгогдож байна. Палестинчууд Израйлын эзлэн түрэмгийллийн бодлого, Газын бүслэлт, хууль бус суурин байгуулах болон тэлэх, газар булаан авах, баривчлах, цагдан хорих зэрэг үйл ажиллагааг эсэргүүцэн байнга жагсдаг. Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчууд сонгуульд санал өгөх эсхүл өөр бусад аргаар эзэлсэн хүчний бодлогод нөлөөлөх боломж байхгүй тул тэдний хувьд тайван жагсаал, цуглаан хийх эрх чөлөө онцгой чухал юм. Гэвч Израйлын эрх баригчид эзлэн түрэмгийлсэн цагаасаа эхлэн аюулгүй байдалд заналхийлсэн гэх үндэслэлээр жагсаал, цуглааныг гэмт хэрэгт тооцож ирсэн.¹⁴⁶⁰ Жагсаалын үеэр жагсагчид Израйлын цэргүүдийн эсрэг чулуу шидэх зэргээр бага түвшинд хүч хэрэглэдэг хэдий ч энэ жагсагчид болон цэргүүдийн хоорондын хол зай, сайтар хуяглагдсан зэргээс шалтгаалж Израйл цэргүүдэд ноцтой эрсдэл учруулах боломжгүй. Хариуд нь Израйлын цэргийн хүчнийхэн жагсагчдын эсрэг олон арга ашигладаг. Эдгээрт нулимс асгаруулагч болон амьсгал боогдуулагч хий, дуут гранат, гар бороохой зэрэг хүний амь насанд хор учруулахгүй аргууд багтдаг. Гэхдээ Израйл цэргүүд резинэн буу, галт зэвсгээр буудах зэргээр хүний амь насанд эрсдэл учруулах аргыг олон давтамжтай хэрэглэж, үхэл болон ноцтой гэмтэлд хүргэх нь олонтаа тохиолддог. Зарим тохиолдолд тэд нулимс асгаруулагч хийг жагсагчид руу шууд болон ойрын зайнаас, эсхүл битүү орчинд цацах зэргээр үхэлд хүргэж, гэмтээж, эсхүл амьсгалыг нь боогдуулдаг. Олон тохиолдолд Израйлын хүчний байгууллага шаардлагагүй тохиолдолд, хүч хэтрүүлэн хэрэглэж амь насанд шууд заналхийлэл учруулаагүй хэдэн зуун Палестин жагсагчид, хүүхдүүдийг хууль бусаар хөнөөж, хэдэн мянган хүнийг хүнд шархдуулсан. Жагсагчдыг хууль бусаар алах, ноцтой гэмтээх үйлдлүүд нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт Израйлын бодлого, үйл ажиллагааг эсэргүүцсэн эсэргүүцлийг дарах зорилготой нь илэрхий байна. Эмнести Интернэшнл уг үйлдлүүдийг олон арван жилийн туршид баримтжуулж ирсэн.¹⁴⁶¹ Бусад хүний эрхийн байгууллагууд мөн эдгээр зөрчлийг баримтжуулсан.¹⁴⁶²

Израйлын хууль сахиулагчид шархадсан жагсагчдад эмнэлгийн тусламж үзүүлэхийг оролдож буй эмнэлгийн ажилчдад саад учруулдагаас болж заримдаа жагсагчид

1460 B'Tselem, Military Order 101, btselem.org/demonstrations/military_order_101 (accessed on 26 August 2021).

1461 See, for example, Amnesty International, Israel/Occupied Territories and the Palestinian Authority: Five years after the Oslo Agreement: Human rights sacrificed for security (Index: MDE 02/004/1998), 31 August 1998, amnesty.org/en/library/info/MDE02/004/1998/en; Amnesty International, Israel and the Occupied Territories: Excessive use of lethal force (Index: MDE 15/041/2000), 18 October 2000, amnesty.org/en/library/info/MDE15/041/2000/en; Amnesty International, Israel and the Occupied Territories: State assassinations and other unlawful killings (Index: MDE 15/005/2001), 21 February 2001, amnesty.org/en/library/info/MDE15/005/2001/en; Amnesty International, Israel and the Occupied Territories: Broken lives — A year of intifada (Index: MDE 15/083/2001), 13 November 2001, amnesty.org/en/documents/mde15/083/2001/en; Amnesty International, Israel and the Occupied Territories and the Palestinian Authority: Killing the future: Children in the line of fire (Index: MDE 02/005/2002), 29 September 2002, amnesty.org/en/library/info/MDE15/147/2002/en; Amnesty International, Israel and the Occupied Territories: Israel must put an immediate end to the policy and practice of assassinations (Index: MDE 15/056/2003), 3 July 2003, amnesty.org/en/library/info/MDE15/056/2003/en; Amnesty International, Israel and the Occupied Palestinian Territories: Enduring occupation: Palestinians under siege in the West Bank (Index: MDE 15/033/2007), 4 June 2007, amnesty.org/en/library/info/MDE15/033/2007/en; Amnesty International, Trigger-Happy: Israel's Use of Excessive Force in the West Bank (previously cited); Amnesty International, "One year on from protests, Gaza civilians' devastating injuries highlight urgent need for arms embargo on Israel" (previously cited).

1462 See, for example, B'Tselem, The Occupation's Fig Leaf: Israel's Military Law Enforcement as a Whitewash Mechanism, May 2016, btselem.org/sites/default/files/publications/201605_occupations_fig_leaf_eng.pdf; Al-Haq, Al-Haq Report on Killings in 2019, 5 May 2019, alhaq.org/cached_uploads/download/2020/04/05/palestinians-killed-in-2019-5-april-2020-1586084547.pdf

нас бардаг.¹⁴⁶³ Тэд мөн шархадсан хүмүүст туслахаар оролдож буй эмч нар¹⁴⁶⁴ болон жагсаалын үед болж буй хүчирхийллийг баримтжуулж, мэдээлэхээр очсон хүний эрхийн хамгаалагч, сэтгүүлчид рүү дайрч, нулимс асгаруулагч хий цацаж, резинэн буугаар бууддаг. Зарим тохиолдолд Израйлын хүчнийхэн эмч, сэтгүүлч, хүний эрхийн хамгаалагч нарыг жагсаалын үеэр санаатайгаар онилдог нь илэрхий байдаг.¹⁴⁶⁵

Мөн Израйл цэргүүд Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт хууль сахиулах ажиллагаа хэрэгжүүлэхдээ амь насанд шууд заналхийлсэн заналхийлэл байхгүй, эсхүл учирсан аюулыг бага хүчээр саармагжуулах бусад аргыг ашиглахгүйгээр Палестинчуудын эсрэг хөнөөлт галт зэвсэг санаатайгаар, хууль бусаар ашигладаг нь баримтаар хангалттай нотлогдсон.¹⁴⁶⁶ Түүнчлэн тэд жагсаал, цуглааны ойролцоо явж байсан жирийн иргэд руу галт зэвсгээр буудах, эсхүл ойр орчим байрлах хөрөнгөд гэмтэл учруулдаг.¹⁴⁶⁷

Израйлын эрх баригчид цэргүүд, шалганы цагдаа нарт хүч хэрхэн хэрэглэх, тэр дундаа амь насанд аюултай зэвсэг хэрэгслийг хэзээ, ямар тохиолдолд хэрэглэх, шаардлагатай бол ямар арга хэмжээг урьдчилан авах шаардлагатай талаарх анхааруулга санамжийг “халдлагын үеийн дүрэм” удирдамжаар өгдөг хэдий ч үүнийг нууцлалын зэрэгтэй мэдээлэлд (аюулгүй ажиллагааны үүднээс) тооцдог.¹⁴⁶⁸ Маш ховор тохиолдолд эдгээр дүрмийн зарим мэдээлэл дэлгэрэнгүй байдлаар ил болсон байдаг.¹⁴⁶⁹ Үүний нэг жишээ нь 2018 онд Газын зурваст зохион байгуулагдсан “Эргэн Ирэх Их Маршийг” дарахын тулд гал нээх журмын зарим мэдээлэл нийтэд ил болсон. Жагсаал болсоноос хойш нэг жилийн дараа буюу 2019 оны 7 дугаар сард Израйлын цэргийн хүчин гал нээх журмаар Израйлын мэргэн буучдад жагсагчдын өвдөгнөөс дээш, доод үед нь буудах зөвшөөрөл олгосон нь ил болсон. Уг журмаас болж шаардлагагүй аллага, ноцтой гэмтэл учирсан нь тодорхой болсны дараа мэргэн буучдад өвдөгнөөс доош онилох зааварчилгаа өгсөн.¹⁴⁷⁰

Израйлын хүчний байгууллагууд Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт Палестинчуудын эсрэг хууль бус аллага үйлдэж, ноцтой гэмтэл учруулж, эд хөрөнгийг эвдэн сүйтгэсэн хэдий ч уг үйлдэлдээ ямар нэгэн хариуцлага хүлээдэггүй. Израйлын цэргийн шүүхийн систем нь алагдсан эсхүл ноцтой бэртсэн Палестин хохирогсод болон тэдний гэр бүлд

1463 UN General Assembly, Implementation of Human Rights Council resolutions S-9/1 and S-12/1, 5 April 2018, UN Doc. A/HRC/37/38, un.org/unispal/wp-content/uploads/2018/07/A-HRC-37-38.pdf, para. 16; Al-Haq, “IOF Targets Palestinian Civilians with Lethal Force, Killing 13 across the OPT”, 22 November 2018, alhaq.org/monitoring-documentation/6134.html; Al-Haq, Repression of Non-violent Protest in the Occupied Palestinian Territory: Case Study on the village of al-Nabi Saleh, 2011, alhaq.org/cached_uploads/download/alhaq_files/publications/Nabi-Saleh.pdf; Amnesty International, Trigger-Happy: Israel’s Use of Excessive Force in the West Bank (previously cited).

1464 Amnesty International, “Six Months On: Gaza’s Great March of Return”, 2018, amnesty.org/en/latest/campaigns/2018/10/gaza-greatmarch-

1465 Amnesty International, Trigger Happy (previously cited); “Six Months On: Gaza’s Great March of Return” (previously cited); Amnesty International, “Six Months On: Gaza’s Great March of Return” (previously cited).

1466 See, for example, Amnesty International, Trigger-Happy: Israel’s Use of Excessive Force in the West Bank (previously cited); B’Tselem, The Occupation’s Fig Leaf (previously cited).

1467 Israeli forces have used tear gas against homes, sometimes injuring people inside — mainly by the asphyxiating effects of tear gas — and have deliberately damaged property such as residents’ water storage tanks located on rooftops.

1468 See, for example, B’Tselem, The Occupation’s Fig Leaf (previously cited); B’Tselem, Crowd Control: Israel’s Use of Crowd Control Weapons in the West Bank, January 2013, btselem.org/download/201212_crowd_control_eng.pdf

1469 Amnesty International, Trigger-Happy: Israel’s Use of Excessive Force in the West Bank (previously cited).

1470 B’Tselem, “After the Supreme Court Praised the Open-Fire Policy, the Military Admits: We killed Protestors for No Reason”, 24 July 2019, btselem.org/press_releases/20190724_military_admits_to_killing_protestors_for_no_reason; Amnesty International, “Israel/OPT: Further Information: Gazan’s second leg saved from amputation: Yousef al-Kronz” (Index: MDE 15/8234/2018), 17 April 2018, amnesty.org/en/documents/mde15/8234/2018/en

шударга ёсыг тогтоодоггүй.¹⁴⁷¹ 1987 оноос хойш Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт Израйлын армийн цэрэг болон өөр аюулгүйн хүчнийхэн Палестин хүнийг санаатайгаар алсан хэрэгт ял шийтгүүлсэн тохиолдлыг Эмнести Интернэшнл мэдэхгүй. Хэдийгээр олон тооны аллага нь хууль бус байсан хэдий ч Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт Палестинчуудыг алсан хэрэгт шалгагдсан цэрэг, эсхүл аюулгүйн хүчний ажилтан бараг байхгүй. Хэрвээ ийм хэргээр шүүн таслах ажиллагаа явуулсан тохиолдолд хүнийг болгоомжгүй алсан гэж үзэх, эсхүл бусад бага ялаар шийтгэдэг.¹⁴⁷² Хүний эрхийн төрийн бус байгууллага болох Б'Целем хууль сахиулах ажиллагааны үеэр Палестинчуудыг хууль бусаар алах, эсхүл гэмтэл учруулсан хэргүүдийг талаар Израйлын эрх баригчдад 25 жилийн турш мэдээлдэг байсан ч 2016 оноос эхлэн ийнхүү мэдээллэхээ зогсоожээ. Энэ нь Израйлын цэргийн шүүхийн систем хохирогчдод шударга ёсыг бий болгож үр дүнтэй байхын оронд хууль бус үйлдэл, хэрэгтнүүдийг хаацаалдаг болсонтой холбоотой.¹⁴⁷³

Хууль сахиулах ажиллагааны үеэр үйлдэгдсэн аллага, гэмтэл учруулсан үйлдлийг тушаал биелүүлэх зорилгоор онцгой тохиолдолд үйлдсэн хэмээн зөвтгөж, гэм буруутай этгээдийг цагдан хорих, эсхүл шүүн таслах ажиллагаа явуулах ёсгүй хэмээн тайлбарлаж байгаа нь Израйлын дээд шатны удирдлагууд ял шийтгэл ноогдуулахгүй байх соёлыг бий болгож байна.¹⁴⁷⁴ Бусдын амь насыг хамгаалахын тулд хүний амь насанд аюултай хүч хэрэглэх зайлшгүй шаардлагатай эсэхээс үл хамааран Израйлчууд руу дайрах магадлалтай хэмээн сэжиглэгдсэн Палестинчуудыг цагдаа, цэргүүд алах ёстой гэсэн шаардлагыг зарим тохиолдолд тавих нь бий.¹⁴⁷⁵

Израйлын хүчнийхэн Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт Палестинчуудыг хууль бусаар алах, ноцтой гэмтэл учруулдаг үйлдлүүдийг 2018 онд Газад болсон Эргэн Ирэх Их Маршийн үеэр жагсагчдыг алж, гэмтээсэн жишээ тод харуулдаг.

1471 Amnesty International, Trigger-Happy: Israel's Use of Excessive Force in the West Bank (previously cited); Amnesty International, Lethal force and accountability for unlawful killings by Israeli forces in Israel and the Occupied Palestinian Territories (Index: MDE 15/4812/2016), 27 September 2016, [amnesty.org/en/documents/mde15/4812/2016/en](https://www.amnesty.org/en/documents/mde15/4812/2016/en); Amnesty International, "Submission to The United Nations Independent Commission Of Inquiry On Protests In The Occupied Palestinian Territory", 16 November 2018, on file with Amnesty International.

1472 See, for example, Amnesty International, "Conviction of Israeli soldier must pave the way for justice for unlawful killings", 4 January 2017, [amnesty.org/en/latest/news/2017/01/conviction-of-israeli-soldier-must-pave-the-way-for-justice-for-unlawful-killings](https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/01/conviction-of-israeli-soldier-must-pave-the-way-for-justice-for-unlawful-killings)

1473 B'Tselem, The Occupation's Fig Leaf (previously cited); B'Tselem, "Follow-up: Military Police and MAG Corps investigations of civilian Palestinian fatalities in West Bank, as of April 2011", 30 April 2013 (updated on 26 January 2021), [btselem.org/accountability/military_police_investigations_followup](https://www.btselem.org/accountability/military_police_investigations_followup)

1474 Former education minister Naftali Bennett responded to a question about the Israeli army using a shoot-to-kill policy on Palestinian children along the fence that separates Gaza and Israel by saying, "They are not children — they are terrorists. We are fooling ourselves. I see the photos." See Times of Israel, "Bennett says IDF should shoot to kill Gazans who cross border", 8 October 2018, [timesofisrael.com/bennett-says-idf-should-shoot-to-kill-gazans-who-cross-border](https://www.timesofisrael.com/bennett-says-idf-should-shoot-to-kill-gazans-who-cross-border) Former education minister Naftali Bennett called for Israeli soldier Elor Azaria, convicted of manslaughter in the deliberate killing of a wounded Palestinian, to be pardoned. Bennett said, "Today a soldier who killed a terrorist who deserved to die, who tried to slaughter [another] soldier, was placed in shackles and convicted as a criminal." See Haaretz, "Netanyahu Supports Pardon for Convicted Hebron Shooter Elor Azaria", 4 January 2017, [haaretz.com/israel-news/netanyahu-isupport-pardon-for-elor-azaria-1.5481858](https://www.haaretz.com/israel-news/netanyahu-isupport-pardon-for-elor-azaria-1.5481858) In a Facebook post, former minister of foreign affairs Avigdor Liberman said, "No attacker, male or female, should make it out of any attack alive". Avigdor Liberman, Facebook post, 13 October 2015, [facebook.com/AvigdorLiberman/posts/1072953826050898](https://www.facebook.com/AvigdorLiberman/posts/1072953826050898) (in Hebrew).

1475 HRW, "Israel/Palestine: Some Officials Backing 'Shoot-to-Kill'", 2 January 2017, [hrw.org/news/2017/01/02/israel/palestine-someofficials-backing-shoot-kill](https://www.hrw.org/news/2017/01/02/israel/palestine-someofficials-backing-shoot-kill)

ГАЗА ДАХЬ ЭРГЭН ИРЭХ ИХ МАРШ

2018 оны 3 дугаар сарын 30-ны өдөр Газа дахь Палестинчууд болон дүрвэгсэд Газа болон Израйлын дундуурх хашааны дагуу хэдэн долоо хоногийн турш олноор жагсаж, одоогийн Израйл улс дахь өөрсдийн тосгод, хотууд руу эргэн очих эрхээ эдлэх, Израйлын Газын бүслэлтийг зогсоохыг шаардан Эргэн Ирэх Их Маршийг эхлүүлсэн.

Жагсаал эхлэхээс ч өмнө Израйлын дээд албан тушаалтнууд хашааны ойролцоо Палестинчууд очвол буудна, хашааны ойролцоо мэргэн буучид байрлуулна хэмээн заналхийлсэн мэдэгдэл олон нийтэд хийсэн.¹⁴⁷⁶ Нэмж хэлэхэд Израйлын албаныхан жагсагчдын эсрэг хүний амь насанд аюултай зэвсэг хэрэглэхээр айлган сүрдүүлж, дэмжиж байсан. Тухайн үеийн батлан хамгаалахын сайд Авигодор Либерман жагсаал эхлэхээс өмнө жагсагчдад “амьдралаараа тоглож байна” гэж сануулжээ.¹⁴⁷⁷ Дараа нь тэрбээр Газын хил дээрх Израйл цэргүүд “зайлшгүй шаардлагатай арга хэмжээ авсан” хэмээн хэлжээ.¹⁴⁷⁸

2018 оны 3 дугаар сарын 30-нд эхэлсэн жагсаалын эхний өдөр дор хаяж 17 Палестин иргэн алагдаж, 5,500 хүн шархаджээ.¹⁴⁷⁹ Эсэргүүцлийн хөдөлгөөний үеэр зарим Палестин жагсагчид эсэргүүцлээ илэрхийлэн хашаа руу ойртжээ. Эмнести Интернэшнлийн баримтжуулснаар 2018 оны 4 дүгээр сард учруулсан олон бэртлийн дийлэнх нь доод мөч, өвдгөнд байсан ба дайны үеийн шархтай ижил хэмжээ буюу 10-15 мм гарсан шархтай, яс болон зөөлөн эдэд ноцтой гэмтэл учирчээ.¹⁴⁸⁰ Эмч нарын Эмнести Интернэшнлд хэлснээр эдгээр ноцтой шархууд нь цааш ужгирч, цэврүү үсрэх, бие махбодын согог үүсгэх, тухайлбал бүрэн мэдээгүй болох, эсхүл эд эрхтэн тайруулах зэрэг үр дагавартай юм. Олон улсын хүмүүнлэгийн Медецинс Санс Фронтиерс буюу Хил Хязгааргүй Эмч Нар байгууллагын мэдээлснээр 2018 оны 4 дүгээр сарын 1-19 өдрүүдийн хооронд эмнэлэгт хүргэгдсэн өвчтөнүүдийн тал шахам хувь нь “бууны сум ясыг үйрүүлснээс зөөлөн эдийг устгасан”-аас шархаа эмчлүүлж байгаа хүмүүс байжээ.¹⁴⁸¹ Шархны байдал нь Израйлын цэргүүд өндөр хурдны, цэргийн зориулалттай, ноцтой хохирол учруулах зорилготой зэвсэг ашиглаж байсныг илтгэж байна.¹⁴⁸²

Хэдийгээр эсэргүүцлийн цуглаан нь ерөнхийдөө тайван байсан боловч Израйлын хүчнийхэн рүү чулуу, Молотов коктейл, галт шувуу, бөмбөлөг зэргийг шидсэний

1476 On 31 March 2018, the Israel Defense Forces spokesperson issued the following statement on its Twitter account (@IDFSpokesperson): “Yesterday we saw 30,000 people; we arrived prepared and with precise reinforcements. Nothing was carried out uncontrolled; everything was accurate and measured, and we know where every bullet landed”. The tweet was later removed, but a screenshot of it is available on Al-Haq’s website. Al-Haq, “30 March: 15 Palestinians Killed, More than a Thousand Injured, as IOF Violently Suppress Palestinian Protestors in the Gaza Strip”, 31 March 2018, alhaq.org/advocacy/topics/gaza/1206-30-march-15-palestinians-killedmore- than-a-thousand-injured-as-iof-violently-suppress-palestinian-protestors-in-the-gaza-strip

1477 Haaretz, “Lieberman warns Gaza protesters Hamas is playing with your lives”, 30 March 2018, haaretz.com/israel-news/.premiumlieberman- warns-gaza-protesters-hamas-is-playing-with-your-lives-1.5962232?&ts= _1527084396406

1478 Jewish Telegraph Agency, “Israeli soldiers ‘did what was necessary’ on Gaza border, defense minister says”, 1 April 2018, jta.org/2018/04/01/news-opinion/israeli-soldiers-necessary-gaza-border-defense-minister-says

1479 Amnesty International, “Israel/OPT: Stop the use of lethal and other excessive force and investigate deaths of Palestinian protesters”, 31 March 2018, amnesty.org/en/latest/news/2018/03/israellopt-stop-the-use-of-lethal-and-other-excessive-force-and-investigate-deaths-of-palestinian-protesters

1480 Amnesty International, “Israel/OPT: Gazan at imminent risk of losing his second leg: Yousef al-Kronz”, 12 April 2018, amnesty.org/en/documents/mde15/8223/2018/en

1481 Midecins Sans Frontières, “MSF teams in Gaza observe unusually severe and devastating gunshot injuries”, 19 April 2018, msf.org/palestine-msf-teams-gaza-observe-unusually-severe-and-devastating-gunshot-injuries

1482 See, for example, Amnesty International, “One year on from protests, Gaza civilians’ devastating injuries highlight urgent need for arms embargo on Israel” (previously cited); Haaretz, “‘42 Knees in One Day’: Israeli Snipers Open Up About Shooting Gaza Protesters”, 6 March 2020, haaretz.com/israel-news/.premium.MAGAZINE-42-knees-in-one-day-israeli-snipers-open-up-about-shooting-gazaprotesters-1.8632555

хариуд галт зэвсэг, ташуур хэрэглэхэд хүрчээ. 2019 оны сүүлээр Израйлын хүчнийхэн 46 хүүхдийг оролцуулан 214 энгийн иргэдийг алж, 8,000 хүнийг галт зэвсгээр шархдуулсан байна. Нийт шархадсан хүмүүсийн 156 нь мөчөө тайруулсан гэж НҮБ-ын Хүмүүнлэгийн Хэргийг Зохицуулах Газар мэдээлсэн. Нийт 1,200 өвчтөн урт хугацааны, иж бүрэн, өндөр үнэтэй эмчилгээ, нөхөн сэргээлтэд хамрагдсанаас гадна хэдэн арван мянган хүн сэтгэл зүй, нийгмийн дэмжлэг авах шаардлагатай болсон ч Газад эдгээр нөөц бололцоог хангах боломж байсангүй.¹⁴⁸³

Израйлын цэргийн хүчнийхэн нулимс асгаруулах хийн канистерыг Газын зурвас ба Газа хотын зүүн талын Израйлын хооронд дахь хилийн дагуу задлах үед Палестин жагсагчид хамгаалалт руу зугтаж байгаа нь. Олон Палестинчууд алагдаж, хүнд бэртсэн 2018 оны 6 дугаар сарын 22-ны өдөр © Mahmud Hams / AFP via Getty Image

Разан Аль-Нажжар

2018 оны 6 дугаар сарын 1-ний өдөр 21 настай, Палестины Эмнэлгийн Тусламжийн Нийгэмлэгийн сувилагч Разан Аль-Нажжар Эргэн Ирэх Их Маршийн жагсаалын үеэр Израйлын нутаг дэвсгэрээс тусгаарласан хашааны ойролцоо Хан Юнис хотын зүүн өмнөд хэсэгт шархадсан жагсагчдыг эмчилж байх үед нь түүнийг Израйл мэргэн бууч гал нээж, хөнөөсөн байна. Тэрээр өөрийгөө илтэд сувилагч гэдгийг таниулсан цагаан халад өмсөж байсан. Түүний цээжин тус газар оройны 6 цаг 45 минутанд бууджээ. Нью Йорк Таймсын эрэн сурвалжлах мэдээллээр мэргэн бууч цугласан хүмүүс рүү нэг удаа галт зэвсгээр галласан.¹⁴⁸⁴ Үүнээс хэдхэн хормын өмнө Разан Аль-Нажжар болон гурван өөр Палестин сувилагч нар шархадсан хоёр жагсагчдад эмнэлгийн тусламж үзүүлэхийн тулд хашаа руу ойртсон. Тэд бүгд гараа өргөн, ямар нэгэн хор хөнөөл учруулахгүй гэдгээ илэрхийлсэн.¹⁴⁸⁵ Амь үрэгдсэн сувилагч болон түүний хамтран ажиллагсад Израйлын хүчнийхэнд аюул учруулаагүй. Разан Аль-Нажжарыг эмнэлэгт хүргэж, тэрбээр оройн 7 цаг 10 минутын орчимд нас барсныг зарласан.¹⁴⁸⁶

1483 OCHA, "Two years on: people injured and traumatized during the 'Great March of Return' are still struggling" (previously cited).

1484 New York Times, "A Day, a Life: When a Medic Was Killed in Gaza, Was It an Accident?", 30 December 2018, [nytimes.com/2018/12/30/world/middleeast/gaza-medic-israel-shooting.html](https://www.nytimes.com/2018/12/30/world/middleeast/gaza-medic-israel-shooting.html)

1485 According to the detailed findings of the independent international commission of inquiry on the protests in the OPT, Razan and the other paramedics held their hands up in the air to indicate to Israeli forces that they meant no harm. See UN Human Rights Council, Report of the detailed findings of the independent international Commission of inquiry on the protests in the Occupied Palestinian Territory, UN Doc. A/HRC/40/CRP.2, 18 March 2019, para. 524.

1486 New York Times, "A Day, a Life: When a Medic Was Killed in Gaza, Was It an Accident?" (previously cited).

Энэ явдлаас зургаан долоо хоногийн өмнө буюу 2018 оны 4 дүгээр сарын 16-ны өдрийн жагсаалын үеэр галт зэвсэг, нулимс асгаруулах хийний улмаас шархадсан сувилагч, эрүүл мэндийн ажилтнуудын хэргүүдийг баримтжуулахаар Эмнести Интернэшнл Разан Аль-Нажжараас ярилцлага авч байв. Тэрээр Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ:

Би багийнхаа хамтаар өглөө 7 цагаас оройн 10 цаг хүртэл хээр ажилладаг. Бид өөрсдийн хэрэглэж буй хангамжаа өөрсдийн мөнгөөр худалдаж авсан. Манай багийг өчигдөр онцгойлон онилсон. Бидэн рүү чиглүүлж, яг энд байгаа майхны тэг дунд нулимс асгаруулах хий асгасан. Маш олон ноцтой гэмтлүүд авч, мөчөө тайруулах болсон, шууд толгойдоо гэмтэл авсан зэрэг тохиолдлууд их байна. Биднийг дэмжих эсхүл туслахын оронд... Израйлын арми биднийг онилж байна. Би дөрвөн удаа шархдаж, одоог хүртэл шархадсаар байна.¹⁴⁸⁷

2018 оны 6 дугаар сарын 5-ны өдөр буюу аллагын талаарх анхны мөрдөн байцаалтын үеэр Израйлын цэргийн хүчин Разан Аль-Нажжарыг шууд эсхүл санаатайгаар буудахаар онилоогүй хэмээн үзсэн.¹⁴⁸⁸ 2018 оны аравдугаар сарын 29-ний өдөр Израйлын Цэргийн Ерөнхий Хамгаалагч дээрх дүгнэлтийг эсэргүүцэж, цэргийн цагдаад эрүүгийн хэрэг үүсгэн шалгахыг тушаалыг Разан Аль-Нажжарыг нас барснаас хойш таван сарын дараа гаргасан.¹⁴⁸⁹ Мөрдөн байцаалтын үр дүн олон нийтэд хараахан ил болоогүй байна.

Эмнести Интернэшнлийн зүгээс Разан Аль-Нажжарыг санаатайгаар алсан үйлдлийг Женевийн Конвенцийг ноцтой зөрчсөн дайны гэмт хэрэг гэж үзэж байна.

Хан Юнис хотын зүүн талд орших Израйл болон Газын зурвасын хилийн ойролцоо Израйлын аюулгүй хамгааллын хүчнийхэн болон жагсагчдын хооронд дахь мөргөлдөөний дараа Палестин хамтран ажиллагсадтайгаа яаралтай тусламжийн майханд шархадсан хүмүүст тусалж буй 21 настай Разан Аль-Нажжар (баруун гар талд), 2018 оны 4 дүгээр сарын 1-ний өдөр © Said Khatib / AFP via Getty Images

1487 Amnesty International, interview in person with Razan Al-Najjar, 16 April 2018.

1488 Israel Defense Forces, Twitter post, 5 June 2018, twitter.com/IDF/status/1004005041701818368?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1004005041701818368%7Ctwgr%5Eshare_3&ref_url=

1489 Times of Israel, "IDF launches criminal probe into killing of Gazan medic in June", 29 October 2018, timesofisrael.com/idf-launchescriminal-probe-into-killing-of-gazan-medic-in-june; Haaretz, "Israeli Army Opens Criminal Investigation Into Killing of Gaza Medic", 29 October 2018, haaretz.com/israel-news/israeli-army-opens-criminal-investigation-into-killing-of-gaza-medic-1.6609021

Адхам Аль-Хажжар

Адхам Аль-Хажжар бол Газа хотод амьдардаг чөлөөт сэтгүүлч юм. 2018 оны 4 дүгээр сарын 6-ны өдөр тэрбээр Эргэн Ирэх Их Маршийг сурвалжилж байхдаа Газыг Израйлаас тусгаарласан хашааны дагуу байрласан Израйл мэргэн буучид буудуулан шархдсан. Сум түүний зүүн өвдгийг онож, ясыг нь цуулж, булчин болон гуяны мэдрэлийг гэмтээсэн. Тэрээр Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ:

Би Аль-Малакагийн жагсаалыг сурвалжлахаар бусад ердийн өдрүүдийн адил хашаа руу очсон. Өдрийн 2 эсхүл 3 цагийн үед би хэвлэлийн хантааз, малгайгаа өмсөөд хашааны хажууд байгаа жагсагчийн зургийг авахыг хүссэнээ санаж байна. Би зураг авахаар очиж, камераа өргөх тэрхэн үед гэнэт ухаан алдаж, буудуулснаа санаж байна. Миний ухаан орж, гарч байсан. Азаар өөр нэгэн зурагчин намайг хээрийн эмнэлэгт хүргэн, тэндээсээ Аль-Шифа эмнэлэгт хүргэгдсэн. Би хэвлэлийн хантаазтай, илэрхий камер барьсан байгааг мэргэн бууч нар харж байсан. Яг тэр өдөр... тэд Яассер Муртажа сэтгүүлчийг алж, өөр нэгэн сэтгүүлч рүү буудаж, шархдуулсан.¹⁴⁹⁰

Адхам Аль-Хажжар шархадсанаасаа хойш Газа, Египет, Йорданд хэд хэдэн хагалгаанд орсон. Түүний хөл хагас мэдээгүй болсны улмаас байнга шаналж, өвдөг солих болон шагайны мэс засалд орох шаардлагатай. Тэр Газа хотын эмнэлгийн салбар уналтанд орсоны улмаас эмнэлгийн тусламж авч чадахгүй байгаа бөгөөд Израйл улс түүнийг өөр хаа нэгтээ зорчихыг хориглосон. Тэр Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ:

Би бараг унтахаа байсан. Миний хөл шөнө бүр өвдөж, үргэлж л өвчин шаналалтай байдаг. Би өглөө сэрээд ойролцоох найзынхаа гэр лүү кофе уухаар алхдаг. Би өрөөгөө орхиж, хөдөлгөөн хийхийн тулд л ингэдэг, тэгэхгүй бол өөрийн оюун санаа, бодолтойгоо ганцаараа үлдэж, намайг улам тамирдуулдаг...

Миний хөл рүү нэвтэрсэн бууны сум дан ганц миний биеэр ороод гараагүй. Сум ороод бүхнийг зогсоож, миний амьдралыг гацаасан. Би сүүлийн гурван жилийг эргэн хараад, би юу хийв ээ? Гэж асуудаг. Юу ч биш. Миний амьдралд юу урагшлав? Юу ч биш. Зүгээр л миний амьдралыг хэрхэн үгүй хийх тухай бодолгүйгээр нэг цэрэг бууныхаа гохыг дарсан. Ганц миний ч бус миний гэр бүлийн амьдрал. Тэр үйлдэл нь юунд хүргэхийг бодож үзсэн үү? Зовлон шаналал, гарз хохирол. Би үхсэн хүн мэт алхаж, миний амьдралын бүх зүйл бууны сум хөл рүү минь нэвтэрсэн цагаас хойш зогссон.¹⁴⁹¹

Адхам Аль-Хажжар © Private

Сүүлийн хэдэн арван жилийн хугацаанд хууль сахиулах ажиллагааны үеэр Палестин иргэд болон Израйлын оршин суугчдыг Израйлын цэргийн хүчнийхэн, аюулгүй хамгааллын агентууд алсан нөхцөл байдал нь дээрх аллагыг хууль бус байсныг

1490 Amnesty International, interview by voice call with Adham al-Hajjar, 31 March 2021.

1491 Amnesty International, interview by voice call with Adham al-Hajjar, 31 March 2021.

харуулж байна. Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт хэрэгжиж буй Израйлын алагчилсан бодлого, үйл ажиллагааг эсэргүүцсэн жагсаалыг хүрээнд дээрх үйлдлийн дийлэнх гарсан ба бусад тохиолдол нь дийлэнхдээ алагчилсан хууль сахиулах ажиллагааны үеэр болсон. Гэмт хэргийн буруутнууд ямар ч ял шийтгэлгүй үлдсэн. 2000-2017 оны хооронд Израйлын оршин суугч, Палестин гаралтай иргэдийг Израйл улс алсан үйлдлээс энэ хандлага нь харагдана.

ИЗРАЙЛ ДАХ ПАЛЕСТИНЧУУДЫН ЭСРЭГ ТӨРИЙН АЛЛАГА, 2000-2017

Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Израйлын алагчилсан бодлого, үйл ажиллагааг эсэргүүцсэн жагсаалын хүрээнд болон ялгаварлан гадуурхсан хууль сахиулах ажлын хүрээнд Израйлын хүчнийхэн, аюулгүйн албаныхан Израйлын харьяат Палестин иргэдийг үргэлжлүүлэн хууль бусаар хөнөөсөөр байна. Ийм гэмт хэрэг үйлдсэн гэм буруутай этгээдүүд бараг ял авдаггүйгээс энэхүү явдал улам даамжирч байна.

2000 онд Эмнести Интернэшнл 13 Палестин иргэний нас барсаныг баримтжуулсан бөгөөд эдгээрийн ихэнх нь Израйлын Палестин иргэд байжээ. 2000 оны 9 дүгээр сарын 29-нөөс 10 дугаар сарын 8-ны хооронд¹⁴⁹² Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт Израйлын бодлогыг эсэргүүцсэн хоёр дахь интифадагийн эхэн үед жагсагчдыг цагдаа болон бусад аюулгүйн хүчний байгууллагынхан хөнөөснөөс гадна хэдэн зуун хүнийг шархдуулж, 600 гаруй хүнийг баривчилжээ.¹⁴⁹³ Израйлын засгийн газраас аллагуудын шалгах комисс байгуулсан¹⁴⁹⁴ бөгөөд тус комиссоос 2003 онд гарсан дүгнэлтээ дээрх аллагуудыг зөвтгөх ямар ч үндэслэл байхгүй гэжээ. Гэвч дээрх дүгнэлтийг үл харгалзан 2008 онд Израйлын ерөнхий прокурор гэм буруугийн асуудал болон холбогдох этгээдэд ял оногдуулахгүйгээр мөрдөн байцаалтын ажиллагааг хаасан.¹⁴⁹⁵

Моссава төвийн мэдээлснээр 2008 оны 10 дугаар сараас 2021 оны 5 дугаар сарыг хүртэл Израйлын 45 Палестин иргэн алагдсан байна. Мөн хугацаанд зэвсэггүй гурван Палестин иргэнийг Израйлын цагдаа нар хөнөөжээ. Цаашлаад 15 Палестин иргэнийг Еврей гаралтай иргэд эсхүл хувийн хамгаалалтын албаны ажилтнууд хөнөөсөн. Нийт алагдсан 63 Палестин хүний тоонд эрх баригчдын “аюулгүй байдлын хэргүүд” гэж тооцогдох аллагууд ороогүй. Моссава төвийн хэлснээр уг хугацаанд ердөө цагдаагийн 2 офицерыг хүн амины хэрэгт буруутгаж ялласан байна.¹⁴⁹⁶

Сиха Мекомит, еврей хэл дээрх хэвлэлийн байгууллагын 2019 оны 1 дүгээр сард нийтэлсэн эрэн сурвалжилгын тайланд таван жилийн хугацаанд Израйлын цагдаа нар Израйлын 14 иргэнийг хөнөөснөөс 9 нь Палестин иргэн, 1 нь Этиоп гаралтай иргэн, үлдсэн нь “араб” байжээ. Тайланд тэмдэглэсэн хэргүүд нь аюулгүй байдлыг хангахтай холбоогүй байсан боловч гэм буруутай этгээдэд аллага үйлдсэнийх нь төлөө ямар нэгэн

1492 Amnesty International, *Israel and the Occupied Territories: Broken lives – A year of intifada* (previously cited).

1493 Adalah, “The October 2000 Killings (October Uprising)”, 30 September 2020, adalah.org/en/content/view/10127

1494 Following public pressure, the Israeli government established the Commission of Inquiry into the Clashes between Security Forces and Israeli Citizens in October 2000, also known as the Or Commission, in November 2000, to “investigate the clashes with security forces... in which Jewish and Arab Israeli citizens were killed and wounded.” The Commission’s mandate did not extend to examining acts of torture or ill-treatment carried out on those arrested by security forces in connection with the demonstrations in Israel. See Amnesty International, *Israel and the Occupied Territories: Broken lives – A year of intifada* (previously cited).

1495 Adalah, “The October 2000 Killings (October Uprising)” (previously cited).

1496 Mossawa Center, *يواتبن عريينم قلاع قفاري ؤاواسم زكرم* [The Mossawa Center accompanies Mounir Anabtawi’s family], 29 March 2021, mossawa.org/?mod=articles&ID=944 (in Arabic)

шийтгэл ногдуулаагүй байна.¹⁴⁹⁷

2014 оны 11 дүгээр сарын 7-ны өдөр Израйлын хойд хэсгийн Кафр Каннад тосгоны хүн баривчлагдсаны дараа цагдаагийн машин руу ойртсон хэмээн 22 настай Хаир Хамданыг цагдаа буудан алсан юм. Адалагийн мэдээллэж буйгаар Хаир Хамдан цагдаагийн машины цонхыг юмаар цохиод, цагдаа нар гарч ирэх үед зугтсан байна. Хаир Хамдан зугтаж, цагдаа нарын амь насанд шууд заналхийлэл үзүүлээгүй байхад нь түүнийг буудан хороосон.¹⁴⁹⁸ Хууль Зүйн Яамны дотоод мөрдөн байцаах хэлтэс болох Махаш уг хэрэгтэй холбогдсон гомдлыг хаажээ. Дээд Шүүхэд өргөдөл гаргасны дараа Хаир Хамданыг буудаж, шархадсан байхад нь зүй бусаар харьцсан цагдаагийн ажилтныг байцаахыг шүүх Улсын Ерөнхий Прокурорын газраас шаардсан. Гэвч ямар нэгэн ял шийтгэл оногдуулаагүй.¹⁴⁹⁹

2017 оны 1 дүгээр сарын 18-ны өглөө эрт Негев/Накабын Умм Аль-Хиран тосгонд орон гэр, байгууламжууд нураах тушаал гүйцэтгэхээр очсон Израйлын хүчнийхнийг тосгоныхон эсэргүүцэн жагсаж байх үеэр ээжийнхээ гэрээс машинаар буцаж явсан 47 настай Якуб Абу Алкиан руу Израйлын цагдаа нар бууджээ. Буудуулснаас болж Якуб Абу Алкиан жолоогоо алдаж, санамсаргүйгээр цагдаагийн ажилтныг мөргөж алсан. Хэдий Якуб Абу Алкиан аль хэдийн буудуулсан байсан боловч цагдаа нар түүний жолоогоо алдсаныг зориудаар дайрч байна гэж ойлгон дахин галт зэвсгээр галласан. Машин дотроо цус алдаж байсан түүнд цагдаа нар эмнэлгийн тусламж үзүүлэхийг 3 цагийн турш хорьсон.¹⁵⁰⁰ Шүүх эмнэлгийн дүгнэлтээр тэрбээр нас барахаасаа өмнө 30 минут цус алдсан бөгөөд хэрвээ яаралтай тусламж үзүүлсэн бол амьд гарах боломжтой байсныг илтгэж байна. Израйлын тухайн үеийн сайд Гилад Эрдан¹⁵⁰¹ болон цагдаагийн дарга Перец Аммар¹⁵⁰² нар Якуб Абу Алкианыг террорист, цагдаа нарыг алахыг санаархсан, хэт даварсан үзэлтэй Исламист байсан хэмээн олон нийтийн мэдэгдэлдээ дурдсан. Израйлын цагдаа нар цогцсыг долоо хоногийн турш хадгалж, Дээд Шүүхийн хурлын дараа нөхцөлтэйгөөр оршуулгын ёслол хийхийг зөвшөөрч,¹⁵⁰³ зөвхөн цөөн тооны хүн оролцох эрхтэй ёслол үйлдэхээр болсон.¹⁵⁰⁴

Шүүх Эмнэлгийн Архитект группын нарийн задлан анализ, боломжит дүрс бичлэгт хийсэн судалгаагаар Якуб Абу Алкианыг аюулгүй хамгааллын хүчнийхэн эсхүл бусдад шууд заналхийлэл учруулаагүй байхад нь буудсанг олж тогтоосон.¹⁵⁰⁵ Гэвч Израйлын

1497 Sikha Mekomit, מושיע יבנה ספא, יתרשמ ירימ וגרה מחרוזת רשע-העברא מינש שמחב [In five years: 14 citizens were killed by police gunfire, zero indictments], 23 January 2019, tinyurl.com/723n6v6u (in Hebrew).

1498 Adalah, "Adalah Statement on the Killing of Kheir Hamdan by Israeli Police", 9 November 2014, adalah.org/en/content/view/8403

1499 HCl, Rafat Hamdan v. State Attorney and Others, Case HCl 4845/17, judgment, 28 December 2019. See also Haaretz, "Israel's High Court Orders Trial for Cop Who Killed Israeli Arab, Four Years After Case Was Closed", 28 October 2019, haaretz.com/israel-news/.premium-israel-s-top-court-orders-trial-for-cop-who-killed-arab-4-years-after-case-closed-1.8045402

1500 Physicians for Human Rights – Israel, "Why was Ya'qub Abu Al-Qi'an Left Bleeding to Death?", 15 September 2019, phr.org.il/en/why-was-yaqub-abu-al-qian-left-bleeding-to-death

1501 +972 Magazine, "The killing of a Bedouin man is a weapon in Netanyahu's war for survival", 9 September 2020, 972mag.com/umm-al-hiran-netanyahu-israel-police

1502 Times of Israel, "Autopsy on Bedouin driver may discredit claims of terrorism", 21 January 2017, timesofisrael.com/autopsy-onbedouin-driver-may-discredit-claims-of-terrorism

1503 +972 Magazine, "When the High Court has to intervene so a Palestinian family can mourn", 24 January 2017, 972mag.com/whenthe-high-court-has-to-intervene-so-a-palestinian-family-can-mourn

1504 NCF, "The Time has Come for Israel to Recognize the Bedouin Villages of Atir and Umm Al-Hiran", December 2015, dukium.org/wp-content/uploads/2015/12/Umm-al-Hiran-and-Atir-PP-Final.pdf

1505 Forensic Architecture, Killing in Umm al-Hiran, 19 January 2019, forensic-architecture.org/investigation/killing-in-umm-al-hiran (accessed on 30 August 2021).

Улсын Прокурор Израйлын цагдаагийн албан бус мөрдөн байцаалтыг зогсоож, Израйлын Хууль Зүйн Яамны хэлтэс цагдаа нарын буруутайг тогтоосон ч хэрэгт холбогдсон офицеруудыг цагаатгасан.¹⁵⁰⁶ Адала болон Израйлын Эрүүдэн Шүүлтийн Эсрэг Нийтийн Хороо мөрдөн байцаалтыг хаах шийдвэрийн эсрэг өргөдөл гаргасан бөгөөд 2021 оны 8 дугаар сарын сүүлийн байдлаар хариуг нь хүлээж байна.¹⁵⁰⁷

Израйл дахь төрийн аллагад ял шийтгэл оноодоггүй соёл нь тус улсын цагдаа нарын хүч хэрэглэсэн үйлдэлд хариуцлага тооцдоггүйтэй холбоотой. 2011-2013 оны хооронд Адалагийн судалгаагаар Хууль Зүйн Яамны дотоод шалгалтын Махаш хэлтэст цагдаа нарын дарамт шахалт, харгис үйлдлийн талаарх 11,282 гомдол иржээ. Тайланд тусгагдсанаар Махаш гомдлын 93%-ыг хааж, ердөө 3.3% хэрэгт (373 гомдол) цагдаагийн офицерт захиргааны арга хэмжээ авч, 2.7 хувьд (306 файл) эрүүгийн хэрэг үүсгэжээ.¹⁵⁰⁸

2017 оны Улсын Хянагчийн тайланд цагдаагийн ажилтнуудын хэрэг зөрчилд хариуцлага хүлээлгэхтэй холбоотой ноцтой дутагдлууд байгааг тусгасан. Хэдийгээр дээрх хэлтэст жил бүр хэдэн мянган гомдол ирдэг ч дийлэнхийг нь шалгадаггүй, зөвхөн хэдэн арав нь л захиргааны шийтгэл эсхүл эрүүгийн мөрдөн байцаалтаар дуусдаг байна.¹⁵⁰⁹

Израйлын эрх баригчид буруутай этгээдэд хариуцлага тооцохгүй байгаа нь цагдаа нарын хүчирхийллийн соёлыг тэр дундаа Израйлын Палестин иргэдийн эсрэг соёлыг үүсгэж байна.

6.3.3 ХҮНЛЭГ БУС, ХҮМҮҮНЛЭГ БУС ҮЙЛДЛҮҮД

Хууль сахиулах үйл ажиллагааны үеэр Палестинчуудын эсрэг хүч хэтрүүлэн хэрэглэх, Израйлын цэргийн “халдлагын үеийн дүрэм”-ийн талаарх мэдээлэл болон жагсаалын үеэр авах хариу арга хэмжээний талаарх Израйлын эрх баригчдын мэдэгдэл зэрэг нь Палестинчуудыг алах эсхүл гэмтээхийн тулд бууддаг төлөвлөгөөт, тасралтгүй бодлогыг харуулж байна. Бодлогын дагуу хэдэн мянган Палестинчууд алагдаж, хэдэн зуун мянган хүн шархдаж, гамшиг дагуулсан, ихэнхдээ амьдралыг нь орвонгоор эргүүлсэн гэмтэлтэй хоцорсон.

Эдгээр үйл ажиллагаа нь Ромын дүрэм ба Апартеидын тухай конвенцийн хүнлэг бус, хүмүүнлэг бус “аллага”-ын үйлдэл бөгөөд “хүчтэй зовуурь шаналгаа учруулах буюу бие махбодод нь ноцтой гэмтэл учруулах, эсхүл санаа сэтгэлийн буюу бие махбодын эрүүл мэндийн хувьд ноцтой хохирол санаатай учруулсан шинж чанартай хүмүүнлэг бус бусад үйлдэл”,¹⁵¹⁰ эсхүл “арьс үндэстний нэг буюу хэд хэдэн бүлгийн гишүүдийн бие махбодод ноцтой гэмтэл учруулах буюу сэтгэцэд нь согог суулгах” заалтуудтай нийцэж байгаа юм.

Нэмж хэлэхэд Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт байгаа Палестинчууд нь олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйгээр “хамгаалагдсан хүмүүс” бөгөөд тусгай хамгаалал, хүнлэг ёсны

1506 Haaretz, “Bedouin Was Driving Slowly When Cops Killed Him as ‘Car-rammer,’ but Police Closed the Case”, 3 May 2018, [haaretz.com/israel-news/bedouin-drove-at-10-km-h-when-cops-killed-him-as-car-rammer-1.6052518](https://www.haaretz.com/israel-news/bedouin-drove-at-10-km-h-when-cops-killed-him-as-car-rammer-1.6052518)

1507 Adalah, “Israel’s perception of Palestinian citizens as ‘enemy’ continues to grant blanket impunity to police for killings”, 1 October 2020, adalah.org/en/content/view/10141

1508 See, for example, Adalah, Mahash: Green Light for Police Brutality, September 2014, adalah.org/uploads/oldfiles/Public/files/English/Newsletter/Sep-2014/Adalah-Mahash-Data-Report-Sep-2014.pdf

1509 Globes, [תומילא לע תנוולת 6,300 קר - וידל ודמעוה מירטוש 200](https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001184227&fbclid=IwAR10ZY7R6UdUVVQ6uu5qc4wtYPeiSJwY1-NPs5jVh04ltczPkqAb_IHoE) [State Comptroller: 6,300 complaints of violence — only 200 police officers were prosecuted], 5 April 2017, [globes.co.il/news/article.aspx?did=1001184227&fbclid=IwAR10ZY7R6UdUVVQ6uu5qc4wtYPeiSJwY1-NPs5jVh04ltczPkqAb_IHoE](https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001184227&fbclid=IwAR10ZY7R6UdUVVQ6uu5qc4wtYPeiSJwY1-NPs5jVh04ltczPkqAb_IHoE) (in Hebrew).

1510 Rome Statute, Article 7(1)(k).

харьцааг хүртэх эрхтэй.¹⁵¹¹ Иймд Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт Палестинчуудыг санаатайгаар, гарцаагүй шаардлага үүсээгүй байхад хууль сахиулах ажиллагааны үеэр амь насыг нь хороож, бие махбодод гэмтэл учруулах нь бие махбод, эрүүл мэндэд ноцтой гэмтэл учруулж, зовлон зүдгүүр санаатайгаар учруулах, эсхүл санаатайгаар алах дайны гэмт хэрэгт хамаарах боломжтой.

6.4 ХҮНИЙ ҮНДСЭН ЭРХ, ЭРХ ЧӨЛӨӨГ ҮГҮЙСГЭХ, ХАВЧИН ШАХАХ

6.4.1 ОЛОН УЛСЫН ЭРХ ЗҮЙН ХУВЬД ГЭМТ ХЭРЭГТ ТООЦОХ НЬ

Апартеидын гэмт хэрэгт Апартеидын тухай конвенцийн II заалтад жагсаасан үйлдлүүдийг тооцдог:

Арьс үндэстний нэг буюу хэд хэдэн бүлгийг тухайн улсын улс төр, нийгэм, эдийн засаг, соёлын амьдралд оролцоход саад учруулахад чиглэсэн хууль тогтоох шинжтэй буюу бусад арга хэмжээ авах, мөн хөдөлмөрлөх эрх, хүлээн зөвшөөрсөн үйлдвэрчний эвлэл байгуулах эрх, сурч боловсрох эрх, эх орноосоо гарч явах, буцаж ирэх эрх, иргэний харьяалалтай байх эрх, чөлөөтэй зорчих, оршин суух газраа сонгох эрх, өөрийн үзэл бодолтой байж, түүнийгээ чөлөөтэй илэрхийлэх эрх, тайвнаар жагсаал, цуглаан хийх, эвлэлдэн нэгдэх эрхийг оролцуулан арьс үндэстний нэг буюу хэд хэдэн бүлгийн гишүүдийн хүний эрх, үндсэн эрх чөлөөг үгүйсгэх замаар тийм нэг буюу хэд хэдэн бүлэгт бүрэн хөгжиж дэвшихэд нь саад учруулах нөхцөл байдлыг санаатайгаар бий болгох.

II© заалтад дурдсан үйлдлүүд нь Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах тухай олон улсын Конвенцийн 5 дугаар зүйлд тусгагдсан эдлэх ёстой эрхүүдтэй бүрэн нийцэж байна. Энэхүү заалт нь улс орнууд эдгээр эрхийг эдлүүлэхийн тулд арьс өнгөөр ялгаварлан гадуурхахын бүхий л хэлбэрийг устгах, хориглох үндсэн үүргийг тусгасан байна. Цаашлаад үйлдлүүдийн жагсаалт нь “дүрслэн ойлгуулах, багтаах зорилготой болохоос бүрэн төлөөлж, тусгайлан заагаагүй” буюу эдгээр эрхүүдийг бүгдийг нь зөрчиж байж апартеидын гэмт хэрэгт тооцно гэсэн үг биш. Хэрэв нэг арьсны үндэсний бүлгийг “оролцоо” ба “бүрэн хөгжих”-д саад болж буй бол (апартеидын гэмт хэрэгт) энэ нь Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах тухай олон улсын Конвенцийн 5 дугаар зүйлд хориглосон бусад үйлдэлд тооцогдоно.¹⁵¹²

Ромын дүрэмд хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг (апартеидыг оролцуулан) гэдэгт “... хүчтэй зовуурь шаналгаа учруулах буюу бие махбодод нь ноцтой гэмтэл учруулах, эсхүл санаа сэтгэлийн буюу бие махбодын эрүүл мэндийн хувьд ноцтой хохирол санаатай учруулсан шинж чанартай хүмүүнлэг бус бусад үйлдэл [7(1) зүйлийн бусад хэсэгт заасантай ижил]”-ийг ойлгоно.¹⁵¹³ Энэ заалт нь өмнөх олон улсын шүүхийн

1511 Fourth Geneva Convention, Article 27(1).

1512 Virginia Tilley, *Beyond Occupation: Colonialism and International Law in the Occupied Palestinian Territories*, 2012, p. 146.

1513 Rome Statute, Article 7(2)(k). While the analysis here will focus on the Rome Statute, the Apartheid Convention’s criminalization, in Article II(c), of “denying to members of a racial group... basic human rights” roughly covers the specific violations and crimes addressed in this section, bearing in mind that causing malnutrition involves violating “basic” human rights such as to an adequate standard of living, including food, and to life, in particular of children.

дүрэмд орсон¹⁵¹⁴ ба зөвхөн 7(1) дэх зүйлд тусгасан үйлдлүүдийг гэмт хэрэгт тооцолгүй түүнтэй ижил төстэй “шинж чанар ба үр уршигтай”¹⁵¹⁵ үйлдлүүдийг багтаахаар заасан байгаа.¹⁵¹⁶ Хэд хэдэн судлаач апартеидын гэмт хэрэгт тооцох үйлдлүүдийг тодорхойлох зорилгын хүрээнд Апартеидын тухай конвенцийн II(c) заалт нь Ромын дүрмийн хоёр заалт болох 7(1)(k) (“бусад хүнлэг бус үйлдлүүд”) ба 7(1)(j) (“апартеид”) заалтуудтай эн тэнцэнэ гэжээ. Энэхүү хүрээнд Ромын дүрмийн мэргэжилтнүүд яагаад II© зүйлд заагдсан үйлдлүүд нь апартеидын хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэгт тооцогдож буйг тайлбарлахдаа:

*Зарим нэг хүмүүс II зүйлд заасан үйлдлүүд жишээлбэл хөдөлмөрлөх эрх эсхүл сурч боловсрох эрхийг хасах нь ноцтой эрхийн хязгаарлалт боловч 7 дугаар зүйлийн 1 дүгээр догол мөрд заасан үйлдлүүдтэй ижил шинж чанартай бус гэж маргаж магад. Гэвч энэхүү маргаанд Хүний Эрхийн Тунхаглал болон Олон Улсын Эдийн Засаг, Нийгэм, Соёлын Эрхийн Гэрээгээр баталгаажсан эрхүүдийг хасах нь хүмүүсийн амьдралд ямар гамшигт үр дагавар ба нийгмийн бүлгийн гишүүдийн бүрэн хөгжих боломжийг хааж байгааг оруулахгүй өнгөрөөж байгаа хэрэг юм.*¹⁵¹⁷

“Улс төр, арьс үндэс, үндэстэн, ястан, соёл, шашин шүтлэг, хүйсээр ... эсхүл олон улсын эрх зүйгээр хориотой бусад үндэслэлээр”¹⁵¹⁸ “ямар нэгэн бүлэг буюу нийтлэгт харьяалагдах шинж байдлаар нь олон улсын эрх зүйг зөрчин хүний үндсэн эрхийг санаатай ба ноцтой хасах”¹⁵¹⁹ нь Ромын дүрмээр бусад Ромын дүрмийн гэмт хэргийн хүрээнд үйлдэгдвэл хүн төрөлхтний эсрэг мөрдөн мөшгөх гэмт хэрэгт тооцогддог.

6.4.2 ИЗРАЙЛЫН БОДЛОГО, ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

5 дугаар бүлэгт шинжилсний дагуу Израйл улс Палестин энгийн иргэдийн эсрэг алагчилсан, тусгай хууль журам, бодлого болон үйл ажиллагааг өргөн хүрээнд хэрэгжүүлж, Израйл, тэр дундаа Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт илүү ноцтойгоор Палестины нийгмийн бүлэг хүний эрхээ эдлэхэд ил тод, урьдчилан харж болохуйц байдлаар сөргөөр нөлөөлж, “тэдний бүрэн хөгжилд саад учруулах нөхцөл байдлыг санаатайгаар үүсгэж” байна. Эдгээр алагчилсан хууль тогтоомжийн зарим нь Британий мандат бүхий Палестины иргэн байсан, өдгөө Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр, эсхүл Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгээрээс гадуур амьдарч буй Палестин дүрвэгсэд болон тэдний үр хүүхдүүдэд нөлөөлж байна. Зарим зөрчил нь албан ёсны бодлого, үйл ажиллагааны шууд үр дүн болж байхад зарим нь илүү “дам шинжтэй” буюу шууд бус нөлөөнөөс болж, эдийн засаг, нийгэм, соёлын бусад эрхийг эдлэхэд ноцтой саад учруулдаг.

Иргэний харьяалалтай байх эрхийг тогтолцоотойгоор хасах, зорчих, оршин суух болон шилжих, түүний дотор өөрийн эх орноо орхин явах, буцаж ирэх эрхийг хасах үйлдлүүд нь олон улсын эрх зүйгээр зөвтгөх боломжгүй үйлдэл юм. Тэд Палестин

1514 The ICC Pre-Trial Chamber distinguished the Rome Statute’s provision for “other inhumane acts” from that of previous tribunals by stating that, unlike them, Article 7(2)(k) is not a “catch-all provision” but rather “contains certain limitations, as regards to the action constituting an inhumane act and the consequence required as a result of that action.” See ICC, Prosecutor v. Katanga and Ngudjolo, Case ICC-01/04-01/07, Pre-Trial Chamber, Decision on the Confirmation of Charges, 30 September 2008, para. 450.

1515 ICC, Elements of Crimes, UN Doc. PCNICC/2000/1/Add.2 (2000), Article 7(1)(k)(2).

1516 Mark Klamburg, Commentary on the Law of the International Criminal Court, 2017, p. 60.

1517 Kai Ambos and others, “Article 7 – Crimes against humanity – the crime of apartheid”, in Otto Triffterer and Kai Ambos (editors), The Rome Statute of the ICC: A Commentary, 2016, pp. 283-4.

1518 Rome Statute, Article 7(2)(g).

1519 Rome Statute, Article 7(1)(h).

гэсэн арьс үндэсний шинж чанарт үндэслэн Палестин хүн амыг алагчилан, цэвэрлэх ажиллагаа явуулж байна. Эдгээр хязгаарлалтууд нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр болон Израйл дахь Палестинчуудын улс төр, нийгэм, эдийн засаг ба соёлын амьдралд оролцох оролцоонд саад учруулж, нийгмийн бүлгээрээ бүрэн хөгжих явдлыг санаатайгаар хориглож байна. Эдгээр хориг нь олон үндсэн эрх, эрх чөлөө эдлэхэд саад учруулж байгаагийн дотор үзэл бодолтой байх, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, тайван хуран цуглах, эвлэлдэн нэгдэх, аж амьдралаа залгуулах, хөдөлмөр эрхлэх, хүнс тэжээлтэй байх болон боловсрол эзэмших эрхийг зөрчиж байгааг уг тайланд харуулсан. Цаашлаад Израйл улс мөн эдгээр эрх эдлэхийг хязгаарласан хууль журам ба бодлого хэрэгжүүлж, Палестинчуудыг “бүрэн хөгжихөөс сэргийлсэн нөхцөл байдлыг санаатайгаар бий болгож” байна.

Израйл улс Палестин эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр болон Израйлын нутаг дэвсгэрээс гадуур амьдарч байгаа Палестин дүрвэгсдэд иргэний харьяалал олж авах, эх орондоо буцаж ирэх эрхийг эдлүүлэхгүй хориглож байна. Палестины дүрвэгсдийн “эх орноо орхин явах, эргэн ирэх, иргэний харьяалалтай байх, чөлөөтэй зорчих болон оршин суух эрхүүд”¹⁵²⁰-ийг ноцтойгоор зөрчиж, дарлах, ноёрхох тогтолцооны нэг хэсэг болгон үйлдэж буй нь Апартеидын тухай конвенц болон Ромын дүрмээр хүнлэг бус, хүмүүнлэг бус үйлдэлд тооцогдох зөрчлүүд юм. Нэмж хэлэхэд эдгээр эрхийг зөрчсөнөөр Израйл улс Палестин дүрвэгсдийн “улс орны улс төр, нийгэм, эдийн засаг ба соёлын амьдралд оролцох” оролцоонд саад учруулж, Израйл дотор Палестинчуудын санал өгөх эрхийг бага байлгах зорилгодоо нийцүүлж байна.

Анх хүүхэд байхаасаа насанд хүрэх хүртлээ гэр бүлийн хамт Зүүн Иерусалимд 22 жилийн турш хууль ёсны статус авахаар оролдож буй Мустафа Аль-Харуфын хэрэг нь Израйлын алагчилсан иргэний харьяалал болон эрх зүйн байдлын бодлогоос болж энгийн амьдралаар амьдарч чадахгүй байгаа хүмүүсийн үндсэн эрхүүдэд хэрхэн нөлөөлж буйг харуулж байна.

МУСТАФА АЛЬ-ХАРУФ

Мустафа Аль-Харуф бол Алжир эх, Иерусалимын Палестин эцэг хоёрын гэр бүлээс гаралтай Палестин фото сэтгүүлч залуу юм. Тэрбээр эзлэгдсэн Зүүн Иерусалимд өөрийн эхнэр Тамам Аль-Харуф, хүүхэд Ашиа, Ияд, Ияс нарын хамт амьдардаг. Израйл улс Мустафа Аль-Харуфын Иерусалимд амьдрах эрхийг олгохгүй, түүнийг албадан гаргахаар айлган сүрдүүлдэг. Израйлын авч буй арга хэмжээ түүний өөрийн эх орондоо амьдрах, чөлөөтэй зорчих, эрүүл мэндийн үйлчилгээ авах болон хөдөлмөр эрхлэх эрхийг нь зөрчиж байна.

Мустафа Аль-Харуф гэр бүлийн хамт Алжираас Зүүн Иерусалим руу түүнийг 12 настай байхад нүүж ирсэн юм. Гэр бүл Зүүн Иерусалимд ирсэн даруйдаа Израйлын засаг захиргаанд гэр бүл нэгтгэх хүсэлт өгч, хотод хууль ёсоор оршин суух эрх авах хүсэлт гаргасан. Гэвч 1988 оноос хойш Израйлын эрх баригчид Иерусалимын Палестин иргэдэд алагчилсан байдлаар хэрэгжүүлсэн “амьдралын төв”-ийн нөхцөлийг хангахыг шаардсан. Мустафа Аль-Харуфын гэр бүл уг нөхцөлийг хангахын тулд зургаан жил хүлээх хэрэгтэй болсон юм. Гэвч энэхүү нөхцөлийг хангах үед Мустафа Аль-Харуф 18 нас хүрсэн бөгөөд түүний гэр бүл хүүхдийн бүртгэл хийлгэх эсхүл гэр бүл нэгтгэх хүсэлт түүний өмнөөс гаргах боломжгүй болж, улмаар тэрээр харьяалалгүй болжээ.

Мустафа Аль-Харуф өөрийн Зүүн Иерусалимын хууль ёсны статусаа баталгаажуулахын тулд Израйлын Дотоод Хэргийн Яамтай олон жил үргэлжилсэн хуулийн маргаан

1520 Apartheid Convention, Article II(c).

хийсэн. Тэр Йорданы түр аяллын бичиг баримттай ба Йордан улс Зүүн Иерусалимын харьяалалгүй Палестинчуудад уг бичиг баримтыг гаргаж өгдөг юм. Израйлын эрх баригчид мөн хүмүүнлэгийн үндэслэлээр түр ажлын виз олгосон ч хүчинтэй хугацаа нь ердөө 2014 оны 10 дугаар сарын 27-ноос 2015 оны 10 дугаар сарын 1-н хүртэл байв.

2016 оны 6 дугаар сард Израйлын Дотоод Хэргийн Яам түүний ажлын виз сунгах хүсэлтийг “аюулгүй байдлын шалтгаан”-аар буцаасан. ХаМокед хүний эрхийг хамгаалах Израйл байгууллагын хуульч Ади Люстигман үзэхдээ яамны татгалзсан шалтгаан нь түүний Зүүн Иерусалим дахь Израйлын эрх баригчдын хүний эрхийн зөрчлүүдийг баримтжуулсан фото сэтгүүлчийн ажилтай нь холбоотой гэж үзсэн. 2017 оны 5 дугаар сард Мустафа Аль-Харуфын өмгөөлөгч давж заалдах шүүхэд ханджээ. Хэлэлцээр хийгдсэний дараа Дотоод Хэргийн Яам түүнийг гэр бүл нэгтгэх хүсэлт гаргаж, шийдвэр гарах хүртэл Зүүн Иерусалимд гэртээ байхыг зөвшөөрсөн. Гэвч яам 2018 оны 12 дугаар сарын 23-ны өдөр түүний гэр бүл нэгтгэх хүсэлтэд татгалзсан хариу өгсөн. Түүний өмгөөлөгчийн хэлснээр шийдвэр нь Мустафа Аль-Харуфыг Хамасын идэвхтэн, хууль бус үйл ажиллагаанд оролцдог гэсэн худал гүжирдлэг дээр үндэслэгдсэн гэжээ.¹⁵²¹

2019 оны 1 дүгээр сарын 21-ний өдөр Мустафа Аль-Харуфын өмгөөлөгч гэр бүл нэгтгэх хүсэлтийн татгалзсан шийдвэрийг эсэргүүцэн давж заалдсан. Үүнээс хэдхэн цагийн дараа, 2019 оны 1 дүгээр сарын 22-ны шөнийн 1 цагийн орчимд Израйлын цагдаа болон цагаачлалын албаны байцаагч нар Дотоод Хэргийн Яамны албадан гаргах тушаалын дагуу түүний гэр лүү дайрч орон, түүнийг баривчилсан юм. Ингэхдээ олон улсын эрх зүйг зөрчин түүнийг Израйлын Негев/Накаб дахь Гивон шоронд хорьсон. 2019 оны 4 дүгээр сарын 3-ны өдөр Израйлын дүүргийн шүүх Мустафа Аль-Харуфын гэр бүл нэгтгэх хүсэлтийн талаарх давж заалдсан өргөдөлд татгалзсан хариу өгсөн. Гэвч шүүх түүнийг албадан гаргахгүй түр шийдвэр гаргаж, Дээд Шүүхийн өмнө хэргээ танилцуулах боломж олгосон юм.

2019 оны 7 дугаар сарын 21-22-ныг шилжих шөнө Израйлын цагаачлалын албаныхан Мустафа Аль-Харуфыг Гивон шоронгоос гаргаж, Алленби/Кинг Хусейна гармаар албадан гаргахыг завдсан боловч Йорданы захиргаа түүнийг нэвтрүүлэхээс татгалзсан. Түүнийг дараа нь Вади Араба гармаар гаргахыг оролдсон ч Йорданы тал мөн хүлээн авахаас татгалзсан юм. Албадан гаргах оролдлогыг хагас өдрийн турш хийсэн бөгөөд энэ үеэр Мустафа Аль-Харуфын хаана байгааг гэр бүл болон өмгөөлөгч нь огт мэдэхгүй байв.

2019 оны 9 дүгээр сарын 25-ны өдөр Израйлын Хууль бус Иргэдийн Хэргийг Хянах Шүүхээр Мустафа Аль-Харуфыг нэг сарын дотор албадан гаргаж чадаагүй бол даруй суллах ёстой гэж тогтоожээ. 2019 оны 10 дугаар сарын 24-ний өдөр Мустафа Аль-Харуфыг есөн сар шоронд хорьсны дараа сулласан байна. Түүнийг сулласан нөхцөл нь суллагдсанаас 21 хоногийн дотор Зүүн Иерусалимд оршин суух хууль ёсны статус авах, эсхүл тус улсыг орхих юм.¹⁵²² Түүний өмгөөлөгч хугацааг сунгах хүсэлт өгсөн.

Мустафа Аль-Харуф өдгөө гурван сар тутамд шинэчлэгдэх ёстой түр оршин суух зөвшөөрөлтэй байна.¹⁵²³ Түүний виз түүнийг Зүүн Иерусалим, Баруун эргийн бусад хэсэг, Израйл хооронд зорчих эрх олгодог ч хөдөлмөр эрхлэх, Израйлын үндэсний эрүүл

1521 Amnesty International, “Israel/OPT: Palestinian photojournalist at imminent risk of being ripped away from his family”, 23 May 2019, [amnesty.org/en/latest/news/2019/05/israelopt-palestinian-photojournalist-at-imminent-risk-of-being-ripped-away-from-his-family](https://www.amnesty.org/en/latest/news/2019/05/israelopt-palestinian-photojournalist-at-imminent-risk-of-being-ripped-away-from-his-family)

1522 Amnesty International, “Israel/OPT: Stateless Palestinian Released on Bail: Mustafa al-Kharouf” (Index: MDE 15/1336/2019), 5 November 2019, [amnesty.org/en/documents/mde15/1336/2019/en](https://www.amnesty.org/en/documents/mde15/1336/2019/en)

1523 A temporary residence permit issued under Article 2(a)(5) of the Entry into Israel Law. It is used for asylum seekers.

мэндийн даатгалаар эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ авах боломж олгодоггүй. Визний хугацаа дуусах дөхөх тусам тэр болон түүний гэр бүл айдаст автдаг. Түүний эхнэр Тамам Аль-Харуф Эмнести Интернэшнлд ярихдаа:

Энэ бүхэн хүнд байна. Би түүнийг шоронгоос суллагдах үед хамаг хэцүү үе ард хоцорлоо гэж бодсон, гэтэл тийм байгаагүй. Мустафа үүнд сайн дасан зохицож чадахгүй байгаа, миний нөхөртэй одоог хүртэл гадны хүн шиг, энэ хотын иргэн биш юм шиг харьцаж байна... Түүнийг Хамасын идэвхтэн гэж гүжирдсэн, тэр нь ямар ч утгатай юм. Энэ дээрээ үндэслээд бидний гэр бүл нэгтгэх хүсэлтэд тэд дахин татгалзсан хариу өгсөн... Үнэнээ хэлэхэд түүнийг албадан гаргах сонголт байхгүй болсонд миний санаа амарч байна, учир нь албадан гаргахыг оролдож буй орнууд нь түүнийг хүлээж авахгүй байгаа. Одоо бидэнд тохиолдож болох хамгийн муу нөхцөл нь биднийг Куфр Акаб мэтийн асуудалтай газар луу нүүлгэх. Мустафагийн хувьд хэцүү байна, учир нь би чөлөөтэй зорчих эрхтэй ч түүний зорчих хөдөлгөөн хязгаарлагдаж, нэг газраа гацах болно – ийш тийшээ зорчих, эрүүл мэндийн байгууллагад нэвтрэх ба фото сэтгүүлчийн ажлаа хийх зэрэг нь хориотой.¹⁵²⁴

Мустафа Аль-Харуф Эмнести Интернэшнлд хэлэхдээ:

Гарах зам байхгүй. Би өөрийнхөө нөхцөл байдлыг аль болох энгийн мэт хүлээж авахыг хичээдэг, эс тэгвээс би галзуурч эсхүл сэтгэлээр унах байх. Би бүх зүйлийг хугацаанд нь хийдэг, миний виз, миний ажил, миний аялал гээд бүгдийг. Суллах нөхцөлийн дагуу би оройн 10 цагаас өмнө гэртээ харьж, өглөө 5 цагаас л гэрээсээ гарна. Би хэзээ ч өөрийгөө эрсдэлд оруулахыг хүсэхгүй. Нэг л өдөр намайг “түр шалганы цэг” дээр Израйлын албаныхан гэнэт зогсоох, гэнэтийн шалгалт хийж, нэгжиж, бичиг баримт шаардаж... би тэдэнд хэдэн цагийн турш өөрийнхөө нөхцөл байдлыг эхнээс нь авхуулаад дуустал нь тайлбарлах шаардлагатай болох тэр л өдөр намайг барьж, шоронд буцааж хийх эрсдэлтэй. Би энэ нөхцөл байдлуудаас зайлсхийж, барагтаа бол Баруун эрэг рүү явдаггүй. Учир нь тэнд очвол Каландиа шалганы цэг дээр цэргүүдтэй учраа олох шаардлагатай болно. Би нэг шоронгоос гараад нөгөө шорон руу орсон, хэрвээ илүү нарийвчилж хэлбэл зүгээр л хэлбэр нь бага зэрэг өөрчлөгдсөн болохоос би дандаа л шоронд байсан.¹⁵²⁵

Мустафа Аль-Харуф болон түүний гэр бүл 2020 оны 5 дугаар сард гэр бүл нэгтгэх хүсэлт гаргасан. 2020 оны 12 дугаар сард Дотоод Хэргийн Яам “аюулгүй байдалд заналхийлсэн” гэх гүжирдлэгэд үндэслэн тэдний хүсэлтэд татгалзсан хариу өгсөн. Гэр бүл давж заалдсан боловч 2021 оны 5 дугаар сарын 30-ны өдөр Мустафа Аль-Харуфын өмгөөлөгч тэдний хүсэлтийг нууцлалын зэрэгтэй мэдээллийн дагуу аюулгүй байдлын хамгааллын үндсэн дээр буцааж байгаа гэж мэдэгджээ. Энэ мэдээг дуулсныхаа дараа тэр Эмнести Интернэшнлд ярихдаа:

Би энэ логикийг ойлгохгүй байна. Тэд хийдэг ажилтай маань холбогдуулж урьдын адил зодож, буудаж, саатуулж байгааг ойлгож болно. Харин миний эсрэг нууц нотлох баримт гээч зүйлд үндэслэн тэд хэдэн сар тутамд миний амьдралыг орвонгоор нь эргүүлж байгаагийн цаад шалтгааныг огт ойлгохгүй юм. Би өмгөөлөгчдөө тэд намайг ямар нэгэн байдлаар өөр хүнтэй андуураагүй эсэхээ дахин шалгахыг, би тэдний шалгаж буй хүн мөн эсэх эсхүл тэд намайг яаж Хамас бүлэгтэй холбосон талаар, эсхүл Израйл улсын дургүйг миний хийдэг ажил ямар нэгэн байдлаар хүргэсэн эсэхийг лавлаж асуугаарай гэж хэлмээр байна. Ширээний

1524 Amnesty International, interview by voice call with Tamam Al-Kharouf, 22 March 2021.

1525 Amnesty International, interview by voice call with Mustafa Al-Kharouf, 20 April 2021.

ард суучихаад миний амьдралын талаар утгагүй шийдвэр гаргаад суудаг нөхөртэй хэн ч байсан хамаагүй нүүр тулан уулзахыг би хүсч байна. Надад нөхцөл байдлаа ойлгох учир шалтгаан хэрэгтэй, учир нь энэ бүх зүйлд ямар ч утга алга.¹⁵²⁶

Мустафа Аль-Харуф Израйлын шоронд 10 сар саатуулагдсаны дараа эхнэр, охиноо тэвэрч, ээжийн хамт байгаа нь, 2019 оны 10 дугаар сарын 24 © Faiz Abu Rmeleh / Anadolu Agency via Getty Images

6.4.3 ХҮНЛЭГ БУС, ХҮМҮҮНЛЭГ БУС ҮЙЛДЛҮҮД

Израйлын эрх баригчдын хүн төрөлхтний эсрэг мөрдөн мөшгөх гэмт хэрэг хийх зорилго нь тэдний Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестин хүн амын эсрэг явуулж буй урт хугацааны алагчилсан хууль, бодлого ба үйл ажиллагаанаас тодорхой харагдах бөгөөд Палестинчуудын зорчих хөдөлгөөн, өөрийн сууриндаа оршин суух эрхийг хязгаарлах, тэдний гэр бүлтэй байх, аж амьдралаа залгуулах, гэр орон, хүнс, ус, үндсэн эрүүл мэндийн үйлчилгээ ба боловсролтой байх эрхийг албадан хасах зэргээр олон хүний үндсэн эрхийн зөрчилд хүргэж байна. Эдгээр зөрчлүүдийг Палестин эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр болон Израйлын нутаг дэвсгэр дээр Ромын дүрмийн дагуу хэд хэдэн төрлийн гэмт хэргийн хүрээнд үйлдэж байна. Палестин хүн амд тулгарч буй мөрдөн мөшгилт нь бараг бүх тохиолдлуудад Апартеидын тухай конвенцийн II© зүйлд заасан мөрдөн мөшгөх заалттай нийцэж байна.

Иймээс Эмнести Интернэшнл дүгнэхдээ, олон жилийн туршид Палестин хүн амын хүний эрхийг үгүйсгэхийн тулд санаатайгаар алагчилж, тусгайлсан бодлого явуулж, Израйлын эрх баригчдын мэдэгдэл, бодит практикт тусгалаа олсон үйлдлүүд нь Израйлын эрх баригчид Ромын дүрмээр “мөрдөн мөшгөх” эсхүл түүнтэй адилтгах бусад хүнлэг бус үйлдэл үйлдэж, Апартеидын тухай конвенцийн “нэг арьс өнгөний бүлэг эсхүл бүлгүүдийн улс орны улс төр, нийгэм, эдийн засаг ба соёлын амьдралд оролцох, [тэдний] бүрэн хөгжихөөс сэргийлэх нөхцөл байдал санаатайгаар үүсгэх” зэргээр “хүний үндсэн эрхийг зөрчих” хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг юм.

1526 Amnesty International, interview by voice call with Mustafa Al-Kharouf, 2 June 2021.

6.5 АЮУЛГҮЙ БАЙДЛЫН АРГА ХЭМЖЭЭ БА САНААТАЙГААР АПАРТЕИД ҮЙЛДЭХ ТУХАЙ

Израйлын эрх баригчид газрыг улсын өмч болгох; барилга барих, төлөвлөх зөвшөөрөл олгохоос татгалзах; оршин суух эрхийг түдгэлзүүлэх; зорчих хөдөлгөөний хязгаарлах болон бусад иргэний болон улс төрийн эрхүүдийг зөрчих бодлого, үйл ажиллагааг аюулгүй байдлын үндэслэлээр зөвтгөдөг. Израйл улс олон улсын эрх зүйн дагуу өөрийн хараа хяналтан дор байгаа нутаг дэвсгэрийн аюулгүй байдлыг хангах, харьяалал, хяналтанд байгаа хүн ардыг хүчирхийллээс хамгаалах үүрэгтэй нь үнэн. Олон улсын зэвсэгт мөргөлдөөн болон цэргийн эзлэн түрэмгийллийн үед өөр бусад нийгмийн бүлэгтэй хууль ёсны үндэслэлээр ялгаж харьцах нөхцөл байдал үүсч, алагчлалын хориглосон заалтуудыг зөрчихгүйгээр харьцаж болох юм. Олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйгээр зарим нөхцөл байдалд эзлэн түрэмгийлж буй улс орны үндэстэн эзлэгдсэн улсын хүн амтай өөрөөр харьцахыг зөвшөөрдөг. Гэхдээ, аюулгүй байдалтай холбогдсон бодлогууд нь олон улсын эрх зүйтэй нийцэж, аюулгүй байдалд үзүүлж буй заналхийлэлтэй эн тэнцэхүйц, шаардагдах хэмжээнд л хүний эрхийг хориглон хязгаарлах ёстой. Энэ тайланд харуулсанчлан, Израйлын эрх баригчид эсрэгээр Палестинчуудын эсрэг урт хугацаанд, санаатайгаар ялгаварлан гадуурхсан бодлогууд хэрэгжүүлж, аюулгүй байдалд ямар ч үндэслэлгүй хэрцгий аргаар харьцаж, зөвхөн Палестин хүмүүсийг хараа хяналтдаа байлгаж, тэдний нөөц баялгийг олборлох зорилготой байгаа гэж тайлбарлаж болох байна.

Нэгдүгээрт, энэхүү тайланд тусгагдсан олон зөрчлүүд нь аюулгүй байдал, эсхүл “батлан хамгаалах” нэрийдлээр зөвтгөгдөхгүй. Палестинчуудаас хүчээр, ялгаварлан гадуурхсан хэлбэрээр хураан авсан газар болон хөрөнгөд нь алагчлан, урт хугацаанд нэвтрүүлэхгүй байгаа үйлдэлд ямар нэгэн аюулгүй байдлын логик тайлбар байхгүй. Израйлын иргэний харьяалалтай Палестин гаралтай иргэдийг төлөвлөлт ба орон сууцны алагчилсан хууль журмаар хэсэгчлэн хувааж байгаа үйлдэлд мөн л ямар нэгэн аюулгүй байдлын үндэслэл байхгүй. Арьс үндсээр алагчилсан хууль журмын хүрээнд хураан авсан хөрөнгө, орон сууцнуудын эзэмшигчийн эрхийг хасах эсхүл хаа хүссэн газраа, тэр дотроо тусгайлан Еврей хороолол гэж зарлагдсан суурингуудад нүүж суурьших, оршин суухыг хориглох зэрэг нь эв найртай харилцааг үүсгэхээс илүү аюулгүй байдлын асуудлууд дагуулах магадлал өндөртэй.

Израйлын харьяалалтай Палестин иргэдийн эсрэг бусад эрхийн зөрчлүүд нь мөн л аюулгүй байдалтай холбоогүй юм. Израйлын харьяат Палестин иргэдийн гэрлэх эрхэд алагчилсан хэлбэрээр, хүчээр оролцож, тэд өөрсдийн иргэний хартияллын эрхээ эхнэр болон хүүхэддээ шилжүүлэн өгөх эрхийг тухайн иргэн ямар нэгэн заналхийлэл учруулж байгааг нотолсон баримт нотолгоогүйгээр хасч байгааг аюулгүй байдлын үндэслэлээр зөвтгөх боломжгүй.¹⁵²⁷ Израйл доторх хүсүүсийг үндэстэн ба иргэний харьяаллаар хоёр хувааж Палестинчууд энэ хязгаарлалтаас болж эрхээ эдлэхэд ямар хүндрэл учирч байгааг аюулгүй байдлын үндэслэлээр зөвтгөх арга байхгүй. Эдгээр зөрчлүүд болон санаатайгаар ялгаж харьцаж байгаагийн жинхэнэ шалтгааныг өөр газраас хайх нь зүйтэй байх.

Хоёрдугаарт, дээр үзүүлсэнчлэн эзлэн түрэмгийлсэн нутаг дэвсгэрт эзлэн түрэмгийлсэн үндэстэн нь өөрийн давуу эрх ашгийн төлөө эзлэгдсэн хүн амын нөхцөлийг удаан хугацаагаар доройтуулах зорилгоор ялган харьцахыг хүлээн зөвшөөрдөггүй. Дээр

1527 In other words, the differential treatment is not proportionate to any legitimate aim of the state (including the legitimate aim of ensuring the security of the state and its nationals).

дурдсанчлан эзлэн түрэмгийллийн үед зарим нэг хүний эрхийн хязгаарлалт байхыг зөвшөөрдөг учраас Зүүн Иерусалим, Баруун эргийн бусад хэсэг эсхүл Газын зурваст хэрвээ шударгаар, хууль ёсны дагуу шүүсэн бол захиргааны журмаар цагдан хорихыг олон улсын эрх зүйгээр зөвшөөрдөг. Харин Израйл улсын идэвхтэй дэмжлэгээр үү эсхүл бичигдээгүй хуулиар уу, эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Еврей гаралтай Израйлчуудын сууринд энэ ялгасан харьцаа, бодлого нь үйлчилдэггүй. Хүнийг алах, эрүүдэн шүүх, хүн амыг албадан гаргах, нүүлгэн шилжүүлэх зэрэг Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт үйлдэгддэг, уг тайланд бичигдсэн үйлдлүүд нь хүлээн зөвшөөрсөн ялгаатай харилцаанд хамааралгүй юм.

Гуравдугаарт Палестинчуудын эсрэг ялгаварлан гадуурхсан зарим бодлогууд нь хууль ёсны аюулгүй байдлын зорилтуудыг хангах үүднээс гарсан байж болох хэдий ч түүнийг хэрэгжүүлэхдээ бүхий л тохиолдолд, урт хугацаанд хэрэглэж байгаа нь олон улсын эрх зүйд нийцэхгүй. Жишээлбэл, уг тайланд суурьшигчид болон цэргүүд 2005 онд ухарсны дараа Газа дахь Палестинчуудын талаарх болон Хамас бүлгийн удирдлага дор байсан үеийн бодлогуудыг иш татсан. Тайланд тусгагдсан өргөн хүрээнд, урт хугацаагаар чөлөөтэй зорчих эрхийг хязгаарласан нь ямар нэгэн аюулгүй байдлын үндэслэлгүй. Нөгөөтэйгүүр, зарим нэг бодлого, жишээ нь Газын эргэн тойрон дахь газар болон тэнгисийн бүсийн хязгаарлалт нь Хамас бүлэг уг талбайнуудыг ашиглан Израйлын эсрэг довтлохоос сэргийлсэн аюулгүй байдлын хууль ёсны үндэслэлтэй. Гэвч бодлогуудыг урт хугацаанд хэрэгжүүлэх нь хүний эрхийг тогтолцоотойгоор зөрчихөд хүргэж байна. Энэхүү тайланд эдгээр бүсийг тогтоон барих бодлого нь тогтолцоот хүний эрхийн зөрчилд хүргэж, Палестинчуудын аж амьдралд хүнд цохилт болж, ялангуяа фермер, загасчдын хөдөө аж ахуйн талбай ба загасчлах ус руугаа нэвтрэх эрхийг ноцтойгоор зөрчиж байна.

Энэхүү тайланд Израйлын бодлогууд, тухайлбал хаалттай цэргийн бүс гэж зарлах, захиргааны журмаар цагдан хорих, аялах болон зарим талбайд нэвтрэхийг хориглох зэргээр зорчих эрхэд хориг тавихтай холбоотой жишээ баримтыг дурдаж байсан. Бусад агуулгаас тусад нь харвал эдгээр нь аюулгүй байдлыг хамгаалах хууль ёсны үндэслэлтэй мэт санагдана. Гэхдээ эдгээр бодлогыг тогтолцоот алагчлал, дарлал, өргөн хүрээг хамарсан хүний эрхийн зөрчлийн хүрээнд авч үзвэл жинхэнэ аюулгүй байдлыг хангах элемент гэхээс илүүтэй хууль бусаар, санаатайгаар дарлах, ноёрхох санаа зорилго агуулж байгаа нь илэрхий харагдана. Израйл улс эдгээр бодлогуудыг аюулгүй байдлын хамгааллын үндэслэлтэй хэмээн зөвтгөн тайлбарладаг хэдий ч голцуу нөхцөл байдлыг хэр хэмжээнд нийцүүлэхгүйгээр, алагчилсан шинжтэйгээр хэрэгжүүлж, Палестинчуудын хүний эрхийг тогтолцоотойгоор, өргөн хүрээнд зөрчихөд хүргэж байгааг тайланд харуулсан.

Эцэст нь аюулгүй байдал бол Палестинчуудын амсаж буй урт хугацааны, хэрцгий алагчлалсан харьцааны тайлбар болж чадахгүй. Харин тайланд бичигдсэн өргөн тархсан, тогтолцоот, хэрцгий зөрчлүүдийн нотолгоо нь Израйлын хараа хяналтад байгаа бүхий л нутаг дэвсгэрт Еврей гаралтай Израйлчууд давамгайлж, Палестинчуудыг дарах зорилготой гэдэг дүгнэлтэд хүргэж байна. Өөрийн хараа хяналт дор байх бүхий л нутаг дэвсгэрт Палестинчуудаас илүүтэйгээр Еврей гаралтай Израйлчуудад давуу эрх олгох, Палестин дүрвэгсдийн эх орондоо буцаж ирэх эрхийг алагчлан хасах, эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт өөрийн иргэдийн хууль бус суурингуудыг барих, нөөц баялгийг олборлох, Зүүн Иерусалимыг хууль бусаар эзэлж, Израйл иргэдтэй харьцуулахад тэнд амьдарч буй Палестинчуудад бага эрх эдлүүлэх зэргээс уг санаа зорилго илрэн харагдана.

6.6 ХҮН ТӨРӨЛХТНИЙ ЭСРЭГ АПАРТЕИДЫН ГЭМТ ХЭРЭГ

Энэ бүлэгт Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр болон Израйлын нутаг дэвсгэр дэх Израйлын харьяат Палестин иргэд бүхий л эрхийн хүрээнд олон улсын заншлыг эрх зүй, Ромын дүрэм ба Апартеидын тухай конвенцоор хориглосон үйлдлийн хохирогч болсон талаар харуулсан. Улсын эсхүл төрийн бодлогыг хэрэгжүүлэх зорилгоор энгийн иргэд рүү тогтолцоотойгоор эсхүл өргөн хүрээнд халдах, Еврей гаралтай Израйлчуудад давуу эрх олгож, Палестинчуудыг тогтолцоотой, хэрцгийгээр, урт хугацаанд хараа хяналтдаа байлгах зорилгоор хийгдсэн хүний эрхийн ноцтой зөрчлүүд нь хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэгт тооцогдоно.

Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт эрх нь Израйлын хараа хяналтын дор байдаг Палестинчуудын эсрэг хориглосон маш олон тооны үйлдэл хийсэн болох нь баримтаар нотлогдож байна. Эдгээр хүний эрхийн ноцтой зөрчлүүдийг Еврей гаралтай Израйл иргэдийн ашиг тусын тулд, Израйл улс Палестин хүмүүсийг дарлах, ноёрхох системийн хүрээнд, уг дэглэмийг барьж тогтоох зорилгоор үйлдсэн. Эдгээр ялгаварлан гадуурхсан, тусгаарласан хууль, бодлого ба үйл ажиллагаа нь өөрөө тогтолцоот шинж чанартай. Цаашлаад халдлага нь өргөн хүрээнд хамарсан бөгөөд нь гэмт хэргийг үйлдэхдээ “олныг хамарсан, давтамжтай, [ба] бодлоготойгоор, олон тооны хохирогч нарын эсрэг чиглэсэн” шинжтэй байна.¹⁵²⁸ Тиймээс Палестин хүн амын эсрэг чиглэсэн халдлага нь өргөн хүрээг хамарсан, тогтолцоот юм.

Бусад ойлголтуудтай холбон авч үзвэл, хүнлэг бус, хүмүүнлэг бус үйлдлүүдийн ихэнхийг хууль ёсны үйлдэл болгосон байх бөгөөд Израйлын шүүх эдгээр зөрчлүүдийг засаж, арилгахгүй байгаа нь “төрийн халдлага үйлдэх бодлогыг дэмжих, даган биелүүлэх” зорилготой, энгийн иргэд рүү чиглэсэн халдлагын бас нэг үйлдэл гэж үзэхэд хүргэж байна.¹⁵²⁹ Энэ бүлэгт бичигдсэн хориглосон үйлдлүүдийн шинж чанар нь уг зөрчлүүдийг Израйлын эрх баригчид “төлөвлөж, удирдаж эсхүл зохион байгуулсан” болохыг тодорхой харуулж байх бөгөөд мэдээж эдгээр зөрчлийн ихэнх нь Израйлын хууль, албан ёсны бодлогуудын үндсэн дээр үйлдсэн учраас улсын бодлогыг дэмжих шинж чанартай юм. Бодит баримт мэдээллийг нарийн шинжилсний дараа хийсэн дүгнэлт бол эдгээр хүний эрхийн зөрчил нь Палестин хүн амын эсрэг чиглэсэн тогтолцоот, өргөн хүрээний халдлагын нэг хэсэг бөгөөд халдлагын хүрээнд үйлдсэн гэмт хэрэг нь олон улсын эрх зүйгээр тодорхойлсон хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг мөн болно.

1528 ICTR, Prosecutor v. Akayesu, Case ICTR-96-4, Trial Chamber judgment, 2 September 1998, para. 580.

1529 Rome Statute, Article 7(2)(a).

7. ДҮГНЭЛТ, САНАЛ ЗӨВЛӨМЖ

7.1 ДҮГНЭЛТ

7.1.1 ПАЛЕСТИНЧУУДЫН ЭСРЭГ АПАРТЕИД ТОГТОЛЦОО БА ГЭМТ ХЭРЭГ

Энэхүү тайланд Израйлын газар нутаг болон Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчууд болон Палестин дүрвэгчдийн эсрэг Израйлын үйлдэж байгаа ялгаварлан гадуурхах тогтолцоонд дүн шинжилгээ хийж, апартеидын тогтолцоо эсэхийг тогтоохыг зорьсон. Түүнчлэн энэхүү тогтолцоог байгуулах зорилгоор үйлдсэн хүний эрхийн ноцтой зөрчлүүдийг апартеидын гэмт хэрэг мөн эсэхийг тогтоохыг зорьсон.

Эмнести Интернэшнл Палестинчуудын эсрэг Израйлын хууль, бодлого, үйл ажиллагааг хүний эрхийн олон улсын эрх зүй зөрчиж байгаа эсэхийг харгалзан үзсэн бөгөөд Апартеидын тухай конвенц болон Ромын дүрэмд заасан гэмт хэрэг үйлдсэн эсэхийг үнэлж дүгнэсэн. Эмнести Интернэшнл Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах тухай олон улсын конвенцид зааснаар апартеид гэдэг нь арьсны нэг үндэс бүхий бүлэг нь нөгөө бүлгээ дарлах, ноёрхох тогтолцоо эсхүл дэглэмийг байгуулж, хадгалахыг хэлдэг гэж ухамсарлаж байна. Апартеидын гэмт хэрэг гэдэг нь арьсны нэг үндэс бүхий бүлэг нь нөгөө бүлгийнхээ эсрэг дарлал, ноёрхлын тогтолцоо байгуулж, хадгалах зорилгоор энгийн иргэд рүү чиглэсэн зохион байгуулалттайгаар өргөн цар хүрээтэй халдлага хийх зорилгоор хүнлэг бус, хүмүүнлэг бус үйлдэл хийхийг хэлнэ.

Эмнести Интернэшнлийн тодорхойлсон хууль, бодлого, үйл ажиллагааны нэгдэл нь Израйл 1948 оноос хойш Палестин хүн амыг хараа хяналтдаа оруулан, дарлах ба ноёрхох тогтолцооны дэглэм тогтоож, хадгалах замаар Еврей гаралтай Израйлчуудад ашиг хонжоо олох буюу апартеидын тогтолцоог хэрэгжүүлж байгааг батлан харуулж байна. Энэхүү тайланд дүгнэснээр Израйл улс Палестинчуудыг Еврей бус, дорд муу арьс үндэс бүхий бүлэг хэмээн тооцож байна. Израйлын газар нутаг болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудыг Еврей гаралтай Израйлчуудтай ижил тэгш эрх эдлүүлэхгүй байх, цаашлаад Палестин хүмүүсийг дарлаж, ноёрхох зорилготойгоор хууль, бодлого, үйл ажиллагаа хэрэгжүүлэх замаар өндөр дээд түвшний тогтолцооны шинжтэй тусгаарлалт хийж байна. Түүнчлэн энэ тогтолцоог дэмжих зорилгоор Израйлаас гарсан болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестин дүрвэгчдийг гэр орондоо эргэж ирэхийг нь хориглох эрх зүйн зохицуулалтыг бий болгосон.

Израйлын зүгээс Палестинчуудыг хэд хэдэн газар зүйн бүсэд хувааж, газар бүрийн хүмүүст өөрөөр хандах замаар хүн амыг дотор нь хуваагдахад хүргэхийн зэрэгцээ хүний наад захын суурь эрхээ эдлэхээс байнга сэргийлж байна. Тиймээс Палестин хүн амыг эрх зүйн хувьд Израйлын газар нутаг, Зүүн Иерусалим, Баруун эргийн бусад нутаг дэвсгэр, Газын зурвас болон дүрвэсэн ард түмэн зэргээр олон хувааж байгаа нь дарлал, ноёрхлын дэглэмийн гол суурь элемент юм. Палестинчуудыг эрх зүйн хувьд ийнхүү олон хувааж байгаа нь Израйлын газар нутаг болон Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт тэгш байдлыг хангахад саад болж байна.

Дарлал, ноёрхлын тогтолцооны бусад бүрэлдэхүүн хэсэгт иргэний харьяалалтай байх, оршин суух газраа сонгох, гэр бүл зохиох боломжийг хаах, чөлөөтэй зорчих эрхэд хатуу хязгаарлалт тогтоох, эд хөрөнгө алагчилж булаах, нөөцийн тэгш бус хуваарилалт хийх зэрэг орно. Дээрх бүгд орон байртай байх эрх, амьжиргааны зохих түвшинд амьдрах, амьжиргаатай байх, ажил хөдөлмөр эрхлэх, эрүүл мэндийн үйлчилгээ авах, хүнсний аюулгүй байдал, усны хангамж, ариун цэвэр байдал, боловсрол эзэмших

зэрэг эдийн засаг, нийгмийн эрхийн ноцтой зөрчил юм. Энэхүү эрх зүйн дэглэмийн үр дүнд Израйлын эрх мэдэл хэрэгжиж, эдгээр эрхэд нөлөөлж чадаж байгаа бүх газарт Палестин хүмүүсийн эрх ноцтойгоор зөрчигдсөөр удаан хугацаа өнгөрсөн байна.

Израйл Палестинчуудыг арьс үндэсний бүлгийнх нь хувьд тусгаарлах, алагчлах тогтолцоогоо өөрийн хараа хяналтын бүх талбарт хэрэгжүүлж байгаа нь апартеидын тогтолцоо бөгөөд хүний эрхийн талаар хүлээсэн үүрэг хариуцлагаа Израйл ноцтойгоор зөрчиж байгаа явдал юм. Израйлын газар нутаг, Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчууд болон газар нутгаас гаднах Палестин дүрвэгчид ба тэдний үр хүүхдүүдийн эсрэг Израйлын бараг бүх иргэний захиргаа, цэргийн байгууллага, төрийн болон төрийн шинжтэй бусад байгууллагууд уг тогтолцоог бэхжүүлэхэд оролцсон. Энэ тогтолцоог хадгалах зорилгыг Израйлын үе үеийн улс төрийн удирдагчид олон нийтэд зарлаж ирсэн бөгөөд ингэхдээ Еврей Израйлчуудын ноёрхлыг хадгалан, бэхжүүлж, Палестинчуудыг гадуурхаж, ялган тусгаарлах шаардлагатай гэж мэдэгддэг. Энэ зорилгоо 2018 оны үндэснийхээ хуульд маш тодорхой тусгасан. Үндсэн хуультай дүйцэхүйц энэ бичиг баримт дээрээ Израйлын газар нутаг болон Палестины Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Еврей бус гаралтай хүмүүсийг арьс үндсээр ялгаварлан гадуурхахыг хуульчлан оруулсан байдаг. Түүнчлэн иргэний болон цэргийн өндөр дээд албан тушаалтнууд эдгээр он жилүүдийн турш хийсэн олон нийтийн мэдэгдэл, чиглэлүүддээ Палестинчуудыг дарлах, ноёрхох тогтолцооны дэглэм байгаа гэдгийг хүлээн зөвшөөрч, хадгалж, бэхжүүлэх тухайгаа нээлттэйгээр зарлаж ирсэн нь гэмт хэргийг санаатайгаар үйлдсэнд тооцогдох бөгөөд тэдгээр хувь хүмүүс энэхүү дэглэмийн Палестин хүн амын амьдралд үзүүлж байгаа аймшигтай хор хохиролд бүрэн хариуцлага хүлээнэ.

Палестин хүн амыг Еврей бус шинж чанар, үндэс угсаатай гэж үзэн улсын дэмжлэгтэйгээр ялгаварлан гадуурхах, тусгаарлах, хяхан хавчих явдлын эсрэг тэмцэж буй Палестинчуудыг дарах зорилгоор Израйл өргөн хүрээтэй, зохион байгуулалттай хүний эрхийн зөрчил үйлдсээр хэдэн арван жил болсон. Энэхүү тайланд дарлал, ноёрхлын тогтолцоог хадгалах зорилгоор Палестин хүн амын эсрэг чиглэсэн олон улсын эрх зүйн зөрчил, гэмт хэрэг, хүний эрхийн ноцтой зөрчлүүд, хүнлэг бус, хүмүүнлэг бус үйлдлүүдийг баримтжуулсан.

Эмнести Интернэшнл Израйлын газар нутаг болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх албадан нүүлгэх, захиргааны журмаар цагдан хорих, эрүүдэн шүүх, хууль бус аллага, ноцтой гэмтэл бэртэл учруулах зэрэг хүмүүнлэг бус үйлдлүүд болон Палестин хүн амын үндсэн эрхийг зөрчиж, хавчлага үйлдсэн явдлуудад дүн шинжилгээ хийсэн. Дүгнэлт хэсэгтээ Израйлын үйлдсэн гэмт үйлдлүүдийн хэв шинж нь Палестин хүн амын эсрэг өргөн хүрээтэй халдлагын нэг хэсэг гэж үзсэн бөгөөд энэхүү халдлагын хүрээнд үйлдсэн хүнлэг бус, хүмүүнлэг бус үйлдлүүд нь энэхүү тогтолцоогоо хадгалж авч үлдэх зорилготой учраас Апартеидын тухай конвенц болон Ромын дүрэмд заасан хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэгт тооцогдож байна.

7.1.2 ЗӨРЧИГДСӨН ЭРХИЙГ СЭРГЭЭХ

Палестинчуудын эсрэг үйлдэж байгаа Израйлын апартеидын гэмт хэрэг, апартеидын тогтолцоог бүхэлд нь эсхүл ядаж хэсэгчлэн шийдвэрлэх зориулалттай хуулийн хамгаалалт олон улсын түвшинд байдаг.

Палестины зүгээс НҮБ-ын хүний эрхийн тогтолцоогоор дамжуулан хуулийн хамгаалалт авахаар зорьж байна. Палестин 2018 оны 4 дүгээр сарын 23-нд Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах хороо руу Израйлын эсрэг анхны улс хоорондын мэдэгдлээ

илгээсэн.¹⁵³⁰ Энэ мэдэгдлийг Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах тухай олон улсын конвенцийн 11 дүгээр зүйлийн (1)-т заасан дараах заалтын дагуу илгээсэн:

*Энэхүү Конвенцийн заалтыг оролцогч аливаа улс биелүүлэхгүй байна гэж оролцогч өөр нэг улс үзэж байгаа бол энэ тухайгаа Хороонд мэдэгдэж болно. Уг мэдээг Хороо улмаар холбогдох оролцогч улсад хүргүүлнэ. Ийм мэдээ хүлээж авсан улс асуудлыг тодотгосон тайлбар буюу мэдэгдэл, түүнчлэн тус улсаас авсан байж болох арга хэмжээ байгаа бол тус арга хэмжээний талаархи мэдээллийг гурван сарын дотор гаргаж Хороонд бичгээр хүргүүлнэ.*¹⁵³¹

Палестины илгээсэн улс хоорондын мэдэгдэлд Израйлыг “Зүүн Иерусалимыг оролцуулсан Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн Палестин иргэдийн эрхийг зөрчсөнөөрөө тус конвенцийн 2, 3, 4 дугаар зүйлийг зөрчсөн” гэж мэдэгджээ.¹⁵³²

Энэхүү гомдол нь апартеидыг институтчлэгдсэн алагчлалын тогтолцоо болохын нь хувьд хориглосны үйл баримтад үндэслэн бөгөөд Израйлын “арьс үндсээр ялган тусгаарлах болон апартеидын бодлогыг эрс буруушаан, эрх мэдэлдээ байгаа нутаг дэвсгэр дээр тухайн шинжийг агуулсан аливаа дадал үүсэхээс урьдчилан сэргийлэх, түүнийг хориглох болон зогсоох” үүрэг хариуцлагыг дурдсан байна.¹⁵³³ Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах хорооны зүгээс апартеид гэсэн нэр томъёог тусгайлан ашиглаагүй ч Израйлыг Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах тухай олон улсын конвенцийн 3 дугаар зүйлийг зөрчсөн хэмээн дүгнэж, Израйлыг Еврей бус ард түмэн рүү чиглэсэн бодлого, үйл ажиллагаагаа таслан зогсоож, ялангуяа Израйлын газар нутаг болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх “Палестин хүн амд ноцтой хохирол учруулж байгаа бодлого үйл ажиллагаагаа” яаралтай таслан зогсоохыг шаардсан.¹⁵³⁴

Израйл болон Палестины хийсэн хариу мэдэгдэл болон цаашид хийсэн мэдэгдлүүдийн дараа Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах хороо 2019 оны 12 дүгээр сарын 12-нд Палестины илгээсэн улс хоорондын мэдэгдлийг хянан шийдвэрлэх эрх мэдлээ хэрэгжүүлэхээр шийдвэрлэсэн.¹⁵³⁵ 2021 оны 4 дүгээр сарын 30-ны өдөр тус хорооноос Палестины илгээсэн улс хоорондын мэдэгдлийг шийдвэрлэх боломжтой гэж үзэн,¹⁵³⁶ конвенцийн 12 дугаар зүйлийн (1) заалтын дагуу хорооны дарга руу түр эвлэрүүлэх комисс байгуулах хүсэлт гаргасан.¹⁵³⁷

Хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэг үйлдсэн хувь хүмүүст олон улсын эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэж, гэмт хэргийн мөрдөн шалгалт, шүүн таслах ажиллагаа явуулах

1530 CERD, Interstate communication State of Palestine v. Israel, February 2020, ohchr.org/EN/HRBodies/CERD/Pages/InterstateCommunications.aspx (accessed on 28 July 2021).

1531 For more information, see, for example, David Keane, “ICERD and Palestine’s Inter-State Complaint”, 30 April 2018, ejiltalk.org/icerd-and-palestines-inter-state-complaint He notes: “Of the international human rights treaties, only the ICERD has a compulsory inter-state complaints mechanism, found in Articles 11-13, which applies to all States Parties upon ratification.”

1532 CERD, Inter-State communication submitted by the State of Palestine against Israel: decision on admissibility, 17 June 2021, UN Doc. CERD/C/103/4, para. 2.

1533 ICERD, Article 3.

1534 CERD, Concluding Observations: Israel, 27 January 2020, UN Doc. CERD/C/ISR/CO/17-19, paras 21-24; CERD, Concluding Observations: Israel, 28 February 2012, UN Doc. CERD/C/ISR/CO/14-16, paras 24, 27, 28.

1535 See, for example, CERD, Inter-State communication submitted by the State of Palestine against Israel, 12 December 2019, UN Doc. CERD/C/100/5.

1536 CERD, Decision on the admissibility of the inter-State communication submitted by the State of Palestine against Israel, 20 May 2021, UN Doc. CERD/C/103/R.6, para. 65,

1537 CERD, Decision on the admissibility of the inter-State communication submitted by the State of Palestine against Israel, 20 May 2021, UN Doc. CERD/C/103/R.6, para. 65,

нь эрх зүйн хамгаалалтын нэг юм.¹⁵³⁸ Үүнд апартеидын гэмт хэрэг үйлдсэн болон оролцсон засгийн газрын гишүүд болон улсыг төлөөлөн оролцогч хувь хүмүүс орно.¹⁵³⁹ Тиймээс хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэгтэй холбогдуулан бүрэн эрх бүхий бусад оролцогч тал эдгээр гэмт хэрэгт судалгаа хийх боломжтой бөгөөд шаардлагатай юм. Оролцогч тал гэдэгт Израйл өөрөө, Палестины удирдагчид, олон улсын хамтын нийгэмлэг, Олон улсын эрүүгийн шүүх орно. Эдгээр гэмт хэргийг үйлдсэн байх магадлалтай хувь хүнийг зохих шалтгаанаар сэжиглэж байгаа тохиолдолд шүүн таслах ажиллагаа явуулах шаардлагатай юм.

Олон улсын эрх зүйн хүрээнд апартеидын гэмт хэрэгт сэжиглэгдсэн бүх этгээдийг шүүх эрх мэдэл бүх улс оронд байдаг.¹⁵⁴⁰ Апартеидын тухай конвенцийн 4, 5 дугаар зүйлийг хамтад нь харвал хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэргийг шүүх эрх мэдэл оролцогч бүх улсад байна гэж заасан.¹⁵⁴¹ Олон улсын эрх зүйн Комисс 2019 онд гаргасан Хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлж, тийм гэмт хэрэг үйлдэгчдийг шийтгэх тухай төсөлдөө “хэрэв гэмт хэрэг үйлдсэн хэмээн сэжиглэгдэж байгаа этгээдийн харьяалах нутаг дэвсгэрийн улс нь тухайн хэрэгтнийг бусад улс орон, олон улсын эрүүгийн шүүх байгууллагад шилжүүлээгүй, хүлээлгэн өгөөгүй тохиолдолд шүүн таслах ажиллагааны зорилгоор хэргийг эрх бүхий байгууллагад хүргүүлнэ” гэсэн байдаг.¹⁵⁴²

Апартеидын тухай конвенцийн оролцогч талуудын үүрэг болох шүүх эрх мэдлийг хэрэгжүүлэх түгээмэл эрх мэдэл нь улс бус оролцогчдод ч бас хамаарах бөгөөд гэмт хэрэг үйлдэгдсэн газар нь ямар нэг улс орны шүүх эрх мэдэл хэрэгждэг газар мөн

1538 Rome Statute, Article 25. See also, for example, Apartheid Convention, Articles 1-3.

1539 See, for example, Apartheid Convention, Article 3: the modes of responsibility are described as “[c]ommit, participate in, directly incite or conspire in the commission of the acts” or “[d]irectly abet, encourage or co-operate in the commission of the crime of apartheid.” See also, for example, Rome Statute, Article 25(3): “a person shall be criminally responsible... if that person... [c]ommits... [o]rders, solicits or induces... aids, abets or otherwise assists in [the] commission or... attempted commission [of such a crime]... contributes to the commission or attempted commission of such a crime by a group of persons acting with a common purpose... [or] [a]ttempts to commit such a crime...”

1540 See Amnesty International, Universal Jurisdiction: The duty of states to enact and enforce legislation - Chapter Five: Crimes against humanity (Index: IOR 53/008/2001), [amnesty.org/en/documents/ior53/008/2001/en](https://www.amnesty.org/en/documents/ior53/008/2001/en), pp. 5-8. See also Amnesty International, Eichmann Supreme Court Judgment: 50 years on, its significance today (Index: IOR 53/013/2012), 6 June 2012, [amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/06/ior530132012en.pdf](https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/06/ior530132012en.pdf), p. 6. This quotes the Israeli Supreme Court in Attorney-General of the Government of Israel v. Eichmann, judgment, 29 May 1962: “Not only do all the crimes attributed to the appellant bear an international character, but their harmful and murderous effects were so embracing and widespread as to shake the international community to its very foundations. The State of Israel therefore was entitled, pursuant to the principle of universal jurisdiction and in the capacity of a guardian of international law and an agent for its enforcement, to try the appellant.”

1541 See, for example, Roger S. Clark, “Offences of international concern: Multilateral treaty practice in the forty years since Nuremberg”, 1 January 1988, Nordic Journal of International Law: “The plain meaning of these two articles combined is that universal jurisdiction is overwhelmingly supported by the preparatory work of the Convention.” See also, for example, Amnesty International, Universal Jurisdiction: The duty of states to enact and enforce legislation – Chapter Five (previously cited), pp. 3-4; and M. Cherif Bassiouni, Crimes against humanity, 2011, p. 283.

1542 ILC, Draft articles on Prevention and Punishment of Crimes Against Humanity, 2019, Article 10, [legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/7_7_2019.pdf](https://www.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/7_7_2019.pdf)

л бол хамаарна.¹⁵⁴³ Оролцогч улс орнуудын хувьд апартеидын гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдүүдийг шүүхэд дуудаж, шийтгэл оногдуулах үүрэгтэй учраас өөрсдийн, эсхүл эрх мэдлээ хэрэгжүүлж байгаа газар нутагт эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх шаардлагатай үед холбогдох баримт нотолгоог цуглуулж, үр дүнтэй, шуурхай, шударга гэмт хэргийн судалгаа явуулах шаардлагатай.

Түүнчлэн Апартеидын тухай конвенцид оролцогч улс орнууд нь “гэмт хэрэгтнийг шилжүүлэхдээ хууль тогтоомж болон хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа гэрээнийхээ дагуу” гүйцэтгэх үүрэгтэй хэмээн заасан.¹⁵⁴⁴ Энэ зүйл заалтад апартеидын гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийг олон улсын эрх зүйн дагуу шүүх ажиллагаа явуулах зорилгоор шилжүүлэх оролцогч улс орнуудын үүрэг хариуцлагын тусгасан. 4 болон 5 дугаар зүйлд заасан оролцогч улсуудын үүрэг хариуцлагатай нийлснээр энэхүү конвенц нь өөр бусад орноос хэрэгтэн шилжүүлэх хүсэлт гаргаагүй үед ч олон улсын нийтийн эрх зүйн хүрээнд олон улсын ноцтой гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийг шүүх үүрэг хариуцлагыг нь тодорхойлж байна (aut dedere aut judicare үүрэг).¹⁵⁴⁵

Ромын дүрэмд оролцогч улс орнууд “олон улсын хамтын нийгэмлэгийн зүгээс хамгийн ноцтой гэмт хэрэг үйлдэгчдийг шийтгэлгүй өнгөрөөж болохгүй бөгөөд үндэсний хэмжээнд болон олон улсын хамтын ажиллагааны түвшинд үр дүнтэй шүүх ажиллагаа явуулах ёстой” хэмээн заасан. Түүнчлэн “олон улсын гэмт хэрэг үйлдэгчдэд эрүүгийн шүүх эрх мэдэл бүх улс оронд байдаг бөгөөд эрх мэдлээ хэрэгжүүлэх үүрэгтэй” хэмээн Ромын дүрэмд заасан. Эдгээр зүйл заалтаас харвал Ромын дүрмийн оролцогч улс орнууд хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдүүдэд судалгаа явуулж, шүүн таслах ажиллагаа явуулах шаардлагатай.

Палестин улс 2015 оны 1 дүгээр сарын 2-нд Ромын дүрмийн оролцогч тал болсноор “2014 оны 6 дугаар сарын 13-ны өдрөөс хойш Зүүн Иерусалимыг оролцуулсан Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дээр” үйлдэгдэж байгаа дайны гэмт хэрэг болон хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэгт Олон улсын эрүүгийн шүүхийн эрх мэдлийг хүлээн

1543 See, for example, Introductory note by John Dugard to the Convention on the Suppression and Punishment of the Crime of Apartheid, 30 November 1973, legal.un.org/avl/ha/cspca/cspca.html; and Carsten Stahn, A Critical Introduction to International Criminal Law, 30 January 2019, p. 68. See also UN Commission on Human Rights, Implementation of the International Convention on the Suppression and Punishment of the Crime of Apartheid, 19 January 1981, UN Doc. E/CN.4/1426, paras 21-22: “although [the Apartheid Convention] may be viewed as aiming in part at preventing the spread of [apartheid] practices to States parties, its primary thrust is against the practices of a non-State party. Moreover, to the extent that the term apartheid is given a generic definition applicable to practices of States... it must be presumed that no State indulging in such practices would also be a State party to the Apartheid Convention. Accordingly, the distinctive essence of the Apartheid Convention is that it addresses the consequences for States generally of conduct occurring within another State... This distinctiveness is of central importance to the question of implementation, for unlike other related instruments the Apartheid Convention cannot and does not rely on cooperation of the State wherein the reported human rights violation has occurred. On the contrary, it concerns itself with co-operation of States within which no such violations have occurred.”

1544 Apartheid Convention, Article XI.

1545 See, for example, UN Commission on Human Rights, Implementation of the International Convention on the Suppression and Punishment of the Crime of Apartheid, 19 January 1981, UN Doc. E/CN.4/1426, paras 49-50: “In addition the conduct prohibited by article II of the Apartheid Convention includes inter alia conduct deemed a ‘crime under international law’ and conduct regarding which an international duty to prosecute or extradite exists [under the convention]... the conduct in question should be criminalized under the national criminal law of the signatory States and thus embody the maxim aut dedere aut judicare”. In relation to the “international penal tribunal” mentioned in the Apartheid Convention, although consideration was given in 1980 to the establishment of a special international criminal court to try persons specifically for the crime of apartheid (see UN Doc. E/CN.4/1426, 19 January 1981), no such court has yet been established. However, it has been held that (in relation to Article VI of the Genocide Convention) that “there can be no doubt that the [International Criminal] Court qualifies as an ‘international penal tribunal’.” See ICC, Prosecutor v Al Bashir, Case ICC-02/05-01/09-302, Pre-Trial Chamber, decision, Minority Opinion of Judge Marc Perrin De Brichambaut, 6 July 2017, paras 10-13. As such, Article V in the Apartheid Convention gives significant weight to the argument that the ICC could serve as a fundamental forum for the prosecution of the crime of apartheid.

зөвшөөрсөн. 2015 оны 1 дүгээр сарын 16-нд Олон улсын эрүүгийн шүүхийн Прокурор шүүхийн дүрэм журмын дагуу “Палестины нөхцөл байдалд” гэмт хэргийн судалгаа хийж эхлэхийн тулд Ромын дүрэмд заасан шалгуурт нийцэж байгаа эсэх дээр дүн шинжилгээ хийж эхэлснээ мэдэгдсэн. 2018 оны 5 дугаар сарын 15-нд Палестины зүгээс Ромын дүрмийн 13 дугаар зүйлийн (а) болон 14 дүгээр зүйлийн дагуу туслалцаа хүссэн. Прокурорт гаргасан дээрх хүсэлт нь “Палестины бүх нутаг дэвсгэрт үйлдэгдэж байгаа өнгөрсөн, одоо, ирээдүйн бүх гэмт хэргийн Олон улсын эрүүгийн шүүхийн түр болон байнгын эрх мэдлийн хүрээнд гэмт хэргийн судалгаа явуулах” тухай байсан.¹⁵⁴⁶ 2019 оны 12 дугаар сарын 20-нд ОУЭШ-ийн Прокурорын зүгээс “Палестины нөхцөл байдал Ромын дүрэмд заасан гэмт хэргийн судалгаа эхлүүлэхэд шаардлагатай шалгууруудыг хангасан” хэмээн дүгнэсэн боловч Шүүхийн өмнөх танхимаас Олон улсын эрүүгийн шүүхийн “эрх мэдлийн хүрээнд хамаарах нутаг дэвсгэрийг” тодорхойлох шаардлагатай гэж үзжээ.¹⁵⁴⁷ 2021 оны 2 дугаар сарын 5-нд Шүүхийн өмнөх танхимаас “Палестины нөхцөл байдал дахь ОУЭШ-ийн шүүх эрх мэдлийн цар хүрээ нь 1967 оноос хойш Израйлын эзэлсэн газрууд, Газа болон Зүүн Иерусалимыг оролцуулсан Баруун эргийн нутаг дэвсгэр” гэж дүгнэжээ.¹⁵⁴⁸ 2014 оны 6 дугаар сарын 13-ны өдрөөс хойш Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дээр үйлдэгдэж байгаа гэмт хэргийн судалгааг эхлүүлсэн. ОУЭШ-ийн Прокурор 2021 оны 3 дугаар сарын 3-нд Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дээр үйлдэгдэж байгаа Ромын дүрэмд заасан гэмт хэргүүдийн нээлттэй судалгаа явуулна гэдгээ зарласан.¹⁵⁴⁹

Хэдийгээр Олон улсын эрүүгийн шүүх Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дээр үйлдэгдсэн Ромын дүрэмд заасан гэмт хэргийг шүүх эрх мэдэлтэй хэдий ч Израйлын газар нутагт үйлдэгдсэн гэмт хэргүүдийг шүүх эрх мэдэлгүй юм. Гэхдээ Ромын дүрэмд заасан хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэг (Ромын дүрэмд зааснаар) болон бусад гэмт хэрэг нь Ромын дүрмийн оролцогч улсын газар нутагт үйлдэгдсэн эсэхээс үл хамааран Олон улсын эрүүгийн шүүхэд асуудлыг хэлэлцүүлэхээр санал оруулах эрх мэдэл НҮБ-ын Аюулгүйн Зөвлөлд байдаг.¹⁵⁵⁰

Үнэнг мэдэх эрхэд тулгуурлан Израйлын зүгээс хүний эрхийн зөрчлүүдэд нэн даруй, шударга, үр дүнтэйгээр судалгаа явуулж, апартеид болон хүний эрхийн зөрчлүүдийн талаар үнэн бодит байдлыг олон нийтэд түгээх үүрэг хүлээнэ.¹⁵⁵¹ Шударга ёсны зарчмын дагуу хүний эрхийн зөрчлийн эсрэг хуулийн хамгаалал шаардлагатай бөгөөд Израйл болон олон улсын хамтын нийгэмлэгийн зүгээс гэмт этгээдүүд ял шийтгэлгүй өнгөрөх

1546 Amnesty International, “Israel/OPT: Call to support ICC investigation into ‘situation in Palestine’ and safeguard ICC independence” (Index: MDE 15/1986/2020), 16 March 2020, [amnesty.org/es/documents/mde15/1986/2020/en](https://www.amnesty.org/es/documents/mde15/1986/2020/en)

1547 ICC, Preliminary examination: Focus: Alleged crimes committed in the occupied Palestinian territory, including East Jerusalem, since 13 June 2014, [icc-cpi.int/palestine](https://www.icc-cpi.int/palestine) (accessed on 19 August 2021).

1548 ICC, Situation in the State of Palestine, Case ICC-01/18, Pre-Trial Chamber, Decision on the “Prosecution request pursuant to article 19(3) for a ruling on the Court’s territorial jurisdiction in Palestine”, 5 February 2021, para. 118.

1549 Amnesty International, “Israel/OPT: Historic breakthrough as Prosecutor confirms initiation of ICC investigation in Occupied Palestinian Territories”, 3 March 2021, [amnesty.org/en/latest/news/2021/03/israel-opt-historic-breakthrough-as-prosecutor-confirms-initiation-of-icc-investigation-in-occupied-palestinian-territories](https://www.amnesty.org/en/latest/news/2021/03/israel-opt-historic-breakthrough-as-prosecutor-confirms-initiation-of-icc-investigation-in-occupied-palestinian-territories)

1550 Rome Statute, Article 13(b). So far, the UNSC has referred two situations, that of Darfur, Sudan, and Libya to the ICC. UNSC, Resolution 1593 (2005), adopted on 31 March 2005, UN Doc. S/RES/1593; and UNSC, Resolution 1970 (2011), adopted on 26 February 2011, UN Doc. S/RES/1970.

1551 See, for example, International Commission of Jurists, The Right to a Remedy and Reparation for Gross Human Rights Violations: A Practitioners’ Guide, 2018, p. 283: “The right to truth entails the right of victims and relatives to know the truth not only about the facts and circumstances surrounding human rights violation, but also the reasons that led to them and the implicated authors. This knowledge must be disclosed and made public not only to the victims and their relatives but also, unless it causes harm to them, for the benefit of society as a whole.”

явдалтай тэмцэж, гэмт хэрэгтнүүдийг шударгаар шүүх шаардлагатай.¹⁵⁵²

Эцэст нь хохирол барагдуулах зарчмын үүднээс хохирогчдод бүрэн дүүрэн, үр дүнтэй нөхөн олговор, нөхөн төлбөр олгох, зөрчигдсөн эрхийг сэргээх, уучлал хүсэх, зөрчлийг дахин гаргахгүй байх зэрэг арга хэмжээг нэн даруй авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай.¹⁵⁵³ “Хохирол барагдуулах” гэдэг нь ихэвчлэн гэмт хэргийн хохирогчид нөхөн олговор олгох утгыг илэрхийлэх хэдий ч гэмт хэргийн судалгаа явуулах, үнэн шударга байдал болон шударга ёсны зарчим зэрэг нь хохирол барагдуулах арга хэмжээтэй адил чухал ойлголт юм.¹⁵⁵⁴ Олон улсын эрх зүйн зөрчлийн хохирлыг барагдуулах зарчим нь олон улсын заншлын эрх зүйд хүлээн зөвшөөрөгдсөн үүрэг юм. Зөрчигдсөн эрхээ үр дүнтэй эрх сэргээлгэх хувь хүний эрх болон хүний эрхийн зөрчлийн хохирлыг барагдуулах эрхийг хэд хэдэн хүний эрхийн олон улсын гэрээ¹⁵⁵⁵ болон олон улсын эрх зүйн бусад арга хэрэгсэлд тусгасан байдаг.¹⁵⁵⁶

Хүний эрхийн олон улсын эрх зүйн ноцтой Зөрчил болон Олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйн ноцтой зөрчлийн хохирогчдын зөрчигдсөн эрхийг сэргээх, Хохирол барагдуулах эрхийн талаарх НҮБ-ын суурь зарчимд “үндэсний түвшинд хохирогчийн эрхийг хэрэгжүүлэх арга хэрэгслийг заасан бөгөөд Олон улсын эрүүгийн шүүх зэрэг байгууллага руу хандах шалгуур үзүүлэлтийг заасан байдаг”.¹⁵⁵⁷ Түүнчлэн дотоодын хууль болон олон улсын эрх зүйн дагуу хохирогчдод үр дүнтэй, бүрэн хохирол барагдуулах арга, үүний дотор нөхөн төлбөр, нөхөн олговор, эрх зөрчигдөхөөс өмнөх байдалд сэргээх, уучлал гуйх, зөрлчийг дахин давтахгүй байх баталгаа олгох шаардлагатай.¹⁵⁵⁸

Хэдийгээр Израйл улс Ромын дүрмийн оролцогч улс биш боловч Ромын дүрмийн 75

1552 See, for example, International Commission of Jurists, *The Right to a Remedy and Reparation for Gross Human Rights Violations: A Practitioners' Guide*, 2018, p. 283: “Victims and relatives of human rights violations have a right to a prompt, thorough, independent, and impartial official investigation, capable of leading to the identification and, if appropriate, the punishment of the authors. The investigating authority must be personally and institutionally independent and vested with the necessary powers and resources to conduct a meaningful investigation. Victims and their relatives have a right to effective participation in the investigation. Officials who are under investigation should be suspended during the time of the investigation.” See also p. 26: “The prosecution of perpetrators of gross human rights violations can also in itself constitute a form of reparation, i.e., satisfaction, and contributes to the right of victims and their family to truth and to the combating of impunity as an element of guarantees of non-recurrence.”

1553 See, for example, UN Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law, December 2005, Principle 18: “[reparation] includes the following forms: restitution, compensation, rehabilitation, satisfaction and guarantees of non-repetition”.

1554 REDRESS, *Justice for Victims: The ICC'S Reparations Mandate*, 20 May 2011, redress.org/wp-content/uploads/2018/01/REDRESS_ICC_Reparations_May2011.pdf, p. 10.

1555 See, for example, Rome Statute, Article 75; Universal Declaration of Human Rights, Article 8; ICCPR, Articles 2(3), 9(5) and 14(6); Convention Against Torture, Article 14(1); International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance, Article 24.

1556 See, for example, Updated Set of Principles for the Protection and Promotion of Human Rights Through Action to Combat Impunity, 8 February 2005, UN Doc. E/CN.4/2005/102.

1557 REDRESS, *Justice for Victims: The ICC'S Reparations Mandate* (previously cited), p. 13.

1558 See, for example, UN Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law, Principle 18; International Law Commission, *Draft articles on Prevention and Punishment of Crimes Against Humanity*, 2019, Article 12, legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/7_7_2019.pdf Within the Rome Statute, reparations are awarded against a convicted person in the form of restitution, compensation and rehabilitation, and they may be ordered on an individual basis, collectively (for example to communities affected), or both (ICC Rules of Procedure and Evidence, Rule 97). While reparations in the form of satisfaction are not provided for in the Rome Statute, the ICC has ordered “symbolic” measures and reparations awards. See *Prosecutor v. Lubanga*, Case ICC-01/04-01/06, judgment, 7 August 2012, para. 222. Although Article 75 of the Rome Statute lists restitution, compensation and rehabilitation as forms of reparations, this list is not exclusive. Other types of reparations, for instance those with a symbolic, preventative or transformative value, may also be appropriate, as well as publishing an apology made by a convicted person.

дугаар зүйлд зааснаар олон улсын эрүүгийн үйл явцын дагуу хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэг үйлдсэн хувь хүн эрүүгийн хариуцлагынхаа хүрээнд хохирогчдын хохирлыг барагдуулах арга хэмжээ авах шаардлагатай. Олон улсын эрүүгийн эрх зүйн дагуу хохирол барагдуулах арга хэмжээ авна гэдэг нь ноцтой гэмт хэрэг үйлдсэн этгээд хохирогчид учруулсан хохирлоо барагдуулахын зэрэгцээ шударга шүүхийн шийдвэр гаргаж, гэм буруутай этгээд хийсэн үйлдэлдээ хариуцлага хүлээхийг хэлнэ. Түүнээс гадна олон улсын эрх зүйн зөрчил, гэмт хэрэг үйлдсэн бол учруулсан гай зовлонгоо чадах чинээгээрээ бууруулж, хор уршгаа засаж залруулан, ирээдүйд зөрчил үйлдэхгүй байх шаардлагатай.¹⁵⁵⁹

7.1.3 ОЛОН УЛСЫН ХАМТЫН НИЙГЭМЛЭГИЙН ИДЭВХГҮЙ БАЙДАЛ

Одоо бий болж байгаа болон хэрэгжүүлж болох байсан бусад зөрчигдсөн эрхийг сэргээх хууль зүйн арга хэрэгслийг эс тооцвол сүүлийн 70 гаруй жилийн хугацаанд олон улсын хамтын нийгэмлэг Израйлын талд байж Палестинчуудыг эзлэн түрэмгийлэх, тусгаарлах, хараа хяналтдаа оруулан, дарлаж, ноёрхох боломж олгож байна. НҮБ-ын Аюулгүйн зөвлөлөөс олон жилийн хугацаанд хэд хэдэн тогтоол гаргасан боловч хэрэгжихгүй байгаа бөгөөд Израйл улс олон улсын эрх зүйн зөрчил үйлдсэнийхээ үр дагаврыг үе үе зэмлэл хүртэхээс бусад байдлаар хариуцахгүй явсаар байна.

Олон улсын хамтын нийгэмлэг Палестин хүн амын эсрэг зохион байгуулалттайгаар өргөн цар хүрээтэй халдлага хийж, олон улсын эрх зүй зөрчсөн гэмт хэрэг үйлдсэн үйлдэлд Израйл улсад хариуцлага тооцохын тулд бодитой арга хэмжээ авахгүй байгаа нь олон улсын эрх зүйн дэг журмыг алдагдуулж, Израйлыг цаашид гэмт хэрэг үйлдэхэд нь дэмжиж байгаагаас ялгаагүй юм. Түүгээр зогсохгүй зарим орнууд Израйлыг олон улсын эрх зүйн зөрчил, гэмт хэрэг үйлдэхэд нь дэмжлэг үзүүлж, зэвсэг, тоног төхөөрөмж, бусад хэрэгслээр хангаж, НҮБ-ын Аюулгүй Зөвлөл дээр хүртэл дипломат хамгаалалт хийж, хариуцлага тооцохоос хамгаалж байна. Ингэснээрээ Палестин ард түмнийг хамгаалж чадахгүйгээр зогсохгүй Палестинчуудыг бусдаас дорд гарал үүсэл, бага эрх мэдэлтэй амьдрах явдлыг улам хүндрүүлж байна.

Израйлын нутаг дэвсгэрт Палестинчуудын эсрэг үйлдсэн зөрчлийг анхаарч үзэхгүйгээр зөвхөн олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйн хүрээнд эзлэгдсэн Баруун эрэг болон Газын зурвас дахь Палестинчуудын эсрэг Израйлын зөрчлийг шийдвэрлэх гэж оролдох нь энэхүү мөргөлдөөний суурь шалтгааныг шийдвэрлэх, хариуцлага тооцох, хохирогчдын төлөө шударга байдал тогтоох боломжгүй болгож байна.

7.2 САНАЛ ЗӨВЛӨМЖ

Дээрх дүгнэлтийн хүрээнд Эмнести Интернэшнл Израйлын эрх баригчид болон бусад хамааралтай оролцогч талуудад зориулан Палестинчуудын эсрэг апартеидын тогтолцоогоо эцэс болгож, түүнтэй холбоотой хүний эрхийн зөрчил үйлдэхээ зогсоох тухай өргөн хүрээний зөвлөмжийг хүргэж байна.

Израйлын эрх баригчдад зориулсан санал зөвлөмжүүдэд Палестинчуудад чиглэсэн нийтээр үйлчилж байгаа хууль, бодлого, үйл ажиллагааны талаар дурдаад зогсохгүй Израйлын газар нутаг, Зүүн Иерусалим, Баруун эргийн бусад нутаг дэвсгэр болон Газрын зурвас зэрэг хараа хяналтын бүс тус бүрээр, түүнчлэн Израйл болон Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрээс гадуурх Палестин дүрвэгчдэд чиглэсэн санал зөвлөмжүүдийг боловсруулсан. Мөн Палестин удирдагчдад зориулан хэд хэдэн санал зөвлөмж боловсруулсан.

1559 ICC, Prosecutor v. Lubanga, Case ICC-01/04-01/06, judgment, 7 August 2012, para. 179.

Энэхүү тайланд баримтжуулсан зөрчлүүд нь маш ноцтой байгаа учраас олон улсын хамтын нийгэмлэгийн зүгээс Израйл-Палестины мөргөлдөөнд хандаж байгаа хандлагаа яаралтай эрс өөрчилж, Израйл улс Палестин хүмүүсийн эсрэг гэмт хэрэг үйлдсэн гэдгийг хүлээн зөвшөөрөх шаардлагатай. Тиймээс НҮБ-ын салбар байгууллагууд, Олон улсын Эрүүгийн Шүүхийн прокурорын алба, бусад засгийн газар, бүс нутгийн оролцогчид, бизнесийн байгууллагууд, үндэсний болон олон улсын хүмүүнлэгийн болон хөгжлийн байгууллагуудад зориулан зөвлөмж гаргасан.

Ялангуяа НҮБ-ын зүгээс Израйлын газар нутаг болон Палестины Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт бий болгосон апартеидын тогтолцооны хүрээнд Палестинчуудын эрх зөрчигдөж байгаа асуудал дээр бүх чухал арга хэмжээг авах ёстой. Ингэхийн тулд Израйлын засгийн газрыг дарлал, ноёрхлын тогтолцоогоо эцэс болгохыг шаардаж, эрх нь зөрчигдсөн хүн бүрийн зөрчигдсөн эрхийг сэргээж, нөхөн олговор олгох шаардлагатай.

Энэхүү аймшигт апартеидын тогтолцоог эцэс болгосноор хэдэн сая Палестинчууд Израйлын газар нутаг болон Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дээр цаашид амьдрах нөхцөл бүрдэх бөгөөд тус бүс нутаг даяар дүрвэсэн Палестин дүрвэгчид орон гэртээ буцаж ирэх боломжтой болохын зэрэгцээ алагчлалаас ангид байдлаар үндсэн эрхээ эдлэх боломжтой болно.

7.2.1 ИЗРАЙЛЫН ЭРХ БАРИГЧИД

- Апартеидын тогтолцоогоо дуусгавар болгож, одоогийн Палестин хүн амын эсрэг ялгаварлан гадуурхах, ялган тусгаарлах, дарлах арга хэмжээгээ нэн даруй таслан зогсоож, арьс үндэс, угсаа, шашин шүтлэгээр алагчилсан хууль, тогтоомж, бодлого, үйл ажиллагаагаа бүгдийг нь эргэн харж, хүчингүй болгох эсхүл шинэчлэн найруулж хүний эрхийн олон улсын эрх зүй болон хэм хэмжээнд нийцүүлэх, ялангуяа Израйлын олон улсын эрх зүйн хүрээнд хүлээсэн алагчлалаас ангид байх зарчмыг биелүүлэх үүрэг хариуцлагыг биелүүлэх.
- Хүний эрхийн олон улсын эрх зүйн зарчмын дагуу Израйлын газар нутаг болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дээрх бүх Палестинчуудад эрхийг нь алагчлалгүй, бүрэн дүүрэн эдлүүлэх. Мөн олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйн дагуу Палестины Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дээрх Палестинчуудыг хамгаалах үүрэг хариуцлагаа ухамсарлах.
- Олон улсын эрх зүйг зөрчиж байгаа бүх төрлийн үйл ажиллагааг зогсоохыг төрийн эрх бүхий байгууллагын бүх гишүүдэд нэн даруй үүрэг болгох. Үүнд, хүн амыг албадан нүүлгэх, дур зоргоороо баривчлах, захиргааны журмаар цагдан хорих, эрүүдэн шүүх болон бусад дайсагнасан үйлдэл, хууль бус аллага, гэмтэл бэртэл учруулах зэрэг үйлдлүүд болон Палестинчуудын чөлөөтэй зорчих эрхийг хязгаарлаж, гэр бүл зохиох, аж амьдралтай байх, орон байртай байх, хоол хүнс, усаар хангагдах, нэн шаардлагатай эрүүл мэндийн үйлчилгээ авах, боловсрол эзэмших зэрэг хүний наад захын суурь эрхийг зөрчих зэрэг орно.
- Олон улсын эрх зүйн ноцтой зөрчил үйлдсэн эсхүл үйлдэхийг тушаасан цэргийн болон төрийн алба хаагчийн хэргийг судалж дуусах хүртэл ажил үүргээс нь чөлөөлөх.
- Хууль сахиулах алба хаагчдад зориулан халдлагыг заавал мэдэгдэх тухай тодорхой чиглэл боловсруулж, бүх шатны алба хаагчдад мэдлэг олгож, заавал мэдэгдэх үүрэгтэй гэдгийг нь ухамсарлуулж, аюулгүйн албаныхны үйлдсэн зөрчил, буруутай үйлдлийг заавал мэдэгдэж, шударга шүүх ажиллагаа явуулах шаардлагатай бөгөөд мэдэгдэхгүй өнгөрөх эсхүл нуун дарагдуулсан тохиолдолд шийтгэл оногдуулах.

- Төрийн алба хаагчид болон оролцогчдын үйлдсэн хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг болон бусад хүний эрхийн ноцтой зөрчлийн хэргүүдэд яаралтай, шударга, бие даасан, үр дүнтэй мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах. Хангалттай баримт нотолгоо бүрдсэн тохиолдолд эрүүгийн хариуцлага хүлээвэл зохих этгээдэд хэрэг үүсгэж, олон улсын хэм хэмжээнд нийцсэн, шударга шүүх ажиллагаа явуулах.
- Бусдад эрхээ эдлэхэд нь саад болж, хязгаарлаж байгаа болон хязгаарлахаар завдаж байгаа хувь хүнд хариуцлага тооцох.
- Хүний эрхийн зөрчил, хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг болон олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйн ноцтой зөрчлийн хохирогч болсон хүмүүс болон тэдний гэр бүлд хохирлыг бүрэн барагдуулах. Үүнд, арьс үндсэнд үндэслэн хураан авсан бүх өмч хөрөнгийн нөхөн олговор, нөхөн төлбөр орох бөгөөд Эзэнгүй хөрөнгийн харгалзагчийн хураасан өмч хөрөнгө мөн хамаарна.
- Апартеидын тухай конвенц болон Ромын дүрэмд нэгдэх; 2002 оны 7 дугаар сарын 1-ний өдрөөс хойших Олон улсын эрүүгийн шүүхийн эрх мэдлийг хүлээн зөвшөөрснөө тунхаглах; дотоодын хууль тогтоомждоо эдгээр олон улсын баримт бичгийн зүйл заалтыг тусган оруулах.

ИЗРАЙЛЫН ГАЗАР НУТАГТАЙ ХОЛБООТОЙГООР

- Палестин гаралтай Израйл иргэдийг ялгаварлан гадуурхах зүйл заалт бүхий үндэсний хууль болон бусад хууль тогтоомжуудад бодитойгоор нэмэлт өөрчлөлт оруулах, эсхүл хүчингүй болгох.
- Израйлын Үндсэн хуульд алагчлалаас ангид байх тухай зарчмыг тусгах замаар үндсэн хуулийн хамгааллыг бий болгох.
- 1952 оны Улсын тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулж, хэний ч иргэний харьяаллыг дур зоргоороо хүчингүй болгохгүй байх баталгааг тогтоох.
- Палестинчуудын гэр бүл нэгтгэх хүсэлтээс зайлсхийх бодлогыг таслан зогсоож, 2003-2021 оны хооронд хүчинтэй байсан Иргэншил ба Хилээр нэвтрэх тухай хуулийн шинэ хувилбарыг хэрэгжүүлэхээ зогсоож, Иерусалим болон Эзлэгдсэн нутгийн Палестин гаралтай Израйл иргэд болон Палестин оршин суугчдын гаргасан эхнэр/нөхөр, хүүхэдтэйгээ хамт амьдрахыг хүссэн гэр бүл нэгтгэх хүсэлтүүдийг ямар ч ялгаварлан гадуурхалгүйгээр, хүсэлт тус бүрд нь авч үзэж, шийдвэрлэх.
- Сонгуульд санал өгөх, өрсөлдөх болон бусад нийгмийн амьдралд оролцох эрхийг хүн бүрд эдлүүлэхийн тулд ялгаварлан гадуурхалтыг таслан зогсоох. Тухайлбал, шийдвэр гаргах үйл явцад цөөнхийн төлөөлөл, оролцоог нэмэгдүүлэх үр дүнтэй алхам хэрэгжүүлж, улс төрийн үзэл суртал болон бусад төрлийн ялгаварлан гадуурхлаас шалтгаалан сонгуулиас хасах явдлыг зогсоох.
- Цэргийн алба хаахтай холбоотой Палестин гаралтай Израйл иргэдийг ялгаварлан гадуурхах бодлогыг хүчингүй болгож, холбоотой эдийн засаг, нийгмийн үр өгөөж, ажил хөдөлмөрийн боломжуудад нээлттэй болгох.
- Израйлын төрийн эзэмшлийн газрын хуваарилалт, ашиглалтын тал дээр алагчлалгүй, ил тод, хариуцлагатай байлгах зүйл заалт оруулж, үр дүнд хүрэхийн тулд Еврей байгууллагуудын үүрэг оролцоо, хариуцлагын цар хүрээг шинээр тогтоох.
- Эзэмшил газрыг нь хууль бусаар хураан авч, төрийн өмч болгосон бүх хүнд зохих ёсны хуулийн хамгаалал буюу нөхөн олговор, нөхөн төлбөр зэргийг олгох
- Ялгаварлан гадуурхал бүхий Израйлын бүсчлэн хуваах болон газрын хуваарилалтын хууль, бодлогуудыг хүчингүй болгох эсхүл нэмэлт өөрчлөлт оруулж, ийм хуулиудад

арьс үндэс, шашин шүтлэг, үндэстэн, угсаатны гарал үүсэл болон үндэс угсаагаар ялгаварлан гадуурхалтыг тусган оруулахгүй байхад анхаарах.

- Албадан нүүлгэх, орон байр нураах тушаал, шийдвэрүүдийг бүгдийг нь цуцалж, холбогдох хууль тогтоомжид олон улсын хэм хэмжээнд нийцүүлэн нэмэлт өөрчлөлт оруулах хүртэл ийм төрлийн үйл ажиллагааг хойшлуулах зэргээр Палестинчуудыг албадан нүүлгэлтийн хохирогч болохоос сэргийлэх.
- Негев/Накаб дахь зөвшөөрөлгүй тосгонуудын статусыг нэн даруй өөрчилж, зөвшөөрөл олгох. Тосгоны зөвшөөрлийн хүрээнд оршин суугчдад холбоотой эрх зүйн хамгааллыг олгох. Аюулгүй, унданд хэрэглэхэд тохиромжтой ус, цахилгаан эрчим хүч, бохирын шугам, цэвэрлэх байгууламж, хог тээвэр, түргэн тусламжийн үйлчилгээ, эрүүл мэндийн үйлчилгээ, боловсролын байгууллага зэргээр бүх оршин суугчдыг тогтмол хангах. Зөвшөөрөлгүй тосгоны оршин суугчдыг албадан гаргах оролдлогуудыг нэн даруй таслан зогсоох шаардлагатай.
- Ялгаварлан гадуурхах бодлогын үр дүнд орон гэрээ сүйтгүүлсэн бүх хүний орон гэрийг нөхөн төлж, засварлах.
- Израйлын харьяат Палестин иргэд, тэр дундаа Негев/Накабын хүмүүст эзэмшил газар руугаа нэвтрэх эрх болон аж үйлдвэр, хөдөө аж ахуйн үйл ажиллагаа, эдийн засгийн хөгжилд нэн шаардлагатай орон нутгийн мэдлийн нөөц, ус, цахилгаан эрчим хүчээр хангаж, амьжиргааны зохих түвшинд амьдрах, ус болон хоол хүнсээр хангагдаж, зохистой орон байртай, эрүүл амьдарч, ажил хөдөлмөр эрхлэх эрхийг нь эдлүүлэх.
- Аж амьдрал, эрүүл мэнд, боловсролтой холбоотой улсын нөөц болон санхүүжилтийн хуваарилалтыг арьс үндэс, үндэс угсаа, шашин шүтлэг, хүйсээс үл хамааран тэгш байлгах.
- Израйлын газар нутагт хэрэгжүүлж байгаа амьдралын чанар, эрүүл мэнд, боловсролын хөтөлбөр, үйлчилгээг алагчлалгүй байхад анхаарахын тулд албан ёсны хяналтын механизм бий болгох.

ЗҮҮН ИЕРУСАЛИМТАЙ ХОЛБООТОЙГООР

- Зүүн Иерусалим дахь Израйл сууринтай холбоотой бүх үйл ажиллагааг нэн даруй зогсоож, одоо байгаа суурингууд болон холбоотой дэд бүтцийг буулгаж, Израйл иргэдийг Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрээс өөр газар руу шилжүүлэх.
- Баруун эргийн Израйл суурьшигчдад нөөцийн хуваарилалтын давуу эрх ямба олгож байгаа бодлого, үйл ажиллагааг нэн даруй зогсоох.
- Зүүн Иерусалимын Палестин оршин суугчдын оршин суух эрхийг дур зоргоороо хүчингүй болгох явдлыг таслан зогсоох.
- Дур зоргоороо оршин суух эрхийг хүчингүй болгосон тохиолдлуудыг эргэн харж, ялгаварлан гадуурхалгүйгээр шийдвэрлэх механизм бий болгох.
- Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн Палестин оршин суугчдын гаргасан гадаад эхнэр/нөхөр, гэр бүлтэйгээ хамт амьдрахын хүссэн гэр бүл нэгтгэх хүсэлтүүдийг хүлээн авах үйл явцыг эргэн эхлүүлж, хурдан шуурхай, ялгаварлан гадуурхалгүй шийдвэрлэх. Өмнө нь хүсэлт өгсөн боловч түүнийг нь нээж ч үзэлгүй татгалзсан хариу өгсөн мянга мянган хүсэлтүүдийг эргэн харж, ялгаварлан гадуурхалгүйгээр шийдвэрлэх механизм бий болгох.
- Олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйд заасан зайлшгүй цэрэг зэвсгийн хэрэгцээ шаардлагаас бусад тохиолдолд байшин нурааж, эзэмшил газар, эд хөрөнгө

сүйтгэхийг нэн даруй зогсоох. Хууль бусаар буюу урьдчилсан сануулга, эсхүл шүүхэд хандан эсэргүүцэх боломж олгохгүйгээр эд хөрөнгийг нь сүйтгэсэн тохиолдолд эд хөрөнгийн хохирлын нөхөн төлбөр өгөх шаардлагатай бөгөөд боломжтой тохиолдолд тухайн газарт өмч хөрөнгөө дахин барих зөвшөөрлийг олгох шаардлагатай.

- Зүүн Иерусалимын төлөвлөлт, барилгын бодлого, дүрэм журам дахь эрх мэдэл, үүрэг хариуцлагыг тэндхийн Палестин ард түмэнд шилжүүлэх.
- Зүүн Иерусалимын Палестин оршин суугчид, тэр дундаа ханаа/хананы цаана байгаа хүмүүст эзэмшил газар руугаа нэвтрэх эрх болон аж үйлдвэр, хөдөө аж ахуйн үйл ажиллагаа, эдийн засгийн хөгжилд нэн шаардлагатай орон нутгийн мэдлийн нөөц, ус, цахилгаан эрчим хүчээр хангаж, амьжиргааны зохих түвшинд амьдрах, ус болон хоол хүнсээр хангагдаж, зохистой орон байртай байх, эрүүл амьдрах, ажил хөдөлмөр эрхлэх эрхийг нь эдлүүлэх.
- Зүүн Иерусалимын Палестинчуудын амьжиргаатай байх, эрүүл мэндийн үйлчилгээ авах, боловсрол эзэмших зэрэг эдийн засаг, нийгмийн эрхээ ямар нэгэн саад бэрхшээлгүйгээр эдэлж, ялгаварлан гадуурхалт болон хязгаарлалтын бодлогод өртөхгүй байхад анхаарах.

БАРУУН ЭРГИЙН БУСАД НУТАГ ДЭВСГЭРТЭЙ ХОЛБООТОЙГООР

- Баруун эрэг дэх Израйл сууринтай холбоотой бүх үйл ажиллагааг нэн даруй зогсоож, одоо байгаа суурингууд болон холбоотой дэд бүтцийг буулгаж, Израйл иргэдийг Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрээс өөр газар руу шилжүүлэх. Баруун эргийн Израйл суурьшигчдад нөөцийн хуваарилалтын давуу эрх ямба олгож байгаа бодлого, үйл ажиллагааг нэн даруй зогсоох.
- Баруун эргийн Палестин оршин суугчдын гаргасан гадаад эхнэр/нөхөр, гэр бүлтэйгээ хамт амьдрахын хүссэн гэр бүл нэгтгэх хүсэлтүүдийг хүлээн авах үйл явцыг эргэн эхлүүлж, хурдан шуурхай, ялгаварлан гадуурхалтгүй шийдвэрлэх.
- Өмнө нь хүсэлт өгсөн боловч түүнийг нь нээж ч үзэлгүйгээр татгалзсан хариу өгсөн мянга мянган хүсэлтүүдийг эргэн харж, ялгаварлан гадуурхалтгүйгээр шийдвэрлэх механизм бий болгох.
- Одоогийн хаалтын дэглэмийг нэн даруй цуцалж, бусад бүх төрлийн бараа материал болоод хүний хөдөлгөөний хязгаарлалтыг цуцлаж, нийтээр нь шийтгэх явдлыг таслан зогсоож, Палестинчууд чөлөөтэй зорчих эрхээ алагчлалгүйгээр эдлэхэд нь анхаарах. Ямар ч төрлийн хөдөлгөөний хязгаарлалт тавьсан байсан тэр нь тодорхой аюул заналхийллийн хариуд авсан, эсхүл өөр бусад нэн шаардлагатай арга хэмжээ байх ёстой бөгөөд үр нөлөө, үргэлжлэх хугацааны хувьд ижил тэгш, алагчлалгүй, олон нийтийг хамраагүй байх ёстой.
- Зүүн Иерусалимын оролцуулсан Баруун эргийн нутаг дэвсгэр дээр хана барих ажлыг зогсоосноор хууль бус хязгаарлалтыг таслан зогсоож, Палестинчуудын чөлөөтэй зорчих эрхийг хангаж, тэдний орон гэр, өмч хөрөнгийг дур зоргоороо сүйтгэж, булаахаа зогсоож, зохистой орон байртай байх, ажил хөдөлмөр эрхлэх, амьжиргаатай байх, гэр бүлийн амьдрал зохиох зэрэг бусад эрхийн зөрчлийг таслан зогсоох. Эдгээр эрхийг аль хэдийн зөрчөөд байгаа хананы хэсгүүдийг нураах шаардлагатай.
- Олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйд заасан зайлшгүй цэрэг зэвсгийн хэрэгцээ шаардлагаас бусад тохиолдолд байшин нурааж, эзэмшил газар, эд хөрөнгө сүйтгэхийг нэн даруй зогсоох. Хууль бусаар буюу урьдчилсан сануулга эсхүл шүүхэд

хандан эсэргүүцэх боломж олгохгүйгээр эд хөрөнгийг нь сүйтгэсэн тохиолдолд эд хөрөнгийн хохирлын нөхөн төлбөр өгөх шаардлагатай бөгөөд боломжтой тохиолдолд тухайн газарт өмч хөрөнгөө дахин барих зөвшөөрлийг олгох шаардлагатай.

- Баруун эргийн төлөвлөлт, барилгын бодлого, дүрэм журам дахь эрх мэдэл, үүрэг хариуцлагыг тэндхийн Палестин ард түмэнд шилжүүлэх.
- Палестин ард түмэн Баруун эргийн үржил шимтэй газар руу нэвтрэх, усаар хангагдах, газрын тос, байгалийн хий, үнэт чулуу, Сөнөсөн Тэнгисийн эрдэс зэрэг байгалийн баялгаас хүртэж, хувийн болон өрхийн хэрэгцээгээ хангаж, эдийн засгийн хөгжил буюу үйлдвэрлэл, хөдөө аж ахуйн үйл ажиллагаа болон бусад шаардлагатай үйл ажиллагааг дэмжих замаар амьжиргааны зохих түвшинд амьдрах, ус болон хоол хүнсээр хангагдаж, зохистой орон байртай байх, эрүүл байх, ажил хөдөлмөр эрхлэх эрхийг нь эдлүүлэх.
- Баруун эргийн Палестинчууд амьжиргаатай байх, эрүүл мэндийн үйлчилгээ авах, боловсрол эзэмших зэрэг эдийн засаг, нийгмийн эрхээ ямар нэгэн саад бэрхшээлгүйгээр эдэлж, ялгаварлан гадуурхалт болон хязгаарлалтын бодлогод өртөхгүй байхад анхаарах.

ГАЗЫН ЗУРВАСТАЙ ХОЛБООТойгоор

- Нийтээр нь шийтгэх зорилгоор тавьсан Газрын зурвасын хаалт болон дур зоргоороо хийсэн хүн болон бүтээгдэхүүний хөдөлгөөний бүх төрлийн хязгаарлалтыг цуцлах. Аюулгүй байдалд заналхийлсэн нөхцөл байдалд л ямар нэг хязгаарлалт тогтоож болох бөгөөд ингэхдээ үр нөлөө, үргэлжлэх хугацааны хувьд ижил тэгш, алагчлалгүй байх шаардлагатай бөгөөд нийтээр нь бус тодорхой этгээдүүд рүү чиглэх ёстой.
- Газа руу тусламж, түлш, цахилгаан эрчим хүч болон бусад шаардлагатай зүйлсээр эргүүлэн хангаж, тасалдуулахгүй байх.
- Газа хотод байдаггүй эрүүл мэндийн үйлчилгээ авах шаардлагатай өвчтөнүүдийг хотоос гарахыг зөвшөөрч, эмчилгээний дараа буцаж ирэх боломжийг баталгаажуулах
- Газа хотын усны шугам болон цэвэрлэх байгууламжийг засварлах ажилд шаардлагатай материал, хэрэгслийг яаралтай оруулахыг зөвшөөрч, тэдгээр байгууламжийн ажиллагаанд шаардлагатай хэмжээний түлшээр хангаж, цаашид хэзээ ч, ямар ч нөхцөлд усны хангамжийг улс төр, эдийн засгийн дарамт шахалт үзүүлэх арга хэрэгсэл болгож ашиглахгүй байх.
- Газа хотын Палестин оршин суугчдын гадаад эхнэр/нөхөр, гэр бүлтэйгээ хамт амьдрахын хүссэн гэр бүл нэгтгэх хүсэлтүүдийг хүлээн авах үйл явцыг эргэн эхлүүлж, хурдан шуурхай, ялгаварлан гадуурхалгүй шийдвэрлэх.
- Өмнө нь хүсэлт өгсөн боловч түүнийг нь нээж ч үзэлгүй татгалзсан хариу өгсөн мянга мянган хүсэлтүүдийг эргэн харж, ялгаварлан гадуурхалтгүйгээр шийдвэрлэх механизм бий болгох.
- Олон улсын хүмүүнлэгийн эрх зүйд заасан цэргийн зайлшгүй шаардлагатайгаас бусад тохиолдолд байшин нурааж, эзэмшил газар, эд хөрөнгө сүйтгэхийг нэн даруй зогсоох. Хууль бусаар буюу урьдчилсан мэдэгдэл, эсхүл шүүхэд хандан эсэргүүцэх боломж олгохгүйгээр эд хөрөнгийг нь сүйтгэсэн тохиолдолд эд хөрөнгийн хохирлын нөхөн төлбөр олгох шаардлагатай бөгөөд боломжтой тохиолдолд тухайн газарт өмч хөрөнгөө дахин барих зөвшөөрлийг олгох.

- Палестин ард түмний Газа хотын үржил шимтэй газар, загасчлалын бүс рүү нэвтрэх, усаар хангагдах, газрын тос, байгалийн хий зэрэг байгалийн баялгаас хүртэж, хувийн болон өрхийн хэрэгцээгээ хангаж, эдийн засгийн хөгжил буюу үйлдвэрлэл, хөдөө аж ахуйн үйл ажиллагаа болон бусад шаардлагатай үйл ажиллагааг дэмжих замаар амьжиргааны зохих түвшинд амьдрах, ус болон хоол хүнсээр хангагдах, зохистой орон байртай, эрүүл байж, ажил хөдөлмөр эрхлэх эрхийг нь эдлүүлэх.
- Газа дахь Палестинчууд аж амьдралтай байх, эрүүл мэндийн үйлчилгээ авах, боловсрол эзэмших зэрэг эдийн засаг, нийгмийн эрхээ ямар нэгэн саад бэрхшээлгүйгээр эдэлж, ялгаварлан гадуурхал болон хязгаарлалтын бодлогод өртөхгүй байхад анхаарах.

ИЗРАЙЛЫН ГАЗАР НУТАГ БОЛОН ЭЗЛЭГДСЭН НУТГААС ГАДНА АМЬДАРЧ БАЙГАА ДҮРВЭГЧИДТЭЙ ХОЛБООТОЙГООР

- Палестин дүрвэгчид болон тэдний үр хүүхдүүдийн Израйлын газар нутаг болон Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх орон гэртээ буцаж ирэх эрхийг хүлээн зөвшөөрч, эзэмшил газар, эд хөрөнгөө алдсаны нөхөн төлбөр, олговор болон бусад боломжит хуулийн хамгаалал үзүүлэх.

7.2.2 ПАЛЕСТИНЫ ЭРХ БАРИГЧИД

- Шаардлагатай үед Палестины Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн Палестинчуудын эсрэг апартеидын тогтолцооны ялгаварлан гадуурхлын үр дагаврыг баримтжуулах, Олон Улсын Шүүх болон бусад байгууллагын ажиллагаанд нөлөөлөхүйц баримт нотолгоог олон улсын хэм хэмжээнд үндэслэн хадгалж байх.
- Израйлтай хийж байгаа аюулгүй байдлын зохицуулалт болон бусад тохиролцоо нь Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрийн Палестинчуудын эсрэг апартеидын тогтолцоог хадгалахад хувь нэмэр болж байгаа эсэхэд анхаарах.

7.2.3 НҮБ-ЫН ХҮНИЙ ЭРХИЙН ЗӨВЛӨЛ

Хүний эрхийн зөвлөл болохын хувьд өөрт олгогдсон бүрэн эрхийн хүрээнд:

- Иргэний харьяалалтай байх, чөлөөтэй зорчих, хуран цугларч, эвлэлдэн нэгдэх эрх чөлөө, шашин шүтлэгтэй байх, нийгмийн амьдралд оролцох, эрүүл мэндийн үйлчилгээ авах, боловсрол эзэмших, аж амьдрал, орон байртай байх, ажил хөдөлмөр эрхлэх, хүнсний аюулгүй байдал, ундны усаар хангагдаж, эрүүл ахуйгаа хангах эрхийг зөрчиж, хязгаарлаж байгаа нь олон улсын эрх зүйн хувьд гэмт хэрэг, тэр дундаа хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэгт тооцогдох эсэх талаар үнэлгээ хийх.
- Энэхүү дарлал, ноёрхлын тогтолцоо болон бусад тогтолцоог татан буулгахад зориулсан зөвлөмж болон тусламж, дэмжлэг үзүүлэх.

7.2.4 НҮБ-ЫН АЮУЛГҮЙН ЗӨВЛӨЛ

- Апартеидын гэмт хэрэгт хамгийн их оролцсон Израйлын алба хаагчид руу чиглэсэн эд хөрөнгө царцаах гэх мэт хориг хязгаарлалт тавих.
- Израйлд зэвсгийг худалдааг хориглох арга хэмжээ авах. Зэвсгийн худалдааг хориглох гэдэгт бүх төрлийн зэвсэг, зэр зэвсэг болон бусад цэргийн болон аюулгүйн тоног төхөөрөмж, тэдгээрийн сургалт, тусламж дэмжлэгийг шууд болон шууд бусаар нийлүүлэх, худалдах, транзит, транс-тээвэр болон бусад хэлбэрээр шилжүүлэхийг

таслан зогсоох орно.

- Израйл улс өөрийн нутаг дэвсгэр болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудын эсрэг үйлдсэн хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг болон бусад хүний эрхийн зөрчил үйлдсэн гэмт этгээдүүдийн эсрэг гэмт хэргийн судалгаа явуулж, шүүн таслах ажиллагаа явуулахгүй байгаа тохиолдолд олон улсын эрх зүйн хүрээнд гэмт хэрэг үйлдэгчдийг шийтгэх арга замыг ирэлхийлэх. Үүнд, Олон улсын эрүүгийн шүүхэд хандаж, нөхцөл байдлын талаар мэдээллэх, эсхүл олон улсын гэмт хэрэгт буруутгагдаж байгаа этгээдүүдийг асуудлыг шүүх хуралдаанаар шийдвэрлэх.

7.2.5 НҮБ-ЫН ЕРӨНХИЙ АССАМБЛЕЙ

- 1962 оны 11 дүгээр сард байгуулж байсан Апартеидын эсрэг Онцгой Хороог хүний эрхийн ноцтой зөрчил болон хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэг үйлдэгдэж байгаа Израйлын газар нутаг болон эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх бүх нөхцөл байдалд анхаарал хандуулах зорилгоор эргүүлэн байгуулж, хариуцсан этгээдүүдийг дарлал, ноёрхлын тогтолцоогоо татан буулгах талаар шахалт үзүүлэх.

7.2.6 ОЛОН УЛСЫН ЭРҮҮГИЙН ШҮҮХИЙН ПРОКУРОРЫН АЛБА

- Палестины Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт 2014 оны 6 дугаар сарын 13-ны өдрөөс хойш үйлдэгдэж байгаа олон улсын гэмт хэргүүдэд чиглэсэн албан ёсны гэмт хэргийн судалгааны хүрээнд хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэргийн нэр томьёо, зүйл заалтыг ашиглах.

7.2.7 БУСАД ЗАСГИЙН ГАЗАР, БҮС НУТГИЙН ОРОЛЦОГЧИД

(Ялангуяа АНУ, Европын Холбоо ба түүн дотор Их Британи болон бусад гишүүн орнууд зэрэг Израйлтай ойрын дипломат харилцаатай орнууд болон Израйлтай харилцаа холбоогоо бэхжүүлэхээр ажиллаж байгаа орнууд болох Араб, Африкийн зарим орнууд) Апартеидын тогтолцоог дэмжихгүй, тус дэглэмийг хадгалахад нь тусламж, дэмжлэг үзүүлэхгүй байж, ийм хууль бус нөхцөл байдлыг дуусгавар болгоход хамтран ажиллахыг бусад засгийн газрууд, бүс нутгийн оролцогчдоос хүсэж байна.

- Израйл руу бүх төрлийн зэвсэг, зэр зэвсэг болон бусад цэргийн болон аюулгүйн тоног төхөөхөмж, тэдгээрийн сургалт, тусламж дэмжлэгийг шууд болон шууд бусаар нийлүүлэх, худалдах, транзит, транс-тээвэр болон бусад хэлбэрээр шилжүүлэхийг таслан зогсоох.
- Израйл суурингуудын үйлдвэрлэж байгаа бүтээгдэхүүнийг өөрийн зах зээлд нэвтрүүлэхэд хориг тавих, хоригийг хэрэгжүүлж, өөрсдийн шүүх эрх мэдлийн хэрэгжүүлдэг газар байрладаг компаниудын үйл ажиллагааг хуульчилж, Израйл сууринд үйл ажиллагаа явуулах, эсхүл худалдаа хийхийг хориглох.
- Хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг, эсхүл олон улсын эрх зүйд заасан бусад гэмт хэрэгт сэжиглэгдэж байгаа өөрийн шүүх эрх мэдлийн хүрээнд байгаа аливаа этгээдийг нийтлэг шүүх эрх мэдлийн дагуу мөрдөн шалгах. Шүүх хурал олон улсын хэм хэмжээний дагуу шударга явагдаж, цаазын ял оноохгүй байхад анхаарах. Хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэгт хөөн хэлэлцэх хугацааны хязгаарлалт байхгүй бөгөөд тийм гэмт хэрэг үйлдэгчид дархан эрх олгох эсхүл өршөөл үзүүлэхгүй байх.
- Хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэг үйлдэгчдийг үр дүнтэй мөрдөн шалгаж, шүүн таслах хууль зүйн болон институцийн баталгааг хангах.
- Энэхүү тайланд тусгасан зөвлөмжүүдийг Израйл улс хэрэгжүүлэхэд өөрсдөд байгаа улс төрийн болон дипломат бүх арга хэрэгслээ ашиглах, Израйлтай байгуулах хоёр

болон олон талт бүх төрлийн гэрээ хэлэлцээрт хүний эрхийг гол цөм болгх баталгааг хангах, түүний дотор хамгаалах апартеидын тогтолцоог хадгалахад хувь нэмэр оруулахгүй байх баталгааг хангахын тулд магадлан шалгалт хийх.

- Израйлын газар нутаг болон Палестины Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт апартеидын гэмт хэрэг болон бусад олон улсын гэмт хэрэг үйлдэгдэж байгаа гэдгийг хүлээн зөвшөөрөх.

7.2.8 БИЗНЕСИЙН БАЙГУУЛЛАГУУД

- Израйл болон Палестины Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт хэрэгжүүлж байгаа өөрийн үйл ажиллагааг апартеидын тогтолцоонд хувь нэмэр оруулах, эсхүл түүнээс ашиг хүртэхгүй байх тал дээр анхаарахын тулд олон улсын хэм хэмжээнд нийцсэн зохих ёс зүйн дүрэм, журмыг хэрэгжүүлэх. Хэрэв ийм нөхцөл байдал бий болсон тохиолдолд нөлөөллийг арилгах, урьдчилан сэргийлэх боломжгүй тохиолдолд холбогдох үйл ажиллагаагаа зогсоох.

7.2.9 ҮНДЭСНИЙ БОЛОН ОЛОН УЛСЫН ХҮМҮҮНЛЭГИЙН, ХӨГЖЛИЙН БАЙГУУЛЛАГУУД

- Израйлын газар нутаг болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудыг алагчилсан, ялган тусгаарласан хууль, бодлого, үйл ажиллагааг таслан зогсоохын тулд хандив, тусламжаар дамжуулан төрийн болон хувийн салбар дахь нөлөөллийг нэмэгдүүлэх.
- Палестинчуудад зориулсан төсөл, хөтөлбөр, тусламж нь Палестинчуудын эсрэг алагчлал болон ялган тусгаарлах бодлогыг ил, далд байдлаар дэмжихгүй байх баталаагаа хангахын тулд байнга, нягт нямбай шалгаж, үнэлгээ хийх.
- Израйл болон Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр дэх Палестинчуудын эсрэг ялгаварлан гадуурхалтай тэмцэх хүнчин чармайлтаа үргэлжлүүлж, улам бүр эрчимжүүлэх, ингэхдээ тухайн асуудлаарх үндэсний болон олон улсын сүлжээг хүчирхэгжүүлэх

ПАЛЕСТИНЫ ЭСРЭГ

ИЗРАЙЛЫН АПАРТЕИД

ДАРАНГУЙЛЛЫН ХАРГИС ТОГТОЛЦОО БА ХҮН ТӨРӨЛХТНИЙ ЭСРЭГ ГЭМТ ХЭРЭГ

Израйль 1948 онд үүсгэн байгуулагдсан цагаасаа хойш Еврейн ноёрхлыг тогтоон хадгалж, газрын эрхийг хараа хяналтдаа бүрэн авснаар Еврей гаралтай Израйльчуудад ашигтай байлгах, Палестинчуудын тоог аль болох бууруулж, эрхийг нь хязгаарлах, эсэргүүцэх чадваргүй болгох бодлогыг илэрхий баримталж ирсэн. 1967 онд Израйль улс дээрх бодлогоо улам бүр өргөжүүлж, Ногоон шугамаас эхлэн Баруун эрэг, Газын зурвас хүртэл тэлсэн бөгөөд одоог хүртэл тус газруудад эзэмшлээ тогтоосон хэвээр байна.

Израйль улс Палестинчуудын эсрэг дарлал, ноёрхлын тогтолцоо байгуулж, хадгалж байгаа эсэх асуудлаар Эмнести Интернэшнл дүн шинжилгээ хийсэн. Ингэхдээ газар нутгаар хэсэгчлэн хуваах; Палестинчуудыг ялган тусгаарлаж, хараа хяналтаа тогтоох; газар болон эд хөрөнгийг хураан авах, эдийн засаг нийгмийн эрхийг үгүйсгэх зэрэг тус тогтолцооны гурван гол бүрэлдэхүүн хэсгийг судалсан бөгөөд энэ дүн шинжилгээндээ үндэслэн апартеид мөн гэж дүгнэсэн. Түүнчлэн Палестинчуудын эсрэг Израйль энэхүү тогтолцоогоо хадгалахад чиглэсэн хүчээр шилжүүлэх, захиргааны журмаар цагдан хорих, эрүүдэн шүүх, хууль бусаар алах, хүний үндсэн эрх, эрх чөлөөг зөрчих зэрэг хууль бус үйлдлүүдийг баримтжуулсан. Дээрх үйлдлүүд нь Палестинчуудын эсрэг өргөн цар хүрээтэй системтэй халдлагын бүрэлдэхүүн хэсэг хэмээн үзэж хүн төрөлхтний эсрэг апартеидын гэмт хэрэг хэмээн дүгнэсэн.

Израйль улс энэхүү харгис тогтолцоогоо эцэс болгох ёстой бөгөөд үүнд нь олон улсын хамтын нийгэмлэг шахалт үзүүлэх шаардлагатай байна. Ийм тогтолцоог хадгалах зорилгоор үйлдсэн гэмт хэргийг мөрдөн шалгах нь зүйтэй.

976 7000-4705

www.amnesty.mn

Amnesty International Mongolia /
Монголын Эмнести Интернэшнл

Mongolia.amnesty@gmail.com, members@amnesty.mn

Сүхбаатар дүүрэг, 6-р хороо, Их сургуулийн гудамж,
#АВ центрийн 7 давхарт 701 тоот

ЭМНЕСТИ
ИНТЕРНЭШНЛ

